

שבוע פרשת בא

(10 – 16 January 1976)

כ"ט טבת – ו' שבט תשע"ד

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְרֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֵךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָּה אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכָכָל נַפְשְׁךָ וּכָכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָתָּה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל
לְבָבְכֶם וּכָכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסְפֹּת דֶּגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבָבְכֶם,
וְסוֹרַתְם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תֵּתֵן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבָבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֵת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּנָפְיָם בְּגִדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבָבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצֻוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעְדָּה בְּמוֹדָה
מִצְוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתִפְלִין אֵת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמַתְחֵלָה
לִימֵי הַחוֹדֶשׁ.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְעָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לה'") בצירוף ששם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז: ב היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו:
ג הים ראה ויגס הירדן יפס לאחור: ד ההרים רקדו כאילים גבעות כבני צאן: ה מהלך
הים פי תגס הירדן תפס לאחור: ו ההרים תרקדו כאילים גבעות כבני צאן: ז מלפני ארון
חולי ארץ מלפני אלוה יעקב: ח ההפכי הצור אגם מים חלמיש למעיני מים:

קמו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לא לנו | יהוה לא לנו פילשמוך תן כבוד על חסדך על אמתך: ב למה יאמרו הגוים
איהנא אלהיהם: ג ואלהינו בשמים כל אשר חפץ עשה: ד עצביהם כסף וזהב מעשה
ידי אדם: ה פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו: ו אונים להם ולא ישמעו אף להם
ולא יריחו: ז ידיהם | ולא ימישון רגליהם ולא יהלכו לא ינהו בגוונם: ח במוהם יהיו
עשיהם כל אשר פטח בהם: ט ישראל פטח ביהוה עזרם ומגנם הוא: י בית אהרן פטחו
ביהוה עזרם ומגנם הוא: יא יראי יהוה פטחו ביהוה עזרם ומגנם הוא: יב יהוה זכרנו יברך
יברך את בית ישראל יברך את בית אהרן: יג יברך יראי יהוה הקטנים עם הגדלים: יד יספ
יהוה עליכם עליכם ועל בניכם: טו ברוכים אתם ליהוה עשה שמים וארץ: טז השמים
שמים ליהוה והארץ נתן לבני אדם: יז לא המתים יהללוה ואלא פלירדי דומה:
יח ונאנחנו | נברך יה מעתה ועד עולם הללויה:

נקודות משיחות קודש – מזמור קיד מתוך "תהילות מנחם"

א – בצאת ישראל ממצרים. קיח, כט – הודו להוי' כי טוב כי לעולם חסדו

חירות נצחית

א. הוראה מיוחדת יש (בנוסף להוראות הכלליות מאמירת מזמורי הלל¹), מהתחלת השיעור (דיום כ"ד בחודש²) "בצאת ישראל ממצרים", ומסיומו ב"הודו להוי', כי טוב כי לעולם חסדו":

"בצאת ישראל ממצרים": על כל יהודי לזכור תמיד שבנ"י היו במצרים והקב"ה הוציאם משם, כמ"ש³ "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". ומכיון שהקב"ה הוציאם לחירות מכל הענינים הבלתי רצויים – עניני מצרים, והעמידם במצב של חירות – "גוי קדוש"⁴, וזכה גופא "צבאות ה'"⁵, הרי אין זה מתאים להיכנס שוב לעניני מצרים,

המשך בעמוד מא

(1) ראה "תהילות מנחם" קיג, א. קיח, כט. עיי"ש.

(2) כתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר, נדפס בקובץ מכתבים שבסוף ספר תהלים "אהל יוסף יצחק". וכן בסוף "תהילות מנחם" ח"א.

(3) פסחים קטז, ב – במשנה. וראה תניא רפמ"ז.

(4) יתרו יט, ו.

(5) בשלח יב, מא.

א) סדר הנחת תפילין	ב) עין יעקב מסכת יומא	קעז
ב) מזמורי תהלים קיד, קטו	ג) מסכת גיטין עם ביאורים	
ג) סדר מפורט ליום העשירי בשבט	ה) מדף כח עד דף לד	קעח
ד) מאמר ד"ה באתי לגני		
ו) יו"ד שבט ה'תשט"ז		
ה) מאמר ד"ה "להבין מה שלפעמים נאמר וכו"	כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
ו) שבת פרשת בא, ו' שבט ה'תשכ"ה	כג) שולחן ערוך הלכות שבת	
ז) שיחת שבת פרשת בא,	כד) לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רט
ח) ו' שבט, ה'תשכ"ה	כז) לקוטי תורה	
ט) לקוטי שיחות – פרשת בא	כח) אדמו"ר הזקן	ריב
י) (בלה"ק) כרך טז	כט) שיעורי תשובה	
יא) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	ל) אדמו"ר האמצעי	ריד
יב) המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	מא) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו	
יג) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בא	מב) אדמו"ר ה"צמח צדק"	רטז
יד) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בא	מג) תורת שמואל תרל"ב	
טו) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בא	מד) אדמו"ר מוהר"ש	רטז
טז) שיעורים בספר התניא (מוגה)	מז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	
יז) לשבוע פרשת בא	מח) אדמו"ר מוהרש"ב	ריז
יח) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בא	מט) ספר המאמרים קונטרסים חלק ב	
יט) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	נא) אדמו"ר מוהרי"צ	ריז
שיעורי רמב"ם		
טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בא	נב) ספר השיחות הישי"ת-תש"א בלה"ק	
טז) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בא	נג) אדמו"ר מוהרי"צ	ריח
יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בא	נד) אגרות קודש	
יח) נביאים וכתובים	נז) אדמו"ר מוהרי"צ	ריט
יט) ישעיה פרק יח-יט, משלי פרק כו	נח) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת בא	רכב
י) משניות – מסכת מכשירין	נח) לוח זמנים לשבוע פרשת בא	רל
ביאור קהתי	לד) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רלא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בי"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע
הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבת הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ,
הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטייר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי
לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעוה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז דמקואות. אח"כ יאמר
המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו' ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד) בע"פ. ואם אין מי שיחזור
בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו ובעד כל
אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פ"ג (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ לראות
את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"ג, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"ג אח"כ בין דפי מאמר, קונטרס
וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו.

במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראוים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של
כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם
פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הני"ל מתוך
התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום
כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ,
לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת
התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסגולת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הני"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי"ק שלאחריו.

* * *

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורגנו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו
נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר ב'שיר השירים', הקדוש ברוך הוא (ה'דוד') אומר לכנסת ישראל
2 (ה'כלה'):
3 **בַּאֲתִי¹ לִגְנִי אֶחֱוִיתִי כְּלָה², וְאֵיתָא מוֹבָא ב'מְדַרְשׁ רַבְה'**
4 **בְּמִקְוָמוֹ³** על פסוק זה **לִגְנִי לִגְנוֹנִי**, למקום העונג ומקום ההתייחדות
5 שלי, **דְּעִיקָר שְׂכִינָה בַּתְּחֻתָּוִיָּה**
6 **הִיְתָה**, בתחילת בריאת העולם עיקר
7 גילוי והשראת השכינה היה בעולם
8 הזה התחתון **אֶלָּא שְׁלֹאֲחֵרִיזָה**
9 **בַּהֲמִשָּׁךְ הַזֶּמֶן הִנֵּה עַל-יְדֵי חֲטָא**
10 **עֵץ הָדָעַת וְהַחֲטָאִים**
11 **שְׁלֹאֲחֵרִיזָה** כמו חטא העבודה-הזרה
12 בדורו של אנוש, החטאים של דור
13 המבול ועוד **סִלְקוּ אֶת הַשְּׂכִינָה**
14 **מִלְמַטָּה לְמַעְלָה**, תחילה מהארץ
15 לרקיע הראשון, ואחר כך מהרקיע
16 הראשון לשני וכן הלאה עד הרקיע
17 השביעי **וְאַחֲרֵיכֵן עָמְדוּ**
18 **הַצִּדִּיקִים וְהוֹרִידוּ אֶת**
19 **הַשְּׂכִינָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה**,
20 תחילה מהרקיע השביעי לשישי ואחר-
21 כך מהשישי לחמישי וכן הלאה **עַד**
22 **שָׁבָא מַשָּׁה**, שהוא השביעי
23 לאברהם אבינו, הצדיק שהוריד את
24 השכינה מהרקיע השביעי לרקיע
25 השישי (אברהם-יצחק-יעקב-לוי-ק-הת-
26 עמרם-משה), **וְכָל הַשְּׂבִיעִין**
27 **חֲבִיבִין⁴**, והוריד משה את
28 השכינה מרקיע הראשון
29 **לְאַרְצָא**, לעלם הזה הגשמי התחתון,
30 **שְׂוֹהֵי תַּכְלִית הַכֹּהֲנִים שֶׁל**
31 **הַבְּרִיאָה לְהִיטֵד דִּירָה לֹא יִתְבָּרַךְ**
32 **בַּתְּחֻתָּוִיָּה** שהעולם הזה התחתון
33 יהיה מקום ראוי לגילוי והשראת
34 השכינה, וזו המשמעות של 'באתי
35 לגנני' **לִגְנוֹנִי**, למקום שבו היתה
36 עיקר השכינה בעת בריאת העולם לפני חטא עץ הדעת והחטאים שאחריו
37 **דְּעִיקָר שְׂכִינָה בַּתְּחֻתָּוִיָּה הִיְתָה**.

בס"ד. יו"ד שבת, ה'תשט"ז
(הנחה בלתי מוגה)

38 **וְזָהוּ גַם הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל מַה שְּׂכַתוֹב⁵ וְעָשׂוּ לִי מְקַדָּשׁ וְשְׂכַנְתִּי**
39 **בְּתוֹכָם**, ודרשו חכמינו ז"ל שהכתוב היה צריך לומר "בתוכו", היינו
40 שהשראת השכינה תהיה במשכן ובמקדש, ונאמר "בתוכם" להורות שעל ידי
41 המשכן והמקדש תהיה השראת השכינה **בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאַחַד**
42 **מִיִּשְׂרָאֵל⁶**, שָׁהֵם בני ישראל
43 **יַעֲשׂוּ דִירָה לֹא יִתְבָּרַךְ**
44 **בַּתְּחֻתָּוִיָּה** ועליהם מוטלת שליחות
45 זו לעשות את העולם מקום ראוי
46 להשראת השכינה. **וְזָהוּ הַטַּעַם**
47 **הַפְּנִימִי** לכך **שְׁאַחַת הָעֲבֹדוֹת**
48 **הָעֲקָרִיּוֹת שֶׁהֵיוּ בַּמִּשְׁכָּן**
49 **וּמְקַדָּשׁ הָיָא עֲבֹדַת**
50 **הַקְּרִבָּנוֹת**, שְׁעֻנֵּיהָ הוּא
51 **הַקְּרִבַּת נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה⁷**, היינו
52 לגרום לה להתקרב לאלוקות, שְׁעַל-
53 **יְדֵיזָה נַעֲשֶׂה קְרוֹב כָּל**
54 **הַבְּחֹוֹת⁸** של נפש האדם לאלוקות,
55 ועבודה זו שהיא התוכן הפנימי של
56 עבודת הקרבנות, היא בדרך העלאה
57 מלמטה למעלה, היינו התקרבות
58 והתעלות לאלוקות מצד האדם
59 **וְאַחֲרֵיכֵן נַעֲשֶׂה כְּתוּצָה מֵעֲבֹדוֹת**
60 **הַקְּרִבָּנוֹת בַּמִּשְׁמֶעוֹת הָרוּחָנִית נִפְעַל**
61 **רִיחַ נִיחֹחַ לַהוֹי⁹**, שֶׁהוּא עֲנִין
62 **הַהִמְשָׁכָה** וההתגלות של אור אלוהי
63 מלמעלה לְמַטָּה¹⁰.
64 **וְזָהוּ גַם-כֵּן הַטַּעַם הַפְּנִימִי** לכך
65 **מַה שְּׁהַמִּשְׁכָּן נִבְנָה מֵעֲצֵי**
66 **שִׁטִּים¹¹**, דְּשִׁיטָה הוּא מְלִשׁוֹן
67 שְׁטוּת, הַנִּהְיָה בַּלְתִּי רְצוּיָה שֶׁלֹּמָטָה
68 מִטַּעַם וְדַעַת, וְעַל יְדֵי שְׁבוּנוֹם מְעִיצִי
69 שְׁטִים מִשְׁכָּן לַאֲלֹקוֹת וְגוֹרָמִים
70 לַהֲשֵׁרָאֵת הַשְּׂכִינָה בְּעוֹלָם, הוֹפְכִים אֶת
71 ה'שטות' הלא רצויה, שלמטה מטעם
72 ודעת, ל'שטות' רצויה שלמעלה מטעם
73 **כִּי הָעֲבֹדָה שְׁעַל-יְדָה עוֹשִׂים**
74 **בַּתְּחֻתָּוִיָּה דִּירָה לֹא יִתְבָּרַךְ (עֲנִינוּ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן)**, שֶׁהוּא

(*) על העתק ההנחה שבספריית אגודת חסידי חב"ד, ציין כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוני המ"מ לדברי רבותינו נשיאינו, שהוזכר במאמר. (1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על הפרק הששי מהמשך באתי לגני ה'שית" (2) ש"ש ה, א. (3) שהש"ר עה"פ. (4) ויק"ר פכ"ט, יא. (5) תרומה כה, ח. (6) ראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו (ד"ה ושני פסוקים). של"ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב. ועוד. (7) ראה לקו"ת ויקרא ב, ג ואילך. ד"ה ושאתם מים בששון תשא" פ"ג (סה"מ קונטרסים ח"ב תנ, א ואילך. הועתק ב"היום יום" יב אדר שני). (8) ראה ספר הבהיר סמ"ו (קט). סמ"ח (קכג). וראה גם סה"מ תש"ט ע' 29 (השני). (9) פינחס כח, ח. (10) ראה לקו"ת פינחס עו, א. (11) תרומה כו, טו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 השראת השכינה בעולם הנפעלת על-ידי המשכן ענין המשכת והתגלות
 - 2 אור ה'סובב כל ע'למין' האור האלוני הבל-גבול שאינו מלוכב
 - 3 בעולמות בצורה פנימית, באופן המותאם לכל עולם ולכל נברא לפי ערכו
 - 4 ולפי יכולתו לקבל ולהכיל, אלא באופן 'סובב' ומקיף' מלמעלה שהוא
 - 5 האור ה'סובב' הוא אור המאיר
 - 6 בכולהו ע'למין בכל העולמות
 - 7 ב'שנה, והיא הדרך להמשיך את
 - 8 אור ה'סובב' לעולם היא על-ידי
 - 9 העבודה דאתפפא סטרא-
 - 10 אתרא, לכופף ולהכניע את הצד
 - 11 האחר, הצד שלעומת צד הקדושה,
 - 12 ולאחר-יזה בשלב מתקדם יותר של
 - 13 עבודת ה', אין להסתפק רק בהכנעת
 - 14 הסטרא-אחרא, ללא שיחול שינוי
 - 15 במהותה, אלא להגיע לעבודת ה'
 - 16 נעלית יותר, גם העבודה
 - 17 דאתפפא, הפיכת הרע לטוב
 - 18 והחושך לאור כמאמר¹² הוזהר בד
 - 19 אתפפא סטרא-אחרא
 - 20 אסתלק יקרא דקדושא-ברין-
 - 21 הוא בכולהו ע'למין, כאשר
 - 22 הסטרא-אחרא נכפית ונכנעת, מתעלה
 - 23 כבודו של הקדוש-ברוך-הוא בכל
 - 24 העולמות, דפירוש 'אסתלק'
 - 25 (כאן) הוא לא סילוק במובן של
 - 26 העלם והעדר האור אלא להיפך ענין
 - 27 של ג'לוי והמשכת אור אלוני
 - 28 מלמעלה למטה, אלא שהג'לוי
 - 29 הוא באופן של הסתלקות¹³
 - 30 הבדלה ורוממות, והוא בכולהו
 - 31 ע'למין ב'שנה, כי מדובר באור
 - 32 ה'סובב' המאיר בדרך 'מקיף', כאמור
 - 33 לעיל, וכיון שענין זה של המשכת
 - 34 אור ה'סובב' והשראת השכינה למטה
 - 35 נעשה על-ידי העבודה
 - 36 דאתפפא ואתהפפא, לכן
 - 37 ה'יה המשפן בנוי מעצי שטים,
 - 38 שענין זה של לקיחת 'עצי שטים' כדי לבנות מהם מקום של קדושה מורה
 - 39 על הפיכת השטות ד'לעומת זה', שהוא ענין החטא,
 - 40 כמאמר¹⁴ חכמינו ז"ל אין אדם עובר עברה אלא-אם-כן נכנס
 - 41 בו רוח שטות, שעל-ידי-זה על-ידי החטאים סלקו את השכינה
- מלמטה למעלה, כמובא לעיל מדברי המדרש, ולכן צריכה להיות
- העבודה הרוחנית הגורמת את גילוי והשראת השכינה בעולם, באופן
- של שטות דקדושה, שהוא ענין העבודה שלמעלה מטעם
- ודעת, ועל-ידי-זה אהני ליה שטותיה¹⁵, מסופר בגמרא (הובא
- במאמר "באתי לגני" תש"י) שהאמורא
- רב שמואל בר רב יצחק היה מרקד
- לפני הכלה עם שלושה ענפים. אמר ר'
- זירא: מבייש אותו הזקן (כי לא נאה
- שחכם כמוהו ירקוד כך לפני הכלה).
- כאשר מת רב שמואל בר רב יצחק,
- הפסיק [חצץ] עמוד של אש בינו לבין
- כל העולם; ולמדנו שלא הפסיק עמוד
- של אש אלא לאחד או לשניים בדור.
- אמר ר' זירא: הועיל לו הענף שלו
- לזקן, ויש אומרים: שטותו לזקן, ויש
- אומרים: שיטתו לזקן. ואת דברי
- הגמרא שהשטות הועילה לו יש לפרש
- שה'שטות' של עבודת ה' למעלה
- מטעם ודעת מועילה להפוך את
- השטות ד'לעומת זה', ולעשות דירה לו יתברך
- בתחתונים¹⁶.
- (ב) וממשיך כבוד קדושת
- מורי-וחמי אדמו"ר בעל
- ההילולא שיום הסתלקותו הוא
- ביו"ד שבת, כמאמר¹⁷ 'באתי לגני
- תש"י שמסר לפרסום ליום זה בשנת
- ההסתלקות:
- ובזה יובן מה שעצמי המשפן
- נקראים בשם קרשים, וכמו
- שכתוב¹¹ ועשית את הקרשים למשפן עצי
- הקרשים למשפן עצי שטים
- עומדים (עד-כאן-לשוננו) של
- הרבי הרי"צ במאמר הנזכר). והיגו,
- שהתואר עצי שטים ישנו
- בהם בעצם שמהם נבנה המשכן גם
- קודם שנעשו שכיבים למשפן,
- ובשביל עשית המשפן הוצרכו ליקח עצי שטים ולחולל בהם
- שינוי ולעשות מהם קרשים. ותוכן הבאור כמאמר על השנינו
- מ'עצי שטים' ל'קרשים' הוא, שהשם 'קרש' שיה גם לאופן
- העבודה ה'ל', של הפיכת השטות' הבלתי רצויה, 'שטות' שלמטה

(12) בתניא פכ"ז ובלקו"ת ר"פ פקודי מצוין לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ת שם מצוין גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג. (13) ראה תו"א שם. (14) סוטה ג, א. (15) כתובות יז, א. (16) בכל הנאמר עד כאן — ראה לעיל ד"ה באתי לגני ה'תשי"א-ה'תשט"ז. (17) פרק ו (סה"מ ה'שי"ת ע' 119 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מטעם ודעת, ל'שטות' של קדושה, 'שטות' שלמעלה מטעם ודעת **שַׁעַל-יָדִי**
 2 הַעֲבֹדָה דְּאֶתְּכַפֵּיָא שְׁמִיבִיָּא בשלב נעלה יותר של עבודת ה'
 3 לְאֶתְּכַפֵּיָא, מְהֻפְּכִים אֶת הַשְּׁטוֹת ד'לְעֹמֶת זֶה' לְעִנְיָן שֶׁל
 4 קְדוּשָׁה (פְּדֻלְקֻמָּן).
 5 וּבִהְקִדִּים הַבְּאוּר בְּעִנְיָן הַשֵּׁם
 6 שְׁבוּ נִקְרָא כָל דָּבָר בְּעוֹלָם (שְׁהָרִי
 7 הַלְשׁוֹן 'קֶרֶשׁ' הוּא שֵׁם
 8 הַדְּבָר) שַׁעַל-יָדוֹ באמצעות השם
 9 בָּא וַיּוֹרֵד וּמִתְלַבֵּשׁ בְּדָבָר הַמְּסוּיָם
 10 הַנִּקְרָא בְּשֵׁם זֶה אֹרֵךְ אֱלֹקִי, וְלִכֵּן
 11 בְּאִמְצָעוֹת הַשֵּׁם הִיא הַתְּהוּוֹת
 12 הַדְּבָר, חִיּוּתוֹ וְקִיּוּמוֹ, כִּפִּי
 13 שֶׁמִּשְׁחִיךְ וּמִפְרֵט עַל-פִּי דְּבָרֵי אֲדוּמִי"ר
 14 הֶזְקֵן ב'שַׁעַר הַיְּחֹדֵד וְהָאֲמוּנָה' בִּשְׁפָר
 15 הַתְּנִיָּא.
 16 דְּהִנֵּה, יָדוּעַ פְּרוּשׁ הַבְּעַל-
 17 שֵׁם-טוֹבָא עַל פְּסוּקִי¹⁸ לְעוֹלָם
 18 הַיּוֹי' דְּבָרָךְ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם, "כִּי
 19 דְּבָרָךְ הַדִּיּוּר שֶׁלךָ, שֶׁל הַקְדוּשָׁה-
 20 בְּדוּר-הוּא שְׁאֵמֶרְתָּ יְהִי רְקִיעַ
 21 בְּתוֹךְ הַמַּיִם וְגו', תְּבוֹת מִלִּים
 22 וְאוֹתִיּוֹת אֵלֶי "יְהִי רְקִיעַ" הֵן
 23 נֶצֶבּוֹת וְעוֹמְדוֹת לְעוֹלָם בְּתוֹךְ
 24 רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם וּמְלֻבָּשׁוֹת
 25 בְּתוֹךְ כָּל הָרְקִיעִים לְעוֹלָם
 26 תְּמִיד לְהַחְיֹתָם, כִּי אֵלֶי הֵיוּ
 27 הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל הַמִּלִּים "יְהִי רְקִיעַ"
 28 שֶׁבָּהֵן וְעַל-יֵדֵן בָּאָה הַחַיּוּת הָאֱלֹקִית
 29 שֶׁמִּהוּוּהָ, מַחִייה וּמְקִימַת אֶת הָרְקִיעַ
 30 מְסַתְּלָקוֹת כְּרִגַע אֲפִילוֹ לְרִגַע קָצֵר
 31 חֲסִי-וְשִׁלּוּם, הֵיוּ כָּל הַשָּׁמַיִם
 32 מְפַסְּקִים לְהַתְּקִים וְהוֹפְכִים לְחַיּוֹת
 33 אֵין וְאָפֶס כְּמוֹ קוֹדֶם מֵאֲמֹר
 34 יְהִי רְקִיעַ כּו' מִמֶּשׁ בְּדִיּוֹק כֶּשֶׁם
 35 שֶׁהִרְקִיעִים לֹא הָיוּ קִיּוּמִים לִפְנֵי
 36 שֶׁנִּבְרָאוּ. וְכֵן הוֹדְרִים אֲמֹרִים בְּאוֹתָהּ
 37 מִידָּה כָּל הַבְּרוּאִים שֶׁכָּבֵל
 38 הָעוֹלָמוֹת, וְאֲפִילוֹ אֶרֶץ הָלֹז
 39 הַגְּשָׁמִית וּבְחִינַת דּוּמָם מִמֶּשׁ,
 40 שֶׁלִּכְאוּרָה לֹא נִרְאָה וְנִכְרַ בְּגִלְיִי שִׁישׁ
 41 בָּהֶם חַיּוֹת אֱלֹקִית כִּי הַחַיּוֹת שֶׁבְּדוּמָם
- 42 הִיא חַיּוֹת מוֹעֲטַת בִּיּוֹתָר (כְּמוֹבָא לְהֵלֵךְ מִדְּבָרֵי הָאֲרִיז"ל), מְכַל-מְקוֹם אֵלֶי
 43 הֵיוּ מְסַתְּלָקוֹת מִמֶּנָּה כְּרִגַע חֲסִי-וְשִׁלּוּם הָאוֹתִיּוֹת מַעֲשָׂהָ
 44 מֵאֲמֹרוֹת שֶׁל הַבְּרִיאָה ("יְהִי אֹרֶךְ", "יְהִי רְקִיעַ" וכו') שֶׁבָּהֵן נִבְרָאָת
 45 הָאֶרֶץ הַגְּשָׁמִית בְּשִׁשְׁתַּיִם יָמֵי בְּרָאשִׁית, הֵימָּה חוֹזֶרֶת לְאֵין וְאָפֶס
 46 מִמֶּשׁ כְּמוֹ לִפְנֵי שִׁשְׁתַּיִם יָמֵי
 47 בְּרָאשִׁית מִמֶּשׁ. וְזֶהוּ שְׁכָתָב
 48 הָאֲרִיז"ל¹⁹ שֶׁגַּם בְּדוּמָם
 49 מִמֶּשׁ (שֶׁזֶּהוּ הַסּוּג הַיּוֹתֵר
 50 תַּחְתּוֹן מֵאֲרַבְּעַת הַסּוּגִים:
 51 מְדַבֵּר, חִי, צוּמָח וְדוּמָם)
 52 כְּמוֹ אֲבָנִים וְעֶפֶר וּמִים שֶׁהֵם
 53 נִבְרָאִים שֶׁלֹּא נִרְאִים בָּהֶם חַיּוֹת, יֵשׁ
 54 בְּחִינַת נֶפֶשׁ וְחַיּוֹת רּוּחָנִית,
 55 דְּהֵינּוּ בְּחִינַת הַתְּלַבְּשׁוֹת
 56 אוֹתִיּוֹת הַדְּבָר מַעֲשָׂהָ
 57 מֵאֲמֹרוֹת הַמַּחְיּוֹת וּמִהוּוֹת אֶת
 58 הַדּוּמָם לְחַיּוֹת יֵשׁ מֵאֵין וְאָפֶס
 59 שֶׁלִּפְנֵי שִׁשְׁתַּיִם יָמֵי בְּרָאשִׁית
 60 וְלִכֵּן הָאֲמֹר לְעִיל נִכּוֹן גַּם לְגַבִּי
 61 הַדּוּמָם, וְאֵם הַחַיּוֹת תַּסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ
 62 אֲפִילוֹ לְרִגַע, הוּא יַחֲדָל לְהַתְּקִים.
 63 וְאֵף שֶׁלֹּא הוֹזְכָּר שֵׁם אֲבָן
 64 בְּעִשְׂרֵה מֵאֲמֹרוֹת שְׁכָתָבָהּ,
 65 וְאֵם כֵּן לְכַאוּרָה לֹא מוּבָן בְּאִיּוֹה
 66 'אוֹתִיּוֹת' מְלֻבָּשֶׁת הַנֶּפֶשׁ וְהַחַיּוֹת שֶׁעַל
 67 יָדָה נִמְשַׁכֵּת חַיּוֹת לֵאבָן, אֶף-עַל-
 68 פִּי-כֵן נִמְשָׁךְ חַיּוֹת לְאֲבָן עַל-
 69 יָדֵי צְרוּפִים וְחִלּוּפֵי אוֹתִיּוֹת"
 70 שֶׁל הַמִּלִּים וְהָאוֹתִיּוֹת שֶׁכֵּן נִזְכָּרוּ
 71 בְּעִשְׂרֵה מֵאֲמֹרוֹת, כֹּאשֶׁר מִשְׁנִים אֶת
 72 סֵדֶר הָאוֹתִיּוֹת וּמְרַכִּיבִים מֵהֶם מִלִּים
 73 נוֹסְפוֹת אוֹ עַל יְדֵי הַחֲלָפָה אוֹתִיּוֹת זוֹ
 74 בּוֹז בְּאֻפְנִים מְסוּיָמִים (הַמְּבֹרָאִים
 75 בַּקְּבֵלָה וְחִסְדוֹת) כּו', וְהֵינּוּ לִפְנֵי
 76 שְׂאִין הָאֲבָן יְכוּלָּה לְקַבֵּל
 77 חַיּוֹת מִהַעֲשָׂרָה מֵאֲמֹרוֹת
 78 עֲצָמָם כְּמוֹ שֶׁהֵם, כִּי חַיּוֹת שְׂבָאָה
 79 בְּאֻפֵּן כּוֹז הִיא בְּמִידָּה רַבָּה מֵאֵד, כּוֹ
 80 שְׂאִין הַמְּצִיאֹת שֶׁל הָאֲבָן יְכוּלָּה לְקַבֵּל
 81 וְלַהֲכִיל, כִּי-אֵם עַל-יָדֵי שְׂוִירָתָהּ
 82 הַחַיּוֹת וּמִשְׁתַּלְשֵׁלָתָה עַל-יָדֵי

[א] [תניא] שער היחוד והאמונה [בתחלתו].

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 חלופים ותמורות האותיות שגורמים צמצום ומיעוט של החיות עד
 - 2 לחיות מועטת כזו שמתאימה לאבן דומם] "עד שנגמשה מהן צרופ
 - 3 שם אבן, והוא חיותו של האבן. וכן בכל הנבראים
 - 4 שבעולם, השמות שנקראים בהם בלשון הקדש (שאינם
 - 5 שם הספמי בלבד שכן הסכימו
 - 6 והחליטו ביניהם בני אדם, כמו המילים
 - 7 בשפות אחרות, אלא כל מילה בלשון
 - 8 הקודש שבה נקראים שמות הנבראים
 - 9 היא בעלת משמעות), הן הן
 - 10 אותיות הדבור המשתלשלות
 - 11 מעשרה מאמרות שבתורה...
 - 12 שיש בהן בעשרה מאמרות אלה
 - 13 שבהן נברא העולם כח וחיית
 - 14 לברוא את הנבראים יש מאין
 - 15 מציאות מהעדר המציאות,
 - 16 ולהחיותם לעולם תמיד".
 - 17 וזהו גם מה שכתב הרב פסוק20 וכל אשר יקרא לו האדם נפש
 - 18 המגיד ממעורשט בארובה על
 - 19 פסוק20 האמור אודות אדם הראשון
 - 20 וכל אשר יקרא לו האדם
 - 21 נפש חיה הוא שמו, דאיתא
 - 22 מובא ב'מדרש'21 שפאשר
 - 23 המלאכים שאלו להקדוש-
 - 24 ברוך-הוא מה תהיה מעלת
 - 25 אדם הראשון, ואמר להם
 - 26 שתהא חכמתו מרובה
 - 27 משלכם, אדם הראשון יהיה יותר
 - 28 חכם מהמלאכים, העביר הקדוש-
 - 29 ברוך-הוא לפני המלאכים כל
 - 30 בהמה חיה ועוף, אמר להם:
 - 31 מה שמותם, ולא ידעו. כן
 - 32 שפרא אדם, העביר את כל
 - 33 בהמה חיה ועוף לפניו ואמר לו:
 - 34 מה שמותם של אלו. אמר:
 - 35 לזה נאה לקרותו שור כו'
 - 36 ודבר זה של קריאת שמות לבהמות
 - 37 וכו' הוא ההוכחה לכך שחכמת אדם
 - 38 הראשון גדולה מחכמת המלאכים.
 - 39 והקשה הרב המגיד על מדרש
 - 40 זה, דלכאורה אינו מובן, וכי
 - 41 מה חכמה גדולה היא לקרוא
- להם שמות עד כדי כך שהדבר מהווה הוכחה לחכמתו של אדם הראשון.?
- ועוד צריך להבין, מה שאמר: לזה נאה לקרוא שור וכו' וכן הלאה לגבי שמות שאר הבהמות והחיות, למה השם שקרא לכל אחד ואחד, שמו נאה לו?
- אף הענין הוא, כי אף-על-פי שכל לשון ולשון משבצים לשונות של אומות העולם, יש גם-כן קריאת שם לכל דבר בשמו, עם כל זה אינו שם העצם לדבר ההוא, השמות בהם נקראים הדברים בשפות אחרות לא שייכים לעצם ולמהות של הדברים הנקראים בשמות אלו, והשמות הללו הם רק שם הדבר בעלמא כדי להפיר בין דבר לחברו רק בתור סימן היכר והבחנה בין דברים שונים, מה-שאינ-כן בלשון הקדש, כל מה שנקרא שמו, כך הוא שמו האמתי, שם העצם מפרשו, שם שקשור ונובע מעצם המהות והשורש של החיות האלוהית שמחיה ומקיימת אותו על-דרך ממשל 'שור' התחתון השור הגשמי בעולם הזה התחתון, נקרא שמו כך על שם שרשו למעלה שהם ג' אותיות שור, וכן פולם כל שאר הנבראים על-דרך-זה שבכולם השם בו נקראים בלשון הקודש קשור במהות שלהם ובשורש שלהם. ולכן אדם הראשון שהיה בו חכמה יתרה, יותר מחכמת המלאכים, והשיג וידע השרש של כל מין ומין כל סוג מהנבראים, היה יכול לקרותם מה-שאינ-כן בלשון הקדש, כל מה שנקרא שמו, כך הוא שמו האמתי, שם העצם מפרשו, על-דרך-משל 'שור' התחתון, נקרא שמו כך על שם שרשו למעלה שהם ג' אותיות שור, וכן פולם על-דרך-זה. ולכן אדם הראשון שהיה בו חכמה יתרה, והשיג וידע השרש של כל מין ומין, היה יכול

[בן אור תורה ס"פ בראשית ד, סע"ב ואילך (הוצאת קה"ת). לקו"א סרמ"ד (הוצאת קה"ת)].

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בַּשֵּׁם הָאֱמֶתִי. וְלִזֶּה וּלְכֹן אָמַר: לִזֶּה נָאָה לְקִרְוֹתִי וְכוּ',
2 כְּלוֹמֵר, מַה שְּׁאֲנִי קוֹרֵא שְׁמוֹ כֶּךָ, אֵינִי שֵׁם דְּכָר וְשֵׁם
3 מוֹשָׁאֵל מֵעֵינִין אַחֵר שֶׁלֹּא נִגּוּעַ לַעֲצֵם הַמַּהוּת בְּכַדִּי לְהַפְּיִירוֹ, רַק נָאָה
4 לְקִרְוֹתִי כֶּךָ, אֲלֵא זֶהוּ שֵׁם שֶׁאֵין הוֹלֵם אֶת הַמַּהוּת שֶׁלֹּו כִּי הוּא שֵׁם
5 שֶׁרָשׁוּ וַדַּאי, וְלִכְּנֹן שְׁמוֹ נָאָה
6 לוֹ.
7 וּמִמְשִׁיף הָרֵב הַמַּגִּיד לְבָאֵר
8 בְּנוֹגֵעַ לְשִׁמּוֹת בְּגִי אָדָם,
9 דְּלִכְאוּרָה, בְּשִׁלְמָא מִלֵּיל
10 הָאֲנָשִׁים הָרָאשׁוֹנִים, כְּלוֹמֵר
11 לְגַבִּיהֶם הַדְּרֵב מוֹכֵן שֶׁקָּרְאוּ בְּגִיָּהֶם
12 עַל שֵׁם הַמְּאוּרָע (כְּדַאיִתָּא
13 כְּמוֹבֵא ב'מְדַרְש' 22), הָיָה
14 יוֹדְעִים שֶׁרָשׁ נִשְׁמַת הֵבֶן,
15 וְהֵינּוּ, דְּכִיּוֹן שִׁידְעוּ הַמְּאוּרָע
16 שִׁיאָרְעַ עִם הֵבֶן הַיְלֹוד לְאַחֵר
17 זְמַן בַּעֲתִיד, וְקָרְאוּהוּ עַל שֵׁם
18 מְאוּרָע זֶה, הָרִי מְזָה גּוֹפָא
19 עֲצוּמוֹ רָאִיָּה שִׁידְעוּ מַה נַּעֲשֶׂה
20 בְּשִׁרְשׁוֹ וּמִקּוּרוֹ, שֶׁבְּזָה תְּלוּיִים הַמְּאוּרָעוֹת שִׁיאָרְעוּ עִם
21 תְּלוּיִים הַמְּאוּרָעוֹת שִׁיאָרְעוּ
22 עִם הַנִּשְׁמָה בְּגוֹף בְּמִשְׁךָ
23 הַזְּמַן וְהִידְיעָה וְהַכְרָה שֶׁל הַשּׁוֹרֵשׁ
24 הָיָה זֶה שֶׁנִּתְּנָה לָהֶם אִפְשָׁרוּת לַדַּעַת אֶת
25 עֲתִידוֹ שֶׁל הֵבֶן וּלְקַרְאוֹ לוֹ שֵׁם עַל שֵׁם
26 מַעֲשִׂים וּמְאוּרָעוֹת שִׁיחִיו אֹתוֹ בַּעֲתִיד,
27 כְּשִׁיגְדֵל. אָבֵל עֲכָשׁוּ שְׁאֲנוּ
28 קוֹרְאִים בְּגִינֵנו עַל שֵׁם
29 אֲבוֹתֵינוּ (כְּדַאיִתָּא ב'מְדַרְש' 23)
30 (שֵׁם), וְהָרִי אֵין אֲנוּ יוֹדְעִים
31 הַשִּׁרְשׁ וּמִקּוּרֵ כוּ' אִם כֵּן לְכַאוּרָה
32 הִיָּה מְקוֹם לִזְמֹר שֶׁאֵין קֶשֶׁר בֵּין שְׁמוֹת
33 הָאֲנָשִׁים לַמַּהוּת שֶׁלָּהֶם, וּמִכְּלִ-
34 מְקוֹם גְּלָה לָנוּ הָאֲרִיז' 23
35 שֶׁגַּם אֵלֹו הַשְּׁמוֹת שֶׁקוֹרְאִים
36 לְבָנִים בְּלִי לַדַּעַת וְלַחֲכִיר אֶת שׁוֹרֵשׁ
37 וְנִשְׁמָתָם אֵינֶם דֶּרֶךְ מִקְרָה אוֹ
38 רִצּוֹן הָאֵב וְאֵם לְקִרְוֹתִי כֶּךָ,
39 אֲלֵא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא הוּא
40 הַנּוֹתֵן שֶׁכֵּל חֻכְמָה וְדַעַת פֶּלֶב
41 אֲבִיו וְאִמּוֹ לְקִרְוֹתוֹ בַּשֵּׁם
42 שֶׁהוּא מְשַׁרְשׁ נִשְׁמָתוֹ שֶׁל
- הֵבֶן וּלְמַעֲשֶׂה גַם שְׁמוֹת אֲנָשִׁים אֲכֵן קֶשֶׁרִים לַמַּהוּת שֶׁלָּהֶם. וּמִסְּפִים
מִמַּעֲוִירִיטְשׁ, שְׁזָהוּ גַם כֵּן מַה שֶׁכָּתְבוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל²⁴ שֶׁרַבִּי
מֵאִיר הָיָה דִּיק בַּשִּׁמָּא הִיָּה מְדִיק בְּשִׁמּוֹת, דְּבִתּוּרְתּוֹ שֶׁל רַבִּי
מֵאִיר כְּתוּב עַל הַבְּגָדִים שֶׁעָשָׂה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא לְאָדָם וְחוּה לְאַחֵר חֲטָא
עַץ הַדַּעַת "כְּתָנוֹת אוֹר" (לֵא
בְּעִי' 25) לְפִי שְׁאֲצָלוּ אֲצֵל
רַבִּי מֵאִיר לֹא הָיָה עֵינָן שֶׁל
'קְלִיפָה' פֶּלֶל, כְּפִי שֶׁנִּקְרָאת
הַסְטֵרָא-אַחֲרָא הַמַּעֲלִימָה וּמִסְתִּירָה עַל
הָאֲלוּקוֹת כְּשֶׁם שֶׁקְלִיפָה מַכְסֶה אֶת
הַפְּרִי וּמִסְתִּירָה אוֹתוֹ, ד'קְלִיפָתוֹ
זֶרֶק" 26 (כְּדַבְּרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁרַבִּי
מֵאִיר לָמַד תּוֹרָה מִפִּי אֲלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה
גַם לְאַחֵר שֶׁסָּר מִהַדְרֵךְ הַיִּשּׁוּרָה וְנִקְרָא
'אַחֵר' כִּי "תּוֹכּוֹ אֲכֵל, קְלִיפָתוֹ זֶרֶק"),
שֶׁהָיָה מֵאִיר אֲצָלוּ אֲצֵל רַבִּי
מֵאִיר הָאֱמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיָה לֵאל
'קְלִיפָה' וְכִיסוּי, וְלִכְּנֹן הַפְּרִי
מִהַשֵּׁם שֶׁל הָאָדָם אֶת שִׁרְשׁ
הַנִּשְׁמָה שֶׁבְּגוֹף, וּבְמִלָּא הָיָה
יָכוֹל לִידַע אֶת הַמְּאוּרָעוֹת
שִׁיאָרְעוּ עִם הַנִּשְׁמָה בְּגוֹף
בַּעֲתִיד.
וְהָיָה כִּיּוֹן שֶׁהַשְּׁמוֹת שֶׁבְּלִשׁוֹן
הַקְדֵּשׁ אֵינֶם שְׁמוֹת הַסְּפִמִּיִּים
שֶׁנִּקְבְּעוּ לְפִי הַחֲלֻטָּה בִּנֵי אָדָם, אֲלֵא
כֹּל שֵׁם הוּא שִׁרְשׁוֹ הָאֲלוּקִי
הָרוּחָנִי שֶׁל הַדְּבָר הַנִּקְרָא בַּשֵּׁם
זֶה, וְהוּא גַם חִיּוּתוֹ שֶׁל
הַדְּבָר, שֶׁעַל-יָדוֹ נִבְרָא מֵאִין
לֵישׁ, כְּאִמּוֹר שֶׁהַכּוֹחַ הָאֲלוּקִי הַמַּהוּוֹה
מִתְלַבֵּשׁ בְּמִלִּים וְאוֹתִיּוֹת אֵלֹו שֶׁל הַשֵּׁם
וְלֹא בְּאוֹפֶן שֶׁנִּבְרָא עַל-יָדֵי
הַשֵּׁם פַּעַם אַחַת וְשׁוּב אֵינִי
זָקוּק לַשֵּׁם וּמַעֲתָה הוּא קִיִּים
בְּכּוֹחוֹת עֲצוּמוֹ, כְּכִיכּוֹל, אֲלֵא שֵׁם
- 1 לְקִרְוֹתָם בַּשֵּׁם הָאֱמֶתִי. וְלִזֶּה אָמַר: לִזֶּה נָאָה
2 לְקִרְוֹתִי וְכוּ', כְּלוֹמֵר, מַה שְּׁאֲנִי קוֹרֵא שְׁמוֹ כֶּךָ,
3 אֵינִי שֵׁם דְּכָר וְשֵׁם מוֹשָׁאֵל בְּכַדִּי לְהַפְּיִירוֹ, רַק
4 נָאָה לְקִרְוֹתִי כֶּךָ, כִּי הוּא שֵׁם שֶׁרָשׁוּ וַדַּאי, וְלִכְּנֹן
5 שְׁמוֹ נָאָה לוֹ. וּמִמְשִׁיף הָרֵב הַמַּגִּיד לְבָאֵר בְּנוֹגֵעַ
6 לְשִׁמּוֹת בְּגִי אָדָם, דְּלִכְאוּרָה, בְּשִׁלְמָא הָרָאשׁוֹנִים
7 שֶׁקָּרְאוּ בְּגִיָּהֶם עַל שֵׁם הַמְּאוּרָע (כְּדַאיִתָּא
8 ב'מְדַרְש' 22), הָיָה יוֹדְעִים שֶׁרָשׁ נִשְׁמַת הֵבֶן,
9 וְהֵינּוּ, דְּכִיּוֹן שִׁידְעוּ הַמְּאוּרָע שִׁיאָרְעַ עִם הֵבֶן
10 הַיְלֹוד לְאַחֵר זְמַן, וְקָרְאוּהוּ עַל שֵׁם מְאוּרָע זֶה,
11 הָרִי מְזָה גּוֹפָא רָאִיָּה שִׁידְעוּ מַה נַּעֲשֶׂה בְּשִׁרְשׁוֹ
12 וּמִקּוּרוֹ, שֶׁבְּזָה תְּלוּיִים הַמְּאוּרָעוֹת שִׁיאָרְעוּ עִם
13 הַנִּשְׁמָה בְּגוֹף בְּמִשְׁךָ הַזְּמַן. אָבֵל עֲכָשׁוּ שְׁאֲנוּ
14 קוֹרְאִים בְּגִינֵנו עַל שֵׁם אֲבוֹתֵינוּ (כְּדַאיִתָּא
15 ב'מְדַרְש' שֵׁם), וְהָרִי אֵין אֲנוּ יוֹדְעִים הַשִּׁרְשׁ
16 וּמִקּוּרֵ כוּ', וּמִכְּלִ-מְקוֹם גְּלָה לָנוּ הָאֲרִיז' 23
17 שֶׁגַּם אֵלֹו הַשְּׁמוֹת אֵינֶם דֶּרֶךְ מִקְרָה אוֹ רִצּוֹן הָאֵב
18 וְאֵם לְקִרְוֹתִי כֶּךָ, אֲלֵא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא הוּא
19 הַנּוֹתֵן שֶׁכֵּל חֻכְמָה וְדַעַת פֶּלֶב אֲבִיו וְאִמּוֹ
20 לְקִרְוֹתוֹ בַּשֵּׁם שֶׁהוּא מְשַׁרְשׁ נִשְׁמָתוֹ שֶׁל הֵבֶן.
21 וּמִסְּפִים, שְׁזָהוּ גַם כֵּן מַה שֶׁכָּתְבוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל²⁴
22 שֶׁרַבִּי מֵאִיר הָיָה דִּיק בַּשִּׁמָּא, דְּבִתּוּרְתּוֹ שֶׁל רַבִּי
23 מֵאִיר כְּתוּב "כְּתָנוֹת אוֹר" (לֵא בְּעִי' 25), אֲלֵא
24 בְּעִי' 25, לְפִי שְׁאֲצָלוּ לֹא הָיָה עֵינָן שֶׁל
25 'קְלִיפָה' פֶּלֶל, ד'קְלִיפָתוֹ זֶרֶק" 26, שֶׁהָיָה מֵאִיר
26 אֲצָלוּ הָאֱמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיָה, וְלִכְּנֹן הַפְּרִי מִהַשֵּׁם אֶת
27 שִׁרְשׁ הַנִּשְׁמָה שֶׁבְּגוֹף, וּבְמִלָּא הָיָה יָכוֹל לִידַע
28 אֶת הַמְּאוּרָעוֹת שִׁיאָרְעוּ עִם הַנִּשְׁמָה בְּגוֹף.
29 וְהָיָה כִּיּוֹן שֶׁהַשְּׁמוֹת שֶׁבְּלִשׁוֹן הַקְדֵּשׁ אֵינֶם שְׁמוֹת הַסְּפִמִּיִּים, אֲלֵא כֹּל שֵׁם
30 הוּא שִׁרְשׁוֹ שֶׁל הַדְּבָר הַנִּקְרָא בַּשֵּׁם זֶה, וְהוּא גַם חִיּוּתוֹ שֶׁל הַדְּבָר,
31 שֶׁעַל-יָדוֹ נִבְרָא מֵאִין לֵישׁ, וְלֹא בְּאוֹפֶן שֶׁנִּבְרָא עַל-יָדֵי הַשֵּׁם פַּעַם אַחַת וְשׁוּב

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 זֶה מֵהֵנָּה אוֹתוֹ בְּכָל עֵת וּבְכָל רֹגַע מְחַדֵּשׁ, כְּפִי שְׁמֵאֲרִיף
2 רִבְנוּ הַזְקֵנִי בְּבֹאֹר הַתְּשׁוּבָה עַל טְעוֹת הַכּוֹפְרִים שֶׁאֵינִם
3 מֵאֲמִינִים בְּכֵן שֶׁהֵכֵל נִבְרָא וּמִתְחַדֵּשׁ בְּכָל רֹגַע, אֱלֹ שְׁמִדְמִין סְבוּרִים
4 בְּטַעוֹת שֵׁשׁ דְּמִיוֹן בֵּין מַעֲשֵׂה ה' עוֹשֶׂה שְׁמִים וְאֶרֶץ, לְמַעֲשֵׂה
5 אֲנוֹשׁ וְתַחְבּוּלוֹתָיו, וְלִכֵּן הֵם
6 חוֹשְׁבִים בְּטַעוֹת שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה
7 הַבְּרִיאָה שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּמוֹ
8 אוֹמֵן שְׁעוֹשֶׂה כְּלִי, שְׁלֹאֲחֵרִי
9 עֲשִׂית הַכְּלִי אֵין הַכְּלִי צָרִיף
10 לִידֵי הָאוֹמֵן וּמִמִּשְׁיךְ הַתְּקִימָה גַם
11 בְּלַעֲדֵי הָאוֹמֵן שֶׁעֲשֵׂה אֶת הַכְּלִי,
12 וְהֵינּוּ, לְפִי שְׁעֲשִׂית הַכְּלִי
13 עַל-יְדֵי הָאוֹמֵן הִיא יֵשׁ מִיֵּשׁ
14 מִצִּיאוֹת שְׁנוּעָה מִמִּצִּיאוֹת קִימָה, וְכֵן
15 שְׁמִשְׁנָה הַצּוּרָה כֹּה מְצוּרָה
16 אֲחַת לְצוּרָה אֲחֵרָה (הֵינּוּ), שְׁמִגְלָה
17 אֶת הַצּוּרָה שֶׁהִיָּתָה בָּהּ
18 תַּחֲלָה בְּהַעֲלֵם וְנִמְצָא שֶׁלֹּא חִידֵשׁ
19 דְּבַר אֱלֹא וְכֵן גִּילָה צוּרָה שֶׁכִּבְדָּה הִיָּתָה
20 (קִימָה), מִהֶשְׁאִי־פֶן בְּבְרִיאַת
21 יֵשׁ מֵאֵין יְצִירַת מִצִּיאוֹת מֵאֵין
22 וְהַעֲדָה, יֵשׁ צוּרָה שְׁכַחַת הַבּוֹרָא
23 יֵהִיָּה בְּנִבְרָא תְּמִיד וְיִחִיה אוֹתוֹ
24 כֹּל רֹגַע מְחַדֵּשׁ, כְּפִי שְׁלֹוֹלִי זֹאת
25 יַחֲזוֹר לֵהִיּוֹת אֵין וְאֶפְסָ -
26 הָרִי מוֹכֵן שְׁכַחַת הַמְּאֻרְעוֹת
27 שֶׁאֲרָעוּ בְּכָל דְּבַר, קְשׁוּרִים
28 גַם הֵם עִם הַשֵּׁם בְּלִשׁוֹן
29 הַקֹּדֶשׁ שֶׁמֵּהֵנָּה אֶת הַדְּבַר
30 בְּכָל עֵת וּבְכָל רֹגַע, אֶף-עַל-
31 פִּי שְׁמֵאֲרִיעַ זֶה אֲרָע כְּמָה
32 שְׁנִים לְאַחֲרֵי שְׁנָתָן הַשֵּׁם
33 לְדְבַר זֶה כִּיּוֹן שֶׁשְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרָא
34 לוֹ בְּלִשׁוֹן הַקְדוּשׁ הוּא שׁוֹרֵשׁ הַחַיּוֹת
35 וְהַקְּדוּשָׁה שֶׁלּוֹ תְּמִיד הֵן בְּרֹגַע הָרֵאשׁוֹן
36 שֶׁנִּבְרָא וְהֵן כֹּל מִשְׁךְ זִמְנָה קִיּוּמוֹ
37 בְּעַתִּיד.
38 וּמִזֶּה מוֹכֵן גַּם בְּנוֹגֵעַ לַשֵּׁם
39 'קֶרֶשׁ', שֶׁזֶּהוּ הַשֵּׁם בְּלִשׁוֹן
40 הַקֹּדֶשׁ שְׁנָתָן לְעִצֵּי שְׁטִימָה
41 בְּשִׁעָה שֶׁהִתְחִילוּ לִהְיוֹת
- אֹתָם שְׁמָהֶם יֵהִיָּה בְּנֵן הַמִּשְׁכָּן (כְּמוֹ שְׁכַחַת
הַמִּשְׁכָּן: וְעֲשִׂית אֶת הַקֶּרֶשִׁים לְמִשְׁכָּן), וְהוּא שֵׁם זֶה, עַל-יְדֵי
הַחַיּוֹת הָאֱלֹקִית הַמְּלֻבֶּשֶׁת בּוֹ, הַמֵּהֵנָּה וְיִמְחִיָּה וּמְקַיֵּם אוֹתָם אֶת
הַעֲצִים הַלְלוּ, הִנֵּה שֵׁם זֶה שִׁיף גַם לְכָל הָעֲנִינִים שְׁצָרִיכִים
לֵהִיּוֹת נִפְעָלִים עַל-יְדֵי ה' עֲצִי
שְׁטִימָה' (הַפִּיכָה) הַשְּׁטוֹת
ד'לְעוֹמֶת זֶה' לְקֹדֶשׁה) וְשֵׁם
זֶה 'קֶרֶשׁ' מְרֻמָּה כֹּל עֲנִינִים וְהוֹתָם שֶׁל
ה'עֲצִי שְׁטִימָה'.
- ג) וּבֹאֹר הָעֲנִינִים, כְּפִי שְׁמֵאֲרִיעַ
כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי-וְחִמִּי
אֲדַמּוּ"ר בְּמֵאֲמָר, עֲנִינִים שֶׁל
ג' הָאוֹתִיּוֹת ק' ר' ש' שְׁמָהֶם
מִוְרַכְכָּת תִּיבַת 'קֶרֶשׁ' כְּפִי
שִׁיתְבָּאָר לְהֵלֵךְ.
- וּבְהִקְדָּם הַמְּבָאָר לְעִיל בְּעִנֵּין
הַשְּׁמֹת שֶׁל כֹּל הַנִּבְרָאִים בְּלִשׁוֹן
הַקְדוּשׁ, שְׁכֵן הוּא גַם בְּנוֹגֵעַ
לְשְׁמֹת הָאוֹתִיּוֹת, וְהֵינּוּ,
שְׁכַחַת אוֹת מֵהָאוֹתִיּוֹת דְּלִשׁוֹן
הַקֹּדֶשׁ יֵשׁ לָהּ שֵׁם אֶל"ף בִּי"ת
וְכֵן הִלָּה, וְשֵׁם זֶה הֵשֵׁם שֶׁל כֹּל
אֲחַת מֵהָאוֹתִיּוֹת קְשׁוּר עִם תּוֹכְנָהּ
וְעֲנִינָהּ שֶׁל הָאוֹת. וְכֵן הוּא
בְּנוֹגֵעַ לְתִמּוּנָה וְצִיּוֹר הַצּוּרָה
שֶׁל כֹּל אוֹת, שִׁישׁ לָהּ קֶשֶׁר
וְשִׁיכּוֹת לְתוֹכְנָהּ שֶׁל הָאוֹת,
כְּפִי שְׁמֵאֲרִיעַ רִבְנוּ הַזְקֵנִי
שְׁכַחַת אוֹת וְאוֹת מְכ"ב אוֹתִיּוֹת
הָאֶל"ף בִּי"ת, הִיא הַמְּשַׁכֶּת חַיּוֹת
וְכַח אֱלֹקִי מִיּוֹחַד פְּרָטִי מְסוּיִם
(מֵהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא) שְׁאֵינִי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נמשך בָּאוֹת אַחֶרָת, לָכֵן גַּם תְּמוּנָתָן הצורה של כ"ב האותיות
2 בְּכֶתֶב - כָּל אוֹת הִיא בְּתֻמּוֹנָה מִיּוֹחֶדֶת פְּרָטִית בצורה מסוימת
3 הַמּוֹרָה הַרוּמוֹת, כִּי יֵשׁ לָהּ קֶשֶׁר פְּנִימִי תּוֹכְנִי עַל צִיּוֹר הַהִמְשָׁכָה
4 האלוּקִית הַרוּחָנִית כו'.
5 וּמִמְשִׁיף כ"ק מו"ח אֲדָמוֹר
6 בְּמֵאֶמֶר, דְּאִיתָא מובא
7 בְּהִקְדָּמָת הַזֶּהר²⁸ בַּעֲנָן
8 הָאוֹתִיּוֹת דָּאֲעֻלוֹ קָמִי
9 קוֹדֶשָׁא-בְּרִיף-הוּא לְמִיבְרִי
10 בְּהוּ עֲלָמָא, שְׁנַכְנִסוּ (האותיות)
11 לִפְנֵי הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא לְבִרְוֹא בְּהֵן אֵת
12 הַעוֹלָם דְּאוֹת ק' ר' אֲתָנָן
13 דְּאֶתְחַזִּיאוּ עַל סִטְרָא בִּישָׁא
14 אֵינָן, הָאוֹתִיּוֹת ק' ור' הֵן אוֹתִיּוֹת
15 שְׁנֵרָאוּ עַל הַצֵּד הָרַע הֵינָן שֵׁשׁ
16 לָהֶן שִׁיכּוֹת לְעֻנְיָנִים דְּהִיפָּךְ הַקְדוּשָׁה. וְגַם אוֹת ש',
17 הַקְדוּשָׁה. וְגַם אוֹת ש', עַם
18 הָיִיתָ שֶׁמֶצֶד עֲצָמָה רְאוּיָה הִיא שִׁיבְרָאוּ בְּה
19 הִיא שִׁיבְרָאוּ בְּה אֵת הָעוֹלָם.
20 לְהִיּוֹתָ 'אוֹת קְשׁוּט', אוֹת שֶׁל
21 אִמְתָּ, וְעוֹד זֹאת, שְׁרוּמָתָה הָאוֹת
22 ש' שֵׁשׁ לָהּ שְׁלוּשָׁה קוּיִם עַל
23 שְׁלֹשֶׁת הָאֲבוֹת²⁹ שֶׁהֵם יְסוֹד
24 הַקְדוּשָׁה, מִכָּל-מְקוֹם לְמִרוֹת
25 שֶׁהָאוֹת ש' מִצֵּד עֲצָמָה שִׁיכָת לְקְדוּשָׁה
26 הָרִי אִיתָא בְּזֵהר שֶׁם,
27 שֶׁהָאוֹתִיּוֹת ק' ר' נְטִילֵי אוֹת
28 שִׁי"ן בְּגִיּוּהוּ בְּגִין לְאֶתְקִימָא,
29 לְקַחוּ אֵת הָאוֹת ש' בְּתוֹכָן כְּדִי
30 לְהַתְקִיִּים (כִּי הֵש' הִיא אוֹת שֶׁל אִמְתָּ)
31 וְהַקּוּיִם צִירִךְ לְהִיּוֹת מְבוֹסֵס עַל אִמְתָּ)
32 וּמִזֶּה מִכָּן שֶׁהָאוֹתִיּוֹת ק' ור' לְקַחוּ
33 לְתוֹכָן אֵת הָאוֹת ש' נַעֲשֶׂה הַצִּירוֹף
34 ד' שֶׁקֶר' צִירוֹף הָאוֹתִיּוֹת שְׁמִרְכִּיבוֹת
35 אֵת הַמִּילָה 'שֶׁקֶר', וְזֶהוּ שֶׁאֲמַר
36 הַקֶּב"ה לְאוֹת שִׁי"ן, הוּאִיל
37 וְאֲתָנָן דְּזִיּוּפָא נְטִילִין לָךְ
38 לְמַהֲוִי עֲמַהוֹן, לֹא בַּעֲיָנָא
39 לְמַבְרִי בְּךָ עֲלָמָא כִּיּוֹן שְׁאוֹתִיּוֹת
40 הוּיּוֹף (אוֹתִיּוֹת ק' ור' שֶׁקְשׁוּרוֹת לְסִטְרָא
41 אַחֲרָא) לְקַחוּ אוֹתָן לְהִיּוֹת עֲמָה, אֵינִי
42 רֹצֵה לְבִרְוֹא בְּךָ עוֹלָם. וְיִתְרָה מִזֶּה,
43 כְּפִי שְׁמִסִּים בְּזֵהר שֶׁם: מְקָאן
- אֲנִי לְמַדִּים, מָאֵן דְּבַעֲזִי לְמִימֵר שִׁיקְרָא, יְטוּל יְסוֹדָא דְּקְשׁוּט
בְּקִדְמִיתָא, וּלְבִתֵּר יוֹקִים לָהּ שֶׁקֶרָא מִי שְׁרוּצָה לִוְמוֹר שֶׁקֶר, יִיטוּל
יְסוֹד שֶׁל אִמְתָּ בְּתַחֲלִילָה, וְאַחֲרֵי-כֵן יַעֲמִיד לוֹ שֶׁקֶר. וְהֵינָנִי, שֶׁכְּדִי שֶׁתְּהִיָּה
אֵיזוֹ מְצִיאוֹת וְאַחִיזָה לְשֶׁקֶר (דְּמֵאֲחֵר שֶׁהוּא הִיפָּךְ הָאִמְתָּ,
אֵין לוֹ מִצֵּד עֲצָמָה שֶׁוֹם מְצִיאוֹת
כָּלִל) הָרִי זֶה דּוֹקָא עַל-יְדֵי-
זֶה שֶׁמְעַרְבִים בּוֹ מִלְתָּא דְּקְשׁוּט, כְּמוֹ הָאוֹתִיּוֹת ק' ר'
דְּקְשׁוּט, דְּבִרְוֹא שֶׁל אִמְתָּ, כְּמוֹ
הָאוֹתִיּוֹת ק' ר' דְּאֶתְחַזִּיאוּ עַל
סִטְרָא בִּישָׁא שְׁנִטְלִי אוֹת
שִׁי"ן בְּגִיּוּהוּ בְּגִין לְאֶתְקִימָא
שְׁנֵרָאוּ עַל הַצֵּד הָרַע שְׁנִטְלִי אוֹת שִׁי"ן
בְּתוֹכָם כְּדִי לְהַתְקִיִּים עֲנִיין זֶה שֶׁל
לְקִיחָת 'עֲצִי שְׁטִים' כְּדִי לְבִנּוֹת מֵהֶם
מְקוֹם שֶׁל קְדוּשָׁה כִּם כְּדִי לְהַתְקִיִּים.
וְכִיּוֹן שֶׁשְׁלֹשֶׁת הָאוֹתִיּוֹת
דְּתִיבָת 'קֶרֶשׁ' שִׁיכּוֹת לְהִיפָּךְ
הַקְדוּשָׁה (לֹא מְבַעֲזִי אֵין צִירִךְ
לִוְמוֹר הָאוֹתִיּוֹת ק' ר', אֲלֹא
אֲפִילוֹ הָאוֹת ש' שֶׁבָּה
מִשְׁתַּמְשִׁים הָאוֹתִיּוֹת ק' ר'
דְּאֶתְחַזִּיאוּ עַל סִטְרָא בִּישָׁא,
כְּנֻזְכָּר לְעִיל, גַּם לָהּ יֵשׁ שִׁיכּוֹת
לְצֵד שֶׁל הִיפָּךְ הַקְדוּשָׁה), נִמְצָא,
שֶׁהֵשֶׁם 'קֶרֶשׁ' בּוֹ נִקְרָאוּ בְּתוֹרָה
הַעֲצִים מֵהֶם נִבְנָה הַמִּשְׁכָּן שֶׁיֵּךְ
לְתוֹכָן הָעֲבוּדָה ד' עֲצֵי שְׁטִים'
בְּהִפְכִּית הַשְּׁטוֹת ד' לְעוֹמָת
זֶה' לְקְדוּשָׁה כְּפִי שֶׁתִּבְאָר לְהֵלָן.
(ד) וּבְאִזְרֵי הָעֲנָן הַמּוֹבָא לְעִיל
מֵהוּזָהר שֶׁהָאוֹתִיּוֹת ק' ור' הֵם
אֲתָנָן דְּאֶתְחַזִּיאוּ עַל סִטְרָא
בִּישָׁא, וְיֵשׁ לְאוֹתִיּוֹת אֵלוֹ שִׁיכּוֹת
לְסִטְרָא אַחֲרָא, וְיִבְנֵן עַל-יְדֵי בְּאוּר
הַחֲלוּק הַהִבְדִּיל בֵּין אוֹתִיּוֹת ק' ר'
לְאוֹתִיּוֹת הַדּוּמוֹת לָהֶם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שֶׁהֵם בְּסִטְרָא דְקְדוּשָׁה. וְעַל זֶה מִמְּשִׁיךְ כ"ק מו"ח
- 2 אֲדָמוּ"ר בְּמֵאמָר: הִנֵּה ק' ר' הֵן לִנְגַד ד' ה' (שְׁהָרִי ר')
- 3 מִתְדַמָּה לְד', וְק' לֵה' וְיֵשׁ בִּינֵיהֶם הִבְדִּילִים קִטְנִים בְּלִבָּד, דָּד' וְר'
- 4 הִנֵּה דוּמוֹת זֹו לִזֹּו בְּדִמּוּתָן בְּצוּרָה שֶׁלֹּהן וְכֵן בְּפִירוּשָׁן כִּפִּי
- 5 שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר (וְהִינּוּ, כְּמוֹ
- 6 שְׁנִתְבָּאֵר לְעִיל שְׁהֵן תְּמוּנָת
- 7 וְצִיּוֹר הָאוֹתִיּוֹת - דְּמוּתָן, וְהֵן
- 8 שְׁמוֹת הָאוֹתִיּוֹת - פְּרוּשָׁן, שְׁנִי
- 9 הֶרְבִּים, גַּם הַצּוּרָה וּגַם הַמְשַׁמְעוֹת שֶׁל
- 10 הַשֵּׁם מוֹרִים עַל מֵהוּתָן שֶׁל
- 11 (הָאוֹתִיּוֹת). וּמִבְּאֵר הֶרְבִּי הִרְיִי"צ
- 12 בְּמֵאמָר הַנּוֹכַח, שֶׁל שְׁנַת תש"י
- 13 הַדְּמִיּוֹן דָּד' לְר' בְּפִירוּשָׁן
- 14 (שְׁמוּתָן), דָּד' הוּא מְלִשׁוֹן
- 15 דְּלוֹת וְעִנְיּוֹת, וְכֵן אוֹת ר' הוּא
- 16 מְלִשׁוֹן עִנְיּוֹת וְדְלוֹת, וְכְמוֹ
- 17 שְׁכֵתוֹב³⁰ מִחֲתַת דְּלִים רִישָׁם,
- 18 נִאֲמַר בְּסִפְר מִשְׁלִי "הוּן עֲשִׂיר קְרִיית
- 19 עוֹז, מִחֲתַת דְּלִים רִישָׁם", כְּלוּמַר הוּנוֹ
- 20 שֶׁל הַעֲשִׂיר מִסְפָּק לוֹ כּוֹחַ וְהַגְּנָה, וְאִילוּ
- 21 הָעִנְיּוֹת שֶׁל הָעִנְיִים מוֹנַעַת מֵהֶם לִשְׁפֹּר
- 22 אֶת מִצְבָּם, הִרִי שֶׁ"רִישִׁי" קִשּׁוּרָה בְּעִנְיּוֹת
- 23 וְכֵתִיב³¹ בְּפִסּוּק נֹסֵף בְּמִשְׁלִי רֵאשׁ
- 24 וְעוֹשֶׁר כּו'. הַכּוֹתוּב אוֹמֵר, "רֵאשׁ
- 25 וְעֶשֶׂר אֶל תִּיתֵן לִי, הַטְרִיפִינִי לַחֵם
- 26 חֻקִּי", כְּלוּמַר אֶל תִּיתֵן לִי עִנְיּוֹת וְאֵל
- 27 תִּיתֵן לִי עֲשִׂיּוֹת אֲלֵא אֶת הַלֶּחֶם הַנַּחֲרִץ
- 28 לִי, וְגַם כָּאֵן הָעִנְיּוֹת נִקְרָאת "רֵאשׁ".
- 29 וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהִטְעַם שְׁמִבִּיא
- 30 כ"ק מו"ח אֲדָמוּ"ר פְּסוּקִים
- 31 אֵלֶּי דוֹקָא לְהוֹרוֹת שֶׁ"רִישִׁי" הִיא
- 32 לִשׁוֹן עִנְיּוֹת - הוּא, לְפִי שְׁמָהֶם
- 33 מִפְּסוּקִים אֵלֶּה מוֹכֵן (לֹא רַק
- 34 הַדְּמִיּוֹן בְּפִירוּשׁ הָאוֹתִיּוֹת ד'
- 35 וְר', אֲלֵא) גַּם הַחֲלוּק הַהִבְדֵּל
- 36 שְׁבִינִיָּהֶם בֵּין הָאוֹתִיּוֹת ד' וְר'.
- 37 דְּהִנֵּה, כְּשֶׁם שְׁבִתְמוּנָתָן בְּצוּרָתָן
- 38 הָאוֹתִיּוֹת ד' וְר' הֵן רַק דוּמוֹת זֹו
- 39 לִזֹּו, אֲבָל אֵינֶן שְׁוֹת מִמֶּשׁ זֹו
- 40 לִזֹּו וּלְמַעֲשֶׂה הֵן שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת שְׁנוֹת,
- 41 כֵּן הוּא גַּם בְּפִירוּשָׁן שִׁישׁ בִּינֵיהֶן
- 42 דִּימּוּן, וְשִׁתִּיחַן רוּמוֹת לְעִנְיּוֹת אֲבָל
- 43 יֵשׁ הִבְדֵּל בִּינֵיהֶן גַּם בְּעִנְיִן זֶה, וְהִינּוּ,
- 44 שְׁעֵנִין הָעִנְיּוֹת שְׁבָאוֹת ר' הוּא
- 45 לְמִטָּה יוֹתֵר מִעֵנִין הָעִנְיּוֹת שְׁבָאוֹת ד', וְרֹאזָה לִזֹּה מִמֶּה
- 46 שְׁכֵתוֹב מִחֲתַת דְּלִים רִישָׁם, הִינּוּ, שֶׁהִשְׁבְּרוּן וְהַמּוֹרָא שֶׁל הַדְּלִים הוּא רִישָׁם, שְׁמָזָה
- 47 הַדְּלִים הוּא רִישָׁם הָעִנְיּוֹת עֲצֻמָּה, שְׁמָזָה מוֹכַח שְׁעֵנִין הָרִישׁוֹת הוּא לְמִטָּה מִעֵנִין הַדְּלוֹת.
- 48 הוּא לְמִטָּה מִעֵנִין הַדְּלוֹת וְחִמּוֹר מִמֶּנּוּ. וְעַל-דִּרְדֵּרָזָה בְּפִסּוּק
- 49 רֵאשׁ וְעוֹשֶׁר, שְׁהִנִּיגוֹד לְעֵנִין
- 50 הָעוֹשֶׁר, שְׁהוּא נִעְלָה יוֹתֵר
- 51 מִהָעֵנִין ד"די מִחִסּוֹרוֹ אֲשֶׁר
- 52 יִחְסֹר לוֹ³², כִּי ד'י מִחִסּוֹרִי
- 53 פִּירוּשׁוֹ רַק מֵה שִׁנְחוּץ וְלֹא יוֹתֵר, וְאִילוּ
- 54 עֲשִׂיּוֹת יִכּוּלָה לִהְיוֹת הֶרְבֵּה יוֹתֵר מִזֶּה,
- 55 וְהִנִּיגוֹד לְעוֹשֶׁר הוּא הָעֵנִין
- 56 ד"רֵאשׁ", שְׁזָהוּ עֵנִין שְׁאִין
- 57 לְמִטָּה מִמֶּנּוּ, לֹא עִנְיּוֹת סָתֵם אֲלֵא
- 58 דְּלִי דְלוֹת.
- 59 וּמִמְּשִׁיךְ בְּמֵאמָר, שְׁהִגַּם דְּר'
- 60 וְד' דוּמוֹת בְּתִמּוּנָתָן וּפִירוּשָׁן,
- 61 וְיֵשׁ דִּימּוּן בִּינֵיהֶן הֵן בְּצוּרָה וְהֵן
- 62 בְּחוּק, מִפְּלִמְקוֹם הָרִי הֵן
- 63 מוֹבְדְּלוֹת וּמִדּוּחָקוֹת זֹו מִזֹּו
- 64 בְּתִכְלִית (הִינּוּ, לֹא זֹו בְּלִבָּד
- 65 שְׁיֵשׁ חֲלוּק בִּינֵיהֶן וְאֵינֶן
- 66 דוּמוֹת לְגַמְרִי, וְכֵאמֹר שְׁה' מוֹרָה
- 67 עַל עִנְיּוֹת וְדְלוֹת יוֹתֵר חִמּוֹרָה מִהֵר'
- 68 אֲלֵא שְׁהֵן הֶפְכִּיּוֹת זֹו מִזֹּו),
- 69 דָּאוֹת ד' הִיא בְּקְדוּשָׁה, וְאוֹת
- 70 ר' הִיא מֵאֲתָן דָּאֲתִחְזִיאוֹ עַל
- 71 סִטְרָא בִּישָׁא הִיא הַצֵּד שֶׁל הִיפֵךְ
- 72 הַקְדוּשָׁה, וְכִפִּי שִׁתְּבָאֵר עוֹד לַהֲלֹךְ.
- 73 (ה) וְהָעֵנִין בְּזֶה, דָּאֵף שְׁאוֹת
- 74 ד' גַּם הִיא מוֹרָה עַל דְּלוֹת,
- 75 הִנֵּה דְלוֹת זֹו הוּא עֵנִין
- 76 הַבְּטוּל וְהַשְּׁפִלוֹת, דְּלוֹת וְעִנְיּוֹת
- 77 לְמַעֲלִיּוֹת, דְּזָהוּ כָּל עֵנִין
- 78 הַקְדוּשָׁה לִהְיוֹת בְּבַחֲיִנַת
- 79 בְּטוּל בְּתִכְלִית וְלִהְיוֹת חֲלוּטִין
- 80 מִגֹּאווָה וְרִישׁוֹת' עֲצֻמָּה.
- 81 וּלְהִבִּין זֶה, מִבְּאֵר בְּמֵאמָר
- 82 הִיא בְּקְדוּשָׁה, וְאוֹת ר' הִיא מֵאֲתָן דָּאֲתִחְזִיאוֹ עַל סִטְרָא בִּישָׁא.
- 83 (ה) וְהָעֵנִין בְּזֶה, דָּאֵף שְׁאוֹת ד' מוֹרָה עַל דְּלוֹת, הִנֵּה דְלוֹת זֹו הוּא עֵנִין
- 84 הַבְּטוּל וְהַשְּׁפִלוֹת, דְּזָהוּ כָּל עֵנִין הַקְדוּשָׁה לִהְיוֹת בְּבַחֲיִנַת בְּטוּל
- 85 בְּתִכְלִית. וּלְהִבִּין זֶה, מִבְּאֵר בְּמֵאמָר שְׁעֵנִין הַדְּלוֹת בְּקְדוּשָׁה הוּא עֵנִין סְפִירַת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁעִנְיָן הַדְּלוֹת בְּקִדּוּשָׁה כפי שהוא למעלה באלוקות הוא עִנְיָן
 2 סְפִירַת הַמַּלְכוּת, דְּלִית לָהּ מִגְרָמָה כְּלוּם³³, שאין לה כלום משל
 3 עצמה (לשון) הוזהר לגבי הירח שאין לו אור משלו ומקבל את אורו מהשמש,
 4 ומבואר בקבלה וחסידות שהדבר מהווה משל לספירת המלכות שאין לה תוכן
 5 ועניין משלה והיא מקבלת ומעבירה
 6 אור והמשכה מהספירות שמעליה,
 7 עניין המוחין והמידות, לְפִי שֶׁהִיא
 8 ספירת המלכות בְּתַכְלִית הַבְּטוּל
 9 וְהַשְּׁפָלוּת, עַד שֶׁאֲזַעֲרִית
 10 גְּרָמָה³⁴, מְקַטִּינָה את עצמה, הִינּוּ
 11 שֶׁהַמַּלְכוּת עֲצָמָה מִמַּעֲטָת אֵת
 12 עֲצָמָה לְהִיּוֹת בְּתַכְלִית הַבְּטוּל
 13 וְהַשְּׁפָלוּת.
 14 וּבִכְחוֹת נֶפֶשׁ הָאָדָם שֶׁהִיא
 15 בחינות מקבילות לעשר הספירות
 16 העליונות, העניין המקביל לספירת
 17 המלכות הוא כַּח הַדְּבּוּר, שְׁלִית
 18 לִיה מִגְרָמָה כְּלוּם שאין לו כל
 19 תוכן ועניין משל עצמו, וְהוּא
 20 מְקַבֵּל וְהוּא לְבוּשׁ לַכּוֹחַת
 21 שְׁלִמְעָלָה מִמָּנּוּ, וְכִמוּ
 22 הַשְּׁפָעַת הַשֹּׁכֵל וּמַדּוּת שֶׁהִיבּוּר
 23 הוּא כְּלִי וְאִמְצָעִי לְבִטָּא דְּבִרִי שֶׁכֵּל
 24 וּרְגִשׁוֹת.
 25 וּבִאֹר הָעִנְיָן, דִּהְיָה, סְפִירַת
 26 הַמַּלְכוּת הִיא מַדַּת
 27 הַהִתְנַשְּׁאוּת הַמִּידָה שְ�תוּכְנָה הוּא
 28 להיות מרום ומתנשא, כֶּשֶׁם
 29 שֶׁהַמֶּלֶךְ מְרוּמָם וּמִתְנַשֵּׂא עַל הָעַם,
 30 וְהִינּוּ שֵׁשׁ בָּה אֵת הַשִּׁיכוּת
 31 וְהַהִתְיַחְסוּת לַמַּצִּיאוֹת הַזּוּלוֹת,
 32 וּמִמָּנָה נִתְּהָה כָּל סֹדֶר
 33 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁל יִרְדַּת הָאוֹר
 34 הָאוֹלָקִי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה מִמְּדִירָגָה
 35 לְמִדְרִיגָה כִּמוּ שֶׁלִּשְׁלֹשׁ שֶׁל טְבַעוֹת
 36 הָאֲחוּזוֹת זוּ בְּזוּ, וּמִכָּל־מְקוֹם
 37 לְמִדּוֹת שֶׁהַמַּלְכוּת הִיא הַתְנַשְּׁאוֹת
 38 וְרוּמּוֹת שֶׁלְכֹאֲרָה אֵלּוּ הֵן תְּכִינוֹת
 39 הַפְּכוּיֹת מִהַשְּׁפָלוּת, צָרִיכָה
 40 לְהִיּוֹת בְּתַכְלִית הַשְּׁפָלוּת וְהַבְּטוּל, וְדוֹקָא עַל־יְדִיָּהּ יֵשׁ
 41 בָּהּ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים. הָאֶחָד, שֶׁמְקַבֵּלֶת אֵת כָּל הָעִנְיָנִים
- מִלְּמַעְלָה, מִהַסְפִּירוֹת שֶׁמַּעֲלֶיהָ, שֶׁזָּהוּ עִנְיָן "כָּל הַנְּחָלִים
 הוֹלְכִים אֶל הַיָּם"³⁵ הַשְּׁפָעַת הַסְפִּירוֹת הַשְּׁנוֹת שֶׁכֵּל אֶחָת מֵהֶן
 יֵשׁ תּוֹכָן וְעִנְיָן מִיּוֹחַד מִשְׁלָה, עוֹבֵרֶת דֶּרֶךְ סְפִירַת הַמַּלְכוּת בְּדוּמָה לִכְךָ
 שֶׁכֵּל הַנְּחָלִים הַשְּׁנוֹת זוֹרְמִים אֶל הַיָּם. וְהַשְּׁנִי, שֶׁהִיא סְפִירַת
 הַמַּלְכוּת מוֹרִידָה אֶת הַשְּׁפָעַת שֶׁהִיא
 מְקַבֵּלֶת מִהַסְפִּירוֹת שֶׁמַּעֲלֶיהָ
 וּבִאֲמַצְעוֹתָ מְהַרְהֶה אֶת כָּל
 הָעִנְיָנִים שְׁלִמְטָה.
 וּבְפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר, כְּפִי שֶׁמְבָאֵר
 כ"ק אֲדָמוֹר הָאֲמִצְעִי
 בְּאֶרְוֶכָה בְּעִנְיָן סְפִירַת
 הַמַּלְכוּת שְׁלִית לָהּ מִגְרָמָה אֵין
 לָהּ מַעֲצָמָה כְּלוּם, שֵׁשׁ בְּזָה
 שְׁנֵי פִירוּשִׁים. פִּירוּשׁ
 הָרִאשׁוֹן, דְּלִית לָהּ שֶׁאֵין לָהּ
 אֹר מִצַּד עֲצָמָה, רַק מֵה
 שֶׁמְקַבֵּלֶת מִלְּמַעְלָה מִמָּנָה,
 בְּדוּגְמַת הַלְבָּנָה שֶׁאֵין לָהּ אֹר
 עֲצָמִי, כִּי־אֵם מֵה שֶׁמְקַבֵּלֶת
 אֹר מִן הַשֶּׁמֶשׁ. וּפִירוּשׁ
 הַשְּׁנִי, דְּלִית לָהּ מִגְרָמָה
 כְּלוּם, כִּי־אֵם מֵה שֶׁמְקַבֵּלֶת
 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, עַל־יְדֵי
 הַעֲלָאָת 'מִין נוֹקְבִין' הַתְּעוּרוֹת
 מִלְּמַטָּה, מִצַּד הַמְּקַבֵּל (שֶׁנִּמְשָׁל לְנוֹקְבָה
 הַמְּקַבֵּלֶת מִהַזְכָּר הַמְּשֻׁפָּע, בְּשׁוּנָה
 מ'מִין דּוֹכֵרִין' שֶׁעִנְיָנָם הַמְּשֻׁכָּה
 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, מִהַמְּשֻׁפָּע אֶל
 הַמְּקַבֵּל) מִמִּלְאָכִים וּנְשֻׁמוֹת
 דְּבִרְיָאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה אֶל
 סְפִירַת הַמַּלְכוּת שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת
 שֶׁמַּעַל עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.
 וְהָעִנְיָן בְּזָה, דְּסְפִירַת
 הַמַּלְכוּת עִנְיָנָה הוּא גְּלוּי לְזוּלָּת, הִינּוּ
 לְזוּלָּת, כֹּאמֹר לְעִיל שֶׁנִּמְשָׁלָה
 לְיִבּוּר הַמַּגְלָה לְזוּלָּת אֵת הַשֶּׁכֶל
 וְהוֹרֵג שֶׁל הָאָדָם, הִינּוּ שִׁיתְּהוּהָ
 מִמָּנָה בְּרִיָּאָה, מַצִּיאוֹת שֶׁל
 נִבְרָאִים נִפְרָדִים, וְהִרִי כָּל־לוֹת עִנְיָן
 הַבְּרִיָּאָה הוּא בְּאֵין־עֲרוּף לְגִמְרִי לְאֵין־סוּף בְּרוּךְ־
 סוּף בְּרוּךְ־הוּא, הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר³⁶ וְהוֹכֵן בְּחֶסֶד כְּסֵא,

[ד] תורת חיים שמות 370 [קפד, ב ואילך].

(33) ראה זהר ח"א קפא, א. רמט, ב. ח"ב ריח, ב. עץ חיים שער ו (שער העקודים) פ"ה. (34) זח"א כ, א. (35) קהלת א, ז.
 וראה המשך והחרים תרל"א ס"ע לט ואילך. ובכ"מ. (36) ישע"י טז, ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהִנֵּנוּ, שְׁעִנְנֵי הַכֶּסֶּא, 'כֶּסֶּא מְלָךְ', הַמְסַמֵּל אֶת עֵינֵי הַמַּלְכוּת,
- 2 לַהֲשִׁיעַ וּלְבַרֵּא, נַעֲשֶׂה מִצַּד הַחֹסֶד שְׁלֹמֶעֱלָה, שְׁמִצָּד טֹבֵעַ
- 3 הַטּוֹב לְהַטִּיב³⁷, טֹבֵעוֹ שֶׁל הַטּוֹב לַהֲשִׁיעַ טוֹבָה לְזוּלָּה, צִמְצָם
- 4 הַקְדוּשָׁה בִּירוּךְ הוּא אֶת עֲצָמוֹ וְהַמְשִׁיךְ הָאוֹרוֹת הָעֲלִיּוֹנִים כו', כְּדִי
- 5 שְׁיֻכַּל לְהִיּוֹת כָּלִלוֹת עֲנִיָּן
- 6 הַבְּרִיאָה עַל-יְדֵי סְפִירַת 1 וְהִנֵּנוּ, שְׁעִנְנֵי הַכֶּסֶּא, 'כֶּסֶּא מְלָךְ', נַעֲשֶׂה מִצַּד
- 7 הַמַּלְכוּת זוּה הָעֵינִין הָרִאשׁוֹן 2 הַחֹסֶד שְׁלֹמֶעֱלָה, שְׁמִצָּד טֹבֵעַ הַטּוֹב לְהַטִּיב³⁷,
- 8 בְּסִפִּירַת הַמַּלְכוּת הָאֲמֹר לְעִיל. וְעוֹד 3 צִמְצָם אֶת עֲצָמוֹ וְהַמְשִׁיךְ הָאוֹרוֹת כו', כְּדִי
- 9 עֲנִיָּן בְּזָה, שְׁעִנְנֵי הַמַּלְכוּת 4 שְׁיֻכַּל לְהִיּוֹת כָּלִלוֹת עֲנִיָּן הַבְּרִיאָה עַל-יְדֵי
- 10 נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי הַעֲלָאת 'מִן 5 סְפִירַת הַמַּלְכוּת. וְעוֹד עֲנִיָּן בְּזָה, שְׁעִנְנֵי הַמַּלְכוּת
- 11 נוֹקְבִין' מְהַעֲלֹמוֹת שְׁלֹמֶטָה, 6 נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי הַעֲלָאת 'מִן נוֹקְבִין' מְהַעֲלֹמוֹת
- 12 וְהַהֲרָה וְהַהֲשַׁפְעָה הִיא כְּתוּצָה 7 שְׁלֹמֶטָה, שְׁזָהוּ עֲנִיָּן "אֵין מְלָךְ בְּלֹא עֵם"³⁸,
- 13 מִהַתְעוֹרְרוֹת וְהַתְקַרְבוֹת מִצַּד הַמַּקְבֵּל, 8 שְׁעַל-יְדֵי-זֶה פּוֹעֲלִים שְׁמִ'הַתְנַשְּׁאוֹת עֲצָמִית'
- 14 מִלְּמִטָּה לְמַעַל, שְׁזָהוּ עֲנִיָּן "אֵין 9 יוֹמֶשֶׁךְ לְהִיּוֹת הַהַתְנַשְּׁאוֹת עַל הָעֵם, שְׁמִזָּה
- 15 מְלָךְ בְּלֹא עֵם"³⁸ וְהָעֵם הֵם 10 נַעֲשֶׂת מִצִּיאַת הַבְּרִיאָה, חִיּוּתָהּ וְקִיּוּמָהּ. וְעַל-
- 16 הַמַּעוֹרְרִים בְּמִלֵּךְ אֶת הָרִצּוֹן וְהָעֵינִין 11 דֶּרֶךְ-מֶשֶׁל בְּעֲנֵן הַמַּלְכוּת לְמִטָּה, דִּכְיֹן שְׁהַמְלָךְ
- 17 לְמִלֵּךְ עֲלֵיהֶם וְלַהֲשִׁיעַ לָהֶם, שְׁעַל- 12 "מִשְׁכָּמוֹ וּמַעֲלָה גְבוּהָ מִכָּל הָעֵם"³⁹, צִרְיָכִים
- 18 יְדִידָה בְּאֻמָּצוֹת הַהַתְעוֹרְרוֹת 13 לְעוֹדֵר וּלְפָעוֹל אֲצֻלוֹ רִצּוֹן לְמַלּוּכָה שְׁיִהְיָה מְלָךְ
- 19 מִלְּמִטָּה, מִצַּד הָעֵם, פּוֹעֲלִים 14 עַל עֵם, כִּי מִצַּד עֲצָמוֹ לֹא יוֹמֶשֶׁךְ הַתְנַשְּׁאוֹת עַל
- 20 שְׁמִ'הַתְנַשְּׁאוֹת עֲצָמִית' מִתְּכֹנֶת 15 עֵם מִ'הַתְנַשְּׁאוֹת עֲצָמִית' לְהִיּוֹתָם בְּאֵין-עֲרוּךְ,
- 21 הַהַתְנַשְּׁאוֹת כִּפִּי שְׁהִיא מִצַּד הָעֵם, 16 וְעֲנִיָּן זֶה נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי-זֶה שְׁהָעֵם מִכְתִּיר אֶת
- 22 לְלֹא הַתִּיחִסוֹת יִשִּׁירָה לְמִצִּיאַת 17 הַמְלָךְ וְעוֹמֵד בְּהַתְעוֹרְרוֹת לְקַבֵּל עוֹל מַלְכוּתוֹ,
- 23 הַזּוּלָּה, יוֹמֶשֶׁךְ לְהִיּוֹת 18 וְאֵז נַעֲשֶׂה בְּנֵן הַמַּלְכוּת, שְׁיֻכָּסִים לְמַלּוּךְ
- 24 הַהַתְנַשְּׁאוֹת עַל הָעֵם, שְׁמִזָּה 19 עֲלֵיהֶם. וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה לְמַעַל, כְּמִאֲמֵר רַבּוֹתֵינוּ
- 25 מִהַתִּיחִסוֹת לְמִצִּיאַת שֶׁל עוֹלָמוֹת 20 וְ"לֹא־אֲמָרוֹ לְפָנֵי מַלְכוּת כְּדִי שְׁתַּמְלִיכוּנִי
- 26 וְנִבְרָאִים וְהַהֲשַׁפְעָה לָהֶם נַעֲשֶׂת 21 עֲלֵיהֶם, כִּיֹּן שְׁמִצָּד עֲצָמוֹ אֵינוֹ שִׁיךְ לָזָה.
- 27 מִצִּיאַת הַבְּרִיאָה, חִיּוּתָהּ 22 וְהַחֲלוּק בֵּין שְׁנֵי עֲנִיָּנִים אֱלֹהִים הוּא, שְׁהָעֲנִיָּן
- 28 וְקִיּוּמָהּ. 23 הָרִאשׁוֹן - עִיקְרוֹ בְּשַׁעֲה שְׁצִרְיָכִים לְהַמְשִׁיךְ אֶת
- 29 וְעַל-דֶּרֶךְ-מֶשֶׁל בְּעֲנֵן 24 עֲנִיָּן הַמַּלְכוּת מִתְחַלָּה, עַל-דֶּרֶךְ בְּנֵן הַמַּלְכוּת
- 30 הַמַּלְכוּת לְמִטָּה, מַלְכוּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ 25 בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שְׁעֲנִיָּן זֶה הוּא בְּאוֹפֵן שְׁהַמַּלְכוּת
- 31 בְּשֶׁר וּדֵם, דִּכְיֹן שְׁהַמְלָךְ מִצַּד 26 מִצַּד עֲצָמָה לִית לָהּ מַגְרָמָה כְּלוּם, כִּי־אֵם מֵה
- 32 עֲצָמוֹ "מִשְׁכָּמוֹ וּמַעֲלָה גְבוּהָ 27 שְׁמִקְבֵּלָת מִלְּמַעַלָּה מִמֶּנָּה, הִנֵּנוּ, מִמֵּדַת הַחֹסֶד,
- 33 מִכָּל הָעֵם"³⁹ וְנִבְדֵּל וּמִרוּם 28 בְּנֵן הַמַּלְכוּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה,
- 34 מִהַתִּיחִסוֹת אֶל הָעֵם וּמַלּוּכָה עַל הָעֵם, 29 כְּמִבּוּאָר לְעִיל, שְׁעֲנִיָּן זֶה הוּא בְּאוֹפֵן שְׁהַמַּלְכוּת מִצַּד עֲצָמָה
- 35 צִרְיָכִים לְעוֹדֵר וּלְפָעוֹל אֲצֻלוֹ 30 לִית לָהּ מַגְרָמָה כְּלוּם, כִּי־אֵם מֵה שְׁמִקְבֵּלָת מִלְּמַעַלָּה
- 36 רִצּוֹן לְמַלּוּכָה שְׁיִהְיָה מְלָךְ 31 בְּאוֹפֵן שְׁהַמַּלְכוּת מִצַּד עֲצָמָה לְעִיל, שְׁעֲנִיָּן זֶה הוּא בְּאוֹפֵן שְׁהַמַּלְכוּת מִצַּד עֲצָמָה
- 37 עַל עֵם, כִּי מִצַּד הַמֶּלֶךְ עֲצָמוֹ 32 לִית לָהּ מַגְרָמָה כְּלוּם, כִּי־אֵם מֵה שְׁמִקְבֵּלָת מִלְּמַעַלָּה
- 38 לֹא יוֹמֶשֶׁךְ הַתְנַשְּׁאוֹת עַל עֵם 33 מִמֶּנָּה, הִנֵּנוּ, מִמֵּדַת הַחֹסֶד, שְׁזָהוּ עֲנִיָּן "וְהוֹכֵן בְּחֹסֶד
- 39 מִ'הַתְנַשְּׁאוֹת עֲצָמִית' לְהִיּוֹתָם בְּאֵין-עֲרוּךְ, כִּיּוֹן שְׁהָעֵם וְהַמַּהוּת 34 בְּנֵן הַמַּלְכוּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה,
- 40 שֶׁל הַמֶּלֶךְ נַעֲלִית מִהֵעַם כָּל יֶחֱס וְהַשּׁוּאָה, עֵינֵי הַהַתְנַשְּׁאוֹת הָעֲצָמִית' 35 לִית לָהּ מַגְרָמָה כְּלוּם, כִּי־אֵם מֵה שְׁמִקְבֵּלָת מִלְּמַעַלָּה
- 41 כִּפִּי שְׁהוּא אֲצֵל הַמֶּלֶךְ לֹא עֲשׂוֹ לְדַת לְכַדִּי הַתְנַשְּׁאוֹת עַל הָעֵם וְעֲנִיָּן זֶה 36 מִמֶּנָּה, הִנֵּנוּ, מִמֵּדַת הַחֹסֶד, שְׁזָהוּ עֲנִיָּן "וְהוֹכֵן בְּחֹסֶד

(37) ראה עמק המלך שער א (שער שעשועי המלך) רפ"א. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א במאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' ה. וש"נ. (38) בחיי וישב לה, ל. שם ר"פ בלק, כד הקמח ר"ה (ב) ד"ה ועוד (בהוצאת שאוועל – ע' שטע). תניא שעהיה"א רפ"ז (פא, ב). ובכ"מ. (39) שמואל-א ט, ב. ונתבאר באוה"ת וירא ח"ד תשסד, ב. שה"ש ח"ב ע' תיד ואילך. (40) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כפסא, כסא המלכות 'נבנה' מצד החסד וההשפעה היא מלמעלה למטה.
 2 והענין השני - עיקרו פאָשר צריך לחזק ולחדש את ענין
 3 המלוכה (לאחר שנעשה ענין ההתהוות כו'), שגם בזה
 4 לית לה מגרמה כלום וספירת המלכות עצמה איננה מקור ההשפעה,
 5 כיון שענין זה נעשה על-ידי
 6 העלאת 'מין' נוקבין' 1
 7 דעולמות בריאה-יצירה- 2
 8 עשיה ה'מקבל' של ההארה
 9 וההשפעה למלכות דאצילות
 10 שדרכה נמשכת ויורדת ההשפעה.
 11 ומפל זה מובן ענין הדלות
 12 בקדושה, דלות ועניות למעולותא, 6
 13 שהוא ענין תכלית הבטול
 14 והשפלות דספירת המלכות, 7
 15 שענינה הוא ענין
 16 ההתנשאות, שמזה נעשת
 17 מציאות הבריאה כולה כמבואר
 18 באריכות.
 19 (ו) וממשיך במאמר, בהמשך
 20 למבואר לעיל אודות ההבדל בין
 21 האותיות ר' וד' בתוכן ענינם (שני
 22 סוגים שונים לחלוטין של עניות)
 23 שההפך בין אות ד' לאות
 24 ר' בתמונתם בצורתם הוא,
 25 שאות ד' יש לו יו"ד
 26 מאחוריו, דאות יו"ד מורה
 27 על תכלית הבטול והשפלות
 28 שבספירת המלכות, שעל-
 29 ידיה נעשית בחינת פלי ראוי
 30 לקבלה של האור והשפע מהספירות
 31 שלמעלה ממנה, וכמאמר⁴¹ חכמינו
 32 ד"ל פלי ריקן - מחזיק, מלא
 33 - אינו מחזיק ודוקא תחושת
 34 הריקנות, מתוך ביטול וענווה,
 35 מאפשרת את קבלת ההשפעה. וכמו
 36 המקבל השפעה של שכל או רגש,
 37 הגה בכדי שיהיה פלי
 38 לקבלה, הרי זה דוקא פאָשר
 39 הוא מצידו בתכלית הבטול
 40 והשפלות, דאז הוא פלי
 41 לקבל אמתת השפעת הרב
 42 המלמד אותו ומשפיע לו, ואין זה
- מספיק עדין מה שהתלמיד אינו בבחינת יש ומציאות, לא
 די בכך שאינו מתגאה ואין לו תחושות 'ישות' עצמית, אלא כדי להיות 'כלי'
 לקבלת ההשפעה נדרשת ממנו התבטלות מוחלטת כפי-אם דוקא פאָשר
 יהיה בבחינת בטול והעדר המציאות לגמרי (עד-פאן-לשוננו
 של הרבי הרי"צ במאמר של שנת
 תש"י).
- והענין בזה, דהנה, אמתית
 הענין דרב ותלמיד הוא
 פאָשר הם באין-ערוף זה לזה
 כאשר בין הדרגה של הרב לדרגה של
 התלמיד יש פער גדול עד כדי כך שאין
 ביניהם כל יחס והשוואה. ולכן,
 כדי שהתלמיד יוכל לקבל
 השפעת השכל מהרב, הרי
 זה דוקא פאָשר עומד בבטול
 במציאות לגמרי ביטול מוחלט
 של מציאותו, כאילו אינו קיים.
 והינו, שלא מספיק מה
 שאינו מציאות לעצמו עד
 שלא ישמע כלל את דברי
 הרב, לא די בכך שהתלמיד אינו
 במצב כזה שנחשב כל כך בעיני עצמו
 עד שאינו מסוגל להקשיב לרב ולא
 מספיק אפילו שנשאָר
 במציאותו אלא שפועל
 בעצמו (ער שטעלט אין זיין
 מציאות הוא 'מצבי' את המציאות
 שלו בצורה כזו שיוכל) לקבל את
 השפעת השכל מהרב, אלא
 בשעת ההשפעה צריך להיות
 בבטול מוחלט והעדר
 המציאות לגמרי. והינו,
 שבשעת שמיעת שכל הרב,
 כאשר התלמיד הוא במצב של קליטה
 וקבלה אינו יכול אפילו להיות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בבחינת משפיע לעצמו, שפלי שכלו הם בתנועה של רצון
 - 2 להבין את דברי הרב, כי גם הרצון הזה הוא ביטוי מסוים של
 - 3 המציאות שלו ועומד בסתירה לביטול במציאות' שאז אם ייתן ביטוי
 - 4 כלשהו למציאות העצמית שלו, אפילו אם מדובר על מאמץ להשפיע לעצמו
 - 5 טוב יותר את מה שהרב מעניק לו, לא
 - 6 יוכל לקבל את שכל הרב
 - 7 שהוא באין-ערוף אליו, וכדי
 - 8 לקלוט השפעה שהיא באין-ערוף,
 - 9 בהכרח להתבטל לחלוטין בביטול
 - 10 במציאות' כי דוקא פלי ריקן -
 - 11 מחזיק, והינו, דכיון שצריך
 - 12 להחזיק לקבל ולהכיל ענין
 - 13 שבאין-ערוף לגביו, צריך
 - 14 להיות פלי ריקן לגמרי, שלא
 - 15 תהיה אפילו מציאות הרצון
 - 16 האיש של התלמיד להבין
 - 17 ולהשיג את השכל שמשפיע
 - 18 לו הרב.
 - 19 ויתרה מזה, לא זו בלבד שהרצון
 - 20 להבין היטב את דברי הרב סותר
 - 21 לביטול במציאות' של התלמיד אלא
 - 22 שאפילו תשוקת התלמיד
 - 23 לקבל השפעה מהרב, לא
 - 24 צריכה להיות נרגשת אצלו
 - 25 בשעת ההשפעה כי גם התשוקה
 - 26 הזו קשורה במציאות שלו, כפי
 - 27 שממשיך ומבאר. דהנה, תשוקת
 - 28 התלמיד לקבל השפעה
 - 29 מהרב הוא דבר הכרחי בשביל
 - 30 העברת וקבלת ההשפעה, הן בנוגע
 - 31 לתלמיד, שתשוקה זו פועלת
 - 32 אצלו בטול המציאות כדי
 - 33 שיוכל להיות פלי לקבל שכל
 - 34 הרב, שהרי ביטול המציאות האישית
 - 35 הוא לא דבר טבעי ומובן מאליו, ורק
 - 36 התשוקה הגדולה לקלוט את דברי הרב
 - 37 מעוררת את התלמיד להתבטלות זו
 - 38 והן בנוגע לרב, שלהיותו
 - 39 באין-ערוף לתלמיד, הרי
 - 40 ההשפעה לתלמיד היא
 - 41 ירידה גדולה בשבילו כי בין
 - 42 המצב והמעלה של הרב מצד עצמו
 - 43 למצב של התלמיד יש פער גדול מאד,
- 1 בבחינת משפיע לעצמו, שפלי שכלו הם
 - 2 בתנועה של רצון להבין את דברי הרב, שאז לא
 - 3 יוכל לקבל את שכל הרב שהוא באין-ערוף
 - 4 אליו, כי דוקא פלי ריקן - מחזיק, והינו, דכיון
 - 5 שצריך להחזיק ענין שבאין-ערוף, צריך להיות
 - 6 פלי ריקן לגמרי, שלא תהיה אפילו מציאות
 - 7 הרצון להבין ולהשיג את השכל שמשפיע לו
 - 8 הרב. ויתרה מזה, שאפילו תשוקת התלמיד
 - 9 לקבל השפעה מהרב, לא צריכה להיות נרגשת
 - 10 אצלו בשעת ההשפעה. דהנה, תשוקת התלמיד
 - 11 לקבל השפעה מהרב הוא דבר הכרחי, הן בנוגע
 - 12 לתלמיד, שתשוקה זו פועלת אצלו בטול
 - 13 המציאות כדי שיוכל להיות פלי לקבל שכל
 - 14 הרב, והן בנוגע לרב, שלהיותו באין-ערוף
 - 15 לתלמיד, הרי ההשפעה לתלמיד היא ירידה
 - 16 גדולה בשבילו, שלא תהיה אצלו מצד-עצמו,
 - 17 ורק באשר הרב רואה אצל התלמיד תשוקה
 - 18 גדולה, הרי זה פועל עליו שירצה לצמצם את
 - 19 עצמו להוריד עניניו ולהשפיע אותם לתלמיד,
 - 20 ועד שענין זה מגיע בעומק יותר בכחות הרב,
 - 21 לגלות אצלו ענינים נוספים שלא היו אצלו
 - 22 מקודם לכן, שזהו ענין "ומתלמידי יותר
 - 23 מכולם" 42. אמנם, במה דברים אמורים, קודם
 - 24 ההשפעה, שאז צריכה להיות תשוקה זו,
 - 25 ובלעדה אי-אפשר להיות חבור שני ענינים
 - 26 שהם באין-ערוף, מה-שאין-כן בשעת
 - 27 ההשפעה, הרי רואים במוחש, שבאשר התלמיד
 - 28 עומד באותה התלהבות ותשוקה שרוצה לקבל
 - 29 השפעת השכל מהרב, הנה תשוקה זו מבלבלת
 - 30 אותו לשמוע ולקבל את השכל שאומר לו הרב.
 - 31 וכדי שיוכל לקבל את שכל הרב, צריך להיות
 - 32 בבטול והעדר המציאות לגמרי, שלא ירגיש

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָפּילו אַתּ הַתְּשׁוּקָה לְקַבֵּל אֶת שְׁכַל הָרֵב. וְזֶהוּ עֲנִין "כָּלִי
2 רִיקָן" הַמְּהוּוּ תָנַי לְקַבֵּל וּלְהַכִּיל אֶת הַשְּׁפַעַת הָרֵב, שְׁכָלִי שְׁכָלוּ הֵם
3 בְּאוֹפֶן ד' "כָּלִי רִיקָן". וְהִינוּ, שְׁעָלֵינוּ לְהִיּוֹת "כָּלִי" ו"רִיקָן" גַּם יַחַד,
4 כְּלוּמֹר, שְׁצָרִיף שְׁיִהְיָה לְתַלְמִיד מִצַּד אֶחָד כָּלִי הַשְּׁכָל, כִּי כָּדִי
5 לְקַבֵּל דְּבַר שְׁכָל, צָרִיף מְקוֹם
6 שֶׁהוּא מַעֲיֵן זֶה, שְׁזָהוּ כָּלִי
7 הַשְּׁכָל, אֲבָל מִצַּד שְׁנֵי כָּלִי
8 הַשְּׁכָל צָרִיף לְהִיּוֹת "כָּלִי
9 רִיקָן" פְּנוּי לְחִלּוּטִין מִכָּל עֲנִין אַחֵר
10 וְכֹל רִגֵּשׁ אַחֵר, וְדוֹקָא אֲז
11 כִּשְׁתַּלְמִיד הוּא בְּבִטּוּל מוּחַלֵּט,
12 בְּיִטּוּל בְּמִצְיָאוֹת, בִּיכְלָתוֹ לְקַבֵּל
13 אֶת הַשְּׁפַעַת הָרֵב שְׁבָאִין
14 עָרוּף אֱלִינוּ.
15 וּבְזֶה יוֹכֵן הַטַּעַם שְׁדוֹקָא
16 סְפִירַת הַמַּלְכוּת, מִבֵּין כָּל
17 הַסְּפִירוֹת, לִית לָהּ מַגְרָמָה
18 כְּלוּם, דְּלִכְאוּרָה אֵינוּ מוֹכֵן,
19 הָרִי כָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת הֵן
20 בְּסִדְר דְּמַלְמַעְלָה לְמַטָּה, כִּן
21 שֶׁהַסְּפִירָה הָרִאשׁוֹנָה, סְפִירַת הַחֲכָמָה,
22 הִיא בְּמַדְרִיגָה הַכִּי עֲלִינָה, וְהַסְּפִירָה
23 הַבְּאֵה אַחֲרֶיהָ, סְפִירַת הַבִּינָה, הִיא
24 לְמַטָּה מִהַחֲכָמָה בְּמַדְרִיגָה
25 וְהַסְּפִירוֹת שְׁלֹמֶטָה מְקַבְּלוֹת
26 מִהַסְּפִירוֹת שְׁלֹמֶטָה מִהֵן,
27 וְעַד לְרִאשִׁית הַסְּפִירוֹת סְפִירַת
28 הַחֲכָמָה שְׁמִקְבָּלַת מְאוּר־אֵין
29 סוֹף, וְאֵם כֵּן, לָמָּה דוֹקָא עַל
30 סְפִירַת הַמַּלְכוּת אוֹמְרִים
31 דְּלִית לָהּ מַגְרָמָה כְּלוּם וְהִרִי גַם
32 כָּל שָׂר הַסְּפִירוֹת מְקַבְּלוֹת הַשְּׁפַעַת
33 מִלְמַעְלָה מִהֵן?
34 אֲךָ הָעֲנִין הוּא, שְׁבַחֲנִית
35 זְעִיר־אַנְפִּי, פְּנִים זְעִירוֹת, הֵן
36 הַסְּפִירוֹת שֶׁל הַמִּידוֹת חֹסֵד וְגִבּוּרָה וְכו'
37 (וְנִקְרְאוּת כֵּן כִּי בִיחָס לְאוֹר הַמַּאִיר
38 בְּמוֹחִין, הַהָאָרָה בְּמִידוֹת הִיא מוֹעֵט
39 ר'קִטְנָה) וּבִכְלָל כָּל הַסְּפִירוֹת
40 שְׁלֹמֶטָה מְסִפִּירַת הַמַּלְכוּת,
41 הֵן הַמִּידוֹת וְהֵן הַמוֹחִין שְׁלֹמֶטָה
42 מִהַמִּידוֹת מְקַבְּלוֹת מִהַסְּפִירוֹת
- שְׁלֹמֶטָה מִהֵן הִיא עַל־דֶּרֶךְ עֲלָה וְעִלּוּל, סִיבָה וְתוֹצָאָה, שְׁעָלָה
וְעִלּוּל אֵינָם רְחוּקִים זֶה מִזֶּה בְּאֵין־עָרוּף, וְאֵינָן מְהוּוֹת אַחֲרֵת זֶה
מִזֶּה, שְׁהִרִי יִשְׁנֹו מְצִיאוֹת הָעִלּוּל כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעָלָה, וְלִדְגּוּמָה,
הַתְּהוּוֹת הַמִּידוֹת מִהַשְּׁכָל הִיא בְּדֶרֶךְ 'עִלָּה וְעִלּוּל' וּלְמִירוֹת הַשּׁוֹנֵי וְהַחִלּוּק
הַגָּדוֹל בֵּין הַשְּׁכָל וְהַמִּידוֹת, יֵשׁ מִידוֹת
שֶׁבִּשְׁכָּל, מְצִיאוֹת הַמִּידוֹת (הָעִלּוּל)
כְּפִי שֶׁהִיא בִּשְׁכָּל (הָעִלּוּל) וְגַם
כְּאֲשֶׁר הָעִלּוּל נִעְשָׂה מְצִיאוֹת
לְעִצְמוֹ, כְּמוֹ בְּדוּגְמָה הָאֲמוּרָה,
כֹּאשֶׁר יֵשׁ מִידוֹת בְּצוּרָה נִרְגָּשֶׁת
וְגִלּוּיָהּ, הָרִי הָעֵלָה הִיא בְּקָרוֹב
מְקוֹם אֱלִינוּ וְעִדִּין יֵשׁ בִּינֵיהֶם יַחַס
קָרוֹב. וְכֵן הוּא בְּסְפִירוֹת
שְׁמִקְבָּלוֹת זֶה מִזֶּה, שְׁאוּפֶן
הַקְּבָלָה הוּא בְּקָרוֹב מְקוֹם
בְּמוֹכֵן הָרוּחִנִּי, כְּלוּמֹר בִּיחָס קָרוֹב
וְיִשִּׁיר, וְהִינוּ שְׁמִהוּוֹת הַסְּפִירוֹת
הִיא בְּעָרֶף זֶה לְזֶה.
וְגַם מִהַשְּׁפִירוֹת מְקַבְּלוֹת
מְאוּר־אֵין־סוֹף, שְׁעֲנִין זֶה
הוּא עַל־יְדֵי הַצְּמִצּוּם
הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ סְלוּק
לְגַמְרִי⁴³ שֶׁל הָאוֹר הָאֵין סוֹף הַכִּי
גָּבּוּל, וְלֹא רַק צְמִצּוּם בְּמוֹכֵן שֶׁל
מִיעוּט, וְאֵם כֵּן לְכַאוּרָה מְדוּבָר בְּרִיחוּק
בְּאֵין־עָרוּף, מְכַל־מְקוֹם הָרִי
הַשְּׁפַעַת מְאוּר הָאֵין־סוֹף הַכִּי
גָּבּוּל אֶל הַסְּפִירוֹת הִיא לֹא
מִהַאֵין־סוֹף עִצְמוֹ שֶׁהוּא אֲכַן בְּאֵין
עָרוּף מִהַסְּפִירוֹת הַמוֹגְדְּרוֹת, אֲלֵא עַל־
יְדֵי־זֶה שְׁ"חֲזוֹר וְהָאֵיר"⁴⁴
לְאַחֵר הַצְּמִצּוּם וְהַסְּלוּק שֶׁל הָאוֹר אֵין
סוֹף חֲזוֹר הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא וְהָאֵיר אוֹר
מִצְמִצּוּם (הָאוֹר שֶׁנִּמְשַׁל לִ'קוֹר' דִּק)
וּמִמֶּנּוּ הִיא הַשְּׁפַעַת לְסְפִירוֹת, וְהִיחַס
בֵּין אוֹר זֶה לְרִאשִׁית הַסְּפִירוֹת הוּא אֲכַן
יַחַס קָרוֹב, בְּדֶרֶךְ עִלָּה וְעִלּוּל.
מִהַשְּׁאֵין־כֵּן סְפִירַת
הַמַּלְכוּת, כִּיּוֹן שְׁעָל־יְדָה
בְּרִיאַת הַיֵּשׁ שֶׁהוּא מְהוּוֹת
אַחֵר לְגַמְרִי בִיחָס לִ'אֵין' הָאֲלוּקִי
הַמְּהוּוּוֹת אוֹתוֹ, שֶׁהוּא עֲנִין

(43) ראה עץ חיים שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב. אוצרות חיים ומבוא שערים בתחילתן. לקו"ת הוספות לזיקרא נא, ג. ובכ"מ. (44) ראה עץ חיים שם ענף ב-ג. סה"מ תרס"א ע' קסו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁבָאִין-עֶרֶף, לְכֵן סְפִירַת הַמַּלְכוּת הִיא הַמִּקְבֵּל הָאֲמִתִּי
2 (דְּעַר אֲמַת'עַר מִקְבֵּל), הַבְּחִינָה שְׁלֹגְבִיָּה הַהִגְדָּרָה 'מִקְבֵּל' הִיא אֲמִיתִית,
3 בְּמִלּוּא מִזְבֵּן הַמוֹשֵׁג, וְלָכֵן דִּוְקָא בְּסְפִירַת הַמַּלְכוּת וְלֹא בִשְׂאֵר
4 הַסְפִּירוֹת הוּא הָעֵנִין דְּלִית לָהּ מַגְרָמָה כְּלוּם וְהִיא מִקְבֵּלַת הַכּוֹל
5 מִהַבְחִינֹת שְׁלֹמֶעֱלָה מִמֶּנָּה.
- 6 וְזֶהוּ עֵנִין אוֹת ד', שְׁזֵהוּ עֵנִין
7 שֶׁל דְּלוֹת אֲבֵל לֹא 'דְּלוֹת' שִׁישׁ בַּה
8 חֲסִרוֹן, אֶלָּא שְׁזֵהוּ הַבְּטוּל
9 ד'אֲזַעֲרִית גְּרָמָה', שְׁמִקְטִינָה אֵת
10 עֲצֻמָּה, בְּטוּל הַמְצִיאוֹת לְגַמְרִי,
11 שְׁעַל-יְדֵי-זֶה הִיא מִקְבֵּלַת
12 מִהַסְפִּירוֹת שְׁלֹמֶעֱלָה מִמֶּנָּה.
13 (ז) וּמִמְשִׁיף בְּמֶאֱמָר: וְזֶהוּ כָּל
14 עֵנִין הַקְדוּשָׁה, שְׁיִהְיֶה
15 בְּבַחֲבִינַת בְּטוּל בְּתַכְלִית, וְכֵן
16 בְּעֵינֵין הַבִּיטוּל עַד כִּי 'בִּיטוּל
17 בְּמַצִּיאוֹת' הוּא כָּל עֵנִין הָעֲבוּדָה
18 (עַד-כָּאן-לְשׁוֹנוֹ).
- 19 וְהֵינּוּ, דְּכִינּוֹן שְׁמִדּוּבָר כָּאֵן
20 אוֹדוֹת כְּלָלוֹת עֵנִין הַחוּכֵן הַכִּלְי
21 שֶׁל תַּכְלִית הַמְטָרָה שֶׁל בְּרִיאַת
22 הָאָדָם בְּסִדֵּר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת,
23 שְׁהַכְנָנָה שֶׁבִּשְׂבִילָה יוֹרֵד הָאוֹר
24 הָאֱלוֹקִי וּמִשְׁתַּלְשֵׁל מִדְּרָגָה לְדְרָגָה עַד
25 לְבְרִיאַת הָעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי הַתַּחְתּוֹן
26 הִיא לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבַּרְךָ דִּינָה
27 בְּתַחְתּוֹנִים, לְכֵן מִבָּאָר הַרְבֵּי
28 הַרְיִי'צ' בְּמֵאמָר שֶׁכָּל עֵנִין
29 הַקְדוּשָׁה וְכָל עֵנִין הָעֲבוּדָה
30 הֵנָּה הַחוּכֵן הַכִּלְי שֶׁלּוֹ הוּא לְהִיּוֹת
31 בְּבַחֲבִינַת בְּטוּל בְּתַכְלִית
32 לֵאלּוּקוֹת, וְזֶה נִקְרָא בְּשֵׁם סִטְרָא
33 דְּקְדוּשָׁה⁴⁵ וְכַמּוֹר שֶׁהָאוֹת ד'
34 שִׁיכַת לְצַד הַקְדוּשָׁה (בְּנִיגוּד לֹאוֹת ר'
35 שִׁשִּׁיכַת לְצַד הָאֲחֵר), כִּפִּי שִׁמְשִׁיךְ
36 וּמִפְרֵט עַד כִּמָּה עֵינֵין הַבִּיטוּל הוּא דְבַר
37 כִּלְי וְעִיקָרִי בַעֲבוּדַת ה'.
- 38 וְהָעֵנִין בְּזֶה, דְּהֵנָּה, כְּלָלוֹת
39 עֲבוּדַת הָאָדָם אֵת ה' נִקְרָא
40 בְּשֵׁם תַּפְּלָה, שְׁהִרִי תַפְּלוֹת
41 בְּמִקּוֹם קְרִיבָנוֹת תְּקֻנָּה⁴⁶,
42 וְאַחַת הָעֲבוּדוֹת הָעִקְרִיּוֹת
43 שְׁהִיּוֹ בְּמִקְדָּשׁ הִיא עֲבוּדַת
44 הַקְרִיבָנוֹת (כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר
- בְּסַעֲיָפִים הַקּוּדְמִים⁴⁷ שֶׁלֵּכֵן עַל יְדֵי הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּקְדָּשׁ נִשְׁלַמַת הַכוֹנוֹה
שֶׁל הַבְּרִיאָה לַעֲשׂוֹת אֵת הָעוֹלָם דִּירָה לָהּ, ו'עִיקָר שְׂכִינָה' שׁוּרָה בְּמִשְׁכָּן
וּבְמִקְדָּשׁ), וְלָכֵן כְּלָלוֹת עֲבוּדַת הָאָדָם הִיא עֲבוּדַת הַתַּפְּלָה⁴⁸,
כְּמוֹ שְׁכַתוּב⁴⁹ וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶּם, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁵⁰
אִיזוֹ הִיא עֲבוּדָה שְׁהִיא בְּלֹב כו', זֶה תַּפְּלָה. וְעֵנִין הַתַּפְּלָה
הוּא עֵנִין הַבְּטוּל וְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, כְּפִי
שְׁמִמְשִׁיף בְּמֶאֱמָר (וְכַדְלָקֵמֶן סַעֲיָף ט).
- (ח) וְכֵן מֶה שְׁכַתוּב בְּגִמְרָא⁵¹ בְּתַחֲלַת תַּפְּלַת 'שְׁמוּנָה-עֶשְׂרִה'
הוּא אוֹמֵר: אֲדָנִי שְׁפָתֵי תַפְתָּח⁵², כִּינּוֹן דְּתַקִּינוּ רַבְּנֵי לְמִימַר אֲדָנִי
שְׁפָתֵי תַפְתָּח, כְּתַפְּלָה אֲרִיכְתָּא דְּמִיָּא (וְלָכֵן אֵין זֶה הַפֶּסֶק בֵּין גְּאוּלָּה לְתַפְּלָה).
וְצִירָךְ לְהַבִּין, לְמָה תִּקְנוּ לומר בְּתַחֲלַת הַתַּפְּלָה: אֲדָנִי שְׁפָתֵי תַפְתָּח, שְׁאִז
יִשְׁנָה קוּשִׁיא וְצִרִיכִים לְתַרְץ תַּרְוִץ, הִרִי לְכַאוּרָה מִסְפִּיק עֵנִין הַתַּפְּלָה כְּמוֹ
שֶׁהוּא, שֶׁהֵם שְׁמוּנָה-עֶשְׂרִה הַבְּרִכּוֹת, לֵאלּא הוֹסַפְתָּ הַפֶּסֶק אֲדָנִי שְׁפָתֵי תַפְתָּח.
וּמִזֶּה רָאָה, שְׁפָסוּק זֶה נִגְזַע לְכָלְלוֹת עֵנִין הַתַּפְּלָה.

(45) ראה תניא פ"ו. (46) ראה ברכות כו, א"ב. זח"כ, כ. ב. (47) פרק ב (סה"מ ה'ש"ת ס"ע 112 ואילך). (48) ראה תניא קו"א קנה, א. קסב, ב. (49) עקב יא, יג. (50) תענית ב, א. (51) שם ד, ב. ט, ב. (52) תהלים נא, יז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ויובן בהקדים שמצינו ענין זה של ביטול ושפלות שכאמור הוא
2 ענין עיקרי בתפילה גם בתורה שקודמת לתפילה, כמאמר⁵³
3 הוזהר שהקדוש-ברוך-הוא אסתכל באריתא וברא עלמא, הביט
4 בתורה וברא את העולם, הינו, שכל סדר ההשתלשלות של ירדת
5 האור האלוני למטה עד לבריאת
6 העולם הזה ישנו תחלה בעולם,
7 במובן הרוחני בתורה, וכינון
8 שבסדר ההשתלשלות
9 בעבודת האדם (שהוא ענין
10 התפילה) תלוי הכל בבטול
11 ושפלות, הרי מובן שזהו לפי
12 שכן הוא גם בתורה.
13 והענין של הביטול והשפלות בתורה
14 הוא, כפי שמביא במאמר מה
15 שכתוב בגמרא⁵⁴ שהתורה
16 לא תמצא בגסי הרוח, ולא
17 במי שמרחיב לבו עליה פים
18 וגסות הרוח ורוחב הלב הם היפך
19 הביטול והשפלות, כפי שממשיך.
20 ומבאר, ש"גסי הרוח" הוא
21 שאין לו בטול. והינו, שאין
22 הפנוה לשלילת הענין ד'גסי
23 הרוח' כפשוטו, דהינו בעלי
24 גאווה, כפירוש העולם המפרשים
25 שגסי הרוח הם בעלי גאווה, דכינון
26 ש"תועבת הוי' כל גבה
27 לב"⁵⁵, ו"אין אני והוא
28 הקדוש-ברוך-הוא והבעל-גאווה
29 יכולים לדור ביחד"⁵⁶, הרי
30 הוא במעמד ומצב הפכי
31 לגמרי, ולא צריך לחדש
32 ולהביא ראיה מפסוק שאין
33 לו שיכות לתורה, אלא הכוונה
34 לגסות הרוח' במובן יותר עדין. אך
35 הענין הוא, פירוע הפירוש⁵⁷
36 ב"גסי הרוח" בתורת החסידות,
37 שהרוחניות שלו היא בגסות.
38 והינו, דאף שיש לו נפש
39 אלקית שפועלת פעולתה ויש
40 לה השפעה עליו, והרי אפילו
41 המדרגה היותר תחתונה
42 שבנפש האלונית היא גם
- רוחניות, מפל-מקום מצד ההתלבשות של הנפש האלונית
הרוחנית בנפש הבהמית, ועל ידי הנפש הבהמית מתלבשת
הנפש האלונית גם בגוף, ומה גם שהגילוי דנפש האלקית
עצמה בנפש הבהמית ובגוף אינו אלא ממדרגה תחתונה, ואילו
המדרגות העליונות של הנפש
האלוקית לא יורדות כל-כך, הנה
הגסות של הגוף ונפש
הבהמית פועלים גסות גם
ברוחניות שלו, ועד
שהרוחניות שלו נעשית
גשמיות, ועל-אחת-כמה
וכמה שאינו שייך לעשות
מגשמיות רוחניות שהיא הכוונה
של ירדת הנשמה הרוחנית לגוף
הגשמי, כי מאחר שהרוחניות שלו
עצמו נתגשמה איך יעשה מגשמיות
רוחניות. והעצה לזה היא
לשבור את רוחו הגסה,
כדאיתא בזהר⁵⁸ אעא דלא
סליק ביה נהורא, מבטשין
ליה. גופא דלא סליק ביה
נהורא דנשמתא, מבטשין
ליה עץ (גס ועבה) שלא עולה בו
האש מבטשים ומבקעים אותו
(לחתיכות קטנות ודקות). גוף שלא
עולה בו אור הנשמה (כי הוא גס
ומגושם ביותר), מבטשים ו'שבורים'
אותו, היינו מבטלים את הישות
והגסות שלו. וזהו גם מה
שכתוב⁵⁹ זבחי אלקים רוח
נשברה, הינו, ששכירת הרוח
במובן של 'שכירת' הגסות, ומעבר
למצב של ביטול הוא "זבחי
אלקים" נחשב כקרוב לה'. דהנה,
לעיל מניה⁶⁰ בפסוק קודם בפרק
זה פתיב דוד המלך אומר לקדוש-
ברוך-הוא לא תחפוץ זבח

(53) זח"ב קסא, סע"א ואילך. (54) עירובין נה, א. (55) משלי טז, ה. (56) סוטה ה, א. (57) לקו"ת נצבים סב, א. (58) ח"ג קסח, א. הובא בתניא רפכ"ט. (59) תהלים שם, יט. (60) שם, יח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְאֵתְנָה, היינו אין רצונך בזבחים של קרבנות, וְאֵתְרִכָּךְ נֹאמַר זִבְחִי
- 2 אֱלֹקִים רוּחַ נִשְׁבְּרָה, וְהִקְשָׁה בְּזִהְרָה⁶¹ איך אפשר לומר שהקדוש-
- 3 בִּרְוִיךָ-הוּא אֵינוֹ חָפֵץ בִּזְבֹּחַ, וְכִי לֹא בָעֵי קוֹדֶשׁ-אֶבְרִיךָ-הוּא
- 4 דִּיקָרְבוֹן קָמִיָּה גִרְבָּנָא כו', וכי אין הקדוש-בִּרְוִיךָ-הוּא רוצה שיקריבו
- 5 לִפְנֵי קַרְבָּנוֹת, אֲלֹא דָּוָד -
- 6 לְקָמִיָּה שְׁמָא דְּאֱלֹקִים קָאָמַר, זָבַח וְאֵתְנָה, וְאֵתְרִכָּךְ נֹאמַר זִבְחִי אֱלֹקִים רוּחַ
- 7 גִרְבָּנָא לֹא גִרְבִּין לְשְׁמָא נִשְׁבְּרָה, וְהִקְשָׁה בְּזִהְרָה⁶¹ וְכִי לֹא בָעֵי קוֹדֶשׁ-
- 8 דְּאֱלֹקִים, אֲלֹא לְשְׁמָא דִּיהוֹי' בִּרְוִיךָ-הוּא דִּיקָרְבוֹן קָמִיָּה גִרְבָּנָא כו', אֲלֹא דָּוָד
- 9 כו' דְּבִיִּים אֵלוֹ שֶׁאֵין הַקְדוּשָׁה-בִּרְוִיךָ-
- 10 הוּא רוצה בִּזְבֹּחַ, אָמַר דָּוִד לִפְנֵי שֵׁם
- 11 אֱלֹקִים, וְהַקְרָבָנוֹת לֹא קָרְבִּים לִשְׁם
- 12 אֱלֹקִים אֲלֵא לִשְׁם הוֹי. וְהִינֵנו⁶²,
- 13 שְׁפָל קָרְבָּן מִן הַבְּהֵמָה הוּא שְׁפָל קָרְבָּן מִן הַבְּהֵמָה הוּא
- 14 לְשֵׁם הוֹי הִיא מִדַּת הַרְחָמִים, אֲבָל לְשֵׁם אֱלֹקִים הִיא מִדַּת
- 15 הַרְחָמִים, אֲבָל לְשֵׁם אֱלֹקִים הִיא מִדַּת הַרְחָמִים, אֲבָל לְשֵׁם אֱלֹקִים
- 16 הִיא מִדַּת הַרְחָמִים - אֵין מִקְרִיבִין קָרְבָּן בְּהֵמָה, וְכִמוֹ
- 17 מִקְרִיבִין קָרְבָּן בְּהֵמָה, וְכִמוֹ שְׁתִּיבָתָם⁶³ זָבַח לְאֱלֹקִים יִחְרָם,
- 18 בְּלִמִּי לְהוֹי' לְבָדוּ. וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 19 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם
- 20 אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 21 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 22 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 23 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 24 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 25 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 26 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 27 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 28 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 29 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 30 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 31 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 32 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 33 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 34 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 35 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 36 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 37 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 38 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי
- 39 לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי לְפָעוּל שְׁגָם מִצַּד שֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַרְחָמִים, וְכִדִּי

[ה] [אוה"ת] תהלים [יח"ל אור] עה"פ] נא [ע' קצט ואילך].

(61) ח"ב קח, א. וראה זח"ג ה, א. וראה גם ד"ה באתי לגני תשי"ב פ"ב (תורת מנחם - התוועדות ח"ד ע' 291). (62) זהר הרקיע לוח"ב שם. (63) משפטים כב, יט. וראה מדרש הנעלם בזהר חדש בראשית ד, א. (64) ויקרא א, ד. (65) ראה יחל אור שם: "שהרי היצו"ר שבאדם כשמחטיאו גרוע מק"נ והוא מתדבק בג"ק הטמאות . . וכשהלב נשבר ונרדף, נשבר ג"ק הטמאות כו'".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שעניינה הוא לצמצם ולמנוע השפעה), שגם מצדה יהיה "ונרצה
2 לו לכפר עליו".
3 והנה כשם שבתורה צריך להיות ענין הבטול, כמבאר לעיל,
4 בן הוא גם בתפלה, ולכן מתחילים כל תפלה של שמונה-
5 עשרה, תפילת העמידה, באמירת
6 הפסוק אֲדֹנָי שְׁפָתַי תִּפְתָּח 1 והנה כשם שבתורה צריך להיות ענין הבטול,
7 ופי יגיד תהלתך הקשור במיוחד 2
8 לענין הביטול, כפי שהולך ומבאר.
9 והענין בזה, כפי שמבאר 3
10 "כ"ק אדמו"ר מהר"ש על- 4 יגיד תהלתך. והענין בזה, כפי שמבאר כ"ק
11 פי דברי מורנו רבי משה 5 אדמו"ר מהר"ש על-פי דברי מורנו רבי משה
12 אלשיך, שפרוש הפסוק 6 אלשיך, שפרוש הפסוק אֲדֹנָי שְׁפָתַי תִּפְתָּח ופי
13 אֲדֹנָי שְׁפָתַי תִּפְתָּח ופי יגיד 7 יגיד תהלתך - הוא, ששם שאדני שפתי
14 תהלתך - הוא, ששם 8 תפתח - בתורה (כפרוש התרגום: פתח
15 שאדני שפתי תפתח - 9 באוריתא), כי התורה היא דבר הוי', ולימוד
16 בתורה (כפרוש התרגום: 10 האדם הוא באופן דשפתי תפתח, דברי אשר
17 פתח באוריתא בתורה), כי 11 שפתי בפיה⁶⁶, כעונה⁶⁷ אחרי הקורא⁶⁸, כמו כן
18 התורה היא דבר הוי', 12 אנו מבקשים ופי יגיד תהלתך, שגם בתפלה
19 ולימוד האדם הוא באופן 13 יהיה כן. והינו, דאף שהתפלה צריכה להיות
20 דשפתי תפתח, כאשר האדם לומד 14 באופן ד"לעבדו בכל לבבכם", שהעבודה היא
21 תורה, הוא אינו אומר דברים משל 15 מצד האדם, מפל-מקום מבקשים מהקדוש-
22 עצמו אלא דבר ה' ודיבורו של האדם 16 ברוך-הוא שיהיה "ופי יגיד (מלשון הגדה
23 הוא באופן שהקדוש-ברוך-הוא פותח, 17 והמשכה⁶⁹) תהלתך" (כפרוש התרגום
24 כביכול, את שפתי האדם וגורם לו 18 תושבחתך, שהוא ענין התפלה), שהתפלה שלנו
25 לומר דברי תורה, ודברי התורה הם 19 תהיה כעונה אחר הקורא, דהינו תפלתו של
26 דברי דבריו של הקדוש-ברוך-הוא 20 הקדוש-ברוך-הוא, כמאמר רבותינו ז"ל⁷⁰
27 אשר שפתי בפיה⁶⁶ בפי האדם, 21 קודשא-ברוך-הוא מצלי: יהי רצון שיקבשו
28 והאדם אינו מציאות לעצמו ואין דברי 22 רחמי את בעסי. וזהו שתקנו להתחיל התפלה
29 התורה מתיחסים אליו אלא הוא 23 בפסוק אֲדֹנָי שְׁפָתַי תִּפְתָּח ופי יגיד תהלתך,
30 כעונה⁶⁷ אחרי הקורא⁶⁸ וחזר 24 וחשיב כתפלה אריכתא, דבכדי שהתפלה תהיה
31 אחרי, כמו כן אנו מבקשים 25 כדבעי, וכמו שכתב האלשיך⁷¹ שהתפלה
32 ופי יגיד תהלתך, שגם 26 תפעל כתפלת רבי חזקא ובניו⁷² [דלכאורה, כיצד
33 בתפלה יהיה כן ולא יהיה בה כל 27 יכולים לדרוש זאת מפל אחד ואחד, וכיצד יכול
34 ביטוי למציאות האישית העצמית של 28 האדם לדרוש זאת מעצמו], הנה לזה באה הקדמת הפקשה, דכשם ששפתי

[1] תרכ"ו ד"ה זה [ד"ה אד' שפתי תפתח תרכ"ח (נרפס בסה"מ תרכ"ז ע' תסט ואילך) בתחילתו ובסופו (וראה עד"ז סה"מ שם ע' תסה). ועוד].

(66) ישע"י נט, כא. (67) ע"ד סוכה לח, ב. (68) ראה תו"א יתרו סז, ב. לקו"ת שה"ש מד, ב. ובכ"מ. (69) ראה בחיי תבוא כו, ג (הובא באוה"ת (יהל אור) לתהלים שם (ע' קצח)). לקו"ת שם מא, א. ובכ"מ. (70) ברכות ז, א. (71) תהלים עה"פ. וראה גם אוה"ת (יהל אור) שם. (72) ב"מ פה, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דְּכַשֵּׁם שִׁשְׁפָּתֵי תַּפְתָּח בַּתּוֹרָה, שְׁלִימוֹדוֹ שֶׁל הָאָדָם הוּא לֹא
 - 2 עֲנִין שֶׁל עֲצָמוֹ אֵלָּא כְּעוֹנָה אַחֵר הַקּוֹרָא, כְּמוֹ כֵּן "וּפִי יִגִּיד
 - 3 תְּהִלָּתָךְ", שְׁאִינוֹ מְצִיאֹת לְעַצְמוֹ, אֵלָּא הוּא בָּטֵל לַחֲלוּטִין וְהוּא
 - 4 רַק מִגִּיד וּמְמַשִּׁיף תַּפְּלָתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בַּעֲצָמוֹ
 - 5 שִׁיכְבְּשׁוּ רַחֲמָיו אֶת כְּעָסוֹ,
 - 6 הֵינּוּ, שִׁיכְבְּשׁוּ הַרְחֵמִים הָעֲלִינִים
 - 7 אֶת מִדַּת הַדִּין וְהַמִּדִּדוֹת
 - 8 וְהַהֲגָבָלוֹת, וְיַפְעֲלוּ חֲבוּר
 - 9 הַתַּחְתּוֹן וְהָעֲלִיוֹן (שְׁזָהוּ)
 - 10 כָּלִלוֹת עֲנִין הַתַּפְּלָה מִלְּשׁוֹן
 - 11 הַתַּחְבּוּרֹת), וְעַל יְדֵי חֲבוּר הַתַּחְתּוֹן
 - 12 וְהָעֲלִיוֹן נִשְׁלַמַת כּוֹנֵנַת הַבְּרִיאָה
 - 13 לְהִיּוֹת דִּירָה לּוֹ יִתְבָּרַךְ
 - 14 בַּתַּחְתּוֹנִים.
 - 15 (ט) וּמְמַשִּׁיף כ"ק מו"ח
 - 16 אֲדָמוֹר בַּמָּאמָר, בְּבִאּוּר עֲנִין
 - 17 הַתַּפְּלָה וְהַשִּׁיבוֹת הַמִּיּוּחָד שֶׁלָּה
 - 18 לְעִנֵּין הַבִּטּוּל וְהַשְׁפּוּלוֹת בַּפְּרָטִיּוֹת
 - 19 יוֹתֵר: וּבְזָה יוֹכֵן מֵה שְׁפָתוֹב⁷³ תַּפְּלָה לְדוֹד, הִטָּה
 - 20 שְׁפָתוֹב⁷³ תַּפְּלָה לְדוֹד, הִטָּה
 - 21 ה' אֲזַנְךָ עֲנִי כִי עֲנִי וְאֶבִּיּוֹן
 - 22 אֲנִי, ד"תַּפְּלָה לְדוֹד" הוּא
 - 23 הַהֲתַקְשְׁרוֹת וְהַבִּטּוּל בַּחֲבִינָה
 - 24 מִלְּכוּת הָעֲלִיּוֹנָה (שְׁזָהוּ שְׁדוֹד
 - 25 הִיָּה מְרַקְבָּה בָּטֵל לַגִּמְרִי (כְּמוֹ
 - 26 מִרְכָּבָה לַגִּבִּי הַרוֹכֵב שָׁאִין לֵה כָּל רִצּוֹן
 - 27 מִשְׁלָה) לְסַפִּירַת הַמִּלְכוּת⁷⁴),
 - 28 הִגָּה גוֹדֵל תּוֹקֵף הַבִּקְשָׁה
 - 29 (שְׁהַתַּפְּלָל דוֹד עָבוּר כָּל בְּנֵי
 - 30 יִשְׂרָאֵל, עָבוּר כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל)
 - 31 הִטָּה גוֹ' וְעֲנִי, מִפְּנֵי מַה
 - 32 הוּא, בִּאֲזוֹן סִיבָה וּבִאֲזוֹן זְכוּת יַעֲנֶה
 - 33 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לַתְּפִלּוֹת וּלְתַחֲנוּנִים
 - 34 שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפִי דְּעֲנִי וְאֶבִּיּוֹן
 - 35 אֲנִי בַּגִּל עֲנִין הַשְׁפּוּלוֹת וְהַבִּטּוּל
 - 36 (עַד-כָּאן-לְשׁוֹנוֹ).
 - 37 וְהֵינּוּ, שְׁנוֹסֵף לְכַף שְׁנִגְשׁ
 - 38 הָאָדָם לַתַּפְּלָה עִם הַהֲקָדָמָה
 - 39 הַכָּלִלִית דְּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתָךְ,
 - 40 שֶׁכִּמְבוּרָא לְעִיל הַכוּנָה לְבִיטוּל
 - 41 וְשִׁפּוּלוֹת צָרִיף לְהִיּוֹת אֲצִלּוֹ
 - 42 הַהֲרָגֶשׁ דְּעֲנִי וְאֶבִּיּוֹן אֲנִי שְׁהוּא
- עֲנִין נֶסֶף שֶׁל בִּיטוּל, כִּפִּי שְׁהוּלָךְ וּמִבְּאֵר.
וְהָעֲנִין בְּזָה, כְּדָאִיתָא כְּמוֹבָא בְּזָהר⁷⁵ שִׁישְׁנוֹ הָעֲנִין דְּתַפְּלָת
עָשִׂיר, שְׁבַכְלָלוֹת הוּא עֲנִין תַּפְּלָה לְמִשְׁה⁷⁶ [שְׁהִירִי מִשְׁה
נִקְרָא בְּשֵׁם עָשִׂיר, כְּדָאִיתָא בְּגִמְרָא⁷⁷ שְׁאִין הַשְׁכִּינָה שׁוֹרָה
אֵלָּא עַל חֶכֶם גְּבוּר וְעָשִׂיר וְכֹוֹלָן
וְכַעַל קוֹמָה, וְכֹוֹלָן אֶת כָּל
הַתַּנָּאִים הִלְלוּ לְהַשְׁרָאָה הַשְׁכִּינָה
לּוֹמְדִים מִמִּשְׁה כו'. עָשִׂיר, כְּמוֹ
שְׁפָתוֹב⁷⁸ פָּסֵל לָךְ לַחֲוֹת, וְהַלְשׁוֹן "לָךְ" לּוֹמְדִים פָּסֵלֶתָן
שְׁלָךְ יְהֵא, שְׁמָזָה נִתְעָשֵׁר
מִשְׁה⁷⁹ מִפְּסוּלוֹת הַלּוּחוֹת], וְיִשְׁנֹו
הָעֲנִין דְּתַפְּלָת עָנִי, כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב
תַּפְּלָה לְעָנִי כִי יַעֲטֹף⁸⁰,
וְאִיתָא מוֹבָא בְּזָהר שְׁתַּפְּלָת
הָעָנִי קוֹדֶמֶת לַתַּפְּלָת הָעָשִׂיר
וְעִדִּיפָה עֲלֶיהָ. וְהֵינּוּ, דְּעָם הִיּוֹת
שְׁגָם תַּפְּלָתוֹ שֶׁל מִשְׁה (עָלִיו
נֶאֱמָר⁸¹ וְהָאִישׁ מִשְׁה עָנִי
מָאֵד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל
פְּנֵי הָאָדָמָה) הִיָּתָה בְּאוּפֶן
דְּוּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתָךְ, תְּפִלָּה מִתּוֹךְ
בִּיטוּל וְשִׁפּוּלוֹת, מִכָּל-מְקוֹם
קוֹדֶמֶת "תַּפְּלָה לְעָנִי כִי
יַעֲטֹף" לַתַּפְּלָתוֹ שֶׁל מִשְׁה,
תַּפְּלָת עָשִׂיר לַתְּפִלָּה הָעָנִי יֵשׁ
עִדִּיפּוֹת עַל תְּפִלָּת הָעָשִׂיר.
וְהָעֲנִין בְּזָה, דְּהִנֵּה, תַּפְּלָת
מִשְׁה שְׁהִיא תַּפְּלָת עָשִׂיר,
גְּדֻלָּה מַעֲלָתָהּ בְּיוֹתֵר, וּכְפִי
שְׁמִבְאָר כ"ק אֲדָמוֹר
(מִהוֹרֶשׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן
שְׁאִין הַשְׁכִּינָה שׁוֹרָה אֵלָּא עַל חֶכֶם גְּבוּר וְעָשִׂיר וְכֹוֹלָן
מִמִּשְׁה כו'. עָשִׂיר, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב⁷⁸ פָּסֵל לָךְ, פָּסֵלֶתָן שְׁלָךְ יְהֵא, שְׁמָזָה נִתְעָשֵׁר
מִשְׁה⁷⁹], וְיִשְׁנֹו הָעֲנִין דְּתַפְּלָת עָנִי, תַּפְּלָה לְעָנִי כִי יַעֲטֹף⁸⁰, וְאִיתָא בְּזָהר
שְׁתַּפְּלָת הָעָנִי קוֹדֶמֶת לַתַּפְּלָת הָעָשִׂיר. וְהֵינּוּ, דְּעָם הִיּוֹת שְׁגָם תַּפְּלָתוֹ שֶׁל מִשְׁה
(עָלִיו נֶאֱמָר⁸¹ וְהָאִישׁ מִשְׁה עָנִי מָאֵד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה) הִיָּתָה
בְּאוּפֶן דְּוּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתָךְ, מִכָּל-מְקוֹם קוֹדֶמֶת "תַּפְּלָה לְעָנִי כִי יַעֲטֹף" לַתַּפְּלָתוֹ
שֶׁל מִשְׁה, תַּפְּלָת עָשִׂיר. וְהָעֲנִין בְּזָה, דְּהִנֵּה, תַּפְּלָת מִשְׁה שְׁהִיא תַּפְּלָת עָשִׂיר,
גְּדֻלָּה מַעֲלָתָהּ בְּיוֹתֵר, וּכְפִי שְׁמִבְאָר כ"ק אֲדָמוֹר (מִהוֹרֶשׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן

(73) תהלים פו, א. 74) ראה פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. ערכי הכינויים (לבעל סדר הדורות) בערכו. ובכ"מ.
(75) ראה זח"ג קצה, א. ועוד. 76) תהלים צ, א. 77) שבת צב, א. נדרים לח, א. 78) תשא לד, א. 79) ראה נדרים שם.
(80) תהלים קב, א. 81) בהעלותך יב, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

41 אָצְלוּ חֶסְרוֹן בְּעִנְיִי קְדוּשָׁה, אֲלֵא עֲנִינִי קְדוּשָׁה הֵם אָצְלוּ
42 בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲשִׁירֹת כִּי סוּף סוּף הַשְּׁפָלוּת וְהַבִּיטוּל שֶׁל הַעֲנִי הֵם בְּאוֹפֶן
43 הַרְבֵּה יוֹתֵר עֲמוּק מֵאִשֶּׁר אֲצֵל הַעֲשִׁיר.

44 (י) וּמִסִּים בְּמֵאֶמֶר: וְזֶהוּ הָאוֹת ד', שְׂרֻמוֹת לְדִלוֹת וְעֲנִיּוֹת
45 לְמַעֲלִיּוֹת, בְּצֵד הַקְדוּשָׁה, כַּמְבוֹאֵר
46 לְעֵיל בְּאַרְיִכוֹת, מֵה־שְּׂאִין־כֵּן ר'
47 אֵין בּוֹ יו"ד בְּצִידוֹ כִּפִּי שִׁישׁ לֹאוֹת
48 ד', שְּׂאִין בּוֹ בְּחִינַת הַבְּטוּל,
49 אֲדִרְבָּה הוּא בְּבִחִינַת יִשׁוּת
50 וְנִסְתּוֹת, וְלִכֵּן הוּא מֵאַתָּן
51 דְּאַתְחִזִּיאוּ עַל סֵטְרָא בִּישָׂא,
52 הָאוֹתִיּוֹת הַנִּרְאוֹת בְּצֵד הָרַע, וְהַעֲנִיּוֹת
53 וְהַדְּלוֹת דְּסֵטְרָא־אַחֲרָא הוּא
54 שְּׂאִין לָהֶם שְׂכִיכוֹת לְאַלְקוֹת,
55 עֲנִיּוֹת וְדִלוֹת שֶׁל חֶסְרוֹן, וּבִזְזָה גּוֹפָא
56 עֲצָמוֹ הָרִי הֵם נִעְשִׂים בְּמִשְׁךְ הַזֶּמֶן
57 בְּבִחִינַת יֵשׁ וּמִצִּיאוֹת יוֹתֵר
58 וְיוֹתֵר (עַד־כָּאן־לְשׁוֹנוֹ).

59 וְהִנֵּנוּ, שֶׁהַחֲלוּק הַהִבְדֵּל בֵּין
60 הָאוֹתִיּוֹת ד' וְר', הוּא בְּאוֹפֶן
61 שֶׁהֵן הַפְּכִיּוֹת לְגִמְרִי, שְׁלֹא זֶה
62 בְּלִבְד שְׂאוֹת ד' הִיא
63 בְּקְדוּשָׁה, וְאוֹת ר' הִיא
64 מֵאַתָּן דְּאַתְחִזִּיאוּ עַל סֵטְרָא
65 בִּישָׂא, הַצֵּד שֶׁל חִפְץ הַקְדוּשָׁה,
66 אֲלֵא יִתְרָה מְזָה, שְׂאוֹת ד'
67 הִיא מְדֻרְגָּה נְעִלִית בְּקְדוּשָׁה
68 גּוֹפָא עֲצָמָה, שֶׁזֶּהוּ עֲנִין סְפִירַת
69 הַמַּלְכוּת, שְׂאָף שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן
70 שֶׁל דְּלוּת, דְּלִית לָהּ מְגֻרְמָה

1 בְּאַרְיִכָּה¹, שְׂאֵמֶתִית עֲנִין הָעֲשִׁירֹת הוּא לֹא כִּפִּי שְׂכִיכוֹלִים
2 לְחָשׁוֹב שֶׁזֶּהוּ רַק שְׁלֹא חֶסֶר שׁוֹם דְּבָר, כִּי עֲנִין זֶה הוּא רַק
3 דִּי מַחְסוּרוֹ אֲשֶׁר יִחְסֹר לוֹ כְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה לְעִנִּין צִדְקָה שְׂצִירָה לְסַפֵּק
4 לְעִנִּי אֶת מַחְסוּרוֹ אֲבָל אֵין חֻבָּה לִתּוֹ לוֹ צִדְקָה עַד שִׁיהְפֹּךְ לְעֲשִׁיר, וְאֵין
5 זֶה עֲדִין עֲנִין הָעֲשִׁירֹת.

6 וְהִנֵּנוּ⁸², שֶׁבְּכָלִּלוֹת בְּאוֹפֶן כִּלְי
7 יֵשׁ כַּמָּה מְדֻרְיָגוֹת בְּעִנִּיּוֹת וְעֲשִׁירֹת
8 יִשְׁנֹו עֲנִין הָעֲנִיּוֹת כַּאֲשֶׁר הָאֵדָם
9 נִמְצָא בְּעוֹנֵי וּמַחְסוּר, וְלֹא־חֲרִי־זָה
10 יִשְׁנֹו הָעֲנִין שֶׁל הַשְּׁלֵמַת
11 הַחֶסְרוֹן שֶׁל הָעֲנִי, דִּי
12 מַחְסוּרוֹ אֲשֶׁר יִחְסֹר לוֹ, אֲבָל
13 אֵי אֵתָהּ מְחוּיָב לְעֲשׂוֹר⁸³,
14 וְלִמְעַלָּה מְזָה הוּא עֲנִין
15 הָעֲשִׁירֹת, שְּׂאִין שׁוֹם דְּבָר
16 שֶׁחֶסֶר לוֹ, אֲפִילוֹ לֹא חֶסְרוֹן
17 שֶׁל עֲנִינִים כְּאֵלוֹ שֶׁמְקוֹדֵם
18 לִכֵּן לְפָנֵי שְׁנַעֲשֶׂה עֲשִׁיר לֹא הִתָּה
19 לוֹ שְׂכִיכוֹת אֲלֵיהֶם, כִּי־אֵם
20 שְׁמוֹשָׁפֶּע בְּרִיבּוֹי הַשְּׁפֶע כּו'
21 וְדוּקָא מִצַּב כּוֹה נַחֲשֵׁב עֲשִׁירֹת בְּאַמֶּת.
22 וְעַל־דִּרְדֵּי־זֶה הוּא בְּרוּחָנִיּוֹת,
23 שֶׁעֲנִין תְּפִלַּת עֲשִׁיר דְּמִשָּׁה,
24 הִנֵּנוּ שֶׁהִיוּ אָצְלוּ כָּל עֲנִינֵי
25 קְדוּשָׁה לֹא רַק לֹא שׁוֹם
26 חֶסְרוֹן, אֲלֵא בְּאוֹפֶן שֶׁל
27 עֲשִׁירֹת "בְּרִיבּוֹי הַשְּׁפֶע" וּמִכְּל־
28 מְקוֹם, תְּפִלַּת הָעֲנִי קוֹדֶמֶת
29 לְתְּפִלַּת הָעֲשִׁיר, וְהִנֵּנוּ, שֶׁכְּדִי
30 שֶׁהַתְּפִלָּה זֹאל דְּעִרְנָעֻמֶּעֶן
31 גֹּאֵר אֵינְגֵּאנְעֵן תְּחִירוֹ בְּאַדָם
32 וְתַפּוּס' אוֹתוֹ לְגִמְרִי וּבְשִׁלְמוֹת,
33 צִירָה לְהִיּוֹת "תְּפִלָּה לְעִנִּי
34 הַטָּה ה' אֲזִנָּךְ עֲנִינֵי כִּי עֲנִי
35 וְאֲבִיוֹן אֲנִי", לְפִי שֶׁהַבְּטוּל
36 וְהַשְּׁפָלוּת מְגַעַת נִוְגַעַת וִישׁ לָהּ
37 פְּעוּלָה וְהַשְּׁפָעָה (וּבְמִילָא
38 מִמְּשִׁיכָה גַם לְמִטָּה) בְּעוֹמֶק
39 וְלִמְעַלָּה יוֹתֵר אֲפִילוֹ מִתְּפִלַּת
40 עֲשִׁיר, שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שְּׂאִין

הֵם אָצְלוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲשִׁירֹת.

(י) וּמִסִּים בְּמֵאֶמֶר: וְזֶהוּ הָאוֹת ד', מֵה־שְּׂאִין־כֵּן ר' אֵין בּוֹ יו"ד, שְּׂאִין בּוֹ
בְּחִינַת הַבְּטוּל, אֲדִרְבָּה הוּא בְּבִחִינַת יִשׁוּת וְנִסְתּוֹת, וְלִכֵּן הוּא
מֵאַתָּן דְּאַתְחִזִּיאוּ עַל סֵטְרָא בִּישָׂא, וְהַעֲנִיּוֹת וְהַדְּלוֹת דְּסֵטְרָא־אַחֲרָא הוּא שְּׂאִין
לָהֶם שְׂכִיכוֹת לְאַלְקוֹת, וּבִזְזָה גּוֹפָא הָרִי הֵם נִעְשִׂים בְּבִחִינַת יֵשׁ וּמִצִּיאוֹת יוֹתֵר
וְיוֹתֵר (עַד־כָּאן־לְשׁוֹנוֹ). וְהִנֵּנוּ, שֶׁהַחֲלוּק בֵּין הָאוֹתִיּוֹת ד' וְר', הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁהֵן
הַפְּכִיּוֹת לְגִמְרִי, שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד שְׂאוֹת ד' הִיא בְּקְדוּשָׁה, וְאוֹת ר' הִיא מֵאַתָּן
דְּאַתְחִזִּיאוּ עַל סֵטְרָא בִּישָׂא, אֲלֵא יִתְרָה מְזָה, שְׂאוֹת ד' הִיא מְדֻרְגָּה נְעִלִית
בְּקְדוּשָׁה גּוֹפָא, שֶׁזֶּהוּ עֲנִין סְפִירַת הַמַּלְכוּת, שְׂאָף שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל דְּלוּת,

[ז] [ד"ה] תפלה למשה תר"ס [סה"מ תר"ס ע' מט ואילך].

(82) עיין כתובות (סז, ב. ושם) ג' האופנים: די מחסורו כו' לעשרו כו' הי' משתמש בכלי זהב ישתמש בכלי כסף בכלי כסף ישתמש בכלי נחשת. (83) כתובות שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כלום, אין לה כלום משל עצמה (כמבואר לעיל באריכות) הרי דוקא
 2 על-ידי-זה פונסת מקבלת וקולטת היא בתוכה את כל האורות
 3 שלמעלה, וממנה נמשך קללות ענין
 4 ההתנשאות למטה, להיות דירה לו יתברך למטה וכך נשלמת
 5 כוונת הבריאה (ויכמו שנתבאר
 6 לעיל שעל-ידי תכלית הבטול
 7 מגיעים למעלה יותר מתפלת
 8 עשיר). ואלו אות ר',
 9 שבסטרא-אחרא גופא עצמה
 10 היא תכלית הישות, להיותה
 11 באופן של דלות ורישות,
 12 שלא זו בלבד שהיא דלה
 13 ריקה וחסרה מכל עניני קדושה,
 14 אלא שהיא גם רשה ורש' הוא
 15 דבר יותר חמור מ'דל' (כמבואר לעיל
 16 כיצד הדבר נלמד מהפסוקים), מכל
 17 עניני קדושה, שמזה נעשת
 18 מציאות של חומרות למטה,
 19 תכלית מציאות היש, הניגוד
 20 הגמור ל'ביטול במציאות'.
 21 (יא) וזהו שהאות ר' היא
 22 אחת האותיות דתבת 'קרש',
 23 שעל זה נאמר ועשית את
 24 הקרשים שמצד עצמם הם דבר לא
 25 רצוי למשכן עצי שטים לדבר
 26 שבקדושה, הינו, שתכלית
 27 העבודה היא למצוא
 28 בקדושה שהרי האותיות ק' ור' הן
 29 אותיות קדושות, כמו כל כ"ב האותיות
 30 אלא שבקדושה עצמה צריך למצוא
 31 את הענין שנותן מקום
 32 למציאות כזו שעל-ידי
 33 השתלשלות וצמצומים
 34 ונפילות, יוכל להיות מזה
- הענין דסטרא-אחרא, שזהו ענין האותיות ק' ור', כדאיתא
 כמובא בספרי קבלה⁸⁴ שענינם של האותיות ק' ור' הוא הספירות
 נצח והוד, שהוא ענין הגבורות והצמצומים למטה מטה
 בקדושה עצמה, שמזה יכול להיות (לאחרי הצמצומים
 והנפילות) הענין דלעומת זה בתכלית השפלות, ועל-
 ידי העבודה דאתפניא
 סטרא-אחרא ואתהפכא
 סטרא-אחרא, כמבואר לעיל,
 עושים מהם מענינים אלו
 בקדושה הנמוכים באותיות ק' ור'
 קרשים למשכן, שעל-ידי-זה
 מקימים את תכלית פונת
 בריאת העולם, שיהיה
 "ושכנתי בתוכם", בתוך כל
 אחד ואחד מישראל, כפי
 שהיה בהתחלת הבריאה
 (ובאופן נעלה יותר כיוון
 שבתחילת הבריאה עדיין לא הייתה
 עבודת האדם, וכעת המשכת עיקר
 שכניה בעולם היא על ידי "אתכפא"
 ו"אתהפכא"), שעיקר שכינה
 בתחתונים היתה.
- דלית לה מגרמה כלום, הרי דוקא על-ידי-זה
 כונסת היא בתוכה את כל האורות שלמעלה,
 וממנה נמשך קללות ענין ההתנשאות למטה,
 להיות דירה לו יתברך (ויכמו שנתבאר לעיל
 שעל-ידי תכלית הבטול מגיעים למעלה יותר
 מתפלת עשיר). ואלו אות ר', שבסטרא-אחרא
 גופא היא תכלית הישות, להיותה באופן של
 דלות ורישות, שלא זו בלבד שהיא דלה מכל
 עניני קדושה, אלא שהיא גם רשה מכל עניני
 קדושה, שמזה נעשת מציאות של חומרות
 למטה, תכלית מציאות היש.
 (יא) וזהו שהאות ר' היא אחת האותיות דתבת
 'קרש', שעל זה נאמר ועשית את
 הקרשים למשכן עצי שטים, הינו, שתכלית
 העבודה היא למצוא בקדושה את הענין שנותן
 מקום למציאות כזו שעל-ידי השתלשלות
 וצמצומים ונפילות, יוכל להיות הענין דסטרא-אחרא, שזהו ענין האותיות
 ק' ור', כדאיתא בספרי קבלה⁸⁴ שענינם הוא נצח והוד, שהוא ענין הגבורות
 והצמצומים למטה מטה בקדושה, שמזה יכול להיות (לאחרי הצמצומים
 והנפילות) הענין דלעומת זה בתכלית השפלות, ועל-ידי העבודה דאתפניא
 סטרא-אחרא ואתהפכא סטרא-אחרא, עושים מהם קרשים למשכן, שעל-ידי-
 זה מקימים את תכלית פונת בריאת העולם, שיהיה "ושכנתי בתוכם", בתוך
 כל אחד ואחד מישראל, כפי שהיה בהתחלת הבריאה (ובאופן נעלה יותר),
 שעיקר שכינה בתחתונים היתה.

(84) ראה לקו"ת להאריז"ל פ' ויקהל-פקודי. וראה גם ספר הערכים חב"ד מערכת אותיות התורה – אות ק' (ע' שכב ואילך).
 וש"נ.

המשך מעמוד לט

לקוטי-שיחות – פרשת בא

- 1 שיאמרו הלל באכילת הפסח, וזה אינו ענין כללי בהכנה
 2 להיות עבדי ה', ולפיכך אין הכרח להשלים זאת.
 3 ואילו ההלל הנאמר בעת שחזית הפסח הוא מצד
- השחיטה עצמה, זהו חלק מעבודת השחיטה – ולכן זהו
 חלק גם בעבודה הכללית של פסח, שצריך ואפשר
 לתקן תמיד.

(משיחת אחרש"פ תשכ"ו)

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מחלש, אלא נשאר בבחינת מקיף על המוח מלמעלה, ומה
שנמשך בכלי של עצם הגולגולת הרי זה רק בחינה התחתונה
שבפכטר, עשיה שבפכטר סדר השתלשלות של האור האלוני בעולמות
מתחלק לארבעה עולמות כלליים - אצילות-בריה-יצירה-עשיה, ולכן החלק
החיצוני והנחות ביותר נקרא 'עשיה',
שזהו עצם הגלגלת שבו מאירה
הבחינה התחתונה שבכטר. מה-
שאינן בחינת החכמה,
שאינן מעלתה גבוהה כל-כך,
כמו מעלת ה'כתר', יכולה לירד
ולהתלבש בפנימיות במח
שבראש.
ונמצא, שאף שעצם הגלגלת
הוא דומם גשמי, ואילו המוח
יש בו חיות רוחנית, מכל-
מקום מצד שני גדולה מעלת
עצם הגלגלת על המוח, לפי
ששרשו של עצם הגלגלת הוא
מבחינת הכתר שלמעלה
מהחכמה שהיא שורש המוח.
וכן הוא גם בענין האותיות
והתוכן שבהם, שאף
שהאותיות אינן אלא כלים
לתוכן הענין, ומצד זה התוכן אכן
יותר נעלה מהאותיות הנה שרשן
של האותיות הוא מבחינת הכתר
שלמעלה מהחכמה, אלא
שמצד גודל מעלת הכתר
אינו יכול להתלבש בפנימיות
בכלים ולכן השורש והפנימיות של
הכתר לא יורד ונמשך באותיות, ומה

להבין¹ מהו הטעם הפנימי על מה שלפעמים נאמר שהאותיות
המילים שבתורה הן במדרגה נעלית יותר מתוכן הענין הבא
לידי ביטוי באמצעות האותיות, ולפעמים נאמר להפך, שתוכן
הענין הוא במדרגה נעלית יותר מהאותיות, שאינן אלא
כלים בלבד לגילוי האור, הוא
התוכן.

**בס"ד. שבת פרשת בא, ו' שבט,
ה'תשכ"ה**

(הנחה בלתי מוגה)

להבין¹ מה שלפעמים נאמר שהאותיות
שבתורה הן במדרגה נעלית יותר
מתוכן הענין, ולפעמים נאמר להפך, שתוכן
הענין הוא במדרגה נעלית יותר מהאותיות,
שאינן אלא כלים בלבד.

והענין הוא, ששניהם אמת. ויובן על-פי מה
שכתוב ב'עץ חיים'² בענין הקרקפתא
שעל המוח, שזהו עצם הגלגלת שמכסה את
המוח, שהוא בחינת כתר, דלכאורה יוקשה, הלא
עצם הגלגלת הוא דומם גשמי, ואילו המוח
שבתוך הגלגלת יש בו חיות רוחנית, וכידוע
בדיני טרפות, שהנקב במח הוא במשהו³, ואילו
הנקב שבפעם הגלגלת הוא כאשר חסר ממנו
כסלע⁴, ואם-כן איך יתכן שעצם הגלגלת יהיה
בבחינת הכתר, במדרגה נעלית יותר מהמוח. אף
הענין הוא, שעצם הגלגלת שרשו מבחינת
הכתר שלמעלה מהחכמה, ומצד גודל מעלתו
אינו יכול לירד ולהתלבש בפנימיות, אלא נשאר
בבחינת מקיף על המוח, ומה שנמשך בכלי הרי

והענין הוא, ששניהם אמת.
שני הדברים נכונים, כי מצד אחד יש
מעלה ויתרון באותיות על התוכן ומצד
שני יש מעלה ויתרון בתוכן על
האותיות, כפי שממשיך ומבאר.
ויובן על-פי מה שכתוב ב'עץ
חיים'² מכתבי האריז"ל בענין
הקרקפתא חלק הראש שעל
המוח, שזהו עצם הגלגלת
שמכסה את המוח, שהוא
בבחינת כתר, כפי שגם כתר גשמי
הוא מעל הראש עצמו דלכאורה
יוקשה, הלא עצם הגלגלת
הוא דומם גשמי, ואילו המוח
שבתוך הגלגלת יש בו חיות
רוחנית וכוח מיוחד להבין ולהשכיל,
וכידוע בדיני טרפות הבהמה,
בפנים וחסרונות שאם הם קיימים
בגוף הבהמה היא טריפה ואסורה
באכילה (ולא מועילה לה שחיטה
כשרה), שהנקב במח הוא
במשהו³ וגם נקב זעיר ביותר עושה
את הבהמה טריפה, ואילו הנקב
שבפעם הגלגלת הוא כאשר
חסר ממנו כסלע⁴ שהוא הרבה
יותר מ'משהו', ואם-כן איך יתכן
שעצם הגלגלת העצם הדומם
יהיה בבחינת הכתר, במדרגה
נעלית יותר מהמוח עצמו?
אף הענין הוא, שעצם
הגלגלת שרשו מבחינת
הכתר שלמעלה מהחכמה
והמוח, ומצד גודל
מעלתו של הכתר אינו יכול
לירד ולהתלבש בפנימיות
בהתאמה מלאה לכלי שבו הוא

(1) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שמאמר זה הוא מאחד הביטולאך שיצא לאחרונה מן השביה (נדפס לאח"ז במאמרי אדמו"ר
הזקן הקצרים ע' תקנט). (2) ראה שער כג (שער מוחין דצלם) פ"א. וראה לקו"ת נצבים מט, ג. (3) ראה רמב"ם הל' שחיטה
פ"י ה"ה. (4) שם פ"ו ה"א.

ביאור בדרך אפשר

7 כָּךְ, יְכוּלָה לְהִתְלַבֵּשׁ
8 בַּפְּנִימִיּוֹת וְלֵבָא בְּהִכְנָה
9 וְהִשְׁגָּה כו' וזה עניינו של התוכן.
10 וְכֵן הוּא גַם בְּנוֹגֵעַ לַחֲלוּק
11 לַהֲבִדֵּל בֵּין תּוֹרָה לְמִצְוֹת⁵
12 כו'⁶.

ביאור בדרך אפשר

1 שָׂבָא וּנְמִשָּׁן וּמִתְלַבֵּשׁ בְּכָלִים,
2 הָרִי זֶה רֵק בְּחִינַת הַחִיצוֹנִיּוֹת שֶׁבִּפְתָּר,
3 שְׁזָהוּ עֲנִין הָאוֹתִיּוֹת. מֵה־שְּׂאִין־כֵּן בְּחִינַת
4 הַחֲכָמָה שֶׁמַּעֲלָתָהּ אֵינָה גְדוּלָּה כָּל־כָּךְ, יְכוּלָה
5 לְהִתְלַבֵּשׁ בַּפְּנִימִיּוֹת וְלֵבָא בְּהִכְנָה וְהִשְׁגָּה כו'.
6 וְכֵן הוּא גַם בְּנוֹגֵעַ לַחֲלוּק בֵּין תּוֹרָה לְמִצְוֹת⁵
6 כו'⁶.

(5) ראה לקו"ת שה"ש כב, ד. 6) חסר הסיום (המו"ל).

אגרות קודש

ב"ה, ד' בשלח, יו"ד שבט, ה'תשל"ב
ברוקלין, נ.י.

תלמידות סמינר "בית רבקה" אשר ביער

ה' עליהן תחיינה

ברכה ושלוש!

מכתביהן נתקבלו, ובעת רצון יזכירן על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא למילוי משאלות לבבן לטובה – משאלות הראויות לבנות ישראל, בנות אמותינו שרה רבקה רחל ולאח, אשר בנו את בית ישראל.

ומענינא דיומא, ידועה שיחת כ"ק רבינו הזקן בפרשה זו דשבת שירה, שעם היות ששתי שירות בפרשה זו, שירת משה ובני ישראל ושירת מרים הנביאה וכל הנשים אחרי', הנה ההפטורה היא בהדגשה שירת דבורה הנביאה. וההוראה בזה, שיש ענינים שבהם נשי ובנות ישראל יש להן שליחות מיוחדת ותפקיד מיוחד יתר על הגברים, ובכללות – הוא ענין הנהגת הבית והדרכת בני הבית בדרך התורה והמצוה, שעל זה נאמר חכמת נשים בנתה ביתה.

ובתוספת ביאור, הנה בפרשה מדובר על דבר בני ישראל בהיותם במדבר ובדרך לכיבוש ארץ ישראל ולבנות בית בישראל, שדרכו של איש לכבוש, ולכן שירת משה ובני ישראל קודמת ועיקר. אבל בהפטורה מדובר בהיות בני ישראל על אדמתם והי' צריך לשמור על בית ישראל מפני אויבים ואורבים, ובזה יפה חלק האשה מחלק האיש, שלכן נקראת **עקרת הבית**. ומודגש זה בהפטורה דשירת דבורה, אשר לה משפט הבכורה וברק בן אבינועם הי' טפל לה.

ויהי רצון שכל אחת ואחת מהן תלך בעקבות מרים הנביאה ודבורה הנביאה ותמלא שליחותה ותעודתה הנעלה, להיות בנות בונות בית בישראל לגאון ולתפארת.

בברכה להצלחה ולבשורות טובות,

מ. שניאורסאהן

בס"ד. שיחת שבת פרשת בא, ו' שבט, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

1 א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה", "והתרה בו" - שכיון
2 שמכת ארבה היא הראשונה שבה נצטווה משה להתרות בפרעה לאחר ש"יחזק ה' את לב פרעה"¹ במכת
3 שחין, הוצרך הקב"ה להסביר לו את התועלת שבהתראה זו: "כי אני הכבדתי את לבו גו' למען שתי גו'
4 ולמען תספר גו' את אשר התעללתי במצרים", היינו, שהקב"ה שם את מצרים ללעג ולקלס, שהכביד את
5 לבם ולקח מהם את הבחירה (כעונש לפרעה, שהתרברב ואמר² "מי ה' אשר אשמע בקולו", ולכן הראו
6 לו שכל עניניו, גם אלו שבדרך כלל יש בהם בחירה, הם רק כפי רצונו של הקב"ה, וכפי שהוכח בהתראה
7 זו, שלמרות שהושפע ממנה, לא היה לו התוקף לעשות כדבר משה ולשלח את בני-ישראל), וביחד עם
8 זה, התרה בהם שאם לא יצייתו, יענשו. וטעם הדבר, כי גם לאחר שהכביד ה' את לב פרעה, עדיין היתה
9 בידו הבחירה להתחזק ולשוב בתשובה. וההוראה מזה, בנוגע לגודל מעלת התשובה, ש"אין לך דבר
10 העומד בפני התשובה"³, ואפילו מי ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה"⁴, "אם דחק ונתחזק כו' מקבלין
11 תשובתו"⁵, גם למי שמצד הנהגתו גרם לכך שנעשה לבו מטומטם רחמנא-ליצלן, במכל-שכן מפרעה -
12 הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי-שיחות חלק ו עמוד 57 ואילך.

13 ב. ויש להוסיף בהוראה הנ"ל - בפרטיות יותר, בשייכות לכל אחד ואחד:
14 ובהקדמה - שמצינו בדרושי חסידות דבור-המתחיל להבין ענין טמטום הלב וטמטום המוח⁶, ואין
15 זה ענין ששייך למישהו אחר כו', ואילו אצלו הרי זה רק לימוד ענין נוסף בתורת החסידות.. אלא זהו
16 ענין ששייך גם אליו ("דאָס מיינט מען אים אַליין").

17 וכפי שרואים בפועל, לדאבוננו, שלעתים רבים ("ניט אום שבת גערעדט") ישנו מעמד ומצב של
18 טמטום הלב, והיינו, שתמורת זה שהעבודה צריכה להיות מתוך הרגש הלב, ולבא פליג לכל שייפין⁷,
19 נעשה לבו אטום כאבן⁸, ואין לו חיות בעבודתו, שאינו מרגיש חיות בתפלה וכו', ועד שיש אצלו גם
20 טמטום המוח, והיינו, שנוסף לכך שלאחרי שסוגר את הספר הרי זה כלא היה, הנה גם הלימוד עצמו
21 הוא באופן ששום דבר לא נקלט אצלו ("עס קלעפט זיך ניט צו אים").

22 וכאשר עושה חשבון בנפשו - טוען הוא - אינו מוצא סיבה לכך, ואינו יודע מדוע מגיע לו להיות
23 במעמד ומצב כזה:

24 בודאי לא עבר היום על דבר איסור חס-ושלום, ונזהר לא רק מגסות הרע, אלא גם מדקות הרע, ואינו
25 מוצא בעצמו איזה חסרון מיוחד, ואדרבה: ישאלו אצל חבריו - טוען הוא - אם יש בו איזה חסרון...

26 ואף-על-פי-כן, הנה גם בהתחלת היום, עוד לפני שמתחיל לעסוק בעניני העולם, כך, שאין לו ענינים
27 של העלמות והסתרים כו', אלא הכל פתוח כו', וכמבואר בענין "וישכם אברהם בבוקר"⁹, שבבוקר הוא
28 זמן של התעוררות כו' - גם אז נמצא הוא במעמד ומצב ששום דבר לא נקלט אצלו כו'.

29 אכילתו ושתייתו היא מתוך עריבות ("מיט אַ געשמאַק") - "עסן, עסט זיך, טרינקען, טרינקט זיך",
30 "טיי" או "דזשוס" עם עוגי ("קיכל"), ובאופן ש"מקפיד" על השיעור הראוי... כדי שיוכל לברך (לא
31 רק ברכה ראשונה, אלא גם) ברכה אחרונה, ועל-דרך-זה בנוגע לשינה - "שלאָפן, שלאָפט זיך", גם בשבת
32 אצל השולחן... וכמו-כן כשמדובר אודות ההתעסקות בעניני העולם, מסחר וכו', אזי מתחכם למצוא כל

התועודיות חט"ז ע' 243 ואילך. וש"נ.

(7) ראה זהר ח"ב קנ"ג, א. ח"ג קס"א, ריש ע"ב. רכ"א, ב. רלב,

א.

(8) ראה גם תניא רפכ"ט.

(9) וירא כב, ג. וראה תו"א ס"פ ויצא. המשך תרס"ו ע' קכא.

ועוד.

(1) וראו ט, יב.

(2) שמות ה, ב.

(3) ראה לקו"ש שבפנים הערה 54. וש"נ.

(4) יומא פה, ב (במשנה).

(5) תניא אגה"ת פ"א (ק, ב).

(6) במאמרי אדה"ז הקצרים ע' תפב. וראה גם תורת מנחם -

מיני תחבולות וערמומיות ("שווינדלעריי"), והכל יודעים שערמומיותו היא הגדולה ביותר ("ער איז דער גרעסטער שווינדלער פון אלע שווינדלערס"...) ;
ואילו כאשר מתיישב ופותח את הספר, ללמוד את השיעורים שלו בגמרא, חומש עם פירוש רש"י, תניא וכיוצא בזה - לא נקלט במוחו שום דבר !
וכל זה - לא רק בשעה שמדובר אודות ענין שנוגע לעבודה בפועל, שאז יש ליצר הרע סיבה להפריע לו, אלא גם כאשר מדובר אודות הלימוד כשלעצמו, מצד מצות תלמוד תורה, הנה גם אז נמצא במעמד ומצב שלא נקלט אצלו מאומה !
וכיון שאין זה באשמתו - טוען הוא - אלא הקב"ה הוא ש"הכביד את לבו", הרי אינו יכול להתווכח ("איינקערן זיך") עם הקב"ה !...
ובכן, טענה זו היא שקר וכזב, ובלשון הכתוב¹⁰: "אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו", כי לאמיתתו של דבר הרי זה באשמתו - שהנהגתו לפני זה לא היתה כדבעי, ובגלל זה נענש בטמטום הלב ועד לטמטום המוח.
ולדוגמא:
בבוא יום השבת-קודש ויש ברצונו (לא לדבר דברים בטלים חסוֹשִׁלום, אלא) ללמוד חסידות ולהתפלל באריכות, ואף-על-פי-כן מרגיש שלבו אטום כו' - צריך לידע, שישנו כלל "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"¹¹, וכיון שכן, היה צריך להתכונן לכך בערב שבת, וההתחלה של "ערב שבת" היא מיד לאחר הברכה של יום השבת-קודש שלפני זה.
ובנוגע לפועל, הרי ידע איניש בנפשיה כיצד היתה אצלו אמירת "קריאת שמע על המטה" אתמול, וכיצד היתה אצלו תפלת מנחה, ההתכוננות בתפלה וכו'.
ואם כן, מהו הפלא שאחר-כך אין לו חיות והרגש בתפלה ? ! - הרי זה על-דרך המבואר בתניא פרק טו"ב ש"אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד את ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה, לשבר הקליפות שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל כו'" !...
ועל זה באה ההוראה האמורה, ש"אין לך דבר העומד בפני התשובה", ובמכל-שכן ממה שכבר היה לעולמים אפילו קודם מתן-תורה, בארץ מצרים, "ערות הארץ"¹², ואצל פרעה מלך מצרים, שממנו התחילו כל הצרות של בני-ישראל, באמרו "הבה נתחכמה גו"¹³, ושעבדם בעבודת פרך, ועד שהיה משקע ילדי ישראל בבנין כו'¹⁴, ואף-על-פי-כן, הנה גם לאחר ש'ה' הכביד את לבו, היה יכול לשוב בתשובה.
ולכן, הנה גם לאחר שהענישו אותו מלמעלה שנמצא במעמד ומצב של טמטום הלב כו', שזהו מה שנדבק בו בחינת פרעה, עליו לדעת, שרצונו של הקב"ה - שאומר "נצחוני בני נצחוני"¹⁵ - שידחוק ויתחזק וישוב בתשובה.
ויש לו נתינת-כח שלא להתפעל ממה שנדבק בו בחינת פרעה - בדוגמת הנתינת-כח והזירוז המיוחד של הקב"ה למשה רבינו, שלא יתיירא מהתוקף דקליפת פרעה, "התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו גו"¹⁶; ועל-דרך-זה בנוגע לכל אחד ואחד מישאל, שיש בחינת משה בנפשו¹⁷, שזוהי נקודת היהדות כו', שצריך לגלותה ולהמשיכה בהנהגתו בפועל על-פי התורה, החל מקיצור 'שולחן ערוך', 'דרך החיים' ונתיב החיים' וכו'.

* * *

(10) משלי יט, ג. וראה המשך מים רבים תרל"ו בתחלתו. קצצה).
(11) ע"ז ג, סע"א.
(12) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד.
(13) שמות א, יו"ד.
(14) סנהדרין קיא, א. וראה בהנסמן בתו"ש שמות ב, כד (אות
(15) ב"מ נט, ב.
(16) יחזקאל כט, ג.
(17) ראה תניא פמ"ב.

- 1 ג. על-פי האמור לעיל (סעיף א) אודות גודל מעלת התשובה - יש להוסיף ולבאר גם מה שכתב כאן
2 "בא אל פרעה", ולא "לך אל פרעה":
3 החילוק בין ב' לשונות אלו הוא - ש"לך אל פרעה" פירושו לילך למקום שבו נמצא פרעה עתה, וכמו
4 "לך אל פרעה .. המימה .. על שפת היאור"¹⁸; ואילו "בא אל פרעה" פירושו לבוא למקומו הקבוע של
5 פרעה, לביתו.
6 וכמו שכתב 'בעל הטורים'¹⁹: "כשהיה אומר לו לבוא לביתו (של פרעה), היה אומר לו בא, וכשהיה
7 אומר לו לילך אליו המימה, היה אומר לו לך".
8 ולהעיר, שעל-פי פשוטו של מקרא הרי זה דבר הפשוט, עד כדי כך, שרש"י אינו צריך להבהיר זאת.
9 ולכאורה אינו מובן: איך הלך משה לביתו של פרעה, בה בשעה שזהו מקום שיש בו תוקף הקליפה
10 ביותר, "התנים הגדול גו"?!
11 והגע עצמך:
12 משה רבינו לא התפלל בתוך העיר, כפי שפירש רש"י - בפשוטו של מקרא - על הפסוק²⁰ "כצאתי
13 את העיר", "אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גילולים". ובהתאם לכך מפרש רש"י מה
14 שכתוב בפרשתנו²¹ "ויאמר ה' אל משה גו' בארץ מצרים לאמר החודש הזה לכם גו'" - שציווי זה נאמר
15 "חוץ לכרך .. ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך, לפי שהיתה מלאה גילולים, דיבור חמור כזה לא
16 כל-שכן".
17 [וזהו גם הטעם לכך שהגאולה ממצרים היתה צריכה להיות על-ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, כמו
18 שכתוב²² "ויוציאנו ה' ממצרים", "לא על-ידי מלאך ולא על-ידי שרף ולא על-ידי שליח, אלא הקב"ה בכבודו
19 ובעצמו"²³ - כמבואר בכתבי האריז'²⁴ שמצד תוקף קליפת מצרים, עד כדי כך, שבהיותם במצרים היו
20 בני-ישראל שקועים במ"ט שערי טומאה, הנה אילו היה בא לשם מלאך או שליח כו', היה הוא עצמו
21 נשקע שם כו', ולכן היה מוכרח הקב"ה בכבודו ובעצמו לבוא לשם ולהוציא את בני-ישראל, ואז, הנה ברגע
22 אחד נעשו מציאות חדשה (וכמו בענין התשובה, שברגע אחד נעשים מציאות חדשה)].
23 ואילו כאן - הולך משה לביתו של פרעה, תוקף הקליפה!
24 בשלמא בנוגע להליכתו אל פרעה "המימה .. על שפת היאור"¹⁸ - יש מקום לומר שעל שפת היאור
25 לא היתה שורה טומאה וכישוף כו', ועל-דרך שמצינו בנוגע לנבואת יחזקאל "על נהר כבר"²⁵ (אף-על-פי
26 ש"משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות כו'"), ולא היתה הנבואה שורה אלא בארץ ישראל²⁶), "שנדבר
27 עמהם בחוצה לארץ .. במקום טהור של מים"²⁶; אבל כיצד היה יכול לילך לביתו של פרעה, מקום
28 תוקף הקליפה?
29 אך הענין הוא - שהליכתו לפרעה היתה בשביל ענין התשובה, וכאשר מדובר אודות ענין התשובה,
30 אזי אין שום הגבלות!
31 ד. בהמשך השיחה²⁷ דובר בארוכה אודות חלקן של נשי ישראל בהבאת הגאולה,
32 - הקשורה עם מולד הלבנה, כיון שישראל דומין ללבנה²⁸ [וכשם שמולד הלבנה הוא באופן ד"כזה
33 ראה וקדש"²⁹, כך גם בישראל, שתיכף ומיד כשנולד הרי הוא קדוש], "מונין ללבנה"³⁰, ו"עתידים
34 להתחדש כמותה"³¹ -

(18) וארא ז, טו.

(19) ריש פרשתנו.

(20) וארא ט, כט.

(21) יב, א-ב.

(22) ואתחנן ו, כא.

(23) נוסח הגש"פ.

(24) סידור האריז"ל בהגש"פ. וראה לקו"ת צו טז, א. ובכ"מ.

(25) יחזקאל בתחלתו.

(26) מכילתא בתחלתו.

(27) מכאן ואילך ר"פ בלבד (המו"ל).

(28) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב

ואילך. ועוד.

(29) פרש"י פרשתנו יב, ב.

(30) סוכה שם.

(31) נוסח קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

כפי שהיה ביציאת מצרים, שנוסף לכך ש"אף הן היו באותו הנס"³², ומה גם שגזרו עליהם גזירות מיוחדות - "שלא היו מניחים בנות ישראל לטבול כו"³³, ועד שגם כאשר שברו את התנגדותו של פרעה לשלח את בני-ישראל ממצרים, באמרו "לכו עבדו את ה' אלקיהם"³⁴, הוסיף ואמר "לכו נא הגברים גו"³⁵, ולא הנשים, הנה עוד זאת - ש"בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים"³⁶, על-ידי-זה שהקימו דור ישרים יבורך כו'.

וענין זה התחיל על-ידי מרים - כמסופר בגמרא³⁷ ש"עמרם גדול הדור היה ("ראש סנהדרין באותה שעה"³⁸, ו"נצטווה .. במצוות יתרות"³⁹), כיון שגזר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו"⁴⁰, אמר, לשוא אנו עמלין, עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן, אמרה לו בתו כו'") (אף שהיתה ילדה קטנה, ומחוייבת בכבוד אביה), ופעלה עליו ש"עמד והחזיר את אשתו", "עשה לה מעשה ליקוחין כו'", ועל-ידי-זה נולד משה, מושיען של ישראל.

וכן היה גם בפורים ובחנוכה - שנוסף לכך ש"אף הן היו באותו הנס", נעשה הנס על-ידי אשה: בחנוכה - על-ידי יהודית, ובפורים - על-ידי אסתר⁴¹.

* * *

ה. ישנו מאמר שנמצא בביכל שיצא לאחרונה מן השביה, ולפי צבע הנייר וצורת הכתב נראה שהוא מאדמו"ר הזקן או אדמו"ר האמצעי, אבל יתכן גם שזהו כתב-יד של אחד המעתיקים, וכפי שסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, שהמעתיקים, כל אחד בדורו, היו משתדלים לחקות את צורת הכתב-יד של בעל המאמר, והיו עושים זאת באופן טוב כל-כך עד שלפעמים יש צורך בראיה והוכחה שאין זה גוף כתב-יד קודש, אלא העתקה בלבד⁴².

ו. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל להבין כו' שהאותיות שבתורה הם כו'.

* * *

ז. נתבאר פירוש רש"י בסיום פרשתנו, על הפסוק "ולטוטפות בין עיניך", "תפילין, ועל שם שהם ארבעה בתים קרויין טטפת, טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים. ומנחם חברו עם והטף אל דרום"⁴³, אל תטיפו⁴⁴, לשון דיבור, כמו ולזכרון בין עיניך האמורה בפרשה ראשונה⁴⁵, שהרואה אותם קשורים בין העינים, יזכור הנס וידבר בו" - שהנפקא-מינה בין ב' הפירושים (פירוש הא', ש"טוטפות" הוא על שם שהם ארבעה בתים, ופירוש הב', שהוא לשון דיבור) היא בנוגע לדור המדבר, אם קיימו מצות תפילין אם לאו, כי⁴⁶:

אצל דור המדבר היו רק שתי הפרשיות "קדש" "והיה כי יביאך", ולא הפרשיות "שמע" "והיה אם שמוע", שנאמרו ב"משנה תורה" לדור שנכנסו לארץ (וכפי שמביא גם רבינו הזקן בתניא⁴⁷ ש"צוה משה רבינו על-ידי-השלוש במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ לקרות קריאת שמע כו'").

ועל-פי-זה: לפי הפירוש ש"טוטפות" הוא על-שם שהם ארבעה בתים, יש צורך בארבע פרשיות (שלכן ישנם ארבעה בתים) כדי לקיים מצות תפילין, ועל כרחך צריך לומר, שדור המדבר, שהיו להם

(41) ראה תוד"ה היו - פסחים שם.

(42) ראה גם אג"ק ח"ט ס"ע לא.

(43) יחזקאל כא, ב.

(44) מיכה ב, ו.

(45) פרשתנו יג, ט.

(46) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 52. תורת מנחם

- התוועדות ח"מ ע' 178.

(47) ספכ"ה.

(32) פסחים קח, ריש ע"ב. וש"נ.

(33) שמו"ר פ"ט, יו"ד. תנחומא וארא יד. תדבא"ר פ"ז.

(34) פרשתנו יו"ד, ח.

(35) שם, יא.

(36) סוטה יא, ריש ע"ב. שמו"ר פ"א, יב.

(37) שם יב, א. שמו"ר שם, יג.

(38) שמו"ר שם.

(39) רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"א.

(40) שמות א, כב.

1 ב' פרשיות בלבד, לא היו יכולים לקיים מצות תפילין; מה-שאינ-כן לפי הפירוש ש"טוטפות" הוא לשון
2 דיבור, ובמילא אין כאן הכרח שיהיו ארבע פרשיות בארבעה בתים - יכולים שפיר לומר שדור המדבר
3 קיימו מצוות תפילין על-ידי כתיבת ב' הפרשיות "קדש" "והיה כי יביאך" (ולאחרי זה ניתוספו גם
4 הפרשיות "שמע" "והיה אם שמוע").

5 ונתבאר גם, שענין זה תלוי בפלוגתא שהביא רש"י על הפסוק⁴⁸ "והיה כי יביאך": "יש מרבתינו
6 שלמדו מכאן שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר, והאומר שקדשו, מפרש ביאה זו, אם תקיימוהו במדבר
7 תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם".

8 ח. ונתבאר גם ה"יינה של תורה" וההוראה בפועל מב' הפירושים הנ"ל:
9 בנוגע לד' הפרשיות שבד' הבתים (כפירוש הא'), ידוע⁴⁹ שהפרשיות "קדש" "והיה כי יביאך" הם
10 כנגד המוחין חכמה ובינה, והפרשיות "שמע" "והיה אם שמוע" הם כנגד מוח הדעת שכולל חסד וגבורה,
11 והיינו, שלא די בענין המוחין כפי שהם לעצמם (חכמה ובינה), אלא צריך להיות גם פעולת המוחין
12 בהולדת המדות אהבה ויראה כו', ועד שיומשך למעשה בפועל.

13 וכמודגש בפרשיות "שמע" "והיה אם שמוע" עצמם - שבהמשך לענין ד"שמע גו' ה' אחד"⁵⁰, נאמר
14 גם "ואהבת גו' "⁵¹, ועד למצוות מעשיות - "וקשרתם גו' וכתבתם גו' "⁵², כולל גם הזהירות שלא יהיה
15 מעמד ומצב ד"וסרתם ועבדתם גו' "⁵³.

16 וכמו-כן צריך להיות נמשך גם בענין הדיבור (כפירוש הב') - שזוהי הפעולה על הזולת, על-ידי
17 הדיבור עמו כו', ומה גם שבמצות תפילין מודגשת ביותר הפעולה על הזולת, כפי שדרשו חז"ל⁵⁴ על
18 הפסוק⁵⁵ "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", "אלו תפילין שבראש", והיינו, שקיום מצות תפילין
19 צריכה להיות באופן שגם הזולת ("כל עמי הארץ") רואה כו', ובלאו-הכי אינו מקיים המצוה כו'.

20 וכן הוא בנוגע להאמור לעיל אודות גודל ענין התשובה כו' - שלא די בעבודתו בעצמו, בבחינת "אני
21 את נפשי הצלתי", אלא צריך לפעול זאת גם על הזולת, ולא לחשוב שהזולת אינו כערכו, ואם כן כיצד
22 ירד ממדרגתו לפעול עליו, אלא כשם שהוא היה רוצה שיוציאו אותו ממ"ט שערי טומאה, ולא ישאירו
23 אותו שם, כך צריך להתנהג גם ביחס לזולת, כמאמר הלל הזקן⁵⁶ "דעלך סני לחברך לא תעביד".

24 ועל-ידי-זה פועלים את הגאולה על-ידי משיח צדקנו, שיבוא ויגאלנו, בקרוב ממש.

(52) שם, ח"ט.
(53) עקב יא, טז.
(54) ברכות ו, א. וש"נ.
(55) תבוא כח, יו"ד.
(56) שבת לא, א.

(48) שם, יא.
(49) ראה סידור (עם דא"ח) שער התפילין בתחלתו (ו, ג ואילך).
סהמ"צ להצ"צ מצות תפילין בתחלתה (דרמ"צ טז, סע"ב ואילך).
(50) ואתחנן ו, ד.
(51) שם, ה.

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שני עמוד א

11 שעל אופן זה לא מינה אותו להיות שליח.
12 הגמרא מפרשת דברי רבי יוחנן באיזה אופן אמר שפעמים הגט
13 אינו גט: דבולי ע'למא - בין רבי יוחנן ובין ריש לקיש מודים, דהיכא
14 דנפיקה לאפיפה ויהבה ליה חפץ - אם יצאה האשה לקראת השליח
15 השני ונתנה לו את החפץ, וחדר שקלה מיניה גיטא - ואחר כך
16 לקחה ממנו את הגט, כולי ע'למא לא פליגי דגיטא גיטא מעליא הוי
17 - כולם סוברים שהגט כשר, שהרי יכול היה הראשון למסור הגט
18 לשליח אחר, ואת החפץ ליקח בעצמו, ובכך יעשה כרצון הבעל,
19 ואף כאן לענין הגט הרי עשה כצווי הבעל.
20 אלא בי פליגי, היכא דאמר ליה - באופן שהבעל אמר לו

1 שנה רבי, אין השואל חפץ מחבירו רשאי להשאיל החפץ לאחר, ואין
2 השואל חפץ מחבירו רשאי להשביח החפץ לאחר, ולכן אסור לו
3 לשלוח את הגט ביד אחר, כדי שלא יגיע החפץ של המשלח לידי
4 האחר, אך אם עבר ומינה שליח תחתיו, הגט גט.
5 אמר לו רבי יוחנן לריש לקיש, זו - דין זה, שאין השואל רשאי
6 להשאיל, אפילו תינזקות של בית רבן יודעים אותה, ומה השמיענו
7 רבי, אלא כוונת רבי שיומנין דגיטא נמי לא הוי - פעמים שגם הגט
8 לא יחול, משום דנעשה בפי שאמר לו - לשליח, אל תגדשה אלא
9 בבית - בקומה התחתונה, ויגדשה בעליה בקומה העליונה וכמו
10 שאמר לו, אל תגדשה אלא בבימי, ויגדשה בשמאל, שאינו גט, משום

לקוטי שיחות פרשת בא כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

קיום מצות קרבן פסח – "נמנו עליו (על קרבן פסח אשר
 "אינו נאכל אלא למנויו"⁸) וחזרו אחרים ונמנו עליו,
 ראשונים שיש להם כזית אוכלים ופטורים מעשות פסח
 שני, ואחרונים שרבו עד שלא נמצא בו כזית לכל אחד
 אינן אוכלין וחייבים לעשות פסח שני"⁹ – צריך להיות,
 ששחיטה הפסח ואכילתו הן "מצוה אחת". ומדוע מחלק
 זאת הרמב"ם לשתי מצוות שונות?

יותר מכך: גם לפי הדיעות¹⁰, שאכילת הפסח אינה
 מעכבת את ההקדשה, הרי מהותה ומטרתה של מצות
 הקדשת הפסח קשורה לאכילתו, כי פסח "לא בא
 מתחילתו אלא לאכילה"¹¹ – ולכן "הפסח שבא
 בטומאה נאכל בטומאה"¹¹, כי "משנצטוו עיקר פסח
 לאכילה נצטוו"¹² – ומדוע לא חוברו שני הדברים
 למצוה אחת?

משיב על כך רבי אברהם בן הרמב"ם¹³, שהחלוקה
 לשתי מצוות היא מפני שהשחיטה קשורה למועד
 אחד, והאכילה – למועד אחר: מצות השחיטה היא
 ביום ארבעה עשר, ומצות האכילה היא בליל חמשה
 עשר¹⁴. וטעם נוסף לשוני ולחלוקה ביניהם: שחיטת
 הפסח היא "מצוה שיש בה כרת", ואילו אכילתו זהה
 למצוות עשה אחרות, שהעונש עליהן איננו כרת: אם
 אדם הקריב את קרבן פסח במועדו, אך לא אכלו בליל
 ט"ו, הוא קיים את מצות שחיטת הפסח, והוא פטור
 מכרת¹⁵, ואף אינו צריך להביא קרבן פסח שני¹⁶.

א.

השאלה לגבי מניין קרבן פסח כשתי מצוות,
 והתשובה לכך

1 בפרשתנו, בציווי של הקדוש-ברוך-הוא למשה
 2 רבינו על קרבן פסח, נאמר¹: "בעשור לחודש הזה
 3 ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית", ובהמשך
 4 נאמר²: "והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום
 5 לחודש הזה ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין
 6 הערביים... ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש
 7 ומצות על מוררים יאכלוהו".

8 בספר המצוות מונה הרמב"ם את מצות קרבן פסח
 9 כשתי מצוות³: המצוה האחת – "לשחוט שה הפסח
 10 ביום ארבעה עשר בניסן בין הערביים והוא אמרו
 11 יתעלה ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין
 12 הערביים"⁴, והשניה – "לאכול כבש הפסח בליל
 13 חמשה עשר מניסן בתנאיו הנזכרים... והוא אמרו
 14 ואכלו את הבשר בלילה הזה..."⁵.

15 על כך נשאלת השאלה⁵: הרמב"ם בעצמו קבע את
 16 הכלל⁶ ש"כל מה שבא לחכמים בו מאמר כי הענין פלוני
 17 ופלוני מעכבין זה את זה, הדבר ברור כי הוא מצוה
 18 אחת... וכן כל אשר יתבאר לך כי התכלית המבוקש לא
 19 יגיע בחלק אחד מאלו החלקים, אז גם כן הדבר ברור כי
 20 קבוצם הוא הענין אשר ימנה"⁷. אם כך, כיון שלגבי
 21 קרבן פסח פוסק הרמב"ם שלא אכילת הפסח לא ייתכן

הבבלי הביא שם דין הנ"ל, וגם מה שפסק הרמב"ם (שם פ"ד ה"ב)
 דבנטמא בשר וזרק את הדם לא הורצה (וחייב בפסח שני כדעת חכמים
 שם). וראה לקמן הערה 16.

(10) ר"ג ור"י בפסחים שם ואילך.

(11) משנה פסחים עו, ב.

(12) פרש"י שם. ובפרש"י שם (עו, ב. במשנה): דעיקר פסח לאכילת
 אדם קאתי. ול' הרמב"ם שם: שאין הפסח בא אלא לאכילה.

(13) בספר מעשה נסים שם.

(14) ועיין ביראים ס' תה (בהשלם – ס' תטו) שמדגיש שזמנם אינם
 שווין. וכ' המפרשים (ברית משה לסמ"ג שם. ועוד) שכוון לתרץ קושיא
 זו (וראה תועפות ראם שם. ועוד).

(15) וכן מבואר מלשון הרמב"ם שבמ"ע נה, ובהל' ק"פ ה"ב כ' דין
 כרת בפסח, ומי שעובר על ציווי זה ולא יקריבוהו בזמנו כו'. משא"כ
 במ"ע נו, ובפר"ח שם. וכן מוכח מכ"מ בדברי הרמב"ם.

(16) ולפי"ז צ"ל שס"ל שהדין שנמנו עליו וחזרו אחרים ונמנו – זה
 שאחרונים שלא נמצא בו כזית לכ"א אינן אוכלים כו' הוא דין בשחיטתו,
 היינו דאם בעת שחיטתו אינם ראויים לאכול בו כזית** לא חל מתחילה

(1) יב, ג.

(2) שם, ו. ח.

(3) מ"ע נה"נו. וכ"ה בחינוך מצוה ה"ו. וכן מנו כל מוני המצוות
 (מלבד הרס"ג – לדעת הר"י פ' פערלא מ"ע מז).

– בהבא לקמן עייג"כ צ"ל לפסחים (על אתר כמסומן לקמן) וכן
 בשיטה מקובצת (להר"י גרשוני).

(4) בסהמ"צ שלפנינו ליתא התיבות "והוא אמרו.. ושחטו כו"כ אבל
 כ"ה בהוצאת העליר וקאפאח (וכן הובא בהמקור בל' ערבי). וכן מסתבר
 שהרי בכל המצוות הביא הרמב"ם המקור מהכתוב. וכן הביאו במנין
 המצוות שבראש ספר היד.

(5) ר"ד הבבלי בס' מעשה נסים ס' ה. ועד"ז הקשה במעין החכמה
 – ראה לקמן הערה 23.

(6) סהמ"צ שורש יא.

(7) כן הובא בס' מעשה נסים שם. ובסהמ"צ שלפנינו הוא בשינוי ל'
 קצת.

(8) משנה זכחים נו, ב.

(9) רמב"ם הל' ק"פ פ"ב ה"ד. כדעת חכמים פסחים עו, ב. ר"ד

(*) ואולי נגרמה ההשגחה (בטעות?) עי"ז שבריש הל' ק"פ לא הביא הכ' "ושחטו". וראה בברית משה לסמ"ג (מ"ע רכג סוסק"א) שהניח זה בצ"נ.

(**) וכידוע דעת הרמב"ם (שם פ"ב ה"ג) דאם אין כ"א יכול לאכול כזית אין שוחטין ולא כדעת רש"י פסחים צא. א (במשנה): לאכול כזית בין כולס. כהובא בכ"מ שם.

ב.

תשובת רבי אברהם בן הרמב"ם טעונה ביאור

1 אך עדיין אין הדבר ברור: לפי רבי אברהם בן
2 הרמב"ם מוסבר שלדעת הרמב"ם אין אכילת הפסח
3 בפועל מעכבת את קיום המצוה, אך כיון שבכל זאת
4 אכילת הפסח היא מטרת שחיטתו, ולפיכך הוא חייב
5 להיות ראוי לאכילה בשעת הקרבתו, צריכות היו שתי
6 פעולות אלו להיחשב כמצוה אחת, כפי שכותב
7 הרמב"ם עצמו בשרשי המצוות¹⁷ "שאפילו החלקים
8 שאינן מעכבין זה את זה, פעמים יהיו מצוה אחת
9 כשיהיה הענין אחד".

10 גם הסיבה המובאת למניין שחיטת הפסח ואכילתו
11 כשתי מצוות שונות עקב מועדן השונה, דורשת הסבר,
12 כי אנו מוצאים כמה מצוות¹⁸, אשר חובת קיום פרטים
13 שונים שלהן חלה בזמנים שונים, ואין הם מעכבים זה
14 את זה¹⁹, אך למרות זאת מחשיב אותם הרמב"ם
15 כמצוה אחת²⁰.

המניין שלהם (דאין שוחטין אלא למנוי – רמב"ם שם רפ"ב). וגם הדין
שבפ"ד ה"ב שם, בנטמא בשר הפסח דאם זרק לא הורצה הוא לפי שנוסף
על דעת ר' נתן (אליבא דרב) שם דבעינן שיהי' גברי דחזי לאכילה בשעת
שחיטה וזריקה, ס"ל להרמב"ם (אליבא דרבנן שם) דבעינן שגם הבשר
יהי' חזי לאכילה, אבל האכילה בפועל לא מעכבא. וכ"כ גם בלחם משנה
שם פ"ג ה"ד. וראה צפע"נ ה"ל מתנות עניים פ"ב ה"א (לז, ב).

ולפי"ז צ"ל, או שר"ד הבבלי לא ס"ל כן בפירוש דברי (רבנן
ו)הרמב"ם, וכמו שהאריך בזה בביאור הרי"ף פערלא בסהמ"צ לרס"ג
מ"ע מז (שלדעתו הרי"ד הבבלי ורש"י והר"י, ס"ל דאכילת פסח מעכבא,
ואם לא הי' אנוס בזה גם חייב כרת), או שס"ל דגם עיכוב בזה (שבפועל
אין מעכב) מורה שהיא מצוה אחת (כדלקמן בפנים).

(17) סהמ"צ שורש יא. וכמ"ש ר"ד הבבלי שם, שגם לדעת ר"נ כו'
שאכילתו אינו מעכב מוכח שהיא מצוה אחת.

(18) כמו בק"ש שחירת וערביה, תמידים בבוקר ובין ערביים, קטורת
כו'.

(19) ל' הרמב"ן בסוף סהמ"צ: "... שהן מצוות אינן מעכבות זו את זו
וזמנה של זו לא זמנה של זו". ולכן מנאן לשתי מצוות.

(20) בסהמ"צ: ק"ש* – מ"ע יוד. קטורת – מ"ע כח. תמידין – מ"ע
לט.

(21) צו ו, יח"ט. כתובים אלה הביא המעיה"ח (כבהערה 23).

(22) מ"ע פט.

(23) לכאור' כן צריך לפרש גם בדברי מעין החכמה "ובחטאת נמי
כתיב תשחט החטאת וכתיב הכהן המחטא אותה יאכלנה וכן באשם
ובשלמים ואפ"ה לא נחשבו השחיטה והאכילה לשני מצוות". ותמוה:
דהרי הרמב"ם מנה במ"ע בפ"ע (מ"ע סד) שיהי' מעשה קרבן חטאת על
התואר הנזכר כו' (ובחינוך מצוה קלח). וכן באשם ובשלמים (מ"ע

ג.

מצות השחיטה ומצות האכילה תלויות

במועדים ובתנאים שונים

הדברים יובנו על ידי הצגת שאלה נוספת¹⁶
המתעוררת בענין זה: לגבי קרבן חטאת נאמר בתורה²¹
"תשחט החטאת... הכהן המחטא אותה יאכלנה", אך
למרות זאת אין הרמב"ם מונה את אכילת החטאת
כמצות עשה בענין החטאת בפני עצמה, אלא מצוה זו
נכללת יחד עם אכילת שאר הקדשים²² – "שצוה
הכהנים לאכול בשר הקדשים... ושאר קדשים כלומר
קדשים קלים... אכילתם גם כן נגררת אחר המצוה"²³
– ואינו מובן מדוע מונה הרמב"ם את אכילת הפסח
כמצוה בפני עצמה, ולא כפרט בתוך המצוה הכללית
של אכילת קדשים²⁴, שהרי פסח הוא מן הקדשים
(הקלים)²⁵?

ההסבר לכך הוא: הרמב"ם עצמו מסביר זאת
בדיוק לשונו "שצונו לאכול בשר הפסח בליל חמשה

סד"ס. ובחינוך מצוה קמ, קמא), ומנה במ"ע בפ"ע (מצוה פט. ובחינוך
קב) אכילתם***, ועכצ"ל כוונתו שלא מנה אכילת כ"א מצוה בפ"ע, או
שבזה לא קאי לדעת הרמב"ם (והחינוך).

אמנם קושייתו היא (לא שגם אכילת פסח תוכלל במ"ע דאכילת
קדשים כהקושיא בפנים, כ"א ע"ד קושיית הרי"ד הבבלי: "וצריך טעם
לפי דעתי למה יש למנות שחיטת הפסח ואכילתו לשני מצוות אחרי שאנו
מצווים על אכילתו א"א לכזית בשר בלא שחיטה ובחטאת נמי כו'
(כנ"ל). ומל' זה (א"א לכזית בשר כו') משמע שקושייתו היא בנוגע
לשחיטתו, משא"כ בחטאת כו' נמנה מעשה החטאת ולא שחיטתו (ראה
מהר"ם שיק רמ"ע ה').

(24) ואף שדעת הרמב"ם בזה צ"ע: אם מצוות אכילת קדשים היא רק
זה שנאכלת לכהנים, וכדמוכח מלשונו בהל' מעה"ק רפ"י ("הקדשים
שאוכלין אותן הכהנים") או גם זה שנאכלת לבעלים (כדעת רש"י פסחים
נט, א ד"ה בשאר. וברמב"ן בהשלמות לסהמ"צ מ"ע א) – ראה בזה
מנ"ח מצוה קב. בית האוצר מ"ע א כלל קנח. קסב. צפע"נ נדרים ט, ב.
(ולעזיר מל' שם: ועי' מש"כ רבינו בסהמ"צ דאכילת זרים בקדשים קלים
כו'). חמד"י מ"ע פט. ועוד – הרי בכל אופן מובן שאכילת פסח היא
מצוה ומכיון שהיא קק"ל למה לא נכלל במ"ע הכללית דאכילת קדשים
(דאף שיש ע"ז ציווי בפ"ע הרי גם בחטאת ואשם יש בכ"א ציווי בפ"ע).

(25) קושיא זו יש להקשות בין אם נאמר דמצוות אכילת ק"פ היא פרט
בהקרבנו (כסברת ר"ד הבבלי), דהרי גם בחטאת וכו' אף דבאכילת
כהנים נשלמה הכפרה (כמ"ש בסהמ"צ שם) נכלל במ"ע דאכילת קדשים
ולא כחלק ממעשה הקרבה כו' כנ"ל הערה 23. וגם לפי דעת ר"א בן
הרמב"ם שאינו חלק ממצוות הקרבת הפסח, מכיון שהיא אכילת קדשים
אפשר שתוכלל במ"ע דאכילת קדשים (לא רק כנגד אחר המצוה קק"ל).

(* ראה שאג"א סי' יב. ושם: דאפי' את"ל דק"ש של יום זמנה כל היום וק"ש של לילה זמנה כל הלילה, מ"מ כיון דשל יום אין זמנה בלילה ושל לילה אין זמנה ביום
ה"ל מ"ע שח"ג.

(** ועפ"י צ"ע במש"כ (בדעת הרמב"ם (והחינוך) עכ"פ) בבית הלוי (ח"א ס"ב) שתפט בקושיית מעיה"ח שבחטאת מנה הכל (עשייתו ואכילתו) במצוה אחת (וכן
בבית משה שם שכ': כיון דשחיטה ואכילה בזמן א' ע"כ נמנה לאחת) ועי' תירץ דבכל הקרבנות לא הוי מצוה רק שירי' הקרבן נאכל ולא על האדם ומש"ה הוי
אכילתו פרט א' ממצוות שבאותו קרבן וכמו הקטרת אימורין (אבל בפסח הוי החיוב על האדם) – שהרי להרמב"ם (והחינוך) מצוות אכילתו לכהנים אינו פרט ממעשה
הקרבן, אלא מ"ע כללית בפ"ע.

בן הרמב"ם: כיון שמצות השחיטה נאמרה ביחד
ובהקשר לזמן המיוחד לה, ומצות האכילה כרוכה
ונאמרה ביחד עם זמן אחר המיוחד לה, ועם תנאי
אכילה מסויימים²⁹, מובן שההבדל שבין מועד שחיטת
הפסח לבין מועד אכילתו אינו ענין כללי באכילת
הקדשים, הקיים ממילא גם במצוה זו (בדומה לנאמר
לגבי הקרבנות שזמן הקרבתם צריך להיות דוקא
ביום³⁰ וכדומה), אלא זהו תנאי דוקא במצוה זו –
מצוה שחיטת הפסח קשורה בשחיטתה³¹ דוקא "ביום"
ארבעה עשר בניסן בין הערביים³², ואילו מהותה של

1 עשר מניסן בתנאיו הנזכרים והוא שיהיה צלי ושיאכל
2 בבית אחד ושיאכל על מצות ומרורים והוא אמרו
3 ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על
4 מרורים יאכלוהו²⁶. כלומר, בכך שהתורה קובעת
5 מספר תנאים וסייגים לגבי מצות אכילת הפסח, שלא
6 כבקרבת חטאת, אשר שם נאמר בפשטות "הכהן
7 המחטא אותה יאכלנה", וכך בקרבנות אחרים, בכך
8 מפרידה התורה את חובת אכילת הפסח כמצוה בפני
9 עצמה. וכך גם לגבי שחיטת²⁷ קרבן פסח²⁸.
10 במילים אחרות, ובהתאמה לתוכן דברי רבי אברהם

הפסח – שחיטתו זריקת דמו והקטרת אימוריו – כמ"ש שם, ולכן לא
הביא הכ' ושחטו כ"א "ירעשו". ולדעת הרמב"ם המצוה על כ"א מישראל
היא שחיטתו, ולכן הביא דוקא הכ' "ושחטו" (אלא שאם לא גמרו
להקריבו לא נתקיים מצות "ושחטו" של ישראל, ולא נפטר מחיוב כרת)
– וראה הערה שלפניו ובהערה הבאה.

ומה שהקשה ד"רשחטו" לא נאמר בפסח דורות אלא בפסח מצרים
– הרי כו"כ מצות בפסח למדין רק מהנאמר בפרשה זו בנוגע לפסח
מצרים. וראה פרשתו יב, יד (ובמכילתא ופרשי"י שם). שם, יז (ובפרשי"י).
שם, כד"ה. מכילתא ופרשי"י ע"פ יב, מז. רמב"ן שם יב, ט. ראב"ע
שם יב, מג.

(32) ועפ"ז מובן גם מה שבפסח מנה מ"ע דשחיטת הפסח, ולא
כבחתא כו' שמנה המצוה ד(כל) מעשה החטאת כו' (ראה לעיל הערה
23) – כי

[נוסף על הפשוט, שרק השחיטה מפורשת בתורה בק"פ ולא פרטי
מעשי הקרבנות כבחתא כו' שמפורשים פרטי מעשיהם, וע"פ מ"ש
הרמב"ם (סהמ"צ שורש ב') בהגלגל ב"ג מדות לא מנה במנין המצות,
הרי]

בפסח מצות שחיטתו היא על כ"א מישראל (חובת גברא), כל'
הכתוב "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל" (ראה מכילתא (הובא ברש"י)
ע"פ. קדושין מא, ב. ושי"י. ולהעיר ממשנה פסחים סד, א: שחט ישראל
וקבל הכהן כו'. ובפרשי"י ופ"א שם). משא"כ בחטאת כו' שמצוה על
הבעלים היא הבאת הקרבן כו' "שצונו שיקריב כו'" (סהמ"צ מ"ע סט
ואילך), והשחיטה כו' ושאר הפרטים נאמרו כפרטים במעשה הקרבנות
ולכן נחשב הכל בידו כמצות מעשה הקרבן (סהמ"צ מ"ע סד ואילך).
אבל ראה רש"י פסחים ז, ב ד"ה פסח וקדשים (וראה מנ"ח מצוה ה'
בסופו (ובהמוכא שם)).

או אפ"ל (ויתאים לפרשי"י הנ"ל) דהשחיטה בשאר הקרבנות נכללת
במצות הקרבנות שעל הבעלים (מ"ע סט ואילך). ומצות מעשה הקרבן
עצמו שייכת למצות כהונה שהיא מקבלת ואילך, משא"כ שחיטה –
כשרה בוד (רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט ה"ו. רפ"א מהל' פסולי
המוקדשין*), וראה מפרשי סהמ"צ (לב שמח, מרגניתא טבא, קנאת
סופרים) בשורש יב. אבל לא משמע כן מלשונו בהל' מעה"ק (רפ"ו.
רפ"ז. רפ"ט) שבכל הקרבנות מנה שחיטתו במעשה הקרבן עצמו. וגם
מלשונו בסהמ"צ שם (מ"ע סד ואילך) משמע שהיא ממצות מעשה
הקרבן (שצונו שיהי' מעשה קרבן כו') ולא שייך למצות כהונה (משא"כ
בחינוך מצוה קלח. קמ. קמא). ולהעיר מדברי הרמב"ם (לאחר שמנה
מעשה קרבן עולה חטאת אשם ושלמים כ' במ"ע סו): "אלו הארבעה ..
הם מעשה הקרבנות כולם כי כל קרבנות בהמה יקריבו יחיד או צבור".
ואולי נכלל בזה גם מעשה הפסח.

(26) וכן ברפ"ח מהל' ק"פ "אכילת בשר הפסח בליל חמשה עשר
מצות-עשה" הביא כל המשך הכתוב שנאמר "ואכלו את הבשר ..
יאכלוהו". וכן כשמנאן לפני הל' ק"פ (שג"ז מהרמב"ם) כ' "לאכול בשר
הפסח על מצוה ומרור בליל חמשה עשר". וגם במנין המצות שבראש ס'
היד (אף שנכתב בקיצור הכי נמרץ, דייק וכ'): "לאכול בשר הפסח צלי
בליל חמשה עשר שנאמר ואכלו את הבשר וגו'". ופשוט שכוונתו גם
לסיום הכתוב "ומצות על מרורים יאכלוהו". ועצ"ק מה שלפני הל' ק"פ
השמיט "צלי" ובמנין המצות שם לא כ' מצות ומרורים בפירושו.

(27) וכן בריש הל' ק"פ "מ"ע לשחוט את הפסח בארבעה עשר
לחודש ניסן אחר חצות". ובמנין המצות שלפניו "לשחוט את הפסח
בזמנו". אבל במנין המצות שלפני ס' הדי כ' "לשחוט הפסח שנאמר
ושחטו אותו כל קהל גו'". ולא כ' זמנו. וכנראה סמך על סיום הכ'.

(28) ראה עד"ז בביאור הר"פ פערלא שם בתחילתו.
(29) והיינו שזמן כ"א נאמר ביחד עם עצם המצוה – משא"כ בהמצות
שהובאו לעיל (הערה 18, 20) מכיון שתוכן א' להם בב' הזמנים (ראה
חמד"י במ"ע נו) נאמר הציווי שלהם בציווי א' ואח"כ מפרט הזמנים,
ראה בסהמ"צ במקומן (בק"ש: ודברת בס, ואח"כ בשכבך ובקומך;
קטורת: והקטיר עליו אהרן קטורת (ואח"כ) בבקר גו'; בתמידין: את
קרבני לחמי .. תשמרו להקריב (ואח"כ) את הכבש אחד תעשה בבוקר
גו'. וגם לפי סהמ"צ שם שהביאו מהכ' "שנים ליום", הרי מתחילה נאמר
שהמצוה היא שנים ליום ואח"כ מפרש זמנם "את הכבש אחד גו'". ראה
לב שמח בסהמ"צ שורש יא. קנאת סופרים סוף שורש ט' ובמ"ע לט.
ביאור הרי"ף מ"ע ג"ד בסופו.

(30) רמב"ם רפ"ד מהל' מעה"ק. ומה שפרשי"י בנוגע לק"פ (רפ"ו
דפסחים – סה, ב) ד"ה שחיטתו וזריקת דמו – "אי אפשר אלא ביום
דכתיב ביום צוותו כו'", הוצרך לזה בשביל זריקת דמו שלכן העתיקו
בהתחלת פירושו, כי הזמן דיי"ד בין הערבים נאמר רק ב"ושחטו אותו".
וגם מש"כ (בהעלותך ט, ג) "בארבעה עשר יום בחודש הזה בין הערבים
תעשו אותו", הרי קאי על הנאמר בתורה לפניו. ובתורה מפורש בפרשתנו
רק השחיטה. וראה רמב"ן כאן דה' בזמן הקרבת קרבן פסח מדובר בזמן
שחיטה. ראה בארוכה שאג"א סי' יז ד"ה ועתה אבאר.

(31) ועפ"ז מובן בפשטות מה שהרמב"ם הביא דוקא הכ' דפרשתנו
"ושחטו אותו גו'". כמ"ע על שחיטתו, ולא הכ' דבהעלותך (ט, ב) (ויעשו
בנ"י את הפסח במועדו, בהיראים (שם), כמו שהקשה בבית משה שם,
כי דוקא מכתוב דילן – דביחד עם השחיטה נאמר זמנו ולאח"ז נאמר
הציווי על אכילתו – ידעין דמצוה בפ"ע היא וגדרה, משא"כ בפ'
בהעלותך שלא מפורש שחיטתו וגם לא נזכר שם בכלל (בנוגע לפ"ר)
הציווי על אכילתו (כ"א ציווי כללי "ויעשו בנ"י .. תעשו אותו").
אלא שלדעת היראים (והבה"ג) מצות ק"פ של ישראל היא כל מעשה

(*) לכא"ה אפ"ל דבפסח להיות שהציווי ה' קודם מ"ת שאז לא היו מצויים במצות שחיטה, נחשבת השחיטה למצוה בפ"ע. משא"כ בשאר קרבנות שנצטוו אחר
שניתנה תורה וגם חולין צריכין שחיטה ונמנה למצוה בפ"ע (מ"ע קמו) אין שחיטת קדשים נחשבת למצוה בפ"ע (וראה תוד"ה שחיטה וזבחים יד, ב (ועוד) בשם הר"י
מאורליניש – אבל הרי הרמב"ם ס"ל (הל' שחיטה פ"ד ה"ו) דבמדבר (בכלל) לא נצטוו בשחיטת חולין. וראה לשונו בסהמ"צ שם מספרי: מה מוקדשין בשחיטה אף
חולין כו'. ואכ"מ.

20 האכילה להיות בליל ט"ו באייר³⁹.
21 אך ההסבר לכך הוא:
22 אמנם, כאמור לעיל, כרוכות הן שחיטת הפסח והן
23 אכילתו במועד קיומן, עד אשר עקב כך הן מחולקות
24 לשתי מצוות שונות, אך למרות זאת יש הבדל ביניהן
25 לגבי האופן שבו משפיעה ומתבטאת התלות של
26 המצוה במועד קיומה⁴⁰:
27 יום י"ד בניסן הוא יום חג רגל משום שהוא מועד
28 שחיטת הפסח⁴¹, אך כשלעצמו אין לו חשיבות
29 מיוחדת. לעומת זאת, ליל חמשה עשר בניסן הוא
30 יום-טוב מצד עצמו, זהו זמן יציאת מצרים – וכפי
31 שהתרחש המאורע בפעם הראשונה⁴²: "ועברתי בארץ
32 מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור... ופסחתי
33 עליכם"⁴³, ו"ליל שמורים הוא לה' להוציאם מארץ
34 מצרים"⁴⁴, (וכן נאמר בתורה⁴⁵ "הוציאך ה' אלקיך
35 ממצרים לילה")⁴⁶ – ומשום כך, משום חשיבות מועד
36 זה⁴⁷, חלה אז המצוה של אכילת הפסח⁴⁸, ועל ידי כך
37 – שחיטת הפסח בי"ד בניסן.

38 אך שונה הדבר בפסח שני: אכילתו בליל ט"ו
39 באייר אינה קשורה דוקא לתאריך זה, מפני שהוא יום
40 חג⁴⁹ וכדומה, אלא רק מפני שזהו הלילה אשר לאחר
41 ההקרבה בי"ד אייר⁵⁰. ולפיכך אין אכילה זו יכולה

1 מצות אכילת הפסח כרוכה דוקא בחובה לקיימה בליל
2 חמשה עשר בניסן ובתנאים האחרים המוזכרים לעיל.
3 ומשום כך³³ נחשבות הן כמצוות שונות.

ד.

ההבדל שבין התלות בזמן לגבי מצות שחיטת הפסח ואכילתו

4 גם בענין קרבן פסח שני, אשר לדעת הרמב"ם הוא
5 רגל בפני עצמו (בנפרד מפסח ראשון)³⁴, מפריד
6 הרמב"ם בין שחיטתו לבין אכילתו, ומונה זאת כשתי
7 מצוות נפרדות³⁵.

8 גם דבר זה מובן לפי אותה סיבה שצויינה לעיל
9 לגבי קרבן פסח ראשון: האכילה צריכה להיות "על
10 מצות ומרורים"³⁶, וזוהי מהות מצות אכילת פסח
11 שני³⁷.

12 אבל לא מובן, מדוע אין מצות אכילת פסח שני
13 נכללת במצות אכילת הפסח בליל חמשה עשר בניסן?
14 אמנם, יש הבדל בזמנים, אך במהותן הן אותה
15 מצוה: החובה לאכול את קרבן פסח "על מצות
16 ומרורים" בלילה שלאחר ההקרבה³⁸ (וממילא חלה
17 אותה מצוה בשני המועדים השונים): אם ההקרבה
18 היתה בי"ד בניסן צריכה האכילה להיות בליל ט"ו
19 בניסן, ואם ההקרבה היתה ביום י"ד באייר, צריכה

(33) ומלבד זה יש באכילת פסח גם מצות אכילת קדשים כמ"ש בכמה
אחרונים – בית הלוי ח"ג סנ"א. שו"ת צפע"נ ח"ב סכ"ד (הובא בכללי
התורה"מ ח"ב ע' ר). אר"ש הל' חר"מ פ"ו ה"א. ובכ"מ. וראה צפע"נ הל'
ערכין פ"ג ה"ג (לד, סע"ג ואילך).

(34) שלכן נמנה למ"ע בפ"ע – רפ"ה מהל' ק"פ. סהמ"צ מ"ע נז.

(35) מ"ע נדנח. חינוך מצוה שפ"א.

(36) בהעלותך שם, יא.

(37) בסהמ"צ שם "שצנו לאכול בשר פסח שני בליל חמשה עשר
מאייר על מצה ומרור והוא אמרו כו". ועי' לשונו במנין המצות בראש
ס' היד: לפני הל' ק"פ: ובהל' ק"פ פ"ח ה"ג.

(38) ובפרט שבמצות אכילתו אין מפורש זמן ורק "על מצות ומרורים
יאכלוהו". וזמנו נאמר בתחילת הכתוב בננוע לעשייתו "בחורש השני
בארבעה עשר יום בין הערביים יעשו אותו כו". ובמנין המצות שם:
"לאכול את בשר פסח שני על מצה ומרור שנא' גו". ולא כ' זמנו כמו
בפ"ר. וכ"ה בחינוך מצוה שפא.

(39) ער"ז הקשה גם בר"פ פערלא מ"ע נז (קרוב לסופו).

(40) להעיר משינוי ל' הרמב"ם במנין המצות שלפני הל' ק"פ (בננוע
לפ"ר) שבשחיטה כ' "לשחוט את הפסח במועד", ובאכילה: "לאכול בשר
הפסח .. בליל חמשה עשר".

(41) ראה תוד"ה שמונה – ערכין י, א. ירושלמי רפ"ד דפסחים (הובא
בתוס' שם נ, א). רמב"ם הל' יו"ט פ"ח הי"ד"י. ובצל"ח שם: דיו"ט של
תורה היא בעת הקרבת הקרבן .. שקבעה התורה יו"ט ביום ההוא לרוב

ישראל העושים הפסח.

(42) ראה שהש"ר פ"א, יב (ג).

(43) פרשתנו יב, יב. יג.

(44) שם, מב. וראה רש"י שם ד"ה הוא הלילה.

(45) ראה טז, א ובפרש"י שם. וראה ברכות ט, א.

(46) להעיר שלכמה דיעות גם בליל ט"ו במצרים היו אסורים במלאכה
(ראה ר"ן לפסחים קטז, ב. פרש"י פרשתנו יב, יז. ועוד. וראה שו"ת תורת

חסד אר"ח סכ"ה אות ז). וראה לקו"ש ח"ז ע' 126 ואילך.

(47) וכמו שאומרים בהגדה "פסח שהיו אבותינו אוכלים .. על שום
שפסח המקום כו' שנאמר .. ואת בחינו הציל גו".

(48) ועד מתי אתה אוכל והולך עד מועד צאתך ממצרים (ברכות שם).

וכ"פ הרמב"ם (הל' ק"פ פ"ח ה"ט) שמדאורייתא אוכלים עד הלילה.
וגם לדעת ראב"ע שאוכלים רק עד חצות מדאורייתא – זמן שריפה הוא
רק בבוקר שאז נעשה נותר – ראה פרש"י שם ד"ה שם תזבח. וראה
בהמובא בצפע"נ עה"ת פרשתנו ע' לו. הל' ערכין שם. אר"ש שם.

(49) ראה פרש"י בהעלותך ט, י. פסחים צה, ב ד"ה שאין.

(50) ועפ"ז יומתק ל' החינוך (מצוה שפא): "שכל המחוייב בפסח שני
שיאכל בשר הפסח על מצות ומרורים שנא' על מצות ומרורים יאכלוהו",
שלא כתב זמנו ולא פירש להדיא מצוה דעצם אכילתו כמו בפ"ר (ע' רי"פ
פערלא (שם בסופו) שהקשה עליו*) – כי בתורה לא נאמר מפורש לא
זמן אכילתו ולא ציווי על עצם אכילתו בל' "יאכלו את הבשר גו"
(כפס"ר), כ"א "על מצות ומרורים יאכלוהו", ולכן מפרט רק "שיאכל כו'

(*) ומה שהקשה דממש"כ החינוך "ועובר ע"ז ואכל פסח שני מבלי מצה ומרור בטל עשה". מובאר דלא מנה עשה אלא לענין מצה ומרור. ונטה מדברי הרמב"ם –
ראה מנ"ח שם שאי"ז פירוש דברי החינוך. וכן מה שכ' דפ"ר לא הוכיח אלא מצות אכילת הפסח בלבד. הרי כתב שם בפירושו "לאכול בשר הפסח בליל טו עפ"י
תנאים שכתבוהו".

– מובן, שבדיון זה אין כוונת הגמרא רק להסביר את
המקור והטעם להלכה "זה וזה טעונין הלל"
בעשייתן⁵⁵, אלא כוונתה להסביר מהו ההבדל בין
שחיטת פסח שני הטעונה הלל לבין אכילתו שאינה
טעונה הלל.

צריך להבין: (א) מדוע, אכן, אין הגמרא שואלת
מהו הטעם של עצם ההלכה "טעונין הלל בעשייתן",
בדיוק כפי שהיא שואלת לגבי ההלכה "הראשון טעון
הלל באכילתו..."⁵⁶? (ב) כיון ששאלת הגמרא היא רק
לגבי הסיבה שבין אכילתו לבין שחיטתו, מה מסבירה
הגמרא בתשובה השניה "אפשר ישראל שוחטין את
פסחיהן... ואין אומרים הלל" – בהסבר זה אין מוצאים
הבדל בין שחיטת הפסח לבין אכילתו, שהרי אותה
סברא ניתן לומר גם לגבי אכילת הפסח – אפשר
ישראל אוכלין⁵⁷ וכו'⁵⁸?

ו.

אמירת הלל קשורה לנסים ולחג

ההסבר לכך הוא: מן הפסוק "השיר יהיה לכם
כליל התקדש חג" אין לומדים את המיעוט של "לילה
שאין מקודש לחג אין טעון הלל", כִּי־אם גם את עצם
המהות של חובת אמירת הלל בשעת אכילת הפסח,
שאין היא, בעיקר, עקב אכילת הפסח עצמה, אלא
מפני שהאכילה היא ב"ליל התקדש חג" – זמן הגאולה
והנסים של יציאת מצרים, ולכן צריך לומר הלל⁵⁹.

כלומר, כיון שאכילת הפסח בליל ט"ו בניסן היתה
קשורה בפועל עם הגאולה והנסים שהתרחשו בלילה
זה, שהרי מסיבה זו זהו הזמן שנקבע למצות אכילת
הפסח, כדלעיל, לכן קשור הזמן למצוה המיוחדת שבו,
ואמירת הלל היא בשעת אכילת הפסח⁶⁰.

(58) גם צלה"ב בעצם הענין: מהי הסדרת ההכרח, בל' הברייתא
"אפשר ישראל שוחטין כו"י שיחייב אמירת הלל. ומה שפרש"י "כיון
שדבר מצוה הוא טעון הלל" – הרי אינו מרומז בגמ', ולכאור' י"ל שרמזו
בזה שהביא גם "נוטלין את לולביהן" אבל לא משמע כן מפרש"י ד"ה
"נוטלין את לולביהן".

(59) והרי פ"י הכתוב "השיר יהי לכם" הוא "ביום שתגאלו מן הגלות"
(פרש"י פסחים שם). וראה טו"א מגילה יד, א ד"ה יצ"מ. וכ"מ ממדרש
תהלים (קג) שאמרו הלל בשעת הנסים כו' דיצ"מ. וראה ירושלמי
פסחים פ"ה ה"ה. פרקי דר"א ספמ"ח וברד"ל שם.

(60) וכ"מ בירושלמי שם פ"ט ה"ג, שבפסוק זה למדין ליל פסח
ממפלת סנחריב (וראה קה"פ ופ"מ שם). ועד"ז בפרש"י ישעי' שם.
וברמב"ן לסהמ"צ שורש א' ד"ה והפליא (דס"ל דהלל הוא מה"ת) כ'
כי ישירו לא"ל המושיע אותם מיד סנחריב כאשר הם משוררים כליל
התקדש חג והוא ליל אכילת חג הפסח שהיו משוררים בקול גדול כמו
שאמרו (פסחים פה, סע"ב). וברמב"ן פסחים (קז), א ד"ה ותמה: שאין
לך הלל חובה כאכילת פסחים שודא שנת גאולה וכן שינוי זה וזה טעון
הלל באכילתם (?) – כנראה הוא ט"ס) וסמכוהו על המקרא דכתיב השיר

1 להחשב כמצוה וזהו למצות אכילת פסח ראשון: בפסח
2 ראשון הזמן עצמו הוא פרט וחלק מהמצוה, ואילו
3 בפסח שני אין לזמן עצמו קשר עם מהות האכילה⁵¹.

ה.

ההבדלים בעין אמירת הלל בין השחיטה לאכילה בפסח ראשון ובפסח שני

4 לפי זה ניתן להבין גם את חובת אמירת הלל בפסח
5 ראשון, ואת ההבדל בענין זה בין פסח ראשון לבין
6 פסח שני.

7 בין ההבדלים שבין פסח ראשון לבין פסח שני,
8 מציינת המשנה⁵²: "הראשון טעון הלל באכילתו, השני
9 אינו טעון הלל באכילתו (ובסיום) זה וזה טעונין הלל
10 בעשייתן". על ההלכה "ראשון טעון הלל באכילתו..."
11 מתעכבת הגמרא⁵³: "מנא הני מילי (=מנין לומדים
12 זאת)? אמר רבי יוחנן... השיר יהיה לכם כליל התקדש
13 חג⁵⁴, לילה המקודש לחג טעון הלל, לילה שאין
14 מקודש לחג אין טעון הלל". לאחר מכן מתעכבת
15 הגמרא על "זה וזה טעונין הלל בעשייתן...", ואומרת
16 "מאי טעמא? (=מה הטעם?) איבעית אימא לילה קא
17 ממעט, יום לא קא ממעט (=ניתן לומר, שהטעם לכך
18 הוא, שהפסוק ממעט את הלילה שאינו מקודש לחג,
19 אך אינו ממעט את היום שאינו מקודש לחג), ואיבעית
20 אימא אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ונוטלין את
21 לולביהן ואין אומרים הלל".

22 מזה שלגבי ההלכה "טעונין הלל בעשייתן" שואלת
23 הגמרא בביטוי "מאי טעמא", ולא בביטוי "מנא הני
24 מילי", כפי שהיא שואלת לגבי ההלכה "הראשון טעון
25 הלל באכילתו...", ומזה שהגמרא משיבה על כך
26 (בתירוץ הראשון) "לילה קא ממעט יום לא קא ממעט"

על מצות ומוררים כו"י שפ"ז מבואר מה שלא נמנה ביחד עם שחיטתו.
וצ"ע בל' הרמב"ם במנין המצות לפני ה' ק"פ שבשחיטה כ':
לשחוט פסח שני (ולא כ' זמנו), ובאכילה: "לאכול פ"ש כו' בליל חמשה
עשר לחודש השני" (ולא כבמנין המצות לפני ספר היר, כג"ל הערה 38).
(51) וחילוק זה עושה אותם מצות בגדרים שונים, אבל זה שבפ"ר גם
נשים חייבות ובשני אינן חייבות, אי"ז שינוי בעצם גדר ותוכן המצוה.

(52) פסחים צה, א.

(53) שם, ב.

(54) ישעי' ל, כט.

(55) ועפ"ז צ"ע מה שהוצרך רש"י לפרש בד"ה לילה "ולקמן אמרין
נביאים שביניהן תקנו כו"י – דלכאורה: (א) למה צריך לפרש טעם הלל
בשחיטתו כאן, (ב) מנין שלטעם הא' "יום לא קא ממעט" טעם ההלל
שונה מלטעם הב'.

(56) כדמוכח מפרש"י שם שהגמ' בא לפרש (גם) הטעם שהראשון
טעון הלל באכילתו.

(57) אף ש"ל שאין צריך לאומרו עוה"פ באכילתו מטעם זה, כיון
שכבר אמרו בשחיטתו. וכמ"ש בשפ"א כאן.

השלילה, שאמירתו ביום אינה מפני "התקדש חג",²⁸
ולפיכך אין הבדל בין יום י"ד בניסן, פסח ראשון, לבין
יום י"ד אייר, פסח שני.²⁹

התירוצי השני, "אפשר ישראל שוחטין את
פסחיהן... ואין אומרים הלל", מדגיש את הטעם
לאמירת הלל ביום, הקשורה לשחיטת הפסח ("אפשר
ישראל שוחטין... ואין אומרים..."), ולכן מובן שצריך
לומר הלל בשחיטת פסח שני, בדיוק כמו בשחיטת
פסח ראשון.³⁰

אבל שונה אמירת הלל באכילת הפסח (ראשון)
שהאכילה עצמה אינה מספיקה לחייב זאת, אלא
אומרים הלל מהטעם של "התקדש חג", כדלעיל, ולכן
אין אומרים הלל באכילת הפסח בליל ט"ו אייר.³¹

ויש לומר, שההבדל בין שני התירוצים הוא: לפי
התירוצי הראשון קשורה גם אמירת הלל בעת השחיטה
לזמן, ל"יום", כפי שהדבר באכילתו – אלא שההבדל
הוא, שבאכילתו הזמן עצמו הוא הגורם לאמירת הלל,
בעוד אשר בשחיטתו יוצרת מצות השחיטה את הזמן:
על ידי מצות שחיטת הפסח ב"יום" זה, הופך הזמן
עצמו³² לזמן הטעון הלל³³. ואילו לפי התירוצי השני
אמירת ההלל היא רק מפני שחיטת הפסח – "אפשר
ישראל שוחטין את פסחיהן... ואין אומרים הלל"³⁴.

על-כל-פנים, לפי שני התירוצים מובן, שכיון
שהסיבה לכך שפסח ראשון טעון הלל בעשייתו אינה
מפני שהזמן מצד עצמו גורם לחובת אמירת הלל, אלא
מפני שחיטת הפסח שבו, הרי בכך שוים פסח ראשון
ופסח שני. ושניהם טעונים הלל בעשייתן.³⁵

ח.

קרבן פסח - הכנה ליציאת מצרים

ההסבר לכל האמור לעיל בפנימיות הענינים הוא:

מזה⁶¹ ניתן ללמוד לגבי פסח שני. כיון שהוא "אין
מקודש לחג" – בליל ט"ו אייר לא התרחשו הנסים,
ולכן אין בו תוכן של חג⁶² – לכן אכילת פסח שני "אין
טעון הלל", כי האכילה כשלעצמה אינה סיבה מספקת
לאמירת הלל, כדלעיל.⁶³

ז.

ההבדל המהותי בין אמירת הלל בשחיטת הפסח לאכילתו

לאחר התירוצי המובא בגמרא, ובהמשך להסבר
הנ"ל, מתעכבת הגמרא על "זה וזה טעון הלל
בעשייתו..." ושואלת "מאי טעמא": מהי הסיבה
להבדל שבין שחיטת הפסח (עם אמירת הלל) לבין
אכילתו (ללא הלל), מדוע שונה שחיטתו של פסח שני
מאכילתו. שאלת הגמרא כאן איננה על הסיבה לכך
ששחיטה בכלל "טעון הלל", שהרי המקום לשאלה כזו
אינה במשנה זו, אלא בפעם הראשונה שמוזכר דין
אמירת הלל בעת השחיטה – במשנה קודמת⁶⁴. במשנה
זו מוזכרים רק פרטי הדינים שבהם שונים פסח ראשון
ופסח שני זה מזה, ויחד עם זה גם הפרטים שבהם הם
שוים – אמירת הלל בשחיטה, וכדומה – ועל כך
נשאלת השאלה "מאי טעמא".

והגמרא מבארת שמהות אמירת הלל בשחיטת
הפסח שונה מאמירת הלל באכילתו, בלילה:

התירוצי הראשון: "לילה קא ממעט, יום לא קא
ממעט" קשור לטעם של "התקדש חג", ולכן ממעטים
את ה"לילה" של פסח שני. אך אמירת הלל ביום אינה
תלויה בזמן מצד עצמו, ולכן אין "ממעטים" אותה.
כלומר, התירוצי הראשון מדגיש בעיקר את ההבדל
שבין אמירת הלל ביום לבין אמירתו בלילה על ידי
הסברת הסיבה לאמירתו בלילה, ובמילא מובן, בדרך

פרק ופרק כו" שהם ענינים השייכים להזמן (מצד איזה דבר שאירע בו
וכיו"ב) לא מצד הפעולה עצמה כו'.

(65) ולכן פירש"י "דדבר מצוה הוא טעון הלל", היינו מצד מצות
שחיטת הפסח עצמה. ועד"ז מובן מרמב"ן ור"ן לפסחים קיז, א.

וגם עפ"ז יש לבאר מה שלדעת רש"י (לעיל סד, א. ד"ה אם גמור
וד"ה ואם שנו) היו קוראים את ההלל רק בשעת שחיטה, כי [נוסף
להמבואר בתוס' שם, דכשאין נסכין אין הלויים אומרים שירה בשעת
הקרבן כ"א בשעת שחיטה – והרי גם לדעת רש"י הלויים היו אומרים
את ההלל כמשנ"ת פעם בארוכה (ראה המכתבים שנדפסו בהגש"פ עם
לקוטי טעמים מנהגים וביאורים (ק"ת תשמ"ד) ע' סג ואילך)* – הרי
המצוה בק"פ שעל ישראל היא השחיטה, וכן"ל בהערה 31. 32.

יהי' לכם כו' (וראה שו"ת תו"ח שבעה ע"ה 46). אבל מרמב"ן (שם ד"ה
עוד) לפנ"ז ובר"ן (פסחים שם) משמע, שהלל בלילה הוא הלל שעל
עשיית מצוה (אכילת הפסח עצמה).

(61) ועפ"ז מתורץ דיוק השפ"א כאן.

(62) פסחים סד, א.

(63) ראה תוס' ערכין שבעה ע"ה 41. ולהעיר מירוש' ורמב"ם וצל"ח
שבעה ע"ה שם. וראה מכתבי תורה (מכ' ג') דלפי פי' התוס' ברכות (יד, א
ד"ה ימים) צ"ל דכוונת התוס' בערכין – ד"אז הו' להו יר"ט – הוא
ל"פסח שני".

(64) ועפ"ז יש לבאר מה שפרש"י בתי' הא' 'ולקמן אמרין נביאים
שביניהן תקנו' (ראה לעיל הערה 55) – כי מהגמ' מוכח שההלל שייך
ליום – להזמן, וע"ז מתאים יותר מה ש'נביאים שביניהן תקנו כו' על כל

(*) וראה שו"ת בזה בס' האחרונים – במכתבי תורה (מכתב ביה). בהמבוא בצפ"ע עה"ת פרשתנו ע' מג ואילך. תר"ש מילואים לחלק יב סי"ב. ובכ"מ. וע"פ המבואר
בהמכתבים נעטמנו בפנים והערה א"צ לכל ה"ל.

כמאמר חז"ל⁷¹: איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחין
לפסח שני – כי הרבים, כאשר הם טמאי מת, אינם
נזקקים לפסח שני, אלא מקריבים את הקרבן בפסח
ראשון. כדי שענין זה לא יחסר גם אצל היחיד, שגם
יהודי יחיד יוכל להיות עבד ה', ניתן יום מאוחר יותר
להקרב קרבן פסח, יחד עם כל סדר העבודה של
כהנים לויים וכו' הכרוך בזה. ועד ללימוד ההוראה
הכללית הנלמדת מכך לישראל לדורות, ש"אין דבר
אבוד. תמיד אפשר לתקן"⁷².

י.

לאמירת ההלל באכילת קרבן פסח אין השלמה
לפי זה ניתן להסביר בפנימיות הענינים את הענין
שפסח שני משלים את הקרבת פסח ראשון ואת
אכילתו בלבד, אך לא את אמירת ההלל של אכילת
קרבן פסח בט"ו ניסן – כי רק הקרבת קרבן הפסח
ואכילתו הם ענינים כלליים בהכנה להיות עבדי ה', אך
לא כן אמירת ההלל בעת האכילה.

ההסבר לכך הוא: בהכנת ישראל להיותם עבדי ה'
נדרשו שני דברים: א) שחיטה – חיסול הע"ז של
מצרים⁷³, והעבדות לפרעה. את זאת ניתן היה להשיג
רק באמצעות מסירות נפש לקב"ה, כי לקחת ה"שה"
(האליל של המצריים) בגלוי לעיני המצריים היתה
כרוכה במסירות נפש⁷⁴. ב) את קרבן פסח זה צריכים
היו ישראל לאכול. כלומר, מסירות הנפש להיות עבד
ה' צריכה להיות דם ובשר כבשרו⁷⁵. היא צריכה לחדור
את כל מהותו של היהודי, וכל עניניו, כולל עניני
אכילה – צרכיו הגשמיים של היהודי⁷⁶.

וכיון ששחיטת והקרבת הפסח, ואכילתו, עם כל
פרייתם, הם ענינים כלליים, לכן קיימת – ומוכרחת
להיות – אפשרות לתקנה.

אך לא כן אמירת ההלל בשעת אכילת קרבן פסח.
ענין זה, כאמור בהרחבה, אינו קשור לעצם האכילה,
אלא לקדושת היום של ט"ו בניסן, הגורמת לכך

יציאת מצרים היא אחד מן האירועים הכלליים
והחשובים ביותר בחיי היהודי. זו היתה תחילתו
ו"לידתו"⁶⁶ של עם ישראל, בהפכם מעבדי פרעה
ל"עבדי ה'", כנאמר⁶⁷ "כי לי בני ישראל עבדים
עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים".

וכיון שתוכנו של קרבן פסח הוא ההכנה והמבוא
ליציאת מצרים בכלל⁶⁹, להיות עבדי ה' – מובן, שגם
כל הפרטים השונים שמזכירה התורה בענין זה, אינם
סתם פרטים, אלא כל ענין הוא כלל כשלעצמו.

וענין זה עצמו הוא ההסבר לכך שדוקא בציווי על
קרבן פסח, אנו מוצאים בתורה פרטים ופרטי פרטים
רבים כל כך – כיצד יש להכינו ולאכלו וכו', שאין אנו
מוצאים לגבי קרבנות אחרים, כי בכך מודגשת
החשיבות המיוחדת שבכל פרטי קרבן פסח.

ויש לומר, שבפנימיות הענינים, זהו הטעם לכך
שהקרבת קרבן הפסח ואכילתו נחשבות כל אחת
כמצוה בפני עצמה – כי כל אחת מהן היא כלל ועיקר
בהכנה לענין הכללי של יציאת מצרים (וכפי שיוסבר
להלן בסעיף י').

ט.

החשיבות שבהקרבת קרבן פסח גם על-ידי כל
יחיד

לפי זה יובן גם מדוע בענין קרבן פסח, מסופר
שהטמאים לנפש אדם באו בטענה "למה נגרע":
למרות הכלל "עבר זמנו בטל קרבנו"⁷⁰, קרבן הפסח
שונה: אם נגרעה הקרבת קרבן אחר כלשהו, חסר ענין
פרטי, אך קרבן פסח, שבאמצעותו מתבצע המעבר
מ"עבדי פרעה" ל"עבדי ה'" – לא ייתכן שענין כללי
כל כך יחסר אצל יהודי.

ולכן ניתנה אפשרות ל"טמאים לנפש אדם" לתקן
והשלם זאת בפסח שני. יותר מכך: ענין זה חשוב
כל כך עד אשר הוא מוזכר בעיקר ביחס ליחידים,

(66) ראה יחזקאל טז ובמפרשים שם.

(67) ראה מגילה (יד, א. ויש"נ): בשלמא התם כו'. ובירוש' ומדרש
תהלים שבהערה 59, שהיינו עבדים לפרעה ונעשו עבדים לך .. עבדי
של הקב"ה שנאמר הללו' הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה.

(68) בהר כה, נה. ראב"ע שם, מב.

(69) ראה גם מכילתא פרשתנו (הובא בפרש"י) יב, ו. שם, כז. שמו"ר
פט"ו, ב (בסופו). ועד שכל היו"ט דיצ"מ נק' בל' חכמים ע"ש קרבן
פסח, ולפי פ' הת"י שמות (לד, כה) בהעלותך (ט, יב) כ"ה גם בלשון
התורה.

(70) ראה ברכות כז, סע"א (גי' התוס' ד"ה טעה). ספרי (ופרש"י)

פינחס כח, א. יד. ועוד.

המשך בעמוד כה

(71) פסחים סו, סע"ב ואילך. וראה משנה פסחים עט, א. רמב"ם רפ"ז

דהל' ק"פ.

(72) היום יום ע' נג.

(73) מכילתא יב, כא. ת"י שם. שמו"ר שם.

וראה מו"נ ח"ג פמ"ו, ובהנסמן בהערה הבאה.

(74) ראה שמו"ר פט"ז, ג. טאו"ח ר"ס תל. וראה מכתבים כלליים
לחגה"פ שנדפסו בהגש"פ (קה"ת, תשמ"ד) ע' תרי ואילך. תרכט.

תרלח"ט. ועוד.

(75) תניא פ"ה.

(76) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 124.

ילקוט לוי יצחק על התורה

בראשית כז, טו - ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית ותלבש את יעקב בנה הקטן

רל

רמז בדיוק הכתוב, דע"י שלבש יעקב הבגד אז נעשה "חמדת", ולא כשהם אצל עשו

ניקת הלעומת זה הוא¹ מהלבושים, כמאמר² הני מאני דרבנן דבלי מינייהו, ומוכן שהוא מהלבושים השמאלים וכמ"ש³ כבגד יאכלם, ועתיד להחזיר לסטרא דקדושה, ויהי' מזה לבושים טובים לסטרא דקדושה.

וע"ד שכתוב [ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית ותלבש את יעקב], שבגדי עשו בנה הגדול לבש אותם יעקב שאז נעשה חמודות, ולכן לא כתיב בגדי החמודות עשו בנה כו' אלא החמודות כתיב אחר כך, היינו אימתי נעשו חמודות, הוא לא כשהם אצל עשו, אלא כשהם אצל רבקה אתה בבית ומלבשת אותם את יעקב.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד קג

בראשית כז, כ - ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצוא בני ויאמר כי הקרה ה' אלקיך לפני

רלא

יעקב הוא מדת הרחמים - תפארת, בריח התיכון, ולכן כתוב בו הלשון "מהרת"

מדתו של יעקב, רחמים - תפארת⁴.

הנה הוא בריח התיכון⁵ המבריק מן הקצה אל הקצה, שאין שם מניעה ועיכוב כלל, והוא במהירות, וכמ"ש ביעקב מה זה מהרת, הרי שביעקב הוא מהירות. וכן, ובכן תן כבוד שאומרים בראש השנה ויום הכפורים

שהוא לנגד יעקב⁶, (כי ביעקב כתיב כבוד, ומאשר⁷ לאבינו עשה את כל הכבוד הזה), נאמר שם במהרה בימינו.

משא"כ, בוכן יתקדש ובוכן תן פחדך שלנגד אברהם ויצחק - חסד וגבורה, לא נאמר בהם מהרה.

לקוטי לוי יצחק, הערות לספר הזהר בראשית עמוד רכו

להעיר אשר הגאולה העתידה ובית המקדש הג' שייכים לבחי' יעקב (ראה שבת קיח, ב: כיעקב כו'. פסחים פח, א: כיעקב כו') וביעקב הוא מהירות - מה זה מהרת (עיין ליקוטי לוי יצחק לזהר חלק א' רכט, ב). ו"הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ונ"י הן נגאלין" (רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ה).

הערה בסוף מכתב כללי י"א ניסן ה'תשל"א

רלב

רק מקו האמצעי תפארת - בחי' יעקב - יש זריזות "מה זה מהרת", משא"כ מצד קו הימין (חסד) ושמאל (גבורה)

זריזות הוא מצד קו האמצעי⁸ תפארת שמצידו הוא⁹ מהירות. וכמו ובכן תן כבוד¹⁰ שלנגד יעקב תפארת מסיים שם במהרה בימינו.

כי מצד קו הימין בלבד אין מהירות כי קו השמאל יעכב עליו, ומקו השמאל אין מהירות כי קו הימין מעכב עליו, ובקו האמצעי אין שם שום עיכוב ומניעה, הנה מצדו הוא מהירות.

והיינו המדות חסד, גבורה, תפארת. הג' אבות.

לקוטי לוי יצחק, הערות לתניא עמוד לח

(6 פרי עץ חיים תפלות ראש השנה פ"ז וז"ל: בראש השנה, ד' ובכן... הא' ובכן יתקדש, נגד אברהם שקידש שמו יתברך בעולם, שהוא חסד (נגד * ע"ב) אותיות דפסוק (שמות יד, יט) ויסע.

ובכן תן פחדך, זהו פחד יצחק, גבורה, נגד ע"ב אותיות דפסוק (שמות יד, כ) ויבא, שהוא למפרע.

ובכן תן כבוד נגד יעקב, שאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד... והנה בכך זה, נגד ע"ב אותיות דפסוק (שמות יד, כא) ויט.

והנה הג' אלו ובכן הם נגד אותיות הנזכר לעיל שהם רי"ו אותיות דבג' פסוקים הנ"ל. ע"ש.

ראה אור התורה ראש השנה סוף עמוד א'תמד ואילך. ביאור הזהר להצמצם צדק עמוד תיב ואילך.

(7 בראשית לא, א.

(8 ראה גם לעיל סימן רלא.

(9 ראה לעיל סימן רלא הערה 3.

(10 תפלת ראש השנה. ראה שם הערה 4.

(* בכ"ן בגי' ע"ב.

(1 ראה גם לעיל סימן נב.

(2 ברכות ו, א.

(3 ישע' נא, ח.

(4 כידוע אברהם בחי' חסד כמ"ש (מיכה ז, כ) חסד לאברהם, יצחק בחי' גבורה כמ"ש (בראשית לא, מב) פחד יצחק, יעקב - הכולל שניהם - בחי' תפארת. ראה לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, א ואילך.

תורה אור פרשת נח יא, א.

(5 שמות כו, כח. וראה זוהר חלק א, דף א, ב.

וכן תמצא בגאולתנו העתידה שלשה קצים בספר דניאל: אלף ק"נ, אלף ר"צ, אלף של"ה, הוא שכתוב תחלה: ויאמר אחד קדוש³ לפלמוני המדבר עד מתי החזון התמיד והפשע שומם תת וקדש וצבא מרמס, ויאמר אלי עד ערב בקר אלפים ושלש מאות ונצדק קדש⁴, חשוב ימים ולילות⁵ ביחד, וכיון שנחלקם בימים הרי אלף ק"נ שנה⁶, וכתבי: ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף מאתים ותשעים⁷, וכתבי אחריו: אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה⁸.

והיתה הסבה מאת הקב"ה שהיתה גאולת מצרים על ג' קצים כדי לחזק ידינו הרפות בגלותנו זה, ושלא נאמר: אבדה תקותנו נגזרנו לנו⁹, כי מאחר שנתברר לנו כי שלשה קצים אלו של גאולת מצרים שלשתן היו אמת, כי עלינו להאמין כי שלשה קצים המפורשין בדניאל בגאולתנו העתידה כלם אמת אע"פ שיש שם מדות וחשבונות מתחלפות, וע"כ נגזרו כאן וכאן ג' קצים, שאם יזכו יהיו נגאלין בראשון, ואם לא יזכו בראשון יזכו בשני, ואם לא יזכו בשני יזכו בשלישי, ואי אפשר שתאחר הגאולה מן הקץ הקצוב האחרון ואילך. רבינו חננאל, מובא ברבינו בחיי

יב, כב – ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר

א. ולקחתם אגודת אזוב. איתא במכילתא ר"ש ואומר ארבעה מזבחות היו משקוף ושתי המזוזות וסוף שהוא אסקופה, וכבר כתבנו לעיל שמשקוף ושתי המזוזות היו נגד אברהם יצחק ויעקב כמבואר בזוהר (עי' ש"ר א, לו), יש לומר שדם אשר בסף על אסקופה יסוד הבית שמרמז על יוסף והוא כי אזוב מספרו י"ו ועם אותיות סף הוא בבחינת יוסף, ואפשר שהי' לכפר על מכירת יוסף דכתיב בו (בראשית מב, כב) וגם דמו הנה נדרש ולכך נצטוו על דם מילה ודם פסח כדכתיב (יחזקאל טו, ו) ואומר לך בדמייך חיי, ועמ"ש לעיל עוד כי שתי המזוזות היו מרמזים על בתי מקדשים ראשון ושני והמשקוף על בית שלישי שיבנה במהרה בימינו, והסף הי' מרמז למזבח שבשילה שהי' בחלקו של יוסף.

פנים יפות

יב, מ – ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה

ב. ומושב בני ישראל. מצינו בגאולת מצרים שלשה קצים, והם: ת' שנה, ת"ל שנה, רד"ו שנה. ת' שנה נמנים מתחלת גרות זרע אברהם עם ענים ודלותם ולחצם של בניו, שנאמר: ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה¹, ובזה נכלל גרות ועבדות. ת"ל שנה הם נמנים מיצחק משעה שנולד². רד"ו שנה הם שישבו במצרים מנין רד"ו.

(1) בראשית טו, יג.

(2) כן מציאתי בכל ד"ר. אבל הוא תמוה מאד, כי כל המפרשים (רש"י וראב"ע בפירוש הארוך ורמב"ן) וגם המדרשים (סדר עולם פרק ג, מכילתא פסחא פרשה יד, ועיין תורה שלימה לך לך טו, הערה קמב) וגם הרמב"ם ב"אגרת תימן" (הוצ' מוסד הרב קוק עמוד קנד), וגם רבינו בתוס' (עיין לעיל פרשת לך לך טו בסוף פסוק יד), כולם פה אחד שמשנולד יצחק עד שיצאו מצרים היו ארבע מאות שנה בשוה (והחשבון הוא בדיוק: יצחק הי' ס' שנה בלדת רבקה את יעקב, ויעקב הי' ק"ל שנה, וישראל עמדו שם רד"ו שנה, הרי ת). והחשבון ת"ל הוא מגזירת בין הבתרים. ואם כן איך

המשך מעמוד ג

ולכן לא רק שאינו מקבל את דברי היצר הרע. אלא עוד זאת, הוא בורח ממנו, ואינו רוצה כלל לשמוע את דבריו.

והוראה נוספת – בהמשך להנ"ל – מסוף השיעור: יתירה מזו, מכיון ש"כל ישראל ערביין זה בזה"⁶, אי אפשר שיסתפק בהנהגתו שהיא כדבעי, אלא עליו להיות ערב ואחראי לעוד יהודים, שגם הם יתנהגו כדבעי. כפי שזה מתבטא בסוף השיעור היומי "הודו להוי", כי טוב כי לעולם חסדו: שפונה בלשון רבים לכלל ישראל – "הודו" ושבחו על גילוי חסדו לכאו"א מישראל – "כי טוב כי לעולם חסדו"⁷.

(6) שבועות לט, א. וראה סה"ש ה'תש"א ע' 144.

(7) משיחת כ"ד אלול – לילידי צבאות ה' ה'תשמ"ה.

יתכן חשבון זה של הר"ח, כי כן מסיים רבינו שדעה זו היא של הר"ח (ועיין לעיל בפרשת ויגש מו, ח, שגם כן רמז לשיטה זו, ע"ש ביאורים ד"ה וכבר ידעת). ולא מציאתי דעה זו שהוזכרה בשום מקום (והחכם שי"ר באספא את הליקוטים של פירוש ר"ח השמיטו, וגם בת"ש לא מציאתי רמז לשיטה זו). שוב ראיתי שב"תורת חיים" הרגיש בזה דמלידת יצחק לא היו אלא ת' שנה והניח בצ"ע. ועיין עוד בפירוש הקצר לראב"ע מה שמביא בשם רב סעדי" גאון שחשבון ת"ל הוא מיום שיצא אברהם אבינו מארץ כשדים. והחשבון ת' הוא מיום שעמד בו אברהם כשאמר לו השם "ועבדום" ועינו אותם ארבע מאות שנה". והנה מזה שנודע לנו כי ר"ח הלך בעקבות ר"ס. עוד תהי' התימה יותר גדולה למה חולק עליו בזה.

(3) אחד מן המלאכים (רש"י).

(4) דניאל ח, יג-יד.

(5) היינו "ערב בקר" (שנאמר בדניאל ח, יד).

(6) שהרי חצי 2300 הוא: 1150.

(7) שם יב, יא.

(8) שם יב.

(9) יחזקאל לו, יא. – ועיין לעיל ברבינו בחיי פרשת לך לך יז, כ, שגם שם הביא מרבינו חננאל דברים יקרים מתחזקים לב בגאולה העתידה.

♦ יום ראשון כ"ט טבת ♦

י (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרָעָה כִּי־אֲנִי
הַכְּבֹדְתִי אֶת־לְבוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׂתִי
אֶתִּי אֵלֶּה בְּקֶרְבוֹ:

כ"ט וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרָעָה • וְהִתְרָה בּוֹ. שְׂתִי • שִׁמִּי, שְׂאֲשִׁית אֲנִי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ו עמ' 65)

וְהִתְרָה בּוֹ (רש"י י, א) מבאר ב'תניא', שאף מי שנגמר בו ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה", הנה "אם דחק ונתחזק . . ועשה תשובה - מקבלין תשובתו". ואף כאן, גם לאחר שהכביד ה' את לב פרעה עדן היתה בידו הבחירה להתחזק ולשוב בתשובה. זהו **וְהִתְרָה בּוֹ** – הקב"ה הכביד את לב פרעה כדי **לשלל** ממנו את האפשרות של תשובה; אף רש"י מגלה שעדין היה בידו לעשות תשובה, שהרי המטרה של התראה היא, בדרך כלל, שהאדם יקבל אותה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת בא פרשת תש"מ – מתוך 'התקשרות')

בֹּא אֶל פְּרָעָה (י, א)

מדוע נוקט הכתוב לשון 'בא' ולא כפי שלכאורה מתאים יותר – 'לה'?

ההסבר הוא, שפרשתנו מספרת על הגאולה ממצרים, ועל כך רומז הכתוב כי עבודת הבורא באפן של 'בא' – מקרבת את הגאולה.

כאשר אדם קובע עתים ללמוד התורה, יתכן שאמנם הוא 'הולך' אל הלמוד ומשתתף בו, אך הלמוד אינו פועל ומשפיע עליו, והוא והעניין הנלמד נשארים שני דברים נפרדים. על כך נאמר בא – על האדם 'לבוא' אל הלמוד, שהתכן הנלמד 'לבוא' ויכנס בפנימיותו, והענין ישפיע עליו ויתאחד עמו בהתאחדות גמורה. זו גם צריכה להיות השאיפה בכל עניני עבודת ה' – התאחדות והתקשרות פנימית בין העובד לעבודה.

על־ידי עבודת ה' בבחינת בא, מחישים את בוא הגאולה האמתית והשלמה במהרה בימינו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת מוצאי ש"ק פרשת וארא תשל"ח – מתוך 'התקשרות')

כִּי אֲנִי הַכְּבֹדְתִי אֶת לְבוֹ (י, א)

גזרות פרעה וקשי גלות מצרים לא באו מרצונו החפשי של פרעה אלא מפני שהקב"ה הכביד את לבו, כדי שיתגלו נסי ה' ונפלאותיו.

כשהיודי נתקל ב'מיצר' – בדברים המונעים אותו מעבודת הבורא, יתן אל לבו שמקור המניעות הוא למעשה הקב"ה עצמו, המבקש לנסותו, כדי שיגלה את כחות נשמתו.

(ב) וּלְמַעַן תִּסְפֹּר בְּאָזְנִי כִנֹּךְ וּבֶן־בְּנוֹךְ אֶת אֲשֶׁר
הִתְעַלְלָתִי בַּמִּצְרִים וְאֶת־אֶתִּי אֲשֶׁר־שָׂמְתִי בָּם
וְיִדְעֶתֶם כִּי־אֲנִי יְהוָה:

כ"ט וַיֹּאמֶר יְהוָה • שְׂחַקְתִּי, כְּמוֹ: (במדבר כב) "כִּי הִתְעַלְלָתָ בִּי", (שמואל א ו) "הֲלוֹא כְּאֲשֶׁר הִתְעַלְלָ בָּהֶם", האמור במצרים. ואינו לשון פועל ומעללים – שאם כן, הִיָּה לוֹ לכתב עוללתי – כְּמוֹ: (איכה א) "וְעוֹלָל לְמוֹ כְּאֲשֶׁר עוֹלָלָתָ לִי", "אֲשֶׁר עוֹלָל לִי".

דעת זקנים מבעלי התוסות – עוז והדר

(א-ד) **בֹּא אֶל פְּרָעָה** וגו' **מביא מחר**. המשה דצ"ק עד"ש באח"ב. וקשה לי אם כן במכות אחרונות אמאי הוצרך להודיעו, לכן נראה לי דהבין משה המכה מדאמר לו הקדוש־ברוך־הוא למשה ולמען תספר, ודרך הוא לספר על מפת הארצה, שהרי גם במכת הארצה דיאל כתיב (ויאל א א) עליה לבניכם ספרו: תורה ה

(ג) וַיֵּבֶא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרַעֲהַ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעֶבְרִים עַד־מָתִי מֵאַנֶּת
לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבְדֵנִי:

כ"ט - לעֲנֹת • פְּתַרְגוּמוֹ: לַאֲתַכְנָעָא, וְהוּא מַגְזֵרַת עֲנִי, מֵאַנֶּת לִהְיוֹת עֲנִי וְשָׁפַל מִפְּנֵי.

(ד) כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הַנִּנְי מִבְּיֹא
מִחֹר אַרְבָּה בְּגִבְלָךְ:

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' כרך ו, עמוד 65 - מתוך 'לקראת שבת')

בְּכָל מִצְבַּ וְכוּלִים לְשׁוֹב בְּתִשׁוּבָה

בְּתַחֲלַת פְּרִשְׁתֵּנוּ הוּבְאוּ דְבָרֵי מֹשֶׁה אֶל פְּרַעֲהַ בְּשִׁלְחֹתוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד"ה "כִּי אִם מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת עַמִּי, הַנִּנְי מִבְּיֹא מִחֹר אַרְבָּה בְּגִבְלָךְ" (י. ד.).

וידועה הקושִׁיָא, דְהָרִי כְּתוּב לִפְנֵי זֶה "אֲנִי הַכְּבֹדְתִי אֶת לְבוֹ", שֶׁהִטְעַם שְׁמֹאן פְּרַעֲהַ לְשַׁלַּח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא מִפְּנֵי שֶׁהַקֶּבֶד"ה חָזַק אֶת לְבוֹ, וְאִם־כֵּן מִדּוּעַ נֶעֱנֵשׁ בְּאַרְבָּה מִטַּעַם שְׁמֹאן לְשַׁלַּח, הָרִי זֶה לֹא הִיָּה בְּבַחֲיָתוֹ?
וְיֵשׁ לְתַרְץ עַל־פִּי מַה שֶּׁכְּתוּב רַבְּנוּ הֶזְקֵן נִשְׁמַתוֹ־עַד בְּאַגְרַת הַתִּשׁוּבָה (פֶּרֶק יא) שְׁאֵף מִי שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו "אֵין מִסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תִּשׁוּבָה" (יומא פה, ב במשנה), הֵנָּה "אִם דְּחִק וְנִתְחַזַּק וְנִתְגַּבֵּר עַל יָצְרוֹ וְעָשָׂה תִּשׁוּבָה מִקְבָּלִין תִּשׁוּבָתוֹ". דְּהִינּוּ, דְּאֵף מִי שֶׁמִּלְמַעְלָה מְכַבִּידִים עָלָיו הַתִּשׁוּבָה, מְכַל־מְקוֹם עֲדוּן יֵשׁ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּחִירָה "לְהַדְחִק" וְלְשׁוֹב בְּתִשׁוּבָה.

וְעַל־דִּרְגָּה־זֶה יֵשׁ לוֹמֵר בְּנוֹעַ לְפָרַעֲהַ, שֶׁהַפְּנֹנָה בְּזֶה שֶׁ"הַכְּבֹדְתִי אֶת לְבוֹ" הוּא שְׁמִלְמַעְלָה הַקְּשׁוֹ עָלָיו לְשׁוֹב בְּתִשׁוּבָה, אֲבָל לֹא לְקַח מִמֶּנּוּ אֶת מִשְׁפַּט הַבְּחִירָה, וְעֲדוּן הִיָּה יָכוֹל "לְהַדְחִק" וְלְשׁוֹב בְּתִשׁוּבָה וְלְשַׁלַּח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל זֶה הוּא נֶעֱנֵשׁ. וּמִזֶּה הוֹרָאָה נִפְלְאָה אֵלֵינוּ, שֶׁאִם בְּנוֹעַ לְפָרַעֲהַ שֶׁהִיָּה רָשָׁע גְּמוּר, אוֹמֶרֶת לָנוּ הַתּוֹרָה שֶׁהִיָּה בְּכּחוֹ לְשׁוֹב בְּתִשׁוּבָה, עַל־אֲחַת־כַּפֵּה וְכַפֵּה אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ נִשְׁמָה קְדוּשָׁה שֶׁ"אִפִּילוֹ בְּשַׁעַת הַחֲטָא הִזְתָּה בְּאִמְנָה אֹתוֹ וַתִּבְרָךְ" (תנ"י סוף פֶּרֶק כז) שֶׁבְּכָל מִצְבַּ שִׁיְהִיָּה, בִּיכָלְתוֹ לְשׁוֹב בְּתִשׁוּבָה וְלִהְיוֹת קָרִיב לַהַקְבָּה.

(ה) וְכִסְפָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוֹכַל לִרְאֹת אֶת־
הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת־יֵתֶר הַפִּלְטָה הַנִּשְׁאַרְתָּ לָכֶם
מִן־הַבֶּרֶד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצִּמְח לָכֶם מִן־
הַשָּׂדֶה:

כ"ט - אֶת עֵין הָאָרֶץ • אֶת מְרֹאֵה הָאָרֶץ. וְלֹא יוֹכַל וְגו' • הַרְוָאָה לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ, וְלִשׁוֹן קֶצֶרָה דְּבַר.

(ו) וּמִלֵּאוּ בְּתִיד וּבְתִי כָל־עֲבָדָיו וּבְתִי כָל־מִצְרִים
אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתָיו וְאֲבוֹת אֲבֹתָיו מִיּוֹם הַיּוֹתֵם
עַל־הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶּן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעֲהַ:

(ז) וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְּרַעֲהַ אֵלָיו עַד־מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ
לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם הַטֶּרֶם תִּדַּע כִּי אֲבָדָה מִצְרִים:

כ"ט - הַטֶּרֶם תִּדַּע • הַעוֹד לֹא יָדַעְתָּ כִּי אֲבָדָה מִצְרִים?.

וַיִּמְלִין בְּתִיד וּבְתִי כָל עֲבָדָיו וּבְתִי כָל מִצְרִים
אֲשֶׁר לֹא רָאוּ אֲבֹתָיו וְאֲבוֹת אֲבֹתָיו מִיּוֹם הַיּוֹתֵם
עַל הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶּן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעֲהַ:
וַיִּתְּפֵנִי וַיִּנְפֹּק מִן קֶדֶם פְּרַעֲהַ:

וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְּרַעֲהַ לֵּה עַד אֲמָתִי יְהִי דִין
לָנוּ לְמִקְלָא שְׁלַח יְת גְּבִרְיָא וַיִּפְלְחוּן קֶדֶם וַיִּי
אֲלִהּוּן הַעַד קַעֲזָן לֹא יָדַעְתָּ אֲרִי אֲבָדָה
מִצְרִים:

ח ואתומב ית משה ונת אהרן לנת פרעה
וואמר להון אזילו פלחו קדם יי אלהכון מן
ומן דאזליו :

(ח) וַיֹּשֶׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרֹעֹה וַיֹּאמְרוּ
אֲלֹהִים לָכוּ עֲבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי
הַהֲלָכִים:

כ"ט • וַיֹּשֶׁב • הוֹשִׁבוּ עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ שֶׁשְּׁלָחוּ אַחֲרֵיהֶם, וְהַשִּׁיבוּם אֶל פְּרֹעֹה.

ט וואמר משה בעולמנא ובסכנא גזיל בכננא
ובכננתא בעננא ובחורנא גזיל ארי חנא קדם
יי לנא :

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנִעְרֵינוּ וּבִזְקֻנֵּינוּ גִלְדָּה בְּבָנֵינוּ
וּבְבָנוֹתֵנוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבְבִקְרָנוּ גִלְדָּה כִּי חֲגִי־יְהוָה לָנוּ:

י וואמר להון יהי בן מימרא דיי בסעדכון פד
אשליח יתכון ונת טפלכון חזו ארי בישא
דאתון סבירין למעפד לקבל אפיון
לאסתחרא :

(י) וַיֹּאמֶר אֲלֹהִים יְהִי בֶן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח
אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נִגְדָה פְּנִיכֶם:

כ"י • כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְגו' • אף כי אֲשַׁלַּח גַּם אֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר, כַּאֲשֶׁר אָמַרְתֶּם. רְאוּ כִּי רָעָה
נִגְדָה פְּנִיכֶם • כְּתִרְגוּמוֹ. וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה שְׁמַעְתִּי: כּוֹכַב אֶחָד יָשׁ שָׁשְׁמוֹ רָעָה, אָמַר לָהֶם פְּרֹעֹה: רוֹאֵה אֲנִי
בְּאִיצְטְגִּינֹת שְׁלִי, אוֹתוֹ כּוֹכַב עוֹלָה לְקִרְאָתְכֶם בַּמִּדְבָּר, וְהוּא סִימֵן דָּם וְהִרְיָגָה. וּכְשֶׁחֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל בְּעֶגְלָה
וּבִקְשׁ הַקֹּדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְהִרְגֵם, אָמַר מֹשֶׁה בְּתַפְלָתוֹ: (לְקַמֵּן לֵב) "לֵמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם?"
זוֹ הִיא שְׁאֵמַר לָהֶם: "רְאוּ כִּי רָעָה נִגְדָה פְּנִיכֶם", מִיָּד: "וַיִּנָּחֶם ה' עַל הַרְעָה" וְהִפָּךְ אֶת הַדָּם לָדָם מִיֵּלָה
שְׁמַל יְהוֹשֻׁעַ אוֹתָם, וְזֶהוּ שְׁנֵאמַר: (יְהוֹשֻׁעַ ה') "הַיּוֹם גִּלּוֹתִי אֶת חֲרַפַּת מִצְרַיִם מֵעַל־יָכֶם", שֶׁהִיוּ אוֹמְרִים לָכֶם:
דָּם אָנוּ רוֹאִין עֲלֵיכֶם בַּמִּדְבָּר.

יא לא בן אזילו כען גבריא ופלחו קדם יי
ארי יתה אתון בען ותריו יתהון מן קדם
פרעה :

(יא) לֹא בֶן לָכוּ נָא הַגִּבְרִים וְעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי
אִתָּה אַתֶּם מִבְּקָשִׁים וַיִּגְרַשׁ אֹתָם מֵאֶת פְּנֵי פְרֹעֹה:

כ"ג • לֹא בֶן • כַּאֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לְהוֹלִיךְ הַטָּף עִמָּכֶם, אֲלֹא לָכוּ הַגִּבְרִים וְעֲבְדוּ אֶת ה'. כִּי אִתָּה אַתֶּם
מִבְּקָשִׁים • (אוֹתָה עֲבוֹדָה) בְּקִשְׁתֶּם עַד הַנֶּחָ: נִזְבַּחַה לְאַלְהֵינוּ, וְאִין דִּרְךְ הַטָּף לְזַבַּח. וַיִּגְרַשׁ אֹתָם • הָרִי
זֶה לְשׁוֹן קֶצֶר, וְלֹא פֶרֶשׁ מִי הַמִּגְרָשׁ.

♦ יום שני א' שבט ♦

יב וואמר יי למשה ארים ידך על ארעא
דמצרים ויחי גובא ויסק על ארעא דמצרים
ויכול ית כל עסבא דארעא ית כל די אשאר
בדא :

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטֵּה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּאַרְבָּה וְעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל אֶת־
כָּל־עֵשֶׂב הָאֶרֶץ אֶת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבָּרָד:

כ"ד • בְּאַרְבָּה • בְּשָׁבִיל מַכַּת הָאֲרָבָה.

יג ווארים משה ית חטרה על ארעא דמצרים
ויי דבר רוח קדומא בארעא כל יומא ההוא
וכל ליליא צפרא הוה ורוח קדומא נטל ית
גובא :

(יג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיְהִי וְהָיָה נֶחָ
רוּחַ־קְדוֹיִם בְּאֶרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלֵּילָה
הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקְדוֹיִם נָשָׂא אֶת־הָאֲרָבָה:

כ"ה • וְרוּחַ הַקְדוֹיִם • רוּחַ מְזַרְחִית נָשָׂא אֶת הָאֲרָבָה, לְפִי שְׂבָא כְּנָגְדוֹ, שְׁמַצְרִים בְּדְרוּמִית מְעַרְבִית הִיָּתָה,
כְּמוֹ שְׁמִפְרָשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר.

יד וסליק גובא על כל ארעא דמצרים ושרא
בכל תחום מצרים תקיף לחדא קדמוהי לא
הנה בן גובא דכותה ובתרוהי לא יהי בן:

(יד) ויעל הארפה על כל־ארץ מצרים וינה בכל
גבול מצרים כבד מאד לפניו לא־היה בן ארפה
במהו ואחריו לא יהיה־בן:

כ"י • ואחריו לא יהיה־בן • ואותו שהיה בימי יואל, שנאמר: (יזאל ב) "כמהו לא נהיה מן־העולם", למדנו
שהיה כבד משל משה, [פי של יואל היה] על־ידי מינוי הרבה שהיו יחד: ארפה, ילק, חסיל, גזם, אבל של
משה לא היה אלא של מין אחד (כך גרסת רבי אליהו מזרחי), וכמהו לא היה ולא יהיה.

טו ויחפא ית עין שמשא דכל ארעא ויחשוכת
ארעא ואכל ית כל עסבא דארעא וית כל
פירי אילנא די אשאר ברדא ולא אשתאר
כל ירוקא באילנא ובעסבא דחקלא בכל
ארעא דמצרים:

(טו) ויכס את־עין כל־הארץ ותחשך הארץ ויאכל
את־כל־עשב הארץ ואת כל־פרי העץ אשר הותיר
הברד ולא־נותר כל־יירק בעץ ובעשב השדה בכל־
ארץ מצרים:

כ"י • כל ירק • עלה ירק, וירדור"א בלע"ז.

טז ואוחי פרעה למקרי למשה ולא־הן
ואמר חבית קדם יי אלהכון ולכון:

(טז) וימחר פרעה לקרא למשה ולא־הן ויאמר
חטאתי ליהוה אלהיכם ולכם:

יז ובען שבוק פען לחובי ברם זמנא חדא
וצלו קדם יי אלהכון ויעדי מני לחוד ית
מותא הדין:

(יז) ועתה שא נא חטאתי אך הפעם והעתירו
ליהוה אלהיכם ויסר מעלי רק את־המות הַזֶּה:

יח ונפק מלות פרעה וצלי קדם יי:

(יח) ויצא מעם פרעה ויעתר אל־יהוה:

יט ויהפך יהוה רוחים חזק מאד וישא את־
הארפה ויתקעו ימה סוף לא נשאר ארפה אחד
בכל גבול מצרים:

(יט) ויהפך יהוה רוחים חזק מאד וישא את־
הארפה ויתקעו ימה סוף לא נשאר ארפה אחד
בכל גבול מצרים:

כ"י • רוח ים • רוח מערב. ימה סוף • אומר אני, שים סוף היה מקצתו במערב כנגד כל רוח דרומית
וגם במזרח של ארץ ישראל. לפיכך, רוח ים תקעו לארפה בימה סוף כנגדו. וכן מצינו לענין תחומין,
שהוא פונה לצד מזרח, שנאמר: (למן כג) "מים סוף ועד ים פלשתים", ממזרח למערב, שים פלשתים במערב
היה, שנאמר בפלשתים: (צפניה ב) "יושבי חבל הים, גוי כרתים". לא נשאר ארפה אחד • אף המלוותים
שמלחו מהם (שמות רבה) •

אכל הארפה. והא דכתיב (ו) כמהו לא
נהיה, מגזם לחודיה לא היה לעולם
כמו שבא בימי יואל, וכן מארפה
לחודיה וכן מלקל לחודיה: תורה טו

מקום לא היו כל כך מינים כמו ביואל.
אי נמי בימי משה באו כל המינים
ביחד, והא דקאמר ואחריו לא יהיה בן
הינו בבית אחת, אבל בימי יואל בא זה
אחר זה בדרבתיב (יזאל א ד) יתר הגזם

(יד) ואחריו. פירש רש"י, וביואל (ב ג)
כתיב כמהו לא נהיה, שהיו מינוי
הרבה. וקשיא, שהרי בספר תהלים (עח)
מה קה לו קא חשיב על מכת ארפה
מצרים ילק וחסיל, יש לומר דמכל־

(כ) וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
כ וַתִּתְקַף יְיָ יֵת לְבָב דְּפָרְעָה וְלֹא שָׁלַח יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִמָּה יֵרֶךְ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֵּמֶשׁ חֹשֶׁךְ:
כא וַאֲמַר יְיָ לַמֶּשֶׁה אֲרִים יָדְךָ עַל צִית שְׁמַיָא וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם בְּתַר דִּינְעָדִי קָבַל לִילְיָא:

כ"א • וַיֵּמֶשׁ חֹשֶׁךְ • וַיַּחֲשִׁיךְ עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ יוֹתֵר מִחֹשְׁכוֹ שֶׁל לַיְלָה, וְחֹשֶׁךְ שֶׁל לַיְלָה בְּאִמִּישׁ וַיַּחֲשִׁיךְ עוֹד. וַיֵּמֶשׁ • כְּמוֹ וַיֵּאֲמֶשׁ. יֵשׁ לָנוּ תַּבּוּת הַרְבֵּה חֲסִירוֹת אֶל"ף, לְפִי שְׂאִין הַכֶּבֶת הָאֶל"ף נִכְרַת כָּל־כֹּף, אֵין הַכְּתוּב מִקְפִּיד עַל חֲסִירוֹנָה, כְּגוֹן: (יִשְׁעִיָּה ג') "לֹא יִהְיֶה שֶׁם עֲרֹבִי" – כְּמוֹ לֹא יֵאָהֵל, – לֹא יִשָּׂה אֶהְלוֹ, וְכֵן: (שְׁמוּאֵל ב כב) "וַתִּזְנֶנִי חֵיל", כְּמוֹ וַתִּזְנֶנִי. וַאֲיוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם לְשׁוֹן הַסֵּרָה, כְּמוֹ לֹא יֵמִישׁ, בְּתַר דִּינְעָדִי קָבַל לִילְיָא, כְּשִׁנְיָע סָמוּךְ לְאוֹר הַיּוֹם, אָבָל אֵין הַדְּבוּר מֵיִשָּׁב עַל הַיּוֹ"ו שֶׁל וַיֵּמֶשׁ, לְפִי שֶׁהוּא כְּתוּב אַחֵר "וַיְהִי חֹשֶׁךְ". וַיִּמְדַּרְשׁ אַגְדָּה פוֹתֵרוֹ, לְשׁוֹן (דְּבָרִים כח) "מִמַּשֵּׁשׁ בַּצֹּהֲרִים", שֶׁהִיָּה כְּפוּל וּמְכַפֵּל וְעַב עַד שֶׁהִיָּה בּוֹ מִמַּשׁ.

(כב) וַיַּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:
כב וַאֲרִים מֹשֶׁה יֵת יָדָה עַל צִית שְׁמַיָא וַהוּה חֹשֶׁךְ קָבַל בְּכָל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם חֲלָתָא יוֹמִין:

כ"ב • וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֹלָה וְגו', שְׁלֹשֶׁת יָמִים • חֹשֶׁךְ שֶׁל אֲפֹלָה, שֶׁלֹּא רָאוּ אִישׁ אֶת אֶחָיו אוֹתָן ג', יָמִים (בְּשִׁמּוֹת רַבָּה), וְעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַחֲרֵים חֹשֶׁךְ מְכַפֵּל עַל זֶה שֶׁלֹּא קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו, יוֹשֵׁב אֵין יָכוֹל לַעֲמֹד, וְעוֹמֵד אֵין יָכוֹל לִישֹׁב (שְׁמוֹת רַבָּה. ע"י"ש). וְלָמָּה הִבִּיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ? שֶׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר רְשָׁעִים, וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לַצָּאָה וּמִתּוֹ בְּשִׁלְשֶׁת יָמִים אֲפֹלָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרָאוּ מִצְרַיִם בְּמִפְלֹתָם וַיֹּאמְרוּ: אֵף הֵם לוֹקִין כְּמוֹנוֹ. וְעוֹד שִׁחְפָּשׁוּ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אֶת כְּלֵיהֶם, וּכְשִׁינְצָאוּ וְהָיוּ שׁוֹאֲלִין מֶהָן וְהָיוּ אוֹמְרִים: אֵין בְּיָדֵינוּ כְּלוֹם, אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי רָאִיתִיו בְּבִיתָךְ וּבְמִקּוֹם פְּלוֹנִי הוּא. שְׁלֹשֶׁת יָמִים • שְׁלוֹשׁ שָׁל יָמִים, טַרְצִינְיָא בְּלַע"ז, וְכֵן שִׁבְעַת יָמִים בְּכָל מְקוֹם, שְׁטִינְיָא שֶׁל יָמִים.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת יֵא עַמ' 3)

וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לַצָּאָה (רש"י י, כב) יֵשׁ לְשָׁאֵל: הֲרֵי בְּגָלוֹת מִצְרַיִם הָיוּ עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְלִמְרוֹת זֹאת נִגְאָלוּ, וּמִדּוּעַ דִּקְאָה אֵלוּ שִׁסְרָבוּ לַצָּאָה לֹא זָכוּ לִגְאֻלָּה. וַיֵּשׁ לוֹמַר, דִּהְיָה מִי שֶׁעָבַר עַל אֲסוּרֵי יוֹם כְּפוֹר, אֵין יוֹם כְּפוֹר מְכַפֵּר עָלָיו. וּבְטַעַם הַדְּבָר מִבְּאֵר, שִׁיּוֹם כְּפוֹר עֲצָמוֹ הוּא בְּגֶזֶר גּוֹרֵם לְחֹטֵא זֶה, וַאֲיִן קִטְגוֹר נַעֲשֶׂה סְגוֹר. וְעַל־דִּרְגָּה זֹאת כָּאֵן: גְּאֻלַּת מִצְרַיִם נִבְעָה מִהַקְשֶׁר הַפְּנִימִי הַקִּים בֵּין הַקֶּב"ה וּבֵין כָּל יְהוּדִי, לְרַבּוֹת הַרְשָׁע; אֵף מִי שֶׁסָּרַב לַצָּאָה הַתְּנַגֵּד לַעֲצֵם הַקְשֶׁר – וְשׁוּב לֹא יִתְּכֵן שֶׁהוּא יוֹעִיל לוֹ.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (ע"פ לְקוּ"ש כֹּרַךְ הַ עַמ' 80 וְאִילָךְ. כֹּרַךְ לֹא עַמ' 48 וְאִילָךְ – מִתּוֹךְ 'לְקִרְאָת שַׁבָּת')

קִיּוֹם הַמִּצְוֹת בְּדֶרֶךְ הַטָּבַע

וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם (י, כב)

וְלָמָּה הִבִּיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ . . שִׁחְפָּשׁוּ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אֶת כְּלֵיהֶם וּכְשִׁינְצָאוּ וְהָיוּ שׁוֹאֲלִים מֶהָן וְהָיוּ אוֹמְרִים אֵין בְּיָדֵינוּ כְּלוֹם, אוֹמֵר לוֹ אֲנִי רָאִיתִיו בְּבִיתָךְ וּבְמִקּוֹם פְּלוֹנִי הוּא (רש"י).

מִלְשׁוֹן רִש"י "שִׁחְפָּשׁוּ יִשְׂרָאֵל" מִשְׁמַע שְׂאִינוּ מְפָרֵשׁ כְּפוֹרֵשׁ שֶׁהוּבָא בְּתַנְחוּמָא (פִּרְשֵׁתָּנוּ ג') שֶׁ"הִיָּה מֵאִיר לְיִשְׂרָאֵל וּמִרְאָה לְהוֹן כָּל כְּלִי כֶּסֶף וְזָהָב וְכוּ", דְּמִפְרֵשׁ שְׁבָנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ צָרִיכִים לְחַפֵּשׁ אֶת כְּלֵי הַזָּהָב וְכוּ', וְצָרִיךְ בִּיאור טַעַם הַשְּׁנוּי. וַיֵּשׁ לְבָאֵר זֶה דִּהְיָה צוּנְיֵי הַקֶּב"ה נִתְּנוּ "לְצַרֵּף בְּהוֹן אֶת הַבְּרִיּוֹת", וְלָכֵן הִדִּין דְּצוּנְיֵי הַקֶּב"ה צָרִיךְ לְקַיֵּם בְּדְבָרִים טַבְעִיִּים וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה נִסִּים כְּכֵדִי שֶׁהַמִּצְוֹת יִהְיוּ בְּדְבָרִים שֶׁהֵם מְגֻדְרֵי הָעוֹלָם (רֹאה מִצְפָּה אֵיתָן עַל תּוֹד"ה חֲטִין סְנַהֲדִין סט, ב. כְּלִי חֲמֻדָּה פ' וִיקָהֵל לה, כז-כח).

וְעַל־פִּי' זֶה גַם הַצּוּי ד' וְנִצְלָתָם אֶת מִצְרַיִם, הָיוּ צָרִיכִים לְקַיֵּם בְּדֶרֶךְ הַטָּבַע.

וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רִש"י שֶׁכְּדִי שִׁקְיִים הַצּוּי לֹא יִהְיֶה בְּדֶרֶךְ נִס, הֵנָּה לֹא רַק עֲצֵם קִיּוֹם הַמִּצְוָה (וְנִצְלָתָם אֶת מִצְרַיִם) הִיָּה בְּדֶרֶךְ הַטָּבַע, אֲלֵא גַם הַהֲכָנָה לְקִיּוֹם הַמִּצְוָה (חֲפּוּשׁ כְּלִי הַזָּהָב שֶׁל הַמִּצְרַיִם) הִיָּה בְּדֶרֶךְ הַטָּבַע וְלֹא בְּאִפְסָן נִסִּי.

(כג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶת־אֶחָיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו
שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלִכְל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר בְּמוֹשְׁבֵיכֶם:
כג לא קמו אחיו ולא קמו איש מתחתיו
שלושת ימים ולכל בני ישראל היה אור במושבכם:
הנה נהרץ במושבך הנה נהרץ במושבך:

♦ יום שלישי ב' שבט ♦

(כד) וַיִּקְרָא פֶּרְעֹה אֶל־מִשֶּׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ אֶת־
יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקִרְכֶּם יֵצֵאוּ גַם־טַפְּכֶם וְלֹךְ
עִמָּכֶם:
כד ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את
יהוה רק צאנכם ובקרכם יצאו גם טפכם ולך
עמכם:

כז"י • יצא • יצא מצאג במקומו.

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת
וְעֲשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:
כה ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות
ועשינו ליהוה אלהינו:

כז"י • גם אתה תתן • לא דיך שמקננו לך עמנו, אלא גם אתה תתן.

(כו) וְגַם־מִקְנֵנוּ יֵלֶךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂאֵל פֶּרְסָה בִּי מִמֶּנּוּ
נִקָּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֶנְחֵנוּ לֹא־נֵדַע מַה־
נַעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה:
כו וגם מקננו ילך עמנו לא תשאול פרסה בי ממנו
ניקח לעבוד את יהוה אלהינו ואנחנו לא נדע מה
נעבד את יהוה עד באנו שמה:

כז"י • פרסה • פרסת רגל, פלטס"א בלע"ז. לא נדע מה נעבד • כמה תכבד העבודה. שמה ישאל יותר ממה
ש"ש בדינו.

(כז) וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פֶּרְעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחֹם:
(כח) וַיֹּאמְרוּ לוֹ פֶּרְעֹה לֵךְ מַעֲלֵי הַשָּׁמֶר לֵךְ אֶל־תֹּסַף
רֵאוֹת פָּנִי כִּי בַיּוֹם רֵאֲתָךְ פָּנֵי תָמוֹת:
כז ויחזק יהוה את לב פרעה ולא אבה לשלחם:
כח ויאמרו לו פרעה לך מעלי השמר לך אל תוסף
ראות פני כי ביום ראתך פני תמות:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא־אֶסְף עוֹד רֵאוֹת
פָּנֶיךָ:
כט ויאמר משה כן דברת לא אסף עוד ראות
פניך:

כז"י • כן דברת • יפה דברת, ובזמנו דברת. אמת, שלא אוסיף עוד ראות פניך (שמות רבה).

(א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נֵגַע אֶחָד אָבִיא
עַל־פֶּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרָיְכֶם יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה
בְּשַׁלְּחוֹ בָּלָה גֶרֶשׁ יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה:
א ויאמר יהוה אל משה עוד נגע אחד אביא
על פרעה ועל מצרים אחריכם ישלח אתכם מזה
בשלחו בלה גרש יגרש אתכם מזה:

כז"י • בלה • גמירא. בלה, כליל. כלכם ישלח.

(ב) דְּבַר־נָא בְּאֻזְנֵי הָעַם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רֵעוּתָהּ כְּלִי־כֶסֶף וְכָלִי זָהָב:

במליל פֶּעַן קָדַם עָמָא וַיִּשְׁאַלּוּ גִבְר מִן חֲבֵרָה וְאִתְתָּא מִן חֲבֵרְתָּהּ מִנִּין דְּכֶסֶף וּמִנִּין דְּדָהָב:

כ"י • דְּבַר־נָא • (ברכות 1) אֵין 'נָא' אֵלָא לְשׁוֹן בְּקָשָׁה. בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ, הִזְהִירָם עַל כֶּךָ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ אוֹתוֹ צְדִיק, אֲבָרְהָם: "וְעַבְדִּים וְעַנּוּ אוֹתָם" קָיָם בְּהֶם, "וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל" לֹא קָיָם בְּהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך כא עמ' 12 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

רכוש גדול במתנה או בתשלום

דְּבַר־נָא בְּאֻזְנֵי הָעַם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וּגו' . . וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּשְׁאַלּוּ מִמִּצְרַיִם כְּלִי־כֶסֶף וּגו' וַיִּנְצְלוּ אֶת־מִצְרַיִם: (פרשתנו יא, ב ואילך)

יֵשׁ לַעֲנִי, דָּאִם הִפְנִיָּה ב'וִינְצָלוּ אֶת מִצְרַיִם" הִיָּתָה כְּדִי לְקַיָּם הִבְטָחָה לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים שֶׁ"וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל", לְמָה עָשָׂה הַקֶּבֶ"ה שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל יִקְבְּלוּ אֶת הַרְכּוּשׁ גָּדוֹל ע"י שְׂאִילָה וּבִקְשָׁה מִהַמִּצְרַיִם, דְּלִכְאוּרָה הִיָּה מִתְאַיִם יוֹתֵר אִם הַמִּצְרַיִם הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם אֶת זֶה בְּדֶרֶךְ פְּבוֹד ע"י נְתִינַת מִתְנָה וְכִיו"ב, וְלְמָה הִצְרִיכוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ וְלִשְׁאֹל אֶת הַרְכּוּשׁ מִהַמִּצְרַיִם?

יֵשׁ לוֹמֵר ע"פ מֶה דְּאִיתָא בְּסִנְהֶדְרִין (צא, א) "פֶּעַם אַחַת בָּאוּ בְנֵי מִצְרַיִם . . אָמְרוּ . . תִּנּוּ לָנוּ כֶּסֶף וְזָהָב שְׁנִטְלָתָם מִמּוֹנֵנוּ, אָמַר גְּבִיָּהָ בֶן פְּסִיסָא . . תִּנּוּ לָנוּ שְׂכָר עֲבוֹדָה שֶׁל שְׂשִׁים רַבּוּא שֶׁשְּׁעֲבָדְתָם בְּמִצְרַיִם שְׁלִשִּׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה . . וְלֹא מִצְאוּ תְשׁוּבָה", וְהִינוּ, שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל קִבְּלוּ אֶת הַרְכּוּשׁ כְּתִשְׁלוּם שְׂכָר עַל שְׁעֲבֻדָּתָם לְמִצְרַיִם.

וְעַל־פִּי־זֶה אִם הַמִּצְרַיִם הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם אֶת זֶה מִצַּד עֲצָמָם, הָיוּ יְכוּלִים לְחַשֵּׁב שֶׁזֶה הִיָּה רַק בְּדֶרֶךְ מִתְנָה וְלֹא כְּתִשְׁלוּם שְׂכָר (שְׁחִיבִים לְשַׁלֵּם לָהֶם), וְלָכֵן עָשָׂה הַקֶּבֶ"ה שֶׁהַמִּצְרַיִם יִתְּנוּ אֶת הַרְכּוּשׁ רַק כְּתוּצָאָה מִהַשְׁאֵלָה וְהַ"תְּבִיעָה" שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שְׁמוּגִיעַ לָהֶם שְׂכָר, מִצַּד הַדִּין) וְאִזּוּ רָאוּ הַכֹּל, שֶׁזֶה הִגִּיעַ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הָיוּ רְאוּיִים וְזָכָאִים לָזֶה כְּתִשְׁלוּם, וְלֹא בְּדֶרֶךְ מִתְנָה. וּק"ל.

(ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פְרָעָה וּבְעֵינֵי הָעַם:

ג וַיְהִיב יְיָ עָמָא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרַיִם אַף גִּבְרָא מֹשֶׁה רַב לַחֲדָא בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי פְרַעָה וּבְעֵינֵי עָמָא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקו"ש שיחות כרך כ עמ' 239)

וַיִּתֵּן ה' אֶת חֵן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם (יא, ג) יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשֶּׁבֶט לֵוי, שֶׁלֹּא הִיָּה בְּשִׁעְבוֹד מִצְרַיִם, לֹא הִיָּה בְּכָלִל נְתִינַת הַחֵן וְלֹא קִבַּל מִבְּזוּת מִצְרַיִם. אֲבָל רָאָה רַשִּׁי' לְהֵלֵן (יג, א): שְׂאִין לָךְ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נָטַל הַרְבֵּה חֲמוּרִים טְעוּנִים מִכֶּסֶף וּמִזָּהָב שֶׁל מִצְרַיִם.

♦ יום רביעי ג' שבט ♦

(ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כְּחֻצַּת הַלֵּילָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כְּדִנְן אָמַר יְיָ כְּפִלְגוּת לִילָא אֲנִי מִתְגַּלִּי בְּגוּ מִצְרַיִם:

כ"י • וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' • בְּעֲמָדוֹ לִפְנֵי פְרַעָה נֹאמְרָה לוֹ נְבוּאָה זוּ, שֶׁהָרִי מִשְׁיָצָא מִלְּפָנָיו לֹא הוֹסִיף רְאוֹת פָּנָיו. כְּחֻצַּת הַלֵּילָה • כְּהַחֲלֹק הַלֵּילָה. כְּחֻצוֹת, כְּמוֹ: (מלכים א יט) "כְּפַעֲלוֹת", (תהלים קכד) "בְּחֻרוֹת אָפֶם בְּנוֹ",

דעת זקנים מבעלי התוסות – עוז והדר

(ד) כְּחֻצוֹת. בְּטָבְסִים מְלָךְ בְּשֶׁר־וָדָם הִבִּיא הַמְכּוֹת עַל מִצְרַיִם, מְלָךְ בְּשֶׁר־וָדָם שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה בְּתַחֲלִילָה סוֹכֵר אֶת אֲמַת הַמִּים שְׁלָהֶם, כֶּךָ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הִבִּיא דָם וְלֹא יָכְלוּ לְשַׁתּוֹת מִן הַמִּים. וְאַחֲרַיִם בֶּן מִכִּיא קוֹלָנִים לְהָרִיעַ עֲלֵיהֶם כְּחֻצוֹרוֹת וְקוֹל שוֹפָר, כֶּךָ הִצְפָּרְדִּיעִים. אַחֲרַיִם בֶּן יוֹרָה לָהֶם חִיצִים, בֶּן הַכְּנִיָּם שֶׁנִּכְנְסִין לְתוֹכָן כְּחִיץ. אַחֲרַיִם בֶּן מִכִּיא בְּרַבָּרִים, פִּירוּשׁ עִם (כָּל חַיּוֹתָם) [עו לְהַמִּיתָם], וְכֵן עֲרֹב. אַחֲרַיִם בֶּן מִכִּיא בְּנֵי אָדָם לְשַׁלּוֹל

זהו פשוטו, לישבו על אפניו, שאין 'חצות' שם דבר של חצי. ורבותינו דרשו: (ברכות ד) כמו בכתובות הלילה, ואמרו שאמר משה: 'בכתובות', דמשמע סמוך לו, או לפניו או לאחריו, ולא אמר בכתובות, שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא, אבל הקדוש-ברוך-הוא יודע עתיו ורגעיו, אמר: 'בכתובות'.

(ה) ומת כל-בכור בארץ מצרים מבכור פרעה
הישב על-כסאו עד בכור השפחה אשר אחר
הרחים וכל בכור בהמה:

כ"י • עד בכור השבי • למה לקו השבויים? כדי שלא יאמרו: יראתם תבעה עלבונם, והביאה פרענות על מצרים. מבכור פרעה וגו' עד בכור השפחה • כל הפחותים מבכור פרעה וחשובים מבכור השפחה היו בכלל, ולמה לקו בני השפחה? שאף הם היו משעבדים בהם ושמחים בצרתם. וכל בכור בהמה • לפי שהיו עובדין לה. ובשקדוש-ברוך-הוא נפרע מן האמה, נפרע מאלהיה (מכילתא).

(ו) והיתה צעקה גדלה בכל-ארץ מצרים אשר
כמהו לא נהיתה וכמהו לא תסף:

(ז) ולכל בני ישראל לא יחרץ-כלב לשנו' למאיש
ועד-בהמה למען תדעו אשר יפלה יהוה בין
מצרים ובין ישראל:

כ"י • לא יחרץ כלב לשנו • אמר אני, שהוא לשון שנוי: לא ישנן, וכן (יהושע י) "לא חרץ לבני ישראל לאיש את לשונו", לא שנו. (שמואל ב ה) "אז תחרץ", תשתנן. (ישעיה מא) "למורג חרוץ", שנון. (משלי כא) "מחשבות חרוץ", אדם חריף ושנון, (שמואל א י) "ויד חרוצים תעשיר", חריפים, סוחרים שנונים. אשר נפלה • יבדיל.

(ח) וירדו כל-עבדיך אלה אלי והשתחווי לי לאמר
צא אתה וכל-העם אשר-ברגליך ואחרי-כן אצא
ויצא מעם-פרעה בחריי-אף:

כ"י • וירדו כל עבדיך • חלק כבוד למלכות, שהרי בסוף, ירד פרעה בעצמו אליו בלילה ואמר: "קומו צאו מתוך עמי", ולא אמר לו משה מתחלה וירדת אלי והשתחווית לי (זכחים קב) • אשר ברגליך • ההולכים

דכתיב (ישעיה לד יא) ונטה עליה קו תהו ואבני בהו, מכת בכורים דכתיב (יחזקאל לב ז) (והיו ל) שמה נסיכי צפון (תנחומא ד: תורה ד)
(ז) ולכל בני ישראל לא יחרץ וגו'. והיינו הנס, דאף על גב דאמרין (ביק סו) בלבים צועקים מלאך המות בא לעיר, ואם בן דין היה לצעק בשעת מכת בכורות, אפילו הכי ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשנו: תורה ח

מופתים וגו', צפרדעים שקולן קשה וכן בעב"ם קול שאון מעיר (ישעיה סו ו), עפר מצרים לכנים, בן בעב"ם ונהפכו נחליה וגו' (שם לד ט), ערוב דכתיב (שם פסוק יא) וירשוה קצת וקפד וגו', דכר דכתיב (יחזקאל לח כב) ונשפטתי אתו בדבר וגו', שחין דכתיב (זכריה יד יא) וזאת המגפה וגו', ברך דכתיב ואבני אלגביש (יחזקאל שם), ארבה דכתיב (שם לט יז) אמר לצפור כל כנף וכלל חית השדה הקבצו וגו', חושך

מקניהם, וכן דבר. אחר בן שולח עליהם נפט וכל ריח רע לטנפם, וכן השחין שהיה מסריח. ואחר [בן] אבני בליסטרא, וכן הברך. אחר בן מביא אוכלוסין לבלות וריעותיהו, וכן הארבה. אחר בן אוסרן בבית האסורין, וכן חושך. אחר בן הורג כל גדולים וקטנים שבהם, וכן מכת בכורות. וכל מה שהביא על המצריים עתיד הקדוש-ברוך-הוא להביא על עב"ם, דם כדאמרין (יואל א ג) ונתתי

שיעור יומי ליום רביעי ג' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – יב – פרשת בא

אחר עֲצַתְךָ וְהַלֹּכְךָ. וְאַחֲרֵי־כֵן אָצֵא • עם כָּל הָעָם מֵאֶרֶץ. וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה • כְּשֶׁנֹּמַר דְּבָרָיו, יֵצֵא מִלִּפְנֵי. בְּחֵרֵי־אָף. • עַל שְׁאֵמַר לוֹ: "אַל תִּסָּף רְאוּת פָּנֶי".

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֵלֶיכֶם פְּרָעָה לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"י • לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתֵי • מוֹפְתֵי, שְׁנַיִם. רְבוֹת, שְׁלֹשָׁה: מַכַּת בְּכוֹרוֹת, וּקְרִיעַת יַם־סוּף וּלְנֵצַר אֶת מִצְרַיִם.

(י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פְרָעָה וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא־שָׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ:

כ"י • וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ וְגו' • כָּבֹד כָּתַב לָנוּ זֹאת כָּל־הַמּוֹפְתִים, וְלֹא שָׁנְאָה פֶּאֶן אֶלָּא בְּשִׁבִּיל לְסִמְכָה לַפְּרָשָׁה שְׁלֹא־חֲרִיָּה.

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶ�ה וְאַל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:

כ"י • וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאַל אַהֲרֹן • בְּשִׁבִּיל שְׁאֵמַר עָשָׂה וְטָרַח בְּמוֹפְתִים כְּמֹשֶׁה, חֵלֶק לוֹ כְּבוֹד זֶה בְּמִצְוֵה רֵאשׁוֹנָה, שֶׁכָּלְלוּ עִם מֹשֶׁה בְּדַבּוּר. בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • (מְכִילֵת) חוּץ לְכַרְךָ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּתוֹךְ הַכַּרְךָ? תִּלְמִיד לֹמַר: "כִּצְאָתִי אֶת הָעִיר וְגו'", וְיִמָּה תִּפְלָה קֵלָה לֹא הִתְפַּלֵּל בְּתוֹךְ הַכַּרְךָ, לְפִי שְׁהִיְתָה מִלָּאָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, דְּכָר חֲמוּר כְּזֶה, לֹא כָל־שָׁפֵן?.

(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

כ"י • הַחֹדֶשׁ הַזֶּה • (מְכִילֵת. שְׁמוֹת רַבּוֹ) הִרְאָהוּ לְכַנֶּה בְּחִדּוּשָׁה, וַאֲמַר לוֹ: כְּשֶׁהִגִּירָם מִתְּחִלָּה, יְהִיָּה לָךְ רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִיָּד פְּשׁוּטוֹ: עַל חֹדֶשׁ נִסָּן אָמַר לוֹ: זֶה יְהִיָּה רֹאשׁ לְסֹדֶר מִנֵּן הַחֲדָשִׁים, שֶׁיִּהְיֶה אֵיר קְרוֹי שְׁנִי, סִינֹן - שְׁלִישִׁי. הַזֶּה • נִתְקַשָּׁה מֹשֶׁה עַל מוֹלַד הַלְכָּנָה, בְּאִיזוֹ שְׁעוֹר תִּרְאָה וְתִהְיֶה רְאוּיָה

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז וחדר

יֵצֵאוּ שְׁנֵי־אֲמֹר (מְכִילֵת א' ח טו) וְאַחֲרֵי כֵן דָּוִד וְגו' וְכָתִיב (דְּבָרִי וְדִמִּים ב' יג ד) הֲלֹא לָכֶם לְדַעַת וְגו' (תְּנַחֲמוּם ט: תוֹרָה ב)
(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. כְּזֶה רִאשׁוֹן וְקֹדֶשׁ (ר"ה כ.), וְהַכֹּל תְּלוּי בְּקִדּוּשׁ בֵּית דִּין, כְּדָאֵמַר רַבִּי אוֹשְׁעִיָּא כְּשִׁיִּשְׂרָאֵל מִגִּיעִין לְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה הַקֹּדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אוֹמֵר לְמַלְאָכֵי הַשָּׁמַיִם הַעֲמִידוּ בִימָה וְהוֹצִיאוּ סִפְרֵים כִּי לְמַחֵר אָנִי בָּא וְדָן עוֹלָמִי, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ נִמְלָכִין בֵּית דִּין שְׁלֵמָה וְעִבְרֵי וְדָחוּ רֹאשׁ הַשָּׁנָה עַד יוֹם שֶׁל אַחֲרָיו. לְמַחֵר אֵין הַקֹּדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא דָן אֶת עוֹלָמוֹ, בְּאֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁמַיִם

הַדְּבֹר. וְכֵן עַד שֶׁלֹּא נִבְחָרָה יְרוּשָׁלַיִם הָיָה כָּל הָאֲרָצוֹת בְּשִׁרְוֹת לְמוֹנָבוֹחוֹת, מִשְׁנִבְחָה יֵצֵאוּ שְׁנֵי־אֲמֹר (דְּבָרִים יב יג) הַשָּׁמַר לָךְ פֶּן תַּעֲלֶה עֲלֵתֶיךָ וְגו'. וְעוֹד, קוֹדֶם שֶׁלֹּא נִבְחָר בֵּית עוֹלָמִים הָיְתָה כָּל עִיר יְרוּשָׁלַיִם רְאוּיָה לְשִׁכִּינָה, מִשְׁנִבְחָה יֵצֵאוּ שְׁנֵי־אֲמֹר (תְּהִלִּים קלב יד) זֹאת מְנוּחָתִי עָדִי עַד. וְעוֹד, קוֹדֶם שֶׁלֹּא נִבְחָר אַהֲרֹן הָיָה כָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִין לְעִבּוּדָה, מִשְׁנִבְחָה יֵצֵאוּ שְׁנֵי־אֲמֹר (נִמְדָר) כִּי יֵלְוֶנּוּ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנָּה עוֹלָם. וְעוֹד, קוֹדֶם שֶׁלֹּא נִבְחָר דָּוִד הָיָה כָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִין לְמַלְכוּת, מִשְׁנִבְחָה

(א) בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. חוּץ לְכַרְךָ, שֶׁהָיָה וְיִמָּה תִּפְלָה קֵלָה הוֹצֵרָךְ לְצִאֲתָ לֹא דְכָתִיב (לְעִל ט כט) כִּצְאָתִי אֶת הָעִיר, דְּבֹר חֲמוּר לֹא כָל־שָׁפֵן. וְיִמָּהוּ חוּץ לְכַרְךָ מוֹתֵר, לְפִי שֶׁעִדִּין לֹא נִבְחָרָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְדְבֹר וְהָיָה כָּל הָאֲרָצוֹת בְּשִׁרְוֹת לְדְבֹר, וּמִשְׁנִבְחָה יֵצֵאוּ. וְאֵף עַל פִּי שְׁנִיגָלָה לִיחְזֹקָאֵל בְּחוּצָה לְאֶרֶץ שְׁנֵי־אֲמֹר (יחזקאל ג כג) קוֹם צֵא אֶל הַבְּקָעָה, בְּזִכּוֹת אֲבוֹת הָיָה, וּבְמִקּוֹם טְהֻרָה עַל הַמַּיִם כְּמוֹ נְהַר כְּבֹד. וְכֵן מִצִּינֹ (יוֹנָה א ג) וְיָקָם יוֹנָה לְבָרֵךְ תְּרִשִּׁישָׁה, שֶׁבָּרַח לְחוּצָה לְאֶרֶץ מִפְּנֵי

לקדש, והרָאָה לוּ בְּאַצְבָּע אֶת הַלְבָנָה בְּרָקִיעַ וְאָמַר לוֹ: כִּזָּה רָאָה וְקִדַּשׁ. וְכִיצַד הָרָאָהּ, וְהָלֹא לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ אֲלֵא בַּיּוֹם, שְׁנֵאמַר: (לעיל ו') "וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבֶּר ה'", (ויקרא ו') "בַּיּוֹם צִוּוּתוֹ", (במדבר טו) "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהָלָאָה"? אֲלֵא סְמוּךְ לַשְׂקִיעַת הַחֲמָה נֶאמְרָה לוֹ פְּרָשָׁה זוֹ, וְהָרָאָהּ עִם חֲשֶׁכָה.

(ג) דִּבְרוּ אֶל-כָּל-עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂה לְבֵית-אָבֹתָ שָׂה לְבֵיתָ:

נ"ז • דִּבְרוּ אֶל כָּל עַדְתֵּי • (מכילתא) וְכִי אֶהְרֶן מְדַבֵּר, וְהָלֹא כָּבֹד נֶאמַר: "אַתָּה תְּדַבֵּר"? – אֲלֵא חוֹלְקִין כְּבוֹד זֶה לָזֶה, וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה: לְמַדְנִי, וְהַדְּבֹר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם כְּאִלּוּ שְׁנֵיהֶם מְדַבְּרִים. דִּבְרוּ אֶל-כָּל-עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ • (מכילתא) דִּבְרוּ הַיּוֹם, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, שִׁיקְחוּהוּ בַּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ. הַזֶּה • פֶּסַח מִצְרַיִם מִקְחוּ בַּעֲשֹׂר וְלֹא פֶסַח דּוֹרוֹת (פסחים צו). שָׂה לְבֵית אָבֹתָ • (שם) לְמַשְׁפָּחָה אַחַת. הָרִי שֶׁהָיוּ מְרַבִּין, יָכוֹל שֶׁהָ אֶחָד לְכֻלָּן? תִּלְמוּד לומר: "שָׂה לְבֵיתָ".

(ד) וְאִם-יִמְעַט הַבֵּית מִהָיִוֹת מִשָּׂה וְלָקַח הוּא וְשִׁכְנוֹ הַקָּרֵב אֶל-בֵּיתוֹ בְּמִכְסֵת נִפְשָׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תִּכְסּוּ עַל-הַשָּׂה:

נ"ח • וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מִהָיִוֹת מִשָּׂה • וְאִם יִהְיוּ מוֹעֲטִין מִהָיִוֹת מִשָּׂה אֶחָד, שָׂאִין יְכוּלִין לְאָכְלוֹ וְיָבֹא לְיָדֵי נֹתֵר, וְלָקַח הוּא וְשִׁכְנוֹ וְגו', וְהוּא מִשְׁמַעוֹ לְפִי פְשׁוּטוֹ. וְעוֹד יֵשׁ בּוֹ מִדְּרָשׁ לְלַמֵּד שְׂאֵחַר שְׁנִמְנוּ עֲלֵיו, יְכוּלִין לְהִתְמַעֵט וְלִמְשֹׁךְ יְדֵיהֶם הֵימָנוּ וְלִהְיוֹת עַל שָׂה אַחֵר, אֲךָ אִם בָּאוּ לְמִשְׁךְ יְדֵיהֶם וְלִהְיוֹת מִמְעַט מִהָיִוֹת מִשָּׂה, יִתְמַעֲטוּ בְּעוֹד הַשָּׂה קָיָם, בְּהִיוֹתוֹ בְּחַיִּים וְלֹא מִשְׁנִשְׁחַט (פסחים טז). בְּמִכְסֵת • חֲשֻׁבוֹן, וְכֵן: (ויקרא כז) "מִכְסֵת הָעֶרְכָּד". לְפִי אָכְלוֹ • הָרֹאֵי לְאֲכִילָה, פָּרֹט לְחוֹלָה וְזָקֵן שָׂאִינוֹ יָכוֹל לְאָכֹל כְּזֹאת (מכילתא). תִּכְסּוּ • תִּתְּמוֹנוּ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כִּי בְּשִׁלְקוֹהוּ הַפֶּסַח בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ שֶׁבֶת הָיָה, שֶׁהָרִי קִיַּיֵּמָא לָן דְּפֶסַח מִצְרַיִם בְּחַמִּישֵׁי בִשְׁבֶת כְּדִכְתִּיב בְּמִסְכַּת שֶׁבֶת פָּרָק רַבִּי עֲקִיבָא (פא), אִם כֵּן עֲשׂוֹר שְׁלוֹ בִּשְׁבֶת שְׁלִפְנִי, וְכִשְׂרָאוּ הַמִּצְרַיִים (כ) שְׁלוֹקִין הַפֶּסַחִים לְשַׁחוּט נִתְקַבְּצוּ עֲלֵיהֶם לְהִרְגָן, כִּי יִרְאֲתָן שֶׁל מִצְרַיִם הָיָה בְּהִמּוּת, וְעָשָׂה לָהֶם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא נֶס וְנִיזוּל, וְלָכֵךְ קָרוֹי שֶׁבֶת הַגְּדוֹל מִפְּנֵי גְדוֹל הַנֶּס. וּמִיָּהוּ צָרִיךְ לִיתֵן טַעַם לָמָּה מִקְחוּ מִבְּעָשׂוֹר. וְאוֹמֵר רַשִּׁי שִׁיתְּעַסְקוּ בְּבֵרִית מִילָה וּבְדָם פֶּסַח אֲרָבְעָה יָמִים. וּמִקְשִׁים אֲרָבְעָה יָמִים לָמָּה, וְאוֹמֵר הָרֵב יִצְחָק מֵאִיבָר"א כְּדִי שִׁימּוּלוֹ וְיִשְׁוּהוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים אַחֵר הַמִּילָה קוֹדֵם שִׁיַּצְאוּ לְדָרְךָ: תוֹרָה ד

בְּגִימָתָה לְצַד הַמַּעֲרָב וְהַדְּשָׁה לְצַד מִזְרָח. דְּבַר אַחֵר, כִּי בְּסוּפָה עוֹמְדֵת בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, וּבַחֲדִידוּשָׁה בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מִמְּעֵרְבִית: תוֹרָה ג (ג) בַּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ. פֶּסַח מִצְרַיִם מִקְחוּ בַּעֲשׂוֹר הָיָה, וְכִאֲשֶׁר רָאוּ בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם כֵּךְ, אָמְרוּ לָהֶם לִישְׂרָאֵל מַה זֹּאת לָכֵם, אָמְרוּ לָהֶם פֶּסַח הוּא שִׁיפֶסַח הַמָּקוֹם עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, וְהִירוֹג בְּמִצְרַיִם בְּכוֹרֵיהֶם לְפִי שְׂאִינָם רוֹצִים לְשַׁלּוֹחַ יִשְׂרָאֵל, מִיַּד הַלְכוּ הַבְּכוֹרוֹת אֲצֵל הַמִּצְרַיִים וְאָמְרוּ לָהֶם שְׁלַחוּ יִשְׂרָאֵל כִּי אַתֶּם גּוֹרְמִים לָנוּ לָמוּת, וְלֹא רָצוּ, וְהֵם הָרְגוּ בָהֶם כְּמָה וְכְמָה. וְהִינּוּ דִכְתִּיב (תהלים קלז י) לְמַכָּה מִצְרַיִם בְּבִכּוֹרֵיהֶם, בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם לֹא נֶאמַר אֲלֵא מִצְרַיִם בְּבִכּוֹרֵיהֶם, שֶׁהַבְּכוֹרוֹת הָכּוּ עֲצָמוֹן (מדרש תהלים קלז). וְעוֹד אֶתְמַר בְּמִדְרָשׁ

לְפָנֵי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא וְאוֹמְרִים לְפָנֵינוּ רַבּוֹן הָעוֹלָמִים לֹא כֵךְ אִמְרַתְּ לָנוּ לְמַחֵר אֲנִי דָן אֶת עוֹלָמִי, וְנִשְׁמוּט הַדִּין בְּאַפְסֵי, אוֹמֵר לָהֶם הָרִי בְנֵי דוֹחִין אֶת הַדִּין עַד לְמַחֵר, וְהַדְּבַר מְסוּר בִּידֶם, שְׂאֵתָם צְרִיכִין לִילָךְ אַחֵר קְבִיעוֹתָם וְכָל מַה שֶׁהֵם עוֹשִׂין נַעֲשֶׂה עִמָּהֶם. וְעַל זֶה אָמַר מִשָּׂה עֲלִי-הַשְּׁלוֹם (דברים ד ו) כִּי מִי גוֹי גְדוֹל אֲשֶׁר לֹא וְגו', כָּכָל קָרָאנוּ אֲלֵיו קָרִי בִּיה קְרִיאָתוֹנוּ אֲלֵיו, כְּלֹאמֹר קְרִיאַת הַחֲדָשִׁים וְהַמוֹעֲדוֹת שְׁלָנוּ אֲלֵיו נִמְי הֵם נִקְרָאִים וְנַעֲשִׂים (תנחומא ישן יט). וְאָמְרוּ חז"ל (מנחות כט) שְׁנֵה אֶחָד מִן הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים שְׁנִיתְקַשָּׁה מִשָּׂה עֲלִי-הַשְּׁלוֹם. וְקִשְׂיָא, שֶׁהָרִי קִטְנָה הָיָה בְּסוּף הַחֹדֶשׁ כְּמוֹ בְּתַחֲלִילַת הַמוֹלָד, וְאִיךָ יוֹכֵל לְהַבְחִין אִם הִיא מִן הַיְּשָׁנָה אוֹ מִן הַחֲדָשָׁה. וְיֵשׁ לוֹמֵר, דְּמִכְּלָם-מָקוֹם יוֹכֵל לְהַבְחִין מִתּוֹךְ הַפְּגִימָה, כִּי הַיְּשָׁנָה

(ה) **וְהָיָה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יְהִי־לָכֶם מִן־הַכֹּפְשִׁים**
וּמִן־הָעִוִּים תִּקְחוּ:
 ה' אָמַר שְׁלִים דָּבָר בַּר שְׁתֵּה יְהִי לָכֹון מִן
 אִמְרִיא וּמִן עִוִּיא תִסְבֹּון:

כ"י • תָמִים • בְּלֹא מוֹם. בֶּן שָׁנָה • כָּל שָׁנָתוֹ קָרוֹי בֶּן שָׁנָה, כְּלוּמַר שְׁנוּלֵד בְּשָׁנָה זֹו. מִן הַכֹּפְשִׁים וּמִן
 הָעִוִּים • אוֹ מִזֶּה אוֹ מִזֶּה, שְׂאָף עֲזוֹ קָרוֹי שֶׁה, שְׁנַאֲמַר: (דברים יד) "וְיִשָּׂה עֲוִים".

(ו) **וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם**
לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשַׁחֲטוּ אוֹתוֹ כָּל קָהָל עַד־יִשְׂרָאֵל בֵּין
הָעֲרָבִים:
 וְיִהְיִי לָכֹון לְמִטְרָא עַד אַרְבַּעַא עֶסְרָא יוֹמָא
 לְיִרְחָא הַדִּין וְיִסְבֹּון יְתֵה כָּל קָהָל כְּנִשְׁתָּא
 דְיִשְׂרָאֵל בֵּין שְׁמִשְׂתָּא:

כ"י • וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת • זֶהוּ לְשׁוֹן בְּקוֹר, שְׁטַעֲוֹן בְּקוֹר מִמוֹם אַרְבַּעַה יָמִים קִדָּם שְׁחִיטָה. וּמִפְּנֵי מַה
 הַקָּדִים לְקִיחָתוֹ לְשְׁחִיטָתוֹ אַרְבַּעַה יָמִים, מַה שְּׁלֹא צִוָּה בֶּן בְּפִסַּח דְּוֹרוֹת? הִיָּה רַבִּי מִתִּיא בֶּן חֲרָשׁ אוֹמַר:
 הָרִי הוּא אוֹמַר: (יחזקאל טז) "וְאָעֲבֹר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ וְהִנֵּה עֵתָךְ עֵת דְּדִים", הַגִּיעָה שְׁבוּעָה שְׁשֻׁבַעֲתִי לְאַבְרָהָם
 שְׁאֵגָאֵל אֶת בְּנִיו וְלֹא הָיוּ בִידָם מִצּוֹת לְהִתְעַסֵּק בָּהֶם, כְּדִי שִׁיגָאֵלוּ, שְׁנַאֲמַר: (שם) "וְאֵת עָרֹם וְעָרְהָ", וְנָתַן
 לָהֶם שְׁתֵּי מִצּוֹת: דָּם פִּסַּח וְדָם מִלָּה שְׁמָלוֹ בְּאוֹתוֹ הַלִּילָה, שְׁנַאֲמַר: (שם) "מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמֶיךָ", בְּשִׁנֵּי דָמִים,
 וְאוֹמַר: (זכריה ט) "גַּם־אֶת־בְּדָם־בְּרִיתְךָ שְׁלַחְתִּי אֲסִירֶיךָ מִבּוֹר אֵין מִים בּוֹ", וְשִׁהְיוּ שְׁטוּפִים בְּעִבּוּד־כּוֹכְבִּים,
 אָמַר לָהֶם: "מִשְׁכּוֹ וּקְחוּ לָכֶם", "מִשְׁכּוֹ" יְדִיכֶם מִעִבּוּד־כּוֹכְבִּים "וּקְחוּ לָכֶם" צֹאן שֶׁל מִצְרָיִם. וְשַׁחֲטוּ
 אוֹתוֹ יוֹגוֹ • וְכִי בָלָן שׁוֹחֲטִין? אֵלֹא מִכָּאן, שְׁשֻׁלוּחוֹ שֶׁל אֲדָם כְּמוֹתוֹ (מכילתא. קידושין מא). קָהָל עַד־יִשְׂרָאֵל •
 קָהָל וְעַדָּה וְיִשְׂרָאֵל. מִכָּאן אָמְרוּ: פִּסַּח צְבוּר נִשְׁחָטִין בְּשִׁלֵּשׁ כְּתוּת, זֹו אַחֵר זֹו. נִכְנָסָה כֵּת רֹאשׁוֹנָה, נִנְעָלוּ
 דְּלָתוֹת הָעִזָּרָה וְכוּ', כְּדֹאִיתָא ב'פִּסְחִים' (דף סד). בֵּין הָעֲרָבִים • מִשְׁשׁ שְׁעוֹת וְלִמְעָלָה קָרוֹי בֵּין הָעֲרָבִים,
 שְׁהַשְׁמֵשׁ נוֹטָה לְבֵית מְבוֹאוֹ לְעֶרֶב, וְלִשְׁוֹן "בֵּין הָעֲרָבִים" נִרְאֶה בְּעִינִי, אוֹתָן שְׁעוֹת שְׁבִין עֲרִיבַת הַיּוֹם
 לְעֲרִיבַת הַלִּילָה. עֲרִיבַת הַיּוֹם בְּתַחֲלַת שְׁבַע שְׁעוֹת מִכִּי יִנְטוּ צִלְלֵי עָרֶב, וְעֲרִיבַת הַלִּילָה בְּתַחֲלַת הַלִּילָה.
 עָרֶב, לִשְׁוֹן נֶשֶׁף וְחֶשֶׁךְ, כְּמוֹ: (ישעיה כד) "עָרֶבָה כָּל־שְׁמִחָה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 114)

וּמִפְּנֵי מַה הַקָּדִים לְקִיחָתוֹ לְשְׁחִיטָתוֹ אַרְבַּעַה יָמִים (רש"י יב, ו) אַרְבַּעַה יָמִים הֵם מִשְׁוֹן הַזְּמַן הַנִּדְרָשׁ לְאֲדָם לְקַבֵּל
 הַחֻלָּטָה מִתּוֹךְ מִתִּינּוּת וְיִשׁוּב הַדַּעַת. וְכַפִּי שְׁפָרַשׁ רַש"י לְגַבִּי הָעֲקֵדָה, שֶׁהִקְבִּ"ה הִרְאָה לְאַבְרָהָם אֶת הַר הַמּוֹרִיָּה רַק בַּיּוֹם
 הַשְּׁלִישִׁי לְמִסְעוֹ (שֶׁהוּא הַיּוֹם הַרְבִּיעִי מֵאֲזַ הַצּוּי עַל הָעֲקֵדָה) "כְּדִי שְׁלֹא יֵאמְרוּ, הִמָּמוּ וְעָרְבּוּ פִּתְאוֹם וְטִרְדוּ דַּעַתוֹ". וְאִף
 כָּאן: מִכִּינּוֹן שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל הָיוּ שְׁטוּפִים בְּאִלּוּלִים, לֹא הָיָה דִּי בִפְעֵלָה חֲדָפְעֵמִית כְּדִי לִנְתַק אוֹתָם מִעִבּוּדָה זָרָה, אֵלֹא הָיָה
 צָרָךְ בְּאַרְבַּעַה יָמִים שֶׁל יִשׁוּב הַדַּעַת לְפָנֵי פְעֻלָּה זֹו.

(י) **וּלְקַחוּ מִן־הָדָם וְנָתַנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל־**
הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם:
 וְיִסְבֹּון מִן דְּמָא וְיִתְנֹון עַל תְּרִין סַפִּיא וְעַל
 שְׁקָפָא עַל בִּתְיָא דִּיכְלוּן יְתֵה בְּהוֹן:

כ"י • וּלְקַחוּ מִן הָדָם • זֹו קִבְּלַת הָדָם. יָכוֹל בֵּיד? תִּלְמוּד לומַר: "אֲשֶׁר בִּסְפָה". הַמְּזוּזוֹת • הֵם הַזְּקוּפוֹת
 אַחַת מִכָּאן לְפֶתַח וְאַחַת מִכָּאן. הַמִּשְׁקוֹף • הוּא הָעֲלִיּוֹן שֶׁהִדְלַת שׁוֹקֵף עָלָיו כְּשִׁסּוּגִין אוֹתוֹ, לִינְט"ל
 בְּלַע"ז. וְלִשְׁוֹן שְׁקִיפָה — תְּכַטָּה, כְּמוֹ: (ויקרא כז) "קוֹל עֲלֶה נִדָּף" טִרְפָּא דְשְׁקִיף, "חֲבוּרָה" מִשְׁקוּפִי. עַל
 הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם • וְלֹא עַל מִשְׁקוֹף וּמְזוּזוֹת שְׁבִבִית הַתֶּכֶן וּבִבִּית הַבָּקָר שְׁאֵין דָּרִין
 בְּתוֹכָן.

(ח) וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלֵּילָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצּוֹת
עַל־מְרִירִים יֹאכְלֶהוּ:

כ"י • אֶת הַבָּשָׂר • וְלֹא גִידִים וְעֲצָמוֹת (מכילתא. פסחים פג). • עַל מְרִירִים • כָּל עֹשֶׁב מִן הַנֶּקֶד מִרְוֹר, וְצֹמֶה לֶאֱכֹל מִרְוֹר, וְזָכַר לְ"וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם".

(ט) אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זֶה וּבָשָׂל מִבָּשָׂר בַּיּוֹם כִּי
אִם־צִלִּי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־פְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ:

כ"י • אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זֶה • שְׂאִינוֹ צִלּוֹי כָּל צֶרֶכוֹ, קוֹרְאוֹ 'נָא' בְּלִשׁוֹן עֲרָבִי. וּבָשָׂל מִבָּשָׂר • כָּל זֶה בְּאַזְהָרַת "לֹא תֹאכְלוּ" (שם פא). • בַּיּוֹם • מִנִּין לִשְׁאֹר מִשְׁקִין? תִּלְמוּד לומר: "וּבָשָׂל מִבָּשָׂר", מִכָּל־מָקוֹם (שם). כִּי אִם־צִלִּי־אֵשׁ • לְמַעַלְהָ, גִּזְרָה עָלָיו בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, וְכֵאן הוֹסִיף עָלָיו 'לֹא תַעֲשֶׂה', "אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ כִּי אִם צִלִּי אֵשׁ". רֹאשׁוֹ עַל פְּרָעָיו • צוּלְהוֹ כִּלּוֹ כְּאֶחָד עִם רֹאשׁוֹ וְעִם כְּרָעָיו וְעִם קִרְבּוֹ, וּבְנֵי מַעְיוֹ נוֹתֵן לְתוֹכּוֹ אַחֵר הַדְּחָתָן (שם עד). • וְלִשׁוֹן "עַל פְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ", כְּלִשׁוֹן (לקמן יא) "עַל צְבָאוֹתֶם", כִּמּוֹ בְּצִבְאוֹתֶם – כְּמוֹת שֶׁהֵן, אִף זֶה כְּמוֹת שֶׁהוּא, כָּל בָּשָׂר מִשְׁלֵם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממכתב כללי לחג הפסח י"א ניסן תשכ"ז. אגרות מלך כרך ב, עמ' נד – מתוך 'התקשרות')

רֹאשׁוֹ עַל פְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ (יב, ט)
קִרְבּוֹ הַפֶּסַח הִיָּה שֶׁ – הָאֱלִיל שֶׁל מִצְרַיִם. בְּשַׁחֲטָנוּ בָּא לִידֵי בִטּוֹי בְּטוֹלָה הַמְחַלֵּט שֶׁל הָעֲבוּדָה־זָרָה וּפּוֹלְחָן הָאֱלִילִים. גַּם כִּיּוֹם יִשְׁנֶה הָעֲבוּדָה שֶׁל שַׁחֲטִית הַפֶּסַח וּבִטּוֹל 'אֱלִילִים', וּבְשִׁלְשֶׁת הַפְּרָטִים שֶׁל רֹאשׁוֹ, 'כְּרָעָיו' וְקִרְבּוֹ.
רֹאשׁוֹ: אֲסוּר לֵאמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת רֹאשׁוֹ – שֶׁכֵּל וְהִבְנֵתוֹ הַמְּגֻבָּלִים – 'אֱלִיל', וְלִקְבְּעוֹ לְסַמְכוֹת הַכִּי עֲלִיוֹנָה, אֲלֹא עָלָיו לְהִיּוֹת בְּטֹל לְרִצּוֹן הָעֲלִיוֹן.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

אֶהְיֶה לִיָּהּ. פִּירוּשׁ, עֶבֶד שֶׁשִּׁחְרְרוּ רַבּוֹ וּמִסֵּר לוֹ גְּבִיעוֹ בִּידּוֹ, אִם לֹא הִבִּיאוּ לְבֵית דִּירָתוֹ מִה מוֹעִיל לוֹ כָּל הַטּוֹבָה. הַכֹּא נִמִּי אִם לֹא הִבִּיאוּ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אוֹתָן לֶאֱרֹץ יִשְׂרָאֵל, מִה הִיָּה מוֹעִיל לָהֶם הַיְצִיָּאָה שֶׁל מִצְרַיִם. דְּבַר אַחֵר, אֲרַבְעָה כּוֹסוֹת כִּנְגֵד אֲרַבְעָה יְשׁוּעוֹת, ה' מִנֵּת חֻלְקִי וְכוּסִי (תהלים טו ה), כּוּסִי רוּחָה (שם כג ה), כּוּסִי יְשׁוּעוֹת אֲשָׁא (שם קטו יא), 'יְשׁוּעָה' לֹא נֶאֱמַר אֲלֵא 'יְשׁוּעוֹת', אֲחָד לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ וְאֲחָד לְעוֹלָם הַבָּא. דְּבַר אַחֵר, כִּנְגֵד אֲרַבְעָה כּוֹסוֹת שֶׁאֲמַר שֶׁר הַמְּשִׁקִּים לְיוֹסֵף (בראשית מ יא). דְּבַר אַחֵר, כִּנְגֵד אֲרַבְעָה כּוֹסוֹת הַתַּרְעֵלָה שְׁעֵתִיד הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְהַשְׁקוֹת לְעַבְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כה טו) קַח אֶת כּוֹס הַיַּיִן הַחֲמִדָה, וְנֶאֱמַר (תהלים עה ט) כִּי כּוֹס בִּידִי ה', וְכֵן כּוֹס זֶהב בִּידִי ה' דְּכַתִּיב גְּבִי בָּבֶל (ירמיה נא ט), וְנֶאֱמַר (תהלים יא ו) וְרוּחַ זִלְעָפוֹת מִנֵּת כּוֹסֶם (ראה בִּיר פח ה): תורה ט

מוֹזְגִין כּוֹס שְׁנֵי אָז וּשְׂאֵלָה, וְכֵן מִסִּיק הָתֵם (קטו) וְכֵאן הֵבִן שׁוֹאֵל. וְחֲרוּסֶת וְכֵן לְטִיט (שם), וְנוֹתְנִין בּוֹ תַּפּוּחִים וְכֵן לְתַפּוּחַ, בְּדְכָתִיב (לעיל) (שיר השירים ח ה) תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרֶרְתִּיקָה, וּמִינֵי תַבְלִין דּוּמִין לְתֵבֶן וְכֵן לְתֵבֶן, וְגִזְזִים וּשְׂקָדִים שֶׁמְלַבְּנִין הַחֲרוּסֶת וְכֵן לְטִיט שְׁעוֹשִׂין מִסִּיד שֶׁהוּא לָבֶן. וְכֵן תִּנְיָא בְּעֲרָבִי פְּסָחִים (קטו), תַבְלִין וְכֵן לְתֵבֶן, חֲרוּסֶת וְכֵן לְטִיט. שְׁנֵי תַבְשִׁילִין וְכֵן לְמִשְׁהָ וְאֶהְיֶה. דְּבַר אַחֵר, דִּג כִּנְגֵד לְוִיתָן, בִּיצָה כִּנְגֵד וִיזו שְׂדֵי. וּבְעֲרָבִי פְּסָחִים (קיד) מִסִּיק אֲחָד וְכֵן לְפֶסַח וְאֲחָד וְכֵן לְחִיגָה. אֲרַבֵּעַ כּוֹסוֹת כִּנְגֵד אֲרַבֵּעַ גְּאוּלוֹת, וְהוֹצָאֲתִי, וְהַצֵּלְתִּי, וְגִזְזִיתִי, וְלִקְחָתִי (לעיל ו-ז). וְכּוֹס חֲמִישִׁי דִּהְיִינוּ לְמֵאנָה דְּצִרִיק לְמִשְׁתִּי(ה), הוּא כִּנְגֵד וְהַבָּאֲתִי (שם פסוק ח) שֶׁגַם הוּא גְּאוּלָּה, כִּדְאֲמַרִי אֵינִשִּׁי מֵאנָה דְּמִרְיָה שֶׁחֲרִיָּה וּמִסֵּר (כל ירמיה) [בְּלִידִיָּה] בִּידִיָּה, אִי לֹא אִיתִיָּה לְבִי דְרִיָּה מֵאִי

(ח) וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר. לְכָף נִהְיָה הָעֵם לַעֲשׂוֹת בְּלִיל פֶּסַח שְׁלֹשׁ מִצּוֹת, וְכֵן לְשִׁלֵּשׁ סֵאִין שְׁאֲמַר (בראשית יח ו) מְרִירִי שְׁלֹשׁ סֵאִים, וּפֶסַח הִיָּה (ראה בִּיר מח יב). וְיֵשׁ אוֹמֵר וְכֵן לְשִׁלֵּשׁ אֲבוֹת. וּבְצִיעָתָהּ, וְכֵן לְקִרְיַת יֵם סוּף וְיִרְדֵּן שֶׁנִּבְקַע בְּפֶסַח. וְלִבְרָךְ עַל הַפְּרוּסָה אֲכִילַת מִצָּה, כִּדְאִיתָא בְּפֶסַחִים (קטו) מִה דְּרָכּוֹ שֶׁל עֲנִי בְּפְרוּסָה. וּשְׁנֵי טִיבּוּלִין, עַל שְׁתֵּי טִבּוּלוֹת שֶׁטָּבְלוּ יְלִידֵי בֵית וּמִקְנֵת כֶּסֶף. דְּבַר אַחֵר, כִּנְגֵד שְׁתֵּי הַנְּאֻמוֹת, אֲחַת עַל הַמְּשִׁקּוֹף וְאֲחַת עַל הַמְּזוּזוֹת. דְּבַר אַחֵר, כִּנְגֵד דֵם בְּרִית וְדֵם פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טו ו) מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדִמְיָהּ. וּבְעֲרָבִי פְּסָחִים (פסחים קיד) מוֹכַח שֶׁהֵן לְהִיכָרָא דְתִינוּקוֹת, שֶׁהֵיוּ רִגְלִין לְאֲכֹל וְיָרְקוֹת לְאַחַר אֲכִילָה לְקִינוּחָה, וְהִשְׁתָּא קָא אֲכִילִי קוֹדֵם סְעוּדָה וּשְׂאֵלֵי מִה נִשְׁתַּנָּה. וְעוֹד הִיכָר אַחֲרִיתִי, כִּי כְּשִׁירָאוּ בְּשֶׁאֵר יָמִים טוֹבִים שֶׁלֹּא יִשְׁתּוּ קוֹדֵם רַק כּוֹס אֲחָד, וְעַכְשָׁיו

קריעי: אסור לאדם לעשות אֵלִיל מהתאונה לִכַח וְעֲצָמָה (תאונות השלטון), לְמִשׁוֹל וְלִתְבַע אֶת כָּל הַנִּמְצָא סְבִיבוֹ.
קרבן: האדם אינו רשאי לעשות אֵלִיל מִצָּרָיו הַגִּשְׁמִיִּים, עַד שְׁאִינוֹ נִרְתַּע מִכְּלוּם וְכָל הָאֲמָצְעִים כְּשֵׁרִים כְּדִי לְהַשִּׁיג אֶת פְּרִנְסָתוֹ.

(י) וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֶּקֶר וְהִנֵּתֶר מִמֶּנּוּ עַד־
 י וְלֹא תִשְׁאָרוּן מִנָּה עַד צִפְרָא וְדִישְׁתָּאָר מִנָּה
 עַד צִפְרָא בְּנוּרָא תוֹקְדוּן:
בְּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ:

כִּי־יֵי וְהִנֵּתֶר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר • מֵה תִּלְמוּד לומר "עד בקר" פֶּעַם שְ�נִיָּה, לִיתֵן בֶּקֶר עַל בֶּקֶר, שֶׁהַבֶּקֶר מִשְׁמַעוֹ מִשְׁעַת הַנֶּץ הַחֲמָה, וְכֹא הַכְּתוּב לְהַקְדִּים שְׁאִסוּר בְּאֲכִילָה מַעֲלֹת הַשֶּׁחֶר, זֶהוּ לְפִי מִשְׁמַעוֹ. וְעוֹד מִדְּרַשׁ אַחֵר: לְמַד שְׁאִינוֹ נִשְׂרָף בְּיוֹם טוֹב' אֲלֹא מִמִּחְרָת, וְכֹפֶה תִּדְרָשְׁנוּ: וְהִנֵּתֶר מִמֶּנּוּ בְּבֶקֶר רֹאשׁוֹן עַד בֶּקֶר שְׁנִי, תַּעֲמֹד וְתִשְׂרְפוּ.

(יא) וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נַעֲלִיכֶם
 בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלָכֶם בִּידְכֶם וְאִכְלֶתֶם אֹתוֹ בַּחפֹּזוֹן
 פֶּסַח הוּא לִיהוָה:
 יא וְכִדְיִן תִּיכְלוּן יְתָה חֲרִיצִיכוֹן יְהוֹן אֲסִירִין
 מִסְּנִיכוֹן בְּרִגְלִיכוֹן וְחֲטִרִיכוֹן בִּידִיכוֹן
 וְתִיכְלוּן יְתָה בְּכִהִילוֹ פֶּסַחָא הוּא קָדִם יִי:
 וְתִיכְלוּן יְתָה בְּכִהִילוֹ פֶּסַחָא הוּא קָדִם יִי:

כִּי־יֵי מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים • מִזְמָנִים לְדָרָךְ. בַּחפֹּזוֹן • לְשׁוֹן בְּהִלָּה וּמִהִירוֹת, כְּמוֹ: (שְׁמוּאֵל א כב) "וַיְהִי דְּוֹד נַחֲפֹז לְלַכְתָּ", (מְלִכִּים ב ז) "אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בַּחפֹּזִים". פֶּסַח הוּא לֵה' • הַקֶּרֶן הוּא קְרוֹי פֶּסַח, עַל שֵׁם הַדְּלוּג וְהַפְּסִיחָה שֶׁהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְדַלֵּג בְּתִי יִשְׂרָאֵל מִבֵּינִי בְּתִי מִצְרַיִם וְקוֹפֵץ מִמִּצְרַיִם לְמִצְרַיִם, וְיִשְׂרָאֵל אֲמָצְעִי נִמְלֵט, וְאַתֶּם עֲשׂוּ כָּל עֲבוֹדוֹתַי לְשֵׁם שְׁמִי. (דְּבָרִי אַחֵר) דָּרָךְ דְּלוּג וְקַפְצָה, זָכַר לְשֵׁמוֹ שְׁקָרוֹי פֶּסַח, וְגַם פֶּסַח"א לְשׁוֹן פֶּסִיעָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי שיחות כרך יב עמ' 161 ואילך – מתוך 'התקשרות')

פֶּסַח הוּא לֵה' (יב, יא)

פֶּסַח הוּא לֵה': הַקֶּרֶן הוּא קְרוֹי פֶּסַח עַל שֵׁם הַדְּלוּג... וְאַתֶּם עֲשׂוּ כָּל עֲבוֹדוֹתַי... דָּרָךְ דְּלוּג וְקַפְצָה (רש"י)
 מֵה הַצָּר ב'דְּלוּג' בְּשַׁעַת יְצִיאַת מִצְרַיִם?
 בְּנִי־יִשְׂרָאֵל הָיוּ מִשְׁעַבְדִּים בְּמִשְׁפָּה כְּמֵה דּוֹרוֹת בְּמִצְרַיִם, שֶׁהִיָּתָה "עֲרוֹת הָאָרֶץ". מִשְׁעָה שֶׁהִשְׁתַּחֲרָרוּ מִעֲבָדוֹת זֶה וְעַד שֶׁעָמְדוּ לִיד הַר־סִינַי לִקְבֹּל אֶת הַתּוֹרָה מִפִּי הַגְּבוּרָה – עָבַר זְמַן קָצֵר בְּיוֹתֵר (אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה יָמִים). מַעֲבָר חַד שְׁפָזָה אֵי־אִפְשָׁר לְבַצֵּעַ אֲלֹא בְּדָרָךְ שֶׁל 'דְּלוּג וְקַפְצָה'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (מכתב כלי י"א ביטן תשמ"ו – מתוך 'התקשרות')

וְכָכָה תֹאכְלוּ אוֹתוֹ, מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים, נַעֲלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם, וּמִקְלָכֶם בִּידְכֶם (יב, יא)

חִייו שֶׁל אָדָם מִתְחַלְקִים, בְּדָרָךְ כָּלֵל, לְשִׁלּוּשָׁה סוּגִים: הָאָדָם עֲצֻמוֹ, קִשְׁרֵיו עִם סְבִיבָתוֹ הַקְּרוֹבָה, קִשְׁרֵיו עִם הַסְּבִיבָה הַרְחוקָה.

שִׁלּוּשָׁה חֲלָקִים אֵלּוּ נִרְמָזִים בְּשִׁלְשַׁת הַפָּרָטִים הָאֲמוּרִים – "מִתְּנִיכֶם", "נַעֲלִיכֶם", "מִקְלָכֶם":
"מִתְּנִיכֶם" – אָדָם צָרִיךְ לְהַגִּיעַ לַחֲרוּת בְּכָל הַקְּשׁוּר בּוֹ־עֲצֻמוֹ. חֲרוּת זֶה נִרְמָזֶת בְּ"מִתְּנִיכֶם", שֶׁפֶן "הַמִּתְּנִיכִים הֵם דְּבַר הַמַּעֲמִיד אֶת כָּל הַגּוֹף עִם הָרֹאשׁ הַנָּצָב וְעוֹמֵד עֲלֵיהֶם".

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז וזהר

מִפְּרֵשׁ בִּירוּשָׁלַיִם (פְּסָחִים פ"ז ה"ד) מִשׁוּם דְּבָרֵיכֶם (פְּסָחִים פ"ז ה"ד) וְעַצֶּם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ, וְכִשְׁאָדָם רָעִב יֵשׁ לוֹ לַחֲוֹשׁ לְשִׁבִּירָת עֶצֶם. וּבִפְרָק בִּיצֵר צוֹלִין (פְּסָחִים פ"ד) מִשִּׁיק, שְׁאִין חַיִּיב שְׁבִירָת עֶצֶם נוֹהֵג אֲלֹא בְּשַׁעַת אֲכִילַת הַפֶּסַח: תוֹרָה יב

תִּלְמוּד לומר **וּבִשָּׁל מְבוּשָׁל**. וְשִׁמָּא תֹאמְרוּ לְחֵתוּף הָרֹאשׁ וְהַכְּרָעִים וְאֵל יִכְיָרוּ מֵה זֹאת, תִּלְמוּד לומר **רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעֵיו וְעַל קְרָבּוֹ**: תוֹרָה י
 (יא) וְאִכְלֶתֶם אוֹתוֹ בַּחפֹּזוֹן. תִּקְנוּ חֻמְרִים שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱכָל עַל הַשֶּׁבַע. וְהִשְׁעֵם

(ט) **אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא**. פִּירֵשׁ רַבִּינוּ אֲבִירָהָם בֶּן עֲזָרָא, דְּלִפִּי שְׁתוּעַבַת מִצְרַיִם תִּזְבְּחוּ, שְׁמָא תֹאמְרוּ לֹא נִצְלָהּ כָּל צָרָכּוֹ בֶּן יִרְגִּישׁוּ בּוֹ הַמִּצְרַיִם, תִּלְמוּד לומר **אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא**. וְשִׁמָּא תֹאמְרוּ נִבְשְׁלָנוּ וְנִכְסְנוּ בְּקִדְיָה,

שיעור יומי ליום רביעי ג' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – יב – פרשת בא

"נַעֲלִיקִים" – על האדם לעזור ולסייע לאנשים שאתם הוא בא במגע. ובאופן כללי יותר – להכניס אלקות וקדושה בכל סביבתו. ענין זה נרמז ב"נעליים", שהרי על-ידי הרגל בא האדם במגע עם האדמה.

"מַקְלָם" – אדם חייב להשפיע גם על החלק בעולם שרחוק ממנו, שאינו מסוגל להגיע אליו, שהרי "חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם". דבר זה נרמז ב'מקל', שכן אדם משתמש במקל כדי להגיע לדבר שאינו יכול להגיע אליו בידו.

(יב) וְעִבְרָתִי בְּאַרְצֵי-מִצְרַיִם בְּלִילָה הָיָה וְהִפֵּיתִי כָל-בְּכוֹר בְּאַרְץ מִצְרַיִם מֵאִדָּם וְעַד-בְּהֵמָה וּבְכָל-אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:

יב ואתגלית בארצא דמצרים בלילא הדין ואקטול כל בוכרא בארעא דמצרים מאנשא ועד בעירא ובכל טעות מצרים אעבד דינין אנא יי:

כז"א וְעִבְרָתִי • כְּמִלֵּךְ הַעֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּבְהַעֲבָרָה אַחַת וּבְרֹגַע אֶחָד בְּלֵן לִזְקִין (מכילתא). כָּל בְּכוֹר בְּאַרְץ מִצְרַיִם • אֵף בְּכוֹרוֹת אַחֲרִים וְהֵם בְּמִצְרַיִם. וּמִזֵּן אֵף בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם שֶׁבְּמִקְדָּמוֹת אַחֲרִים? תִּלְמוּד לֹמֵר: (תהלים קל) "לִמְכָּה מִצְרַיִם בְּבִכּוּרֵיהֶם". מֵאִדָּם וְעַד בְּהֵמָה • מִי שֶׁהִתְחִיל בַּעֲבָרָה תַּחֲלָה, מִמֶּנּוּ מִתְחַלֵּת הַפְּרָעָנוּת. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם • שֶׁל עֵץ נִרְקָבָת, וְשֶׁל מִתְכַּת נִמְסָת וְנִתְכַּת לְאַרְץ. אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה' • אֲנִי בַּעֲצָמִי וְלֹא עַל-יְדֵי שְׁלִיחַ.

(יג) וְהָיָה הַיָּדִים לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת-הַיָּדִים וּפִסַּחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא-יְהִיָּה בְכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַפְּתִי בְּאַרְץ מִצְרַיִם:

יג ויהי דמא לכון לאת על בתיא די אתון תמן ואחזי ית דמא ואיחוס עליכון ולא יהי בכון מותא לחבלא במקטלי בארעא דמצרים:

כז"א וְהָיָה הַיָּדִים לָכֶם לְאֹת • לָכֶם לְאֹת וְלֹא לְאַחֲרִים לְאֹת. מִכָּאן, שֶׁלֹּא נִתְּנוּ הַיָּדִים אֶלָּא מִבְּפָנִים. וְרֵאִיתִי אֶת הַיָּדִים • הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו, אֶלָּא אֲמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, נִתֵּן אֲנִי אֶת עֵינִי לְרֵאוֹת שְׂאֵתָם עֲסוּקִים בְּמִצְוֹתַי, וּפּוֹסֵחַ אֲנִי עֲלֵיכֶם. וּפִסַּחְתִּי • וְחִמַּלְתִּי, וְדוֹמָה לוֹ: (ישעיה לא) "פִּסּוּחַ וְחִמְלִיט". וְאֲנִי אוֹמֵר: כָּל פְּסִיחָה, לְשׁוֹן דְּלוּג וּקְפִיצָה: וּפִסַּחְתִּי, מְדַלֵּג הִיָּה מִבֵּיתִי יִשְׂרָאֵל לְבֵיתִי מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ שְׂרוּיִים זֶה בְּתוֹךְ זֶה. וְכֵן: (מלכים א יח) "פִּסְחִים עַל-שְׂתֵי הַסַּעֲפִים", וְכֵן כָּל הַפִּסְחִים הַזֵּלִכִּים כְּקוֹפְצִים, וְכֵן "פִּסּוּחַ וְחִמְלִיט", מְדַלֵּג וּמִמְלִטוּ מִבֵּין הַמוֹמְתִּים. וְלֹא-יְהִיָּה בְכֶם נֶגֶף • אֲבָל הוֹנָה הוּא בְּמִצְרַיִם. (מכילתא). הָרִי שֶׁהָיָה מִצְרֵי בְּבֵיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, יְכוּל יִמְלֹט? תִּלְמוּד לֹמֵר: "וְלֹא-יְהִיָּה בְכֶם נֶגֶף", אֲבָל הוֹנָה בְּמִצְרֵי שֶׁבְּבֵיתֶכֶם. הָרִי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּבֵיתוֹ שֶׁל מִצְרֵי, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלְקָה כְּמוֹתוֹ? תִּלְמוּד לֹמֵר: "וְלֹא-יְהִיָּה בְכֶם נֶגֶף".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 50 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קרוב כל יהודי באשר הוא

בנוגע לדם הפסח שנצטוו ישראל לתת על המשקוף, כתוב בפרשתנו "ולא יהיה בכם נגף למשחית בהפתי בארץ מצרים" (יב, יג). ופרש רש"י "הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני ילקה כמותו, תלמוד-לומר ולא יהיה בכם נגף". ויש ללמד הוראה נפלאה מדברים אלו בדרך קרוב בני ישראל לאביהם שבשמים. דהנה ישנם האומרים, דאף שמוכנים הם לעסק בקרוב בני ישראל לתורה ומצות, גם אם הם אנשים פשוטים ביותר, הנה זהו רק אם לכל-הפחות יגיעו לבית המדרש, ואז יתעסקו בקרובם. אף עם אנשים פאלי שאינם מגיעים מצד-עצמם לבית המדרש אינם רוצים להתעסק. שהרי לזה צריך להפסיק את הלמוד, ו"לרדת" למקומות בהם נמצאים אנשים אלו. ועל זה באה ההוראה מליל הפסח: דהנה יהודי שנמצא בבית המצרי בלילה הזה, מעמדו ומצבו ברוחניות נמוך מאוד. דלאחר כל מה שעשו להם המצרים, ולאחרי המכות שקבלו המצרים, ולאחרי שהזהרו בני ישראל שבלילה זה "לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר" (שם, כב), עדין נמצא הוא בבית של מצרי! ועם כל זה, "ירד" הקב"ה "בכבודו ובעצמו" (הגדה של פסח, פסקא ויוציאנו), עד לביתו של המצרי, להציל גם יהודי זה ולהוציאו ממצרים, והוא מצד חבתו של הקב"ה לכל אחד מישראל.

ומזה לומדים גם בנוגע אלינו, ש"דיז לעבד שיהא קרבו" (ברכות נח, ב. ועוד). דכשם שהקב"ה ירד "בכבודו ובעצמו" עד לביתו של מצרי לקרב בן ישראל לתורתו ועבודתו, כן צריך כל אחד לקרב כל יהודי באשר הוא, לדרגי ועבודת הבורא יתברך, גם אם לזה צריך "לרדת" ממעמדו ומצבו הנעלה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' כרך ה, עמוד 175 ואילך, ועוד – מתוך 'לקראת שבת')

איך יכול אדם להרגיש כאילו הוא יצא ממצרים?

שנו חכמים במשנתם "בכל דור ודור חוב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנאמר והגדת לבנך גו'" (פסחים קטז, ב במשנה).

ולכאורה תמוה הדבר, איך יכול האדם להרגיש "כאילו הוא יצא ממצרים", בעוד שיציאת מצרים היתה בשנת ב'תמ"ח, ומאז ועד עתה עברו אלפי שנים?

וגם לבאר הדברים על-פי מה שבאר המהר"ל מפראג בספרו גבורות-ה' (פס"א, וראה שם פנ"ב), שביציאת מצרים בנוסף לזה שיצאו מארץ מצרים בפעל, הרי אז נפעל שנהיו ישראל בני חורין בעצם, ובלשונו "כי אחר שהוציא הקב"ה את ישראל ממצרים ונתן אותם בני חורין כו", זה השם הוא לישראל בעצם, והמעלה והחשיבות שיש בזה לא נתבטל בגלותם.

ונמצא, שמאז יציאת מצרים אי-אפשר כלל שיהיו בני ישראל בגדר "עבדים", וגם כאשר נמצאים בגלות הרי הם "בני חורין".

והנה מבאר בספר התניא (שער היחוד והאמונה פ"ב) שדבר שהוא נגד הטבע, הנה כדי שיתקיים הדבר ולא יתבטל, יש צורך שיחדש הקב"ה ויפעל את הנס בכל רגע ורגע, ואם יפסיק הקב"ה לחדשו לרגע אחד, יתבטל הנס ויחזרו הדברים לטבעם. ועל-פי-זה, מכיון שענין זה שישראל הם בני חורין בעצם ואי-אפשר שיהיו עבדים, הוא נס שלמעלה מן הטבע לגמרי, הרי מובן שנס זה מתחדש בכל רגע, ובכל רגע ורגע הקב"ה מוציא אותנו ממצרים, ופועל בנו להיות 'בני חורין'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך טז, עמ' 114 – מתוך 'לקראת שבת')

להשריש בלב את המיאוס ברע

ולא-יהיה בכם נגף למשחית בהכתי בארץ מצרים:

הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני 'לקה כמותו, תלמוד לומר ולא יהיה בכם נגף (יב, יג. ובפרש"י) יש ללמד הוראה נפלאה מדברים אלו כ"עשה טוב", וקרוב פסח כ"סור מרע". קרוב פסח היה שה, שנבחר על ידי הקב"ה בגלל שנחשב בעיני המצרים כעבדה-זרה. לא זו בלבד שבני ישראל נצטוו לשחטו למרות חמתם של המצרים, אלא אף נדרשו להחזיקו בבית ד' ימים כדי שהמאוס וההפרדות מהרע יחדרו וישושו בלבם.

יד ויהי יומא הדין לכוז לדוכרנא ותתגון יתה חגא קדם יי לדריכוז קנים עלם תתגנה: (יח) ויהי היום הזה לכם לזכרון וחתם אתו חג ליהוה לדרתיכם חקת עולם תחגגהו:

כ"י • לזכרון • לדורות. וחתם אתו • (מכילתא) יום שהוא לך לזכרון אתה חוגגו, ועדין לא שמענו אי זהו יום הזכרון? תלמוד לומר: "זכור את היום הזה אשר יצאתם", למדנו שיום היציאה הוא יום של זכרון. ואיזה יום יצאו? תלמוד לומר: (במדבר לג) "ממחרת הפסח יצאו", הרי אומר יום ט"ו בניסן, הוא של יום טוב, שהרי ליל ט"ו אכלו את הפסח ולבקר יצאו • (מכילתא). לדרתיכם וגו' • שומע אני, מעוט "דורות", שנים? תלמוד לומר: "חקת עולם תחגגהו" • (מכילתא).

טו שבעת ימים מצות תאכלו אף ביום הראשון תשביתו שאר מפתיכם כי כל-אכל חמין ונכרתה הנפש ההוא מישראל ביום הראשון עד-יום השבעי:

כ"י • שבעת ימים • שטיינ"א של ימים. שבעת ימים מצות תאכלו • ובמקום אחר הוא אומר: (דברים טז)

דעת זקנים מבעלי התוסות – עוז והדר

(טו) אף ביום הראשון. פירוש, הנהרו שיהא השאור מושבת מפתיכם כבר ביום הראשון, כלומר שתשביתו מכבר ביום ארבעה עשר. ודומה לו ויכל אלהים ביום השביעי (בראשית ב, ב). בדרגישית בפרשת בראשית: תורה טז

"שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת". (פסחים קכ) לַמָּד עַל שְׂבִיעִי שֶׁל פֶּסַח שְׁאִינוּ חֹבְהַ לְאָכַל מִצָּה, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יֵאָכַל חֶמֶץ. מִיָּנִין אָף שֶׁשָּׁה רְשׁוּת? תִּלְמִיד לֹוֹמֵר "שְׂבָעַת יָמִים", זֶה מִדָּה בַּתּוֹרָה: דִּבְרַ שְׁהִי בִּפְלִל וְיֵצֵא מִן הַכֶּלֶל לַלְמָד, לֹא לַלְמָד עַל עֲצָמוּ בִּלְבָד יֵצֵא, אֲלָא לַלְמָד עַל הַכֶּלֶל כְּלוּ יֵצֵא: מִה שְׂבִיעִי רְשׁוּת, אָף שֶׁשָּׁה רְשׁוּת. יָכוֹל אָף לִיָּלָה הָרֵאשׁוֹן רְשׁוּת? תִּלְמִיד לֹוֹמֵר: "בְּעֶרְבַּ תֹּאכְלוּ מִצֹּת", הַפְּתוּב קָבְעוּ חֹבְהַ (שם כח). אָף בַּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר • מְעַרְב יוֹם טוֹב, וְקָרְוִי "רֵאשׁוֹן" לְפִי שֶׁהוּא לְפָנֵי הַשְּׂבָעָה. וּמִצִּינוּ מִקֶּדֶם קָרְוִי "רֵאשׁוֹן", כְּמוֹ (אִיּוֹב טו) "הָרֵאשׁוֹן אָדָם תִּנְלָד"? הַלְּפָנֵי אָדָם נִוְלָדָת? אוֹ אֵינוֹ אֲלָא רֵאשׁוֹן שֶׁל שְׂבָעָה? תִּלְמִיד לֹוֹמֵר: "לֹא-תִשְׁחַט עַל-חֶמֶץ", לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח וְעַדִּין חֶמֶץ קָיָם. הַנֶּפֶשׁ הִיא • הַנֶּפֶשׁ הִיא בְּנִפְשָׁה וּבִדְעָתָה, פָּרַט לְאַנּוּס. מִיִּשְׂרָאֵל • שׁוֹמֵעַ אֲנִי תִּפְרַת מִיִּשְׂרָאֵל וְתִלְדָּה לָהּ לְעַם אַחֵר? תִּלְמִיד לֹוֹמֵר בְּמָקוֹם אַחֵר: "מִלְּפָנֵי", בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא רְשׁוּתִי.

טז וְכִיִּימָא קַדְמָאָה מְעַרַע קַדִּישׁ וְכִיִּימָא שְׂבִיעָאָה מְעַרַע קַדִּישׁ יְהִי לְכוּן כָּל עֵיכִידָא לֹא יִתְעַבֵּד בְּהוּן בְּרַם דִּי מִתְאַכַּל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא בְּחִדּוּדֵהִי יִתְעַבֵּד לְכוּן:

(טז) וּבַיּוֹם הָרֵאשׁוֹן מִקְרָא-קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי מִקְרָא-קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל-מִלְּאָכָה לֹא-יַעֲשֶׂה בָהֶם אִךְ אֲשֶׁר יֵאָכַל לְכָל-נֶפֶשׁ הוּא לְבָדוּ יַעֲשֶׂה לָכֶם:

כ"י • מִקְרָא קֹדֶשׁ • מִקְרָא, שֵׁם דְּבָר. קָרָא אוֹתוֹ קֹדֶשׁ לְאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה וּכְסוּת (מְכִילֵתא). לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם • אֲפִלוּ עַל-יְדֵי אַחֲרִים. הוּא לְבָדוּ • (יָכוֹל אָף לְכַנְעָנִים? תִּלְמִיד לֹוֹמֵר: "הוּא לְבָדוּ יַעֲשֶׂה לָכֶם", לָכֶם וְלֹא לְכַנְעָנִים), הוּא וְלֹא מְכַשִּׁירֵיו, שְׁאֲפָשֶׁר לַעֲשׂוֹת מְעַרְב יוֹם-טוֹב. לְכָל נֶפֶשׁ • אֲפִלוּ לְבִהְמָה. יָכוֹל אָף לְכַנְעָנִים? תִּלְמִיד לֹוֹמֵר: "לָכֶם" (נִסְחָה אַחֲרָת: תִּלְמִיד לֹוֹמֵר: "אָף", חֲלָק) (בִּיצָה כ"ח, ב"ר). •

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (מְשִׁיחוֹת יוֹם ב' דְּחַג הַסּוּכוֹת וּשְׁבַת חֻזְלֵהמוֹעֵד סוּכוֹת הַתַּשְׁכַּח)

מִזָּה שֶׁהַתּוֹרָה הַתִּיבָה מִלְּאָכוֹת הָאֲסוּרוֹת בַּיּוֹם-טוֹב לְצַרְף אֲכִילַת יוֹם-טוֹב, נִרְאֶה עַד כְּפֹה שְׁמִחַת יוֹם-טוֹב הוּא עֲנִין עֵיקָרִי בְּמוֹעֲדִים, וְכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה". וְהִנֵּה יָדוּעַ דִּהְאָרַת הַמוֹעֲדִים מֵאִירָה בְּכָל יוֹם. וְעַל-פִּי הַנִּלְ דִּהְשִׁמְחָה הוּא עֲנִין עֵיקָרִי בַּיּוֹם-טוֹב, מוֹבֵן שֶׁגַם שְׁמִחַת יוֹם-טוֹב צָרִיף הָאָדָם לְהַרְגִּישָׁה בְּכָל הַשָּׁנָה. זֹאת אוֹמְרָת, דְּנוֹסָף עַל שְׁמִחַת הָאָדָם בַּעַת קִיּוֹם הַמִּצְוָה - "שְׂמִיחָה שֶׁל מִצְוָה", פּוֹעֲלַת הָאָרַת הַמוֹעֲדִים שֶׁיִּרְגִּישׁ שְׂמִיחָה זֶה בְּמִשְׁפָּח כָּל הַיּוֹם.

(יז) וּשְׂמִיחָתְכֶם אֶת-הַמִּצְוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת-עַבְדֵּיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׂמִיחָתְכֶם אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:

כ"י • וּשְׂמִיחָתְכֶם אֶת הַמִּצְוֹת • שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לִידֵי חֲמוּץ, מִכָּאֵן אֲמָרוּ: תִּפְחָ, תִּלְטֹשׁ בְּצוּגָן. רַבִּי יֵאֻשִׁיָּה אוֹמֵר: אֵל תְּהִי קוֹרָא "אֶת הַמִּצְוֹת", אֲלָא "אֶת הַמִּצְוֹת", כִּדְרִיף שְׁאִין מִחְמִיצִין אֶת הַמִּצְוֹת, כִּף אֵין מִחְמִיצִין אֶת הַמִּצְוֹת, אֲלָא אִם בָּאָה לִידֶךָ, עֲשֶׂה אוֹתָהּ מִיד. וּשְׂמִיחָתְכֶם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה • מִמִּלְּאָכָה. לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם • לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר "דִּוּרוֹת" וְ"חֻקַּת עוֹלָם" עַל הַמִּלְּאָכָה, אֲלָא עַל הַחֲגִיגָה, לְכָף חֲזָר וּשְׁנָאוּ כָּאֵן, שֶׁלֹּא תֹאמַר: אֲזָהֲרַת "כָּל-מִלְּאָכָה לֹא-יַעֲשֶׂה", לֹא לְדִוּרוֹת נֶאֱמָרָה, אֲלָא לְאוֹתוֹ הַדּוֹר.

דַּעַת זְקָנִים מִבְּעִלֵי הַתּוֹסוֹת – עוֹז וְהִדָּר

אִיסוּרֵיהָ, אֲבָל יוֹם טוֹב לֹא, קָא מְשַׁמְעַ לָן: הוּא לְבָדוּ יַעֲשֶׂה לָכֶם. סִימָן לֹא בַד"ו פֶּסַח, כְּלוּמָר לֹא בַד"ו יַעֲשֶׂה לָכֶם: תּוֹרָה יו

בְּעִלְמָא הִיא. אִי נִמִּי, עַל יְדֵי אַחֲרִים דְּפָרַשׁ רַש"י, רוּצָה לֹוֹמֵר עַל יְדֵי בְנוֹ וּבְתוֹ הַקְּטָנִים. וְאָף עַל גֵּב דְּנִפְק מִלֹּא תַעֲשֶׂה כָּל מִלְּאָכָה אֶתָּה וּבְנֶךָ וּבִתְּךָ (וְהִלֵּךְ כִּי, הִנֵּי מִיִּלִּי שְׁבַת דְּחִמְיָא

(טז) כָּל מִלְּאָכָה וְגו'. פִּירַשׁ רַש"י אֲפִילוּ עַל יְדֵי אַחֲרִים. וְקָשָׁה לְהִרְבַּ מִּשָּׁה, דְּבִשְׁבַת (ק) אֲמָרִינוּ דְּחִמְיָא לְעִבְרִים שְׁבוֹת מְדַרְבְּנוּ, וְהָכָא מְשַׁמְעַ דְּמִן הַתּוֹרָה. וְנִשׁ לֹוֹמֵר דְּחִמְיָא

(יח) בָּרֹאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְבֹה תֹאכְלוּ מִצֵּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְבֹה:

כ"י - עד יום האחד ועשרים • למה נאמר, והלא כבר נאמר: "שבעת ימים"? לפי שנאמר "ימים", לילות מניין? תלמוד לומר: "עד יום האחד וגו'".

(יט) שִׁבְעַת יָמִים שָׁאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבִתְיָכֶם כִּי בַל־אֵכֶל מִחֻמֶּצֶת וְנִכְרָתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֻזְרַח הָאָרֶץ:

כ"י - לא ימצא בבתים • מניין לגבולין? תלמוד לומר: "בכל גבולך". מה תלמוד לומר "בבתים"? - מה ביהודה בירושלם, אף בגבולך שברשותך, יצא חמצו של עובד כוכבים שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות. כי בל-אכל מחמץ • לענש פרת על השאור. והלא כבר ענש על החמץ? אלא שלא תאמר: חמץ שאורי לאכילה ענש עליו, שאור שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו. ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ, היתא אומר: שאור שהוא מחמץ אחרים, ענש עליו, חמץ שאינו מחמץ אחרים, לא יענש עליו. לכן נאמרו שניהם (מכילתא) • בגר ובאזרח הארץ • לפי שהגס נעשה לישראל, הצורך לרבות את הגרים.

(כ) בַּל־מִחֻמֶּצֶת לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֵיתְכֶם תֹּאכְלוּ מִצֵּת:

כ"י - מחמץ לא תאכלו • אזהרה על אכילת שאור. כל מחמץ • להביא את תערובתו. בכל מושבתיכם תאכלו מצות • זה בא ללמד שתהא ראוייה להאכל בכל מושבתיכם, פרט למעשר שני וחלות תודה (מכילתא עין שם) (שאינם ראויים להאכל בכל מושבות, אלא בירושלים).

• יום חמישי ד' שבט •

(כא) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְבַל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכּוֹ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפֶּסַח:

כ"י - משכו • מי שיש לו צאן, ימשך משלו. וקחו • מי שאין לו, יקח מן השוק. למשפחותיכם • שה לבית אבות.

(כב) וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם בָּדָם אֲשֶׁר־בַּסֶּף וְהַגַּעְתֶּם אֶל־הַמִּשְׁקָף וְאֶל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסֶּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר:

כ"י - אֵזוֹב • מין ירק שיש לו גבעולין. אֲגֻדַּת אֵזוֹב • ג' קלחין קרויין אגדה. אֲשֶׁר בַּסֶּף • בכלי, כמו ספות כסף. מן הדם אשר בסף • למה חזר ושנא? שלא תאמר: טבילה אחת לשלש הפתנות, לכן נאמר עוד

כא וקרא משה לכל סבי ישראל ואמר להון אתנגידו וסיכו לבון (מן בגי) ענא לזרענתכון וכוסו פסחא:

כב ותסבון אסרת אזובא ותטבלין בדמא דבמנא ותדון לשקפא ולתרין ספניא מן דמא דבמנא ואתון לא תפקון אנש מתרע ביהא עד צפרא:

נט שיעור יומי ליום חמישי ד' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – יב – פרשת בא

”אֲשֶׁר בִּסְף”, שְׁתָּהָא כָּל נְתִינָה וְנִתְּנָה ”מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בִּסְף”: עַל כָּל הַגָּעָה, טְבִילָה. וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ וְגו’ •
מְגִיד שְׁמֵאֲחֵר שְׁנִתְּנָה רְשׁוֹת לַמִּשְׁחִית לַחֲבֵל, אֵינּוּ מִבְּחִין בֵּין צִדִּיק לְרָשָׁע, וְלִילָה רְשׁוֹת לַמַּחְבָּלִים הוּא,
שְׁנֶאֱמַר: (תהלים קד) ”בּוֹ תִרְמַשׁ כָּל חֵיתוֹ יַעַר” (מכילתא) •

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 78)

טְבִילָה אַחַת לְשָׁלֹשׁ הַמִּתְּנוּת (רש"י יב, כב) לְזִרְיֹקֶת הַדָּם עַל שְׁתֵּי הַמִּזְוֹזוֹת וְעַל הַמִּשְׁקוּף הִיָּה גָדָר שֶׁל זִרְיֹקֶת הַדָּם עַל
הַמִּזְבֵּחַ, כִּדְאִיתָא בְּמִכְלִלָתָא: ”שְׁלֹשָׁה מִזְבָּחוֹת הָיוּ לָהֶם בְּמִצְרַיִם, הַמִּשְׁקוּף וּשְׁתֵּי הַמִּזְוֹזוֹת”. וְכֵן מִשְׁמַע מִלְשׁוֹן רִשִׁי כָּאן:
”לְשָׁלֹשׁ הַמִּתְּנוּת”. וְכֵן כָּתֹב לְעִיל (פסוק ז): זֹאת קִבְּלַת הַדָּם. וְכָתֹב הַחֵיד”א (ספר דְּבָרִים אֲחֵדִים דְּרוּשׁ ז) שֶׁ”קִבְּלַת הַדָּם בִּסְף
וְנִתְּנָתוֹ עַל הַמִּשְׁקוּף וְהַמִּזְוֹזוֹת . . . בְּדַאי דֵּינוּ שְׁמִצּוֹתָם בַּכֹּהֲנִים, דִּהְיוּ בְּכוֹרוֹת בּוֹ בְּפָרָק”.

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (אורח התורה שמות כרך א עמ' שכה – מתוך 'התקשרות')

וְטְבַלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר בִּסְף (יב, כב)
בְּמִדְרַשׁ כָּאן אָמְרוּ, שֶׁ”דָּם” רוֹמֵז לְמוֹד הַתּוֹרָה.
וְסִימָנָה: ”סֶף” רוֹמֵז לְ”שְׁשִׁים” הַמָּה מַלְכוּת”, שְׁשִׁים מַסְכָּתוֹת, ”וְשְׁמוֹנִים פִּילָגְשִׁים” – שְׁמוֹנִים בְּרִייתוֹת (ראה במדבר”ר פ”ח).

כג וְיִתְגַּלִּי יְיָ לְמַחְיֵי יְת מִצְרַיִם וְיִחְיֵי יְת
דְּמָא עַל שְׁקָפָא וְעַל תְּרִין סַפֵּיָא וְיִחְיֵי יְת עַל
תְּרַעָא וְלֹא יִשְׁבּוּק לַחֲבֵלָא לְמִיעַל לְבִתְיֻכּוֹן
לְמַחְיֵי:

(כג) וְעָבַר יְהוָה לְנֹגַף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם
עַל־הַמִּשְׁקוּף וְעַל שְׁתֵּי הַמִּזְוֹזוֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־
הַפֶּתַח וְלֹא יָתֵן הַמִּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בְּתִיכֶם לְנֹגַף:

כ”י • וּפָסַח • וְחָמַל, וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ וְדִלֵּג. וְלֹא יָתֵן הַמִּשְׁחִית • וְלֹא יָתֵן לוֹ יְכָלֶת לָבֹא, כְּמוֹ: (בְּרַאשִׁית כ”א) ”וְלֹא נִתְּנָה
אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי”.

כד וְתִטְרֹן יְת פִּתְגָמָא הַדִּין לְקַיָּם לֶךְ וּלְבָנֶיךָ
עַד עָלֶם:

(כד) וְשִׁמְרֶתֶם אֶת־הַדִּבְרֵי הַזֶּה לְחֻק־לֶךְ וּלְבָנֶיךָ עַד־
עוֹלָם:

כה וְיִהִי אָרִי תַעֲלוֹן לְאַרְעָא דִּיתָן יְיָ לְכוֹן
כְּמָא דִּי מַלִּיל וְתִטְרֹן יְת פִּלְחָנָא הַדִּין:

(כה) וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָתֵן יְהוָה לָכֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וְשִׁמְרֶתֶם אֶת־הַעֲבֹדָה הַזֹּאת:

כ”י • וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ • תִּלָּה הַכְּתוּב מִצְוָה זֹאת בְּבִיאַתְכֶם לְאָרֶץ, וְלֹא נִתְחַיְבוּ בְּמִדְבָּר אֲלָא פָסַח אֶחָד שְׁעֵשׂוֹ
בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּת עַל־פִּי הַדְּבִיר. כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר • וְהִיכֵן דִּבֶּר? (לעיל ז) ”וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ וְגו’”.

כו וְיִהִי אָרִי יִימְרוּן לְכוֹן בְּנִיכּוֹן מָה פִּלְחָנָא
הַדִּין לְכוֹן:

(כו) וְהָיָה כִּי־יֵאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הַעֲבֹדָה
הַזֹּאת לָכֶם:

כז וְיִתְמַרְיוּן דְּבַח חֲסֵי הוּא קָדָם יְיָ דִּי חֲסֵי עַל
כְּתִי בְּגֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם כִּד הוּא מַחֲיֵי יְת
מִצְרָאִי וְיִת פִּתְנָא שְׂזִיב וְכִרַע עֲמָא וּסְגִידוֹ:

(כז) וְאָמַרְתֶּם זִבְח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח
עַל־בְּתֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנוֹגְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם
וְאֶת־בְּתִינוֹ הַצִּיל וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ:

כ”י • וַיִּקַּד הָעָם • עַל בְּשׁוּרְת הַגָּאֵלָה וּבִיאַת הָאָרֶץ, וּבְשׁוּרְת הַבָּנִים שִׁיְהִיו לָהֶם.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כג) וְלֹא יָתֵן הַמִּשְׁחִית. קִשָּׁה לְהָרֵב מִשָּׁה, דְּהָא בְּהַגָּדָה כְּתִיב וְעָבַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם (פסוק יב) אֲנִי וְלֹא מִלְּאָף. וְיֵשׁ לוֹמַר
דְּהָכִי פִּירוּשׁוֹ, אֲנִי בְּכַבּוּדִי וְגַם הַמִּלְאָף, וְלֹא הַמִּלְאָף לְבִדּוֹ, כִּי לֹא יָתֵכֵן כֵּן שִׁיְהִיָּה הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּלֹא מִלְאָף: תוֹרָה כִּד

כֹּה אָמַר יְהוָה: וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ וּגְו'. וְכִי כָּבֵד עָשׂוּ? וְהֵלֵא מֵרֹאשׁ-חֹדֶשׁ נֶאֱמַר לָהֶם? אֲלֵא מִכִּיּוֹן שִׁקְבָּלוּ עֲלֵיהֶם, מַעֲלָה עֲלֵיהֶם הִתְנוּב כָּאֵלּוּ עָשׂוּ (מִכִּלְתָּא). וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ. אִם הִתְלִיכָה מִנָּה הִתְנוּב, לִיתָן שִׁכָּר לְהִלְכָּה וְשִׁכָּר לַעֲשִׂיָּה. כַּאֲשֶׁר עָנָה ה' אֶת-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. לְהַגִּיד שִׁבְחֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הִפְלִיּוּ דְבָר מִכָּל מַצּוֹת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וּמָהוּ "כֵּן עָשׂוּ"? אִם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ.

(כט) וַיְהִי׀ בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיְהוֹהֶה הַכָּהֵן כָּל־בְּכוֹרֹ בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם׀ מִבְּכֹר פֶּרֶעַה הַיֹּשֵׁב עַל־פֶּסֶאוֹ עַד בְּכוֹר
הַשְּׂבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בַּהֲמָה׃

הַפָּה • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וְהָ, הוּא וּבֵית דִּינוֹ, שֶׁהֵינִי לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת הוּא, כְּמוֹ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי. הַפָּה
כָּל בָּכוֹר • אֵף שֶׁל אִמָּה אַחֶרֶת וְהוּא בְּמִצְרַיִם. מִבְּכוֹר פְּרָעָה • אֵף פְּרָעָה בָּכוֹר הָיָה, וְנִשְׁתַּיֵּר מִן הַבָּכוֹרוֹת,
וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר: (לעיל ט) "בְּעֶבְרִי זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ, בְּעֶבְרִי הִרְאָתְךָ אֶת-כַּחֲמִי", בַּיָּם סוּף. עַד בָּכוֹר הַשְּׂבִי •
שֶׁהָיוּ שְׂמֵחִין לְאִידָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְעוֹד, שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ: יִרְאָתָנוּ הִבְיָאָה זֶה הַפְּרָעָנוּת. וּבָכוֹר הַשְּׂפָחָה בְּכָל
הָיָה, שֶׁהָיָה מִנָּה מִן הַחֲשׁוֹב שֶׁבְכָל עַד הַפְּחוּת, וּבָכוֹר הַשְּׂפָחָה חֲשׁוֹב מִבְּכוֹר הַשְּׂבִי.

וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה (יב, כט) הַתַּחֲלַת הַגָּאֻלָּה הַיְתֵדָה בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה, וְהַגָּאֻלָּה בְּפֶעַל הַיְתֵדָה בַּחֲצֵי הַיּוֹם ("בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה הִצִּיא ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם"). **חֲצֵי הַלַּיְלָה** – הִרְגַּע הַחֲשׁוֹף בִּיּוֹתֵר בִּימִמּוֹה, מִסְמָל מִצָּב שָׁבוּ הָאָדָם שָׁקוּעַ בַּחֲשֻׁכַת הָעוֹלָם; וְגַם אָדָם זֶה בַּכּוֹחַ 'לְצֵאת מִמִּצְרַיִם' וְלַעֲלוֹת בַּדֶּרֶךְ הַמּוֹבִילָה לְקַבֵּלַת הַתּוֹרָה. **חֲצֵי הַיּוֹם** – הִרְגַּע הַמּוּאָר בִּיּוֹתֵר בִּימִמּוֹה, מִסְמָל מִצָּב שָׁבוּ הָאָדָם מִקֶּף בָּאוֹר הַתּוֹרָה; וְגַם אָדָם זֶה **חֲזִיב** 'לְצֵאת מִמִּצְרַיִם' וְלַחוּשׁ שְׂמֻצָּבו הַנוֹכְחִי נֶחֱשֵׁב כְּמִצְרַיִם' בִּיחַס לְדִרְגּוֹת גְּבוּהוֹת יוֹתֵר.

(5) וַיָּקָם פֶּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עַבְדָּיו וְכָל־מִצְרַיִם
וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בֵּית אִשָּׁר
אֵין־שֵׁם מֵת:

זש"י וַיָּקָם פְּרָעָה • מִמִּשְׁתּוֹ. לִיָּלָה • וְלֹא פָדְרָךְ הַמַּלְכִּים בְּשִׁלֵּשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם. הוּא • תַּחֲלָה, וְאַחֲרֵי־כֵן עֲבָדָיו, מִלְּמַד שֶׁהִיא הוּא מִתְּחִיל עַל פְּתֵי עֲבָדָיו וּמַעֲמִידָן. כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת • יֵשׁ שָׁם בְּכוֹר, מֵת. אֵין שָׁם בְּכוֹר, גָּדוֹל שֶׁבְּבֵית קְרוֹי בְּכוֹר, שְׁנָאֲמַר: (תהלים פט) "אֵף אֲנִי בְּכוֹר אֶתְנַהּוּ". דְּבַר אַחֵר: מִצְרִיּוֹת מְזֻנוֹת תַּחַת בְּעֻלֵּיהֶם וְיוֹלְדוֹת מְרוּקִים פְּנוּיִים, וְהָיוּ לָהֶם בְּכוֹרוֹת הַרְבֵּה. פְּעָמִים, חֲמִשָּׁה לְאִשָּׁה אַחַת, כָּל אֶחָד בְּכוֹר לְאִבּוֹ.

(ל) **כִּי אֵין בַּיִת**. אַמְרִינן בספָּרֵי (ראה מְכִילֵתא מִס' דְּסַפְחָא ג'), וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתָּךְ שֶׁלֹא הָיָה שָׁם בֵּית שָׁאֵין שֶׁם בָּבוֹר, אֲלֵא כִּי הָיָה מְנַהֵג שֶׁל מְצָרִים, כְּשֶׁהָיָה

(לא) וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לֵילָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה בְּדַבְּרֵכֶם:

לא ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו פוקו מגו עמי אף אתון אף בני ישראל ואזילו פלחו קדם יי כמא דהויתון אמרין:

כ"י • וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לֵילָה • מַגִּיד שֶׁהָיָה מִחֲזֹר עַל פִּתְחֵי הָעִיר, וְצוּעַק: הֵיכָן מֹשֶׁה שְׂרוּי? הֵיכָן אַהֲרֹן שְׂרוּי? • גַּם אַתֶּם • הַגְּבֵרִים • גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הִטָּף. וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת ה' בְּדַבְּרֵכֶם • הַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁאִמְרַתֶּם וְלֹא כְּמוֹ שֶׁאִמְרַתִּי אֲנִי, בְּטֵל "לֹא אֲשַׁלַּח", בְּטֵל "מִי וְמִי הַחֹלְכִים", בְּטֵל "רַק צֹאנְכֶם וּבָקָרְכֶם יֵצְגוּ".

(לב) גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־בָּקָרְכֶם קָחוּ בְּאֶשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וּלְכוּ וּבִרְכַּתֶּם גַּם־אֹתִי:

לב אף ענוכו אף תורכו דברו כמא די מללתון ואזילו וצלו אף עלי:

כ"י • גַּם צֹאנְכֶם גַּם בָּקָרְכֶם קָחוּ • וּמַחוּ "בְּאֶשֶׁר דִּבַּרְתֶּם"? (לעיל י) "גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעֹלוֹת". וּבִרְכַּתֶּם גַּם אֹתִי • הִתְפַּלֵּלוּ עָלַי שֶׁלֹּא אָמוּת, שְׁאֵנִי בְּכוֹר (מכילתא).

(לג) וַתִּחַזַּק מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ בְּלִנְגוֹ מַתִּים:

לג ותתחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו בלנגו מתים:

כ"י • בְּלִנְגוֹ מַתִּים • אָמְרוּ: לֹא כַגִּזְרַת מֹשֶׁה הוּא, שֶׁהָיָה אָמַר: "וּמַת כָּל בְּכוֹר", וְכֵאן אֵף הַפְּשׁוּטִים מַתִּים, חֲמִשָּׁה אוֹ עֶשְׂרֵה בְּבֵית אֶחָד (מכילתא).

(לד) וַיֵּשֶׂא הָעָם אֶת־בִּצְקוֹ טָרֵם יַחֲמִין מִשְׁאֲרֹתֵם צָרַת בְּשִׁמְלֹתֶם עַל־שַׁכְמֶם:

לד וישא העם את־ביצקו טרם יחמין משארותם צרת בשמלותם על־שכמם:

כ"י • טָרֵם יַחֲמִין • הַמִּצְרִיִּים לֹא הִנִּיחוּם לְשִׁהוּת כְּדִי חֲמוּץ. מִשְׁאֲרֹתֵם • שְׂרִיר מִצָּה וּמְרוֹר (מכילתא). עַל שַׁכְמֶם • אֵף־עַל־פִּי שִׁבְהַמּוֹת הִרְבֵּה הוֹלִיכּוּ עִמָּהֶם, מִחֲבָבִים הָיוּ אֶת הַמִּצּוֹת (מכילתא).

(לה) וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּשְׁאָלוּ מִמִּצְרַיִם בְּלִי־כֶסֶף וּבְלִי זָהָב וּשְׁמֹלֹת:

לה ויבני ישראל עשו בדברי משה וישאלו ממצרים בלי־כסף וכלי זהב ושמלות:

כ"י • בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה • שֶׁאָמַר לָהֶם בְּמִצְרַיִם: (לעיל יא) "וַיִּשְׁאָלוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ". וּשְׁמֹלֹת • אֵף הֵן הָיוּ חֲשׂוֹבוֹת לָהֶם מִן הַכֶּסֶף וּמִן הַזָּהָב, וְהַמֵּאֲחָר בַּפֶּסוּק - חֲשׂוֹב (מכילתא).

(לו) וַיְהִי־נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאָלוּם וַיַּנְצִלוּ אֶת־מִצְרַיִם:

לו ויהי־נתן את־חן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את־מצרים:

כ"י • וַיִּשְׁאָלוּם • אֵף מָה שֶׁלֹּא הָיוּ שׂוֹאֲלִים מֵהֶם, הָיוּ נֹתְנִים לָהֶם: אַתָּה אוֹמֵר אֶחָד, טַל שָׁנִים וְלֶךְ. וַיַּנְצִלוּ • וְרוֹקִינוּ.

וַיִּנָּצְלוּ אֶת מִצְרַיִם (יב, לו)

בְּכָל דָּבָר בְּעוֹלָם יֵשׁ נִיצוּץ אֱלֹקִי הַמְחִיחַ וּמְקַיֵּמוֹ. מֵאַחֵר שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הוֹצִיאוּ אֶת כָּל נִצּוּצוֹת הַקִּדְשָׁה מִמִּצְרַיִם, הִיָּתָה מִצְרַיִם צְרִיכָה לְהִתְבַּטֵּל לְגַמְרִי! כִּיצַד אָפּוֹא הִיא מוֹסִיפָה לְהִתְקַיֵּם?
אֵלָּא בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּרְרוּ רַק אֶת הַנִּצּוּצוֹת שֶׁהָיָה עֲלֵיהֶם לְבָרֵר, אֵף לֹא אֶת הַנִּצּוּצוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לַמִּצְרַיִם לְצַרֵּךְ עֲצָם קִיּוּמָהּ.

(לו) וַיִּסְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶם סַכָּתָה פִּשְׁשִׁי
מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הַגְּבָרִים לְכָד מִטָּף:
מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הַגְּבָרִים לְכָד מִטָּף:

נ"י ~ מֵרַעְמֶסֶם סַכָּתָה • ק"כ מִלֵּי הָיָה, וּבָאוּ שָׁם לִפְי שְׁעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לִקְטָן יט) "וְאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים".
הַגְּבָרִים • מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה.

(לח) וְגַם־עָרַב רַב עָלָה אִתָּם וַצֹּאן וּבָקָר מִקְנֵה כָּבֵד
מֵאֵד:
וְגַם־עָרַב רַב • תַּעֲרֻבוֹת אֲמוֹת שֶׁל גְּרִים.

נ"י ~ עָרַב רַב • תַּעֲרֻבוֹת אֲמוֹת שֶׁל גְּרִים.

(לט) וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֹנֶת
מִצּוֹת כִּי לֹא חִמָּץ בֵּי־גֵרָשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכֻלוּ
לְהִתְמַהֵמָה וְגַם־צִדָּה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:
וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֹנֶת
פְּשִׁיטוֹן אֲרִי לֹא חִמָּע אֲרִי אֶתְרָכּוּ מִמִּצְרַיִם
וְלֹא יָכִילוּ לְאִתְעַכְבָּא וְאֵף זִוְדִין לֹא עָבְדוּ
לָהֶן:

נ"י ~ עֹנֶת מִצּוֹת • חֲרָה שֶׁל מִצָּה. בָּצֵק שֶׁלֹּא הִחְמִיץ קְרוֹי מִצָּה. וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם • לְדַרְךְ. מְגִיד
שֶׁבָחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא אָמְרוּ: הֵיאִידָה נֶצַח לְמַדְבָּר בְּלֹא צִדָּה? אֵלָּא הֵאֱמִינוּ וְהִלְכוּ. הוּא שֶׁמֶפֶרֶשׁ בִּקְבֻלָּה:
(יִרְמְיָה ב) "זִכְרָתִי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבֶּת כְּלוּלָתְךָ, לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה". וְהָיָה שֶׁכָּר מִפְּרֹשׁ
אַחֲרָיו? "קִדְשׁ יִשְׂרָאֵל לָהּ" וְגו' (מְכִילֵת א).

(מ) וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:
וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם
אֲרַבַּע מֵאוֹת וְתַלְתֵּין שָׁנִין:

נ"י ~ אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם • אַחֵר שֶׁאֵר הַיְשִׁיבוֹת שֶׁיֵּשְׁבוּ גְרִים, "בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם". שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע
מֵאוֹת שָׁנָה • בֵּין הַכָּל, מִשְׁנוּלַד יִצְחָק עַד עֲכָשׁוּ הָיָה אֲרַבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. מִשְׁהִיָּה לוֹ זֶרַע לְאַבְרָהָם, נִתְקַיֵּם:
"כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרַעְךָ", וְשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיוּ מִשְׁנוּלַד זֶרַע בֵּין הַבְּתָרִים עַד שְׁנוּלַד יִצְחָק. וְאִי־אֶפְשָׁר לֵאמֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְבָדָה, שֶׁהָיָה קָהָת מִן הַבָּאִים עִם יַעֲקֹב הָיָה. צֶא וְחֹשֶׁב כָּל שְׁנוּתָיו וְכָל שְׁנוֹת עַמָּהּ בְּנוֹ
וְשִׁמוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה, לֹא תִמָּצֵאם כָּל־כָּן. וְעַל־כֵּן הָרַבָּה שָׁנִים הָיוּ לְקָהָת עַד שֶׁלֹּא יָרַד לַמִּצְרַיִם, וְהָרַבָּה
מִשְׁנוֹת עַמָּה נִבְלָעִים בְּשְׁנוֹת קָהָת, וְהָרַבָּה מִשְׁמוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה נִבְלָעִים בְּשְׁנוֹת עַמָּה. הָרִי, שֶׁלֹּא תִמָּצֵא

דעת זקנים מבעלי התוסות - עוז ווהר

מֵאִי בִּי גוֹרָשׁוֹ. וַיֵּשׁ לוֹמֵר דְּהָכִי קֶאֱמַר,
וַיֹּאפּוּ אֶת הַבָּצֵק מִפְּנֵי חַיִּיב מִצָּה, וְלִפְי
שְׁגוּרָשׁוֹ מִמִּצְרַיִם לֹא יָכֻלוּ לְהִתְמַהֵמָה
לְבַקֵּשׁ צִדָּה לְדַרְךְ. אֲכָן קֶשֶׁה קֶצֶת
הַזִּוּ"ן, וְכֵן וְגַם, אֲמָנָה מְצִינָה וְאִי־יִתִּירָה,
נִרְדָּם וְרַבֵּי נְסוּס (תַּהֲלִים עו, ו) וְכֵן בְּהִרְבֵּה
מִקּוֹמוֹת: תוֹרָה מַחֲסֵלַת פֶּרֶשׁתָּה בֹא

מִהֲרַב מִשָּׁה: תוֹרָה לֹח
(לט) כִּי לֹא חִמָּץ. לְמֵאנָה דְּאָמַר (פְּסוּחִים ב)א
פְּסוּחִים מִצְרַיִם לֹא נִהְיָה אֵלָּא יוֹם אֶחָד
נִיחָא כְּפִשְׁטִיָּה, כִּי לִפְי שְׁגוּרָשׁוֹ מִמִּצְרַיִם
לֹא נִתְחַמְצוּ, אֵלָּא לְמֵאנָה דְּאָמַר (תוֹסֵפֶת א
פְּסוּחִים כ"י, פ"ח ה"א) פְּסוּחִים מִצְרַיִם נִמְי
נִצְטָרְכוּ לְאַכּוֹל מִצָּה כָּל שְׁבָעָה, אִם כֵּן

(לו) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מֵאֵה וְעֶשְׂרִים
מִלֵּי הָיוּ וּבָאוּ שָׁם לִפְי שְׁעָה, וְהוּ
שֶׁאֱמַר הַכְּתוּב (לֵחָל יט ו) וְאֶשָּׂא אֶתְכֶם
עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים (מְכִילֵת מו' דִּפְסוּת א יז).
שְׁלֹשָׁה מִמִּי"ן יֵשׁ בָּאוֹתוֹ פְּסוּק בְּסוּפֵי
הַיְבוֹת הֵם מֵאֵה וְעֶשְׂרִים, וְזָכַר לְדַבָּר
עַל כַּנְפֵי בְּגִימָטְרִיָּה ק"כ מִלִּין.

אַרְבַּע מֵאוֹת לְבִיָּאֵת מִצְרִים, וְהִזְקַקְתָּ לֹאמַר עַל כְּרַחֲךָ, שְׂאֵף שְׂאֵר הַיְּשִׁיבוֹת נִקְרְאוּ גֵרוֹת וְאָפְלוּ בְּחֶבְרוֹן, כְּעִנְיָן שְׁנֶאֱמַר: (בראשית לה) "אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק", וְאָמַר: (לעיל ו) "אֵת אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם אֲשֶׁר גָּרוּ בָּהּ". לְפִיכָךְ אֵתָּה צָרִיךְ לֹאמַר "כִּי גָר יְהִי וְרַעֲךָ", מִשְׁהִיָּה לוֹ זֶרַע. וְכִשְׁתַּמְנֶה אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מִשְׁנוֹלַד יִצְחָק, תִּמָּצֵא מִבִּיאָתָן לְמִצְרַיִם עַד יִצְיָאָתָן ר"י שָׁנָה, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁשְׁנוּ לְתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ.

(מא) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל־עַבְדֹּת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

מא וְהָיָה מִסּוֹף אַרְבַּע מֵאוֹת וְתַלְתֵּין שָׁנִין וְהָיָה בְּכָרֵן יוֹמָא הַדִּין נִפְקוּ כָּל חֵילָא דִּי מֵאֶרְצָא דְּמִצְרַיִם:

כ"י • וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְגו', וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה • מְגִיד שְׁכִינּוֹן שֶׁהֵגִיעַ הַקֵּץ, לֹא עָכָבן הַמָּקוֹם כְּהֶרֶף עֵין. בְּט"ו בְּנִיסָן בָּאוּ מִלְּאֲכֵי הַשָּׂרָת אֶצֶל אַבְרָהָם לְבַשְׁרוֹ, בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר בְּנִיסָן נוֹלַד יִצְחָק, וּבְט"ו בְּנִיסָן נִגְזְרָה גְזֵרַת בֵּין הַבְּתָרִים • (מכילתא).

(מב) לַיִל שְׁמֵרִים הוּא לִיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה לִיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם:

מב מִב לַיְלִי נָטִיר הוּא קָדָם יִי לְאַפְקוּתָהוֹן מֵאֶרְצָא דְּמִצְרַיִם הוּא לַיְלִיא הַדִּין קָדָם יִי נָטִירִין לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדִרְיָהוֹן:

כ"י • לַיִל שְׁמֵרִים • שְׁהִיָּה הַקְדוּשָׁ-כְּרוּף־הוּא שׁוֹמֵר וּמִצְפָּה לוֹ לְקַיֵּם הַבְּטָחָתוֹ לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה לַה' • הוּא הַלַּיְלָה שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם, כַּלִּילָה הַזֶּה אֲנִי גּוֹאֵל אֶת בְּנִיךְ. שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם • מִשְׁמֵר וְכֹא מִן הַמִּזִּיקִין, כְּעִנְיָן שְׁנֶאֱמַר: "וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁחִית וְגו'".

(מג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־נָכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ:

מג מִג וַיֹּאמֶר יִי לְמֹשֶׁה וְלֹאֲהֲרֹן דָּא גְזִירַת פֶּסַחָא כָּל כֹּר יִשְׂרָאֵל דִּישְׁתַּמֵּד לֹא יִכּוֹל בָּהּ:

כ"י • זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח • בִּי"ד בְּנִיסָן נֶאֱמָרָה לָהֶם פֶּרֶשָׁה זוֹ. כָּל בֶּן־נָכָר • שֶׁנִּתְנַכְרוּ מַעֲשָׂיו לְאֲבִיו שֶׁבִּשְׁמַיִם, וְאֶחָד עוֹבֵד־כּוֹכָבִים וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל מוֹמֵר בְּמִשְׁמַע • (מכילתא).

(מד) וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת־כֶּסֶף וּמִלֶּתָהּ אֹתוֹ אֹז יֹאכַל בּוֹ:

מד מִד וְכָל עֶבֶד גָּבֵר זָבִינִי כִּסְפָּא וְתַגְזֹר יִתֵּהּ בְּכֵן יִכּוֹל בָּהּ:

כ"י • וּמִלֶּתָהּ אֹתוֹ אֹז יֹאכַל בּוֹ • רבו. (יבמות עא) מְגִיד שְׁמִילַת עֲבָדָיו מַעֲכָבְתוֹ מִלְּאָכַל בְּפֶסַח, וְדַבְּרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין מִילַת עֲבָדָיו מַעֲכָבְתוֹ מִלְּאָכַל בְּפֶסַח. אִם־כֵּן מָה תִּלְמוּד לֹאמַר: "אֹז יֹאכַל בּוֹ"? הָעֶבֶד.

(מה) תוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר לֹא־יֹאכַל בּוֹ:

מה מִה תוֹתָבָא וְאַגִּירָא לֹא יִכּוֹל בָּהּ:

כ"י • תוֹשֵׁב • זֶה גֵר תוֹשֵׁב. וְשֹׁכֵר • זֶה הָעוֹבֵד־כּוֹכָבִים. וּמָה תִּלְמוּד לֹאמַר, וְהָלֹא עֲרָלִים הֵם, וְנֶאֱמַר "וְכָל עֲרָל לֹא יֹאכַל בּוֹ"? אֵלֹא כְּגוֹן עֲרָבִי מְהוּל וְגִבְעוֹנִי מְהוּל, וְהוּא תוֹשֵׁב אוֹ שֹׁכֵר.

(מו) בְּבֵית אֶחָד יֹאכַל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ־בּוֹ:

מו מִן בְּחֻבּוּרָא תָּדָא יִתְאַבֵּל לֹא תִפִּיק מִן בֵּיתָא מִן כִּסְרָא לְכָרָא וְנִרְמָא לֹא תִתְבְּרוּן בָּהּ:

כ"י • בְּבֵית אֶחָד יֹאכַל • (מכילתא) בְּחֻבּוּרָה אַחַת, שְׁלֹא יַעֲשׂוּ הַנִּמְנִין עָלָיו שְׁתֵּי חֻבּוּרוֹת וַיִּחְלַקוּהוּ. אֵתָּה

אומר בחבורה אחת, או אינו אלא בבית אחד כמשמעו, וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בחדר ויחדו גשמים שלא יכנסו לבית? תלמוד לומר: "על הבתים אשר יאכלו אותו בהם", מפאן שהאוכל, אוכל בשני מקומות. לא תוציא מן הבית • מן החבורה. ועצם לא תשברו בו • הראוי לאכילה, כגון שיש עליו פזית בשר, יש בו משום שבירת עצם. אין עליו פזית בשר או מח, אין בו משום שבירת עצם.

(מז) כל-עדת ישראל יעשו אותו:

מז כל כנשתא דישאל יעבדון יתה:

כ"י • כל-עדת ישראל יעשו אותו • למה נאמר? לפי שהוא אומר בפסח מצרים: "שה לבית אבות", שנמנו עליו למשפחות, יכול אף פסח דורות? כן? תלמוד לומר: "כל-עדת ישראל יעשו אותו".

(מח) וכי-יגור אתך גר ועשה פסח ליהוה המול לו כל-זכר ואז יקרב לעשתו והיה באזרח הארץ וכל-ערל לא-יאכל בו:

מח וארי תגיר עמו גיורא ויעבד פסחא קדם יי מגור לה כל דכורא ובכנ יקרב למעבדה ויהי כניצא דארעא וכל ערלא לא יוכל בה:

כ"י • ועשה פסח • יכול כל המתגיר יעשה פסח מיד? תלמוד לומר: "והיה באזרח הארץ". מה אזרח בארבעה עשר, אף גר בארבעה עשר. וכל-ערל לא-יאכל בו • להביא את שמתו אחיו מחמת מילה, שאינו מומר לערלות, ואינו נלמד מ"בן נכר לא יאכל בו".

(מט) תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוכם:

מט אורייתא חדא יהא לניצא ולגיורא דיתגירון כיניכון:

כ"י • תורה אחת וגו' • להשוות גר לאזרח אף לשאר מצוות שבתורה (מכילתא).

(נ) ויעשו כל-בני ישראל כאשר צוה יהוה את משה ואת-אהרן בן עשו:

נ ועבדו כל בני ישראל כמא די פקיד יי ית משה וית אהרן בן עבדו:

(נא) ויהי בעצם היום הזה הוציא יהוה את-בני ישראל מארץ מצרים על-צבאתם:

נא ויהוה בכרן יומא הדין אפיק יי ית בני ישראל מארעא דמצרים על חיליהון:

• שבת קודש ו' שבט •

יג (א) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) קדש-לי כל-בכור פטר כל-רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא:

ב אקדש קדמי כל בוכרא פתח כל ולדא בכני ישראל באנשא ובבעירא דילי הוא:

כ"י • פטר כל-רחם • שפתח את הרחם תחלה, כמו (משלי יז) "פטר מים ראשית מדון", וכן (תהלים כב) "פטריו בשפה", יפתחו שפתים. לי הוא • לעצמי קנייתים על-ידי שהפיתי בכורי מצרים.

(ג) ויאמר משה אל-העם זכור את-היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים פי בחזק יד הוציא יהוה אתכם מזה ולא יאכל חמץ:

ג ואמר משה לעמא הוו דכירין ית יומא הדין די נפקתון ממצרים מבית עבדותא ארי בתקוף ידא אפיק יי יתכון מקא ולא יתאכל חמיצ:

כ"י • זכור את היום הזה • למד שמזכירין יציאת מצרים בכל יום.

(ד) הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:

ד יומא דין אתון נפקין בִּירְחָא דַּאֲבִיבָא:

כ"י • בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב • וכי לא היינו יודעין באיזה חֹדֶשׁ יָצֵאוּ? אֵלָּא כֹּךְ אָמַר לָהֶם: רְאוּ חֹסֵד שְׁגִמְלָכֶם שֶׁהוֹצִיא אֶתְכֶם בְּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא כֶּשֶׁר לַצֵּאת, לֹא חֶמֶה וְלֹא צָנָה וְלֹא גִשְׁמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים סח) "מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשֶׁרוֹת", חֹדֶשׁ שֶׁהוּא כֶּשֶׁר לַצֵּאת.

ה ויהי אֲרִי יַעֲלֶנָּה יִי לְאַרְעָא דְכַנְעַנָּא וְחֶתְאִי וְאַמּוֹרָאִי וְחִתָּאִי וְיִבְסָאִי דִּי קִיִּים לְאַבְרָהָם לְמַתָּן לָךְ אַרְעָא עֲבָדָא חֶלֶב וּדְבַשׁ וְתַפְלַח יָת פְּלִחְנָא הָדָא בִּירְחָא הַדִּין:

(ה) וַיְהִי כִּי־יָבִיאוּ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַיְבוֹסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לָתֵת לָךְ אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וּדְבַשׁ וַעֲבַדְתָּ אֶת־הָעֲבָדָה הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה:

כ"י • אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְגו' • וְאֶף־עַל־פִּי שְׁלֹא מָנָה אֵלָּא חֲמִשָּׁה עֶמְמִין, כָּל שְׁבָעָה גוֹיִים בְּמִשְׁמַע, שְׂכָלָן בְּכָלֵל כְּנַעֲנִי הֵם, וְאַחַת מִמֶּשְׁפַּחַת כְּנַעַן הִיְתָה שְׁלֹא נִקְרָא לָהּ שֵׁם אֵלָּא כְּנַעֲנִי (תנחומא) • נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם וְגו' • בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר: (בראשית טו) "בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם וְגו'", וּבִיִּצְחָק הוּא אוֹמֵר: (שם כ) "גִּיּוֹר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְגו'", וּבִיעֶקֶב הוּא אוֹמֵר: (שם כט) "הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתָה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ וְגו'". זֶבֶת חֶלֶב וּדְבַשׁ • חֶלֶב זֶב מִן הָעֻזִּים, וְהַדְּבַשׁ זֶב מִן הַתְּמָרִים וּמִן הַתְּאֲנִים (מגילה ה) • אֶת הָעֲבָדָה הַזֹּאת • (פסחים צו) שֶׁל פֶּסַח. וְהֵלֵא כֶּכֶר נֶאֱמַר לְמַעַל: "וַיְהִי כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאֶרֶץ וְגו'", וְלָמָּה חֲזָר וְשִׁנְאָה? בְּשִׁבִּיל דְּכָר שְׁנַתְחַדֵּשׁ בָּהּ. בְּפִרְשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֱמַר: (לעיל יב) "וַיְהִי כִּי יָאֲמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבָדָה הַזֹּאת לָכֶם", בִּבְנֵי רִשָּׁע הַפְּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכָּלֵל. וְכֵאן: "וְהַגְדַּתְּ לְבִנְךָ", בִּבְנֵי שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל, וְהַפְּתוּב מְלַמֵּד שֶׁתַּפְתֵּחַ לוֹ אֲתָה בְּדַבְּרֵי אַגְדָּה הַמוֹשְׁכִין אֶת הַלֵּב.

(ו) שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֵּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה:

ו שְׁבָעָא יוֹמִין תִּיכּוּל פִּטְיָא וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעִיָּא חַגָּא קָדֵם יִי:

ז פִּטְרִי וְתֹאכַל יָת שִׁבְעַת יוֹמִין וְלֹא יִתְחַזִּי לָךְ חֲמִיעַ וְלֹא יִתְחַזִּי לָךְ חֲמִיר בְּכָל תַּחֲוִימָךְ:

(ז) מִצֹּת יֹאכַל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ חֲמִץ וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ שָׂאֵר בְּכָל־גִּבְלֶךָ:

ח וְיִתְחַזִּי לְבִנְךָ בְּיוֹמָא הַהוּא לְמִימַר בְּדִיל דִּין עֲבַד יִי לִי בְּמִסְקֵי מַמְצָרִים:

(ח) וְהַגְדַּתְּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בִּיצְאָתִי מִמִּצְרַיִם:

כ"י • בַּעֲבוּר זֶה • בַּעֲבוּר שְׁאָקִים מִצְוֹתַי, כְּגוֹן: פֶּסַח, מִצָּה וּמָרוֹר הָלָלוּ. עָשָׂה ה' לִי • רְמֵז וְתִשׁוּבָה לְבֵן רִשָּׁע, לוֹמֵר: "עָשָׂה ה' לִי" וְלֹא לָךְ, שְׁאֵלוֹ הֵייתָ שָׂם, לֹא הֵייתָ כְּדֹא לְהַנָּאֵל (מכילתא) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כו עמ' 187)

לֹא הֵייתָ כְּדֹא לִינָאֵל (יג, ח) וְאֵלּוּ בְּמִכְלִיתָא נֶאֱמַר "לֹא הָיָה נִגְאָל". וְנִשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה רַק הַרְשָׁעִים שֶׁסָּרְבוּ לַצֵּאת מִמִּצְרַיִם מִתּוֹ בַּעַת מִפֶּת חֹשֶׁךְ וְלֹא נִגְאָלוּ (רש"י לעיל י, כב). מוֹבֵן אֲפֹא, שֶׁבֶן רִשָּׁעִי זֶה כֵּן הָיָה נִגְאָל, שֶׁהָרִי הוּא מוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכָּלֵל רַק לְגַבִּי קֶרֶן פֶּסַח (מִצָּה וּמָרוֹר), אוֹלָם הוּא מוֹדֶה שֶׁהוּא שִׁיף לִיצִיאַת מִצְרַיִם. לָכֵן אוֹמֵר לוֹ הַפְּתוּב: לוֹ הֵייתָ שָׂם הֵייתָ נִגְאָל (כְּמוֹ שֶׁאֵר הַרְשָׁעִים שֶׁחֲטָאוּ בַּדְּבָרִים אַחֲרַיִם, שִׁינְאוּ מִמִּצְרַיִם), אֲבָל לֹא הֵייתָ כְּדֹא וְרָאוּי לָךְ.

ט וְיִהְיֶה לָךְ לֵאמֹר עַל יְדֶךָ וְלִדְכָרְנָא בֵּין עֵינֶיךָ בְּדִיל תְּהִי אוֹרִיתָא דִּי בְּפִימָךְ אֲרִי בִידָא תְּקִיפָא אֲפִקָךְ יִי מִמִּצְרַיִם:

(ט) וַיְהִי לָךְ לְאֹת עַל־יְדֶךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ בִּידְ חֲזָקָה הוֹצֵאתָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:

כ"י • וְהָיָה לָךְ לְאוֹת • יְצִיאַת מִצְרַיִם תִּהְיֶה לָּךְ לְאוֹת. עַל־יָדְךָ וּלְזָכְרוֹן בֵּין עַיִנֶיךָ • רוּצָה לומר שְׁתַּכְתֵּב פְּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ וְתִקְשְׁרֵם בְּרָאשׁ וּבְזָרוּעַ. עַל יָדְךָ • עַל יַד שְׁמַאל. לְפִיכָּה, יִדְכָּה מְלֵא בְּפִרְשָׁה שְׁנִיָּה (לקמן פסוק טז), לְדַרְשׁ בָּהּ, יָד שֶׁהִיא כְּהֵה (מכילתא. מנחות לו.) •

(י) וְשִׁמְרַתְּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יְמִימָה:

כ"י • מִיָּמִים יְמִימָה • מִשְׁנָה לְשָׁנָה (מנחות לו.) •

(יא) וְהָיָה כִּי־יִבְאֶךָ יְהוָה אֶל־אַרְצְךָ הַבְּנֵעֲנִי בְּאִשֶּׁר נִשְׁפַּע לָךְ וּלְאַבְתְּיךָ וּנְתַנָּה לָּךְ:

כ"י • וְהָיָה כִּי יִבְאֶךָ • יֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ שֶׁלֹּמְדוֹ מִכָּאן שֶׁלֹּא קָדְשׁוֹ בְּכוֹרוֹת הַנוֹלָדִים בְּמִדְבָּר. וְהָאִמֵּר שֶׁקָּדְשׁוֹ מִפְּרֵשׁ בִּיאָה זֶה לומר: אִם תִּקְיְמוּהוּ בְּמִדְבָּר, תִּזְכּוּ לְהַכְנִס לְאַרְצְךָ וְתִקְיְמוּהוּ שָׁם (מכילתא). נִשְׁפַּע לָךְ • וְהִיכֵן נִשְׁפַּע לָךְ? (לעיל ו) "וְהִבֵּאתִי אֲתָכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאֵיתִי וְגו'". וּנְתַנָּה לָּךְ • (מכילתא) תִּהְיֶה בְּעַיִנֶיךָ כְּאִלּוּ נִתְּנָה לָךְ בּוֹ בַּיּוֹם, וְאֵל תִּהְיֶה בְּעַיִנֶיךָ כִּירֶשֶׁת אֲבוֹת.

(יב) וְהִעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רָחֶם לִיהוָה וְכָל־פֶּטֶר יִשְׁגֵּר בַּהֶמָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ הַזִּכְרִים לִיהוָה:

כ"י • וְהִעֲבַרְתָּ • אֵין "וְהִעֲבַרְתָּ" אֵלָּא לְשׁוֹן הַפְּרָשָׁה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְהִעֲבַרְתֶּם אֶת נִחְלָתוֹ לְבֵיתוֹ". שִׁגֵּר בַּהֶמָּה • נִפְּל שִׁשְׁגֵּרְתוֹ אִמּוֹ וְשִׁלַּחְתּוֹ בְּלֹא עֵתוֹ, וְלִמְדֶּךָ הַפְּתוּב שֶׁהוּא קָדוֹשׁ בְּכּוֹרָה לְפֶטֶר אֶת הַבָּא אַחֲרָיו, וְאֵף שְׁאִינוֹ נִפְּל, קְרוִי שִׁגֵּר, כִּמוֹ שִׁגֵּר אֶלְפִּיד, אֲבָל זֶה לֹא בָּא אֵלָּא לְלַמֵּד עַל הַנֶּפֶל, שֶׁהָיָה כְּבֹר כָּתֹב: "כָּל פֶּטֶר רָחֶם". וְאֵם תֹּאמַר: אֵף בְּכוֹר בַּהֶמָּה טְמֵאָה בְּמִשְׁמַע, בָּא וּפְרַשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר: "בְּבִקְרָךְ וּבִצְאֻנְךָ". לְשׁוֹן אַחֵר, יֵשׁ לְפָרֶשׁ: "וְהִעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רָחֶם", בְּכּוֹר אָדָם - הַכְּתוּב מְדַבֵּר.

(יג) וְכָל־פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפָּתוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה:

כ"י • פֶּטֶר חֲמוֹר • וְלֹא פֶטֶר שֶׁאֵר בַּהֶמָּה טְמֵאָה, גְּזֵרַת הַכְּתוּב הִיא, לְפִי שֶׁנִּמְשְׁלוּ בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם לְחֲמוֹרִים. וְעוֹד, שֶׁסִּיעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בִּיצִיאַתָּן מִמִּצְרַיִם (שֶׁאֵין לָךְ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נָטַל הַרְבֵּה חֲמוֹרִים) טְעוּנִים מִכֶּסֶף וּמִזָּהָב שֶׁל מִצְרַיִם. תִּפְדֶּה בְּשֶׁה • נוֹתֵן שֶׁה לַכֶּהֱן, וּפֶטֶר חֲמוֹר מֵתֵר בְּהִנָּאָה וְהִשָּׁה חֲלִין בֵּינָהּ. וְעִרְפָּתוֹ • עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ מֵאַחֲרָיו וְהוֹרְגוֹ. הוּא הַפֶּסֶד מִמוֹנוֹ שֶׁל כֶּהֱן, לְפִיכָּה יִפְסִיד מִמוֹנוֹ (מכילתא). וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה • חֲמֵשׁ סֵלָעִים, פְּדִיוֹנוֹ קָצוּב בְּמָקוֹם אַחֵר.

(יד) וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

כ"י • כִּי יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר • יֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא עֲכָשׁוֹ וְיֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא לְאַחֵר זָמַן, כְּגוֹן זֶה וְכְגוֹן: (יהושע כב) "מָחָר יֵאמְרוּ בְּנֵיכֶם לְבָנֵינוּ" דְּכָנִי גֵד וְכָנִי רְאוּבֵן. מַה זֹּאת • זֶה תִּינּוֹק טַפֵּשׁ שֶׁאִינוֹ יוֹדֵעַ לְהַעֲמִיק שְׁאֵלָתוֹ וְסוֹתָם וְשׁוֹאֵל: "מַה זֹּאת". וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (דברים ו) "מַה הָעֲדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְגו'", הָרִי זֹאת שְׁאֵלָת בֶּן חָכָם. דְּבָרָה תּוֹרָה כְּנֶגֶד אֲרֻכָּה בָּנִים: תָּם, רָשָׁע, וְשֶׁאִינוֹ יוֹדֵעַ לְשָׁאֵל, וְהַשׁוֹאֵל דֶּרֶךְ חֻקָּה.

טו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעֲהַ לְשַׁלְּחָנּוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה
כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר
בַּחֲמָה עַל־פֶּן אֲנִי זָבַח לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם
הַזֹּכְרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם:

טז וַיְהִי לָאֵת עַל יָדָךְ וּלְתַפְלִין בֵּין עֵינֶיךָ
אֲרִי בַתְּקוּף יָדָא אֶפְקָא יְיָ מִמִּצְרַיִם:
(טז) וַיְהִי לָאֵת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ בִּי
בַתְּזֹק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:

כז וַיֹּאמֶר יְהוָה לְמֹשֶׁה וְאֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּאַפְרִיקַי שְׁתִּים. וּמִנַּחֲמָה חֲבָרוּ עִם "וְהָטַף אֶל דְּרוֹם", "אֵל תְּטִיפוּ", לְשׁוֹן דְּבוּר, כְּמוֹ "וּלְזָכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ",
הַזְמִינָה בְּפֶרֶשָׁה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהָרֹאֶה אוֹתָם קְשׁוּרִים בֵּין הָעֵינַיִם, יְזַכֵּר הַנֶּס וְיִדְבֵּר בוֹ:

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן. חסלת פרשת בא

הפטרה לפרשת בא לקריאה בציבור ולשמו"ת נרפסה בעמ' רכו

אגרות קודש

[ז' שבט, ה'תשל"ב]

- 1) אבא אבן - יהודי ואמו דרה בלונדון, וגם זוגתו יהודי - ואחותה כלתו דהר' הרצוג ע"ה.
- 2) אין לו דעה בממשלה - **כידוע** ונתפרסם אפילו במכ"ע **דארה"ק ת"ו** (אלא שבארה"ב משתיקים זה, כיוון שהוא צ"ל המייצג **רשמי** בואשינגטון).
- 3) הוא מהיחידים **ממש** בממשלה - שבמשך **כל** הזמן **לא** התערב בהסכסוכים דתיים, **כמפורסם**.
- 4) **פס"ד ברור** - ברי ושמא ברי עדיף: מפורסם **ועתה הכל** אומרים ומודים שע"י יסוד החוק הני"ל נרשמו **בפועל** כו"כ גויים ליהודים והפקידים **מצווים** לעשות כן גם להבא (באם רק יש בידו **איה** נייר, ונדפס כ"ז **בכל המכ"ע** דאה"ק).
- 5) וכל ההשערות: 1) הן בגדר ספק. 2) כל המפלגות באה"ק הצהירו **ברור** טעמיהם **שכל יום**, לשתיקה (כהודאה דמיי) לחיוב וכו'.
- 6) הטענה דהמחאה לא תועיל כו' ולכן אין למחות כו' - אפילו מנהיגי מפד"ל **הכריזו** שצריך למחות. ועיין ג"כ שבת (נה, א).
- 7) המצדדים לטובת החוק **כאן** - השיגו העתק **מכתבו** ודנים עתה איך לפרסמו להוכיח ש"גם הרב הענקין ש"י פסק שאין להלחם בהחוק וכו'".

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראווי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ט טבת מפרק קמ עד סוף פרק קנ	יום רביעי - ג' שבט מפרק יח עד סוף פרק כב
יום שני - א' שבט פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט	יום חמישי - ד' שבט מפרק כג עד סוף פרק כח
יום שלישי - ב' שבט מפרק י עד סוף פרק יז	יום שישי - ה' שבט מפרק כט עד סוף פרק לד
שבת קודש - ו' שבט פרק כ מפרק לה עד סוף פרק לח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ט טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 40, פרק טו ובוה... עד עמ' 40, ולבו חלל בקרבו.

- 1 **פָּרָק טו.** בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את ההבדל שבין "צדיק"
- 2 ל"בינוני". ל"צדיק" אין כבר יצר-הרע, אין "רע" בנפשו, ולכן, אי אפשר
- 3 שתהיה לו תאוה ל"רע". ואילו ב"בינוני" יש עדיין "רע" בנפשו. ולכן, יתכן
- 4 שתעלה בלבו נטיה לדברי תאוה. אלא שהנפש האלקית ב"בינוני"
- 5 לוחמת ב"רע" של הנפש
- 6 הבהמית, ואינה נותנת ל"רע"
- 7 להתפשט, ולתאוה להתממש,
- 8 במחשבה, דיבור או במעשה. 1
- 9 **וּבֹהָ** - במה שלמדנו על 2
- 10 ההבדל שבין "צדיק" 3
- 11 ל"בינוני", **יֻבֵּן מָה** 4
- 12 **שִׁבְתוֹבִי:** "וְשִׁבְתָּם" 5
- 13 **וְרֵאִיתָם בֵּין צִדִּיק** 6
- 14 **לְרָשָׁע, בֵּין עֶבֶד אֱלֹהִים** 7
- 15 **לְאִשֶּׁר לֹא עֲבָדוּ,** - 8
- 16 הגמרא² שואלת על פסוק 9
- 17 זה: היינו "צדיק" היינו 10
- 18 "עובד אלקים", היינו 11
- 19 "רשע" היינו "לא עבדו",
- 20 כלומר, הרי צדיק ועובד אלקים הם דבר אחד, וכן רשע ואשר
- 21 לא עבדו הם דבר אחד, ומזהי כפילות הלשון, כאילו ישנם כאן
- 22 שני הבדלים, בין "צדיק" ל"רשע" ובין "עובד אלקים" ל"אשר
- 23 לא עבדו"? והגמרא מתרצת: "עובד אלקים" ו"אשר לא עבדו"
- 24 תרומתו צדיקי גמורי נינהו (שניהם הם צדיקים גמורים) ואינו
- 25 דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחר.
- 26 כלומר: "לא עבדו" אין הכוונה ל"רשע", אלא ל"צדיק", והפסוק
- 27 קורא לו "אשר לא עבדו" מפני שהוא חוזר על לימודו מאה
- 28 פעמים בלבד, ואילו "עובד אלקים" הוא "צדיק" החוזר על
- 29 לימודו מאה פעמים ואחר. בכך מתרצת, לכאורה, הגמרא רק
- 30 את הקושיא "היינו רשע, היינו לא עבדו". ואילו הקושיא "היינו
- 31 צדיק, היינו עובד אלקים" לא תורצה כלל, שהרי שניהם
- 32 "צדיקים", ועוד נוסף שלישי ("לא עבדו") שגם הוא "צדיק" לפי
- 33 פירוש הגמרא. ברם, לפי מה שלמדנו על ההבדל בין "צדיק"
- 34 ל"בינוני" - יובן גם ההבדל שבין "צדיק" ל"עובד אלקים",
- 35 ובדלהלן: **שֶׁהַחֲפָז בֵּין "עוֹבֵד אֱלֹהִים" ל"צִדִּיק" הוּא,**
- 36 **שֶׁ"עוֹבֵד" הוּא לְשׁוֹן הָוָה,** - הוא עובד עכשיו את הקב"ה,

יום שני א' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 40, ובבינוני יש... עד עמ' כא, יותר מרגילותו.

- 77 ויגע בעבודת ה'. וְאִתְּעֵלֶּה
- 78 פִּי־בֵן - זה "אשר לא
- 79 עבדו", אִינוּ רָשָׁע, -
- 80 למרות שנעדר ממנו
- 73 **וּבִינּוֹנִי יֵשׁ גַּם בֵּין שְׁתֵּי**
- 74 **מִדְּרָגּוֹת:** "עוֹבֵד" 12
- 75 **אֱלֹהִים," וְ"אִשֶּׁר לֹא"** 13
- 76 **עֲבָדוּ" -** אין הוא עמל

ליקוטי אמרים

ובבינוני יש ג"כ שתי מדרגות
עובד אלהים ואשר לא עבדו ואעפ"כ אינו רשע כי לא

מִסְתַּתֵּר אֲשֶׁר בְּלֵב בְּלִלּוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּקְרָא "אוֹהֲבֵי שְׁמוֹ".
- שכן, לכל יהודי אהבה מסותרת בלבו להקב"ה, ואהבה
מסותרת זו מספיקה לו כדי ללמוד תורה ולקיים מצוות. מי
שצריך להילחם ביצירה הרע כדי לשמור תורה ומצוות, עליו

להתבונן בגדולת השי"ת,
כדי לעורר בתוכו רגש

הפחד מהקב"ה, להימנע
מלעבור על מצוות-לא-

תעשה; וכן לעורר בתוכו
אהבה מורגשת להקב"ה -

כדי להתאחד עם הקב"ה.
רגש-אהבה זה מביא אותו

לקיים מצוות וללמוד
תורה, מאחר שעל-ידו

הוא מתאחד עם הקב"ה.
ואילו זה שאודותו מדובר

כאן, אינו צריך להילחם
כלל עם היצירה הרע, בגלל

הסיבות האמורות,
וממילא אינו צריך

להיזקק לאותו סוג של
יראה ואהבה הנובעות

מהתבוננות בגדולת ה'.
מספיקה בשבילו, יחד עם

תכונותיו הטבעיות
המתאימות, אהבתו

המסותרת, שבטבע כל
אחד מישראל. ברם, אין כל זה בא לו מתוך עבודה עצמית.

ולכן אינו נקרא "עובד" בלל, - אינו נקרא "עובד אלקים",
כי אהבה זו המסתרת - על-ידה הוא מקיים תורה ומצוות,
אינה פעולתו ועבודתו בלל, - אינה נובעת מעבודתו

העצמית, אלא היא - האהבה המסותרת, ירשתנו מאבותינו
לבבל ישׂראל, וכמו שיתבאר לקמן. - כיצד אהבה זו היא

ירושא לנו מאבותינו. על-כל-פנים, מאחר שלא הוא - מתוך
עבודתו - יצר אהבה זו, וקינמו את התורה והמצוות, אינו קשור

אצלו ב"עבודה" - הוא נקרא "לא עבד". הרי, שב"בינוני"
עצמו, ישנן שתי מדרגות: "עובד אלקים" ו"לא עבד". כל

האמור הוא ביחס למי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו ואינו זקוק
להילחם עם יצרו הרע. וכן אף מי שאינו מתמיד בלימודו

בטבעו, רק שהרגיל עצמו ללמד בהתמדה גדולה, ונעשה
ההרגל לו טבע שני - כפי שזכר בפרק הקודם, ש"הרגל

נעשה טבע שני" - ואחרי שהרגיל עצמו בכך, הרי זה דבר טבעי
אצלו לשבת וללמוד בהתמדה, די לו - כעת, באהבה מסתרת

זו, אלא-אם-כן רוצה ללמד יותר מרגילותו. - שאז, עליו
לעורר אהבה מוחשית בלבו, כדי להתחזק, לפרוץ את גדרי

הטבע, וללמוד יותר מכפי רגילותו. ברם, כדי ללמוד רק כפי
רגילותו, אין הוא זקוק לשום "עבודה".

המאבק עם היצירה הרע, כי לא עבר מימיו שום עברה קלה,
- וודאי הדבר שלא עבר מימיו שום עבירה חמורה. - זהו ביחס

למצוות-לא-תעשה; וגם קיים כל המצוות שאפשר לו לקיים,
- מצוות-עשה, ותלמוד תורה כנגד כלם, - אף שעון ביטול

תורה הוא אחד העונות
שקשה מאד להינצל

ממנו, ולא פסיק פומיה
מנרסא. - לא פסק פיו

מללמוד תורה. אך, מדוע,
אם כך, הוא נקרא "לא

עבדו"? אלא שאינו
עושה שום מלחמה עם

היצר לנצחו, על-ידי
אור ה' המאיר על נפש

האלהית שבפח השליט
על הלב כנגד לעלי, -

שוו דרכו של ה"בינוני",
ללחום ביצירה הרע שלו

ולנצחו באור האלקי
המאיר על נפשו האלקית

הנמצאת במוח "השליט"
על הלב. ואילו הוא, אינו

זקוק למלחמה עם היצר
הרע כדי להיות "בינוני",
ובכל כך למה? מפני שאין
יצרו עומד לנגדו כלל

בתורתו, ואין צריך ללחם עמו - עם היצירה הרע, בלל, כגון
שהוא מתמיד בלימודו בטבעו מתולדתו על-ידי התבונה
ה"מרה שחיה", - כידוע, כש"המרה הלבנה" שולטת באדם,
אין הוא נוטה מטבעו להיות "מתמיד", ואילו אם ה"מרה

השחורה", שולטת באדם - יש בו הנטייה הטבעית להתמדה.
וממילא אין הוא צריך להזדקק למלחמה ביצירה הרע, כדי
ללמוד בזמן האפשרי לו. וכן אין לו מלחמה מתאווה נשים
מפני שהוא מצונן בטבעו, - וממילא אין הוא זקוק להילחם
בהרהורי עבירה, הנובעים מאותה תאוה, וכן בשאר תענוגי

עולם הזה - אין הוא צריך לעמול כדי להשתלט עליהם, כי
הוא מחסר הרגש הנאה בטבעו. ולכן אין צריך להתבונן
בליבך בגדולת ה', - כדי להוליד מבינתו רוח דעת ויראת
ה' במחו, - ועל ידי כך, להשמר שלא לעבר על מצוות
לא-תעשה, - כך, שמחמת פחדו מהקב"ה ישמר מלעשות דבר

שנאסר על-ידי הקב"ה. ואילו הוא אינו צריך להזדקק לכך. כן
אין הוא זקוק להתבונן בגדולת ה' כדי לעורר ואהבת ה' בלבו,
- וכתוצאה מאהבה זו, לדבקה בו בקיום המצוות, ותלמוד
תורה כנגד כל, - ועל-ידי לימוד תורה שהוא כנגד כולו, אין

הוא צריך להתייגע במוחו כדי לעורר בלבו אהבה גלויה אל
הקב"ה. אלא די לו - כדי להיות שלם בתורה ומצוות, באהבה

ליקוטי אמרים

עבר מימיו שום עבירה קלה וגם קיים כל המצוות
שאפשר לו לקיים ותלמוד תורה כנגד כולם ולא פסיק
פומיה מגירסא אלא שאינו עושה שום מלחמה עם היצר
לנצחו ע"י אור ה' המאיר על נפש האלהית שבמוח
השליט על הלב כנ"ל מפני שאין יצרו עומד לנגדו כלל
לכטלו מתורתו ועבודתו ואין צריך ללחום עמו כלל
כגון שהוא מתמיד בלימודו בטבעו מתולדתו על ידי
תגבורת המרה שחורה וכן אין לו מלחמה מתאווה
נשים מפני שהוא מצונן בטבעו וכן בשאר תענוגי עוה"ז
הוא מחוסר הרגש הנאה בטבעו ולכן אין צריך להתבונן
כל כך בגדולת ה' להוליד מבינתו רוח דעת ויראת ה'
במוחו להשמר שלא לעבור על מצוות ל"ת ואהבת ה'
בלבו לדבקה בו בקיום המצוות ות"ת כנגד כולו אלא
די לו באהבה מסותרת אשר בלב כללות ישראל
שנקראו אוהבי שמו ולכן אינו נקרא עובד כלל כי
אהבה זו המסותרת אינה פעולתו ועבודתו כלל אלא היא
ירשתנו מאבותינו לכלל ישראל וכמ"ש לקמן. וכן
אף מי שאינו מתמיד בלימודו בטבעו רק שהרגיל עצמו
ללמוד בהתמדה גדולה ונעשה ההרגל לו טבע שני די
לו באהבה מסותרת זו אא"כ רוצה ללמוד יותר מרגילותו

ועבודתו, ואין צריך ללחם עמו - עם היצירה הרע, בלל, כגון
שהוא מתמיד בלימודו בטבעו מתולדתו על-ידי התבונה
ה"מרה שחיה", - כידוע, כש"המרה הלבנה" שולטת באדם,
אין הוא נוטה מטבעו להיות "מתמיד", ואילו אם ה"מרה
השחורה", שולטת באדם - יש בו הנטייה הטבעית להתמדה.
וממילא אין הוא צריך להזדקק למלחמה ביצירה הרע, כדי
ללמוד בזמן האפשרי לו. וכן אין לו מלחמה מתאווה נשים
מפני שהוא מצונן בטבעו, - וממילא אין הוא זקוק להילחם
בהרהורי עבירה, הנובעים מאותה תאוה, וכן בשאר תענוגי
עולם הזה - אין הוא צריך לעמול כדי להשתלט עליהם, כי
הוא מחסר הרגש הנאה בטבעו. ולכן אין צריך להתבונן
בליבך בגדולת ה', - כדי להוליד מבינתו רוח דעת ויראת
ה' במחו, - ועל ידי כך, להשמר שלא לעבר על מצוות
לא-תעשה, - כך, שמחמת פחדו מהקב"ה ישמר מלעשות דבר
שנאסר על-ידי הקב"ה. ואילו הוא אינו צריך להזדקק לכך. כן
אין הוא זקוק להתבונן בגדולת ה' כדי לעורר ואהבת ה' בלבו,
- וכתוצאה מאהבה זו, לדבקה בו בקיום המצוות, ותלמוד
תורה כנגד כל, - ועל-ידי לימוד תורה שהוא כנגד כולו, אין
הוא צריך להתייגע במוחו כדי לעורר בלבו אהבה גלויה אל
הקב"ה. אלא די לו - כדי להיות שלם בתורה ומצוות, באהבה

יום שלישי ב' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כא, וזוה' יוב'... עד עמ' 42, עבודתו כלל:

ההתגברות על הנפש הבהמית הנגרמת כתוצאה מאהבה הבאה
על-ידי ההתבוננות, היא עבודה תמה - עבודה מלאה
ושלימה, לבינוני. או - דרך נוספת בעבודתו של ה"בינוני":
לעורר את האהבה המסתתרת שבלבו, - שלא תישאר
מוסתרת בלב, אלא
לעוררה ולגלותה, למשל
על-ידיה על הטבע
שכחלל השמאלי, -
שבלב, שזו נקרא גם כן
עבודה, להלחם עם
הטבע והיצר, על-ידי
המעורר האהבה
המסתתרת בלב. - אין זו
עדיין עבודה תמה, ברם,
יש כבר בכך משום
"עבודה". מה-שאין-כן
כשאין לו מלחמה כלל
- גם לא מלחמה ועבודה
לעורר את האהבה
המסתרת, כי הוא לומד
רק עד כמה שהתמדתו
הטבעית מכתובה לו,
ולמרות שגם לימוד כזה,
אי אפשר שיהיה לו קיום
תמידי, לולא האהבה

המסתרת (שכן, בלי האהבה המסתרת לכל הפחות, לא היתה
עומדת לו התמדתו הטבעית, משום שאחרי ככלות הכול, הוא
אוהב יותר את גופו ואת נוחיותו). ברם, מאחר שאין אהבה זו
באה לו מתוך יגיעה אין אהבה זו מצד עצמה נקראת
עבודתו כלל: - וממילא הוא נקרא "לא עבד". כדי שיקרא
"עובד אלקים", עליו לעבוד ולהילחם עם יצרו הרע, או על-ידי
אהבה הנגרמת כתוצאה מהתבוננות, או, על-כפופים, על-ידי
הבאת האהבה המסתרת שלו לידי גילוי.
בהקשר למה שלמדנו ש"בינוני" נקרא "עובד אלקים", מפני
שעליו להתייגע קשות ולהילחם בנפשו הבהמית - מן הראוי
להוסיף את הנאמר במאמרו של הרבי מוהריי"צ נשמות-עדן
מליובאוויטש, שהמלה "עבודה" היא מלשון "עורות עבדים".
כדי ליצור מעור עבה של בהמה, קלף לכתוב עליו ספר תורה
- יש צורך בעיבוד רב וממושך. כך גם בעבודתו של יהודי,
דרושה הרבה יגיעה, כדי להזדקך. מספרים על הרבי מהר"ש,
שפעם אחת נכנס אליו חסיד אחד, ובקש את ברכתו ל"עבודה",
בבקשתו התבטא: רבי, מה היא "עבודה" - אין אני יודע, אלא
מהעבודה שאין אני רוצה בה - אני מבין שזהו דבר טוב... תורת
החסידות נתנה משקל רב לכך, שעניני תורה ויראת שמים

1 וזוה' יוב' מה שכתוב בגמרא, ד"עובד אלקים" הינו מי
2 ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, ו"לא עבדו" - הינו מי
3 ששונה פרקו מאה פעמים לבד. - שלכאורה: מדוע יש בפעם
4 המאה ואחת להכריע כל כך, כנגד המאה פעמים - שאם הוא
5 לומד מאה פעמים בלבד,
6 אין הוא נקרא "עובד
7 אלקים", ובגלל הפעם
8 האחת הנוספת על המאה
9 - הוא כבר נקרא "עובד
10 אלקים"? אלא - כפי
11 שהוסבר, שכדי ללמוד
12 יותר מרגילותו, זקוק
13 האדם ל"עבודה"
14 ולמלחמה עם היצר הרע,
15 יובן הדבר היטב, וכפי
16 שה"תניא" ממשך: וְהֵינּוּ,
17 מְשֻׁם שְׂפִימֵיהֶם - בימי
18 חכמי התלמוד והגמרא,
19 הָיָה הַרְגִּילוֹת לְשִׁנוֹת כָּל
20 פֶּרֶק מֵאֵה פַעֲמִים, -
21 ולכן, לא נזקקו לשם כך
22 ל"עבודה", כיון שהיה זה
23 דבר שבהרגל. ואילו, כדי
24 ללמוד פעם אחת נוספת,
25 על המאה הקודמות, שזהו

26 יותר מרגילותו, היו צריכים ל"עבודה" - ובגלל פעם יחידה זו,
27 הוא נקרא "עובד אלקים". בְּדִאֲתָא הָתֵם בְּגִמְרָא - כמו שאנו
28 מוצאים שם בגמרא: מְשַׁל מְשֻׁק שֶׁל חֲמֵרִים שֶׁנִּשְׁכָּרִים
29 לְעֶשֶׂר פְּרָסֵי בִזְזָא - המשכירים את עצמם בשכר של זוז אחד
30 עבור מרחק של עשר פרסאות, וְלֵאחַד עֶשֶׂר פְּרָסֵי בְּתֵרֵי זִזִּי,
31 - בשני זוזים, מִפְּנֵי שְׁהוּא - שהפרסא הנוספת, יוֹתֵר
32 מְרִגִּילוֹתָם, - לכן הם לוקחים עבור הפרסא האחת הנוספת -
33 זוז נוסף. אותו דבר גם במי שלומד מאה פעמים ואחת - שכן,
34 זהו יותר מכפי רגילותו, וְלִכֵּן זֹאת הַפַּעַם הַמֵּאָה וְאַחַת, -
35 פעם אחת ויחידה זו, הִתְרַחַץ עַל הַרְגִּילוֹת שֶׁהִרְגֵּל מִנְעֻרָיו -
36 שְׁקוּלָה בְּנֶגֶד כָּל, וְעוֹלָה עַל גִּבְיָהּ - במעלה, בְּיֵתֵר שֵׁאת
37 וְיֵתֵר עוֹ, לְהוֹיֹת נִקְרָא "עוֹבֵד אֱלֹהִים", - וכל כך למה? מִפְּנֵי
38 שְׂכָרֵי לְשִׁנוֹת טִבַּע הַרְגִּילוֹת, צִרִיךְ לְעוֹרֵר אֶת הָאֱהָבָה לַה',
39 עַל-יְדֵי שְׂמִתְבוּנָן בְּגִדּוֹלַת ה' בְּמִחוּ, - והתבוננות זו מביאה
40 אותו לְשִׁלּוֹת עַל הַטִּבַּע שֶׁכִּחַלֵּל הַשְּׁמָאֵלִי - שבלב, מקומה
41 של הנפש הבהמית והיצר הרע, הַמֵּלֵא דִם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית
42 שֶׁמְהַקְלִיפָה, שְׂמִמְנָה הוּא הַטִּבַּע - ובכוח אהבה זו, יש בידו
43 להתגבר על הטבע. הרי, שהתגברותו על הטבע נגרמת
44 כתוצאה מאהבה הבאה מההתבוננות בגדולת הקב"ה. וְזוֹ -

לו לקרן דרומית" – נהיה לו חם יותר (צד דרום רומז על חמימות, בארצות הדרומיות חם יותר), "מזרחית" – נהיה אור יותר (מלשון זריחת השמש), "מזרחית צפונית" – עליידי כך מאירים גם את היצירה הרע הנקרא "צפוני", עד שהוא מגיע ל, "צפונית מערבית" – עושים מהיצירה הרע – טוב וקדושה, מהפכים אותו "ממריד למתקא", ממר למתוק, שזהו משמעות המלה "מערבית" – מלשון עריבות ומתיקות.

יבואו כתוצאה מ"עבודה", מיגיעה רבה עם עצמו. אך, יחד עם כך, מלמדת אותנו חסידות, ש"עבודה" אין הכוונה להקים רעש והמולה. הרבי מוהרש"ב נשמתו עדן מליבאוויטש שמע פעם בשם רבנו הזקן: – ה"עולם" חושב ש"עבודה" צריכה להיות ברעש ובהמולה, הדבר פשוט לגמרי: צריך להיות: "עלה בכבש" – כשמתעלים במקצת ("כבש" היא כעין ממדיגה עלידה עולים למעלה), "ופנה לסובב" – והאדם מתבונן בנעשה סביבו, "ובא

יום רביעי ג' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 42, פרק טז וזה כלל... עד עמ' 44, לקמן באריכות:

עליידי קיום המצוות ולימוד תורה, מתדבק יהודי עם הקב"ה, כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, לכן מניעה אותו האהבה לקיים מצוות וללמוד תורה. כשאדם יוצר בלבו אהבה רגשית להקב"ה (והיא מביאה אותו לקיום מצוות), ויראה גלויה מהקב"ה במוחו (המונעת אותו מלעבור עבירות) – הרי יש לו, כפי

ההוסבר בפרק הרביעי, אותן אהבה ויראה, המביאות אותו לקיום אמיתי, ולזהירות בתרי"ג המצוות, והן השורש וד"פנימיות" של קיום מצוות העשה ושל שמירת מצוות הלא-תעשה. ברם, יתכן הדבר, שאדם מתעמק ומתבונן בגדלות הוי' ואף-על-פי כן אין הוא יכול ליצור בתוכו אהבה ויראה גלויות ורגשיות להקב"ה.

הן נשארות מוסתרות במוחו ובלבו – על כך אומר רבנו הזקן להלן, שגם במקרה זה, מתלבשות האהבה והיראה – רבנו הזקן קורא להן "תבונה" – במעשה המצוות, כאילו קיים אותן עליידי אהבה ויראה גלויות ורגשיות. ויתר על כן, צריך לידע כלל גדול בעבודה לבינונים, שגם אם אין יד – אין כוח, שכלו ורוח בינתו משגת – עד לידי כך, שיוכל להוליד אהבת ה' בהתגלות לבו, שיהיה לבו פוער פרשפי אש וחפץ בחשיקה ותשוקה מורגשת כלב – שהלב ירגיש את האהבה והתשוקה, לדבקה בו, – בהקב"ה. כך אכן צריך להיות, שהלב ירגיש באהבה להקב"ה. ואילו אצלו – אין הדבר כך, אלא: רק האהבה – הנוצרת מהתבוננותו, מסתרת במוחו ותעלומות לבו, – הסיבה לכך, שאין האהבה באה אצלו בהתגלות לבו, אינה מפני שחסר משהו בהתבוננותו, אלא, כפי שרבנו הזקן אומר בהגהה, הסיבה לכך תלויה בשורש נשמתו: *והסבה לזה היא, מפני היות המוחין שלו ונפשיותו נשמה שלו מבחינת עבוד והעולם תוך התבונה, ולא מבחינת לידה והתגלות, בידוע ליוצריהן: – ליוצרי תורת

15 פרק טז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, ששני אופנים ישנם, בשינוי הרגל-הטבע של הנפש הבהמית, עליידי עבודה: – התעוררות והתגלות האהבה להקב"ה עליידי ההתבוננות בגדולת הקב"ה – וזו נקראת "עבודה תמה", עבודה שלימה; – התעוררות האהבה המסתרת שכלב כל אחד מישראל להקב"ה – אהבה זו אין האדם יוצר

21 בעבודתו, אלא היא ירושה
22 לנו מאבותינו, ועבודתו של
23 האדם בכך מתבטאת
24 בהתעוררות האהבה בלבד.
25 בתחילת הפרק הבא, אותו
26 אנו עומדים ללמוד, יסביר
27 רבנו הזקן: בעבודתם של
28 ה"בינונים" ישנו "כלל גדול",
29 והוא – לשלוט ולמשול על
30 הטבע של הנפש הבהמית.
31 וזה כלל גדול בעבודה
32 ה' לבינונים: העקר הוא
33 למשל ולשלוט על הטבע
34 שבחלל השמאלי, –

35 שכלב, היינו הטבע של הנפש הבהמית שמקומה בחלל השמאלי שכלב, עליידי אור ה' המאיר לנפש האלהית שבמח, – ועליידיך, ולשלוט על הלב, – כדי שה"בינוני" יוכל לשלוט בתאוות הנפש הבהמית, הוא זקוק בבחינות מסוימות, להשתמש, נוסף לענין "מוח שליט על הלב", גם באור האלקי שהנפש האלקית מאירה – וגם עזרה זו מבחינת אור הוי', יכולה להיות, עליידי התעמקות בגדולת הקב"ה, בשמתבונן במוחו בגדלות אין-סוף ברוך-הוא, להוליד מבחינתו – מהבנתו בגדולת הקב"ה, רוח דעת ויראת ה' במוחו, – יראה זו משפיעה עליו, להיות "סור מרע" – מאיסורי דאורייתא ודרבנן, ואפילו אסור קל של דבריהם חסוישולם, – מכל סוגי האיסורים האמורים, מצילה אותו, אותה יראת ה' שהוא מעורר במוחו; וגם יעורר עליידי התבוננותו בגדולת הקב"ה: ואהבת ה' כלבו בחלל הימני – מקומה של האהבה של הנפש האלקית, בחשיקה וחפיצה לדבקה בו בקיום – עליידי קיום, המצוות דאורייתא ודרבנן, ותלמוד תורה ששנגד כלן, – שכנגד כל המצוות, שהרי

47 דבר כפוי; ולית מחשבה דילחון תפיסא ביה פלל, -
48 המחשבה של נפשם ורוחם (בהיותן בגוף) אינה יכולה להשיג
49 את הקב"ה, כִּי־אם בְּאִשֶּׁר - מחשבתו, תְּפִיסָא וּמִתְלַבֶּשֶׁת
50 בְּתוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, - כשיהידי לומד תורה ומקיים מצוות, הוא
51 "תופס" ומשיג את רצונו
52 וחכמתו של הקב"ה, שהן
53 דבר אחד עם הקב"ה
54 עצמו. כְּמִשְׁלַל הַמַּחֲבֵק
55 אֶת הַמֶּלֶךְ הַנּוֹכַח לְעֵיל; -
56 אף שהמלך לבוש
57 בלבושיו, אין זה ממעט
58 בחשיבות הנעלה של
59 חיבוק המלך; כך גם
60 בעניינה: אף שהתורה
61 והמצוות מלובשות
62 בענינים גשמיים, אך יש
63 בכך משום רצונו וחכמתו
64 של הקב"ה, הרי זה כאילו
65 "תופס" בהקב"ה עצמו
66 כביכול. את כל האמור,
67 הוא מבין במוחו, ומהמוח
68 נקלטת הבנה זו בלב - וזה
69 יוצר בו את ההחלטה: וְאִי
70 לֹאֵאת, - ולכן, יֵאָתֶה לָהֶן
71 - ראוי לנפשו ולרוחו,
72 לְחַבֵּקוֹ - את הקב"ה,
73 כָּלֵל לֵב וְנַפֶּשׁ וּמֹאד, -
74 בשלשת הבחינות של
75 "כל לבבך ובכל נפשך
76 ובכל מאדך". דְּהִינּוּ קִיּוּם הַתְּרִי"ג מִצְוֹת כְּמַעֲשֵׂה וּבְדִבּוֹר
77 וּבְמַחֲשָׁבָה, שְׁהִיא - "ובמחשבה", הַשְׂגָּת וַיִּדְעֵת הַתְּוֹרָה -
78 את ההבנה בתורה מקבלים בלבוש המחשבה, כְּנֻכָּר לְעֵיל. -
79 בפרקים הקודמים, שעלידי לימוד תורה וקיום מצוות "לוקחים"
80 כביכול, את הקב"ה עצמו. הרי, שמהתבוננות בגדולת הקב"ה,
81 המשפיעה על הנפש לרצות להתדבק בהקב"ה - ושאי־אפשר
82 להגיע לכך אלא עלידי קיום מצוות ולימוד תורה - נוצרת
83 אצלו ההחלטה להתדבק בהקב"ה עלידי קיום התורה
84 והמצוות. הֵנָּה, כְּשֶׁמַּעֲמִיק בְּעֵינָיו זֶה בְּתַעֲלוּמוֹת תְּבוֹנוֹת לָבוֹ
85 וּמֹחוֹ, וּפְּיּוֹ וְלִבּוֹ שָׁוִין, - ההחלטה הנוצרת בלבו, באה לידי
86 ביטוי, במלוא העוצמה, בדיבור, שְׁמַקְנִים בֵּן בְּפִיו כְּפִי אִשֶּׁר
87 נִגְמַר - הוחלט, בְּתִבּוֹנַת לָבוֹ וּמֹחוֹ, דְּהִינּוּ לְהִיּוֹת בְּתוֹרַת
88 ה' חֲפָצוֹ וַיְהִיגָה בָּהּ יוֹמָם וְלַיְלָה בְּפִיו, וְכֵן הִנְדִּים וּשְׂאֵר
89 אֲבָרִים מְקַנְמִים הַמִּצְוֹת כְּפִי מֶה שֶׁנִּגְמַר בְּתִבּוֹנַת לָבוֹ וּמֹחוֹ
90 - הנה, כשהוא מבצע החלטה זו, תְּרִי תְּבוֹנָה זו - כלומר,
91 האהבה והיראה השכליות, שאי־אפשר לקוראן בשם אהבה
92 ויראה - כִּי־אם "תבונה", מִתְלַבֶּשֶׁת כְּמַעֲשֵׂה דְּבוֹר וּמַחֲשָׁבָה

1 הקבלה. בסדר התהוותו של ה"מדות" מה"שכל" באדם -
2 למשל: עלידי הבנתו גדלות הקב"ה, "נולדת" בתוכו מדת
3 האהבה להקב"ה - יש שהמדות כבר "נולדות" ומתגלות בלב,
4 ויש שהמדות נמצאות עדיין ב"שכל". כלומר, לעת עתה קיימת
5 בשכל בלבד נטיה לדבר
6 המובן - במגמה של
7 אהבה או של יראה. כך
8 גם למעלה, בספירות,
9 ישנן מדות שהן כבר
10 בהתגלות, וישנן מדות
11 שהן עדיין מוסתרות
12 ב"בינה", ומאחר
13 שהנשמות באות מהמדות
14 שלמעלה - ישנן נשמות
15 שהן ממדת החסד,
16 ונשמות שהן ממדת
17 הגבורה, ישנם גם בזה שני
18 אופנים: נשמות ששורשן
19 במדות כפי שכבר התגלו
20 - ולכן יכולים בעלי
21 נשמות אלו, ליצור בלבם
22 אהבה גלויה להקב"ה;
23 ונשמות ששורשן במדות
24 כפי שהן עדיין בהעלם
25 ב"בינה" - בעלי נשמות
26 אלו אינם יכולים ליצור
27 בלבם אהבה גלויה
28 להקב"ה, אלא היא
29 נשארת בהעלם - כמו
30 שהדבר בשורש נשמתם. על־כִּלְפִּינֵים הרי מובן, שישנם כאלה
31 שאהבתם היא בהעלם במוחם ומוסתרת בלבם, דְּהִינּוּ שְׁחֵלֵב
32 מִבֵּין בְּרוּחַ חֶקְמָה וּבִינָה שְׁבִימָחוֹ - צריך אמנם להיות, שהלב
33 ירגיש ויחדר בהתפעלות של אהבה; אלא שאצלו המצב הוא
34 ש"הלב מבין", שגם בלבו נקלטת ההבנה בלבד בְּגִדְלַת אֵינְסוֹף
35 בְּרוּךְ־הוּא, דְּכָלֵא קָמִיָּה כָּלֵא חָשִׁיב מְשִׁשׁ, - כלפי הקב"ה
36 נחשב הכל - לבלום ממש. אִשֶּׁר עַל כֵּן יֵאָתֶה לוֹ וַתִּבְרָךְ
37 שְׁתִּכְלָה אֱלֹוֹ נַפֶּשׁ כָּל חַי לְדַבֵּק וּלְהַכֵּלֵל בְּאִזְרוֹ; וְגַם נַפֶּשׁוֹ
38 וְרוּחוֹ אִשֶּׁר בְּקִרְבּוֹ כִּדְ יֵאָתֶה לָהֶן - ראוי להן, להיות כְּלוֹת
39 אֱלֹוֹ - להקב"ה, בְּחִשְׁקָהּ וְחִפְצָהּ, לִצְאֵת מִנְרִתָּקוֹ, הוא
40 הַגּוֹף, - הגוף הוא כמו נרתיק המחזיק בתוכו את הנשמה,
41 לְדַבֵּקָה בּוֹ, - כך הוא מבין, שעל הנפש להיות בתשוקה
42 להקב"ה עד ל"כלות הנפש", רַק שְׁבַע־לְכָרְחֵן חַיּוֹת הֵנָּה
43 בְּתוֹךְ הַגּוֹף וְצִרְרוֹת בּוֹ בְּאִלְמָנוֹת חַיּוֹת; - שאין להן היתר
44 להינשא, מפני שבעליהן שעובד אותן, חיים עדיין. כלומר, בעצם
45 היה מן הראוי לנשמה שתהיה בה השאיפה לרצות לצאת
46 מהגוף כדי להתאחד עם הקב"ה, וההישראות בגוף תהיה אצלה

1 התורה ומצותיה, להיות להם בחינת מחין וחיות –
 2 שה"תבונה" תשמש להם כמחין וחיות, וגדפין לפרחא לעילא,
 3 – כנפיים לתורה ולמצוות, לפרוח בהן למעלה, שהרי כך נאמר
 4 ב"זהר"², ש"אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא" –
 5 תורה בלי אהבה ויראה,
 6 אינה עולה למעלה; הרי
 7 שהאהבה והיראה הן כמו
 8 "כנפיים" לתורה ולמצוות,
 9 אף שאין ה"תבונה"
 10 מייצגת אהבה ויראה
 11 לבביות אמיתית, כאלו
 12 עסק בהם – בתורה
 13 ובמצוות, דחילו ורחימו
 14 – ביראה ואהבה, ממש
 15 אשר בהתגלות לבו
 16 [בחינת] וחייתו, וחייתו
 17 ותשוקה מרגשת בלב
 18 ונפשו הצמאה לה,
 19 מפני רשפי אש אהבתו
 20 שבלבו, כנזר לעילא –
 21 כל האמור היה נכון
 22 כשהאהבה והיראה היו
 23 בהתגלות בלב, ולכן היו

24 הן נעשות לחיות ול"כנפיים" להעלות בהן את התורה והמצוות
 25 למעלה; ורבנו הזקן מחדש, שגם בנידון דידן הדבר כך: תבונה
 26 זו, אף שאין היא מורגשת בלב, גם היא נעשית ל"חיות"
 27 ול"כנפיים" לתורה ולמצוות. וכל כך למה? הואיל ותבונה זו
 28 שבמחיו ותעלומות לבו היא המביאות לעסק בהם, –
 29 בתורה ובמצוות, ולולי שהיה מתבונן בתבונה זו לא היה
 30 עוסק בהם כלל, אלא – היה עוסק בצרכי גופו לבד – כפי
 31 טבעו הכללי של האדם להתעסק בצרכי גופו, וה"תבונה" היא
 32 זו שמנתקת אותו מלהתעסק בצרכי גופו, ובמקומן להתעסק
 33 בעניני תורה ומצוות. לכן נעשית ה"תבונה" – ה"חיות"
 34 וה"כנפיים" לתורה ולמצוות. שאת קיומן הביאה "תבונה" זו.
 35 [וגם אם הוא מתמיד בלימודו בטיב, – ולכאורה היה לומד
 36 תורה גם בלי ה"תבונה", אף על פיריכו אהבה את גופו יותר
 37 בטיב]. – מאשר את לימוד התורה, וכתוצאה מכך היה
 38 מתעסק בענינים אחרים המביאים תענוג לגופו. האהבה
 39 להקב"ה – בענינו, "במחיו ותעלומות לבו" – משפיעה עליו,
 40 להגביר את טבע ההתמדה שלו על אהבתו הטבעית הגופנית.
 41 ולכן אהבה זו היא ה"חיות" של התורה והמצוות שלו. אם כי
 42 בפרק הקודם דובר, שמי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו, נקרא:
 43 "לא עבדו", כי אין הוא זקוק לשם כך ל"עבודה" כלל, כיצד
 44 איפוא, אומרים בפרק זה (בו מדובר אודות זה שעובד כפי
 45 הדרוש. ואף עוסק ב"עבודה תמה") שגם מי שהוא בטבעו
 46 מתמיד בלימודו, צריך ל"תבונה" לשם עבודתו? אלא, בפרק

ליקוטי אמרים

בחי' מוחין וחיות וגדפין לפרחא לעילא כאלו עסק בהם
 בדחילו ורחימו ממש אשר בהתגלות לבו [בחיפה]
 וחייתו ותשוקה מורגשת בלבו ונפשו הצמאה לה'
 מפני רשפי אש אהבתו שבלבו כנ"ל] הואיל ותבונה
 זו שבמחיו ותעלומות לבו היא המביאות לעסק בהם
 ולולי שהיה מתבונן בתבונה זו לא היה עוסק בהם כלל
 אלא בצרכי גופו לבד [וגם אם הוא מתמיד בלימודו
 בטבעו אעפ"כ אוהב את גופו יותר בטבעו] וזה רמזו
 רז"ל באמנם מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה
 והוה ליה למימר מעלה עליו הכתוב כאלו עשה.
 אלא הענין כי דחילו ורחימו שבהתגלות לבו הם
 המתלבשים במעשה המצות להחיותם לפרחא לעילא
 כי הלב הוא ג"כ חומרי כשאר אברים שהם כלי
 המעשה אלא שהוא פנימי וחיות להם ולכן יכול
 להתלבש בהם להיות להם גדפין להעלותם. אך

47 הקודם דובר במי שאינו מעורר את האהבה כלל, ומה שטבע
 48 ההתמדה שלו מתגבר על הטבע של אהבת גופו – הרי זה
 49 מהאהבה המסותרת בלבד, שאין היא נמצאת בו בגלל עבודתו,
 50 הרי שאין כאן שום עבודה כלל. ואילו בענינו שהתגברות טבע
 51 ההתמדה שלו על אהבת
 52 גופו באה כתוצאה
 53 מה"תבונה" – אהבה
 54 המתעוררת בו על-ידי
 55 התבוננות – הרי הדבר
 56 נקרא "עבודה", ואפילו
 57 "עבודה תמה".
 58 וזה – מה שאנו אומרים,
 59 שה"תבונה" מתלבשת
 60 בתורה ובמצוות ומעלה
 61 אותן למעלה, כאילו עסק
 62 בהן באהבה שבהתגלות
 63 הלב, רמזו רז"ל
 64 באמנם: "מחשבה
 65 טובה תקדוש ברוך הוא
 66 מצרפה למעשה" – לפי
 67 הפירוש הפשוט בלבד,
 68 שהדברים אמורים לגבי
 69 מי שחשב לעשות מצוה,
 70 ובגלל סיבה, שאינה תלויה בו, נמצא ממנו לעשותה, בכל זאת
 71 מחשיב הקב"ה כאילו עשה את המצוה – הרי, וזהו ליה
 72 למימר: – היה עליהם לומר: "מעלה עליו הכתוב כאלו
 73 עשה". – דברים מפורשים, שהתורה רואה אותו כאילו ביצע
 74 מחשבתו בפועל. מדוע, איפוא, השתמשו רבותינו ז"ל בביטוי
 75 "מצרפה למעשה"? ביטוי שמשמעותו שה"מעשה" קיים, אלא
 76 שאין לו שייכות ל"מחשבה", והקב"ה מצרף את שני אלה,
 77 המחשבה והמעשה: אלא הענין, – שאכן מתכוונים בכך לרמוז
 78 על מה שדברנו, כי דחילו ורחימו – יראה ואהבה,
 79 שבהתגלות לבו, הם המתלבשים במעשה המצוות
 80 להחיותם לפרחא לעילא, – להכניס חיות במעשה המצוות,
 81 שתעלינה למעלה. וכל כך למה? – כי הלב הוא גם חמרי,
 82 כשאר אברים שהם כלי המעשה, – לכן, כשיש לו אהבה
 83 מורגשת בלב, – כלומר, הגילוי של הנפש המתבטא ברגש של
 84 אהבה, בא לידי הגשמה במדה כזו, שהוא מורגש ב"חומר" הלב
 85 – יכול כבר גילוי נפשו זה, האהבה, להתקבל גם בשאר האברים
 86 הגשמיים, ולהכניס בהם חיות, כשהם עושים מה שהלב רוצה.
 87 שכן, הלב הוא ה"פנימיות" והחיות של כל שאר האברים, כפי
 88 שה"תניא" אומר להלן: אלא שהוא – הלב, פנימי וחיות להם,
 89 – לשאר האברים, ולכן יכול להתלבש בהם – מחמת שהלב
 90 הוא בעצם קרוב לשאר האברים, ויחד עם זה הוא ה"חיות"
 91 שלהם, יכולה אהבה הלב להתלבש במעשים שהאברים
 92 עושים, להיות להם גדפין – כנפיים, להעלותם. – להעלות

וְהַמְצוּת. – ב"עבודה" זה רומז לאותיות התורה והמצוות. לפי
הסדר הרגיל, צריך מ'תבונה" להימשך ל"זעיר אניפין" (המושג
הקבלי ל"מדות") – כמו שבאדם נמשך הכל מהשכל למדות –
ולאחר מכן זה יכול להימשך ל"מלכות". אך, "לפעמים" הסדר

הוא, שמ"בינה" נמשך ישר
ל"מלכות" (בלי אמצעות

ההעברה דרך "זעיר
אניפין"), משמעות הדבר

ביחס לעבודתו של האדם,
היא: הסדר הנכון צריך

להיות באופן כללי,
שמהתבוננות תימשך

ההבנה ב"מדות", לעורר
אהבה ויראה, ומהאהבה

והיראה באה ההשפעה
לקיום תורה ומצוות. אך,

לפעמים הסדר הוא
בצורה אחרת,

שמ"תבונה" נמשך באופן
ישר ללימוד וקיום

התורה והמצוות.
וְהַמְשָׁכִיל (יבין): –

ה"הגהה" שזורה במושגים
קבליים, ובהמשך הלימוד

ב"תניא" יוסברו ביתר בהירות. להלן מסביר רבנו הזקן,
שהידיד במה שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן
ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שמעשי המצוות יוכלו לעלות

לעולם הבריאה – הוא עולם ההשגה – בו עלות התורה
והמצוות הנובעות מאהבה ויראה, הנוצרות מהתבוננות והשגה

בגדולת הקב"ה. ברם, גם בלי צירוף זה, עלות התורה והמצוות
לעולם היצירה – עלידי האהבה והיראה הטבעיות להקב"ה,

המסותרות בלבו של כל אחד מישראל. אַךְ צִירוף זֶה –
שלמדנו שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה"

למעשה המצוות, כדי שיעלו למעלה, מְצַרְף הַקְדוּשָׁה הַטּוֹבָה
הוא, כְּדֵי לְהַעֲלוֹת מַעֲשֵׂה הַמְצוּת וְעַסְק הַתּוֹרָה הַנִּעְשִׂים

עַל־יְדֵי "מַחֲשַׁבָּה טוֹבָה" הַנּוֹכַח לְעֵיל, – אותה "מחשבה
טובה" הנובעת מן ה"תבונה", עַד עוֹלָם הַבְּרִיאָה, מְקוֹם עֲלִיַּת

הַתּוֹרָה וְהַמְצוּת הַנִּעְשִׂים עַל־יְדֵי דְחִילוֹ וְרַחֲמֵי – יראה
ואהבה, שְׂכָלִים אֲשֶׁר בְּהַתְגַּלּוּת לְבוֹ מִשָּׁ. אֲבָל בְּלֹא־הֶכִּי

– בלעדי זאת, נִמְי' – גם כן, עוֹלָם – התורה והמצוות, לְעוֹלָם
הַיְצִירָה, עַל־יְדֵי דְחִילוֹ וְרַחֲמֵי מְבַעִים – אהבה ויראה

טבעיות, הַמְסַתְרִים בְּלִבָּ בְּלִי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדוֹתָם, – לכל יהודי
יש בטבע אהבה ויראה מוסתרות להקב"ה, ובאמצעות אהבה

ויראה אלו, עלות המצוות לעולם היצירה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר
לְקַמְן בְּאִרְיֹכּוֹת: – כמו שיוסבר בפרקים הבאים באריכות,

מדוע מעלות האהבה והיראה הטבעיות, את המצוות לעולם
היצירה. על-כל-פנים, מובן שגם מי שאינו יכול ליצור בתוכו

אהבה ויראה בהתגלות הלב, אלא בבחינת ה"תבונה", מספיק לו
דבר, להיות שלם, על-ידך, בתורה ובמצוות, שגם הן תעלינה

את מעשה המצוות למעלה, כמו שאנו רואים במוחש, שבשעה
שאדם עושה דבר מתוך אהבה, פועלות אז הידים ב"חיות" שונה
ומיוחדת. שכן, כאמור, כשגילוי הנפש בא לידי הגשמה בצורה
כזו שהוא מורגש בלב, הוא יכול להיות אז מורגש גם בכל שאר

האברים, ולהכניס "חיות"
באברים כשהם עושים את

המעשה. אַךְ דְּחִילוֹ
וְרַחֲמֵי – היראה

והאהבה, שְׂפָתַי בְּתוֹכִי
מִחוּ וְתַעֲלוּמֹת לְבוֹ

הַנּוֹכְרִים לְעֵיל – נִכְחוּ
דְּרַבְרֵיהֶם לְמַעַל מַעַלָּה

מִבְּחִינַת הַמַּעֲשֵׂה, וְאִי
אֶפְשָׁר לָהֶם – לאהבה

ויראה ה"שכליות",
לְהַתְלַבֵּשׁ בְּבַחֲנִית

מַעֲשֵׂה הַמְצוּת לְחַיֹּת
לָהֶם – למצוות, בְּחִינֹת

מִחוּ וְחַיֹּת לְהַעֲלוֹתָן
לְפָרְחָא לְעֵילָא, –

להעלות ("לפרוח")
למעלה. שכן, העובדה

שהאהבה באה לידי ביטוי
במוח בלבד – והמוח עדין

יותר משאר אברים אחרים – משמעותה, שגילוי הנפש המתגלה
במוח, לא התגשם עדיין כל כך, שיוכל להתפשט גם בשאר

האברים שאינם עדינים כמו חומר המוח. כמו שאנו רואים
במוחש, כשאין לאדם חשק בלב לעשות דבר מסוים, הוא אמנם

עושה את הדבר, אלא שזהו מחמת שהוא מבין במוחו שעליו
לעשות את המעשה – חסרה אז "חיות" במעשה זה. כך גם ביחס

לאהבה ויראה שהן בבחינת "תבונה" בלבד, אין ביכולתן
להחדיר ולתת את ה"חיות" הראויה במעשה המצוות, ועל-ידי

זה להעלות את המצוות, אִם לֹא שֶׁהַקְדוּשָׁה הַטּוֹבָה הַמְצַרְפָּן
וְהַמְכַבֵּד בְּבַחֲנִית הַמַּעֲשֵׂה; – וכך יכולות הן לשמש כ"נכפיים"

למעשה; וְהֵן – אותן אהבה ויראה שבמוח, נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם
"מַחֲשַׁבָּה טוֹבָה", – הן רק "מחשבה טובה", כִּי אֵינָן דְּחִילוֹ

וְרַחֲמֵי – יראה ואהבה, מִשָּׁ בְּהַתְגַּלּוּת לְבוֹ, כִּי־אִם
בְּתַבּוּנַת מִחוּ וְתַעֲלוּמֹת לְבוֹ בְּנוֹכַח לְעֵיל. – ומפני שהן

מתבטאות במוח, הן נקראות "מחשבה טובה" (מחשבה היא הרי
במוח), שהקב"ה "מצרפה למעשה" – למעשה המצוות שהאדם

עושה באמצעות מחשבה טובה זו, שיוכלו לעלות למעלה. בכך
יוסבר לנו הביטוי: "מצרפה למעשה" – שכן, "מעשה" ישנו כאן

ו"מחשבה" ישנה כאן, יש רק לצרף את המחשבה למעשה. כאן
באה ב"תניא" הגהה, המציינת, שבתורת הקבלה מדובר על ענין

זה כמו שהוא למעלה, בספירות – ומשם מבינים אותו גם למטה
בעבודת האדם: * (וכמו שְׂפָתַי בְּתוֹכִי הַיָּדִים, דְּ"תַבּוּנָה"

אוֹתִיּוֹת "בְּן וְכַת", שֶׁהֵן – בן" ו"בת" בעבודה, הם: דְּחִילוֹ
וְרַחֲמֵי. – יראה ואהבה. וְלִפְעָמִים הַתַּבּוּנָה יוֹרֶדֶת לְחַיֹּת

מִחוּ בְּנוֹקְבָא דְ"זַעֲרֵי אַנְפִּין", שֶׁהֵן אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה

והוא אמר להם: ההוכחה לאהבה אמיתית למישהו היא, 7
שאוהבים גם את מי שהאהוב אוהב. הקב"ה אוהב הרי את 8
בני ישראל, ככתוב: "אהבתי אתכם אמר ה'", וכשאוהבים 9
יהודים, שהם אוהביו של הקב"ה, זה מוכיח שהאהבה 10
להקב"ה היא אמיתית. ורבנו הזקן סיים: – "ואהבת לרעך 11
כמוך" היא כלי ל"ואהבת את ה' אלקיך". 12

למעלה, כמו התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה 1
שבהתגלות הלב. 2
בהקשר למה שלמדנו על אהבת ה' המזרימה "חיות" ומעלה 3
את התורה והמצוות לעולם נעלה יותר, מן הראוי להוסיף: 4
חסידי רבנו הזקן התווכחו ביניהם, מה נעלה יותר, אהבת 5
ה' או אהבת ישראל? נכנסו אל רבנו הזקן ושאלוהו על כך, 6

יום חמישי ד' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 44, פרק יז ובוה יובן... עד עמ' כג, מצותיו ותורתו.

וקרוב כל כך. אין הדבר כך. שכן, התורה היא נצחית ונאמרה 50
לכל דור, לאו דוקא לדור המדבר, אך, כאמור, במוחש אנו 51
רואים: ש"אין "קרוב מאד הדבר" להפך לבו מתאוות עולם 52
הזה לאהבת ה' באמת, – שכן, מטבעו נוטה הלב לתאוות, 53
וכדי לעורר אהבה 54
להקב"ה, על האדם 55
לשנות את הנטיה 56
המציאותית שבלב, 57
מקיצוניות אחת 58
לקיצוניות קוטבית – 59
מתאוות העולם הזה 60
לאהבה להקב"ה. שתי 61
אלה – תאוות העולם 62
הזה, ואהבת ה', אינן 63
יכולות, בשום אופן, 64

ליקוטי אמרים

פרק יז ובוה יובן מ"ש כי קרוב אליך הדבר מאד
בפיך ובלבבך לעשותו דלכאורה
הוא בלבבך נגד החוש שלנו [והתורה היא נצחית]
ש"אין קרוב מאד הדבר להפך לבו מתאוות עוה"ז
לאהבת ה' באמת וכמ"ש בגמרא אטו יראה מילתא
זוטרתה היא וכל שכן אהבה. וגם אמרו רז"ל דצדיקים
דוקא לבם ברשותם. אלא דלעשותו ר"ל האהבה

להיות ביחד. כמאמר ה"חובת הלבבות" ששם שיש ומים 65
אינם יכולים "לדור" ביחד, כך לא יכולות תאוות העולם הזה 66
ואהבת ה' להיות ביחד בלב האדם. אנו רואים, אם כן, שלא 67
"קרוב" ולא קל כליכך לקבוע בלב האדם אהבת ה' ויראת ה'. 68
וכמו שכתוב בגמרא: "אטו יראה מילתא זוטרתה היא?" – 69
וכי היראה (מהקב"ה) היא דבר קטן? על מה שאמר משה רבנו: 70
"מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה", שואלת הגמרא: 71
"אטו יראה מילתא זוטרתה היא?" – "דמזה מוכח – דאדרבה, 72
בכל הדורות ואפילו בדורו של משה – אינו קרוב מאד" (לשון 73
כ"ק רבינו), ואם כך הדבר ביחס ליראה וכל-שפן אהבה. – 74
שכן, קשה יותר להגיע לאהבה מאשר ליראה, שלאהבה בודאי 75
לא כליכך קל להגיע. הרי, שנוסף לחוש שלנו, יש לנו ראייה גם 76
מהגמרא, שאין הדבר קל כליכך להגיע ליראת ה' ובמיוחד 77
לאהבת ה'. כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרוב מאד" הדבר? 78
וגם אמרו רז"ל: "דצדיקים – דוקא – לבם פרושים". – 79
לעורר בלבם תמיד אהבת ה' ויראת ה'. ואילו מי שאינו "צדיק" 80
– אין לבו ברשותו, "דמזה מוכח דלא לבד שאינו קרוב בו", אלא 81
אדרבה אינו שייך רק לצדיקים, שמועטין הן וכו'" (לשון הרבי), 82
כיצד, איפוא, אומר הפסוק, שלכל יהודי, "קרוב מאד", לקיים 83
תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, כלומר: שלבו ברשותו, תחת 84
פיקוחו, להפוך את תאוות העולם הזה לאהבת ה' והרי התורה 85
לא ניתנה רק לצדיקים אלא ד"לעשותו", – המלה "לעשותו" 86

13 פרק יז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן כיצד צריך להיות סדר עבודתו
14 של "בינוני": עלידי התבוננות בגדולת הקב"ה, יעורר בהתגלות בלבו
15 אהבת ה' ויראת ה', וזאת כדי לשלוט ביצר הרע. היראה תמנע אותו
16 מלעשות עבירה, והאהבה תניע אותו לקיים מצוות וללמוד תורה; ואם
17 אין בכוחו לעורר, עלידי
18 ההתבוננות, אהבה ויראה
19 כאלו, שתהינה בהתגלות
20 בלבו, אלא רק מוסתרות
21 במוחו ובלבו – גם אז בכוח, 2
22 להחזיק אותו במדריגת
23 ה"בינוני", ולהיות זהיר בכל
24 התורה והמצוות; כן, עולות
25 גם אז התורה והמצוות שלו
26 למעלה, כאילו למד תורה
27 וקיים מצוות באהבה ויראה
28 שבהתגלות הלב.

29 ויבזה – במה שלמדנו, שגם מי שאין בכוחו לעורר, עלידי
30 התבוננות, אהבה ויראה רגשית בלבו, אלא רק אהבה ויראה
31 המתבטאות בתעלומות מוחו ולבו בלבד – בכל זאת יש בכוחו
32 להביאו לזהירות ולשלמות בכל תרי"ג המצוות, להכניס בהן
33 "חיות" ולהעלותן למעלה, ויבן מה שכתוב: "כי קרוב אליך
34 הדבר מאד, פסוק ובלבבך לעשותו". – הפסוק אומר, שקל
35 ליהודי לקיים תורה ומצוות בשלש לבושי: מחשבה, דיבור
36 ומעשה – "בפיך" – בדיבור, "בלבבך" – במחשבה, "לעשותו" –
37 במעשה. ברם, במובן פנימי ועמוק יותר, אין משמעותה של
38 המילה "לבבך" למחשבה בלבד, אלא גם על עניני האמיתית של
39 הלב, והוא: אהבה ויראה. שכן, מקומם של רגשות האהבה
40 והיראה וכדומה, הוא בלב. בהתאם לכך, הרי משמעותו של
41 הפסוק היא: קרוב (קל) הדבר לכל יהודי לקיים תורה ומצוות
42 מתוך רגש פנימי של מורא מהקב"ה, ומתוך רגש של אהבה
43 להקב"ה. על כך שואל רבנו הזקן: דלכאורה, הוא – "בלבבך"
44 – רגשות הלב באהבה ויראה, נגד החוש שלנו – לפיו לא כל
45 יכך קל להגיע לאהבה וליראה מהקב"ה, [והתורה היא
46 נצחית], – כל ענין בתורה עומד בתקופה לנצח ולכל זמן.
47 כלומר: אי אפשר לבוא ולומר שמשה רבנו אמר זאת לבני
48 ישראל שבדור המדבר, שבהיותם דור דעה היה הדבר קל להם
49 להגיע למדריגות אהבה ויראה, ואילו לגבינו אין הדבר קל

שקשור ל"לעשותו", לקיום המצוות. רוצה לומר, האהבה
המביאה לידי עשיית המצוות בלבד, - הכוונה לאהבה
שבתעלומות לבו ומוחו, שעליה דיבר בפרק הקודם,
במדריגות אהבת ה', אין זו נקראת אהבה. רק שביחס לקיום
המצוות היא נקראת
"אהבה", מפני שבכוונה
להביא לקיום המצוות,
שהיא "דעותא דלפא" -
רצון הלב, שבתעלומות
לב, גם כי אינה
בתעלומות לבו כרשפי
אש. - ובכל זאת גם היא
מביאה אותו לקיום
המצוות. ודבר זה -
לעורר בתוכו אהבה כזו שבתעלומות לבו בלבד, "קרוב מאד"
ונקל לכל אדם אשר יש לו מוח בקדקדו, כי מוחו ברשותו,
- גם אם אין לבו ברשותו, ויכול להתבונן בו - במוחו, ככל
אשר יחפץ, וכשיתבונן בו בגדלת אינסוף פרודיהוא -
ממילא יוליד, במוחו על-כל-פנים, - אם לא בלבו, האהבה
לה' לדבקה בו - בהקב"ה, בקיום - על-ידי קיום, מצותיו
ותורתו.

יש בה משום הסבר על "קרוב מאד בלבבך" - איזה "בלבבך"
קרוב מאד? הרי זה אותו "בלבבך" הנוגע ל"לעשותו" בלבד,
לקיים מצוות. שכן, בעצם, קשה הסדר בפסוק: "בפיך ובלבבך
לעשותו" רומזים, כאמור לעיל, על מחשבה, דיבור ומעשה -
אך אין הם מסודרים
בפסוק, לא לפי הסדר
שמלמעלה למטה, ולא
לפי הסדר שמלמטה
למעלה. אם מתחילים
במדריגה העליונה יותר,
היה צריך להיות הסדר:
"בלבבך" (מחשבה), לאחר
מכן "בפיך" (דיבור),
ולאחר מכן "לעשותו"
(מעשה), כי מחשבה היא למעלה מדיבור, ודיבור למעלה
ממעשה. ואם מתחילים במדריגה התחתונה, היה צריך להיות
הסדר: "לעשותו", לאחר מכן "בפיך", ולאחר מכן "בלבבך".
מדוע, איפוא, מתחיל הפסוק ב"בפיך" - דיבור, וממשיך
ב"בלבבך" - מחשבה, ולאחר מכן "לעשותו" - מעשה? אלא,
המלה "לעשותו" נכתבה מיד אחרי "בלבבך" מפני שהיא באה
להסביר ולפרש, ש"בלבבך" האמור כאן, הכוונה לאופן כזה

יום שישי ה' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כג, וזה כל האדם.. עד עמ' כג, ובפי' הרמ"ז שם].

לעורר אהבה בהתגלות הלב. אהבה זו במוח, תביא כבר את
האדם לקיום התורה והמצוות - כפי שיוסבר להלן: והמח
שליט במבצע ותולדתו, על חלל השמאלי שבלב, - מקומה
של הנפש הבהמית והיצר-הרע, משם עלולות להתעורר
תאוות, ולאחר מכן -
מחשבות רעות, ועל פיו,
ועל כל האברים שהם
כלי המעשה. - המוח
שליט עליהם. ומאחר
שבמוח, על-כל-פנים,
תהיה לו האהבה והרצון
ללמוד תורה ולקיים
מצוות, וכך ישלוט המוח,
לאחר מכן, על התאווה שבלב, ויניע את הפה ואת שאר האברים
ללמוד תורה ולקיים מצוות. לפי זה גם כאשר לבו אינו ברשותו,
כפי שזה ב"צדיק", הרי כיון שמוחו ברשותו - ביכולתו להשפיע
על הלב ועל שאר האברים, אם לא מי שהוא רשע באמת,
- לא "בינוני" הנקרא "כרשע" (כמוזכר בפרק י"ג), אלא רשע
באמת, אצלו אין המוח "שליט על הלב", אלא אדרבה, כמאמר
רז"ל⁸ ש"הרשעים הם כרשות ללבם", - אין באפשרותם
לשלוט על עצמם, כשמתעוררת תאוה בלבם, ואין ללבם

43 וזה - העיקר והתכלית של כל האדם, - לקיים מצוות וללמוד
44 תורה, כי "היום לעשותם" כתיב⁹, - המצוות ניתנו לעשותן
45 "היום", ש"היום" הוא עולם המעשה דוקא⁷ - "היום" רומז
46 על "עולם המעשה" דוקא, העולם הזה, האהבה להקב"ה
47 כשלעצמה איננה הדבר
48 העיקרי. העיקר הוא קיומן
49 המעשי של המצוות.
50 אלא, כדי לקיים מצוות
51 כראוי, מתוך רגש נפשי
52 פנימי, זקוק האדם לאהבת
53 ה'. אך, עיקרו של
54 ה"היום", הוא "לעשותם",
55 ו"למחר" - כלומר לעתיד
56 לבוא. כו", - יקבלו את השכר, כמו שנתבאר במקום אחר.
57 - דרגתה האמיתית של אהבת ה', שהיא כשלעצמה יש בה
58 משום קיבול שכר חלקי, אינה נוגעת בעת, כמו שנוגע עצם
59 המעשה של תורה ומצוות. ולשם כך מספיקה גם האהבה
60 שבתעלומות המוח והלב. הרי שהמלה "לעשותו" מסבירה את
61 "ובלבבך": איזו אהבה "בלבבך" היא "קרוב מאד" לכל אדם -
62 וזוהי האהבה הבאה לידי ביטוי במוחו בלבד, ודי בה להביא לידי
63 "לעשותו"; אהבה כזו יכול לעורר בתוכו, גם מי שאינו מסוגל

ליקוטי אמרים

וזה כל האדם כי היום לעשותם

כתיב שהיום הוא עולם המעשה דוקא ולמחר כו' כמ"ש
במ"א. והמוח שליט במבצע ותולדתו על חלל השמאלי
שבלב ועל פיו ועל כל האברים שהם כלי המעשה
אם לא מי שהוא רשע באמת כמארו"ל שהרשעים
הם ברשות לבם ואין לבם ברשותם כלל וזה עונש על

לעורר בתוכו אהבה כזו שבתעלומות לבו בלבד, "קרוב מאד"
ונקל לכל אדם אשר יש לו מוח בקדקדו, כי מוחו ברשותו,
- גם אם אין לבו ברשותו, ויכול להתבונן בו - במוחו, ככל
אשר יחפץ, וכשיתבונן בו בגדלת אינסוף פרודיהוא -
ממילא יוליד, במוחו על-כל-פנים, - אם לא בלבו, האהבה
לה' לדבקה בו - בהקב"ה, בקיום - על-ידי קיום, מצותיו
ותורתו.

שבחייהם נקראים מתים. כ"ק רבינו העיר כאן: "והנה עפהנל" 34
 ודהלב בטבעו רצה גשמיות ולא אהו"ר אפי' לא שבתעלומות 35
 כו', והרשעים אפי' מוחם ברשות לבם) א"כ 1) א"א בהם עבודת 36
 ה' 2) לעולם ח'ו (כי מי יעוררם כו'). ומבאר 1) דבאמת במצבם 37
 א"א כו'. אבל 2) בידם 38
 לשנות מצבם (טבע הלב 39
 ותקופו) ע"י שבירת לבם 40
 כו". כי באמת, אי 41
 אפשר לרשעים להתחיל 42
 לעבוד ה' - שמשמעה 43
 לקיים תורה ומצוות מתוך 44
 רגש הנפש, באהבה 45
 ויראה, פלי שיעשו 46
 תשובה על העבר 47
 תחלה, לשבר הקליפות, 48
 שהם - הקליפות, שנוצרו 49
 מהעבירות שלהם, מקד 50
 מכבדיל ומחצה של ברזל המפסקת בינם לאביהם שבשמים, 51
 - כיצד, אם כך, ובמה, איפוא, שוברים את הקליפות? - על ידי 52
 שבירת לבו ומרירת נפשו על המאיו, - המרירות ושברון 53
 הלב - שוברים את הקליפות. כמו שכתוב בזהר על פסוק: 54
 "ובחי אללהים רוח נשברה, לב נשבר וגו'", - קרבן לשם 55
 אלקים, הוא "רוח נשברה", כשרוח ה"סטרא אחרא" נשברה. 56
 כיצד ובמה נשברת רוח ה"סטרא אחרא"? - שעל ידי לב נשבר 57
 - נשברה רוח הממאחז דסטרא אחרא [עין שם פרשת 58
 פינחס דף רמ ופרשת ויקרא דף ח ודף ח עמוד א ובפרשת 59
 הרמ"ז שם]. - ב"זהר" שם מדובר, שכל הקרבנות נזכרים 60
 בתורה בשייכות לשם הוי', כמו שכתוב תמיד בקרבנות: "ריח 61
 ניחוח להוי'". ואילו בשייכות לשם אלקים - אינו נזכר שום 62
 קרבן. מה, איפוא, משמש כקרבן לשם אלקים? - שבירת רוח 63
 ה"סטרא אחרא"; זאת אומר הפסוק: "זבחי אלקים - רוח 64
 נשברה". הרי, על-כפופים, שאכן אין ה"רשעים" יכולים 65
 להתחיל בעבודת ה', מבלי שישברו תחילה את לבם. 66

ברשותם כלל, - אין למוח שום פיקוח והשפעה על לבם. 1
 באמור לעיל, יוסבר דבר נוסף: לכאורה קשה, מצד אחד נאמר 2
 ש"צדיקים לבם ברשותם", כלומר שרק ה"צדיק" לבו ברשותו, 3
 ואילו ה"בינוני", שהוא למטה במדרגה מ"צדיק" - אין לבו 4
 ברשותו; ומצד שני נאמר, 5
 שדוקא רשעים הם 6
 "ברשות לבם". ולפי זה, מי 7
 שאינו בכלל של "רשע" - 8
 "בינוני" - לבו הוא אכן 9
 ברשותו? אלא כפי 10
 שהסברנו, יובן הדבר: 11
 שלשה אופנים בדבר: 12
 ה"צדיקים" - "לבם" 13
 ברשותם, ובכל עת שהם 14
 רוצים להתעורר באהבת 15
 ה', הם מתעוררים, מבלי 16
 שיצטרכו להזדקק לכך 17
 שהמוח ישפיע על הלב; ה"רשעים" - לא זו בלבד שאין לבם 18
 ברשותם, אלא אדרבה: הם ברשות לבם; וה"בינונים" - אמנם 19
 אין לבם ברשותם, באותה מדה כפי שזה ב"צדיק", אך המוח 20
 משפיע בהם על הלב. הרי שבמדה מסוימת, ב"בינונים", הלב 21
 הוא ברשותם, וזאת בכל הקשור להשפעה המעשית במחשבה, 22
 דיבור ומעשה. לכן, ב"רשעים" הוא אומר: "אין לבם ברשותם 23
 כלל" - גם באמצעות המוח, אין הם יכולים להשפיע על הלב. 24
 למדנו שהמוח שליט על הלב בטבע מתולדתו של האדם, אך 25
 מדוע אין אנו אומרים כך גם ביחס ל"רשעים", הרי, לכאורה, גם 26
 בהם ישנו אותו טבע מתולדתם? - מסביר רבנו הזקן: וזה ענין 27
 על גדל ועצם עונם. - כעונש על עוונותיהם נלקח מהם כוחו 28
 של המוח לשלוט על הלב. ברם, אם כך, נשאלת השאלה: כיצד 29
 אפשר לומר בהם שהדבר "קרב מאד", שגם ל"רשעים" קל 30
 הדבר לקיים תורה ומצוות ב"בלבבך"? - והתשובה היא: ולא 31
 דברה תורה במתים - אלו שבחייהם קריוס מתים. - אין 32
 התורה - בה נאמר ש"קרב אליך וגו'" - מדברת ב"רשעים" 33

יום שבת קודש ו' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כג, והיא בחי' תשובה תתאה... עד עמ' 46, כמ"ש במו"א:

הוא". - "תשובה עילאה" היינו: החזרת ה' עילאה ליו"ד של 76
 שם הוי'; ו"תשובה תתאה" היינו: החזרת ה' תתאה לוא"ו של 77
 שם הוי'. התשובה אודותה מדובר כאן - היא תשובה תתאה: 78
 להעלות ה' תתאה, - של שם הוי', להקימה מנפילתה 79
 שנפלה אל - הקליפות, 80
 הנקראות החיצונים, 81
 שהיא - נפילת ה' תתאה 82
 של שם הוי' לידי 83
 החיצונים, סוד גלות 84

76 והיא - שברון הלב וההתמרמרות על החטאים, שזהו חרטה על
 77 העבר, הם בחינת התשובה תתאה, - תשובה תחתונה. שתי
 78 בחינות בתשובה: "תשובה תתאה" ו"תשובה עילאה", הבאות
 79 לידי ביטוי במילה "תשובה", "תשוב ה'", החזרת האות ה' משם
 80 הוי'; בשם הוי' - שתי
 81 ההי"ן: ה' עילאה
 82 (העליונה), ה' הראשונה
 83 שאחרי הי"ד - וה'
 84 תתאה, ה' שאחרי

ליקוטי אמרים

והיא בחי' תשובה תתאה להעלות
 ה' תתאה להקימה מנפילתה אל החיצוני' שהוא
 סוד גלות השכינה כמארו"ל גלו לאדום שכינה עמהם

כ"ו - היא - האות ה' תתאה של שם הוי', שהיא השכינה, קמה
מנפילתה וגם נצקה, כמו שנתבאר במקום אחר: - הרי,
שעלידי תשובה, משתחררת, כביכול, השכינה מגלותה.
הניצוץ האלקי שבאדם מתחיל להשפיע בנפשו ובגופו, ורק אז,
הוא יכול להתחיל
בעבודת ה'. כך הדבר
ב"רשע". ואילו במי שאינו
רשע, מוחו "שליט על
הלב", ולכן אומר הפסוק
(שמדבר באלה שאינם
רשעים): "כי קרוב אליך
הדבר מאד" - קל מאד
ליהודי לקיים תורה
ומצוות, "בלבבך" -
באהבת ה' וביראת ה'.

בפרק זה למדנו אודות הענין של "מוח שליט על הלב",
ועלידי הרצון שהאדם יוצר בתוכו בהשפעת הבנת מוחו,
ביכולתו להתגבר על תאוות לבו. - ראוי להוסיף בקשר
לאמור:
הרבי מוהרש"ב נשמתו עדין מליובאוויטש ביקר פעם בוינה אצל
רופא, פרופסור מסויים. שאלו הפרופסור: מהי תורת החסידות?
הרבי נשמתו ענה לו: - תורת החסידות היא, שהמוח יסיביר
ללב מה עליו לרצות, ועל הלב ליישם בחיים את מה שהמוח
מבין. שאלו שוב הפרופסור: כיצד עושים זאת, מוח ולב הם הרי
שני עולמות שים גדול מפריד ביניהם! ענה לו הרבי: - אכן, בכך
מתבטאת עבודת האדם, להקים גשר בין שני חלקי עולם אלה,
או לכל הפחות למתוח חוטי טלפון אלקטרוניים ביניהם, כך
שהאור שבמוח יגיע ויאיר בלב.

השכינה, במאמר ר"ן¹⁰: "גלו לאדם - שכינה עמהם", -
בתוך הגלות, דהיינו - בעבודה הרוחנית של האדם, הכוונה:
בשארם עושה מעשה אדם" - נכשל בעבירות רחמנא'
ליצול, מוריד וממשיך לשם - בתוך הקליפות, בחינת וניצוץ
אלהות המחיה את
נפשירוחי נשמה שלו, -
גלות השכינה - הניצוץ
האלקי שבו הוא בגלות;
הגלות מתבטאת בכך
שהניצוץ האלקי הרי
מחיה את נפשו, ורוח
ונשמתו, המלבשים בו
בנפש הבהמית
מהקליפה, שבלבו
השמאל, המולכת בו - הנפש הבהמית והקליפה שולטות בו, בעודו
רשע, - לפני שחזר בתשובה, ומושלט בעיר קמנה - הגוף,
שלו, - הרי שהנפש, רוח ונשמה נמצאות בגלות בתוך הקליפה,
וידר איתן ועלידין נמצא בגלות גם הניצוץ האלקי המחיה
אותן, ונפשירוחי נשמה כבושים בגולה אצלם. - הנפש,
הרוח והנשמה עצמן, לא זו בלבד שהן נמצאות בגלות, הן גם
"כבושות" בגלות - מצב של שבי. השבי לא רק שמאבד את
חירותו לעשות פעולותיו הוא, אלא גם כופים עליו לעשות
פעולותיו של השונא שבידיו הוא שבי. ואילו הניצוץ האלקי
עצמו נמצא רק בגלות - נעדרת השפעתו הראויה להחיות את
הנפש, רוח ונשמה, שתורגש בהן, ועלידין בכל הגוף, "חיות"
אלקית, וכשנשבר לבו בקרבן, ונשברה רוח הממאה
וסמרא אחרת, ויתפרדו - כוחות הקליפה וה"סטרא אחרא",

10. ראה מגילה כט, א.

המשך ביאור למסכת גיטין ליום רביעי עמוד ב

מבני סורא היא, דדייקי קראי - שמדייקים לדרוש את הפסוקים
היטב.
שואלת הגמרא, מאי - מה הפירוש של הנאמר בתחילת הפסוק 'כי
הוא בין אחים יפריא'. משיבה הגמרא, אמר רבא, אפילו

כלי המדה. וכך דרשו, מה שנאמר שעל ידי רוח קדים יבוא
מקורו, זו מקורה של אשה, שהעובר שבמעיה נופל, וכדברי רב.
ומה שנאמר 'ויתרב מעינו', זה שכבת זרע שבמעיו אשה, שמסרחת,
וכשמואל. ומה שנאמר 'הוא יקשה אוצר כל כלי המדה', זו מנהגות
שבים, וכדברי רבי יוחנן. אמר רבא, עדי - דרשה זו, סודא הוא -

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שישי עמוד ב

איבדור - שיתפורז, ולא ימצאם הבעל יחד ולא יוכל לבטלם, אלא
שמע מינה שגם רבי יאשיה סבר דאם כרבי, וחדא כרבן שמעון בן
גמליאל - במחלוקת אחת כרבי ודהיינו שאפשר לבטל שליח אחד
שלא בפני חברו ובמחלוקת האחרת כרשב"ג [שבדיעבד, אם
ביטל שלא בפני השליח כלל, ועבר על התקנה, אינו מבוטל].
ורבא אמר בשם רב נחמן, חלקה כרבי בשתי המחלוקות.
שואלת הגמרא, איך פוסק רב נחמן כרבי ולגבי המחלוקת
הראשונה? שאם ביטלו שלא בפניו מבוטל, וכי לית ליה לרב נחמן
סברת מה כח בית דין יפה [שהיא סברת רשב"ג שאם ביטלו אינו
מבוטל], והאמר רב נחמן אמר שמואל

שאמר לאותם חמשה זקנים שיכתבו גט, אמר לן רבי יאשיה וילו
אשמוזי - לכו והסתתרו כדי שלא ימצא אתכם הבעל ויבטל
אתכם מלהיות שלוחים ויכתבו לה גט. ואי סלקא דעתך שהלכה
כרבי הסובר שבדיעבד אם ביטלו שלא בפני השליח מבוטל, אם
כן קשה כי מימרי מאי הוי - מה יועיל שיסתתרו, הרי יוכל הבעל
לעבור על פי התקנה ולבטלם שלא בפניהם, אלא שמע מינה כרבן
שמעון בן גמליאל סבירא ליה לרבי יאשיה, במחלוקת זו. ואי סלקא
דעתך אידך גמי - ועוד יש להוכיח גם לגבי המחלוקת השניה,
שאם בזה סבר כרבן שמעון בן גמליאל האומר שאינו יכול לבטל
אלא בפני כולם יחד, אם כן שוב קשה למה להו אשמוזי - למה
להם להסתתר, הרי אפשר למנוע הביטול באופן אחר, דליבדורו

יום ראשון

יום רביעי

כט טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קמ"ק.

תניא: פרק טו, ובזה . . . 40 חלל בקרבו.

אנן פועלי דיממא אנן . יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, מאכען ליכטיג די וועלט באור תורה . ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב בעז"ה בעצמו – אליין דארף מען זיין ווי עס דארף צו זיין – הנה כל העבודה היא לזכות להעמיד תלמידים גרונטיקע מענשען, אשר יהיו מסורים בלבם ודעתם אל הכוונה הפנימית. שאינו מספיק למוד תורה הנגלית וחבוב הקודש בשמירת המצות, כי אם צריכים גם עבודה שבלב.

אָנן פּוֹעֲלֵי דִּימָמָא אָנן [=אָנוּ, פּוֹעֲלֵי יוֹם אָנוּ]. יוֹם הוּא אוֹר, עֲבוּדָתְנוּ הִיא עֲבוּדַת הָאוֹר, לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה. וּמִלֵּבד כִּי צָרִיכִים לַעֲמֹד בְּמַעְמַד וּמִצְבָּ טוֹב, בְּעֶזְרַת ה', בְּעֶצְמוֹ – לְהִיּוֹת בְּעֶצְמוֹ כְּפִי שְׁצָרִיךְ – הִנֵּה כָּל הָעֲבוּדָה הִיא לְזֻכוֹת לְהַעֲמִיד תַּלְמִידִים אֲנָשִׁים יְסוּדִיִּים, אֲשֶׁר יִהְיוּ מְסוּרִים בְּלִבָּם וּדְעוּתָם אֶל הַכּוּנָה הַפְּנִימִית. שְׁאִינוּ מְסַפִּיק לְמוֹד תּוֹרָה הַנִּגְלִית וְחֲבוּב הַקֹּדֶשׁ בְּשִׁמְרַת הַמִּצְוֹת, כִּי אִם צָרִיכִים גַּם עֲבוּדָה שְׁבֻלֵב.

יום שני

יום חמישי

א שבט, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: ובבינוני . . . כא מרגילותו.

אָמִירַת תְּהִלִּים הָאָמּוֹר (בְּכָל יוֹם אַחֵר הַתְּפִלָּה) אֵין בְּזֶה שׁוּם הִפְרָשׁ בֵּין בְּתֵי כְּנִסְיוֹת שֶׁל אֲנִי שְׁאֲנִי שְׁלוֹמִנוּ, חֲסִידֵי חֲב"ד שְׂיִחְיוּ, אוֹ מִתְּפִלָּה גִּסְח אֲשַׁכְּנוּ אוֹ גִּסְח פּוֹלִין, ה' עֲלֵיהֶם יִחְיוּ. וּמִצַּד אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל... וּבִפְרָט לְגַדֵּל הָעֲנָן שֶׁל אָמִירַת תְּהִלִּים בְּצַבּוֹר וְכוּנָתָהּ הַפְּנִימִית, הַנּוֹגֵעַ לְכָלל יִשְׂרָאֵל מִמֶּשׁ בְּגִשְׁמִיּוֹת, בְּכַנִּי חַיִּי וּמְזוֹנָא, וּבְרוּחָנוּיִת... עֲלִינוּ לְהַשְׁתַּדֵּל בְּכָל מִינֵי הַשְׁתַּדְלוֹת אֲשֶׁר יִקְבַּע בְּכָל בְּתֵי הַכְּנֶסֶת מֵאִיזָה גִּסְח שְׂיִהִיָּה.

יום שלישי

יום ששי

ב שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ובזה יובן . . . עבודתו כלל.

אָאמּו"ר סִיפֵר: הַדְּרוּשׁ וָאָרָא גו' וְשִׁמִּי ד' גו' הַמְדַּבֵּר בְּעֵינֵן כִּי לֹא יֵדַח מִמֶּנּוּ נִדַּח (אִינוּ הַנִּדְפָס בְּתו"א), קִנְיָה לוֹ שֵׁם "דְּעַר פְּרוּמְעַר וָאָרָא", וְהִי רִגִּיל רַבִּינוּ הִזְקֵן לַחֲזוֹר אוֹתוֹ אַחַת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְכָל פֶּעַם וּפֶעַם כִּמְעַט שְׁחִי' אוֹמֵר אוֹתוֹ כְּלוּנוֹ. וְאָמַר הַצ"צ: יַעֲדֵר מֶאֱלֵא אִיזוּ גַעוּוּעַן אִיזוּ אוֹר חֲדָשׁ. הָאֵט דְּעַר טֹאטֶע גַעוּזָאגט: אִיזוּ אוֹר אִיזוּ אֵלֶּע מֶאֱלֵא גַלִּיךְ, אָבַעַר מֵאוֹר אִיזוּ אֵלֶּע מֶאֱלֵא וְוִי אִיזוּ דְּבַר חֲדָשׁ.

אָדְנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] סִפֵּר: הַדְּרוּשׁ "וָאָרָא גו' וְשִׁמִּי ה'" גו', הַמְדַּבֵּר בְּעֵינֵן "כִּי לֹא יֵדַח מִמֶּנּוּ נִדַּח" (אִינוּ הַנִּדְפָס בְּ"תוֹרָה אוֹר"), קִנְיָה לוֹ שֵׁם "דְּעַר פְּרוּמְעַר וָאָרָא", [= "וָאָרָא" הִי'רָא שְׁמִים]. וְהִי רִגִּיל רַבִּינוּ הִזְקֵן לַחֲזוֹר אוֹתוֹ אַחַת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְכָל פֶּעַם וּפֶעַם כִּמְעַט שְׁחִיָּה אוֹמֵר אוֹתוֹ כְּלוּנוֹ. וְאָמַר הַצ"ח צִדִּק": בְּכָל פֶּעַם הִיָּה זֶה אוֹר חֲדָשׁ. הַגִּיב אָבָא: 'אוֹר' הוּא תְּמִיד זֶה, אֵךְ 'מֵאוֹר' הוּא בְּכָל פֶּעַם כְּדָבָר חֲדָשׁ.

ה'תש"ג

ג שבט

שבת

יום
רביעי

שיעורים. חומש: וארא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: יח"ב.

תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות.

"תורה אור" נדפס לראשונה בשנת תקצ"ז בקאפוסט (בלי ההוספות). ה"צמח צדק" במקתבו מיום ג שבט תקצ"ז כותב: ספר "תורה אור" הנדפס עתה... בו מאמרים רב הדרושים שמשנת תקנ"ו עד סוף תקע"ב, אשר הרבה מהם שם רבנו ז"ל בעצמו עין עיונו עליהם והגיהם, והסכימה דעתו הקדושה להביאם לבית הדפוס. והספר כולל שני חלקים, חלק הראשון על שני חמשי התורה וחנכה ופורים, גם כמה דרושים לחג השבועות זמן מתן תורתנו בפרשת יתרו, וקצת לפסח בפרשת ויקהל. וחלק השני אם ירצה ה' על ג' חמשי התורה ושיר השירים ומועדים וראש השנה ויום כפור... ושם המחבר נאה לו: שניאור, כמו "ואהבת" בגימטריא ב' פעמים אור. עד כאן לשונו -

לא הספיקו להדפיס רק חלק הראשון, כי על ידי מלשינות סגרה הממשלה כמה מבתי הדפוס העברים ברוסקה, וביניהם גם בית הדפוס בקאפוסט אשר שם הדפיסו ה"תורה אור". בשנת תר"ח נדפס חלק ב' בזיטאמיר ובשנוי השם "לקוטי תורה".

ה'תש"ג

ד שבט

יום ראשון

יום
חמישי

שיעורים. חומש: בא, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: כג"כח.

תניא: פרק יז. וזוה . . . כג מצותיו ותורתו.

מצרים הוא לשון מצר וגבול. גלות מצרים ברוחניות, הוא מה שנפש הבהמית מגבלת ומסתרת על הנפש האלקית, עד שנפש האלקית מתצמצמת כל כך שנעשה בקטנות והעלם. ויציאת מצרים הוא הסרת המצר והגבול. והינו דהשכל שבמח מאיר בלב במדות טובות בפעל ממש.

ה'תש"ג

ה שבט

יום שני

יום
שישי

שיעורים. חומש: בא, שני עם פירש"י.

תהלים: כט"לד.

תניא: וזה כל . . . הרמ"ז שם.

א מענש דארף מרבה זיין אין זאגען אותיות התורה (זאגען תהלים, חזר'ן משניות) ווען און וואו ער קען, בכדי צו שטארקען דעם קיום העולם, בכדי מציל צו זיין זיך פון חיבוט הקבר און כף הקלע, און זוכה צו זיין צו אלע העכסטע גילויים.

האדם צריך להרבות באמירת אותיות התורה (לומר תהלים, לשנן משניות) מתי והיכן שיוכל, כדי לחזק את קיום העולם, בכדי להציל את עצמו מחיבוט הקבר וכף הקלע, ולזכות לכל הגלויים הנעלים ביותר.

שבת
קודש

יום שלישי

ו שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, שלישי עם פירש"י.

תהלים: לה-לח.

תנאי: והיא בחי' . . . כמ"ש במ"א.

אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] כּוֹתֵב שְׁשֹׁמֵעַ בְּשֵׁם רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן, שֶׁכָּל הַמַּחְבְּרִים עַד הַט"ז וְהַש"ךְ
[ה"טוֹרֵי זָהָב וְה"שְׁפָתֵי כֹהֵן", בְּאוֹרִים עַל ה"שְׁלֹחַן עָרוֹךְ"], וְהֵם בְּכָלֵל, עָשׂוּ הַחֲבוּרִים שְׁלֵהֶם בְּרוּחַ
הַקֹּדֶשׁ. וְעִנִּין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אֵימָא בְּקֶרְבֶּן הָעֵדָה סוּף פֶּרֶק ג' דְּשִׁקְלִים, שֶׁזֶהוּ שְׁמֹגְלִים לֹא רְזִי תוֹרָה,
שֶׁזֶהוּ מִבְּחִינַת הָעֵלִם דְּחֻקָּמָה.

אגרות קודש

ב"ה, ט' שבט, תשכ"א

ברוקלין.

ועד ההפצה של הספר אש קדש

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבם בצירוף בהספר אש קדש, אשר זיכתם השגחה עליונה להו"ל עולם.

שאם בכלל הפליגו רז"ל בפרסום ד"ת עאכו"כ בכהנ"ל תורתם של גדולי ישראל, אשר אלפים
הלכו לאורם ומתו על קידוש הי"ד.

וגודל הענין בזה מבואר בתורת הדא"ח במופת חותך מבקשת ותפלת מרן המחבר, שיזכה
למות על קדוש שמו יתברך, וענין גרם שלא תתמלא בקשה זו ונחשב זה לעונש, אף שבשנים שלאחרי
זה זכה לכתובת השו"ע שלו מורה הוראה לישראל עד סוף כל בדורות.

ויהי רצון שגם בדברי ספר זה, הרי מתאים להוראת חז"ל גדול תלמוד שמביא לידי מעשה,
יתעוררו לבבות הקוראים ולומדים בו, לאהבת השם וליראתו,

ולהענפים שלהם הם קיום רמ"ח מ"ע שהאהבה שרש להם, ושמירת שס"ה ל"ת אשר מיראה
שרש להם (כביאור רבנו הזקן בספרו תנאי קדישא ריש פרק ד').

בכבוד ובברכה לבשו"ט בהאמור.

נ.ב.

לשאלתם בהנוגע להפצת הספר בארצות"ב - לכאורה ההתחלה צ"ל בפני" לאגודת האדמו"רים
הנמצאת פה בארצות"ב ע"פ הכתבת הרשומה מטה.

איסור 'בל יראה' כשבעל החמץ במקום אחר יום ראשון כ"ט טבת ה'תשע"ו

וכן דעת הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה ד, א"ח סי' צד) שהקובע לאיסור 'בל יראה' הוא מקום הימצאותו של בעל החמץ, ולכן כשבן ארץ ישראל נמצא באמריקה וחמצו בארץ - כל זמן שלא הגיע שם זמן האיסור אינו עובר אף שבארץ ישראל הגיע זמן האיסור, אך הוסיף שלענין איסור הנאה לאחר הפסח (להלן ה"ד) יש להחמיר ולנהוג לפי מקום הימצאות החמץ. כמו חמץ של חרש שוטה וקטן שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה (ראה חלקת יואב א"ח סי' יט), אף שאינם עוברים על 'בל יראה' כי חכמים לא חילקו בגזירתם. וכך זה הנמצא באמריקה ועדיין לא חל שם האיסור, כיון שחמצו בארץ ישראל ושם חל האיסור - עליו למכור לפני שעת האיסור, כדי שלא יאסר בהנאה לאחר הפסח. וכאשר הוא מיפה את כוחו של הרב (בארץ ישראל) למכור חמצו בארץ ישראל, יעשה זאת רק למכירת החמץ, ואילו לקנייתו מהנכרי בחזרה ימתין עד אחר סיום החג במקום שהייתו באמריקה (מקום ה'גברא') כדי שלא ייכנס לבעלותו ויעבור על 'בל יראה', וכאשר הרב יקנה את החמץ בחזרה במוצאי הפסח בארץ ישראל, הוא יישאר ברשות הרב עד שיוכל בעליו לקבלו לרשותו.

הלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ב: והמניח חמץ ב'רשותו בפסח, אף על פי שלא אכל, עובר בשני לאוין, שנאמר: "לא יראה לך שאר ככל גבלך", ונאמר: "שאר לא ימצא בבתים".

איסור 'בל יראה' חל משעה שנאסרה אכילת חמץ בערב פסח משש שעות ולמעלה (להלן פ"ג ה"ח).

ודנו האחרונים במי שיש לו חמץ במקום שעדיין מותר באכילה והוא עצמו נמצא במקום שהחמץ אסור או להיפך שחמצו במקום שנאסר והוא במקום שמותר - האם דינו לפי המקום שנמצא בו או לפי מקום הימצאות החמץ?

לדעת ה'חסד לאברהם' (א"ח סי' לה. הובא במקראי קודש, פסח ח"א, עמ' קסא) מקום הימצאו של בעל החמץ קובע, כי איסור 'בל יראה' הוא איסור 'גברא'. ולפי זה כתב הגרצ"פ פרנק (מקראי קודש שם): תייר הבא מאמריקה לארץ ישראל לחג הפסח ומכר את חמצו (כנהוג, במסירת הרשאה לרב למוכרו לנכרי בערב פסח בשעה החמישית), צריך לחזור ולמכור חמצו בארץ ישראל כדי שבשעה שישיית כשהוא נמצא בארץ ישראל לא יהא החמץ ברשותו, כי באותה שעה עדיין לא נמכר החמץ באמריקה.

יום שני א' שבט ה'תשע"ו

בדיקת חמץ לאחר פסח

עצמו למי שלא בדק קודם הפסח) אינם רק לשם מניעת תקלה אלא יש בכך קיום מצות 'תשביתו שאור מבתיכם', ולכן מברכים על כך.

אך יש להקשות: הרי לקיום מצות 'תשביתו' אין צורך בביעור החמץ מהעולם אלא די ב'ביטול חמץ' בפיו וחכמים חייבו לבער חמץ מהעולם שמא יבוא לאוכלו, ונמצא שגם ביעור החמץ קודם הפסח - לאחר שכבר ביטלו אותו - אין בו מצוה מצד עצמו אלא רק כדי למנוע חשש אכילה, ומדוע מברכים על כך?

והביאור:

אמנם מדאורייתא מתקיימת מצות 'תשביתו' בביטול החמץ, אך מאחר וחכמים רצו שלא ישאיר את החמץ ברשותו, קבעו שהביטול אינו מועיל, ואף לאחר הביטול יש מצות 'תשביתו' מדרבנן, ולכן מברכים על כך כשאר מצוות מדרבנן, אך לאחר הפסח אין מצות 'תשביתו' אפילו מדרבנן והביעור הוא אך ורק למניעת תקלה ולכן אין מברכים עליו.

הלכות חמץ ומצה פרק ב, הלכה ו: ואם פרק לאחר ה'הגל' - אינו מברך.

בהלכה הקודמת מבואר שאם לא בדק את ביתו מחמץ לפני פסח צריך לבדוק לאחר הפסח, כי החמץ הנמצא בבית אסור בהנאה כדין 'חמץ שעבר עליו הפסח' ולכן חייבו חכמים לבדוק אחריו ולהוציאו מביתו כדי שלא יכשל ויאכל ממנו. ועל כך כותב הרמב"ם כאן שעל בדיקה זו אין מברכים כפי שמברכים על הבדיקה שקודם הפסח.

ומקשה ה'פרי חדש' (א"ח סי' תלה): מאחר ובדיקה זו היא חובה גמורה מדרבנן, מדוע לא יברכו עליה כשם שמברכים על כל מצוה מדרבנן?

ומבאר אדמו"ר הזקן (שו"ע סי' תלה ס"ד):

מברכים על פעולה שהיא עצמה מצוה ולא על פעולה הנעשית לשם מניעת תקלה, על אף שהיא חובה גמורה, ולכן אין מברכים על ביעור החמץ לאחר הפסח כי מטרתו היא רק מניעת תקלה, כדי שלא יבוא לאוכלו. אך בדיקת וביעור החמץ לפני פסח (או במהלך הפסח

יום שלישי ב' שבט ה'תשע"ו

מהי 'מצה שמורה'?

לדעת הרמב"ם 'שמירת המצות' ענינה שמירה מחמיר לשם מצה (ראה להלן פ"ו ה"ט), אך אינה צריכה להיות לשם מצוות מצה (כדוגמת 'לשמה' שבמצוות אחרות). ולכן, השמירה למצת מצוה בלילה הראשון של פסח שווה לשמירה במצות

הלכות חמץ ומצה פרק ה, הלכות ח"ט: משום שנאמר: "ושמרתם את המצות", כלומר - ההזהר במצוה ושמרו אותה מפני צד חמוץ - לפיכך אמרו חכמים: צריך אדם לזהר בדין שאוכל ממנו בפסח... שלא יהיה בו שום חמוץ.

הנאכלות בשאר ימי הפסח, כמו שכתב ה'מגיד משנה': "לא נזכר בדברי רבינו שום חילוק בין המצה של לילה הראשון למצה שאדם אוכל בשאר ימי הפסח".

אבל לדעת רש"י (פסחים מ, א. ד"ה שיאכל) ועוד ראשונים, אין אדם יוצא ידי חובת מצוות מצה כלילה הראשון אם אין לה שימור לשם מצוות מצה, כי "למצה של מצוה - שימור לשמה בעינין". ולשיטה זו דין שימור הוא רק לענין מצה של לילה הראשון של פסח, אך מצה של שאר ימי הפסח אינה צריכה שימור לשם מצוה, אלא די בדיעה שלא נתחמצה (בית יוסף א"ח סי' תנג. וראה ערוך השלחן שם סכ"א, מקראי קודש פסח ח"ב סי"א).

ולשיטת הרמב"ם (וכן דעת רב האי גאון, הובא ברא"ש פסחים פ"ב סי' כו) שצריך רק שימור מחימוץ, אף שאין יוצאים ידי חובה במצה שנלוושה ונאפתה על ידי נכרי כיון ש"עושה על דעת עצמו ואינו מתכוון לשם הפסח" (ש"ע אדה"ז סי' תס ס"א), אם ישראל עומד על גביו ומשגיח שלא תתחמץ העיסה, יוצאים במצה זו, כי "אין צריך כלל שתהא כוונת הלישה לשם

פסח, אלא שיהא השימור מחימוץ... לשם הפסח..." (שם). אבל לשיטת רש"י צריך לשמור מחימוץ לשם מצוות מצה, ולהשתדל "בלישתה ועריכתה ואפייתה" שלא תחמיץ (ש"ע אדה"ז סי' תנג סט"ו), והנכרי "עושה על דעת עצמו ואינו מתכוון לשם הפסח", ולכן, גם אם ישראל עומד על גביו אין יוצאים במצה זו.

וכתב הרא"ש (שם): אף שלדעת רב האי גאון, מצה שאפאה נכרי וישראל עומד על גביו יוצאים בה, "בעלי מעשה וחסידיהם והתמימים מחמירין על עצמן כהגאונים המחמירין, ולשין ואופין בעצמן". וכן כתב אדמו"ר הזקן (ש"ע סי' תס ס"א) שהעיקר להלכה ש"אין אדם יוצא ידי חובתו אלא במצה שישראל בן דעת נתעסק בלישתה ועריכתה ואפייתה לשם הפסח". ורק "בשעת הדחק שאי אפשר בענין אחר" אפשר לצאת במצה שנאפתה על ידי נכרי וישראל משגיח על העיסה ומשמרה מחימוץ לשם פסח.

זכר לחירות וזכר לעבדות

יום רביעי ג' שבט ה'תשע"ו

ולכן אינו נאכל בהסיבה. וגם הטבילה בחרוסת היא משום זכר לעבדות, כי החרוסת היא 'זכר לטיט' (שם קטו א). והנה, בזמן בית המקדש גם לדעת הראב"ד הטבילו את המצה בחרוסת (ראה לעיל ה"ו) אך בזמן הזה, כיון שאכילת המרור תלויה באכילת הפסח (לעיל פ"ו הי"ב) וחיובה מדברי סופרים, סובר הראב"ד שבזמן הגלות מן התורה בטל ענין ה'זכר לעבדות', ורק חכמים תיקנו 'זכר לעבדות' באכילת המרור, ומטעם זה תיקנו גם לטבול בחרוסת 'זכר לעבדות'. מה שאין כן אכילת מצה, הרי גם אם ה'זכר לעבדות' שבו התבטל, עדיין חיובו מן התורה משום 'זכר לחירות', וכיון שלא הוצרך לתקנת חכמים משום 'זכר לעבדות', אין כל ענין בטיבול בחרוסת.

ואילו הרמב"ם סבור שאף שישנו חיוב מדאורייתא בזמן הזה באכילת מצה, יכולים חכמים להוסיף תקנה משום 'זכר לעבדות', ולכן "מטביל מצה בחזרת ואוכל".

(צפת פנח)

הלכות חמץ ומצה פרק ח, הלכה ח: **בְּזֶמַן הַחֵץ, שֶׁאֵין שֵׁם קֶרֶן... מְבַרֵךְ "עַל אֲכִילַת מִצָּה", וּמְטַבֵּל מִצָּה בְּחֶרֶסֶת וְאוֹכֵל, וְחוֹזֵר וּמְבַרֵךְ "עַל אֲכִילַת מֶרֶז", וּמְטַבֵּל מֶרֶז בְּחֶרֶסֶת וְאוֹכֵל... וְחוֹזֵר וְכוּרֵךְ מִצָּה וּמְרֹר, וּמְטַבֵּל בְּחֶרֶסֶת, וְאוֹכֵל.** הראב"ד השיג על דברי הרמב"ם שגם באכילת מצה לבדה טובל אותה בחרוסת, ולדעתו אינו טובל בחרוסת אלא את המצה שכורך עם מרור, אך לא ביאר מדוע אינו סובר כשיטת הרמב"ם (מגיד משנה).

והגאון הרוגצ'ובי מבאר את טעמיהם של הרמב"ם והראב"ד:

במצוות אכילת מצה יש שני טעמים: א. זכר לעבדות, כמו שכתב הרמב"ן (דברים טז, א) "זכר במצה שתהיה לחם עוני... כי היו במצרים בלחם צר ומים לחץ". ב. זכר לחירות, וכמובא בגמרא (פסחים קח, א) שאכילת מצה צריכה להיות בהסיבה "ככני חורין שהוא זכר לגאולה" (רש"י שם ד"ה מצה). ואילו הטעם לאכילת מרור הוא רק משום 'זכר לעבדות'

סיכוך בשברי ארגזים

יום חמישי ד' שבט ה'תשע"ו

בשברים אלו יטעה לחשוב שמותר לסכך גם בשברים גדולים המקבלים טומאה.

ולפי זה יש שחידשו כי הפסול הוא רק בכלים שנשברו מאליהם, אך אם שברם בכוונה כדי לסכך בהם כשרים ואין לחשוש שפעם אחרת יבוא לסכך בשברים המקבלים טומאה, שהרי הוא עצמו שברם לחתיכות קטנות משום שיודע את ההלכה שכלי המקבל טומאה פסול לסכך (מנחת שלמה קמא סי' כג, וראה הגהות דברי נחמיה לסוכה יג, ב).

ולכאורה, עדיין יש לחשוש שמא אדם אחר שאינו בקי בהלכה יראה שסיככו בשברים אלו ויטעה לחשוב שמותר

הלכות סוכה פרק ה, הלכה ב: **וְכֵן אִם סִכְכָּה בְּשִׁבְרֵי-כֵלִים וּבְלִוְיָהֶן, פְּסוּלָה; הַזֵּאִיל וְהַיּוֹל מְקַבְּלִין טֻמְאָה - שְׁמָא יִסְכְּכוּ בְּשִׁבְרֵיהֶן לֹא מְהֵרָה.**

ארגזי עץ שנשברו לנסרים קטנים – האם אפשר לסכך בהם?

בהלכה זו מבואר שכלי עץ פסולים לסכך משום שהם מקבלים טומאה (וסכך כשר הוא רק מדבר שאינו מקבל טומאה, כמבואר לעיל הלכה א), אך כאשר הכלי נשבר לחתיכות קטנות שאינן ראויות לשימוש שוב אינן מקבלות טומאה וכשרות לסיכוך מדאורייתא, אך חכמים אסרו לסכך בהן, 'שמא יסכך בשברים שעדיין לא טהרו'. כלומר, אם יסכך

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ פה

לסכך בכל שבדי הכלים ויבוא לסכך בשברים המקבלים
טומאה!

אך גם לחשש זה יש פתרון - ישבור את הכלים לחתיכות
קטנות שלא ניכר בהן כלל שבאו מכלים, וכך אף אחד לא
יטעה לחשוב שמותר לסכך בכלים המקבלים טומאה (מנחת

שלמה שם).

אמנם יש שפירשו בכוונת הרמב"ם שאין החשש

שלא פעם אחרת יבואו לסכך בשברים המקבלים
טומאה, אלא החשש הוא שלא יידע את שיעור השבירה
הנדרש כדי שלא יקבל טומאה, וגם כאשר שובר בעצמו
יתכן שלא ישבור כשיעור הנדרש, ולפי זה אין לסכך
בשבדי כלים גם אם שברם בכוונה לצורך סיכון (ראה
ביכורי יעקב או"ח סי' תרכט סק"כ. שערי יצחק קונטרס בירורי הלכות סי'
(1).

יום שישי ה' שבט ה'תשע"ו

קיום מצוה בהידור או בזריזות?

יש להשתדל ולהביא כהנים מ'בית אב' אחר. ולכאורה,
בחיפוש אחר כהנים מ'בית אב' אחר משהים את מצות
ההקרבה והיא נעשית באיחור, אלא מכאן שקיום המצוה
בהידור (על ידי כהן טהור) עדיף על עשייתה בזריזות.

והנה, לענין יבום אמרו (יבמות לט, ב) שלכתחילה מצוה
שהגדול באחים ייבם, אך אם הוא נמצא במדינת הים אין
ממתינים לו אלא אומרים לאח הצעיר הנמצא כאן "עליך
המצוה, או חלוץ או ייבם", כי אין משהים את המצוה כדי
לקיימה אחר כך באופן מובחר יותר. ולמה לענין נטילת
לולב אומרים להשהות את המצוה כדי לקיימה אחר כך
בהידור?

ויש לחלק:

בייבום אין להמתין לגדול שבאחים הנמצא במדינת הים
כי 90 פק' אם יבוא לייבם את אשת אחיו, ומספק אין דוחים
את קיום המצוה, אבל בנטילת לולב, כאשר ברור שיגיעו
לידיו ארבעה מינים מהודרים יותר, יש להמתין ולקיים את
המצוה באופן המובחר.

הלכות לולב פרק ז, הלכה י: וְכָל הַיּוֹם בְּשֵׁר לְנִטְלָת
לִלְבָב.

ב'שלחן ערוך' (א"ח סי' תרנב ס"א) הוסיף: "אם לא נטל
שחרית, יטלנו אחר כך. ומכל מקום זריזים מקדימים
למצוות ונטילים אותו בבוקר".

ובספר 'שבועת יעקב' (ח"א סי' לה) דן במי שיש לו ארבעה
מינים כשרים בבוקר ומאוחר יותר יגיעו לידי מהודרים
יותר, האם יאחר את המצוה כדי לקיימה בהידור או עדיף
לקיימה מיד משום 'זריזים מקדימים למצוות'?

ומסקנתו היא שכאשר וודאי שאחר כך יגיעו לידי
ארבעת מינים מהודרים יותר, ימתין, כי אף שמצוה להזדרז
- עדיף לקיימה באופן משובח יותר.

ומביא ראיה מדברי הגמרא (יומא ו, ב) שלדעת רב ששת
טומאה דחוייה בציבור, ומה שקרבן ציבור דוחה את
הטומאה וכהן טמא יכול להקריבו אין זה היתר גמור אלא
לכתחילה יש להשתדל לעשות את הקרבן בטהרה, ואם כל
הכהנים ב'בית אב' שעבודתו נקבעה לאותו יום, הם טמאים,

שבת קודש ו' שבט ה'תשע"ו

כמה צריך לשלם על מצוה?

ויש שביארו (הררי קדם א, סי' רז), כי שונה מצות מחצית
השקל משאר המצוות כיון שבאה 'לכפר על נפשותיכם',
ועל דבר הנוגע לנפש האדם אין הגבלה כמה יוציא אלא
'כל אשר לאיש יתן בעד נפשו'.

וכעין זה כתב אדמו"ר הזקן (אגרת התשובה ספ"ג) שלמרות
האיסור לתת יותר מחמישית ממונו לצדקה, הרוצה לתת
תשובה לכפרת נפשו יכול לתת גם יותר מחומש, שהרי
לצורך רפואת הגוף ושאר צרכיו היה מוציא אף יותר
מחומש, ולא תהא רפואת הנפש פחותה מרפואת הגוף.

וה'חלקת יואב' (דניי אונס סי' ז) חידש שבצעם האדם צריך
לתת עבור מצוה כפי שוויה אף אם זהו כל רכושו, ומה
שאמרו 'אל יבזבז יותר מחומש' היינו כאשר נדרש להוציא
עבור המצוה יותר משוויה. ולכן בענייננו שזהו עיקר המצוה
לתת מחצית השקל הרי זהו שווי המצוה ואינו נפטר מכך
אף אם זהו כל רכושו.

הלכות שקלים פרק א, הלכה א: אִפְּלוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס
מִן הַצִּדְקָה חֵיב, וְשׂוֹאֵל מֵאֲחֵרִים אוּ מוֹכֵר בְּסוֹת שֶׁעַל כְּתָפוֹ,
וְנוֹתֵן מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּסֵף; שְׁנָאמְרִי: הָעֶשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְתִדָּל לֹא
יִמְעִיט.

ויש להבין:

בכל מצות עשה שבתורה אין אדם צריך להוציא יותר
מחמישית מרכושו לצורך קיום המצוה, ולמה אם כן למצות
מחצית השקל צריך לתת את כל רכושו ואפילו למכור את
כסותו?

ויש שביארו כי רק לקיום מצות עשה אין צריך לשלם
יותר מחומש, אך כדי לא לעבור על לא־תעשה חייב
להוציא אפילו את כל רכושו, והרי במצות מחצית השקל
נאמר 'העשיר לא ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל',
ואם כן הממעט מנתינת מחצית השקל עובר על לאו, ולכן
צריך להוציא על כך את כל רכושו (כלי חמדה ס"פ פקודי).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ט טבת'ו' שבט תשע"ו

יום א' כ"ט טבת ה'תשע"ו

הלכות שביתת יום טוב

פרק שביעי

(1) נתבארו בו דיני חולו של מועד ולא נשלמו.

1 א. חלו² של מועד, אף-על-פי שלא נאמר בו
2 'שבתון'³ - הואיל⁴ ונקרא 'מקרא קדש'⁵ והרי הוא
3 זמן חגיגה במקדש⁶, אסור בעשיית מלאכה⁷, כדי
4 שלא יהיה פשאר ימי החל, שאין בהן קדשה כלל.
5 והעושה בו מלאכה האסורה - מביין אותו מפת
6 מרדות⁸, מפני שאסורו מדברי סופרים⁹. ולא כל
7 מלאכת עבודה אסורה בו כיום טוב¹⁰, שסוף הענין
8 בדברים שנאסרו בו - כדי שלא יהיה כיום חל¹¹
9 לכל דבר, לפיכך יש מלאכות אסורות בו ויש
10 מלאכות מותרות בו.

(2) הם ימי החג שבין היום הראשון (והשני בגלויות) והיום
השביעי בפסח, ושבין היום הראשון (והשני בגלויות) והיום
השמיני בסוכות. (3) המורה לשבות ממלאכה. (4) בכ"י
הגירסא: "יום טוב הוא הואיל ונקרא". (5) (מסכת חגיגה
יח). שמשמעו קדשהו בעשיית מלאכה (רש"י), לנהוג בו
קדושה שלא לעשות מלאכה. (6) קרבן חגיגה של יום טוב.
(7) בירושלמי (מסכת פסחים פרק ד' הלכה א') מבואר כי יום
שאדם מקריב קרבן בבית המקדש הוא אסור בעשיית
מלאכה, ומוכיח את זה מתוך הכתוב: "אינו בדין שיהא
קרבנך קרב ואתה עסוק במלאכה". ובחגיגה דף י"ח עמוד
א' הובאו כמה מקורות. מן הכתוב שחולו של מועד אסור
בעשיית מלאכה (שמות פרק כ"ג פסוק י"ד): "את חג
המצות תשמור שבעת ימים", "לימד על חולו של מועד
שאסור בעשיית מלאכה". ועוד (ויקרא פרק כ"ג פסוק ד'):
"אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדים",
אמר רבי עקיבא: "במה הכתוב מדבר, אם ביום הראשון הרי
כבר נאמר: "שבתון", ואם בשביעי הרי כבר נאמר:
"שבתון", הא אין הכתוב מדבר אלא בחולו של מועד,
ללמדך שאסור בעשיית מלאכה". ועיין בספרי (פרשת ראה
פרק ט"ז): "רבי שמעון אומר, פסח וחג (הסוכות) שאינם
עונת מלאכה, אמרה תורה עשה זה שבעה וזה שמונה ימים,
עצרת (שבוועת) שהיא עונת מלאכה (קצירה), אינה אלא יום
אחד, מלמד שהתורה חסה על ממונם של ישראל". הרי
שחול המועד אסור בעשיית מלאכה. (8) מלקין אותו על
שמרד נגד דברי חכמים. (9) במסכת חגיגה שם: "כתוב
(דברים פרק ט"ז פסוק ח')": "ששת ימים תאכל מצות וביום
השביעי עצרת לה' אלקיך לא תעשה מלאכה", מה שביעי
עצור (ממלאכה) אף ששת ימים עצורין, אי מה שביעי עצור
בכל מלאכה, אף ששת ימים עצורים בכל מלאכה? תלמוד
לומר: "וביום השביעי עצרת", השביעי עצור בכל מלאכה

ואין ששת ימים עצורין בכל מלאכה, הא לא מסרן הכתוב
אלא לחכמים, לומר לך איזה יום אסור ואיזה יום מותר,
איזו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת". ויש מן
הראשונים שסוברים שאיסור מלאכה בחול המועד הוא מן
התורה. ראה בבאור הלכה סימן תק"ל. (10) וחמשה סוגי
מלאכה מותרים בחול המועד. א. דבר האבד (אם לא יעשנו
במועד יפסד הדבר). ב. צרכי מועד לאוכל נפש. ג. פועל
שאיין לו מה יאכל. ד. צרכי רבים. ה. מעשה הדיוט (שאינו
מעשה אומן - משנה ברורה סימן תק"ל). (11) ירושלמי
(מסכת מועד קטן פרק ב' הלכה ג'): "אמר רבי אבא בר
ממל: "אילו היה מי שימנה אתי התרתי שיהיו עושיין
מלאכה בחול המועד, כלום אסור לעשות מלאכה אלא
שיהיו אוכלין ושותין ושומחין ויגיעין בתורה? ועכשיו
אוכלין ושותין ופוחזין".

11 ב. ואלו הן: כל מלאכה, שאם לא יעשה אותה
12 במועד יהיה שם הפסד הרבה - עושיין אותה,
13 ובלבד שלא יהיה בה טרח הרבה. כיצד? משקין¹²
14 בית השלחין¹³ במועד, אבל לא בית המשקה¹⁴;
15 שאם לא ישקה בית השלחין, והיא הארץ הצמאה
16 - יפסדו בו האילנות שבה. וכשהוא משקה אותה -
17 לא ידלה וישקה מן הברכה¹⁵ או ממי הגשמים,
18 מפני שהוא טרח גדול; אבל משקה הוא מן
19 המעין¹⁶, בין שהיה בין שניצא לכתחלה¹⁷ - ממישכו
20 ומשקה בו. וכן כל פיוצא בזה.

(12) (משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'). (13) אדמה
שצמאה למים, ויש בה תעלות להשקאה. (14) שדה
צמחים המסתפקת ממי גשמים. (15) מים מכונסין בבור
עמוק, ויש טירחא גדולה לדלות ולשאוב משם המים.
(16) ממשיך את המים לשם. (17) עכשיו מחדש.

21 ג. הופך¹⁸ אדם את זיתיו¹⁹ במועד, וטוחן אותן ודורף
22 אותן, וממלא החביות ונהן²⁰ אותן, פדרף שהוא עושה
23 בחל. כל שיש בו הפסד אם לא נעשה - עושה
24 פדרפו, ואינו צריך שנוי. וכן²¹ מקנים אדם פרותיו
25 מפני הגנבים, ובלבד²² שייכנסם בצנעה²³, ושולה²⁴
26 פשתנו מן המשרה בשביל שלא תאבד. וכן פרים
27 שהגיע זמנו להבצר במועד - בוצרין אותם²⁵.

(18) (משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד ב'). שכשנותנים
הזיתים במעטן לאחר לקיטה וצוברן שם, מניחם כדי
שיתחממו ויתבשלו מאליהן, ונותנן בבית הבד, והופכן
וטוחנן. ואם לא עשה כן עכשיו נפסדים. (19) במשנה
(שם) כתוב: "אם היו זיתיו הפוכים", אבל להפוך אותם לא
הותר (השגות הראב"ד). אבל בברייתא שם לענין אבלות
מפורש "זיתיו להפוך" (כן הנוסחא ברמב"ם פרק ה'
מהלכות אבל הלכה י' ובעוד כמה מקורות, ראה מגיד משנה
ומגדל עוז ושיטת רבינו ידידיה תלמיד רבינו יחיאל מפריש

- על מועד קטן וחידושי הר"ן (שם) והוא הדין לחול המועד (מגיד משנה). (20) וסותם. והוא במשנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'. (21) משנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'. (22) ואם הוא דבר שאי אפשר לעשותו אלא בפרהסיא, הכל מותר בדבר האבד (רמ"א סימן תקל"ח). (23) החמירו כאן לעשות בצנעא מפני שאין ההפסד ברור, שאין זה ודאי שיבואו גנבים (מגיד משנה בשם רמב"ן). (24) מעלה ומוציא. (25) שבדבר האבד מותר לעשות אפילו במחבר לקרקע (מגיד משנה).
- ד. ואסור²⁶ לאדם שתתפונ ויאחר מלאכות אלו וכיוצא בהן ויניחם²⁷ כדי לעשותן במועד מפני שהוא פנוי. וכל המכין מלאכתו והניחה למועד, ועשאה במועד - בית דין מאבדין²⁸ אותה ומפקירין אותה לכל. ואם²⁹ פון מלאכתו ומת - אין קונסין בנו אחריו, ואין מאבדין אותה ממנו³⁰; ואין מונעין הון מלעשות אותה מלאכה במועד כדי שלא תאבד.
- (26) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). (27) שאפשר לו לעשות את המלאכה בשאר ימות השנה, לפני המועד או לאחריו, והוא מצמצם אותה למועד. (28) "וכלן אם כווננו מלאכתן במועד יאבדו" (שם). וסובר הרמ"ך שהפירוש הוא שמונעין אותו מלעשות המלאכה ומניחין את הדבר להיפסד. וקריאת מלה זו היא: יאבדו, אבל רבינו סובר כי "יאבדו" פירושו שהבית דין מאבדין אותו ומפקירין את הדבר, וקריאת מילה זו יאבדו. וראיה לדברי רבינו מהגמרא (שם): "רבי ינאי היה ליה ההוא פרדיסא דמטי זימניה (לקטוף הפירות) בחולא דמועדא, טטפיה. לשנה (אחרת) שהיה כולי עלמא לפרדיסייהו לחולא דמועדא, אפקריה רבי ינאי לפרדיסא ההוא שתא", הרי שבית דין מפקירין למי שמכוון מלאכתו במועד (תוספות יום טוב). (29) (מסכת מועד קטן דף י"ג עמוד א'). (30) בכ"י הגירסא: "ואין מאבדין את ממונו".
- ה. מיו³¹ שצריך לתפור לו בגד או לבנות לו מקום במועד³²; אם היה הדיוט ואינו מהיר באותה מלאכה³³ - הרי זה עושה אותה פדרפו; ואם היה אמן מהיר - הרי זה עושה אותה מעשה הדיוט. פיצד? בתפירה - מכליב³⁴, ובכנן³⁵ - מניח אבנים ואינו טח בטיט עליהן, ושף³⁶ סדקי הקרקע³⁷ ומעגילה פיד וברגל³⁸, פעין שמעגילים במחלצים³⁹. וכן כל פיוצא בזה.
- (31) (משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). (32) לצורך המועד. (33) מי שאינו מהיר במלאכה סימן שאינו אומן (הגר"א). (34) מרחיק התפירות זו מזו, כמו שיני הכלב. (35) (משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד א'). (36) מחליק וסותם. (37) של הגג. (38) שיעשה ברגל החלקת הטיח, כדרך שרגילים לעשות בכלי, אבל לא יעשנו בכלי (מהריט"ן). (39) כלי שמחליקים בו הטיט בגגות.
- ו. מיו⁴⁰ שהיתה לו תבואה מחפרת לקרקע, ואין לו מה שיאכל במועד אלא ממנה - אף-על-פי שאין כאן הפסד⁴¹, אין מצריכין אותו לקנות מה שיאכל מן השוק עד שיקצר אחר המועד, אלא קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן מה שהוא צריך, ובלבד שלא ידוש בפרות; שכל דבר שאין בו הפסד⁴² - צריך לשנות. וכן כל פיוצא בזה.
- (40) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). (41) (מסכת מועד קטן שם): "רב חציו ליה חצא (= קצרו לו קציר) בחולא דמועדא - דחיי - דלא הוה פסיד (שדה חטיה שאינה נפסדת אם לא יקצרה עכשיו) ואין לו מה יאכל הוה (לא היה לו מה לאכול)". (42) שעל ידי השינוי אינו מביא הפסד אבל אם מביא הפסד אינו צריך שינוי שהרי כל דבר האבד אינו צריך שינוי (כמו שכתב למעלה הלכה ג') וכל שכן אם גורם הפסד במעשיו, ועיין כסף משנה.
- ז. פכשים⁴³ שיכול לאכל מהן במועד - פוכשן, ושאינן ראויין אלא לאחר המועד - אסור לכבשן. וצד אדם דגים כל שיכול לצוד⁴⁴, ומולח⁴⁵ הפל במועד; שהרי אפשר שיאכל מהן במועד, אם יסחט אותן בידו פעמים רבות עד שיתרפכו.
- (43) (משנה במסכת מועד קטן דף י"א עמוד א') והם פירות, ירקות ודגים, שדרך לכבשם במים ובחומץ. (44) ואפילו אם הוא צד יותר מכדי הצורך במועד, מותר, מכיון שאין כל דג שוה בטעמו אחד להשני, ועל כל צידה יש לומר אולי ימצא משובחים יותר לכבוד המועד (מגן אברהם או"ח תקל"ג). (45) (מסכת מועד קטן דף י"א עמוד א') לפי הלשון השנית שם.
- ח. מטילין⁴⁶ שכר במועד לצורך המועד; ושלא לצורך המועד - אסור. אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים⁴⁷. אף-על-פי שיש לו ישן, מערים⁴⁸ ושותה מן החדש, שאין הערמה זו נפרת לרואה. וכן כל פיוצא בזה.
- (46) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד ב'). (47) שיש שם טירחא מרובה. (48) לומר שהחדש טוב לו יותר. ואף שבגמרא שם חלקן חכמים על רבי יוסי בר יהודה ואמרו: "אין מערימין בכך" (הראב"ד בהשגות) ? - הרמב"ם פסק כסתמא דגמרא במסכת שבת דף קל"ט עמוד ב' שכיון שאין הערמה זאת ניכרת, מותר (מגן אברהם שם סימן תקל"ג).
- ט. כל⁴⁹ מלאכות שהן לצורך המועד, פשעושיין אותן אמניהן⁵⁰ - עושיין פצנעה. פיצד? הצידים והטוחנין והבוצרין למפר בשוק - הרי אלו עושיין פצנעה לצורך המועד. ואם עשה לצורך המועד והותיר - הרי זה מתר.
- (49) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). (50) האומנים רגילים לעשות הרבה ביחד, ולכן עליהם לעשות מלאכתם בצנעא, כי הרואה לא יכיר שעושה לצורך

יב. וְדָנִים⁶⁰ דִּינֵי מְמוֹנוֹת⁶¹ וְדִינֵי מַכּוֹת וְדִינֵי נַפְשׁוֹת
בַּמוֹעֵד. וְמִי שֶׁלֹּא קָבַל עָלָיו הַדִּין - מְשַׁמְתִּין אוֹתוֹ
בַּמוֹעֵד. וְכָשֶׁם שֶׁדִּנְיָן בַּמוֹעֵד, כֵּן כּוֹתְבִין מַעֲשֵׂה בֵּית
דִין וְכָל הַדּוּמָה לוֹ⁶². פִּינֵצַד? כּוֹתְבִין הַדִּינִין אֲגֵרוֹת
שׁוֹם שֶׁשָּׁמּוּ לְבַעַל חוֹב, וְאֲגֵרוֹת שֶׁמְכָרוּ בֵּהֶן לְמוֹזֵן
הָאִשָּׁה וְהַבְנוֹת, וְשִׁטְרֵי חֲלִיצָה וּמֵאוּנִין, וְכָל הַדּוּמָה
לִהְיוֹת מְדַבְּרִים שְׁצָרִיכִים הַדִּינִין לְכַתְּבָם כְּדֵי שִׁיזְכְּרוּם,
כְּגוֹן טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִינֵין אוֹ דְּבָרִים שֶׁקָּבְלוּ עָלֵיהֶן,
כְּגוֹן: אִישׁ פְּלוֹנִי נֶאֱמָן עָלַי, אִישׁ פְּלוֹנִי יָדוֹן לִי. מִי
שֶׁצָּרִיךְ לָלוֹת בַּמוֹעֵד, וְלֹא הֵאֱמִינוּ הַמְּלָאכָה בַּעֲלֵ-פֶה
- הֵרִי זֶה כּוֹתֵב שִׁטְר חוֹב. וְכֵן כּוֹתְבִין גִּטִּין וְקְדוּשֵׁי
נָשִׁים וְשׁוֹבְרִין וּמִתְנָתִין; שֶׁכָּל אֶלוּ כְּצָרְכֵי רַבִּים הֵן⁶³.

(60) (מסכת מועד קטן דף י"ד עמוד ב'). ואף כאן הטעם
הוא מפני שכל אלה מעשי בית דין וכצורך רבים הם (עייין
מגיד משנה). (61) אם שני הצדדים רוצים להתדיין במועד,
אבל לולא כן אין הבית דין קובע זמן לא בימי ניסן ולא
בימי תשרי "מפני שהעם טרודים במועדות" (רמב"ם הלכות
סנהדרין פרק כ"ה הלכה ט'). (62) (משנה במסכת מועד
קטן דף י"ח עמוד ב'). (63) ויש אומרים שההיתר בכל
אלה הוא מפני שהם כדבר האבוד (ראב"ד ועוד).

יג. וְאֶסְוִיר⁶⁴ לְכַתֵּב בַּמוֹעֵד אֶפְלוּ סִפְרִים תְּפִלִּין
וּמְזוֹזוֹת. וְאֵין מְגִיחִין⁶⁵ אֶפְלוּ אוֹת אַחַת בְּסִפֵּר
הַעֲזָרָה⁶⁶, מִפְּנֵי שֶׁזֶה מְלָאכָה שְׂאִינָה לְצִרְף הַמוֹעֵד⁶⁷.
אֲבָל כּוֹתֵב אֶדָם תְּפִלִּין וּמְזוֹזָה לְעֶצְמוֹ⁶⁸, וְטוֹוֶה
תְּכֵלֶת לְבָגְדוֹ. וְאֵם אֵין לוֹ מֶה לֵּאכֹל - כּוֹתֵב וּמוֹכֵר
לְאַחֲרִים כְּדֵי פְּרִיטָתוֹ.

(64) (משנה שם). (65) לתקן טעות שבספר. (66) שממנו
מגיהים ספר תורה של המלך (למעלה פרק ז') מהלכות ספר
תורה הלכה ב' ולהלן פרק ג' מהלכות מלכים הלכה א').
(67) מכיון שיש לציבור ספר תורה אחר לקרוא בו יום טוב.
אבל אם אין להם ספר אחר, מותר לכתוב ולהגיה, כדי
שיהיה לציבור במה לקרוא (כסף משנה). (68) שצריך להם
לתפילין לאחר המועד מיד.

יד. וּמִתְרַגֵּם⁶⁹ לְכַתֵּב אֲגֵרוֹת שֶׁל שְׁאֵלַת שְׁלוֹם⁷⁰ בַּמוֹעֵד,
וְכוֹתֵב חֲשׁוֹנוֹתָיו וּמַחֲשָׁב יִצְיָאוֹתָיו; שֶׁכְּתִיבוֹת אֵלוּ
אֵין אֶדָם נִזְהָר בְּתַקְוָנָן מְאֹד⁷¹, וְנִמְצָאוּ כְּמַעֲשֵׂה
הַדִּיּוֹט בְּמְלָאכָתוֹ⁷².

(69) (משנה שם). (70) הן "אגרות של רשות" שבמשנה
שם. (71) בכ"י התיבה הזאת איננה. (72) ולדעת הראב"ד
ההיתר באלה הוא מטעם שהוא דבר האבד שאולי לא ימצא
אחר כך מי שיוליך את המכתב.

טו. עוֹשִׂין⁷³ כָּל צָרְכֵי הַמֶּת⁷⁴ בַּמוֹעֵד. גּוֹזְזִין שְׁעָרוֹ,
וּמְכַבְּסִין כְּסוּתוֹ, וְעוֹשִׂין לוֹ אֶרֶץ. וְאֵם לֹא הָיוּ לָהֶם
נִסְרִים - מְבִיאִין קוֹרוֹת וְנוֹסְרִין מֵהֶן נִסְרִים בְּצִנְעָה
בְּתוֹף הַבֵּית⁷⁵. וְאֵם הָיָה⁷⁶ אֶדָם מְפָרְסֵם - עוֹשִׂין
אֶפְלוּ בַּשּׁוּק⁷⁷. אֲבָל אֵין כּוֹתְרִין עֵץ מִן הַיַּעַר לְנוֹסֵר

1 המועד, אבל ההדיוט כשהוא עושה לצורך המועד אינו
2 עושה בשיעור מרובה, לכן מותר לו לעשות אף בפרהסיא
3 (פוסקים).

4 י. עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי הָרַבִּים בַּמוֹעֵד⁵¹. פִּינֵצַד? מְתַקְנִים
5 קְלָקוּלֵי הַמֵּים שֶׁבְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וּמִתְקַנִּין אֶת
6 הַדְּרָכִים וְאֶת הַרְחֻבוֹת. וְחוֹפְרִים לְרַבִּים בּוֹרוֹת
7 שִׁיחִין וּמַעְרוֹת, וְכוּרִין⁵² לִהְיוֹת נִהְרוֹת כְּדֵי שִׁישְׁתּוֹ
8 מִימֵיהֶן. וְכוֹנְסִים מֵים לְבוֹרוֹת וּמַעְרוֹת שֶׁל רַבִּים,
9 וּמִתְקַנִּין אֶת סְדֵקֵיהֶן⁵³. וּמְסִירִין אֶת הַקּוֹצִין מִן
10 הַדְּרָכִים, וּמוֹדְדִין אֶת הַמְּקוֹאוֹת⁵⁴, וְכָל מְקוֹה
11 שֶׁנִּמְצָא חֶסֶר - מְגַלִּין⁵⁵ לוֹ מֵים וּמְשַׁלְּמִין לוֹ
12 שְׁעוֹרוֹ.

(51) (משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א'). משום
שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעה שהם בטלים כולם
ממלאכה ואם לא יעשו עכשיו יתבטל הדבר "קדירא דבי
שותפי לא חמימא ולא קרירא" (קדירה של שותפים אינה
לא חמה ולא קרה – הרא"ש). ולפי זה יש אומרים שאם
יש מנהיג אחד שהרשות בידו לעשות לבדו, אסור לו לכוון
מלאכתו במועד, אלא יעשו המלאכה בשאר ימות השנה
(מגן אברהם סימן תקמ"ד). (52) חופרין. (53) "ומנִין
שאם לא יצאו ועשו כל אלה (להסיר הקוצין והמכשולות)
שכל דמים ששפכו שם מעלה עליהם הכתוב כאלו הם
שפכו, תלמוד לומר (דברים פרק י"ט פסוק י'): והיה עליך
דמים" (מסכת מועד קטן דף ה' עמוד ב'). (54) לראות אם
יש בהם שיעור טהרה = ארבעים סאה. (55) ממשיכין.

13 יא. וְיוֹצֵאִין⁵⁶ שְׁלוּחֵי בֵּית דִין לְהַפְקִיר אֶת
14 הַכְּלָאִים⁵⁷. וּפּוֹדִין⁵⁸ אֶת הַשְּׁבוּיִים וְאֶת הָעֶרְכִין וְאֶת
15 הַחֲרָמִים וְאֶת הַהֶקְדָּשׁוֹת, וּמְשַׁקֵּין אֶת הַסּוּטוֹת,
16 וְשׁוֹרְפִין אֶת הַפָּרָה, וְעוֹרְפִין אֶת הָעֶגְלָה, וְרוֹצְעִין
17 עֶבֶד עֲבָרִי, וּמְטַהְרִין אֶת הַמַּצְרֵעַ, וּמְצִינִין עַל
18 הַקְּבֻרוֹת שֶׁמָּחוּ גִשְׁמִים אֶת צִיּוֹנָהּ, כְּדֵי שִׁיפְרֹשׁוּ מֵהֶן
19 הַכְּהֻנִּים; שֶׁכָּל אֶלוּ צָרְכֵי רַבִּים הֵן⁵⁹.

(56) (משנה במסכת מועד קטן דף ב' עמוד א').
(57) לעקור את הכלאים מהשדות. התיירו זה בחול המועד
משום שאז בטלים הפועלים ממלאכה, והם נשכרים בזול,
וממעות תרומת הלשכה של ההקדש שילמו להם (גמרא)
וכל מה שאפשר לחסוך כסף להקדש עושים (רש"י).
(58) מקור הלכה זו בירושלמי מסכת מועד קטן פרק א'
הלכה ב'. (59) "שכל שבית דין נזקק לעשותו, צורך רבים
הוא" (מאירי מסכת מועד קטן דף ב' עמוד א' ד"ה ועוֹשִׂין
כל צרכי רבים) ובכלל זה ערכין חרמין והקדשות שצריכין
בי"ד (פרק ח' מהלכות ערכין הלכה ב') וכן השקאת סוטה
(פרק ג' מהלכות סוטה הלכה א') ועריפת עגלה (פרק ט'
מהלכות רוצח הלכה א') ורציעת עבד (פרק ג' מהלכות
עבדים הלכה ט'). ואילו פדיון שבויים הוא צורך רבים ממש
וטהרת המצורע אף היא לצורך רבים למעט טומאה
מישראל, ושריפת פרה לטהר את ישראל. ועייין ריטב"א
בתחלת מסכת מועד קטן].

לענין גילוח מדובר כאן, שהרי באופן זה אין הרגל מבטל ממנו גזירת שלשים, אלא לענין כיבוס שאינו אסור אלא בתוך שבעה, שכיון שהיה אסור לכבס בערב יום טוב מותר לו לכבס בחול המועד (כסף משנה). [ועיין בהקדמת מעשה רוקח בשם חידושי משקין להר" חיים בר' דוד תלמיד הרשב"א מה שכתב בשם רבינו הרמב"ם בזה ועיין עוד בשו"ת ר' יהושע הנגיד נכדו של הרמב"ם ("קובץ על יד" ספר ג' ת"ש) שאלה כ]. (89) וכיון שבערב יום טוב כלו לו שבעה, ובכניסת יום טוב נתבטלה ממנו אבילות שלשים, מותר לו להסתפר בחול המועד, מאחר שהיה אנוס ולא יכול להסתפר לפני החג שהיה שבת (כסף משנה). (90) במועד, או בערב יום טוב סמוך לחשיכה שלא היה לו שהות להתגלח לפני החג. (91) שאסור להתגלח כל זמן שהוא בנידוי. (92) או נדר.

ימ. וכלן⁹³ שהיה להן פנאי לגלח קדם הרגל ולא גלחו - אסורין. אבל הנזיר והמצורע שהגיע זמן תגלחתן - בין בתוך המועד, בין קדם הרגל - אף-על-פי שהיה להם פנאי, מתרין לגלח במועד, שלא ישהו קרבנותיהן⁹⁴. וכל היוצא⁹⁵ מטמאתו לטהרתו⁹⁶ - מתר לגלח במועד. וקטן⁹⁷ שנולד - בין במועד, בין לפני המועד⁹⁸ - מתר לגלחו במועד⁹⁹. ואנשי¹⁰⁰ משמר ששלמה משמרתן בתוך המועד - מתרין לגלח, מפני שאנשי משמר אסורין לגלח בשבת שלהן¹⁰¹.

(93) (מסכת מועד קטן דף י"ז עמוד ב'). (94) שאין מביאים קרבנותיהם אלא אחרי התגלחת (רש"י). (95) במשנה (מסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'): "והנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו". אבל הרמב"ם בפירוש המשנה הביא: "והעולה מטומאתו לטהרתו" וכן הוא בכמה נוסחאות (בדק"ס). (96) והטמא אינו מתקשט כל ימי טומאתו ואינו מתגלח (מגיד משנה). [וכן הוא בספר המצוות (עשין קיב): "וטמא טמא יקרא - שכל טמא צריך שיכריז על עצמו הטומאה, וזה שישים לעצמו הכרה יודע בה שהוא טמא". ובחינוך (מצוה קסט): "שיעשה בגופו עניין שיזכר לבני אדם בו שהוא טמא ויסורו ממנו", ובתשובת הגאון (תשובות הגאונים מן הגניזה הוצאת גינצבורג עמ' 38): "הזב כו' ואל יקשט את עצמו אלא יהא מנוול במראהו". וראה בהקדמת כתבי מכון הרי פישל עמ' 12 להגר"ש ליברמן]. (97) (מסכת מועד קטן דף י"ד עמוד א'). (98) יש אומרים שכל זמן שאינו בן י"ג שנה מותר לגלחו במועד (פרי מגדים). (99) שכיון שאינו חייב במצוות לא שייך לגזור עליו שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. (100) (מסכת מועד קטן דף י"ז עמוד ב'). (101) מבואר ברמב"ם פרק א' מהלכות ביאת מקדש הלכה י"ב: "ואנשי משמר אסורין לספר ולכבס בשבתן (= בשבוע שלהם) כדי שלא יעלו למשמרתן כשהן מנוולין".

ב. מתר¹⁰² לטל שפה בחלו של מועד, ולטל צפרנים ואפילו בכלי. ומעברת האשה שער מבית השחי ומבית הערוה, בין ביד בין בכלי; ועושה¹⁰³ כל

1 מִמֶּנּוּ לַיּוֹחֹת לְאֶרֶן, וְאֵין חוֹצְבִין אֲבָנִים לְבִנְיַת בֵּהָן
2 קָבֵר.

(73) (מסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). (74) כמו לתפור תכריכין ואפילו אם הוא מעשה אומן (פרי מגדים). (75) שהמת נמצא שם, שיודעים שנעשה לצורך המת. (76) (ירושלמי מסכת מועד קטן פרק א' הלכה ו'). (77) שהכל יודעים שבשביל המת נעשה. "ומה שבזמן הזה רגילין לתקן הארון בחצר בית הכנסת אף על פי שהמת בחצר אחרת, מפני שאין עם רב עתה מירשאל ביחד, וכשיש מת בעיר כולם יודעים, והמתים כולם חשובים כמת מפורסם וליכא חשדא" (הגהות מיימוניות).

3 טו. אֵין⁷⁸ רואִין אֶת הַנְּגָעִים בְּמוֹעֵד, שְׁמָא יִמָּצֵא
4 טָמֵא וְנִמָּצֵא חֲגוֹ נְהַפֵּךְ לְאָבֵל⁷⁹. וְאֵין נוֹשְׂאִין⁸⁰ נָשִׁים
5 וְלֹא מִיִּבְמִין בְּמוֹעֵד, כִּדִּי שְׁלֹא תִשְׁתַּכַּח שְׁמִיחַת הַחַג
6 בְּשִׁמְחַת הַנְּשׂוּאִין. אָבֵל מַחְזִיר אֶת גְּרוּשְׁתּוֹ⁸¹,
7 וּמֵאֲרִסִּין⁸² נָשִׁים בְּמוֹעֵד, וּבִלְבָד שְׁלֹא יַעֲשֶׂה סְעֻדַּת
8 אֲרוּסִין וְלֹא סְעֻדַּת נְשׂוּאִין⁸³; שְׁלֹא יַעֲרֹב⁸⁴ שְׁמִיחָה
9 אַחֲרֵת בְּשִׁמְחַת הַחַג.

(78) (משנה במסכת מועד קטן דף ז' עמוד א'). (79) שהרי נוהגים בו כמה דיני אבילות (פרק י' מהלכות טומאת צרעת הלכה ו'). (80) (משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). (81) שאינה שמח עמה כל כך (רש"י). (82) ומותר להתקשר בתנאים לשירוק וגם לעשות סעודה שאינו אירוסין ממש (מור וקציעה). (83) שעל ידי אלו תשתכח שמחת החג ממנו כמבואר בראש ההלכה הזאת. (84) "שנאמר מלא שבוע זאת וניתנה לך גם את זאת" (פרק י' מהלכות אישות הלכה י"ד וכן הוא בירושלמי).

10 יו. אֵין⁸⁵ מְגַלְחִין וְאֵין מְכַבְּסִין בְּמוֹעֵד, גְּזֵרָה שְׁמָא
11 יִשְׁהָה אָדָם עֲצָמוֹ לְתוֹךְ הַמוֹעֵד, וְיִבֹּא יוֹם טוֹב
12 הָרָאוּשׁוֹ⁸⁶ וְהוּא מְנוּל. לְפִיכָף, כֹּל מִי שְׁאֵי אָפְשָׁר לוֹ
13 לְגַלֵּחַ וּלְכַבֵּס בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב - הֲרִי זֶה מֵתָר לְכַבֵּס
14 וּלְגַלֵּחַ בְּמוֹעֵד.

(85) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). (86) עיקר הקפידא הוא ביום טוב הראשון וכן כתב בפירוש המשנה והיינו משום שהוא מן התורה לכבד ולענג אותו כמבואר בפרק הקודם (מעשה רוקח).

15 יח. פִּיצֵד⁸⁷? אָבֵל שְׁחַל שְׂבִיעֵי שְׁלוֹ לְהִיּוֹת בְּיוֹם
16 טוֹב⁸⁸, או שְׁחַל לְהִיּוֹת בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב וְהֲרִי הוּא
17 שֶׁבֶת⁸⁹ שְׁאֵי אָפְשָׁר לְגַלֵּחַ; וְהָבָא מִמְּדִינַת הַיָּם⁹⁰ -
18 וְהוּא, שְׁלֹא יֵצֵא לְהַטִּיל, אֶלָּא לְסַחֲרָה וּכְיוּצָא בָּהּ;
19 וְהַיּוֹצֵא מִבֵּית הַשְּׂבִיחַ וּמִבֵּית הָאֲסוּרִים; וּמִי שְׁהָיָה
20 מְנִדָּה⁹¹, וְלֹא הִתִּירוּהוּ אֶלָּא בְּמוֹעֵד; וּמִי שֶׁנִּשְׁפָּע⁹²
21 שְׁלֹא לְגַלֵּחַ וְשְׁלֹא לְכַבֵּס, וְלֹא נִשְׁאֵל לְחֻכָּם לְהִתִּיר
22 נְדָרוֹ אֶלָּא בְּמוֹעֵד - הֲרִי אֵלוֹ מְגַלְחִין וּמְכַבְּסִין
23 בְּמוֹעֵד.

(87) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב'). (88) לא

123) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד ב').
124) לפי שהם דברים המתקיימים ואין היכר שהוא לצורך המועד. (125) שאינו מפולש לרשות הרבים. (126) פותח דלת אחת ונועל דלת אחת, משום כבוד המועד (רש"י).
127) שמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו והיו רגילים להרבות בו בסעודות (מגיד משנה, ועיין שיטה על מועד קטן שם).
128) ובשמים (משנה ברורה סימן תקל"ט). (129) שאינם מתקיימים והכל יודעים שקונים אותם לצורך אותו יום.

25 כד. פל"ג 130 שְׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בַּמוֹעֵד - אֵינוֹ אוֹמֵר
26 לְנִכְרִי לַעֲשׂוֹתוֹ; וְכָל שְׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בַּמוֹעֵד, אִם
27 אֵין לוֹ מָה יֵאָכֵל - הֲרִי זֶה עוֹשֶׂה כְּדִי פְּרִנְסָתוֹ. וְכֵן
28 עוֹשֶׂה סְחוּרָה כְּדִי פְּרִנְסָתוֹ. וּמִתֵּר לַעֲשִׂיר לְשֹׁכֵר
29 פּוֹעֵל עֲנִי שְׂאִין לוֹ מָה יֵאָכֵל, לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה שֶׁהִיא
30 אֲסוּרָה בַּמוֹעֵד, כְּדִי שִׁטֵּל שְׂכָרוֹ לְהַתְּפָנֵס בּוֹ. וְכֵן
31 לֹא־חָזִין דְּבָרִים שְׂאִינֵם לַצֵּרֶף הַמוֹעֵד מִפְּנֵי צָרָף
32 הַמוֹכֵר שְׂאִין לוֹ מָה שִׁיאֲכֹל¹³¹.

130) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד א'). (131) "אף אם יש לו כלי בית למכור, מותר לו לעבוד, אבל אם יש לו סחורות למכור, לא נקרא אין לו מה לאכול" (בית יוסף או"ח סימן תקמ"ג).

33 כח. שוֹכְרִין¹³² עַל הַמְּלָאכָה בַּמוֹעֵד לַעֲשׂוֹתָהּ
34 לְאַחֵר הַמוֹעֵד¹³³, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִשְׁקַל וְיִשְׁלַל יָמֵד
35 וְלֹא יִמְנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֵל. נִכְרִי שֶׁקָּבַל
36 קְבֻלָּת¹³⁴ מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפֹלוּ הָיָה חוּץ לְתַחוּם¹³⁵ - אֵינוֹ
37 מֵנִיחוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ בַּמוֹעֵד; שֶׁהֵפֵל יוֹדְעִין שֶׁמְּלָאכָה זֹ
38 שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְיִחַשְׁדוּ אוֹתוֹ שֶׁהוּא שֹׁכֵר אֶת הַנִּכְרִי
39 לַעֲשׂוֹת לוֹ בַּמוֹעֵד, שְׂאִין הֵבֵל יוֹדְעִין הַהִפְרֵשׁ שֵׁשׁ
40 בֵּין הַשֹּׁכֵר¹³⁶ וּבֵין הַקָּבָלָן¹³⁷, וּלְפִיכֶן אֲסוּר.

132) (מסכת מועד קטן דף י"ב עמוד א'). (133) שמתנה עמו בפירוש שיעשה המלאכה אחרי המועד.
134) בקבלנות, לבנות ביתו של ישראל. (135) שהרי במועד מותר ללכת מחוץ לתחום ויראו שהנכרי עובד בשביל ישראל, בניגוד לשבת שאסור לצאת חוץ לתחום ולפיכך מותר להניח לקבלן הגוי לעשות מלאכה חוץ לתחום (פרק ו' מהלכות שבת הלכה י"ד). (136) שכיר יום שאסור על פי הדין מפני שהוא שלוחו של ישראל.
137) שעושה על דעת עצמו ולא כשלוחו של ישראל.

פרק שמיני

1) נתבארו בו דיני חולו של מועד. ונסתיים הפרק בביאור ערבי ימים טובים, מה הן במלאכה. ובפרט דיני ערב הפסח שדינו חלוק מן השאר.

41 א. נְהוּרֹת² הַמוֹשְׁכִין מִן הָאֲגָמִים³ - מִתֵּר לְהִשְׁקוֹת
42 מֵהֶן בֵּית הַשְּׁלָחִין בַּמוֹעֵד; וְהוּא, שֶׁלֹּא פָּסְקוּ⁴. וְכֵן
43 הַבְּרוֹכוֹת, שֶׁאֵמֶת הַפִּיִּם עוֹבְרֹת⁵ בִּיְנֵיהֶן - מִתֵּר
44 לְהִשְׁקוֹת מֵהֶן. וְכֵן בִּרְכַּה שֶׁנִּטְּפָה מִבֵּית הַשְּׁלָחִין,
45 וְעֵדֶן הִיא נוֹטְפֶת - מִתֵּר לְהִשְׁקוֹת מִמֶּנָּה בֵּית

1 תַּכְשִׁיטָיָה בַּמוֹעֵד: פּוֹחֶלֶת¹⁰⁴ וּפּוֹקֶסֶת¹⁰⁵, וּמַעֲבֶרֶת
2 סָרֵק עַל פְּנֵיהָ, וְטוֹפֶלֶת עֲצָמָה בְּסִיד¹⁰⁶, וְכִיּוֹצֵא בּוֹ;
3 וְהוּא, שֶׁתּוֹכֵל לְקַפְּלוֹ¹⁰⁷ בַּמוֹעֵד¹⁰⁸.

102) (מסכת מועד קטן דף י"ח עמוד א'). (103) (משנה במסכת מועד קטן דף ח' עמוד ב'). (104) לשים צבע כחול על העיניים. (105) לשים צבע אדום על הלחיים. (106) להעביר שערות. ואף על פי שהיא מתנוולת עכשיו - תשמח אחר כך בעידון הבשר. (107) בכ"י הגירסא: "לקלפו". (108) שאם לא כן אסור, שהרי היא מנוולת בכל ימי המועד ולא תהא מעודנת אלא לאחר המועד.

4 כא. הַזֵּבִים¹⁰⁹ וְהַזְּבוֹת וְהַנְּדוֹת וְהַיִּלּוֹדוֹת וְכָל הָעוֹלִים
5 מִטְּמֵאָה לְטַהֲרָה¹¹⁰ בְּתוֹךְ הַמוֹעֵד - הֲרִי אֱלוֹ מִתֵּרִין
6 לְכַבֵּס. וְכִי שְׂאִין לוֹ אֶלָּא חֲלוּק אַחַד¹¹¹ - הֲרִי זֶה
7 מְכַבֵּסוֹ בַּמוֹעֵד. מִטְּפָחוֹת הַיָּדִים¹¹² וּמִטְּפָחוֹת
8 הַסְּפָרִים¹¹³ וּמִטְּפָחוֹת הַסֶּפֶג¹¹⁴ - הֲרִי אֱלוֹ מִתֵּרִין
9 לְכַבֵּס בַּמוֹעֵד. וְכֵן¹¹⁵ כְּלֵי פֶשֶׁתָן - מִתֵּר לְכַבֵּס
10 בַּמוֹעֵד, מִפְּנֵי שֶׁצִּירִכִין כְּבוֹס תָּמִיד, אֲפֹלוּ נִתְכַּבְּסוּ
11 עֶרֶב יוֹם טוֹב.

109) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ד עמוד א').
110) וצריכים להחליף בגדיהם שנשמאו. (111) שכיבס אותו לפני המועד. (112) שמנגבים בו ידים. (113) שכורכין בהם ספרי קודש. ויש קוראים "הספרים" והיינו שכל המסתפרים בהיתר כמבואר למעלה (מגיד משנה). (114) שמתנגבים בו בצאתם מהמרחץ. (115) (מסכת מועד קטן דף י"ח עמוד א').

12 כב. אֵין¹¹⁶ עוֹשִׂין סְחוּרָה¹¹⁷ בַּמוֹעֵד, בֵּין לְמִכֹּר בֵּין
13 לְקִנּוֹת. וְאִם הָיָה דְּבַר הָאֶבֶד, שְׂאִינוֹ מְצוּי תָּמִיד
14 לְאַחֵר הַמוֹעֵד, כְּגוֹן סְפִינּוֹת אוֹ שִׁירֹת¹¹⁸ שֶׁבָּאוּ, אוֹ
15 שֶׁהֵם מְבֻקָּשִׁים לַצֵּאת וּמְכָרוֹ בְּזוּל¹¹⁹ אוֹ לְקַחוֹ בְּיָקָר
16 - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְקִנּוֹת אוֹ לְמִכֹּר. וְאֵין¹²⁰ לֹא־חָזִין
17 בְּתִים¹²¹ וְעַבְדִּים וּבְהֵמָה אֶלָּא לַצֵּרֶף הַמוֹעֵד¹²².

116) (מסכת מועד קטן דף י" עמוד א'). (117) מפני הטורח (מגן אברהם). (118) (ירושלמי מסכת מועד קטן פרק ב' הלכה ג'). (119) ואם לא יקנה מהם יימנע מריוח ואף זה הוא כדבר האבוד. ויש סוברים שאין זה דבר האבוד כיון שאינו מפסיד מן הקרן (מגיד משנה). (120) (משנה במסכת מועד קטן דף י"ג עמוד א'). (121) בכ"י הגירסא: "בתים אבנים ועבדים". (122) אבל להרוויח אסור ואע"פ שכתב רבינו בסמוך שמותר לקנות להרוויח - אלו יש להם פרסום גדול בקנייתם ויש בזה זלזול המועד (מגיד משנה).

18 כג. מוֹכְרֵי¹²³ פָּרוֹת, כְּסוֹת וְכָלִים - מוֹכְרִין בְּצִנּוּעָה¹²⁴
19 לַצֵּרֶף הַמוֹעֵד. בִּיצֵד? אִם הָיְתָה הַחֲנוּת פְּתוּחָה
20 לְיוֹת אוֹ לְמִבּוֹי¹²⁵ - פּוֹתֵחַ כְּדִרְכּוֹ, וְאִם הָיְתָה
21 פְּתוּחָה לְרִשּׁוֹת הָרָבִים - פּוֹתֵחַ אֶחָת וְנוֹעֵל אֶחָת¹²⁶.
22 וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן שֶׁל חַג הַסִּפּוֹת¹²⁷ מוֹצֵיא
23 וּמַעֲשֵׂר אֶת הַשּׁוּק בְּפָרוֹת, בְּשִׁבִּיל כְּבוֹד יוֹם טוֹב.
24 מוֹכְרֵי תְּבִלִין¹²⁸ - מוֹכְרִין כְּדִרְכּוֹ בְּפֶרֶה־סֵיא¹²⁹.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום א' כ"ט טבת - ספר זמנים - הלכות שביתת יום טוב צא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 השלחין אחרת; והוא, שלא פסק המעין המשקה
2 בית השלחין העליונה.

(2) מועד קטן ד, א. (3) נחלי מים מכונסים. (4) שאינם פוסקים בשום פעם אלא מושכים תמיד מן האגם, ואין לחשוש שמא יצטרכו למלא בכד ולהשקות, שזוהי טירחה יתירה. (5) אבל בריכות שאין אמת המים עוברת על ידן - אסור להשקות מהן השדות, כי אחר שיוצאו כל המים, יצטרך להביא מים בדלי ממקום אחר, והיא טירחה יתירה בחול המועד - שאסורה. (6) אבל אם פסק המעיין, יש לחשוש שיצטרך להביא מים בדלי ממעיין אחר, ואסור בחול המועד שהוא טירחה יתירה.

3 ב. ערוגה⁷ שחציה נמוף וחציה גבוהה⁸ - לא ידלה
4 ממקום נמוף להשקות מקום גבוה, מפני שהוא
5 טרח גדול. ומתיר לללות מים להשקות הירקות כדי
6 לאכלן⁹ במועד; ואם בשביל לפותן - אסור¹⁰.

(7) מועד קטן ד, א. (8) וכל-שכן כשהן שתי ערוגות ואחת גבוהה מחבירתה, אין דולין מהתחתונה להשקות העליונה ('משנה ברורה' סי' תקלז). (9) שיהיו ראויין לאכילה ועומדין לימכר לצורך אכילה במועד (ריטב"א). (10) שלגבי אוכל נפש או מכשיריו, התיירו חכמים גם טורח גדול בחול המועד, אבל כדי להשביחן אסור לעשות טירחה יתירה שאין זה צורך המועד (רמב"ן).

7 ג. אין¹¹ עושין עוגיות¹² בעקרי הגפנים כדי
8 שיתמלאו מים. ואם היו עשויות ונתקלקלו¹³ - הרי
9 זה מתקנם¹⁴ במועד. וכן אמת המים¹⁵ שנתקלקלה
10 - מתקנין אותה במועד. כיצד? היתה עמקה טפח¹⁶
11 - חופר בה עד ששעה¹⁷; היתה עמקה טפחים¹⁸ -
12 מעמיקה עד שבעה¹⁹. ומושכין²⁰ את המים²¹ מאילן
13 לאילן²², ובלבד שלא ישקה את כל השדה²³. ואם
14 היתה שדה לחה - מתיר להשקות את פלה²⁴.
15 ומרביצין²⁵ את השדה במועד²⁶. שכל הדברים האלו
16 אין בהן טרח יותר.

(11) משנה, מועד קטן ב, א. (12) חפירות. (13) אבל לא נסתמו לגמרי. (14) אבל אסור להעמיקן יותר משהיו בתחילה (מגיד-משנה, ועיין ביאורי הגר"א סי' תקלז ס"ו, וב'אשל אברהם' לבעל 'פרי מגדים' סק"ה). (15) תעלה להוליך מים בשדה ממקום למקום, ונקראת אמת המים מפני שרוחבה ועומקה היו אמה = ששה טפחים. (16) 10 סנטימטר לאחר הקלקול. (17) טפחים, שהוא שיעור אמה כמו שהיתה מקודם, ואסור להעמיקה יותר (ריטב"א). יוצא שמעמיק בחפירה חמישה טפחים. (18) לאחר הקלקול, ואילו קודם לכן היתה עמוקה שבעה טפחים. (19) שהוא מעמיק חמישה טפחים. (20) משנה, מועד קטן ו, ב. כדברי רבי אליעזר בן יעקב. (21) עושין חפירה סביב האילן למלאות מים. (22) שהאילנות צריכים השקייה כבית השלחין (למעלה פ"ז ה"ב). (23) בשדה הבעל ("בית המשקה" כלשון רבינו למעלה פ"ז ה"ב) הדברים אמורים, והאילנות לא ייפסדו על-ידי מניעת ההשקייה על כל השדה

(נמוקי יוסף). (24) שכיין שהיתה לחה מקודם, אין טורח רב להשקותה (מגיד-משנה). (25) לזלף את השדה בהשקייה מועטת בשביל הירקות. (26) ואף שלדברי רבי אליעזר בן יעקב, שפסק הרמב"ם כמותו: "ובלבד שלא ישקה את כל השדה", יש איסור גם להרביץ את השדה? יש לומר שכאן מדובר בבית השלחין, שאם לא יזלף מים - יפסיד הזריעה והוא דבר האבד ומותר (מגיד-משנה).

ד. זרעים²⁷ שלא שתו מלפני המועד - לא ישקם
במועד, מפני שהן צריכין מים רבים, ויבא לידי
טרח יותר²⁸. ומתיר²⁹ להסב את הנחר מקום למקום
ולפתח נחר שנסתם. בורות שיחין ומערות של
יחיד, אם היה צריך להם³⁰ - חוטטין³¹ אותן,
ושפין³² את סדקיהם; אבל אין חופרין אותן
לכתחלה. וכונסים לתוכם מים, אף-על-פי שאינו
צריך להן. ועושין³³ נברכת³⁴ במועד.

(27) משנה, מועד קטן ה, ב. (28) וטירחה יתירה אסורה אף במקום הפסד (כסף-משנה). (29) מועד קטן ד, ב. (30) לשתייה. (31) מנקין. (32) וסותמין. (33) (משנה במועד קטן ח:). (34) בריכת מים לכביסה. וכן פירש רש"י. ולאלה שהיתרום חכמים לכבס (למעלה פ"ז הלכה כא) והוא לצורך המועד (מגיד משנה).

ה. עכברים³⁵ שהן מפסדין את האילנות - צדין
אותן במועד. בשדה האילן - צד פדרפו. כיצד?
חופר ותולה המצודה. ואם³⁶ היה שדה לבן³⁷ סמוך
לשדה האילן - צדין אותן בשדה הלבן בשנוי, כדי
שלא יפנסו לשדה האילן ויחריבוה. וכיצד צד
בשנוי? נועץ שפוד בארץ, ומכה בקרדם, ואחר כך
מנתקו, ונמצא מקומו גמא.

(35) משנה, מועד קטן ו, ב. ושם כתוב: "צדין את האישות ואת העכברים", אישות היא חפרפרת, חיה קטנה שמקלקלת את האילנות על ידי חפירותיה בשדות. (36) כדעת חכמים במשנה שם, שבשדה לבן לא הותר אלא שלא כדרכו, ודוקא הסמוכה לשדה אילן, שכן הוא בברייתא (שם ז). לפי נוסחת רבינו שם (עיין מגיד-משנה). אבל לפי נוסחתנו בברייתא שם, מדברת המשנה בשדה לבן הסמוכה לעיר. ולפי"ז פסקו הר"ף והרא"ש שבשדה לבן הסמוכה לשדה אילן, מותר לצוד אותן כדרכן, ואם אינה סמוכה לשדה אילן - צדין אותן על ידי שינוי. (37) שדה תבואה שאין שם צל אילנות, נקראת שדה לבן.

ו. כהל גנה שנפלה³⁸ - בונהו מעשה הדיוט³⁹, או גוזר אותו בקנים וגמא ופיצא בהן. וכן אם עשה מעקה לגג - בונה אותו מעשה הדיוט⁴⁰. אבל כהל חצר⁴¹ שנפלה - בונהו פדרפו. ואם היה גוהה⁴² - סותרו מפני הסכנה, ובונהו פדרפו.

(38) מועד קטן ו, ב. שאין כאן חשש של הפסד גדול אם יכנסו בה בני אדם (רש"י). (39) שמניח אבנים זו על גבי זו, ואינו טח בטיט (פירוש המשניות, וכן הוא בגמרא).

19 וְאֵת הַפְּשָׁתָהּ, וְעוֹקְרִינָהּ⁵⁸ אֶת הַפְּשָׁתָהּ,
20 מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לְחַפְּזָהּ⁵⁹ בָּהּ בְּמוֹעֵד, וְקוֹצְרִין אֶת
21 הַפְּשָׁתָהּ⁶⁰, מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לְהַטִּילָה לְשֹׁכֵר
22 בְּמוֹעֵד. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(54) עבודה זרה נ, ב. ליטול התולעים מן האילנות - משום שהוא טירחה יתירה ('מגן אברהם'). (55) להדביק זבל באילנות, במקום שנקלף הקליפה, ואף כאן ישנה טירחה יתירה. (56) לקצץ מענפי האילנות, וגם זו טירחה יתירה. (57) כדי שנוכל לאכלם במועד. אבל בלא זה - אסור, שאינו נעשה אלא להשביח הפירות ('מעשה רוקח'), ועיין לחם-משנה. (58) מועד קטן יב, ב. (59) לכסות בו פירות השטוחים לייבש. (60) מין צמח שבפרחיו משתמשים לבישול השכר (=הבירה).

23 י"א. אֵין⁶¹ מְכַנְסִין אֶת הַצֵּאן לְדִירָה⁶² כְּדִי שִׁיזְבְּלוּ אֶת
24 הַקֶּרְקַע, שֶׁהִי הִיא מְדִיר שְׂדֵהוּ בְּמוֹעֵד; וְאִם בָּאוּ
25 מֵאֲלֵיהֶן - מִתֵּר. וְאֵין מְסִיעִין אוֹתוֹ, וְאֵין מוֹסְרִין
26 לָהֶן שׁוֹמְרֵי⁶³ לְנֶעֱר⁶⁴ אֶת הַצֵּאן. הִזָּה שֹׁכֵר שֶׁבֶת⁶⁵,
27 שֹׁכֵר חֹדֶשׁ, שֹׁכֵר שָׁנָה, שֹׁכֵר שְׁבֻעָה⁶⁶ - מְסִיעִין
28 אוֹתוֹ⁶⁷, וְשׁוֹכְרִין שׁוֹמֵר לְנֶעֱר אֶת צֵאֲנָם מִמָּקוֹם
29 לְמָקוֹם כְּדִי שִׁיזְבְּלוּ כָּל הַשָּׂדֶה. הַזֶּבֶל⁶⁸ שֶׁבִּחְצֵר -
30 מְסַלְקִין אוֹתוֹ לְצִדְדֵי⁶⁹; וְאִם נַעֲשֶׂה חֲצֵר כְּרֶפֶת
31 בְּקֶרֶת⁷⁰ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְאַשְׁפָּה.

(61) מועד קטן יב, א. (62) שמכניסין בהמות לשדה ושוכבות שם, וכל הלילה מטיילות ממקום למקום עד שמזדבל כל השדה. (63) גוי. (64) מוליכין ממקום למקום, מתוך כך הגללים מתנערים מהן והשדה מזדבל. (65) נשכר לכל השבוע, ולא לאותו היום בלבד. (66) שבע שנים. (67) מכיון שהוא בהבלעה. (68) פסחים נה, ב. (69) ואין מוציאין אותו. (70) שנתרבה הזבל בחצר.

32 י"ב. הַמְּשֻׁהָ⁷¹ פְּנֵי הַקֶּרְקַע: אִם נִתְּפַן לְתֵּן מָקוֹם,
33 שִׁיעֲמִיד בּוֹ כְּרִי שָׁל תְּבוּאָה⁷² אוֹ שִׁידוּשׁ בּוֹ⁷³ -
34 מִתֵּר; וְאִם נִתְּפַן לְעִבּוּדַת הָאֶרֶץ - אָסוּר. וְכֵן
35 הַמִּלְקֵט עֲצִים מִתּוֹךְ שְׂדֵהוּ: אִם לְצִרְף עֲצִים⁷⁴ -
36 מִתֵּר; וְאִם לְתֵּן הַקֶּרְקַע - אָסוּר. וְכֵן הַפּוֹתֵק⁷⁵ מִים
37 לְגִנָּה, אִם נִתְּפַן שִׁיכְנִסוּ הַדְּגִים⁷⁶ - מִתֵּר; וְאִם
38 לְהַשְׁקוֹת הָאֶרֶץ - אָסוּר. וְכֵן הַקּוֹצֵץ חֲרִיטוֹת מִן
39 הַדֶּקֶל: אִם נִתְּפַן לְהַאֲכִיל לְבֵהמָה⁷⁷ - מִתֵּר; וְאִם
40 נִתְּפַן לְעִבּוּדַת הָאֵילָן - אָסוּר. וּמִמַּעֲשֵׂי יָפֵר לְאִי זֶה
41 דָּבָר הוּא מִתְּפַן.

(71) מועד קטן י, ב. (72) כגון שמשווה את כל השדה (או"ח סי' תקלז). (73) ראה למעלה פ"ז ה"ו, שמותר לדרוש במועד לצורך המועד. וכמו כן מותר להשוות פני הקרקע שידוש בו תבואה לצורך המועד. (74) כגון שנוטל הגדולים ומניח הקטנים (או"ח שם). (75) פותח. (76) כגון שפותח למעלה מקום שיכנסו המים, ולמטה מקום שיצאו המים (או"ח שם). (77) כגון שקוצץ כולן מצד אחד (או"ח שם). ובכת"י הגירסא: "לבהמתו".

(40) ואם הוא גג שרגילים להשתמש בו, ויש כאן מצוות "ועשית מעקה לגגך", מותר לעשות המעקה כדרכו ('ביאור הלכה' סי' תקמ בשם הריטב"א). (41) שיש חשש של גנבים, ודבר האבד אינו צריך שינוי (למעלה פ"ז ה"ג, ולהלן ה"ז). (42) נוטה ליפול.

1 ז. בּוֹנֶה⁴³ אֶדָם אֶצְטָבָא⁴⁴ לִישָׁב אוֹ לִישָׁן עָלֶיהָ. הַצִּיר
2 וְהַצְנוּרָה⁴⁵ וְהַקּוֹרָה⁴⁶ וְהַמְנַעוּל וְהַמְפַתֵּחַ שְׁנֵשְׁבָרוּ -
3 מִתְּקֵן בְּמוֹעֵד כְּדִרְכּוֹ, בֵּין בְּשָׁל בְּרָזָל בֵּין בְּשָׁל עֵץ;
4 שְׂזֵה הַפֶּסֶד גְּדוֹל הוּא, שֶׁאִם יִנִּיחַ הַפֶּתַח פְּתוּחַ
5 וְדִלְתוֹת שְׁבוּרוֹת - נִמְצָא מֵאֲבָד כָּל מֶה שֶׁבִּפְתִּי.
6 וַיִּכָּר בְּאַרְנוֹ⁴⁷: כָּל שֵׁשׁ בּוֹ הַפֶּסֶד - אֵינוֹ צָרִיךְ
7 שְׁנִי⁴⁸.

(43) מועד קטן י, ב. (44) ספסל. ויש אומרים שלא התירו אלא במעשה הדיוט כמו במעקה (מגיד-משנה, רמב"ן, וכו"ה במאירי). (45) חור שבאסקופה התחתונה שהדלת סובבת בו. (46) המשקוף. (47) למעלה פ"ז ה"ג. (48) ואפילו אם נשברו מלפני יום-טוב, אם לא היתה לו האפשרות לתקנם לפני יום-טוב. אבל אם כיוון מלאכתו במועד - אסור (או"ח סי' תקמ).

8 ח. אֵין⁴⁹ חוֹפְרִין קֶבֶר לְהִיּוֹת מוֹכֵן לְמַת שְׁיָמוּת⁵⁰,
9 וְאֵין בּוֹנִין אוֹתוֹ; אֲבָל אִם הָיָה עֲשׂוּי - הָרִי זֶה
10 מִתְּקֵן בְּמוֹעֵד. בִּיצֵד? מוֹסִיף בְּמִדְתּוֹ אוֹ מְקַצֵּר
11 מִמִּדְתּוֹ, כְּדִי שִׁיְהִיָּה נָכוֹן לַעֲת שִׁיִּקְבֵּר בּוֹ.

(49) משנה, מועד קטן ח, ב: "אין חופרין כוכין וקברות במועד". ובגמרא שם: "כוכין בחפירה וקברות בבנין". ולכן כתב רבינו: "אין חופרין - ואין בונים". ומפרש רבינו משנה זו שהמדובר בכוכין קבר למתים שימותו (וכן הוא בפירוש המשניות). אבל הראב"ד שואל על זה, מסיפא: "אבל אם הי' עשוי - מתקנו במועד", ואם לפני שמת, למה התירו? (50) אבל אם כבר מת, עושים לו כל צרכו.

12 ט. אֵין⁵¹ מְפַנִּין אֶת הַמַּת וְלֹא אֶת הַעֲצָמוֹת מִקְבֵּר
13 לְקֶבֶר, וְלֹא מִמְּכַבֵּד לְבִזּוֹי וְלֹא מִבִּזּוֹי לְמְכַבֵּד. וְאָסוּר
14 לַעֲשׂוֹת כֵּן לְעוֹלָם בְּשָׂאֵר הַיָּמִים⁵², אֲלָא אִם כֵּן הָיָה
15 מִפְּנֵי בְּתוֹף שְׁלוֹ⁵³ - מִפְּנֵי בְּשָׂאֵר הַיָּמִים אֲפִלּוּ
16 מִמְּכַבֵּד לְבִזּוֹי.

(51) משנה, מועד קטן ח, א. כרבי יוסי. (52) 'ירושלמי' מועד קטן, סוף פ"ב. "יש מי שכתב הטעם לפי שהבלבול קשה למתים, מפני שמתיראין מיום הדין, וזכר לדבר (איוב ג, יג): "ישנתי אז ינוח ליי", ושמואל אמר: "למה הרגזתני לעלות?" ואני אומר שאם זה הוא הטעם, אפילו לפנות לתוך שלו היה אסור, אלא עיקר הטעם משום בזיון המת" (הרדב"ז בפי"ד מהלכות אבל ה"ו). (53) "שערב לו לאדם שיהיה נח אצל אבותיו" ('ירושלמי'), וכתב הרמב"ן שהוא-הדין שלהעלותו לארץ ישראל - מותר, וכן אם מתחילה היה דעתם לפנותו - מותר.

17 י. אֵין מְתַלְעִינָן⁵⁴ אֶת הָאֵילָנוֹת, וְלֹא מְזַהֲמִינָן⁵⁵ אֶת
18 הַנְּטִיעוֹת, וְלֹא מְגַזְמִינָן⁵⁶; אֲבָל סָכִין אֶת הָאֵילָנוֹת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום א' כ"ט טבת - ספר זמנים - הלכות שביתת יום טוב צג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הסממנים שהרי הוא לצורך המועד ('פרי מגדים', ועיין 'תוספות' מו"ק י:).

21 מו. אין¹⁰² מפני¹⁰³ מחצר לחצר¹⁰⁴ במועד, ולא
22 מפעורה לנאה ולא מנאה לפעורה¹⁰⁵; אבל מפנה
23 הוא מבית לבית באותה חצר. ומביאין פלים שהן
24 לצורך המועד מבית האמן, כגון כרים וכסתות
25 וצליחות; אבל פלים שאינן לצורך המועד, כגון
26 מתרשה מן הלויטש או צמר מבית הצבע - אין
27 מביאין¹⁰⁶. ואם אין לאמן מה יאכל - נותן לו שכרו
28 ומניחן אצלו. ואם אינו מאמינו - מניחן בבית
29 הסמוך לו. ואם חושש להם שפא יגנבו - מפני
30 לחצר אחרת. אבל לא יביא לביתו, אלא בצנעה¹⁰⁷.

(102) משנה, מועד קטן יג, א. (103) כלים. (104) דרך
רשות הרבים. (105) ב'ירושלמי' (סוף פ"ב) מתיר לפנות
משל אחרים לחצר שלו אפילו מנאה לכעורה, ששמחה היא
לאדם שדר בתוך שלו (הראב"ד, ועיין מגיד-משנה).
(106) משום טירחא שלא לצורך (רש"י). וה'מגן אברהם'
מפרש משום שיחשדו אותו שתיקנו במועד. (107) ושואל
ה'מגן אברהם': אם אין לאומן מה יאכל, למה לא יביאם
בפרהסיא, שהרי מותר לתת לו מלאכה לעשות? ובכת"י
חסרות שתי תיבות הללו "אלא בצנעה".

31 יי. אסור¹⁰⁸ לעשות מלאכה בערבי ימים טובים מן
32 המנחה ולמעלה¹⁰⁹, כמו ערבי שבתות. וכל העושה
33 מלאכה בהן - אינו רואה סימן ברכה לעולם.
34 וגו' ערין בו ומבטלין אותו בעל כרחו, אבל אין מביין
35 אותו מפת מרדות, ואין צריך לומר שאין מנדיין
36 אותו¹¹⁰. חוץ מערב הפסח אחר חצות, שהעושה בו
37 מלאכה אחר חצות - מנדיין אותו, ואין צריך לומר
38 שמפין אותו מפת מרדות, אם לא נדוהו. לפי שיש
39 ארבעה עשר בנים אינו פשאר ערבי ימים טובים,
40 מפני שיש בו חגיגה ושחיטת קרבן¹¹¹.

(108) פסחים ג, ב. (109) מנחה קטנה, שהיא שתיים וחצי
לפני סוף היום. (110) שהרי נידוי חמור ממכת מרדות
(פסחים נב. ולמעלה פ"א הכ"ב). (111) ש"אינו בדין
שתהא עסוק במלאכה וקרבנך קרב" ("ירושלמי" פסחים פ"ד
ה"א). וכיון שנאסר אז, בזמן המקדש - אסור לעולם
(תוספות' פסחים נ. ד"ה מקום).

41 יח. לפיכך¹¹² יום ארבעה עשר בנים אסור בעשיית
42 מלאכה מדברי סופרים כמו חלו של מועד¹¹³. והוא
43 קל מחלו של מועד¹¹⁴, ואינו אסור אלא מחצי היום
44 ולמעלה, שהוא זמן השחיטה; אבל מהנץ החמה¹¹⁵
45 עד חצי היום - תלוי במנהג: מקום שנהגו לעשות
46 - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין¹¹⁶.

(112) פסחים נ, א. (113) מועד קטן יג, א. (114) ראה
להלן הכ"א. (115) אבל לפני הנץ החמה מותר במלאכה
ואין בזה שום מנהג, כרבי יהודה (פסחים ב:). וכבית הלל

1 יג. תנור⁷⁸ וכירים, שאפשר שייבשו ויאפה בהן
2 במועד - עושין; ואם לאו - אין עושין אותן⁷⁹. ובין
3 כך ובין כך⁸⁰ - בונים⁸¹ על חרש של תנור ועל
4 הפירה הטפלה שלהן. ומסרגין⁸² את המטות,
5 ונוקדין⁸³ את הרחים, ופותחין להן עין⁸⁴,
6 ומעמידין⁸⁵ אותן, ובונים אמת המים⁸⁶ של רחים⁸⁷.

(78) מועד קטן יא, א. (79) ואם צריך לתנור לחם מפני
הקור - מותר, שהכל חולים אצל צינה. וכן אם נשבר החלון
וסובל מחמת הקור - מותר לתקן אותו ('משנה ברורה' סי'
תקמ). (80) בין אם יתיבשו ובין אם לא יתיבשו, לפי
שאפשר לאפות עליהם אף אם לא נתיבשה הטפילה
(משנה ברורה). (81) הטפילה, כלומר מתקנים את הטיח
שעל התנור. (82) אורגים (משנה, מועד קטן ח:). כתנא -
קמא. ובטעם ההיתר, יש אומרים מפני שהוא לצורך המועד
(רבינו ידידיה ב'שיטה' על מועד קטן) ומסרגין הוא מעשה
הדיוט (רבינו ירוחם). ויש אומרים מפני שהוא דבר האבד
(רא"ש) ואין צריך שינוי. (83) מנקין (מועד קטן י:).
(84) חור. (85) מתקנים אותם על עמדם. (86) שמגלגלים
את הריחים. (87) כל ארבעת הדברים הללו הם לצורך
אוכל נפש, ולכן נעשים כדרכם בלי שינוי (מגיד-משנה).

7 יד. זופתין⁸⁸ את החבית, כדי שלא יפסד היין⁸⁹.
8 וזופתין את הבקבוק, מפני שאין בו טח⁹⁰. וסותמין
9 פי החבית של שכר, כדי שלא תפסד. ומחפין⁹¹ את
10 הקציעות⁹² בקש, כדי שלא יאבדו. ומרפכין⁹³ את
11 הבגדים בידים, מפני שהוא מעשה הדיוט. אבל אין
12 עושין קשרים⁹⁴ בית הידים, מפני שהוא מעשה אמן.
13 וכן כל פיוצא בזה.

(88) מועד קטן יב, א. (89) אף-על-פי שיש בו טורח.
(90) אף-על-פי שאין בו הפסד רב. (91) מכסין (מועד קטן
יג:). (92) פירות השטוחים לייבש. (93) מועד קטן י, א.
(94) לתקן את הקמטים.

14 מו. קוצצין⁹⁵ צפרני⁹⁶ חמור של רחים⁹⁷, ובונים
15 אבוס לבהמה. וסוס שירפב עליו - מתר לטל
16 צפרניו ולסרקו כדי לנפותו⁹⁸. ואין מרביעין⁹⁹ בהמה
17 במועד, אבל¹⁰⁰ מקזין לה דם, ואין מונעין ממנה
18 רפואה. וכל מאכלות ומשקים שאינן מאכל בריאים
19 אלא לרפואה - מתר לאדם לאכלן ולשתותן
20 במועד¹⁰¹.

(95) מועד קטן, שם. (96) וכן לשים ברזלים על הפרסות
(תוספות). (97) והוא לצורך המועד, כי הצפרנים
מעכבות הליכת החמור. ויש אומרים שצריך לעשות מעשה
הדיוט (מגיד-משנה בשם הרמב"ן). (98) שהוא צרכי
רכיבה. (99) מועד קטן יב, א. מפני שאפשר לעשותו אחר
המועד. (100) מועד קטן, שם. (101) רבינו אלפסי בשם
התוספתא פ"ב דמועד קטן. ואף-על-פי שבשבת ויום-טוב
אסור שמה יבוא לידי שחיקת סממנים (פכ"א מהל' שבת
ה"כ). ויש אומרים שבחול המועד מותר אפילו לשחוק

26 בְּרָחָה בַּמוֹעֵד מֵעַל הַבִּיצִים - מִחֲזִירִין אוֹתָהּ
27 לְמִקּוּמָהּ.

(125) משנה, פסחים נה, ב. (126) מוציאים אותו במגרפה.
(127) לתקן מקום שיעמדו התרנגולים והתרנגולות, אבל
לתת ביצים תחתן - אסור ולא כרש"י (מגיד-משנה).
(128) וכבר נפסדו הביצים מאכילה ואינן ראויות אלא
לדגירה. (129) בחול-המועד. (130) תרנגולת אחרת
תחתיה, מפני שספק הוא אם תשב על ביצים שכבר הוחמו
תחת תרנגולת אחרת, ובערב פסח שאינו חמור כחול-המועד
- הקילו בספק זה (מגיד-משנה).

סליקו להו הלכות שביתת יום טוב

הלכות חמץ ומצה

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת. שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֶׂה, וְחֶמֶשׁ
מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְזֶהוּ פֶרֶטָן: (א) שְׁלֹא לֵאכֹל
חֶמֶץ² בַּיּוֹם אֲרֻבָּעָה-עָשָׂר מִחֻצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעַלָּה. (ב)
לְהַשְׁבִּית שְׂאוֹר בַּיּוֹם אֲרֻבָּעָה-עָשָׂר. (ג) שְׁלֹא לֵאכֹל
חֶמֶץ כָּל שְׁבָעָה. (ד) שְׁלֹא לֵאכֹל תַּעֲרֹבֶת חֶמֶץ כָּל
שְׁבָעָה. (ה) שְׁלֹא יִרְאֶה חֶמֶץ כָּל שְׁבָעָה. (ו) שְׁלֹא
יִמְצֵא חֶמֶץ כָּל שְׁבָעָה³. (ז) לֵאכֹל מִצָּה בְּלִילֵי
הַפֶּסַח. (ח) לְסַפֵּר בִּיצֵיִּאת מִצְרַיִם בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה.
וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

(1) כולל גם איסור הנאה, שאף היא בכלל אכילה, כמבואר
להלן (הלכה ב). (2) חמשת מיני דגן שהם: חיטה ושעורה,
כוסמין, שיבולת שועל ושיפון, כשמתערבים במים באים
לידי חימוץ (להלן פ"ה ה"א). (3) אבל בערב פסח אחר
חצות, אינו עובר על כל יראה וכל ימצא (ראה להלן הערה
יח, ופ"ג ה"ח, ובמגיד-משנה).

פרק ראשון

(4) כלל בו רבינו איסור החמץ, מהותו וענין אכילתו, וקיומו,
וזמניו, ותערובתו, ומה שהוא ממנו בכרת, ומה שהוא בלאו,
ומה שהוא מדבריהם.

א. כָּל הָאוֹכֵל⁵ בַּיּוֹם⁶ חֶמֶץ בְּפֶסַח מִתְחַלֵּת לִיל
חֲמִשָּׁה-עָשָׂר⁷ עַד סוֹף יוֹם אֶחָד וְעֶשְׂרִים בְּנִסָּן
בְּמִזְיָד⁸ - חֵיב כֶּרֶת⁹, שְׁנֹאמַר: "כִּי כָל-אֹכֵל חֶמֶץ
וְנִכְרְתָה"¹⁰; בְּשׁוּגָג - חֵיב קֶרֶפֶן חֲטָאת קְבוּעָה¹¹.
אֶחָד¹² הָאוֹכֵל וְאֶחָד הַמִּמָּחָה¹³ וְשׁוֹתָה¹⁴.

(5) גם הנשים הפטורות ממצות-עשה שהזמן גרמא - שהיא
מזמן לזמן ואינה תדירה - חייבות בזו, כי בכל מצוות
לא-תעשה שבתורה, אחד אנשים ואחד נשים חייבים
(משנה, קידושין כט.). (6) 30 גראם. (7) ואילו על איסור
אכילת חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום ולמעלה, אין
עונש כרת אלא מלקות (ראה להלן הלכה ח). (8) שידע
שאסור לאכול חמץ בפסח ושחייבים עליו כרת (ראה בפ"ב
מהל' שגגות ה"ב). (9) משנה, כריתות ב, א. (10) ומסיים
שם הפסוק: "מיום הראשון עד יום השביעי", כלומר מיום
ט"ו בניסן עד יום כ"א בו. (11) בניגוד למקרים שחייבה

(פסחים נה.). (116) [במנהג זה של מניעה ממלאכה לפני
חצות היום, אין הטעם משום קרבן פסח, שהרי אינו קרב
אלא לאחר חצות (ועיין 'תוספות' פסחים נ. ד"ה מקום).
ומצאנו בבבלי (מועד קטן יג.) שטעם "המנהג הוא: "משום
צורך יום-טוב" כדי להכין צרכי יום-טוב או שיתעסק בצרכי
פסחו בזמן בית המקדש או בזמן הזה בצרכי מצה ומרור
והכשר כליו וביעור חמץ" (ריטב"א שם). וכן פירש"י
(פסחים נ. במשנה). ולפי זה, אין שום מחלוקת בין רש"י
והרמב"ם, שהרמב"ם כתב טעמו של ה'ירושלמי' לאחר
חצות היום, ורש"י כתב טעמו של ה'בבלי' לקודם חצות
היום, וה'מגיד משנה' עשאים כחלוקים, ודבריו צ"ע].

י. וְאִפְלוּ בְּמָקוֹם שֶׁנִּהְיָ לַעֲשׂוֹת - לֹא יִתְחַלֵּל¹¹⁷
בְּתַחֲלָה לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, אֶף-עַל-פִּי
שֶׁהוּא יָכוֹל לְגַמְרָה קֹדֶם חֻצוֹת; אֲלֵא שְׁלֹשׁ¹¹⁸
אֲמָנוּת בְּלֶכֶד הֵן, שֶׁמִּתְחַלִּין בָּהֶם בְּמָקוֹם שֶׁנִּהְיָ
לַעֲשׂוֹת¹¹⁹, וְעוֹשִׂין עַד חֻצוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: הַחֲטִיטִין
וְהַסִּפְרִין וְהַכּוֹבְסִין. אֲבָל שְׂאֵר אֲמָנוּת - אִם הִתְחַלֵּל
בָּהֶן קֹדֶם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר, הוּא שִׁיגְמַר עַד חֻצוֹת; שְׂאִין
הָעַם צָרִיכִין לְשְׂאֵר אֲמָנוּת צֶרֶף הִרְבָּה.

(117) משנה, פסחים נה, א. (118) מפני שהעם צריכים להם
הרבה. (119) והראב"ד מפרש המשנה הנ"ל של "שלש
אומניות", במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה. ועיין 'מגיד
משנה'.

ב. הַהוּלָךְ¹²⁰ מִמָּקוֹם שֶׁעוֹשִׂין לְמָקוֹם שְׂאִין עוֹשִׂין -
לֹא יַעֲשֶׂה בִּישׁוּב¹²¹, מִפְּנֵי הַמַּחֲלָקָת; אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא
בְּמִדְבָּר. וְהַהוּלָךְ מִמָּקוֹם שְׂאִין עוֹשִׂין לְמָקוֹם
שֶׁעוֹשִׂין - לֹא יַעֲשֶׂה. נוֹתֵנִין עָלָיו חֲמָרֵי מָקוֹם שִׁינְאָ
מָשֵׁם, וְחֲמָרֵי מָקוֹם שֶׁהָלַךְ לָשֵׁם. וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא
יִתְרָאֵה בְּפָנֶיהֶם שֶׁהוּא בָּטֹל מִפְּנֵי הָאִסּוּר¹²². לַעֲוֹלָם
אֵל יִשְׁנֶה אָדָם¹²³, מִפְּנֵי הַמַּחֲלָקָת. וְכֵן¹²⁴ מִי שֶׁדַּעַתּוֹ
לַחֲזוֹר לְמָקוֹמוֹ - נוֹהֵג כְּאֲנָשִׁי מְקוֹמוֹ, בֵּין לְהִקָּל בֵּין
לְהַחְמִיר. וְהוּא, שְׁלֹא יִתְרָאֵה בְּפָנֵי אָנָּשִׁי הַמָּקוֹם
שֶׁהוּא בוֹ, מִפְּנֵי הַמַּחֲלָקָת.

(120) משנה, פסחים נ, א. (121) או בתוך התחום של אותו
הישוב ('מגן אברהם'). (122) ואז אין מחלוקת - שיאמרו
שאין לו מלאכה לעשות (גמרא). (123) ממנהג המקום.
(124) צריך לומר "וכן כל מי", כלומר שלא דוקא בענין זה
של ערב פסח, אלא בכל מנהג ומנהג הדין כן ('משנה
ברורה' סי' תסח ס"ק כב).

בא. מוֹלִיכִין¹²⁵ וּמִבְּאִין בָּלִים מִבֵּית הָאֱמֶן בְּאַרְבָּעָה
עָשָׂר אַחֵר חֻצוֹת, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָן לְצֶרֶף הַמוֹעֵד.
וְגוֹרְפִין¹²⁶ זָכַל מִתַּחַת רִגְלֵי בִּהְמָה, וּמוֹצִיִּים אוֹתוֹ
לְאִשְׁפָּה. וּמוֹשִׁיבִין¹²⁷ שׁוֹכְבִין לְתִרְנַגּוּלִים. תִּרְנַגְלָת
שִׁישְׁבָּה עַל הַבִּיצִים שְׁלֹשָׁה יָמִים¹²⁸ או יֵתֵר, וְיִתֵּר
- מוֹשִׁיבִין אַחֲרָת תַּחְתִּיהָ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, כִּדִּי שְׁלֹא
יִפְסְדוּ הַבִּיצִים. וּבַמוֹעֵד¹²⁹ אֵין מוֹשִׁיבִין¹³⁰. אֲבָל אִם

26) מן הגוי. ואף-על-פי שהחמץ בפסח אסור בהנאה, וכל דבר שאסור בהנאה אינו בר קנין - כל זמן שהוא ביד גוי הוא ראוי להיות מותר בהנאה אחר הפסח כדין חמץ של גוי, ולכן חלה עליו המכירה (ר"ן בפ"ג דע"ז). 27) השאירו. 28) וכלל הוא בכמה מקומות, שאין חייבים מלקות על לאו שאין בו מעשה. ואף שיש כאן "עשה" של תשבייתו שאור מבתיכם, והרי הוא לאו הניתק לעשה, ואין לוקין עליו גם בשעה מעשה (משנה-למלך)? יש לומר, שכיון שמצוות-עשה של תשבייתו היא בערב פסח, והלאו של כל יראה וכל ימצא הוא בתוך הפסח, הרי הוא "לאו שקדמו עשה", שאינו בגדר לאו הניתק לעשה, ולוקים עליו ('סדר המשנה'). 29) עונש מדרבנן על מרדו שעבר על איסור תורה.

ד. חמץ³⁰ שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה לעולם³¹. 14
ודבר זה קנס הוא מדברי סופרים³², מפני שעבר על 15
'כל יראה' ו'כל ימצא', אסורוהו אפילו הניחו בשנגה 16
או באנס³³, כדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו בפסח 17
כדי שיהנה בו אחר הפסח. 18

30) משנה, פסחים כח, א. 31) נכמו חמץ בפסח, שגם אם שרפו - אפרו אסור (להלן פ"ג ה"א), כן קנסו בחמץ שעבר עליו הפסח שיהיה אסור בהנאה גם לאחר שריפתו. 32) כרבי שמעון שם. אבל לרבי יהודה - איסורו מן התורה. 33) שהיה אנוס ולא יכול לבערו, וגם לא לבטלו שהרי אינו ברשותו. והמקור לדברי רבינו הוא ממה שאמרו (בבא-קמא צו:): "גזל חמץ ועבר עליו הפסח, אומר לו: הרי שלך לפניך", הרי שאסור בהנאה ואף-על-פי שעבר עליו הפסח באונס (חידושי הרמב"ן לפסחים לא: ועיין מגיד-משנה).

ה. חמץ שנתערב בדבר אחר תוך הפסח³⁴ - בין 19
במינו, בין שלא במינו - הרי זה אוסר בכל-שהוא³⁵. 20
וחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, אף-על-פי 21
שהוא אסור בהנאה, אם נתערב³⁶ - בין במינו, בין 22
שלא במינו - הרי זה מותר לאכלו אחר הפסח³⁷. 23
שלא קנסו ואסרו אלא בחמץ עצמו³⁸, אבל התערבות 24
מותר באכילה לאחר הפסח. 25

34) דוקא תוך הפסח, אבל בערב פסח אחר חצות היום - אינו אוסר אלא במינו בלבד, כדלהלן הערה הבאה. 35) במשנהו. והטעם בזה מפני שהוא "דבר שיש לו מתירין", שאין התערבות אסורה לעולם, שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערבות מותרת, לפיכך אוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו. ואף-על-פי שכל דבר שיש לו מתירין שנתערב בשאינו מינו, בטל בששים - חמץ שאמרה בו התורה "כל מחמצת לא תאכלו" החמירו בו (רמב"ם פט"ו מהל' מאכלות אסורות ה"ט"ב). ודוקא תוך הפסח, שאז נאמר פסוק זה "כל מחמצת לא תאכלו" - אוסר בין במינו ובין שלא במינו, אבל בערב הפסח אחרי חצות היום - אינו אוסר אלא במינו בלבד (כסף-משנה). 36) אפילו בתוך הפסח (מעשה רוקח'). 37) אבל בתוך הפסח חייב לבער את הכל, מפני החמץ שנתערב בתוכו (מעשה רוקח'). 38) שנשאר לאחר הפסח.

התורה קרבן עולה ויורד, הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף, ואם היה דל מביא עשירית האיפה. ואילו חטאת קבועה היא הבאה מן הבהמה בלבד (רמב"ם הל' שגגות פ"א ה"ד). 12) תוספתא פסחים פ"א ה"י. 13) ממס אותו על ידי היתוך ועושהו נוזל. 14) חולין ככ, א: "אכילה כתיבא ביה, והאי לאו אכילה הוא? אמר ריש לקיש: אמר קרא (שמות יב טו): "נפש" - לרבות השותה", נפש משמע כל דבר המיישב דעתו של אדם, וממילא גם שותה בכלל.

ב. החמץ¹⁵ בפסח¹⁶ אסור בהנאה, שנאמר: "לא 1
יאכל¹⁷ חמץ" - לא יהא בו היתר אכילה. והמניח¹⁸ 2
חמץ ברשותו בפסח¹⁹, אף-על-פי שלא אכלו²⁰, עובר 3
בשני לאוין²¹, שנאמר: "לא יראה לך שאר בכל 4
גבלך", ונאמר: "שאר לא ימצא בבתיכם". ואסור²² 5
החמץ ואסור השאור שבו מחמצין אחד הוא²³. 6

15) משנה, פסחים כא, א. 16) וכן בערב פסח מחצות היום ולמעלה, שכתוב בו "לא תאכל עליו חמץ" (להלן ה"ח), וכל מקום שנאמר "אכילה" - גם איסור הנאה בכלל (פ"ח מהל' מאכלות אסורות הט"ו, ועיין כסף-משנה). 17) "מדקרינא יאכל (בצירי), משמע לא יהא בו היתר המביא לידי שום אכילה, וסתם הנאות לידי אכילה הן באות, שלוקח בדמים דבר מאכל" (רש"י). וראה בפ"ח מהל' מאכלות אסורות הט"ו, שאפילו אם נאמר "לא תאכלו" - איסורי הנאה בכלל. 18) משאיר. 19) אבל בערב פסח מחצות היום ומעלה עד כניסת הפסח, אינו עובר על הלאו של "כל יראה וכל ימצא", אלא מוטלת עליו המצוה של השבתת החמץ (וראה למעלה הערה ג, ולהלן פ"ג ה"ח, ובמגיד-משנה). 20) פסחים ה, ב. 21) ולמה לא יעבור על שלשה לאוין, שהרי כתוב גם (שמות יג, ז): "ולא יראה לך חמץ"? (כסף-משנה) - כבר כתב הרמב"ם ב'ספר המצוות' (שורש התשיעי) כי כל "לאו" שלא בא לתוספת ענין ולחדש איזה דבר נוסף בדבר זה, אינו נחשב ל"לאו" יתירא, שלא בא אלא לחזק אותו הלאו בעצמו ולא להוסיף עליו "לאו" נוסף (הגרי"ב). 22) משנה, ביצה ב, א. 23) כתב הראב"ד שאע"פ שלענין שיעוריהם שוים הם - יש הבדל ביניהם, שהרי חמץ שנפסל מאכילת כלב - אינו זקוק לבערו, ושאור שנפסל מאכילת כלב - חייב לבער, שכן שנינו בתוספתא (ביצה פ"א): "איזהו שאור? המחמץ את אחרים. חמץ? שנתחמץ מידי אחרים, מאימתי קרוי שאור? משיפסל מלאכול לכלב" (ועיין במגיד-משנה וכסף-משנה).

ג. אינו²⁴ לוקה²⁵ משום 'לא יראה' ו'לא ימצא' 7
אלא אם-כן קנה חמץ בפסח²⁶ או חמצו, כדי 8
שיעשה בו מעשה. אבל אם היה לו חמץ קדם 9
הפסח, ובא הפסח ולא בערו, אלא הניחו²⁷ ברשותו 10
- אף-על-פי שעבר על שני לאוין, אינו לוקה מן 11
התורה, מפני שלא עשה בו מעשה²⁸, ומפני אותו 12
מפת מדרות²⁹. 13

24) תוספתא, מכות פ"ד ה"ה. 25) מלקות ארבעים.

1. **ו. אִין³⁹ חִיבִין פֶּרֶת אֶלָּא עַל אֲכִילַת עֲצָמוֹ שֶׁל חֻמֵּץ, אֲכָל עֲרוֹב חֻמֵּץ, כְּגוֹן כּוֹתֵחַ הַבְּבִלִי וְשֹׁכֵר הַמְּדִי וְכָל הַדּוֹמָה לָהֶן מִדְּבָרִים שֶׁהַחֻמֵּץ מְעַרְבֵּן בָּהֶן - אִם אֲכָלָן בִּפְסָח, לֹקֵה וְאִין בּוֹ פֶּרֶת⁴⁰, שְׁנֹאמַר: "לֹא יֵאָכְל וְאֶף-לֹא תֹאכְלוּ". בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֹׁאכְל פְּזִית חֻמֵּץ בְּתוֹךְ הַתְּעַרְבָת בְּכַדִּי אֲכִילַת שְׁלֹשׁ בִּיצִים⁴¹, הוּא שְׁלֹקָה מִן הַתּוֹרָה; אֲכָל אִם אֵין בְּתַעַרְבָת פְּזִית בְּכַדִּי אֲכִילַת שְׁלֹשׁ בִּיצִים - אֶף-עַל-פִּי שְׁאָסוּר⁴² לֹא לֵאכֹל, אִם אֲכָל אֵינוֹ לֹקֵה⁴³, אֶלָּא מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִרְדּוֹת⁴⁴.**

21. **לֹא תֹאכַל חֻמֵּץ מִשְׁעָה שְׂרָאוּיָה לְשִׁחִיטַת הַפֶּסַח,**
 22. **שֶׁהוּא בֵּין הָעֲרִפִּים וְהוּא חֲצִי הַיּוֹם⁵³.**

(47) פסחים ד, ב: "דכולי עלמא מיהא, חמץ משש שעות ולמעלה - אסור". ובנוסחאות מדוייקות שנקראו לפני זקני התלמוד, כתוב: "דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות ולעלמא דאורייתא" (ספר המצוות מצות לא-תעשה קצט). (48) אבל הנהגה, כגון שמכר לגוי, אינו לוקה (משנה-למלך פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ח). (49) בכת"י הגירסא: "אחר זמן זה", וכ"ה בלחם משנה. (50) פסחים כח, ב: "ומנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בלא-תעשה? שנאמר: "לא תאכל עליו חמץ", דברי רבי יהודה". ולא כרבי שמעון שם שאמר שבערב הפסח אינו עובר עליו בלאו. וראה למעלה הלכה ד' שבענין אחר הפסח פסק רבינו כרבי שמעון ולא כרבי יהודה (ועיין ראב"ד ומגיד-משנה). (51) פסחים ה, א. (52) הקבלה. (53) ואף שקודם הפסח צריכים להקריב את קרבן התמיד, ותמיד ששחטו לפני חצות פסול, אם כן בעל כרחו זמן שחיטת הפסח הוא לא בחצות אלא שעה אחרי חצות אחרי שחיטת התמיד? מכל-מקום כיון שבדיעבד אם שחט הפסח קודם לתמיד כשר, אם כן מחצות היום ואילך נחשב זמן שחיטת הפסח (תוספות' שם ד"ה לא תשחט).

23. **ז. וְאֶסְרוּ⁵⁴ חֻמֵּיִם לֵאכֹל חֻמֵּץ מִתְחַלֵּת שְׁעָה שְׁשִׁית, כְּדִי שְׁלֹא יִגַּע בְּאֶסוּר תּוֹרָה⁵⁵. וּמִתְחַלֵּת שְׁעָה שְׁשִׁית יִהְיֶה הַחֻמֵּץ אֶסוּר בְּאֲכִילָה וּבִהְגִּיָּה כָּל שְׁעָה שְׁשִׁית מִדְּבָרֵי סוּפְרִים; וְשֹׁאֵר הַיּוֹם, מִשְׁבִּיעִית וּלְמַעֲלָה - מִן הַתּוֹרָה. שְׁעָה חֲמִישִׁית אֵין אוֹכְלִין בָּהּ חֻמֵּץ, גְּזֵרָה⁵⁶ מִשּׁוּם יוֹם הַמַּעֲנֵן⁵⁷, שֶׁמָּא יִטְעָה בֵּין חֲמִישִׁית לְשִׁשִּׁית⁵⁸. וְאֵינוֹ אֶסוּר בִּהְגִּיָּה בְּשְׁעָה חֲמִישִׁית. לְפִיכָךְ תּוֹלִין⁵⁹ בָּהּ תְּרוּמָה וְלֶחֶם-תּוֹרָה⁶⁰ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מִחֻמֵּץ שֶׁהוּא קִדָּשׁ - לֹא אוֹכְלִין⁶¹ וְלֹא שׁוֹרְפִין⁶² עַד שֶׁתִּגְיַע שְׁעָה שְׁשִׁית, וְשׁוֹרְפִין הַכֹּל⁶³.**

(54) משנה, פסחים יא, ב. (55) שלא יטעה בשעות, ויבוא לאכול בזמן שאסור מן התורה. (56) פסחים יב, ב. (57) שיש ערפל, אין חמה זורחת, ואי אפשר לבדוק בחמה (רש"י), ויש לטעות יותר. (58) בגמרא שם כתוב שביום המענון יכול לטעות בין חמישית לשביעית, ושאלו את הרמב"ם למה הוא כותב כאן: "בין חמישית לששית"? והשיב: "מה שנזכר בהלכות בין חמישית לשביעית הוא האמת, והוא מאמר התלמוד כפי מה שהקשה שם, וזכרתי אני דבר המצוי יותר, הנופל לרוב והוא חילוף שעה בשעה אחריה, בהיות שכוונתי בכל החיבור הזה להקריב הדין אל השכל או אל דרך הרוב" (הוצ' פריימן סי' עו, ועיין בכסף-משנה). (59) ביטוי לגבי תרומה וקדשים על המצב שבו לא אוכלים ולא שורפים אותם, כדבר התלוי, שאינו לא בשמים ולא בארץ (תפארת ישראל). (60) שישארו, ואי אפשר לאוכלן. (61) שאסור לאכול חמץ מדרבנן. (62) שהרי מן התורה עוד ראויים לאכילה, ואסור לשרוף קדשים ותרומה כל זמן שמותרים באכילה. (63) גם חולין וגם תרומה וקדשים שהם חמץ.

(39) משנה, פסחים מב, א. (40) "על חמץ דגן גמור - ענוש כרת, על עירובו - בלאו, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים - על עירובו, בלא כלום" (פסחים מג.). וכתב רבינו יצחק אלפסי שם: "אף-על-גב דאמרו רבנן עירובו בלא כלום, מילקא הוא דלא לקי, אבל איסורא איכא (מלקות אין כאן, אבל איסור דרבנן יש כאן) והני מילי היכא דליכא כזית (שאין כזית) בכדי אכילת פרס (=אכילת שלש ביצים) - אבל היכא דאיכא כזית (שיש כזית) בכדי אכילת פרס - אפילו לרבנן לוקה". ומקור הדברים שבתערובת שיש בכזית בכדי אכילת פרס אינו חייב כרת אלא מלקות בלבד, הוא במכילתא דרשב"י (שמות יב, כ) והובאה בדברי רבינו ב'ספר המצוות' (לא-תעשה קצח): "כל מחמצת לא תאכלו, לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי. יכול יהא חייבין עליהן (כרת), תלמוד-לומר חמץ, מה חמץ מיוחד שהוא מין גמור (=בלי תערובת) - יצאו אלו שאינן מין גמור. למה באו? ליתן עליהן לא-תעשה (=ללקות עליו)". (וראה במגיד-משנה וכסף-משנה ובספרו של הגר"מ כשר "הרמב"ם ומכילתא דרשב"י" עמ' נד). (41) משנה, כריתות יב, ב. וזהו הנקרא בגמרא ובפוסקים "בכדי אכילת פרס". ולדעת רש"י שיעורו בכדי אכילת ארבע ביצים. (42) שהרי חמץ בפסח אינו בטל. (43) כי יותר מכדי אכילת פרס, אינו מצטרף. (44) מדרבנן. ככל אוכל פחות מכשיעור (להלן הלכה ז).

11. **ז. הָאוֹכֵל מִן הַחֻמֵּץ עֲצָמוֹ⁴⁵ בִּפְסָח כֹּל-שֶׁהוּא, הָרִי זֶה אֶסוּר מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֹאמַר: "לֹא יֵאָכְל וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן אֵינוֹ חֵיִב פֶּרֶת אוֹ קֶרֶן, אֶלָּא עַל פְּשְׁעוֹר שֶׁהוּא פְּזִית. וְהָאוֹכֵל פָּחוֹת מִפְּזִית בְּמִזִּיד, מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִרְדּוֹת.**

(45) שאם נתערב בהיתר - מבואר למעלה בהלכה ו'. (46) ומזה למדנו (למעלה ה"ב) שחמץ אסור בהנאה, אם כן כשאכל כל שהוא הרי נהנה מן האיסור, ועבר על איסור תורה ('צפנת פענח').

16. **ח. אֶסוּר⁴⁷ לֵאכֹל חֻמֵּץ בְּיוֹם אֲרֻבָּה-עֶשֶׂר מִחֻצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעֲלָה, שֶׁהוּא מִתְחַלֵּת שְׁעָה שְׁבִיעִית בְּיוֹם. וְכָל הָאוֹכֵל⁴⁸ בְּזִמְן הַזֶּה⁴⁹, לֹקֵה מִן הַתּוֹרָה⁵⁰, שְׁנֹאמַר: "לֹא תֹאכַל עָלָיו חֻמֵּץ" - כְּלוּמָר, עַל קֶרֶן הַפֶּסַח. כֵּן לְמִדּוֹ⁵¹ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה⁵² בְּפֶרוֹשׁ דְּבַר זֶה:**

1 "אמרו לו (חכמים לרבי יהודה הסובר אין ביעור חמץ אלא שריפה): כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין, לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל? והתורה אמרה: "תשביתו שאור מבתיכם", בכל דבר שאתה יכול להשביתו", ומה הקושיא של הגמרא: יהא יושב ובטל, הלא יכול לבטלו אם אין לו עצים לשרפו, אלא ודאי שחמץ ידוע ומונח לפנינו לא מועיל לו ביטול (כלבו). ובזה מובן הדבר שלא נזכר במשנה ראשונה בפסחים החיוב לבטל את החמץ - כיון שלחמץ ידוע לא מועיל ביטול אלא צריכים לבער ולשרוף אותו. וחכמי התלמוד התקינו אחר כך (פסחים דף ו' עמוד ב'), שיבטל אחר הבדיקה שמא ימצא (בתוך הפסח) גלוסקא יפה של חמץ, ודעתו עליה, ונמצא עובר למפרע על כל יראה אם לא ביטל את החמץ (כסף משנה). אבל מפרשי הרמב"ם האריכו לדחות גירסא זו, מכמה מקומות במשנה ובגמרא (פסחים דף ז' עמוד א', מ"ט עמוד א' ועוד) שמבואר שם בפירוש על חמץ הידוע ומונח לפנינו "מבטלו בלבד", הרי שביטול מועיל לחמץ ידוע? ותיירץ הרש"ל, כי גם לפי גירסא זו של הרמב"ם, אם ביטל חמץ ידוע, אינו עובר בבל יראה ובל ימצא, שמכיון שביטלו, אינו ברשותו, והתורה אמרה: "לא יראה לך", "שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה", אלא שחייב לבער אותו מביתו, כדי לקיים מצוות "תשביתו". (10) (משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א'). ובספרי דרשו: "לא יראה לך שאור, בטל בלבך". ולפי זה צריך לבטל בפה. אלא שנהגו לאמר: "כל חמירא וכו'" (טור). וראה בדברי רבינו להלן פרק ג' הלכה ז' והלכה ט' ובמעשה רוקח שם.

17 ג. ומדבררי¹¹ סופרים¹² - לחפש¹³ אחר החמץ
18 במחבואות ובחזירים ולבדק ולהוציא¹⁴ מפל
19 גבול¹⁵. וכן מדבררי סופרים - שבודקין ומשביתין¹⁶
20 החמץ בלילה, מתחלת¹⁷ ליל ארבעה-עשר¹⁸, לאור
21 הנר¹⁹, מפני²⁰ שבלילה כל העם מצויין בבתים, ואור
22 הנר יפה לבדיקה²¹. ואין²² קובעין מדרש²³ בסוף
23 יום שלשה-עשר²⁴. וכן החכם לא יתחיל לקרות²⁵
24 בעת זו, שמא ימשך וימנע מבדיקת חמץ בתחלת
25 זמנה.

(11) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א'). (12) אחרי שביטל את החמץ, אין חיוב בדיקה אלא מדרבנן (ר"י). (13) ונקרא בלשון חכמים: "בדיקת-חמץ". (14) ונקרא בלשון חכמים: "ביעור-חמץ". (15) רשותו. והחמירו חכמים בחמץ, שאדם רגיל בו כל השנה, שמא יבוא לאכלו בפסח (תוספות מסכת פסחים דף ב' עמוד א' ד"ה אור). (16) היינו שיבטל את החמץ וכן אמרו (מסכת פסחים דף ו' עמוד ב'): "הבודק צריך שיבטל". (17) (מסכת פסחים דף ב' עמוד ב' במשנה): "אור לארבעה עשר", ותפס לשון "אור" להורות כי חיוב הבדיקה הוא מתחילת הלילה שיש עוד קצת אור (הראב"ד בהשגת הרי"ף). (18) בניסן. (19) למדו חכמים (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). (20) (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). (21) כי ביום מחשיך אור הנר (רש"י). (22) שלא יטרד בלימודו וישכח לבדוק

1 י. הא למדת, שמתר לאכל חמץ ביום ארבעה-עשר
2 עד סוף שעה רביעית⁶⁴; ואין אוכלין בשעה
3 חמישית, אבל נהנין ביום⁶⁵; והאוכל⁶⁶ בשעה ששית⁶⁷,
4 מכין אותו מפת מרדות⁶⁸; והאוכל מתחלת שעה
5 שביעית, לוקה.

(64) שהוא שליש היום. (65) לתת לפני בהמות ועופות ולמכור לנכרי. (66) או נהנה (לחם-משנה). ועיין עוד במשנה-למלך פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ח (ד"ה וראיתי לה"ה). (67) אבל האוכל בשעה חמישית, אין מכים אותו מכת מרדות, שכיון שלא נאסר אז אלא באכילה ולא בהנאה - לא החמירו בו גם לענין מכת מרדות (לחם-משנה). (68) כדין המורד נגד חכמים ועובר על איסור דרבנן.

יום ב' א' שבט ה'תשע"ו

פרק שני

(1) נתבאר בו מצות השבתתו, מה שהוא מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים. ואיכות המקומות הצריכין בדיקה, והספיקות הבאין בענין הבדיקה מזמן חיובה לכל, וליחידים, כמו המפרש [ב]ים] והיוצא בשיירא.

6 א. מצות² עשה מן התורה להשבית³ החמץ קדם
7 זמן אסור אכילתו, שנאמר: "ביום הראשון תשביתו
8 שאור מבתיכם". ומפי השמועה⁵ למדו, שהראשון
9 זה הוא יום ארבעה-עשר⁶. ראיה לדבר זה - מה
10 שכתוב בתורה: "לא תשחט על חמץ דם זבחי" -
11 בלומר, לא תשחט הפסח וצדין החמץ קדם.
12 וישיטת הפסח הוא יום ארבעה-עשר אחר חצות.

(2) (מסכת פסחים דף ה' עמוד א'). (3) כדרך שיחבאר בהלכה ב'. (4) כדי שברגע חלות זמן איסור אכילת חמץ, בחצות היום, יהיה החמץ מושבת ברשותו (מעשה רוקח). (5) קבלת חכמים, הלכה למשה מסיני. (6) שהראשון הזה משמעותו: קודם. "ראשון דמעיקרא משמע", וכמו שמצינו (איוב פרק ט"ו פסוק ז'): "הראשון אדם תולד", ופירוש הכתוב הוא: "שבעת ימים מצות תאכלו, אך ביום הראשון (הקודם לשבעת הימים) תשביתו שאור מבתיכם. (7) ראה בפרק א' הלכה ח'.

13 ב. ומה⁸ היא השבתה זו האמורה בתורה? היא,
14 שיבטלו⁹ בלבו¹⁰ ויחשוב אותו כעפר, וישים בלבו
15 שאין ברשותו חמץ כלל, ושכל חמץ שברשותו הרי
16 הוא כעפר וכדבר שאין בו צרך כלל.

(8) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'): "מדאורייתא בביטול בעלמא סגי", דכתיב "תשביתו" ולא כתיב "תבערו", והשבתה בלב היא השבתה (רש"י). (9) בדפוס רומי (ר"מ) הגירסא: "שיסיר החמץ הידוע לו מרשותו, ושאני ידוע יבטלו בלבד" וכן הביא הכסף משנה. ולפי זה אין הביטול מועיל רק לחמץ שאינו ידוע לו, אבל לחמץ הידוע לו אינו מועיל ביטול, אלא צריך לבערו מן העולם. ומקור לדין זה מדברי הגמרא (מסכת פסחים דף כ"ז עמוד ב'):

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִמָּנוּ⁴⁷, וּבֵית דָּגִים קִטְנִים⁴⁸, וּבֵית הָעֵצִים, וּבֵית
הַמּוֹרִים, וְחוּרֵי הַבֵּית הָאֲמָצְעִים⁴⁹ וְכִיּוּצָא בָּאֵלוּ -
צְרִיכִין בְּדִיקָה, שֶׁשְׂתֵּמֶן שֶׁמֶן מְכֻנְסִין לָהֶן חֻמֵּץ⁵⁰. וְאִם
יָדַע בּוֹדָאֵי שְׁלֵא הֵכֵנִס שֶׁם חֻמֵּץ, אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה.
וּכְשֶׁבּוֹדֵק⁵¹ הַמִּרְתָּף, בּוֹדֵק מִמָּנוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת
הַחִיצוֹנוֹת, שֶׁהֵן הַעֲלִיּוֹנָה וְשֶׁלְמִטָּה מִמָּנָה.

(40) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). (41) למטה משלשה
טפחים, שאין דרך להשתמש שם, ובמקום שאין תינוקות
מצויים (כסף משנה). (42) שאין יד אדם מגעת לשם
(קובץ). (43) חדר קטן שגגו משופע ואי אפשר להשתמש
עליו ולכן אינו צריך בדיקה. (44) בגירסת מגיד-משנה היה
כתוב: "ואוצרות שמן ואוצרות יין שאינו מסתפק מהן",
הקדים שמן ליין. ומה שכתוב: "שאינו מסתפק מהן", מוסב
רק על יין אבל באוצרות שמן גם אם מסתפק מהן אין
צריכין בדיקה, שיש להם קבע, שנוטל בפעם אחת מה
שצריך לסעודתו, ואין רגילים ליכנס לשם באמצע הסעודה
עם פתו בידו. וכן הוא בגמרא (פסחים דף ח' עמוד א').
והראב"ד שהייתה לפניו הנוסחא כמו שהיא לפנינו השיג
עליו וכתב "טעה בשמן שאע"פ שמסתפק אינו צריך לפי
שיש קבע לסיפוקו". (45) ושמן לא הזכיר מפני ששמן
אע"פ שמסתפק אינו צריך בדיקה כמו שזכר למעלה.
(46) אין דרך להכנס שם באמצע הסעודה שהדבר קבוע
מקודם כמה צריכים. (47) במעשה רוקח גורס כאן: "ובית
המלח ובית השעווה". (48) לא קבוע כמה משתמשים בהם
ולפעמים נכנס שם באמצע הסעודה ופתו בידו. (49) יש
ספרים שלא כתוב בהם קטע זה, מכיון שכבר נזכר דין זה
בהלכה ה'. (50) שמא באמצע סעודתו, כשפתו בידו נכנס
לשם להביא מהן. (51) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד
א') כבית הלל, אליבא דרב (שם דף ח' עמוד ב').

ז. אין חוששין⁵² שֶׁמָּא גִרָּה חֲלָדָה חֻמֵּץ לְמָקוֹם⁵³
שָׁאִין מְכֻנְסִין בוֹ חֻמֵּץ. שָׁאִם נְחוּשׁ מִבֵּית לְבֵית,
נְחוּשׁ מֵעִיר לְעִיר, וְאִין לְדָבָר סוּף⁵⁴. בְּדֵק לֵיל
אַרְבָּעָה-עָשָׂר, וְהַנִּית עֶשֶׂר חֲלוֹת וּמָצָא תִּשְׁעֵי - הָרִי
זֶה חוֹשֵׁשׁ, וְצָרִיךְ לְבָדֵק פַּעַם שְׁנִיָּה, שֶׁהָרִי גִרָּה
חֲלָדָה אוֹ עֶכְבֵּר בּוֹדָאֵי⁵⁵.

(52) (משנה במסכת פסחים דף ט' עמוד א'). (53) בספרים
אחרים הגירסא: "ממקום שמכניסין בו חמץ למקום שאין
מכניסין בו חמץ". (54) שאי אפשר שכל ישראל יבדקו
חמצם בבת אחת, וכל פעם יש לחוש שמא השני עוד לא
בדק חמץ והעבירה חולדה חמצו ממקום שאינו בודק
למקום הבדוק, ואין לדבר סוף. (55) (מסכת פסחים דף ט'
עמוד ב').

ח. וְכֵן⁵⁶ אִם רָאָה עֶכְבֵּר שֶׁנִּכְנַס לְבֵית וְחֻמֵּץ בְּפִיו
אַחַר בְּדִיקָה - צָרִיךְ לְבָדֵק פַּעַם שְׁנִיָּה. אֶף-עַל-פִּי
שֶׁמָּצָא פְּרוּרִין בְּאֲמָצְעַ הַבֵּית, אִין אוֹמְרִין כָּבֵר אֲכָל
אוֹתָהּ הִפֵּת בְּמָקוֹם זֶה, וְהָרִי הַפְּרוּרִין; אֲלֹא חוֹשֵׁשִׁין
שֶׁמָּא הִנִּיתָה בְּחוּר אוֹ בְּחִלּוּן⁵⁷, וְאֵלּוּ הַפְּרוּרִין שֶׁם
הֵיוּ⁵⁸, וּלְפִיכָךְ חֹזֵר וּבוֹדֵק. אִם לֹא מָצָא כָּלוּם - הָרִי

(מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). (23) שיעור ללמוד
בציבור. (24) חצי שעה לפני הלילה (מגן אברהם אורח
חיים סימן תל"א). (25) ללמוד לעצמו.

ד. אִין²⁶ בּוֹדֵקִין, לֹא לְאוֹר הַלְבָּנָה וְלֹא לְאוֹר
הַחֲמָה²⁷ וְלֹא לְאוֹר הָאֲבוּקָה²⁸, אֲלֹא לְאוֹר הַנֵּר. בְּמָה
דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחוּרִים וּבְמִחְבּוֹאוֹת. אֲכָל
אֲכַסְדֶּרֶה²⁹ שְׁאוּרָה רַב, אִם בְּדִיקָה לְאוֹר הַחֲמָה,
דִּיּוֹ³⁰. וְאֲמָצַע הַחֲצֵר אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, מִפְּנֵי
שֶׁהַעוֹפּוֹת מְצוּיִים שָׁם וְהֵן אוֹכְלִין כָּל חֻמֵּץ שֶׁיִּפֹּל
שָׁם³¹.

(26) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'). (27) השמש. אפילו
אם בודק היום, כגון ששכח לבדוק בליל ארבעה עשר
ובודק ביום ארבעה עשר, כמבואר להלן בפרק ג' הלכה
ה'. (28) חבילת עצים או נרות דולקים יחד, והטעם בזה
(מסכת פסחים דף ח' עמוד א') שאינו יכול להכניסה
בחורין ובסדיקין לבדוק שם. (29) שיש לה שלשה קירות
והקיר הרביעי פרוץ. (30) בדיעבד, אבל לכתחילה בודקין
בה גם בלילה לאור הנר (כסף משנה). (31) אבל מה
שנמצא בחורין שבצדדי החצר, אין העופות מגיעים לשם
וצריכים בדיקה (הב"ח, אורח חיים סימן תל"ג).

ה. חוֹר³² שֶׁבְּאֲמָצַע הַבֵּית³³, שְׁבִיין³⁴ אֲדָם לְחִבְרוֹ -
זֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שְׁדִיר מַגָּעָת, וְזֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם
שְׁדִיר מַגָּעָת, וְהַשְּׂאֵר מְבַטְלוֹ בְּלִבּוֹ³⁵. אֲכָל³⁶ חוֹר
שְׁבִיין יִשְׂרָאֵל לְעַפְנוֹם³⁷, אֵינוֹ בּוֹדֵק כָּלָל³⁷, שֶׁמָּא
יֵאמֵר הָעַפְנוֹם: כְּשֶׁפִּים הוּא עוֹשֶׂה לִּי³⁸ אֲלֹא מְבַטְלוֹ
בְּלִבּוֹ וְדִיּוֹ. וְכָל מָקוֹם³⁹ שָׁאִין מְכֻנְסִין בוֹ חֻמֵּץ אֵינוֹ
צָרִיךְ בְּדִיקָה.

(32) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). (33) דוקא שבאמצע
הבית אבל אלה החורים שהם גבוהים ביותר, שאין יד האדם
מגעת שם, והנמוכים משלשה טפחים, אין צריכים בדיקה,
כי אין דרך להשתמש שם חמץ. (34) בקיר שבין ביתו
לבית חבירו. (35) שמא נתגלגל לשם חמץ. (36) כל
הקטע הזה "אבל חור שבין ישראל לגוי... בלבד ודיו" לא
נמצא ברמב"ם כתב יד משנת ה' קס"א (מעשה רוקח). וגם
בספר מגיד משנה לא היה, ועיין כסף משנה. (37) נראה
שגם ביום אינו בודק שהרי גם ביום צריך לבדוק בנר
(למעלה הלכה ד') - מעשה רוקח. אבל רבינו מנוח כתב
שבודק לאור היום כדרך שהוא משתמש בו תמיד ולא יבוא
לחשדו שהוא עושה לו כשפים, ועיין כסף משנה.
(38) שמחפש בלילה בחורים ובסדיקים בנר, ועל ידי זה
יעליל עליו ויבוא לידי סכנה. (39) (משנה במסכת פסחים
דף ב' עמוד א').

ו. חוּרֵי הַבֵּית⁴⁰ הַתַּחְתּוֹנִים⁴¹ וְהַעֲלִיּוֹנִים⁴², וְגַם
הַיְצִיעֵי⁴³, וְרֶפֶת בֶּקֶר, וְלוֹלִין, וּמִתְבֵּן, וְאוֹצְרוֹת⁴⁴ זֵין⁴⁵
וְאוֹצְרוֹת שֶׁמֶן שְׁאֵינוֹ מְסַתְּפֵק מֵהֶן, וּבֵית דָּגִים
גְּדוֹלִים⁴⁶ - אֵינֶן צְרִיכִין בְּדִיקָה, אֲלֹא-אִם-בֶּן הַכֵּנִס
לָהֶן חֻמֵּץ. אֲכָל אוֹצְרוֹת שֶׁכֶּר, וְאוֹצְרוֹת יֵין שֶׁמְסַתְּפֵק

יב. הניח⁷² החמץ בזית זו ומצאו בזית אחר⁷³, או
שהניח תשע חלות ומצא עשר⁷⁴; או שבא עכבר
ונטל החמץ, וספק נכנס לבית זה או לא נכנס -
בכל אלו צריך לבדק⁷⁵.

(72) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (73) אנו חוששים
שהחמץ שהניח בזית זו נאבד בבית והנמצא בזית אחרת
הוא חמץ אחר. (74) בנוסחת המגיד משנה ומעשה-רוקח
כתוב כאן: "או שהיה תשעה צבורין חמץ ואחד מצה ופירש
ככר מהם ואינו יודע אם חמץ אם מצה ובא עכבר ונטל
הככר שפירש ונכנס לבית הברוק". אבל בדפוס ויניציאה
ואמסטרדם ובדפוסים שלנו אין הקטע הזה. (75) מספק.

יג. נכנס⁷⁶ עכבר לבית וכפר בפיו, ויצא עכבר משם
וכפר בפיו - אומרים: הוא הראשון שנכנס - הוא
האחרון שיצא, ואינו צריך לבדק. הנה הראשון
שנכנס שחר, וזה שיצא לבן - צריך לבדק⁷⁷. נכנס
עכבר וכפר בפיו, ויצאתה משם חלדה וכפר בפיה
- צריך לבדק⁷⁸. יצאת משם חלדה ועכבר וכפר
בפיה - אינו צריך לבדק, שזה הכפר הוא שהיה פני
העכבר⁷⁹. נחש שנכנס לחור ופת בפיו - אין חיב
להביא⁸⁰ חביר⁸¹ להוציא⁸².

(76) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (77) "עכברי לא שקלי
מהדי" (גמרא שם), ובודאי אין זה אותו הככר שנכנס.
(78) בכ"י הגירסא: "בפיה, אין אומרים החולדה לקחה ככר
מן העכבר והוציאה אלא צריך לבדוק", שאם מן העכבר
לקחה היה לה גם את העכבר עצמו בפיה (גמרא שם).
(79) שהרי גם העכבר בפיה. (80) לשכור בממון ולהוציא
הוצאות. (81) קוסם השולט על נחשים ארסיים.
(82) אלא מבטלו בלבד.

יד. פזית⁸³ חמץ בשמי קורה - מחיבין אותו להביא
סלם להורידו⁸⁴, שפעמים יפל משמי קורה⁸⁵. הנה
חמץ בבור⁸⁶ - אין מחיבין אותו להעלותו⁸⁷, אלא
מבטלו בלבד ודין.

(83) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (84) אף על פי שכבר
ביטל את החמץ שברשותו. (85) ושמה יבוא לאכלו בפסח.
ובעיא היא שם בגמרא ונפשטה על ידי "אם תמצא לומר"
כשיטת רבינו בכל מקום ש"אם תמצא לומר" היא פשיטות
לאיבעיא. (86) (תוספתא מסכת פסחים פרק ג' הלכה ג').
(87) אם נפל שם בלא מתכוון, אבל אם הטמינו שם בכוונה,
עובר (מגיד משנה).

טו. כפת⁸⁸ שאור שיחדה לשיבה - אם טח פניה
בטיט, הרי זו בטלה⁸⁹ ומתיר לקנימה. בצק⁹⁰ שפסדקי
הערכה - אם יש פזית במקום אחד, חיב לבער; ואם
לאו - אם היה עשוי לחזק בו שביר הערכה או
לסתם בו נקב, בטל במקומו⁹¹; ואם לאו, חיב
לבער. היו בו שני חצאי זיתים בשני מקומות, וחוט
של בצק ביניהם - רואין כל שאלו ינטל החוט
נטלין עמו, חיב לבער; ואם לאו, אינו צריך לבער.

זה בודק כל הבית. ואם מצא אותה הפת⁵⁹ שנטלה
העכבר ונכנס, אין צריך בדיקה.

(56) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (57) אבל אין צריך
לבדוק עוד הפעם בחורים ובסדקים. (58) מקודם. שאין
דרכו של עכבר לפרר (גמרא ולהלן הלכה ט' בדברי רבינו).
(59) אף שאינו שלם כמו שהיה (מעשה רוקח).

טז. ראה⁶⁰ תינוק שנכנס לבית ברוק ובידו כפר,
ונכנס אחריו ומצא פרוורין⁶¹ - אינו צריך בדיקה,
שהזקתו שאכלו, ואלו הפרורין שנפלה ממנו בשעת
אכילה, שדרך התינוק לפרר בעת אכילתו, ואין דרך
עכבר לפרר. ואם לא מצא פרוורין כלל - צריך
לבדק.

(60) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (61) אף שאין פרוורין
כדי אותו הככר (מגיד משנה).

יז. הניח⁶² תשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ,
ובא עכבר ונטל⁶³, ולא ידענו אם חמץ אם מצה
נטל, ונכנס לבית ברוק - צריך לבדק; שכל
הקבוצה⁶⁴, פמחצה על פמחצה⁶⁵.

(62) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). (63) בכ"י הגירסא:
"ונטל אחד מהם". (64) אם הרוב והמיעוט כל אחד קבוע
במקומו, אין הולכים אחר הרוב, אלא הרי הוא כמחצה על
מחצה (וראה בפרק ח' מהלכות מאכלות אסורות הלכה
י"א). (65) ונחשב לספק. והגם שכאן מדובר בבדיקת חמץ
שהיא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא? ביאר הרא"ה שכיון
שעיקר בדיקת חמץ באה על הספק, ונתקנה בשביל ספק
חמץ, לכן חייבוהו חכמים לבדוק בנידון של ספק (מגיד
משנה). [ועיין בפרק י"א מהלכות מעשר הלכה יג סברא כזו
ברב"ז שם].

יח. שני צבורין⁶⁶, אחד של חמץ ואחד של מצה,
ושני בתים, אחד ברוק ואחד שאינו ברוק, ובאו שני
עכברים, זה נטל חמץ וזה נטל מצה, ואין ידוע
לאיזה בית נכנס זה שנטל החמץ⁶⁷; וכן⁶⁸ שני
בתים⁶⁹ ברוקין וצבור אחד של חמץ, ובא עכבר
ונטל, ואין ידוע לאיזה בית נכנס⁷⁰, או שידע שנכנס
לאחד מהן, ונכנס אחריו וברק ולא מצא כלום, או
שפדק ומצא כפר; או שהיה⁷¹ תשעה צבורין של
מצה ואחד של חמץ, ופרש כפר מהן, ואין ידוע
אם חמץ או מצה, ובא עכבר ונטל הכפר שפרש
ונכנס לבית ברוק - בכל אלו אינו צריך לבדק פעם
שניה, שאין פאן קבוע.

(66) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). (67) אנו תולים
שהחמץ הובא לבית שאינו ברוק והמצה לבית הברוק,
ספק מדרבנן - לקולא. (68) (מסכת פסחים דף י' עמוד
א'). (69) בכ"י הגירסא: "שני בתים של שני אנשים
ברוקין". (70) על כל בית תולין שלא נכנס העכבר לשם,
ואין צריך בדיקה. (71) בכ"י משנת ה' קי"א ומשנת ה'
קס"א חסר הקטע "או שהיה תשעה צבורין... לבית ברוק".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מהדרכים ששכירות קרקע נקנית בה (מגיד משנה).
 (105) מכיון שאין להשוכר מפתח, אין הוא יכול ליכנס בו לעשות בדיקת חמץ (הר"ן). (106) אם כבר קנאו לעצמו באחת מדרכי הקנינים. אבל אם לא קנאו לעצמו, ורק המפתח נמצא אצלו, אין זה מחייב אותו לבדוק, אלא בעל הבית חייב לבדוק (כסף משנה). (107) כי נוח לו לאדם לקיים מצוה בגופו. (108) נוח לו לאדם לקיים מצוה בממונו (גמרא). ומה שהוא תובעו עכשיו – אין זו אלא אמתלא לחזור בו מהשכירות. ויש אומרים שאף על פי שאין השכירות קיימת ואינה מקח טעות בכל זאת יכול השוכר לתבוע את ההוצאות שהוציא על הבדיקה, שהרי שכר את הבית בחזקת בדוק (מגיד משנה בשם רמב"ן).

יט. המפרש¹⁰⁹ בים והיוצא בשירא¹¹⁰ - תוף שלשים יום, זקוק לבדוק¹¹¹; קדם שלשים יום, אינו צריך לבדוק¹¹². ואם דעתו לחזור קדם הפסח¹¹³, צריך לבדוק, ואחר-כך יצא; שפא יחזר ערב הפסח בין-השמשות ולא יהיה לו פנאי לבער. ואם אין דעתו לחזור - אין צריך לבדוק¹¹⁴. וכן העושה ביתו אוצרו¹¹⁵ - תוף שלשים יום, זקוק לבדוק, ואחר-כך פוגס אוצרו לתוכו; קדם שלשים יום - אם דעתו לפנותו קדם הפסח, צריך לבדוק ואחר-כך עושה אוצר; ואם אין דעתו לפנותו קדם הפסח, אינו צריך לבדוק¹¹⁶.

(109) (מסכת פסחים דף ו' עמוד א'). פורש ונוסע למדינת הים. (110) שהיא נסיעה לזמן ארוך. (111) כיון שאמרו חכמים שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, מאותו הזמן חלה עליו חובת בדיקת חמץ (גמרא). (112) כיון שאין דעתו להיות בביתו בפסח. (113) ומכל שכן אם דעתו לחזור בתוך ימי הפסח שחייב לבדוק לפני צאתו לדרך, כדי שבחזירתו ימצא את ביתו נקי מחמץ (רש"י). (114) אלא מבטלו בלבו במקום שנמצא בזמן הביטול (טור, והגהות מימוניות). (115) אוסף לתוכו תבואה ופירות. (116) כי החמץ שנמצא תחת התבואות, הרי הוא כמבוער (רש"י).

פרק שלישי

(1) נתבארו בו דיני הבדיקה, במה שהוא אחר הבדיקה כגון הביטול, וכן כשאין הבדיקה נעשית בזמנה, כגון שחל י"ד להיות בשבת. וכן מי שלא בדק בזמנו, וענין השריפה, והביעור, ומי שהוא פטור מן הבדיקה ודי לו בביטול, וכיוצא בו.

א. כשבדק² אדם ומחפש³ בלילי⁴ ארבעה-עשר⁵ - מוציא את החמץ מן החורים⁶ ומן המחבואות ומן הזויות, ומקבץ הפל, ומניחו⁷ במקום אחד עד תחלת שעה ששית ביום, ומבערו⁸. ואם רצה לבערו בלילי ארבעה-עשר, מבערו⁹.

(2) משנה, פסחים ב, א. (3) פסחים ז, ב. (4) לילות דעלמא. כלומר, ליל כל שנה ושנה. (5) בניסן. (6) פסחים ח, א. (7) משנה, פסחים י, ב. (8) משנה, פסחים יא, ב:

(88) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב') והיא חתיכת שאור קשה ויבשה. (89) מדין חמץ. (90) (משנה במסכת פסחים דף מ"ה עמוד א'). (91) "רבי יחיאל מפאריש כתב כי עריבות שלשין בהם כל השנה אין לסמוך על מה שרוחצין אותן בחמץ ומנקרין החמץ מהן. כי אי אפשר לנקרן שלא ישאר בין הכל כזית" (הגהות מימוניות).

1. טז. במה⁹² דברים אמורים⁹³? בערבה; אכל בבית - אף-על-פי שאם ינטל החוט אין נטלין עמו, חייב לבער, מפני שפעמים מקבץ אותן⁹⁴. היה חצי זית בבית וחצי זית פעליה⁹⁵; חצי זית בבית וחצי זית באכסדרה; חצי זית בבית זה וחצי זית בבית שלפנים ממנו - הואיל ואלו החצאי זיתים דבוקין⁹⁶ בבתלים או בקורות או בקרקעות, אינו חייב לבער, אלא מבטל בלבו ודין.

(92) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב'). (93) ששני חצאי זיתים חמץ בשני מקומות אינו חייב לבער. (94) על ידי שמטאטאים את הבית מזדמנים יחד שני החצאים (רש"י). (95) אינו שכיח שהזיתים יודמנו יחד במקום אחד (רש"י). (96) דוקא אם היו דבוקים שהוא דומה למה שכתב למעלה בהלכה ט"ו בענין בצק שבסדקי העריכה, שאם היה לחזק או לסתום אינו צריך לבער, אבל אם מונח על הרצפה חייב לבער אפילו בפחות מכזית כמו שכתב למעלה בבצק שבסדקי העריכה, שאם אינו לחזק או לסתום חייב לבער אפילו חצי זית (כסף משנה).

9. יז. המשפיר⁹⁷ בית סתם⁹⁸ בארבעה-עשר⁹⁹ - הרי זה בחזקת בדוק ואינו צריך לבדוק¹⁰⁰. ואם החזק זה המשפיר שלא בדק, ואמר אשה או קטן אנו בדקנוהו - הרי אלו נאמנין¹⁰¹, שהכל נאמנים על בעור חמץ, והכל פשרין לבדיקה, ואפלו נשים ונערים וקטנים; והוא, שיהיה קטן שיהיה בו דעת¹⁰² לבדק.

(97) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב). (98) שאין אנו יודעים אם בדקו את הבית מחמץ. (99) ואין המשכיר לפנינו, כדי שהשוכר יוכל לשאלו ולברר אצלו אם הבית בדוק או לא (בית יוסף סימן תל"ז). (100) בעיא היא בגמרא שם ולא נפשטה. ומכיון שבדיקת חמץ אינה אלא מדרבנן, שהרי ביטלו – אינו חייב לבדוק, שספק דרבנן להקל (ועיין רא"ש תחלת מסכת פסחים). (101) להעיד. (102) שהגיע לחינוך (משנה ברורה).

16. יח. המשפיר¹⁰³ בית לחברו¹⁰⁴: אם עד שלא מסר לו המפתח חל ארבעה-עשר - על המשפיר לבדוק¹⁰⁵; ואם משמסר המפתח חל ארבעה-עשר - על השוכר לבדוק¹⁰⁶. המשפיר בית בחזקת שהוא בדוק ונמצא שאינו בדוק - על השוכר לבדק, ואינו מקח טעות¹⁰⁷, ואפלו במקום שבדקים בשכר, שהרי מצוה הוא עושה¹⁰⁸.

(103) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'). (104) וקנאו באחת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ב' א' שבט - ספר זמנים - הלכות חמץ ומצה קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֶשֶׂר - בּוֹדֵק²⁶ אֲרֻבָּעָה-עֶשְׂרֵי בְּשַׁחְרִית. לֹא בֶדֶק
בְּשַׁחְרִית - בּוֹדֵק בְּשַׁעַת הַבַּעֲוֹר²⁷. לֹא בֶדֶק בְּשַׁעַת
הַבַּעֲוֹר - בּוֹדֵק בְּתוֹף הַחֶג²⁸. עֶבֶר הָרֶגֶל וְלֹא בֶדֶק -
בּוֹדֵק אַחֵר הָרֶגֶל, כְּדִי שֶׁיִּבְעֹר מִה שִׁימְצָא מִחֻמֵּץ
שֶׁעֶבֶר עָלָיו הַפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בְּהִנְיָה²⁹.

(25) משנה, פסחים י, ב. (26) לאור הנר בחורין ובסדיקין
כדינו (או"ח סי' תלה). וראה למעלה פ"ב ה"ד.
(27) בשעה ששית, זמן שריפת החמץ. (28) היינו בחול-
המועד (רבינו מנוח), אבל ה'מגן אברהם' ושאר פוסקים
סוברים שבדוק גם ביום-טוב, ועל החמץ שמוצא - כופה
עליו כלי. (29) כמבואר לעיל בפ"א ה"ד.

ו. כְּשֶׁבּוֹדֵק הַחֻמֵּץ בְּלִילֵי אֲרֻבָּעָה-עֶשְׂרֵי אוֹ בְּיוֹם
אֲרֻבָּעָה-עֶשְׂרֵי אוֹ בְּתוֹף הָרֶגֶל - מְבַרְךָ³⁰ קִדְּם³¹
שְׁתֵּי-חֵיל לְבָדֶק: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצֻוְנוּ³² עַל בַּעֲוֹר³³
חֻמֵּץ"; וּבּוֹדֵק וּמִחְפֵּשׁ בְּכָל הַמְקוֹמוֹת שֶׁמְכַנִּיסִין
לָהֶם חֻמֵּץ³⁴, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְאִם בֶּדֶק לְאַחֵר הָרֶגֶל -
אֵינוֹ מְבַרְךָ³⁵.

(30) פסחים ז, א. (31) כי כל המצוות מברך עליהן לפני
עשייתן (פסחים ז:). (32) והגם כי מן התורה די בביטול
(לעיל פ"ב ה"ב) ובדיקת חמץ היא מדרבנן, ואיך שייך
לברך "וצונו"? כבר הסביר הרמב"ם (בהל' ברכות פ"א
ה"ג): "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים... מברך על הכל
קודם לעשייתן: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות".
והיכן צונו? בתורה, שכתוב בה (דברים יז, יא): "אשר
יאמרו לך תעשה". נמצא ענין הדברים והציען כך הוא:
אשר קדשנו במצוותיו, שצוה בהן לשמוע מאלו שצונו...".
(33) הבדיקה אינה אלא התחלת הביעור, אבל המטרה
הסופית היא הביעור, ולכן מברכים על הביעור ולא על
הבדיקה. (34) משנה, פסחים ב, א. (35) אינו חייב לבער
את החמץ אפילו מדרבנן, אלא שחמץ שעבר עליו הפסח
אסור בהנאה, ולכן צריכים לבדוק ולמצוא את החמץ
ולהשימו במקום שלא יתערב במאכל. וכיון שאין כאן מצוה
לבערו, לכן אין מברכין על הבדיקה שאחר הרגל (כסף-
משנה).

ז. וְכִשְׁגֹּמַר³⁶ לְבָדֶק: אִם בֶּדֶק בְּלִילֵי אֲרֻבָּעָה-עֶשְׂרֵי אוֹ
בְּיוֹם אֲרֻבָּעָה-עֶשְׂרֵי קִדְּם שֵׁשׁ שָׁעוֹת - צָרִיךְ לְבַטֵּל כָּל
חֻמֵּץ שֶׁנִּשְׁאָר בְּרִשְׁוֹתָיו וְאֵינוֹ רוֹאֶהוּ³⁷, וְיֵאמַר³⁸: "כָּל
חֻמֵּץ שֵׁשׁ בְּרִשְׁוֹתָיו שְׁלֹא רָאִיתִיו, הֲרִי הוּא בָטֵל וְהֲרִי
הוּא כֶּעָפָר³⁹". אֲבָל⁴⁰ אִם בֶּדֶק מִתְחִלָּת שָׁעָה שְׁשִׁית
וְלִמְעָלָה - אֵינוֹ יָכוֹל⁴¹ לְבַטֵּל, שֶׁהֲרִי אֵינוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ⁴²,
שֶׁכָּכֵר נֶאֱסָר בְּהִנְיָה.

(36) פסחים ו, ב: "הבודק צריך שיבטל (בלבו סמוך לבדיקה
מיד, רש"י)". (37) כי מה שרואה חייב לבער ולשרוף, עיין
לעיל בתחילת פרק שני. (38) "ירושלמי" פסחים פ"ב ה"ב:
"רב אמר, צריך לומר: כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני
יודע בו - יבטל", וראה למעלה פ"ב ה"ב. (39) "ראבי"ה

"ושורפין בתחילת שש". (9) שהרי ביעור חמץ הוא בכל
דבר שיכול לבערו מן העולם (להלן הלכה יא), ולא כרבי
יהודה שאמר: "אין ביעור חמץ אלא שריפה", ולמד זאת
מדין נותר בקדשים שהוא בשריפה (פסחים כח). ולדבריו
יש מקום לומר שכשם שאין שורפין נותר בלילה, כך אין
שורפין חמץ בלילה. ועיין רמ"א בס' תמה ס"א.

ב. הַחֻמֵּץ¹⁰ שֶׁמִּנִּיחַ¹¹ בְּלִילֵי אֲרֻבָּעָה-עֶשְׂרֵי כְּדִי
שִׁיאֲכַל מִמֶּנּוּ לְמַחֵר עַד אֲרֻבַּע שָׁעוֹת, אֵינוֹ מִנִּיחוֹ
מִפְּזֵר וּמִפְזֵר בְּכָל מְקוֹם, אֲלָא מִצְנִיעוֹ בְּכָל¹² אוֹר¹³
בְּזוֹת יְדוּעַ וְיִזְהָר בוֹ; שָׁאֵם לֹא נִזְהָר בוֹ וּמִצְאוֹ חֹסֵר
- צָרִיךְ לְחַפֵּשׁ אַחֲרָיו וּלְבַדֵּק פַּעַם אַחֶרֶת, שֶׁמָּא
גִּרְרוּהוּ הַעֲכָבְרִים¹⁴.

(10) משנה, פסחים י, ב. (11) וכן מה שמוצא בבדיקתו.
(12) כ"ה ב'ירושלמי': "כיצד הוא עושה? כופה עליו כלי".
(13) בכת"י נשמטה המלה "או". (14) פסחים ט, ב.

ג. חֵל¹⁵ אֲרֻבָּעָה-עֶשְׂרֵי לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת - בּוֹדֵקִין אֶת
הַחֻמֵּץ בְּלִילֵי עֶרֶב-שַׁבָּת, שֶׁהוּא לֵיל שְׁלֹשָׁה-עֶשְׂרִים¹⁶,
וּמִנִּיחַ מִן הַחֻמֵּץ, כְּדִי לְאָכַל מִמֶּנּוּ עַד אֲרֻבַּע שָׁעוֹת
בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וּמִנִּיחוֹ בְּמְקוֹם מְצֻנֶּה, וְהִשָּׁאֵר מִבְּעֻרֹ
מִלְפָּנֵי הַשַּׁבָּת. וְאִם נִשְׁאָר מִן הַחֻמֵּץ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
אַחֵר אֲרֻבַּע¹⁷ שָׁעוֹת - מְבַטְלֵהוּ¹⁸ וְכּוֹפֶה¹⁹ עָלָיו כְּלִי עַד
מוֹצָאֵי יוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן, וּמִבְּעֻרוֹ.

(15) משנה, פסחים מט, א. וכתנא-קמא שאמר: "מבערין את
הכל מלפני השבת", ועיין ראב"ד. (16) שהרי אי-אפשר
לבדוק ביום שלשה עשר, כי אין בודקין לאור החמה (לעיל
פ"ב ה"ד), וביום לא מועיל אור הנר, כי "שרגא בטיהרא
מאי מהניא" (=נר בפני השמש, מה הוא מועיל?).
(17) שמשעה רביעית אסור לאכול חמץ בערב פסח (לעיל
פ"א ה"ט), ואף שכל שעה חמישית, חמץ מותר בהנאה? -
כיון שאסור באכילה, הוא מוקצה - ולכן כופה עליו כלי
(בית יוסף' בשם הריב"ש). והבי"ח מגיה "אחר חמש".
(18) פסחים ז, א. (19) פסחים ו, א.

ד. הֵיוּ לוֹ כְּפָרוֹת רַבּוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, וְצָרִיךְ לְשַׂרְפָּהָ
עֶרֶב-שַׁבָּת²⁰ - לֹא יַעֲרֹב²¹ הַטְּהוֹרָה עִם הַטְּמֵאָה
וְיִשְׂרָף²², אֲלָא שׁוֹרֵף טְמֵאָה לְעַצְמָהּ, וְטְהוֹרָה
לְעַצְמָהּ, וּתְלוּיָהּ²³ לְעַצְמָהּ, וּמִנִּיחַ מִן הַטְּהוֹרָה כְּדִי
לְאָכַל עַד אֲרֻבַּע שָׁעוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּלִבְדֹּק²⁴.

(20) פסחים יד, א. במשנה וכתבי יוסי, ואף-על-פי שבמשנה
לא מפורש ב"ד שחל להיות בשבת - באה הברייתא בדף
כ: ומפרשת את הסתום שבמשנה, שהמדובר ב"ד שחל
להיות בשבת. וכן כתב רבינו בפירושו המשנה (ועיין
כסף-משנה ו'רבינו מנוח'). (21) משנה, פסחים יד, א.
(22) שלא יטמא את הטהורה, שהתורה הזהירה לשמור על
התרומה שלא תטמא, שנאמר (במדבר יח, ח): "ואני הנה
נתתי לך את משמרת תרומותי" (שבת כה.). (23) ספק
טהורה, ספק טמאה. (24) משנה, פסחים יא, ב.

ה. מִי²⁵ שֶׁשָּׁכַח אוֹ הִזִּיד וְלֹא בֶדֶק בְּלִיל אֲרֻבָּעָה-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוכח שגם לאדם זר המשתתף בשמחה כזאת, דינה כסעודה של מצוה. (53) שכיון שאפשר לקיים שתיהן, מצות ביעור חמץ קודמת לשאר מצוות, כיון שזו מצוותה היום. (54) שאם יעסוק בביעור חמץ, לא ישרא לו זמן ביום לעשות המצוה האחרת. (55) ראה למעלה פ"ב ה"ב. (56) חיל שודדים ורוצחים. (57) השוטף מקום ישוב בני אדם. (58) קיר מתמוטט, ותחתיו שוכבים בני אדם בסכנה. (59) ולא יטפל בביעור חמץ, כדי שלא יתבטל מהצלת נפשות (כסף-משנה). (60) (60) גראם. (61) לא חשוב אוכל, ודיו בביטול.

י. מ"ז⁶² שהניח⁶³ עסה מגולגלת⁶⁴ בתוך ביתו ויצא, ונזכר אחר שיצא, והוא יושב לפני רבו⁶⁵, והיה ירא שפא תחמיץ קדם שיבוא - הרי זה מבטלו בלבד⁶⁶ קדם שתתחמיץ. אבל אם התחמיצה - אין הבטול מועיל כלום⁶⁷, אלא כבר עבר על 'לא יראה' ו'לא ימצא'⁶⁸, וחייב לבער מיד כשיחזור לביתו⁶⁹.

(62) פסחים ז, א. (63) בחול-המועד. (64) נילושה במים. (65) ומפני אימת כבוד רבו, אינו יכול לקום ולילך ולאפותה (רש"י). (66) "מכאן כתב 'הרוקח', כל אדם ילמד בתוך ביתו לומר כשלשין הבצק, כל שיפול מן הכלי שלשין בו על הארץ - יהא בטל והפקר" (הגהות מיימוניות). (67) שהרי בחול-המועד הענין מדובר, שהחמץ אינו ברשותו לבטלו. (68) שהמשהה חמץ בפסח עובר, אבל בערב פסח אחר חצות - אינו עובר על "בל יראה ובל ימצא" (למעלה ה"ח). (69) שבחול-המועד מותר לשרפו, אבל ביום-טוב אסור אפילו אם לא ביטלו (למעלה ה"ח).

יא. פ"צ⁷⁰ בעור חמץ? שורפו⁷¹, או פורר⁷² וזורה לריח, או זורקו לים⁷³. ואם⁷⁴ היה החמץ קשה⁷⁵ ואין הים מחתכו במהרה - הרי זה מפררו ואחר-כך זורקו לים. חמץ⁷⁶ שנפלה עליו מפלח⁷⁷, ונמצא עליו עפר שלשה טפחים⁷⁸ או יותר - הרי הוא במבער; וצריך לבטל בלבד⁷⁹ אם עדין לא נכסה שעה ששית. נתנו⁸⁰ לעפ"ם קדם שעה ששית - אינו צריך לבער. ואם⁸¹ שרפו קדם שעה ששית - הרי זה מותר להנות בפחמין שלו בתוך הפסח. אבל⁸² אם שרפו משעה ששית ולמעלה - הואיל והוא אסור בהנהיג, הרי זה לא יסיק בו תנור וכירים, ולא יאפה בו ולא יבשל. ואם⁸³ בשל או אפה - אותה הפת ואותו התבשיל אסור בהנהיג, וכן הפחמין שלו אסורין בהנהיג⁸⁴, הואיל ושרפו אחר שנאסר בהנהיג.

(70) משנה, פסחים כא, א. (71) עד שנעשה פחמים (שו"ע הרב סי' תמה). (72) לפירורים דקים שלא ימצאנו מי שיהנה ממנו, וכחכמים החולקים על רבי יהודה (פסחים כא.). (73) או לנהר. (74) פסחים כח, א. (75) לחם יבש או חיטים יבשות. (76) משנה, פסחים לא, ב. (77) גל של אבנים. (78) כל טפח הוא 10 ס"מ. (79) שמה יפקח הגל (יסירו האבנים משם) במועד, ונמצא החמץ לפניו (רש"י).

קיבל מר"י הלוי, שיש לומר: ליבטל ולהיו הפקר כעפרא, כי ביטול הוא מטעם הפקר" (הגהות מיימוניות). (40) פסחים ו, ב. (41) בכמה נוסחאות, הגירסא "אינו צריך". (42) פסחים ו, ב: "אמר רבי אלעזר: שני דברים אינן ברשותו של אדם, ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו (להתחייב עליהן, רש"י) ואלו הן: בור ברשות הרבים, וחמץ משש שעות ולמעלה".

ח. לפיכך אם לא בטל קדם שש, ומשש שעות ולמעלה מצא חמץ שהיה דעתו עליו⁴³ והיה בלבו, ושכחו בשעת הבעור ולא בערו - הרי זה עבר על 'לא יראה' ו'לא ימצא'⁴⁴, שהרי לא בער ולא בטל. ואין הבטול עתה מועיל לו כלום, לפי שאינו ברשותו, והפכתוב עשהו כאלו הוא ברשותו, לחיבו משום 'לא יראה' ו'לא ימצא'⁴⁵, וחייב לבערו בכל עת שימצאנו. ואם מצאו ביום-טוב - כופה עליו פליטה⁴⁶ עד לערב ומבערו⁴⁷. ואם של הקדש הוא - אינו צריך לכפות עליו פלי, שהכל פורשין ממנו⁴⁸.

(43) אבל אם אינו יודע ממנו, אינו עובר עליו, כמבואר בפסחים כא. וב'תוספות' שם ד"ה ואי. (44) 'ירושלמי' פסחים פ"ה ה"ד. כי משש שעות ולמעלה עובר בבל יראה ובל ימצא, למאן דסובר כי חמץ לפני זמנו אסור באכילה מן התורה ('צפת פנח'). אבל ה'מגיד משנה' מפרש שכוונת הרמב"ם שעובר על בל יראה בתוך הרגל, ולא בערב פסח משש שעות עד הערב. וכן נראה מדברי רבינו ב'מנין המצוות' שבפתיחת הלכות חמץ, עיי"ש. (45) פסחים ו, ב. (46) פסחים ו, א. כדי שלא יראהו וישכח שהיום פסח ויבוא לאכול ממנו. (47) אבל ביום-טוב אסור לבערו. ואף שאמרו: "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך"? (עיין בהל' יום-טוב ריש פ"א) - חמץ כיון שהוא אסור באכילה ובהנאה, הרי הוא מוקצה ואסור לטלטלו, לכן אי אפשר לשרפו ביום-טוב (כסף-משנה). ומתוך שהביא רבינו הלכה זו סמוך למה שכתב בתחילה "לפיכך אם לא ביטל", נראה שגם כאן מדובר כשלא ביטל, ואף-על-פי-כן לא התירו לו לשרפו (מגיד-משנה). (48) מחמת קדושתו (גמרא, שם).

ט. מ"ז⁴⁹ שיצא מביתו⁵⁰ קדם שעת הבעור לעשות מצוה⁵¹, או לאכל סעודה של מצוה, כגון סעודת ארוסין⁵² ונשואין, ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו. אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו - יחזור⁵³; ואם לאו⁵⁴ - יבטל בלבד⁵⁵. יצא להציל מיד הגיס⁵⁶, מן הנהר⁵⁷, מן הדלקה ומן המפלח⁵⁸ - יבטל בלבד ודיין⁵⁹. יצא לצרף עצמו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו - יחזור מיד. ועד כמה הוא חוזר? עד פביצה⁶⁰. הנה פחות מפביצה⁶¹ - מבטלו בלבד ודיין.

(49) משנה, פסחים מט, א. (50) ערב פסח. (51) במשנה כתוב: "לשחוט את פסחו או למול את בנו". וסובר רבינו שהוא-הדין למצוה אחרת. (52) במשנה כתוב: "בבית חמיו", משמע שהמדובר בחתן עצמו, אבל מדברי הרמב"ם

שָׁמָּא יָבוֹא לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ¹⁶; אֲבָל שֶׁל הַקֹּדֶשׁ, אֵינוֹ
צָרִיךְ, מִפְּנֵי שֶׁהֵבֵל פּוֹרֵשִׁין מִן הַהִקְדָּשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא
יָבוֹאוּ לְיָדֵי מַעֲלָה¹⁷.

(13) פסחים ה, ב. (14) לפי שסוף סוף אין החמץ של
הישראל. (15) פסחים ו, א. (16) ליהנות. וכאן לא מספיק
לכפות עליו כלי, כדין מוצא חמץ בביתו ביום-טוב (למעלה
פ"ג ה"ח) לפי ששם הוא זמן קצר, עד מוצאי יום-טוב שאז
ישרפנו, אבל כאן שהחמץ בביתו כל ימי הפסח - חוששים
אנו שמא ינטל הכלי לאיזה צורך ויתגלה החמץ ויבואו
לאכלו (כסף-משנה). (17) קרבן מעילה כדין כל הנהגה
בשוגג מן ההקדש.

ג. עפ"ם¹⁸ שֶׁהִפְקִיד חֲמִצּוֹ אֶצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם קָבַל
עָלָיו יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיוֹת, שָׁאֵם אָבֵד אוֹ נִגְנַב יִשְׁלַם לוֹ
דָּמִיו - הֲרִי זֶה חֵיב לְבַעֲרוֹ¹⁹, הוֹאִיל וְקָבַל עָלָיו
אַחֲרָיוֹת - נַעֲשֶׂה כְּשֶׁלֹּא²⁰. וְאִם לֹא קָבַל עָלָיו אַחֲרָיוֹת
- מִתֵּר לְקִיּוֹמוֹ אֶצְלוֹ²¹, וּמִתֵּר לְאָכְל מִמֶּנּוּ אַחֵר
הַפֶּסַח, שֶׁבְּרִשּׁוֹת הַעֲפוֹ"ם הוּא.

(18) (פסחים ה:). (19) "אמר להו רבא לבני מחזוא (עירו
של רבא): בעירו חמירא (חמץ) דבני חילא (צבא המלך,
ומטילין טורח מזונותיה על העיריות) מבתיכו, כיון דאילו
מגניב (נגנב) ואילו מיתביד (נאבד), ברשותיכו קאי ובעיתי
לשלומי (תצטרכו לשלם), כדילכון דמי" (כשלכם הוא)
(פסחים ה:). (20) ואם לא ביערו, אסור לאכול ממנו
(ירושלמי פסחים פ"ב). (21) פסחים ו, א: ועושה לו
מחיצה גבוהה עשרה טפחים, כמבואר בהלכה שלפני זו.

ד. עפ"ם אַנְסִים²² שֶׁהִפְקִיד חֲמִצּוֹ אֶצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם
יֹדֵעַ הַיִּשְׂרָאֵל שָׁאֵם אָבֵד אוֹ נִגְנַב מִחֵיבו לְשַׁלְמוֹ,
וְכוֹפְהוּ וְאוֹנְסוֹ לְשַׁלֵּם - אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא קָבַל
אַחֲרָיוֹת, הֲרִי זֶה חֵיב לְבַעֲרוֹ²³; שֶׁהֲרִי נִחָשֵׁב כְּאִלּוּ
הוּא שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמִּחֵיבו הָאֲנָס בְּאַחֲרָיוֹתוֹ.

(22) אדם קשה ותקיף. (23) פסחים ה, ב: "בעירו חמירא
דבני חילא" (מובא לעיל בהלכה שלפני זו), ופירש ר"ח:
"בני החיילות היו מפקידים את החמץ שלהם בבתי ישראל
כו' ואפילו אם אבד אותו הלחם באונס, אין משגיחים אלא
עונשים אותם". וסובר רבינו שלא היה בזה חוק המלכות,
ואעפ"כ הרי זה כשל הישראל ועובר עליו. וראה ב'אוצר
הגאונים' תשובות סי' יא ובראב"ד.

ה. יִשְׂרָאֵל²⁴ שֶׁהִיָּחָיו²⁵ חֲמִצּוֹ אֶצֶל הַעֲפוֹ"ם²⁶; אִם
אָמַר לוֹ: אִם לֹא הִבֵּאתִי לָךְ מַעֲוֹת מִכָּאן וְעַד יוֹם
פְּלוּגִי, קָנָה חֲמֵץ זֶה מֵעַכְשָׁיו - הֲרִי זֶה בְּרִשּׁוֹת
הַעֲפוֹ"ם²⁷, וְאוֹתוֹ הִחֲמֵץ מִתֵּר לְאַחֵר הַפֶּסַח²⁸;
וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה אוֹתוֹ זְמַן שֶׁקָּבַע לוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח. וְאִם
לֹא אָמַר לוֹ קָנָה מֵעַכְשָׁיו - נִמְצָא אוֹתוֹ הִחֲמֵץ כְּאִלּוּ
הוּא פְּקֻדִין אֶצֶל הַעֲפוֹ"ם²⁹, וְאִסּוּר³⁰ בְּהִנְיָה לְאַחֵר
הַפֶּסַח.

(24) משנה, פסחים ל, ב. לפי מה שאמרו בגמרא (שם לא:).

(80) משנה, פסחים כא, א. (81) פסחים כא, ב.
(82) משנה, פסחים כא, א. (83) פסחים כו, ב. (84) כדין
כל הנקברים, שאפרם אסור (תמורה לג:).

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבאר בו על אי זה חמץ אדם עובר בקיומו, אם שלו או
של אחרים. ואם ברשותו, או ברשות אחרים. וכן נתבאר בו
האיסור בקיום תערובת חמץ, ומה שמותר ממנו.

א. פְּתוּבָה? בְּתוּרָה: "לֹא יִרְאֶה לָךְ חֲמֵץ". יָכוֹל אִם
טָמֵן אוֹתוֹ³ או הִפְקִיד אוֹתוֹ בְּיַד עֲפוֹ"ם⁴, לֹא יִהְיֶה
עוֹבֵר? תִּלְמוּד לּוֹמַר: "שָׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבִתִּיכֶם" -
אֶפְלוּ הִפְקִידוּ⁵ או הִטְמִינוּ⁶. יָכוֹל לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר
אֶל-אִם-כֵּן הִיָּה הִחֲמֵץ בְּבִיתוֹ⁷, אֲבָל אִם הִיָּה רְחוֹק
מִבֵּיתוֹ, בִּשְׂדֵה אוֹ בְּעִיר אַחֶרֶת, לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר⁸?
תִּלְמוּד לּוֹמַר: "בְּכָל גְּבֻלָּךְ" - בְּכָל רִשְׁוֹתָךְ. יָכוֹל⁹
יִהְיֶה חֵיב לְבַעֵר מִרְשּׁוֹתוֹ חֲמֵץ שֶׁל עֲפוֹ"ם¹⁰ או שֶׁל
הַקֹּדֶשׁ? תִּלְמוּד לּוֹמַר: "לֹא יִרְאֶה לָךְ" - שֶׁלֶּךָ אִי
אֶתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אֶתָּה רוֹאֶה שֶׁל אַחֲרִים¹¹ או שֶׁל
גְּבֻהָ¹².

(2) מקור דברי רבינו במכילתא דרשב"י (שמות יב, יט):
"מכלל שנאמר: 'ולא יראה לך', יכול אם היה טמון או
מופקד בעיר אחרת - לא יהא חייב? תלמוד-לומר: שאור
לא ימצא". וברור שמופקד שאמרו כאן, היינו ביד גוי. אבל
מה שכתוב שם "בעיר אחרת" אינו מתאים לדברי רבינו.
ואולי היתה לו לרבינו נוסחא אחרת בדברי המכילתא.
(3) שאינו בכלל "לא יראה", שהרי אינו רואהו (כסף-משנה).
(4) שיש מקום לומר שאינו בכלל "לא יראה לך", שהרי אינו
בידך (כסף-משנה). (5) שהוא בכלל "ימצא בבתים",
שהרי המקום שמניח בו חמצו ביד הגוי, שאול לו והוא
בביתו (כסף-משנה). וזהו שלא כדברי המכילתא פרשת
שמות (פרשה י) "מה בתיכם ברשותכם, אף גבולך ברשותך,
יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי אף-על-פי שיכול
לבערו, אבל אינו ברשותו", אלא כדברי המכילתא דרשב"י
הנ"ל (ועיין מגיד-משנה). (6) פסחים ה, ב. שהרי יש לו
האפשרות למצוא אותו, והוא בכלל "לא ימצא". (7) שהרי
כתוב "לא ימצא בבתים". (8) ו"הפקיד אותו ביד גוי"
שלמעלה בסמוך, הוא כשהגוי שכנו וקרוב לביתו (לחם-
משנה). (9) פסחים ה, ב. (10) שלא קיבל עליו אחריות.
(11) גוים. (12) הקדש.

ב. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁהִחֲמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִם הִנִּיחוֹ
בְּרִשּׁוֹתוֹ, אֶפְלוּ טָמֵן וְאֶפְלוּ¹³ בְּעִיר אַחֶרֶת וְאֶפְלוּ
מִפְּקֹד בְּיַד עֲפוֹ"ם - הֲרִי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם 'לֹא יִרְאֶה'
'וְלֹא יִמָּצֵא'. חֲמֵץ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ אוֹ שֶׁל עֲפוֹ"ם שֶׁיִּהְיֶה
אֶצֶל יִשְׂרָאֵל - אֶפְלוּ הִיָּה עֲמוּ בְּבִית, הֲרִי זֶה מִתֵּר,
מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וְאֶפְלוּ הִיָּה שֶׁל גֵּר תּוֹשֵׁב שְׂדֵה
יִשְׂרָאֵל שׁוֹלְטֵת עָלָיו - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא
הִחֲמֵץ מִרְשּׁוֹתוֹ בַּפֶּסַח¹⁴. אֲבָל צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מַחֲצִה
גְּבוּהָה עֶשְׂרֵה טַפְחִים בְּפָנֵי חֲמִצּוֹ שֶׁל עֲפוֹ"ם¹⁵,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ימצא" שהרי סוף סוף יש כזית חמץ בתערובת (מגיד-משנה וכסף-משנה בשם ר' משה הכהן). (43) ציר דגים כבושים במלח, ושמים לתוכו קמח. (44) עשוי מחלב חמוץ ולחם. (45) פסחים מה, ב. (46) נקרא בפי חז"ל "חמץ נוקשה".

16 **ז. פיצד? ערבית** ⁴⁷ **העבדנין** ⁴⁸ **שננת לתוכן קמח**
ועורות - אפלו נתנו שעה אחת קדם הפעור, הרי
17 זה מתר לקימו⁴⁹. ואם לא נתן העורות, ונתן
18 הקמח⁵⁰ קדם שלשה ימים לשעת הפעור - מתר
19 לקימו, שהרי נפסד והבאיש; תוף שלשה ימים -
20 חייב לבעור⁵¹.
21

(47) פסחים מה, ב. (48) מעבדי עורות. ונותנים שם קמח (רש"י). (49) שעל-ידי העורות, מסריח הקמח מיד ומתקלקל. (50) לבד. (51) שעדיין ראוי לאכילה הוא כשמגיע זמן הפסח, וכיון שנתחייב בביעור שעה אחת, אף שנתקלקל אחר-כך בימי הפסח - חייב לבעור.

22 **י. וכן הקילור** ⁵² **והרטיה** ⁵³ **והאספליית** ⁵⁴ **והתריא** ⁵⁵ **ק**
שננת לתוכן חמץ - מתר לקימן בפסח, שהרי
23 נפסדה צורת החמץ⁵⁶.
24

(52) תוספתא פסחים פ"ג ה"ב, והוא משחה לעין.
(53) תחבושת משוחה סממנים ששמים על מכה לרככה.
(54) תחבושת. (55) מין תחבושת. (56) ואינה ראויה לאכילה.

25 **יא. הפת** ⁵⁷ **עצמה** ⁵⁸ **שעפשה ונפסלה מלאכל**
26 **הפלב** ⁵⁹, **ומלגמא** ⁶⁰ **שנסרחה** ⁶¹ - **אינו צריך לבעור** ⁶².
27 **בגדים** ⁶³ **שפכסו אותן בחלב חטה** ⁶⁴, **וכן גירות**
28 **שדבקו אותן בחמץ, וכל פיוצא בזה** - **מתר לקימן**
29 **בפסח, ואין בהן משובם לא יראה' ולא ימצא',**
30 **שאין צורת החמץ עומדת** ⁶⁵.

(57) פסחים מה, ב. (58) שהפת היא בעין, בלי שום תערובת. (59) ואם נפסלה רק מלאכול לאדם, יתבאר בהלכה שאחריה. (60) תוספתא פסחים פ"ג ה"ב. והיא תחבושת עשויה מקמח ותאנים וכיוצא בהם שאדם לועס ונותן על המכה. (61) עד שאינה ראויה לאכילת כלב. (62) מאחר שנסרחה לפני הפסח, אין הבדל בין נתחמזה ולבסוף נסרחה או נסרחה ולבסוף נתחמזה. אבל כשנתחמזה בפסח אינו מותר לקיימה אלא-אם-כן נסרחה ולבסוף נתחמזה (הראב"ד בשם ה'ירושלמי' לפי פירוש המגיד-משנה). (63) פסחים מה, ב. (64) = עמילן. והיינו אפילו סמוך לפסח. (65) ונפסל מאכילת כלב (הראב"ד).

31 **יב. דבר** ⁶⁶ **שנתערב בו חמץ** ⁶⁷, **ואינו מאכל לאדם**
32 **כלל** ⁶⁸; **או שאינו מאכל כל אדם** ⁶⁹, **כגון התריא** ⁷⁰ **ק**
33 **וכיוצא בו** - **אף-על-פי שמתר לקימו, אסור**
34 **לאכלו** ⁷¹ **עד אחר הפסח; ואף-על-פי שאין בו מן**
35 **החמץ אלא כל-שהוא, הרי זה אסור לאכלו** ⁷¹.

(66) פסחים ל, א. (67) אינו בטל, כמבואר בפ"א ה"ה. (68) היינו שנתערב בו חמץ מעליא (= טוב לאכילה), אלא

(25) שמשכן. רהן בערבית = משכון ('ערוך'). (26) לפני פסח. (27) כלומר, הרי הוא שלו. (28) כן הוא בתוספתא (פסחים פ"ב ה"ה): "נכרי שהלוה את ישראל על חמצו, ואמר לו אם לא באתי קודם הפסח הרי הוא מכור לך, אחר הפסח מותר באכילה, ואין צריך לומר בהנאה". שאם לא קבע הזמן לפני הפסח, כיון שבתוך הפסח יכול הישראל לשלם החוב ולפדות המשכון - הרי הוא ברשותו. (29) שאף-על-פי שישאל המקבל משכון, הוא ברשותו וחייב באחריות של גניבה ואבידה (פ"י מהל' שכירות ה"א) - גוי המקבל משכון מישראל, אינו ברשותו כלל (פסחים לא:). (30) כמבואר לעיל בהלכה א, שחמץ של ישראל המופקד ביד נכרי, עובר עליו הישראל.

1 **ו. וישראל** ³¹ **ועפ"ם שהיו באין בספינה, והיה חמץ**
2 **ביד ישראל והגיעה שעה חמישית** ³² **- הרי זה מוכרו**
3 **לעפ"ם או נותנו לו במתנה, וחוזר ולוקחו ממנו**
4 **אחר הפסח; ובלבד שיתנו לו מתנה גמורה** ³³.

(31) תוספתא פסחים פ"ב ה"ו. (32) בכת"י נוסף: "של י"ד בניסן". (33) ללא שום תנאי, כי אם נותנו לו במתנה על ידי תנאי, יש לחשוש שלא יקיים את התנאי, והמתנה בטלה למפרע, ועובר על "בל יראה ובל ימצא".

5 **ז. ואמר** ³⁴ **וישראל לעפ"ם** ³⁵ **: עד שאתה לוקח**
6 **במנה, בוא וקח במאתים** ³⁷ **; עד שאתה לוקח**
7 **מעפ"ם, בוא וקח מישראל, שפא אצטרף ואקח**
8 **ממך אחר הפסח** ³⁸. **אבל לא ימכר** ³⁹ **ולא יתן לו על**
9 **תנאי** ⁴⁰. **ואם עשה כן - הרי זה עובר על 'בל יראה'**
10 **ו'בל ימצא'.**

(34) תוספתא פסחים פ"ב ה"ו. (35) בערב פסח לפני שעה חמישית. (36) קונה חמץ לעצמו. (37) שיקנה חמץ הרבה, אף-על-פי שאינו רוצה לקנות לעצמו רק במנה, ומרמו לו שיקנה ממנו את העודף לאחר הפסח ויתן לו על זה רווח. (38) באופן שאין הוא מבטיח לו בוודאות שיקנה ממנו, רק מרמו לו על זה. ואף שיש כאן קצת הערמה - מותר, כיון שחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מדרבנן (ראה בפ"א ה"ד), והערמה בדרבנן מותרת (שבת קיט:). (39) לפני פסח. (40) שאומר לנכרי: "אם תעשה דבר פלוני בתוך הפסח או לאחר הפסח - החמץ נתון לך או מכור לך", שכל זמן שלא נתקיים התנאי - עדיין אין החמץ מכור או נתון.

11 **ח. תערבת** ⁴¹ **חמץ** - **עוברין עליה משום 'בל יראה'**
12 **ו'בל ימצא'; כגון המוריס** ⁴³, **וכותח** ⁴⁴ **הפכלי, וישכר**
13 **המדי, שעושין אותו מן הקמח, וכל פיוצא באלו**
14 **מדברים הנאכלים**. **אבל** ⁴⁵ **דבר שיש בו תערבת חמץ**
15 **ואינו ראוי לאכילה** ⁴⁶ - **הרי זה מתר לקימו בפסח.**

(41) משנה, פסחים מב, א: "אלו עוברין בפסח, כותח הבבלי כו" ופירש רבינו בפירוש המשניות "עוברין על בל יראה ובל ימצא" וכן פירש"י. (42) שנתערב בו חמץ, אף שאין בו כזית חמץ בכדי אכילת פרס, ואין לוקה על אכילתו, כמבואר בפ"א ה"ו, בכל זאת עובר עליו ב"בל יראה ובל

כ"ב). (8) בין דבש תמרים ובין דבש דבורים (הגמ"י).
(9) כן הוא בברייתא (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א' וראה להלן הלכה כ').

ג. אין מבשלין חטים במים¹⁰, כגון ריפות, ולא קמח, כגון לביבות. ואם בשל - הרי זה חמץ גמור; והוא, שיתבקעו¹¹ פתבשיל. אין קולין¹² את הפצק¹³ בשמן על המחבת; אבל מבשלין את הפת¹⁴ ואת הקמח הקלוי¹⁵. ואם הרתית המים הרבה, ואחר כך השליך לתוכן הקמח - הרי זה מתר, מפני שהוא מתבשל מיד קדם שיתחמץ¹⁶. וכבר נהגו¹⁷ בשנער ובספרד ובכל המערב לאסר דבר זה, גזרה שמה לא ירתית המים יפה ופכה¹⁸.

(10) שאף על פי שמים רותחים אינם נותנים להחמץ (להלן בסמוך) - בעוד שהמים פושרין הוא מחמץ (רש"י מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב'). (11) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א') כשמואל. (12) מלשון קלי וכרמל. לקלות בצק שלא נחמץ בשמן על מחבת. (13) שנילוש במים. ועכשיו יחמץ אף על פי שקולים אותו בשמן, שמי פירות עם מים מחמיצים, כמו שכתב למעלה. (14) שאחרי שנאפה - אפילו שוררה במים אינו מחמץ (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב'). (15) שקלוהו על האש וראוי כבר לאכילה. (16) (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') במשנה ובגמרא) שחליטה (= נתינה ברותחים) אינה מביאה לידי חימוץ. (17) כן הוא ברי"ף בשם המתיבתא. (18) ואם עשה כן בדיעבד יש אומרים שמותר, שלא אסרו אלא לכתחילה - פסקי זרעים לר"א מלונדריש עמוד כ"א.

ד. מתר¹⁹ לבשל הדגן או הקמח במי פרות. וכן בצק שלשו במי פרות - אם בשלו במי פרות או קלהו על המחבת בשמן, הרי זה מתר, שמי פרות אינן מחמיצין.

(19) (מסכת פסחים דף ל"א עמוד ב'): "אמרי דבי ר' שילא: ותיקא דעביה במישחא ומילחא שרי" (מאכל קמח העשוי בשמן ומלח מותר) שמי פירות אינם מחמיצים (רי"ף). ואף לפי הנוסחא למעלה בהלכה ב' שאע"פ שאין חיוב כרת יש בזה איסור - כאן שיש גם חליטה ברותחים לא אסרו, גזרה שמה לא ירתית יפה (למעלה הלכה ג') כיון שאין כאן חיוב כרת.

ה. פרמל²⁰ שמהבהבין אותו באור וטוחנין אותו - אין מבשלין את הקמח שלו במים, שמה לא נקלה באור יפה, ונמצא מחמץ בשמן בשלין אותו. וכן פשמוללין²¹ הקדרות החדשות, אין מבשלין בהן אלא מצה אפויה²² שחזרו וטחנו אותה, אבל קמח קלי - אסור, שמה לא קלהו יפה ויבוא לידי חימוץ.

(20) שבלים שמעבירין אותן באש, אבל אינם קלויים כל כך (מסכת פסחים שם). ועיין בפירוש רבינו מנוח. (21) היו נותנים קמח ומים ומבשלים אותם בקדירות חדשות כדי לחזקן (רבינו מנוח, ועיין לחם משנה - מסכת פסחים דף

שעל-ידי הביטול אינו ראוי לאכילה, אבל אם נתערב בתוכו חמץ נוקשה, שאינו ראוי לאכילה - מותר (או"ח סי' תמב). (69) רק לחולים. (70) אבל בהנאה מותר. (71) כמבואר לעיל בפ"א ה"ה.

יום ג' ב' שבט ה'תשע"ו

פרק חמישי

(1) נתבארו בו דיני החמץ, המניין שהן מחמיצין ושאינן מחמיצין. והמשקין המחמיצין. ומה שאסור לעשותו, מחשש חמץ, ומה שמותר ממנו. וכיצד ראוי ללוש פת פסח, וכיצד בזה. ובסופו נתבארו דיני הכשר הכלים, שנשתמשו בהן חמץ, וכיצד בזה.

א. אין אסור משום חמץ בפסח, אלא חמשת מיני דגן בלבד², והם שני מיני חטים, שהן החטה והכסמית, ושלושה מיני השעורים, שהן השעורה ושבלת-שועל והשפון. אבל הקטניות, כגון ארז ודחן ופולים ועדשים וכיוצא בהן - אין בהן משום חמץ; אלא אפילו לש קמח ארז וכיוצא בו ברותחין³, וכשהו בבגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמץ - הרי זה מתר באכילה⁴, שאין זה חמוץ אלא סרחון.

(2) (מסכת פסחים דף ל"ה עמוד א'). (3) שממהרים את תהליך החימוץ, ובאופן שלא רתחו המים יפה, שאם רתחו יפה אינם מחמיצים כלל (ראה להלן הלכה ג' והלכה י"ז). (4) מן הדין. אבל יש נוהגים בזה חומרא, שמה נתערבו מחמשת מיני הדגן בתוך הקטניות. ועוד שלפעמים טוחנים אותם לקמח ויבואו להחליף קמח זה בקמח חמשת המינים (הרמ"א סימן תנ"ג).

ב. חמשת מיני דגן אלו, אם לשן במי פרות בלבד בלא שום מים - לעולם אין באין לידי חימוץ. אלא אפילו הניחן כל היום עד שנתפח הפצק - מתר באכילה⁶, שאין מי פרות מחמיצין אלא מסריחין. ומי פרות הן: כגון יין, וחלב⁷ ודבש⁸ ושמן-זית ומי-תפוחים ומי-רמונים וכל פיוצא בהן משאר יינות ושמים ומשקין. והוא שלא יתערב בהן שום מים פעולם. ואם נתערב בהן מים כל-שהוא, הרי אלו מחמיצין⁹.

(5) (מסכת פסחים דף ל"ה עמודים א"ב). (6) הרמב"ם עצמו תיקן בכתב ידו "אין חייבין עליו כרת" (מעשה רוקח בשם הר"א בן הרמב"ם) וכן הוא בדפוסיו רומא וויניציאה וכן מצא הרמ"ך בספר מוגה. ולפי זה אף על פי שאין חייבים עליו כרת יש בו איסור (מעשה רוקח). ולפני הראב"ד היתה הנוסחא שלפנינו ולפיכך השיג עליו וכתב שאע"פ שאינו חמץ גמור הרי הוא חמץ נוקשה ואסור (וראה במנחות דף נ"ד עמוד א'). (7) כשעשה סימן במצות שהן של חלב. שאם לא כן אסורות באכילה שמה יבוא לאכלם בבשר (פרק ט') מהלכות מאכלות אסורות הלכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמרו". (31) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א'): "אמר להם רבא לאלה המהפכים העמרים בגורן להזהר מהרטבתם במים. וראה להלן פרק ח' הלכה י"ג, שאם אין לו מצה משומרת אלא כזית, אוכל כל סעודתו ממצה שאינה משומרת ואוכל כזית מן המשומרת לבסוף. אבל לפני הקצירה אין צריך להזהר. (32) (מסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). (33) שהרטיבות מביאתה לידי חימוץ. (34) אבל בלי הודעה אסור, מחשש שמא יקיימונו לפסח, שהחטים עדיין לא נבקעו ובלתי תהא מותר לקיימן, וכאן ספק הוא שמא "ליזביניהו קבא קבא לישראל" (ימכרם מעט מעט לישראל). ונראה שהרמב"ם לא גרס "לישראל" (מגיד משנה).

י. דָּגָן שֶׁנֶּפֶל עָלָיו דֶּלֶף³⁶ - כָּל זֶמֶן שֶׁהוּא טוֹרֵד טֶפֶה³⁷ אַחֲרֵי טֶפֶה, אֶפְלוּ כָּל הַיּוֹם כְּלוּ - אֵינּוּ כָּא לִידֵי חֲמוּץ³⁷. אֲבָל כְּשִׁיפֶסֶק - אִם נִשְׁתַּהֵּה כְּשִׁעוֹר³⁸, הָרִי³⁹ זֶה אֲסוּר.

(36) (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') ושם נאמר דין זה על קמח. (37) שטרוד הדלף הנופל באופן מתמיד וברציפות אינו נותן לו להחמיץ (ראה להלן הלכה י"ג). (38) היינו שיעור מיל (להלן הלכה י"ג).

יא. אֵין לֶשִׁין בִּפְסַח עֶסֶה גְדוֹלָה³⁹, שֶׁמָּא תַחֲמִין, אֶלָּא כְּשִׁעוֹר חֲלָה⁴⁰ כְּלָבֵד. וְאֵין לֶשִׁין⁴¹, לֹא בַחֲמִין וְלֹא בַחֲמִי חֲמָה⁴², וְלֹא בְמִים שֶׁנִּשְׁאָבוּ בּו בְּיוֹם, אֶלָּא בְמִים שֶׁלֹּנוּ⁴³. וְאִם עֶבֶר וְלֹשׁ בְּאַחַד מִכָּל אֱלוּ - הָרִי הַפֶּת אֲסוּרָה⁴⁴.

(39) (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד א') וממה שכתוב "בפסח" ולא כתב לפסח משמע דוקא בזמן איסור חמץ קאמר, ויש מקילים בזה ואומרים שהכל תלוי במספר העובדים, שאם יש הרבה עובדים מותר אפילו בעיסה גדולה. (40) (ראה להלן הלכה י"ב ובפרק ו' מהלכות ביכורים הלכה ט"ו). (41) (מסכת פסחים דף מ"ב עמוד א'): "דרש רבא: אשה לא תלוש לא בחמה (= בשמש, להלן הלכה י"ב) ולא בחמין (כן הנוסחא ברא"ש במ"מ ובר"ח) ולא בחמי חמה". (42) מים שנתחממו מהשמש. (43) (מסכת פסחים שם). והם מים ששאבו אותם בזמן השקיעה והלינו אותן בלילה בבית. לפי שבימי ניסן השמש מהלכת בשיפולו של הרקיע והיא מחממת את המים שבקרע לפיכך צריך לשאבם מן הארץ ולהלינם בכדי שיצטננו (רש"י שם). ויש מפרשים שהעיקר הוא שלא יהיו המים בלילה בתוך הקרקע מפני שבליילה מהלכת השמש מתחת לקרקע ומחממת את המים שבתוכה (ראבי"ה). (44) (מסכת פסחים שם): "עברה ולשה - אסור" ופירש"י: "עברה ולשה בחמין" ולדעת רבינו זה מוסב גם על מים שלא לנו.

יב. לֹא תִשָּׁב אֶשֶׁה⁴⁵ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ⁴⁶ וְתִלּוֹשׁ, וְלֹא תַּחַת הָרָקִיעַ בְּיוֹם הָעֶבְרִים⁴⁷, אֶפְלוּ בְמָקוֹם שֶׁאֵין הַשָּׁמֶשׁ זורחת בו. וְלֹא תִנִּיחַ אֶת הָעֶסֶה וְתַתְּעֶסֶק

מ' עמוד ב'). (22) (מסכת פסחים שם): "רב פפא שרי לממחה קדירה בתסיס" ומפרשה רבינו שרב פפא התיר למלול קדירה במצה אפוייה, אבל בקמח אסור, כנ"ל.

ו. אֵין בּוֹלְלִין²³ אֶת הַשְּׁעוֹרִין בְּמִים בִּפְסַח, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רַפִּין וּמְחַמְצִין בְּמַהֲרָה. וְאִם בָּלָל²⁴ - אִם רָפוּ כְּדִי שֶׁאִם הִנִּיחֵן עַל-פִּי הַבֵּיב²⁵ שֶׁאֻפִּין עָלָיו הַחֲלוֹת, יִתְבַּקְּעוּ - הָרִי אֱלוּ אֲסוּרִין; וְאִם לֹא הִגִּיעוּ לְרַפְיוֹן זֶה - הָרִי אֱלוּ מִתְרִין.

(23) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א'). (24) (שם) כרב חסדא בשם מר עוקבא. (25) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. והוא כלי מנוקב (תוספות שם).

ז. הַחֲטִים²⁶ מִתֵּר לְבָלֵל אוֹתָן בְּמִים כְּדִי לְהִסִּיר סִבּוֹ, וְטוֹחֲנִין אוֹתָם מִדְּ כִדְרָה שִׁטּוֹחֲנִין הַסֵּלֶת. וְכִבְרָ נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹנֵר וּבְאֶרֶץ הַצִּבִּי וּבִסְפָּרַד וּבְעֵרִי הַמַּעֲרָב, שֶׁלֹּא יִבְלְלוּ הַחֲטִים בְּמִים, גִּזְרָה שֶׁמָּא יִשְׁהוּ וְיִחַמְצוּ²⁷.

(26) שהם יותר קשים ואינם ממהרים להחמיץ כמו שעורים (מסכת פסחים שם). (27) תקנת הגאונים היא מפני שאין אנו בקיאים ללחות באופן שלא יחמיץ. וגם בגמרא שם אמרו: "בעל נפש (חסיד וירא שמים) אפילו חטים דשרירי (שהם קשים) לא ילחות" (לא יבלול במים).

ח. תִּבְשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וְנִמְצָאוּ בּו שְׁעוֹרִים או חֲטִים: אִם נִתְבַּקְּעוּ²⁸ - הָרִי כָּל הַתִּבְשִׁיל אֲסוּר, שֶׁהָרִי נִתְעַרַב בּו חֲמִין; וְאִם לֹא נִתְבַּקְּעוּ - מוֹצִיאִין אוֹתָן וְשׂוֹרְפִין²⁹, וְאוֹכְלִין שְׁאֵר הַתִּבְשִׁיל, שֶׁאֵין הִדְגָּן שֶׁנִּבְלָל וְלֹא נִתְבַּקְּע חֲמִין גָּמוּר שֶׁל תּוֹרָה, וְאֵינוּ אֶלָּא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים.

(28) שזה שכתבנו בהלכה ו' שאם נשרו עד שאם היו מניחין על פי הביב היו מתבקעין אפילו לא נתבקעו ממש, אסורים, זה אינו אלא לאכול אותם חטים בעינם, אבל בתבשיל, כיון שאיסור תערובת חמץ במשהו אינו אלא מדרבנן, לא אסור אלא בנתבקעו ממש (מגיד משנה). (29) כמו חמץ ממש.

ט. מִשּׁוּם³⁰ שֶׁנֶּאֱמָר: "וּשְׂמֵרְתֶּם אֶת הַמִּצּוֹת", כְּלוּמַר - הִזְהָרוּ בְּמִצְוַה וְשִׁמְרוּ אוֹתָהּ מִכָּל צֶד חֲמוּץ - לִפְיָכָּה אֲמָרוּ חֲכָמִים: צָרִיךְ אָדָם לִזְהָר בְּדָגָן שֶׁאוֹכֵל מִמֶּנּוּ בִּפְסַח, שֶׁלֹּא יָבוֹא עָלָיו מִים אַחֲרֵי שֶׁנִּקְצַר³¹, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּו שׁוּם חֲמוּץ. דְּגוֹן³² שֶׁנִּשְׁטַבַּע בְּנֶהָר או שֶׁנֶּפֶל עָלָיו מִים - כִּשֶּׁם שֶׁאֲסוּר לְאָכְלוּ, כֵּן אֲסוּר לְקַטְּפוֹ³³; אֶלָּא מוֹכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל וּמוֹדִיעוֹ³⁴, כְּדִי שִׁיאֲכִלְנוּ קֹדֶם הַפְּסַח. וְאִם מוֹכְרוֹ לְנִכְרִי קֹדֶם הַפְּסַח - מוֹכֵר מַעֲטָה³⁵ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כְּדִי שִׁיכֻלָּה קֹדֶם הַפְּסַח, שֶׁמָּא יִחְזֹר הַנִּכְרִי וְיִמְכְּרֵנוּ לְיִשְׂרָאֵל.

(30) כן צריך להיות שכאן מתחילה הלכה ט' שהרי מכאן מתחיל ענין חדש (מעשה רוקח וקובץ בשם פרי חדש). ובדפוסים אחרים מתחילה הלכה ט' להלן לפני "לפיכך

21. שְׁהֵאשָׁה שׁוּוּהָ עֲלֶיהָ⁶³, וּמִתְחַמֵּץ בַּעַת עֲשִׂיתָן.
22. לְפִיכָךְ הִנְחִיתוּמִין מִתְרִין לַעֲשׂוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
23. בְּקִיאִין בְּאִמְנוּתָן וּמִמְהָרִים לַעֲשׂוֹתָם. אָכֵל בַּעֲלֵי-
24. בָּתִּים אֲסוּרִים, וְאִפְלוּ צָרוּ אוֹתָן בְּדִפּוּס⁶⁴ - שְׁמָא
25. יְבוֹאוּ אַחֲרֵים לַעֲשׂוֹתָן שְׁלֹא בְּדִפּוּס⁶⁵ וְיִשְׁהוּ בַּעֲשִׂיתָן
26. וַיִּחְמִיצוּ.

(62) (מסכת פסחים דף ל"ז עמוד א') פ' שמציירין בפת מין חיה ועוף. (63) לצירין. (64) שאינו שוהה כלום. (65) שהרואה אינו יודע שנעשו ע"י דפוס.

27. מִזֵּ. מִיָּם⁶⁶ שְׁרוּחֵצִין בִּהֵן הַיָּדִים וְהַעֲרֵכָה אַחֵר
28. שְׁלֵשִׁין, וְכֵן מִיָּם שְׁמִשְׁתַּמְשִׁין בִּהֵן בְּשַׁעַת לִישָׁה -
29. הָרִי זֶה יִשְׁפָּף אוֹתָן בְּמָקוֹם מְדֻרָּן⁶⁷, כְּדִי שְׁלֹא
30. יִתְקַבְּצוּ בְּמָקוֹם אֶחָד וַיִּחְמִיצוּ.

(66) (משנה במסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). (67) כל זה לאחר זמן איסור חמץ (ב"י). וכן נראה להלן הלכה י"ח.

31. יִי. אֵין שׁוּרִין אֶת הַמּוֹרֶסֶן⁶⁸ וּמִנִּיחִין לְפָנֵי
32. הַתְּרַנְגוּלִין, שְׁמָא יִחְמִיצוּ. אָכֵל חוֹלְטִין⁶⁹ לָהֵן
33. הַמּוֹרֶסֶן בְּרוֹתֵחִין וּמִנִּיחִין לְפָנֵיהֶן. וְכֵבֶר נִהְגוּ רַב
34. הָעוֹלָם שְׁלֹא לְחַלֵּט, גִּזְרָה שְׁמָא לֹא יִרְתִּיחַ הַמִּים
35. יָפָה.

(68) (משנה במסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') קליפה דקה הנשארת בנפה אחר יציאת הקמח קרויה מורסן ומיועדת לאכילת עופות. (69) לשים במים רותחים שאז אינו מחמץ. וראה למעלה הלכה ג'.

36. יח. וּמִתֵּר לְלוֹשׁ לַתְּרַנְגוּלִין מוֹרֶסֶן אוֹ קֶמַח וּמֵאֲכִילָן
37. מִיֵּד⁷⁰, אוֹ נוֹתֵן לְפָנֵיהֶן, וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶן עַד שְׁלֹא
38. יִשְׁהָה לְפָנֵיהֶן כְּדִי הַלּוֹף מִיל. וְכֵל זֶמֶן שֶׁהֵן מְנַקְרִין
39. בּוֹ אוֹ שֶׁהוּא מְהַפֵּךְ בִּידוֹ - אֵינוֹ מִחְמִיצִין⁷¹.
40. וּכְשִׁיפְסָקוּ מִלְּאֲכָל, יִשְׁטֹף הַכֵּלִי בַּמִּים וְיִשְׁפָּף
41. בְּמָקוֹם מְדֻרָּן.

(70) ואנו פוסקים שאסור לעשות כן (ב"י). (71) כמו שכתב למעלה הלכה י"ג שכל זמן שאדם עוסק בבצק אינו בא לידי חימוץ, ועיין עוד בהלכה י"ז.

42. ימ. לֹא תִשְׁרָה⁷² אִשָּׁה מוֹרֶסֶן שְׁתוּלִיף בִּידָה
43. לְמִרְחֵץ, אָכֵל שְׁפָה עַל בִּשְׁרָה יִבְשָׁה⁷³. וְלֹא יִלְעַס⁷⁴
44. אֶדָם חֲטִין וַיִּתֵּן עַל מִכְתּוֹ⁷⁵, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִחְמִיצוֹת.
45. אֵין נוֹתֵנִין אֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַחֲרֹסֶת⁷⁶. וְאִם נָתַן -
46. יִשְׁפָּף מִיֵּד⁷⁷, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַהֵר לְהַחְמִיצוֹ. וְאֵין
47. נוֹתֵנִין אֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַחֲרָדִל⁷⁸; וְאִם נָתַן - יֹאכֵל
48. מִיֵּד.

(72) (משנה במסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') קליפת-החטים העבה (פירוש המשניות) וסובין היא הדקה. (73) דרכם הי' ליכנס למרחץ ולשוף הגוף במורסן ולהזיע, ובזה אין קפידא כיון שהמורסן לא נשרה במים ועל הגוף אין מים, רק זיעה

1 בְּדִבְרֵי אַחֵר⁴⁸. וְאִם הָיְתָה⁴⁹ לָשָׁה וְאוֹפָה⁵⁰ - צְרִיכָה
2 שְׁנֵי כָלִים שֶׁל מִים: אֶחָד, שְׁמִקְטָפֶת⁵¹ בּוֹ, וְאֶחָד,
3 שְׁמִצְנָנֶת בּוֹ יָדֶיהָ. וְאִם עֲבָרָה וְלָשָׁה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ,
4 אוֹ שְׁלֹא צָנְנָה יָדֶיהָ, אוֹ שֶׁעָשְׂתָה עֶסֶה יִתֵּר מִשְׁעוֹר
5 חָלָה - הַפֶּת מִתְּרֵת⁵². וְכִמָּה שְׁעוֹר חָלָה? כָּמוֹ שְׁלֹשָׁה
6 וְאַרְבָּעִים בִּיצִים וְחֹמֶשׁ בִּיצָה, כְּגוֹף הַבִּיצָה
7 הַבִּינוּנִית⁵³, לֹא כְּמִשְׁקָלָהּ⁵⁴.

(45) (מסכת פסחים שם). ואז היו הנשים אופות את המצות (וכן הוא במשנה מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב'): "שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור". (46) לפי שחום השמש מחמם את העיסה וקרובה להחמץ. (47) (מסכת יומא דף כ"ח עמוד ב') שמתבע השמש אז להגביר חומה בכל מקום מבעד לעננים. (48) (מסכת פסחים דף מ"ב עמוד א'): "ולא תגביה ידה מן התנור", כלומר שתהא עוסקת בבצק כל הזמן שלא יחמץ. (49) (מסכת פסחים שם). (50) דוקא אם היתה אופה שידיה מתחממות מהתנור (לדעת רש"י אפילו אם אינה אופה שידיה מתחממות מעצמן). (51) שטחה את פני החררה במים ונותנתה לתנור. (52) שכל אלו אינן אלא חששות לכתחלה. ויש אומרים שאם לשה בשמש אסור אפילו בדיעבד (מגיד משנה). (53) כלומר כמדתה. (54) שאין מדתה ומשקלה שוין.

8 יג. כֹּל זֶמֶן⁵⁵ שְׁאֵדָם עוֹסֵק בְּבִצָּק⁵⁶, אִפְלוּ כֹּל הַיּוֹם
9 כָּלוּ - אֵינוֹ בָּא לְיַדִּי חֲמוּץ. וְאִם הִגְבִּיהָ יָדוֹ וְהִנִּיחוֹ,
10 וְשִׁהָה הַבִּצָּק עַד שֶׁהִגִּיעַ לְהִשְׁמִיעַ הַקּוֹל⁵⁷ בְּזֶמֶן
11 שְׁאֵדָם מִכָּה בִּידוֹ עָלָיו - כְּבֵר הַחְמִיצוֹ, וְיִשְׁרָף מִיֵּד.
12 וְאִם אֵין קוֹלוֹ נִשְׁמָע - אִם שִׁהָה כְּדִי שִׁיְהִלֵּף אֶדָם
13 מִיֵּד⁵⁸, כְּבֵר הַחְמִיצוֹ, וְיִשְׁרָף מִיֵּד. וְכֵן אִם הִכְסִיפוּ
14 פָּנָיו בְּאֶדָם שֶׁעָמְדוֹ שְׁעֲרוֹתָיו⁵⁹ - הָרִי זֶה אֲסוּר
15 לְאָכְלוֹ, וְאֵין תְּכַבִּין עָלָיו כֶּרֶת.

(55) (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב') וראה למעלה הלכה י"א. (56) שלש אותה או מגלגלה בעץ (אחרונים). (57) שהעיסה החמוצה משמעת קול וזהו חמץ גמור וזהו שיעור "כקריני חגבים" הנאמר במשנה (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב'). (58) הלכה בינונית, והוא שיעור שני חומשי שעה = 24 דקות (פירוש המשניות מסכת פסחים דף מ"ח עמוד א'). ועיין למעלה פרק ה' מהלכות שבת הלכה ד' הערה י"ט. (59) וזהו "שיאור" (שם). שנשתנה מראיתן ללובן (ערוך).

16 יד. הָיוּ שְׁתֵּי עֲסוֹת, שֶׁהִגְבִּיהוּ הַיָּד מִהֵן, נְלוֹשׁוֹת
17 בַּעַת אַחַת וְנִשְׁתָּהוּ, הָאֶחָת מִהֵן יֵשׁ לָהּ קוֹל וְאַחֶרֶת
18 אֵין לָהּ קוֹל⁶⁰ - שְׁתֵּיהֶן יִשְׁרְפוּ⁶¹, וְהָרִי הֵן חֲמִץ
19 גָּמוּר.

(60) וזהו "בצק החרש" שבמשנה (מסכת פסחים דף מ"ו עמוד א') שאינו משמיע קול כחרש הזה (פירוש המשניות שם). (61) כן הוא במשנה שם: "בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמץ הרי זה אסור".

20 מו. אֵין עוֹשִׂין סְרִיקִין⁶² הַמְּצִירִין בַּפֶּסֶח, מִפְּנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחום המרחץ, וזיעת אדם אינה מחמצת (כסף משנה).
 (74) (שם במשנה). (75) לרפואה. (76) תערובת של מיני פירות ויש בהן מים. (77) אפילו לפני זמן של הילוך מיל, שממהרים להחמיץ. (78) שמפני חוזקו וחריפותו אינו מחמיץ כל כך מהר.

השנה בלה - אין אופין עליו מצה בפסח⁹³. ואם
 מלאו גחלים והסיק מקום שהיה מבשל⁹⁴ בו החמץ
 - מתר לבשל⁹⁵ עליו מצה⁹⁶.

(92) (הרי"ף במסכת פסחים שם). (93) מפני שפולט טעם החמץ שבלע ומבליע במצה. ואף על פי שהוא מסיקו באש לפני האפיה אינו מתכשר בכך שהרי הבליעה היא בפנים וההיסק אינו אלא מבחוץ (רי"ף שם). (94) בנ"א: "אופה". (95) בנ"א: "לאפות". (96) כבולעו כך פולטו.

בג. כלי מתכות וכלי אבנים⁹⁷ שנשתמש בהן חמץ ברותחין בכלי ראשון⁹⁸, כגון קדרות ואלפסין - נותן אותן לתוף כלי גדול של מים וממלא עליהן מים ומרתחין בתוכו עד שיפלטו⁹⁹, ואחר-כך שוטף אותן בצונן¹⁰⁰, ומשתמש בהן במצה. וכן הספינין¹⁰¹ - מרתיח את הלהב ואת הנצב בכלי ראשון¹⁰², ואחר-כך משתמש בהן במצה.

(97) להוציא מדעת רב האי גאון (הובא בטור או"ח סימן תכ"א) שבכלי אבנים לא מועילה הגעלה (ועיין תוספתא זבחים פרק י' הוצ' צוק"מ עמ' 495/14). (98) על האש. (99) כן כתב גם הרי"ף בפסחים שם שצריך שישהה הכלי במים עד שיפלוט כל האיסור שבו, אבל לא נהגו כן כי מי יודע לשער מתי יפלוט הכל (טור או"ח סימן תנ"ב). (100) כדי לצנן את הכלים שאם לא יעשה כן יש חשש שמא יחזור הכלי ויבלע את האיסור מהמים החמים שעליו (טור שם בשם רש"י. ועיין תוספות זבחים דף צ"ו עמוד ב' ד"ה לא).

(101) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב') ואף על פי שתשישם על ידי האור ואם לקחם מהגוי צריך ללבן אותם באור כמו שכתב רבינו בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג' שכבולעו על ידי האש כך פולטו על ידי האש - כאן בחמץ שכשבלעו היה החמץ היתר, הקילו להתיר בהגעלה (מגיד משנה). (102) שעמד על האש ומימיו רותחים. ויש אומרים שאפילו אם הסירו אותו מן האש אפשר להגעיל בתוכו כל זמן שמימיו מעלים רתיחות (טור סימן תנ"א).

בד. כלי מתכות ואבנים וכלי עצים שנשתמש בהן חמץ בכלי שני¹⁰³, כגון קערות וכוסות - נותן אותן לתוף כלי גדול, ונותן עליהן מים ורותחין¹⁰⁴, ומניח בתוכו עד שיפלטו, ואחר-כך שוטפין¹⁰⁵ ומשתמש בהן במצה.

(103) ששפכו בהם החמץ מכלי ראשון. (104) מכלי ראשון, כבולעו כך פולטו וראה מה שכתבנו לעיל בהערה 100. (105) במים צוננים (כמו שנוצר למעלה בהלכה כ"ג).

בח. כל כלי-חרש שנשתמש בהן חמץ בחמין - בין כלי ראשון, כגון קדרות; בין כלי שני, כגון קערות¹⁰⁶; בין שהיה משוחין ושועין פאכר, שעושין אותן כעין זכוכית¹⁰⁷; בין שהיה חרס כמה שהן -

ב. מתר⁷⁹ לתן התבלין⁸⁰ והשמשמין והקצח⁸¹ וכיוצא בהן לתוף הבצק. וכן מתר⁸² ללוש העסה במים⁸³ ושמן או דבש וכלב⁸⁴, או לקטף⁸⁵ בהן. וביום הראשון⁸⁶ אסור ללוש ולקטף, אלא במים בלבד - לא משום חמץ, אלא כדי שיהיה לחם עני⁸⁷, וביום הראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון לחם עני.

(79) (תוספתא פרק ב' דמסכת פסחים): "יוצאין במצה המתובלת" (מעורבת בתבלין). (80) מיני בשמים שנותנים במאכל. (81) קימעל. (82) (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א'): "אמר ר' עקיבא: שבתי היתה (שביתתי היום טוב של פסח) אצל ר' אליעזר ור' יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש (מעורב במים) - תוס' שם דף ל"ה עמוד ב' ד"ה ומי ולא אמרו לי דבר" (ועיין ראב"ד). (83) המגיד-משנה העתיק "ביין" (וגם בב"י או"ח סימן תס"ב חסרה המלה "במים") אבל בכל זאת גם המגיד-משנה מפרש שהמדובר בתערובת מים עם כל אלו. (84) (ראה למעלה הלכה ב'). (85) למרוח את העיסה. (86) כלומר בלילה הראשון ובכזית הראשון (מגיד משנה), ומקור הדברים (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א') שאמר להם ר' יהושע בן לוי לבניו: "ביום הראשון של פסח לא תלושו לי המצות בחלב". (87) כר' עקיבא (במסכת פסחים שם).

בא. כל כלי-חרס⁸⁸ שנשתמש בהן חמץ בצונן - מתר להשתמש בהן מצה בצונן⁸⁹; חוץ מכלי שמניחין בו את השאור, וכלי שמניחין בו חרסת, מפני שחמוצו קשה⁹⁰. וכן ערבות שלשין בהן החמץ, ומניחין אותו שם עד שיחמיץ - הרי הן בבית שאור, ואין משתמשין בהן בפסח⁹¹.

(88) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב'): "אמר שמואל: כל הכלים שנשתמש בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה" [בצונן - כן הוא ברי"ף] ופירשה הרי"ף בכלי חרס, וראה להלן. (89) דוקא אם נשתמש בהם בחמץ בצונן אבל אם נשתמש בהם בחמץ בחמין אסור להשתמש בהם במצה אפילו בצונן גזירה שמא ישתמש בהם בחמין מכיון שהם כלי חרס ואי אפשר להגעילם. אבל כלי מתכת שאפשר להגעילם מותר להשתמש בהם בצונן ולא גזרו שמא יבוא להשתמש בהם בחמין שהרי יכול הוא להגעילם. ותפס כאן הלשון "מצה בצונן", להשמיענו חידוש זה לגבי כלים שנשתמשו בהם בחמין, אבל אם לא נשתמשו בהם בחמץ אלא בצונן מותר להשתמש בהם במצה גם בחמין שהרי לא בלעו כלום (מגיד משנה). (90) (מסכת פסחים שם). (91) אפילו בצונן.

בב. כיב של חרס⁹² שאופין עליו חלות חמץ כל

1 אין משתמשין בהן במצה¹⁰⁸, אלא מניחין לאחר
2 הפסח¹⁰⁹ ומבשל בהן.

(106) ששופכים בהם מכלי ראשון. (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב'). (108) לפי שהתורה העידה שכלי חרס שבלעו איסור אינם פולטים אותו לעולם (מסכת פסחים שם). ולענין ליבון באש, ראה למעלה הלכה כ"ב. (109) כשמואל (מסכת פסחים דף ל' עמוד א') ולא כרב שאמר שישברו (שם).

3 בו. כלי ראשון שרצה להרתיחו, ולא מצא כלי גדול
4 ממנו כדי להרתיחו בתוכו - הרי זה מקיף לו שפה
5 של טיט על שפתו מבחוץ, וממלאהו מים עד
6 שיגברו המים על שפתו, ומרתיח המים בתוכו,
7 ודי¹¹⁰, ואחר-כך שוטף אותו¹¹¹ ומשתמש בו
8 במצה.

(110) (מסכת עבודה זרה דף ע"ו עמוד א'). כבולעו כך פולטו, כשם שבלע על ידי התזת ניצוצות על שפתו כן פולטו (שם). (111) בצונן (כנ"ל הלכה כ"ג).

פרק ששי

(1) נתבארו בו דיני חיוב אכילת המצה מן התורה, ואיכות האכילה, ומאי זה דבר היא, ואיכות לישתה, והמחוייבין באכילתה. ומה שאסרו חכמים בשבילה, רוצה לומר לאכול בערב הפסח, וכן מה שאסרו לאכול אחריה.

9 א. מצות עשה מן התורה לאכל מצה בליל חמשה-
10 עשר, שנאמר: "בערב תאכלו מצות"; בכל מקום²
11 ובכל זמן³. ולא חלה אכילה זו בקרבן הפסח⁴, אלא
12 זו מצוה בפני עצמה, ומצותה כל הלילה⁵. אבל
13 בשאר הרגל - אכילת מצה רשות: רצה, אוכל
14 מצה; רצה, אוכל ארז או דחן או קליזת או פירות.
15 אבל בליל חמשה-עשר בלבד - חובה. ומשאכל
16 פזית, יצא ידי חובתו.

(2) הן בא"י והן בחו"ל. שכל מצוה שהיא חובת הגוף, נוהגת בין בא"י ובין בחוצה לארץ (קידושין לו:). (3) בין בזמן שביית המקדש קיים, ובין בזמן שאין בית המקדש קיים. (4) אע"פ שכתוב: "על מצות ומרורים יאכלוהו", כלומר יאכלו את הפסח, הרי שהם תלויים זה בזה - ריבה הכתוב פסוק מיוחד: "בערב תאכלו מצות", לומר לך שאף-על-פי שאין קרבן פסח - מצוה לאכול מצה (פסחים קכ.). (5) מכיון שלא כתב כאן שחכמים גזרו שלא לאכול אלא עד חצות (כמו שכתב בסוף פ"ח מהל' קרבן פסח, לגבי אכילת הפסח) נראה שלא גזרו אלא בפסח שמה יאכלנו אחר עלות השחר ויתחייב בכרת, אבל במצה שאין בה כרת - לא גזרו ('רבינו מנוח'). ובמצות קריאת-שמע שיש בה מלכות שמים, גזרו בה יותר (ועיין ספר 'זמנים' עמוד מא).

17 ב. בלע מצה - יצא⁶; בלע מרור - לא יצא⁷. בלע
18 מצה ומרור כאחד - ידי מצה יצא, ידי מרור לא
19 יצא, שהמרור בטפלה למצה⁸. פרך בסיב⁹ וביוצא
20 בו ובליץ - אף ידי מצה לא יצא¹⁰.

(6) מפני שנגעה בפיו, הרי היא אכילה. (7) מפני שאנו צריכין שיטעום טעם מרור בפיו שהוא זכר ל"וימררו את חייהם", ובבליעה אינו טעם טעם מרירות (פסחים קטו:). ובנוסח אחר: "בלע מרור - יצא" (דפוסי רומא, שונצינו וויניציאה וכת"י תימן, וכו') בלחם-משנה וברבינו מנוח) וכגירסת רש"י בפסחים שם, ופירש בזה: "שאי-אפשר שלא טעם בו טעם מרור". (8) ולפיכך אינו מפסיק בין מצה לפיו, ויצא ידי מצה (מגיד-משנה, ועיין ראב"ד). (9) מיני חוטים שצומחים באילן. (10) שכיון שהסיב אינו מין מאכל, הרי הוא חוצץ. וכן כתב רבינו בפ"ג מהל' אבות הטומאות ה"ה: "הכורך כזית מבשר נבלת העוף הטהור בחזרת וכיוצא בה ובלעו אע"פ שלא נגע בגרונו, הרי זה טמא. כרכו בסיב ובלעו, הרי זה טהור" ועיין שם בכסף-משנה ('מעשה רוקח').

ג. אבל מצה¹¹ בלא כונה, כגון שאנסוהו עכו"ם או לסטין לאכל - יצא ידי חובתו¹²; אבל פזית מצה, והוא נכפה בעת שטותו¹³, ואחר-כך נתרפא - חזיב לאכל אחר שנתרפא; לפי שאותה אכילה היתה בשעה שהיה פטור מכל המצות.

(11) ראש השנה כט, א. (12) שמצוות אין צריכות כוונה (וראה בפ"ב מהל' שופר ה"ד). וכתב ה'מגיד משנה' שדווקא כשידע שזוהי מצה והיום פסח, אבל אם חשב שאין זו מצה כלל או שאין היום פסח - לא יצא. (13) חולה במחלת הנפילה, בעת שהוא נופל.

ד. אין אדם¹⁴ יוצא ידי חובת אכילת מצה, אלא אם-כן אכלה מאחד מחמשת המינים¹⁵; שנאמר: "לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות" - דברים הבאים לידי חמוץ, אם אכלן מצה, יצא בהן ידי חובתו; אבל שאר דברים, כגון ארז ודחן וקטניות - אין יוצא בהן ידי מצה, לפי שאין בהם חמץ¹⁶.

(14) משנה וגמרא, פסחים לה, א. (15) חיטה ושעורה, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. (16) וכשמתנפחות באות לידי סרחון וקלקול ולא לידי חימוץ.

ה. העושה¹⁷ עשה מן החטים ומן הארז - אם יש בה טעם דגן¹⁸, יוצא בה ידי חובתו. עפת הפלבים¹⁹ - בזמן שהרועים אוכלין ממנה²⁰, יוצא בה ידי חובתו²¹; אין הרועים אוכלין ממנה²², אינו יוצא בה, שאין זו משמרת לשם מצה. מצה שלשה במי-פירות²³ - יוצא בה ידי חובתו בפסח²⁴. אבל אין לשין אותה בין או בשמן או חלב²⁵, משום "לחם עני", כמו שבארנו²⁷. ואם לש ואכל - לא יצא ידי חובתו. אין יוצאין, לא בפת מורסן²⁸ ולא בפת סבין; אבל לש הוא את הקמח בסבין שלו ובמורסנו, ועושהו פת, ויוצא בה ידי חובתו²⁹. וכן פת-סלת נקיה ביותר - הרי זו מתרת ויוצא בה ידי חובתו בפסח, ואין אומרים בה אין זה "לחם עני".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהתבואה ללויים, ועדיין אסורה לאכול גם ללויים עד שיפרישו הלוויים מעשר מן המעשר הזה לכהנים. (38) "ירושלמי" שבת פ"ג ה"ג. וכן הוא על-פי תלמוד בבלי (פסחים לח). שאינו יוצא אלא במצה שהיא שלו, ודבר זה נלמד בגזירה-שוה "לחם - לחם" מחלה, שכתוב בה: "עריסותיכם" - שלכם. ואע"פ שכלל בידנו שגזל ואכל - קנאו ב"שינוי", כמו שאמרו (כתובות ל:): "לעסיה קנייה", אפשר שהמדובר שתחב לו משהו בבית הבליעה (מ'עשה רוקח' בהקדמה בשם תלמיד הרשב"א. וראה בספר "זמנים" עמוד מא). (39) למעלה פ"א מהל' ברכות ה"א. וכן נראה ב"ירושלמי" (שם) שדין הברכה ודין מצה תלויים זה בזה.

ח. הכהנים⁴⁰ יוצאין בחלה⁴¹ ובתרומה, אף-על-פי¹⁶ שהיא מצה שאינה ראויה לכל אדם⁴². וכן⁴³ יוצאין במצה של מעשר שני⁴⁴ בירושלים; אבל⁴⁵ אין יוצאין במצה של פגורים, אפלו בירושלים, מפני שהפגורים אין להם היתר בכל המושבות, ומעשר שני אפסר שיפדה ויאכל בכל מקום⁴⁶; וכתוב: "בכל מושבותיכם תאכלו מצות" - מצה הראויה להאכל בכל המושבות, הוא שיוצאין בה ידי חובה.

(40) משנה, פסחים לה, א. (41) חלק שמפרישין לכהנים מן הבצק, ונאכלת לכהנים כתרומה. (42) שהרי זר האוכלה חייב מיתה בידי שמים. (43) פסחים לו, א. (44) אף-על-פי שאסור לאכלו אלא בירושלים. (45) שם לו, ב. (46) גמרא, שם.

ט. חלות תודה⁴⁷ ורקיקי נזיר שעשו אותן לעצמן, אין יוצאין בהן, שנאמר: "ושמרתם את המצות" - מצה המשתמרת לענין מצה בלבד, הוא שיוצאין בה; אבל זו משתמרת לענין הזבח⁴⁸. ואם⁴⁹ עשאן למכר בשוק - הרי זה יוצא בה ידי חובתו, שהעושה למכר בשוק, דעתו, שאם לא ימכרו יאכל אותן, ונמצא, בשעת עשייתן שמרן לשם מצה.

(47) משנה, שם. (48) שם לח, ב. כרבא ותניא כוותיה. (49) משנה, שם.

י. הכל חייבין באכילת מצה, אפלו נשים⁵⁰ ועבדים⁵¹. קטן⁵² שיכול לאכל פת - מחנכין אותו⁵³ במצות ומאכלין אותו פזית מצה. חולה או זקן שאינו יכול לאכל - שורין לו רקיק במים ומאכלין אותו; והוא, שלא נמוח⁵⁴.

(50) פסחים מג, ב. ואף שכל מצוה שתלויה בזמן ידוע, נשים פטורות ממנה - כיון שמוזהרות באיסור חמץ, נצטוו גם על 'עשה' של אכילת מצה (פסחים, שם). (51) גויים שנימולו וטבלו לשם עבדות, חייבים במצוות כנשים. (52) נלמד ממה שאמרו (סוכה מב:) בענין חינוך הקטן במצוות. (53) אבל אינו בכלל "הכל חייבין" שלמעלה, כמו שכתב הרמב"ן שעל הקטן עצמו לא הטילו חיובים, ורק על אביו לחנכו (כסף-משנה). (54) ראה למעלה ה"ו.

יא. מדברי סופרים, שאין מפטירין⁵⁵ אחר מצה⁵⁶

(17) חלה פ"ג מ"ז. (18) ואפילו אין בעיסה שיעור חיטים שהיא כזית בכדי אכילת פרס, יוצא בה כשאוכל כזית מן העיסה, כיון שהאורז מחובר עם החיטים, טבעו להיות נגרר אחר החיטים, וכשמתחמצים החיטים מתחמץ גם האורז (הרמב"ן והרא"ש). ודוקא בחיטים ואורז, אבל חיטים ודוחן וכיוצא בו או שאר מיני דגן עם אורז, אינו יוצא בה ידי חובתו אלא-אם-כן יש בדגן כזית בכדי אכילת פרס. ודעת הראב"ד שגם בחיטים ואורז דוקא כשיש כזית בכדי אכילת פרס. (19) חלה פ"א מ"ח. והיינו שעשה עיסה בשביל אכילת הכלבים. (20) שכיוון להאכיל ממנה גם לרועים הישראליים. (21) שהרי נשתמרה לשם מצה. (22) אפילו היתה פת נקיה. (23) ראה ב'כסף משנה' (למעלה פ"ה ה"א) שישנה נוסחא ישנה כאן, שלפיה אינו יוצא ידי חובתו גם אם לשה במי פירות. (24) שלחם עוני הוא. וכתב ה'מגיד משנה' שצריך שיוסיף קצת מים, שאם לא כן אינו בא לידי חימוץ, וכל מצה שאינה באה לידי חימוץ - אינו יוצא בה. (25) כ"ה בדפוס רומי. (26) ראה בפ"ט ממאכלות אסורות ה"כ" ש"אין לשין העיסה בחלב, ואם לש - כל הפת אסורה, שמא יאכל בה בשר. ואם שינה בצורת הפת עד שתהיה ניכרת עדי שלא יאכל בה בשר, הרי זה מותר". וגם כאן מדובר ששינה בצורת המצות, שאם לא כן אסורה באכילה מטעם הנ"ל. וראה למעלה פ"ה ה"ב. (27) למעלה פ"ה ה"כ. (28) כ"ה בחלה פ"ב מ"ו, שסובין ומורסן אינם בכלל חיוב בחלה, והוא-הדין לענין מצה. (29) ודוקא אם לא הפרישן, אבל אם הפרישן ממנה וחזר ועירבן לתוך הקמח ולשן ביחד, אין מצטרפין לשיעור כזית (חלה, שם).

ו. אחד מצה שנאפית בתנור או באלפס³⁰ - בין שהדיבוק הבצק באלפס ואחר-כך הרתית, בין שהרתית ואחר-כך הדיבוק, אפלו אפאה בקרקע³¹ - הרי זה יוצא בה ידי חובתו. וכן אם לא נאפית אפיה גמורה, יוצאין בה; והוא, שלא יהיו חוטין של בצק נמשכין ממנה בעת שפורסה³². ויוצאין ברקיק השרוי³³; והוא, שלא נמוח. אבל מצה שבשלה - אינו יוצא בה ידי חובתו באכילתה, שהרי אין בה טעם פת³⁴.

(30) קערה שמסיקין מתחתיה, ונותנים המצה בתוכה. (31) שעושים גומא בתוך הכירה, ושמים מים וקמח ואופין בה. (32) ששוברה. (33) היינו מצה שרויה, שעדיין יש בה טעם מצה (פסחים מא.). (34) כרבי יוסי לגבי רבי מאיר (שם).

ז. אין אדם³⁵ יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו, כגון שאכל טבל³⁶ או מעשר ראשון³⁷ שלא נטלה תרומתו, או שגזלה³⁸. זה הקלל: כל שמברכין עליו ברפת המזון - יוצא בו ידי חובתו; וכל שאין מברכין עליו ברפת המזון³⁹ - אין יוצא בו ידי חובתו.

(35) משנה, פסחים לה, א. (36) תבואת הארץ שלא הורמו ממנה תרומות ומעשרות. (37) שנותנים חלק אחד מעשרה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ג' ב' שבט - ספר זמנים - הלכות חמץ ומצה קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 ומניין שבליל חמשה-עשר? תלמוד לומר: "והגדת
20 לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה" - בפעם שיש
21 מצה ומרור מנחים לפניך. ואף-על-פי שאין לו בן,
22 אפילו חכמים גדולים - תיבים לספר ביציאת
23 מצרים. וכל המאריך בדברים שארעו ושהיו - הרי
24 זה משבח.⁴

(2) שבכל יום ולילה מצוה להזכיר יציאת מצרים (פ"א מהל' קריאת שמע ה"ג) ואילו בליל פסח המצוה לספר בפרטות הנסים והנפלאות שנעשו אז לאבותינו. (3) [כלומר כשם ש"זכור" הנאמר בענין שבת הוא ציווי, אף-על-פי שנאמר בלשון מקור (=בזי"ן קמוצה), שהרי נאמר שם: "זכור את יום השבת לקדשו", כמו כן זכור הנאמר כאן בפסח הוא ציווי, אף-על-פי שנכתב בלשון מקור. וראה ברש"י על התורה (שמות כ, ח). וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' (עשה קנז): "זכור את היום הזה, רוצה לומר שהוא צוה לזכור, כמו שנאמר: זכור את יום השבת". וראה ב'מגדל עוז' - "זמנים" עמוד לז. (4) וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' (שם) וז"ל: "וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם, ומה שעשו לנו המצרים מעול וחמס, ואיך לקח השם נקמתנו מהם ובהודות לו על מה שגמלנו מחסדיו - יהי יותר טוב". ובתוספתא סוף פסחים, אמרו: "חייב אדם לעסוק בהלכות פסח כל הלילה אפילו בינו לבין בנו, אפילו לבין עצמו, אפילו בינו לבין תלמידו. מעשה ברכין גמליאל וזקנים שהיו מסובין אצל ביתוס בן זונין בלוד, והיו עוסקין בהלכות פסח כל הלילה עד קרות הגביר". וכן הוא במכילתא סוף פרשת בא: "רבי אליעזר אומר, מנין אתה אומר שאם היתה חבורה של חכמים או של תלמידים שצריכים לעסוק בהלכות פסח עד חצות, לכך נאמר מה העדות", הרי שהחייב לעסוק בהלכות פסח. וכן הוא בפסחים קטז: "ואפילו שני תלמידי חכמים שיועין בהלכות הפסח שואלין זה לזה".

25 ב. מצוה להודיע לבנים, ואפילו לא שאלו, שנאמר:
26 "והגדת לבנך" - לפי דעתו של בן אביו מלמדו.
27 פיצד? אם היה קטן או טפס⁵ - אומר לו: בני, פלנו
28 היינו עבדים, כמו שפחה זו או כמו עבד זה,
29 במצרים, ובלילה הזה פדה אותנו הקדוש-ברוך-
30 הוא ויציאנו לחרות. ואם היה הבן גדול וחכם -
31 מודיעו מה שארע לנו במצרים, ונסים שנעשו לנו
32 על-ידי משה ורבונו - הפל לפי דעתו של בן.⁶

(5) כן הוא ב'ספר המצוות' שם בשם מכילתא דרשב"י (והובא ב'מגדל עוז'): "מכלל שנאמר כי ישאלך בנך, יכול אם ישאלך אתה מגיד לו, ואם לאו אין אתה מגיד לו? תלמוד-לומר והגדת לבנך, אע"פ שלא שאלך" שלשון הגדה מורה שלא שאלוהו והוא מגיד מעצמו. (6) כנוסחת ה'ירושלמי' (פ"י דפסחים ה"ד) אבל בנוסח ההגדה שלנו: "תם". (7) משנה, פסחים קטז, א.

33 ג. וצריך לעשות שנוי בלילה הזה, כדי שיראו
34 הבנים וישאלו ויאמרו: "מה נשתנה הלילה הזה"

1 פלום, ואפילו קליות ואגוזים וכיוצא בהן; אלא
2 אף-על-פי שאכל מצה, ואכל אחריה מאכלות
3 אחרות ופרות וכיוצא בהן - חוזר ואוכל פזית מצה
4 באחרונה ופוסק.

(55) אין מסיימין את הסעודה בדבר אחר, כדי שישאר טעם מצה בפיו. (56) כרב יהודה אמר שמואל, שהשווה מצה לפסח שאין מפטירין אחריו כלום (פסחים ק"ט):.

5 יב. אסור חכמים לאכל מצה בערב הפסח, כדי
6 שיהיה הכר לאכילתה בערב. ומי שאכל מצה בערב
7 הפסח, מכין אותו מפת מרדות עד שתצא נפשו.⁷
8 וכן אסור לאכל⁸ ערב הפסח מקדם המנחה⁹
9 כמעט, כדי שיכנס לאכילת מצה בתאנה. אבל אוכל
10 הוא מעט פרות או ירקות¹⁰, ולא ימלא כרסו מהן.¹¹
11 וחכמים¹² הראשונים היו מרעיבין עצמן ערב
12 הפסח, כדי לאכל מצה בתאנה, ויהיו מצות חביבות
13 עליו. אבל בשאר ערבי שבתות או ערבי ימים
14 טובים - אוכל והולך עד שתחשך.¹³

(57) היינו שמזהירים אותו שלא יאכל, והוא אינו שומע ואוכל, ומכים אותו וחוזר ואוכל וכו' מכים אותו כל זמן שעובר על דברי חכמים ואוכל, אפילו אם במשך הזמן תצא נפשו. ובנוסחאות אחרות, אין המלים הללו "עד שתצא נפשו" ('מעשה רוקח' ו'רבינו מנוח'). (58) זה לשון רבינו בפירוש המשנה, בתחילת פרק ערבי פסחים (פסחים פ"י): "אינו אכילת לחם [חמץ] לבדו כי אין ברשותו לאכול לחם [חמץ] באותה שעה, ואסור לנו לאכול מצה יום ארבעה עשר עד שיאכלנה בשעת המצוה, אבל מנעוהו לאכול הרבה משאר המאכלים". והיינו מצה עשירה שאינו יוצא בה ידי חובתו ('תוספות' פסחים צט: ד"ה לא יאכל) או מצה מבושלת, שאף בה אינו יוצא ידי חובה (למעלה ה"ו) ולא הותר לאכול אלא פירות וירקות. (59) מנחה קטנה (מגיד-משנה, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בפ"י דפסחים). (60) פסחים קז, ב: "מטביל הוא במיני תרגימא (=פירות - רש"י), רבי יצחק מטביל בירק". (61) [בגמרא (ברכות לה:)] מפורש שמעט יין אסור שהוא סועד הלב (ועיי"ש ב'תוספות'). ומכיון שלא הזכיר זאת רבינו, נראה שסובר שבין מעט ובין הרבה מותר לשתות, כמו שכתב ה'טור' (או"ח סי' תעא). וגירסא אחרת היתה לרבינו בגמרא ברכות שם. וראה בספרי "זמנים" עמוד לג. (62) פסחים קח, א. (63) שם צט, ב.

פרק שביעי

(1) נתבאר בו חיוב סיפור הנסים שנעשו לאבותינו, מן התורה, וחיוב הארבעה כוסות, וחיוב החרוסת מדבריהם, וחיוב אכילת המרור, שהוא בזמן הזה מדברי סופרים.

15 א. מצות עשה של תורה לספר² בנסים ונפלאות
16 שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה-עשר בניסן,
17 שנאמר: "זכור את היום הזה אשר יצאתם
18 ממצרים", כמו שנאמר: "זכור את יום השבת".³

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צוה הקדוש-פרוף-הוא בתורה: "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד
הָיִיתָ", כְּלוּמָר - כָּאֵלּוּ אֶתָּה בְּעַצְמְךָ הָיִיתָ עֶבֶד
וְיָצָאתָ לַחֲרוּת וְנִפְדִּיתָ.

(24) משנה, פסחים קטז, ב. (25) כן הוא בגמרא שם:
"וצריך שיאמר: ואותנו הוציא משם". ובמשנה שם למדו
כאן מהפסוק: "בעבור זה עשה ה' לי". וכן הוא בנוסח
ההגדות שלנו.

ז. לְפִיכֶּךָ²⁶ כְּשֹׁפְעוֹד²⁷ אָדָם בְּלִילָה הַזֶּה, צָרִיךְ לֵאכֹל
וְלִשְׁתּוֹת וְהוּא מִסֵּב דְּרָף חֲרוּת. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד -
בֵּין אַנְשִׁים, בֵּין נָשִׁים²⁸ - חַיִּב לִשְׁתּוֹת בְּלִילָה הַזֶּה
אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, אֵין פּוֹחֲתִין²⁹ לֹא³⁰ מֵהֶם.
וְאִפְלוּ עֲנִי הַמֵּתַפְרֵס מִן הַצִּדָּקָה - לֹא יִפְחָתוּ לֹא³¹
מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת. שְׁעוֹר כָּל כּוֹס מֵהֵן - רַב־עֵיט.

(26) מכיון שרואה את עצמו כנגאל ומשוחרר, על כן יסעד
בהסיבה כדרך בני חורין. (27) להלן ה"ח כתב רבינו:
"שצריכים הסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ארבעה
כוסות... ושאר אכילתו ושתייתו - אם היסב הרי זה
משובח". (28) אע"פ שפטורות מכל מצוות-עשה שהזמן
גרמא - חייבות בארבעה כוסות, שאף הן היו באותו הנס
של יציאת מצרים (פסחים קח:). וסמכו אותם חכמים
(בראשית רבה פרשה סח) על ארבע לשונות של גאולה
שנאמרו בפרשת וארא: "והוצאתי, והצלת, וגאלתי,
ולקחת". (29) נראה שרק לפחות אסור, אבל להוסיף
מותר, כמו שכתבו הגאונים בענין עשרה פסוקים של
מלכיות בראש השנה (אוצה"ג לר"ה חה"ת לב. ועיין או"ח
סי' תעב ס"ז בהגהה). וכן כתב להלן ספי"ח ה"י) שמותר
לשונות כוס חמישי. (30) בדפוס רומי, ליתא.
(31) הגבאים.

ח. אִפְלוּ עֲנִי שְׂפִישְׁרָאֵל³² לֹא יֵאכֹל עַד שְׁיֹסֵב. אִשָּׁה
אֵינָה צָרִיכָה הִסְבָּה³³. וְאִם אִשָּׁה חֲשׁוּבָה הִיא -
צָרִיכָה הִסְבָּה. וְכֵן אֵצֶל אֲבִיּוֹ³⁴, וְהִשְׁמֵשׁ בְּפָנָי רַבּוֹ -
צָרִיכִין הִסְבָּה. אֲכָל תְּלִמִיד בְּפָנָי רַבּוֹ, אֵינּוּ מִסְבִּים³⁵,
אֶל־אִם-כֵּן נָתַן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת. וְהִסְבַּת יְמִין אֵינָה
הִסְבָּה³⁶, וְכֵן הַמִּסֵּב³⁷ עַל עָרְפוֹ אוֹ עַל פְּנָיו³⁸ - אֵין
זוֹ הִסְבָּה. וְאֵימָתִי צָרִיכִין הִסְבָּה? בִּשְׁעַת אֲכִילַת
פְּזִית מִצָּה וּבִשְׁתִּית אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלוּ³⁹; וְשָׁאֵר
אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִּיתוֹ - אִם הִסֵּב, הֲרִי זֶה מִשְׁבָּח; וְאִם
לֹא, אֵינּוּ צָרִיךְ.

(32) פסחים צט, ב. (33) שסתם אשה, אין דרכה להסב
בשום פעם. (34) פסחים קח, א. ואף שהבן חייב בכבודו
ומוראו, בכל זאת צריך הסיבה, שמסתמא אב מוחל על
כבודו לבנו. (35) שצריך לישב בפניו דרך מורא, ובהסיבה
אין זו דרך מורא. (36) שאין זה דרך חירות, שהרי בימינו
הוא צריך לאכול (רשב"ם שם). (37) פסחים, שם.
(38) בפסחים שם אמרו: "פרקדן לא שמו הסיבה" ופירש
רבינו: ש"פרקדן, היינו שוכב על פניו או ערפו" (ועיי"ש
ב'תוספות' ד"ה פרקדן). (39) [לא הזכיר רבינו מה שאמרו

מִכָּל הַלֵּילוֹת? עַד שְׁיֹסֵב לָהֶם, וְיֹאמַר לָהֶם: כֶּךָ
וְכָךְ אָרַע, כֶּךָ וְכָךְ הָיָה. וְכִיצַד מִשְׁנָה? מִחֻלְקָה⁸ לָהֶם
קָלִיּוֹת⁹ וְאִגּוּזִים¹⁰, וְעוֹקְרִים הַשְּׁלֵחַן מִלִּפְנֵיהֶם¹¹ קֹדֶם
שְׂיֵאכְלוּ, וְחוֹטְפִין מִצָּה זֶה מִיַּד זֶה¹², וְכִיּוֹצֵא
בְּדָבָרִים הָאֵלּוּ. אֵין לוֹ כֵּן¹³ - אִשְׁתּוֹ שׂוֹאֲלָתוֹ. אֵין
לוֹ אִשָּׁה - שׂוֹאֲלִין זֶה אֶת זֶה: "מָה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה
הַזֶּה", וְאִפְלוּ הָיוּ בְּלֵן חֲכָמִים. הָיָה לְבָדוֹ - שׂוֹאֵל
לְעַצְמוֹ: "מָה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה".

(8) פסחים קט, א. (9) שבלי חטים קלויים. (10) וזהו
השינוי, שתמיד מחלקים להם כן לאחר הסעודה.
(11) מסירין את השולחן מהמקום (פסחים קטו:).
(12) פסחים קט, א: "חוטפין מצה בלילי פסחים". והראב"ד
פירש שממהרין לאכול. (13) פסחים קטז, א.

ד. וְצָרִיךְ¹⁴ לְהַתְחִיל בְּגִנוֹת וּלְסִים בְּשִׁבְחָה. בִּיצַד?
מִתְחִיל וּמִסְפֵּר, שֶׁבִּתְחִלָּה¹⁵ הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ¹⁶, בִּימֵי
תְּרַח וּמִלְפָּנָיו, כּוֹפְרִים וְטוֹעִין אַחֵר הֵהָבֵל וְרוֹדְפִין
אַחֵר עֲבוֹדַת אֱלִילִים; וּמִסִּים בְּדַת הָאֱמָת, שֶׁקָּרְבָנוּ
הַמָּקוֹם לוֹ, וְהַבְדִּילָנוּ מֵהָאֱמָת, וְקָרְבָנוּ לִיְחֻדוֹ. וְכֵן
מִתְחִיל¹⁷ וּמוֹדִיעַ, שֶׁעֲבָדִים הָיינו לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם
וְכָל הָרָעָה שֶׁגִּמְלָנוּ, וּמִסִּים בְּנִסִּים וּבִנְפִלְאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ
לָנוּ וּבְחֲרוּתֵנוּ. וְהוּא - שְׂיֹדֵשׁ מִ"אַרְמֵי אֶבֶד אֲבִי"¹⁸
עַד שְׂיִגְמַר כָּל הַפְּרָשָׁה¹⁹. וְכָל הַמוֹסֵף וּמֵאֲרִיךְ
בְּדִרְשׁ פְּרָשָׁה זוֹ - הֲרִי זֶה מִשְׁבָּח.

(14) פסחים קטז, א במשנה. (15) כרב (פסחים שם).
(16) לפני מתן-תורה ה' היחס נמשך גם למעלה מאברהם
ונקראו "אבות", אבל לאחר מתן-תורה "אין קורין אבות
אלא לשלשה" (ברכות טז:). (17) כשמואל שם. וכן כתב
רבינו חננאל: "והאידנא עבדינן כתרומיהו" (ועכשיו אנו
עושים כשניהם = כרב וכשמואל). (18) פסחים, שם.
(19) ראה ב'ספרי' פרשת כ"תבוא.

ה. כָּל מִי שֶׁלֹא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּלִיל
חֲמִשָּׁה-עָשָׂר - לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ²⁰, וְאֵלּוּ הֵן: פֶּסַח,
מִצָּה וּמְרוֹר²¹. פֶּסַח - עַל שׁוֹם שֶׁפֶּסַח הַמָּקוֹם עַל
בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִמְרַתֶּם זִכַּח פֶּסַח
הוּא לָהּ יְגוּ"²². מְרוֹר²³ - עַל שׁוֹם שֶׁמְרָרוּ הַמִּצְרַיִים
אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. מִצָּה - עַל שׁוֹם שֶׁנִּגְאָלוּ.
וּדְבָרִים הָאֵלּוּ בְּלֵן נִקְרְאִין הַגְּדָה²⁴.

(20) חובת מצות סיפור יציאת מצרים. (21) שהרי נאמר
(שמות יב, כז): "ואמרתם זבח פסח" - שהמצוה היא לומר
ולספר על ענין הפסח (פסחים קטז:). והושוו מצה ומרור
לפסח ('תוספות' שם קטז. ד"ה ואמרתם). (22) שינה
מסדר המשנה, וכתב: פסח מרור ומצה. וכן כתב להלן (פ"ח
ה"ד, עיין שם). (23) על שם הכתוב: "והגדת".

ו. בְּכָל דּוֹר וְדוֹר²⁴ חַיִּב אָדָם לְהִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ
כָּאֵלּוּ הוּא בְּעַצְמוֹ יֵצֵא עִתָּה מִשְׁעַבְדֵּי מִצְרַיִם,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִתָּנוּ הוֹצֵיא מִשָּׁם יְגוּ"²⁵. וְעַל דְּבָר זֶה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ד' ג' שבט - ספר זמנים - הלכות חמץ ומצה קיג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפסחים שם, שמרור אינו צריך הסיבה, מפני שסובר רבינו שאין דין זה מיוחד למרור דוקא (כמו שכתבו המפרשים מפני שמרור הוא זכר לעבדות) אלא שבכלל כל שאר אכילתו הוא שאינו צריך הסיבה. ואם כן לפי זה, גם במרור אם הסיב הרי זה משובח - "זמנים" עמוד מב.

מ. אַרְבַּעַה כּוֹסוֹת הָאֱלוֹ, צָרִיף לְמִזְגֵּי⁴⁰ אוֹתָן פְּרִי שְׁתֵּיהֶם שְׁתֵּיהֶם עֲרֹכָה, הַכֹּל לְפִי הַיָּיִן וּלְפִי דַעַת הַשְׁוֹתָהּ. וְלֹא יִפְחַת בְּאַרְבַּעַת מְרִבְעִית יָיִן חִי⁴¹. שְׁתֵּה אַרְבַּעַה כּוֹסוֹת אֱלוֹ מִיָּיִן שְׁאִינוֹ מִזְג - יָצָא יָדִי אַרְבַּעַה כּוֹסוֹת, וְלֹא יָצָא יָדִי חֲרֹת⁴². שְׁתֵּה אַרְבַּעַה כּוֹסוֹת מִזְגִּין בְּבֵת אַחַת⁴³ - יָדִי חֲרֹת יָצָא, יָדִי אַרְבַּעַה כּוֹסוֹת לֹא יָצָא. וְאִם שְׁתֵּה מִכָּל כּוֹס מִהֵן רְבּוֹ - יָצָא⁴⁴.

40 שיינם היה חריף מדי, וקשה לשתייה. 41 באופן שבכל כוס וכוס יהיה רוב רביעית יין, ומוסיף בו מים עד רביעית. 42 פסחים קח, ב. כלומר, אין זו מצוה שלימה (רש"י). 43 פסחים, שם. והיינו שלא אמר הגדה ביניהן - לא יצא ידי ד' כוסות, שתיקנו דוקא על דרך הגדה. 44 פסחים, שם. ולכתחילה צריך לשתות כל הכוס.

40 שיינם היה חריף מדי, וקשה לשתייה. 41 באופן שבכל כוס וכוס יהיה רוב רביעית יין, ומוסיף בו מים עד רביעית. 42 פסחים קח, ב. כלומר, אין זו מצוה שלימה (רש"י). 43 פסחים, שם. והיינו שלא אמר הגדה ביניהן - לא יצא ידי ד' כוסות, שתיקנו דוקא על דרך הגדה. 44 פסחים, שם. ולכתחילה צריך לשתות כל הכוס.

י. כָּל כּוֹס וְכוֹס מְאַרְבַּעַה כּוֹסוֹת הֶלְלוּ, מְבַרֵּךְ עָלָיו בְּרִכָּה בְּפָנָי עֲצֻמָּה⁴⁵. וְכוֹס רֵאשׁוֹן, אוֹמֵר עָלָיו קְדוּשַׁת הַיּוֹם. כּוֹס שֵׁנִי, קוֹרֵא עָלָיו אֶת הַהַגָּדָה⁴⁶. כּוֹס שְׁלִישִׁי, מְבַרֵּךְ עָלָיו בְּרִכַּת הַמִּזְוֵן. כּוֹס רְבִיעִי, גּוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהֶלֶל וּמְבַרֵּךְ עָלָיו בְּרִכַּת הַשִּׁיר⁴⁷. וּבֵין הַכּוֹסוֹת⁴⁸ הָאֵלֶּה, אִם רָצָה לְשִׁתּוֹת שׁוֹתָהּ. בֵּין שְׁלִישִׁי לְרְבִיעִי, אִינוֹ שׁוֹתָהּ⁴⁹.

45 זה לשון רבינו אברהם בנו של הרמב"ם: "אלו הדר' כוסות שתייתן חובה מדברי סופרים, וכל אחד מהן מצוה בפני עצמו, ולזה יברך על כל אחד מהם קודם שתייתו ברכה לעצמו: "בורא פרי הגפן", ואחר שתייתו אם שתאו כולו או רביעית ממנו: "על הגפן ועל פרי הגפן", וזו היא סברת אבא מארי ז"ל, והחילוק שחלק הרב בהלכות בין ברכת "בורא פרי הגפן" לבין ברכת "על הגפן", היא סברא לא יאמת אותה ההיקש, כמו שהיה אבא מארי ז"ל מעורר אותנו על זה בעת הלימוד לפניו" (מעשה רוקח' בשם ספר כת"י קדמון). 46 בכת"י נוסף: "ומקצת ההלל עד חלמיש למעינו מים" (מעשה רוקח'). 47 היא "ההללך" (להלן פ"ח ה"י) כרב יהודה (פסחים ק"ח). 48 משנה, פסחים ק"י, ב. 49 שמה ישתכר וישן ולא יגמור את ההלל, אבל מן הראשונים שבתוך הסעודה אינו משתכר (הגהות מיימוניות' בשם ירושלמי').

יא. הַחֲרֹסֶת מְצֻה⁵⁰ מְדַבְּרִי סוֹפְרִים, זָכָר לְטִיט, שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין בּוֹ בְּמִצְרַיִם⁵¹. וְכִיצַד עוֹשִׂין אוֹתָהּ? לֹקְחִין תְּמָרִים אוֹ גְרוֹגְרוֹת אוֹ צְמוֹקִין וְכִיוֹצֵא בֵּהֶן יְדוּרְסִין אוֹתָן, וְנוֹתְנִין לְתוֹכָן חֲמִץ⁵² וּמִתְבָּלִין אוֹתָן בְּתַבְלִין, כְּמוֹ טִיט בְּתַבָּן, וּמְבִיאִין אוֹתָהּ עַל הַשֻּׁלְחָן בְּלִילֵי הַפֶּסַח.

יב. אֲכִילַת מְרֹרֵר אֵינָה מְצֻה מִן הַתּוֹרָה בְּפָנָי עֲצֻמָּה, אֲלֹא תְלוּיָהּ הִיא בְּאֲכִילַת הַפֶּסַח, שְׁמֵצוֹת עֲשֵׂה אַחַת לְאֹכֵל בֶּשֶׂר הַפֶּסַח עַל מְצָה וּמְרֹרִים⁵³; וּמְדַבְּרִי סוֹפְרִים - לְאֹכֵל הַמְרֹרֵר לְבַדּוֹ בְּלִיל זֶה, אֲפֹלוֹ אֵין שֵׁם קָרְבֵּן פֶּסַח.

53 שנאמר (במדבר ט, יא): "על מצות ומרורים יאכלוהו", בזמן שיש פסח יש מרור, ובזמן שאין פסח אין מרור (פסחים קכ.).

יג. מְרֹרִים⁵⁴ הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה הֵן הַחֲזֹרֶת⁵⁵ וְהַעֲלָשִׁין וְהַתְּמָכָא וְהַחֲרֹכְבִּינָא וְהַמְרֹרֵר - כָּל אֶחָד מִחֲמִשָּׁת מִיָּיִן יִרְק אֱלוֹ נִקְרָא מְרֹרֵר. וְאִם אֵכֵל מֵאֶחָד מֵהֵן אוֹ מִחֲמִשָּׁת בְּזֵית - יָצָא⁵⁶, וְהוּא שֶׁהָיוּ לְחִין⁵⁷. וְיוֹצֵאִין בְּקֶלַח שְׁלֵחָן, אֲפֹלוֹ יִבְשֵׁם⁵⁸. וְאִם שְׁלֵקָן⁵⁹ אוֹ כְּבֶשֶׂן⁶⁰ אוֹ בִשְׁלָן - אֵין יוֹצֵאִין בִּהֵן⁶¹.

54 משנה, פסחים לט, א. 55 חסא, על שם שחם הקדוש-ברוך-הוא עלינו וגאלנו (פסחים שם). ובגמרא שם אמרו שמצוה בחזרת, כלומר שהיא קודמת לשאר המינים. והרמב"ם השמיט דין זה, משום שמפרש "מצוה בחזרת" - מצוה גם בחזרת שאף-על-פי שהיא מתוקה, יוצאים בה - כיון שסופה מר ('בית יוסף' סי' תעג). 56 משנה, שם. 57 שם, לט, ב. 58 שם. 59 בישלם הרבה. 60 בחומץ או שראן במים מעת לעת. 61 שבטל טעם המרירות שלהם (שם).

יום ד' ג' שבט ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1 נתבאר בו סידור עשיית מה שכבר קדם, וענין הברכות, ומה שיש בין הזמן שהיה לנו קרבן, לזמן הזה. ומי שאין לו מה שראוי לעשות דברים אלו - כיצד יעשה.

א. סֵדֶר עֲשִׂית מְצוֹת אֱלוֹ בְּלִיל חֲמִשָּׁה-עָשָׂר כֶּף הוּא: בַּתְּחִלָּה מוֹזְגִין כּוֹס לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּמְבַרֵּךְ "בּוֹרֵא פְרִי הַגֶּפֶן", וְאוֹמֵר עָלָיו קְדוּשַׁת הַיּוֹם² וְזִמְן³

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

פסחים (עמוד 154): "ואומר אותו שמקדש מה נשתנה".
 (17) השאלות הן לפי סדר הדברים והטבילה היא לפני
 אכילת מצה וכן הנוסחא במשנה שבירושלמי. (18) הירק
 והמרור בחרוסת. (19) שקרבן פסח אינו נאכל אלא צלי.
 (20) כן הוא בסדר רב עמרם גאון (השלם עמוד 212) אבל
 במשנה (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד א') לא הוזכרה
 שאלת ההסיבה מפני שבזמן המשנה היו רגילין בזה כל
 השנה ולא היה בזה משום שינוי.

ג. בזמן הזה אינו אומר: "והלילתה הזה פלו צלי",
 שאין לנו קרבן. ומתחיל בגנות²¹ וקורא, עד שגומר
 דרש פרשת "ארמי אבד אבי" כלה.²³

(21) (למעלה פרק ד' הלכה כ').

ד. ומחזיר השלחן לפניו ואומר: "פסח זה²² שאנו
 אוכלין, על שם שפסח המקום על בתי אבותינו
 במצרים, שנאמר: ואמרתם זבח פסח הוא לה".
 ומגביה המרור²³ בידו ואומר: "מרור זה שאנו
 אוכלין, על שם שמררו המצרים את בני אבותינו
 במצרים, שנאמר: וימררו את חיינו". ומגביה
 המצה בידו ואומר: "מצה זו שאנו אוכלין, על שם
 שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה
 עליהם הקדוש-ברוך-הוא וגאלם מיד, שנאמר:
 ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וכו'". ובזמן
 הזה אומר: "פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית
 המקדש קיים, על שם שפסח הקדוש-ברוך-הוא על
 בתי אבותינו וכו'".

(22) במצה ומרור צריך להגביה כמו שכתב בסמוך ופסח
 אינו צריך להגביה שכן אמרו במסכת פסחים (דף קט"ז
 עמוד ב'): "בשר אין צריך להגביה ולא עוד אלא שנראה
 כאוכל קדשים בחוץ" ומפרש רבינו שבשר אין צריך
 להגביה אפילו בזמן שבית המקדש היה קיים והוסיפו
 ואמרו: "ולא עוד" כלומר שבזמן הזה יש טעם נוסף שנראה
 כאוכל קדשים בחוץ. והטעם שאינו צריך להגביה בשר הוא
 מפני שזה עתה החזירו את השלחן שעקרו מקודם ואם כן
 ניכר הדבר אף בלי הגבהה, אבל אחר כך כשכבר העמיד
 השלחן והפסיק בדברים ושוב אומר על המרור ועל המצה
 צריך להגביהם ולהראותם למסובים. (23) [הקדים מרור
 למצה וכן כתב למעלה (פרק ז' הלכה ה')] כנוסחת המשנה
 (כן כתב רבינו מנוח, וכ"ה בפירוש ההגדה כ"י אופסלה
 תרביץ שנה כ"ג ספר ב' עמ' 95, אבל במשנה שלפנינו
 הקדימו מצה למרור) ואילו בנוסח ההגדה שינה והקדים
 מצה למרור. והטעם בזה הוא משום שכל עיקר האמירה
 נכתבה בפסח: "ואמרתם זבח פסח" אלא שאנו לומדים
 מצה ומרור מפסח שגם בהם צריך אמירה (תוס' פסחים דף
 קט"ז עמוד א' ד"ה ואמרתם) ומכיון שמרור קשור יותר
 בפסח, שהרי אינו נוהג מן התורה אלא בזמן שיש פסח
 (למעלה פרק ז' הלכה י"ב), לכן הקדים כאן מרור למצה,
 אבל בנוסח ההגדה "שנהגו בה ישראל בזמן הגלות", שאין
 שם פסח, הקדים מצה, שהיא מן התורה, למרור, שאינו אלא

1 ושותה⁴. ואחר-כך מברך "על נטילת ידים"⁵ ונוטל
 2 ידיו⁶. ומביאין שלחן ערוף, ועליו מרור וירק אחר⁷,
 3 ומצה וחרוסת, וגופו של פכש הפסח, ובשר חגיגה⁸
 4 של יום ארבעה-עשר. ובזמן הזה מביאין על
 5 השלחן שני מיני בשר⁹: אחד זכר לפסח, ואחד זכר
 6 לחגיגה.

(2) "אשר קדשנו במצותיו כו" מקדש ישראל והזמנים".
 (3) "שהחיינו". (4) בהסיבה. (5) שכל דבר שטיבולו
 במשקה צריך נטילת ידים (פסחים דף קט"ו עמוד א'). והרי
 הוא מטביל את הירק בחרוסת (כמו שכתב רבינו להלן
 הלכה ב'). (6) מברך תחילה ואחר כך נוטל ידיו שכל
 המצוות מברך עליהן עובר (לפני) לעשייתן (מסכת פסחים
 דף ז' עמוד ב' ועיין שם בתוס' ד"ה על). (7) (מסכת
 פסחים דף קי"ד עמוד ב'). (8) היו אוכלים אותה לפני
 קרבן הפסח כדי שתהיה אכילת קרבן הפסח על השובע.
 (9) כרב יוסף (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב').

7 ב. מתחיל ומברך "בזר פרי האדמה", ולוקח ירק
 8 ומטביל¹⁰ אותו בחרוסת¹¹ ואוכל פצית¹², הוא וכל
 9 המסבין עמו, פל אחד ואחד אין אוכל פחות
 10 מפצית. ואחר-כך עוקרין השלחן¹³ מלפני קורא
 11 ההגדה¹⁴ לבדו¹⁵, ומוזגין הפוס השני, וכאן הבן
 12 שואל. ואומר הקורא¹⁶: "מה נשתנה הלילה הזה
 13 מכל הלילות - שבכל הלילות אין אנו מטבילין¹⁷
 14 אפילו פעם אחת, והלילה הזה שתי פעמים¹⁸. שבכל
 15 הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, והלילה הזה פלו
 16 מצה. שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי, שלוק
 17 ומבשל, והלילה הזה פלו צלי¹⁹. שבכל הלילות אנו
 18 אוכלין שאר ירקות, והלילה הזה מרורים. שבכל
 19 הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסבין, והלילה
 20 הזה פלנו מסבין²⁰."

(10) לעשות שינוי תינוקות כדי שיתעוררו לשאול "מה
 נשתנה" (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד א'). (11) כדעת
 הגאונים בתשובותיהם (אוצר הגאונים ח"א סימן שכ"ז
 וח"ב סימן פ"ז) שגם טבילת ירק היא בחרוסת כדי לבטל
 את הארס שבירקות. וראה להלן בהלכה ח' שלדעת רבינו
 צריך לטבול גם מצה בחרוסת וזהו ודאי לעשות זכר לטיט,
 כמו שכתב למעלה (פרק ז' הלכה י"א). (12) כן כתבו גם
 הגאונים (שם ח"ב סימן פ"ז) אבל הדבר תמוה, כיון שכל
 אכילה זו אינה אלא לעשות שינוי תינוקות למה צריך
 דוקא כזית (הגהות מיימוניות ועיין במגיד משנה).
 (13) כדי שיהיה שינוי ויתמיה את התינוקות ויעוררם לשאול
 (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד ב'). (14) שלא כל המסובים
 קראו את ההגדה אלא אחד מהם בלבד וכולם שמעו. וכן
 כתב רבינו אליהו מלונדריש בפירושו על ההגדה (תרביץ
 שנה כ"ב ספר א'). (15) בימיהם היה לכל אחד מהמסובים
 שלחן קטן לבדו והקורא מסיב בראש ושלחנו לפניו.
 (16) אותו קורא ההגדה. וכן כתב גאון (אוצר הגאונים

העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת
הזבח, ואוכל מבשר חגיגת ארבעה-עשר תחלה.
ומברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר
קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הפסח", ואוכל
מגופו של פסח. ולא ברפת הפסח פוטרת של זבח,
ולא של זבח פוטרת של פסח.³⁵

(35) שזבח ופסח שתי מצוות הן, כרבי עקיבא (משנה מסכת
פסחים דף קכ"א עמוד א').

ח. בזמן הזה, שאין שם קרבן - אחר שמברך
"המוציא לחם" חוזר ומברך "על אכילת מצה",
ומטביל מצה בחרסת³⁶ ואוכל³⁷, וחוזר ומברך "על
אכילת מרור", ומטביל מרור בחרסת ואוכל. ולא
ישהה³⁸ אותו בחרסת, שמא יבטל טעמו. וזו מצוה
מדבריי סופרים. וחוזר וכורך מצה ומרור, ומטביל
בחרסת, ואוכל בלא ברכה זכר למקדש.⁴²

(36) זכר לטיט כמו שנכתב למעלה (הלכה ו'). (37) ומרור
אוכל אחר כך. לפי שבזמן הזה המרור אינו אלא מדרבנן
(למעלה פרק ז' הלכה י"ב) וכלפי המצה שהיא מן התורה
גם בזמן הזה (למעלה פרק ו' הלכה א') הוא כדבר של
רשות וכלל בידנו כי דבר של רשות מבטל טעם המצוה
(מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א') וראה למעלה (הלכה ו')
שבזמן המקדש, שגם המרור מן התורה, אפשר לכוון
שניהם ביחד. (38) (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד ב') ולא
כתב כן למעלה (הלכה ו') שכיון שאוכלו ביחד עם המצה
אינו מרגיש מרירותו ואינו רגיל להשהותו.

ט. ואחר-כך נמשך בפסעודה, ואוכל כל מה שהוא
רוצה לאכל, ושותה כל מה שהוא רוצה לשתות,
ובאחרונה אוכל מבשר הפסח אפלו פזית, ואינו
טועם אחריו כלל³⁹. ובזמן הזה אוכל פזית מצה,
ואינו טועם אחריה כלום⁴⁰, כדי שיהיה הפסח
סעודתו וטעם בשר הפסח או המצה בפיו,
שאכילתו היא המצוה.⁴⁹

(39) שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן (מסכת פסחים דף
ק"ט עמוד ב' במשנה), כלומר שלא יאכלו אחר הפסח מיני
מתיקה בקינוח סעודה כמו שהיו רגילים תמיד לאכול, שמה
שאוכלים אחרי הסעודה קורין בשפה היוונית "אפיקומן"
(תוס' רע"א בשם תשב"י). (40) כרב יהודה אמר שמואל
ש"אין מפטירין אחר מצה אפיקומן".

י. ואחר-כך נוטל ידיו⁴¹ ומברך ברכת המזון על כוס
שלישי ושותהו. ואחר-כך מוזג כוס רביעי וגומר
עליו את ההלל⁴², ואומר עליו ברכת השיר, והיא
"הלל לה' כל מעשיך וכו'"⁴³, ומברך "בורא פרי
הגפן". ואינו טועם אחר-כך כלום כל הלילה, חוץ
מן הקינים. ויש לו למזג כוס חמישי⁴⁴ ולומר עליו
הלל הגדול, מ"הודו לה' כי טוב" עד "על נהרות
בבל". וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות. ויש⁴⁵

מדרבנן - "זמנים" עמוד ל"ח. וכן נראה בפירוש ההגדה
כ"י אופסלה שם, ועיין במרכבת המשנה].

ה. ואומר²⁴: "לפיכך אנו חייבין להודות להלל
לשבת לפאר להדר לרומם לגדל ולנצח למי שעשה
לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו, והוציאנו
מעבדות לחרות, מגיון לשמחה ומאפלה לאור
גדול, ונאמר לפניו הללויה". "הללויה הללו עבדי
ה' וגו'" עד "חלמיש למעיני מים", וחותם:
"ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו
וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה
לאכל-בו מצה ומרורים". ובזמן הזה מוסיף: "בן
ה' אלהינו ואלהי אבותינו גיענו למועדים ולרגלים
אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין
עירך וישישים בעבודתך²⁶, ונאכל שם מן הזבחים
וימן הפסחים²⁷ שגאיע דמם על קיר מזבחך לרצון,
ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו.
ברוך אתה ה' גאל ישראל". ומברך²⁸ "בורא פרי
הגפן" ושותה הכוס השני.¹⁶

(24) (משנה במסכת פסחים דף קט"ז עמוד ב').
(25) להדגיש שאנו בני חורין - "עבדי ה' ולא עבדי פרעה".
(26) לשון שמחה נופל על ההתחלה וששון היא על הגמר,
שמחים בבנין וששים בעבודה (הגר"א). (27) זבחים ואחר
כך פסחים שתחלה אוכל מן החגיגה ואחר כך מן הפסח
(להלן הלכה ז') כדי שיאכל הפסח על השובע (פרק ח'
מהלכות פסחים הלכה ג'). (28) (ראה למעלה פרק ז'
הלכה י').

ו. ואחר-כך מברך "על נטילת ידים" ונוטל ידיו
שנית, שהרי הסיח ידעו²⁹ בשעת קריאת ההגדה.
ולוקח שני ריקין, וחולק אחד מהן, ומניח פרוס³⁰
לתוך שלם, ומברך³¹ "המוציא לחם מן הארץ".
ומפני-מה אינו מברך על שתי כפרות כשאר ימים
טובים? משום שנאמר: "לחם עני" - מה דרכו של
עני בפרוסה, אף כאן בפרוסה. ואחר-כך בורך³²
מצה ומרור באחת, ומטביל בחרסת³³ ומברך: "ברוך
אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו
וצונו על אכילת מצות ומרורים", ואוכל. ואם אכל
מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו³⁴, מברך על זה
בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.²⁸

(29) ונגע במקום המטונף (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א').
(30) (מסכת ברכות דף ל"ט עמוד ב'). (31) על המצה
הפרוסה. (32) כשיטת הלל (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד
א') משם שנאמר: "על מצות ומרורים יאכלוהו". (33) זכר
לטיט (ראה למעלה הלכה ב'). (34) כחכמים החולקים על
הלל שהרי לא הוכרעה ההלכה כמי (מסכת פסחים דף קט"ו
עמוד א').

ז. ואחר-כך מברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כהפסק והרי הוא כאוכל בשני מקומות ואסור לאכול את הפסח בשני מקומות משום שנאמר: "בבית אחד יאכל" (מסכת פסחים דף פ"ו עמוד א') והוא הדין למצה. (61) מכיון שיתר בני החבורה היו נעורים אין זה הפסק אפילו לגבי הישנים. (62) כרבי יוסי (מסכת פסחים דף ק"כ עמוד ב') וסובר רבינו שדברי ר' יוסי מוסבים למה שאמר תנא קמא: "ישנו כולן - לא יאכלו" ועל זה אמר ר' יוסי שזהו דוקא בנדרמו אבל נתנמנו, והוא שיתחילו לישן ולא נשתקעו בשינה ושומעין כשידברו אליהם ואם קראם אדם עונים מיד (פירוש המשנה לרבינו) יאכלו (ורשב"ם מפרש שר' יוסי חולק על הרישא שאמר תנא קמא "ישנו מקצתן יאכלו").

סליקו להו הלכות חמץ ומצה

נוסח ההגדה

נוסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות¹ כף היא: מתחיל על כוס שני ואומר: בבהיל² יצאנו ממצרים.

(1) (ראה למעלה פרק ח' הלכה ד'). (2) בבהלה וחפזון וכן בתרגום אונקלוס על הפסוק (דברים פרק ט"ז פסוק ג'): "בחפזון יצאת מארץ מצרים" - "בבהילו נפקת מארעא דמצרים". ומה שאמר חציו ארמית ("בבהילו") וחציו עברית ("יצאנו ממצרים") מפני שלא היו שולטים אז בשפה העברית (פירוש ההגדה ב"הגדה שלמה" עמוד קל"ג).

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך לפסח ייתי ויפסח. השתא הכא, לשתא דאתיא בארעא דישאל. השתא הכא עבדי, לשתא דאתיא בני חרי:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? שבעל הלילות אין אנו מטבילין אפלו פעם אחת, והלילה הזה שתי פעמים. שבעל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה, והלילה הזה פלו מצה. שבעל הלילות אנו אוכלים שאר ירקות, והלילה הזה מרור. שבעל הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסבין, והלילה הזה פלנו מסבין:

(3) ובזמן הבית אמר עכשיו: "שבכל הלילות אנו אוכלים בשר צלי כו'" (פרק ח' הלכה ב').

עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו יי אלהינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים - עדין אנו, בנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. ואפלו פלנו חקמים, פלנו נבונים, פלנו זקנים, פלנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. שכל המאריך לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח.

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין

1 לו לגמור את ההלל בכל מקום שירצה, אף-על-פי
2 שאינו מקום סעודה.

(41) למים אחרונים. (42) שעד עכשיו קרא רק עד "למענינו מים" (למעלה הלכה ה'). (43) כרב יהודה (מסכת פסחים דף קי"ח עמוד א'). (44) כן גרס ר"ח (מסכת פסחים דף קי"ח עמוד א'): "חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון" ובספר מעשה רוקח מביא בשם הר"א בן הרמב"ם: "שאביו הרמב"ם נוהג לשתות רק ד' כוסות ולא היה מוסיף".

3 יא. מקום⁴⁵ שנהגו לאכל צלי בלילי פסחים,
4 אוכלים. מקום שנהגו שלא לאכל, אין אוכלין,
5 גזרה שמה לאמר בשר פסח הוא⁴⁶. ובכל מקום⁴⁷
6 אסור לאכל שה צלוי פלו באחד⁴⁸ בליל זה, מפני
7 שגזרה באוכל קדשים בחוץ. ואם⁴⁹ היה מחתך, או
8 שחסר ממנו אבר⁵⁰ או שלק בו אבר והוא מחבר⁵¹
9 - הרי זה מתיר במקום שנהגו⁵².

(45) (משנה במסכת פסחים דף נ"ג עמוד א'). (46) והרי הוא אוכל קדשים בחוץ. (47) אפילו במקום שנהגו לאכול צלי. (48) (משנה במסכת ביצה דף כ"ב עמוד ב') כחכמים. (49) (מסכת פסחים דף ע"ד עמוד א'). (50) שכיון שהוא חסר אינו דומה לפסח. (51) אפילו מחובר. שלא יטעו שזה קרבן פסח, שאין דרכו בשליקה. (52) אפילו כוס אחד.

10 יב. מי⁵³ שאין לו יין⁵⁴ בלילי הפסח - מקדש על
11 הפת, בדרף שעושה בשפת, ועושה פל הדברים על
12 הסדר הזה. מי שאין לו ירק⁵⁵ אלא מרור בלבד -
13 בתחלה מברך על המרור שתי ברכות: "בורא פרי
14 האדמה" ו"על אכילת מרור" ואוכל, וכשיגמור
15 ההגדה מברך על המצה ואוכל, וחוזר ואוכל מן
16 המרור בלא ברכה.

(53) (רי"ף). (54) אפילו כוס אחד. (55) (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב'). כרב חסדא (שם דף קט"ו עמוד א').

17 יג. מי⁵⁶ שאין לו מצה משמרת⁵⁷ אלא פזית -
18 בשגומר סעודתו ממצה שאינה משמרת, מברך "על
19 אכילת מצה"⁵⁸ ואוכל אותה פזית, ואינו טועם
20 אחריו כלום⁵⁹.

(56) (רי"ף). (57) לשם מצה (ראה למעלה פרק ו' הלכה ט'). (58) ויוצא גם מצות אפיקומן שהרי אכלו על השובע. (59) שאין מפטירין אחר המצה כלום (למעלה פרק ו' הלכה י"א).

21 יד. מי שישן בתוך הסעודה והקיץ - אינו חוזר
22 ואוכל⁶⁰. בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה
23 - חוזרין ואוכלין⁶¹. נדרמו פל ונעורו - לא יאכלו.
24 נתנמנו פל - יאכלו⁶².

(60) (משנה במסכת פסחים דף ק"כ עמוד א') לענין פסח והוא הדין לענין מצה והטעם הוא מפני ששינה חשובה

וְאַרְבֵּה אֶת זְרַעו, וְאַתָּן לוֹ אֶת יִצְחָק. וְאַתָּן לִיִּצְחָק
אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֶשָׂו, וְאַתָּן לְעֶשָׂו אֶת הָר שְׁעִיר
לְרֶשֶׁת אוֹתוֹ, וְיַעֲקֹב וּבָנָיו יֵרְדוּ מִצְרָיִם.

ברוך שומר הבטחתו לישראל עמו, ברוך הוא.
שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ, לעשות כמו
שאמר לאברהם אבינו בין הבתרים. שנאמר:
”ויאמר לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ
לא להם, ועבדים וענו אותם ארבע מאות שנה,
וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן יצאו
ברכש גדול”.

והיא שעמדה לאבותינו ולנו. שלא אחד בלבד
עמד עלינו, אלא בכל דור ודור עומדים עלינו
לכלותנו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם.

צא ולמד מה בקש לכן הארמי לעשות ליעקב
אבינו. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ולכן בקש
לעקר את הכל, שנאמר: ”ארמי אבד אבי, ויירד
מצרימה, ויגר שם” - מלמד שלא ירד להשתקע
אלא לגור שם, שנאמר: ”ויאמרו אל פרעה: לגור
בארץ באנו, כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך, כי
כבד הרעב בארץ כנען. ועתה ישובו נא עבדיך בארץ
גשן”.

(5) בהגדות שלנו נוסף: ”וירד מצרימה אנוס על פי הדבור”
וכ”ה בנוסחת רב עובדיה.

”במתי מעט” - כמו שנאמר: ”בשבעים נפש ירדו
אבותיך מצרימה, ועתה שמך יי אלהיך ככוכבי
השמים לרב”.

”ויהי שם לגוי” - מלמד שהיו ישראל מצאנים שם
לגוי.

”גדול ועצום” - כמו שנאמר: ”ובני ישראל פרו
וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, ותמלא הארץ
אותם”.

”ורב” - כמו שנאמר: ”ורבה בצמח השדה
נתתיך, ותרבי ותגדלי ותבאי בעדי עדיים, שדים
נכנו, וישעך צמח, ואת ערם וערקה”.

”וירעו אתנו המצרים” - כמו שנאמר: ”הבה
נתחכמה לו, פן ירבה, והיה כי תקראנה מלחמה
ונוסף גם הוא על שנאינו, ונלחם בנו ועלה מן
הארץ”.

(6) בהגדות שלנו נוסף כאן: ”ואעבור עליך ואראך כו”
בדמיון חיי”.

”ויענונו” - כמו שנאמר: ”וישימו עליו שרי מסים
למען ענתו בסבלתם, ויבן ערי מסכנות לפרעה, את
פתם ואת רעמסס”.

”ויתנו עלינו עבודה קשה” - כמו שנאמר:
”ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך”.

”ונצעק אל יי אלהי אבותינו” - כמו שנאמר: ”ויהי

בבני-ברק, והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו
הלילה. עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו
הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

אמר להם רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן
שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים
בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר: ”למען
תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך”.

”ימי חייך” - הימים. ”כל ימי חייך” - הלילות.
”ימי חייך” - הימים. ”ימי חייך” - העולם הזה. ”כל
ימי חייך” - להביא לימות המשיח.

הלכות חמץ ומצה ההגדה
ברוך המקום שנתן תורה לישראל, ברוך הוא.
כנגד ארבעה בנים דברה תורה. אחד חכם. ואחד
רשע. ואחד תם. ואחד שאינו יודע לשאל:

חכם מה הוא אומר? ”מה העדות והחקים
והמשפטים אשר צוה יי אלהינו אתכם”.

אף אתה
אמור לו בהלכות הפסח: ”אין מפטירין אחר הפסח
אפיקומן”.

(4) בכ”ה התימנים, בדפוס רומא שונצינו וויניציאה הנוסחא:
”אותנו” וכ”ה בירושלמי (פסחים פרק י’ הלכה ד’)
ובמכילתא סוף פרשת בא. מפני שבאמת החכם שואל
בלשון ”אותנו” שגם הוא כולל את עצמו בציווי, ולא
כהרשע שאומר ”לכם” ומוציא עצמו מן הכלל (להלן), אלא
שהתורה לא העתיקה את לשון השאלה של החכם אלא
סיפרה כי החכם ישאל אתכם (וראה הגדה שלמה) להגד”מ
כשר מבוא פרק כ”ב).

רשע מה הוא אומר? ”מה העבודה הזאת לכם”.

לכם ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל
כפר בעקר. אף אתה הקהה את שניו ואמור לו:
”בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים”.

לי ולא לו. ואלו היה שם לא היה נגאל.

תם מה הוא אומר? ”מה זאת”.

ואמרת אליו:
בחזק יד הוציאנו יי ממצרים מבית עבדים”.

ושאינו יודע לשאל את פתח לו, שנאמר: ”והגדת
לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה יי לי
בצאתי ממצרים”.

”והגדת לבנך” - יכול מראש
חדש? תלמוד לומר: ”ביום ההוא”.

אי ”ביום
ההוא”, יכול מבעוד יום? תלמוד לומר: ”בעבור
זה”.

לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מנחים
לפניה.

מתחלה עובדי אלהים היו אבותינו, ועכשו
קרננו המקום לעבודתו. שנאמר: ”ויאמר יהושע
אל כל העם: כה אמר יי אלהי ישראל, בעבר הנהר
ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי
נחור, ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את
אברהם מעבר הנהר, ואולף אותו בכל ארץ כנען,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל שְׁלֹא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים
אֵלּוּ בַּפֶּסַח, לֹא יֵצֵא יָדֵי חוּבָתוֹ: פֶּסַח. מִצָּה.
ומרורים.

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בְּזִמְנָן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ
קַיָּם, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שֶׁפֶּסַח הַמָּקוֹם עַל בְּתֵי
אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שְׁנֵאמַר: "וַאֲמַרְתֶּם זִכַּח פֶּסַח
הוּא לִי אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי כְּנִי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם
בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ הַצִּיל, וַיִּקַּד הָעַם
וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ".

מִצָּה זוֹ שְׁאֵנוּ אוֹכְלִין, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שְׁלֹא
הִסְפִּיק בְּצֻקָּם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה
עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
וּגְאֻלָּם מִיָּד. שְׁנֵאמַר: "וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר
הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חֶמֶץ, כִּי גִרְשׁוֹ
מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכֻלוּ לְהַתְמַהֲמַה וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ
לָהֶם".

מְרֻרִים אֵלּוּ שְׁאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם
שֶׁמָּרְרוּ הַמִּצְרַיִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם.
שְׁנֵאמַר: "וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה, בַּחֲמֹר
וּבִלְבָנִים, וּבְכָל עֲבֹדָה פְּשׁוּדָה, אֶת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר
עָבְדוּ בָּהֶם בְּפֶרֶךְ".

וּבְכָל דּוֹר וָדוֹר חֵיב אָדָם לִרְאוֹת עֲצֻמוֹ כְּאֵלּוּ הוּא
יֵצֵא מִמִּצְרַיִם. שְׁלֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבָּד גָּאֵל, אֲלֵא
אִף אוֹתָנוּ גָּאֵל. שְׁנֵאמַר: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם,
לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְאַבְרָהָם".

(9) בַּהֲגָדוֹת שֶׁלִּפְנֵינוּ נוֹסֵף כָּאן: "שְׁנֵאמַר וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם
הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְצֵאתִי מִמִּצְרַיִם" וכו' ה'

בַּמִּשְׁנָה (מִסְכַּת פֶּסַחִים דף קט"ז עמוד ב').

לְפִיכָךְ אֵנּוּ חַיִּבִּים לְהוֹדוֹת לְהִלָּל לְשַׁבַּח לְפָאֵר
לְרַומֵם לְגַדֵּל וּלְהַדְר וּלְנַצֵּחַ לְמִי שֶׁעָשָׂה לָנוּ
וְלְאַבְרָהָם אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ. וְהוֹצִיאוֹנוּ מֵעֲבֹדוֹת
לְחַרּוֹת, וּמִשְׁעָבוֹד לְגִאֻלָּה, וּמִיִּגְלוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֲכָל
לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל, וְנֵאמַר לְפָנֵינוּ
הַלְלוּיָהּ.

הַלְלוּיָהּ הִלָּלוּ עַבְדֵי יי הִלָּלוּ אֶת שֵׁם יי. יְהִי שֵׁם יי
מְבָרָךְ וְכו', עַד "חֲלָמִישׁ לְמַעְיָנו מִיּוֹם".

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ
וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ הַלֵּילָה הַזֶּה
לְאַכֵּל בּוֹ מִצָּה וּמְרֻרִים. בֵּן יי אֱלֹהֵינוּ גִּיעָנוּ
לְמוֹעֲדִים וּלְגִלּוֹת אַחֲרִים הַבָּאִים לְקִרְאָתָנוּ
לְשִׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיָן עֵירָךְ וְשָׂשִׁים בַּעֲבוּדָתְךָ.
וְנֵאכָל שֵׁם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפִּסְחִים שֶׁיִּגִּיעַ דָּמָם
עַל קִיר מִזְבִּיחְךָ לְרִצּוֹן, וְנוֹדֶה לָךְ שִׁיר חֲדָשׁ עַל
גְּאֻלָּתָנוּ וְעַל פְּדוּתָנוּ נִפְשָׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי גָּאֵל
יִשְׂרָאֵל:

1 בַּיָּמִים הָרַפִּים הָהֵם, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיֹּאנְחוּ כְּנִי
2 יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעַקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל
3 הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה".

4 "וַיִּשְׁמַע יי אֶת קִלְנוֹ" - כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: "וַיִּשְׁמַע
5 אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת
6 אֲבֹרָהֶם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב".

7 "וַיִּרְא אֶת עֲנִינוֹ" - זֶה פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אָרֶץ, כְּמוֹ
8 שְׁנֵאמַר: "וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת כְּנִי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע
9 אֱלֹהִים".

10 "וְאֶת עַמְלָנוּ" - אֵלּוּ הַבָּנִים, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: "כָּל
11 הַבֵּן הַיָּלֹד הַיָּאוּרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל הַבַּת תַּחֲוִינֶה".

12 "וְאֶת לַחֲצֵנוּ" - זֶה הַדַּחֲק, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: "וְגַם
13 רִאֲתִי אֶת הַלַּחֲץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לַחֲצִים אֹתָם".

14 "וַיִּצְאֵנוּ יי מִמִּצְרַיִם" - לֹא עַל יְדֵי מֶלֶאךָ, וְלֹא עַל
15 יְדֵי שָׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלֵא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ

16 הוּא בְּכַבּוֹדוֹ. שְׁנֵאמַר: "וַעֲבַרְתִּי בְּאָרֶץ מִצְרַיִם
17 בְּלֵילָה הַזֶּה, וְהַפִּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאָרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם
18 וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי
19 יי".

(7) בַּהֲגָדוֹת שֶׁלָּנוּ נוֹסֵף: "וַעֲבַרְתִּי בְּאָרֶץ מִצְרַיִם כו' וְלֹא
מֵלֶאךָ כו' וְלֹא שָׂרָף כו' וְלֹא אַחֲרִי".

"בְּיַד חֲזָקָה" - זֶה הַדָּבָר, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: "הִנֵּה יָד
יי הַזֶּה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בְּשָׂדֶה, בְּפוֹסִים בְּחִמּוּרִים
בְּגִמְלִים בְּפֶקֶד וּבְצֶאֱזָן, דָּבָר כְּבֹד מְאֹד".

"וּבִזְרַע נְטוּיָה" - זֶה הַחֲרִיב, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: "וַחֲרִבוּ
שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַיִם".

"וּבְמִרְיָא גְדוֹל" - זֶה גִּלּוֹי שְׂכִינָה, שְׁנֵאמַר: "אוֹ
הַנִּסָּה אֱלֹהִים לְבָא לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי, בְּמִסּוֹת
בָּאֵתָת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיַד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ
נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדוֹלִים, כָּכֵל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יי
אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ".

"וּבִאֲתוֹת" - זֶה הַמַּטֵּה, שְׁנֵאמַר: "וְאֶת הַמַּטֵּה הַזֶּה
תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֲתוֹת".

"וּבְמוֹפְתִים" - זֶה הַדָּם, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: "וְנִתְּתִי
מוֹפְתִים בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ, דָּם וְאֵשׁ וְתַמְרוֹת עֶשְׂרֵן".

דָּבָר אַחֵר: "בְּיַד חֲזָקָה" - שְׁתִּים. "וּבִזְרַע נְטוּיָה"
- שְׁתִּים. "וּבְמוֹרָא גְדוֹל" - שְׁתִּים. "וּבִאֲתוֹת" -

שְׁתִּים. "וּבְמוֹפְתִים" - שְׁתִּים. אֵלּוּ עֲשׂוּר מִכּוֹת
שֶׁהָבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִים בְּמִצְרַיִם,
וְאֵלּוּ הֵן:

דָּם. צִפְרָדַע. בָּנִים. עֲרוֹב. דָּבָר. שְׁחִין. בֶּרֶד. אֲרָפָה.
חֶשֶׂךְ. מַכַּת בְּכוֹרוֹת. רַבִּי יְהוּדָה הִזָּה נוֹתֵן בָּהֶם
סִימָן: דַּצ"ף עַד"ש בְּאַח"ב".

(8) בַּהֲגָדוֹת שֶׁלָּנוּ נוֹסְפוּ כָּאן כַּמָּה דְּבָרִים: "רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי
כו' רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כו' רַבִּי עֲקִיבָא כו' כַּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת כו'
לְכַפֹּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ד' ג' שבט - ספר זמנים - הלכות שופר וסוכה ולולב קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. במקדש היו תוקעין בראש-השנה בשופר אחד, 24
ושתי חצוצרות מן הצדדין¹¹. השופר מאריך¹²,
והחצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר¹³. ולמה 26
תוקעין עמו בחצוצרות? משום שנאמר: "בחצוצרות 27
וקול שופר הריעו לפני המלך ה'". אכל בשאר 28
מקומות אין תוקעין בראש-השנה, אלא בשופר 29
בלבד¹⁴. 30

11) משנה, שם כו, ב. שני אנשים היו תוקעין בחצוצרות
בשעת התקיעה בשופר. 12) אחרי שגמרו לתקוע
בחצוצרות, ממשיך עוד השופר לתקוע. 13) ולכן מסיימין
במצות היום. 14) ראש השנה כז, א. כתוב: "בחצוצרות
וקול שופר הריעו לפני המלך ה' (תהלים צח, ו) - אימתי
יריעו בשופר וחצוצרות ביחד - לפני ה', ו"לפני" משמע
שהשכינה שרויה שם ומריעים לפניה כביכול, כמו "ודוד
מכרכר לפני ה'" (שמואל-ב ו, יד) שהיה הארון מהלך אתם.

ג. שופר של עכו"ם¹⁵, אין תוקעין בו לכתחלה¹⁶. 31
ואם תקע - יצא¹⁷. ושל עיר הנדחת¹⁸ - אם תקע בו, 32
לא יצא¹⁹. שופר הגזול שתקע בו - יצא, שאין 33
המצוה אלא בשמיעת הקול²⁰, אף-על-פי שלא נגע 34
בו²¹ ולא הגביהו השומע²² - יצא, ואין בקול דין 35
גזול²³. וכן שופר של עולה²⁴, לא יתקע בו²⁵; ואם 36
תקע - יצא, שאין בקול דין מעילה²⁶. ואם תאמר: 37
והלוא נהנה בשמיעת הקול²⁷ מצות לאו להנות 38
נתנו²⁸. לפיכך המדר הגיה משופר²⁹, מתר לתקע 39
בו³⁰ תקיעה של מצוה. 40

15) ראש השנה כח, א. שהשתחוה הגוי לשופר ועשהו אליל
או שתקע בו לעבודה-זרה, שכל אלו אפשר לבטלם (ראה
להלן הערה טז). אבל שופר מקרן של בהמה שהקריבוה
לעבודה-זרה, אין לו ביטול (מגיד-משנה). 16) שהתקוע
בשופר יש לו הנאת הגוף מן התקיעות, וראה להלן הערה
כט. 17) מפני ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", שההנאה
ממה שקיים המצוה - אין זו הנאה (ר"ה כח). וראה להלן
הערה כז. וכל זה דוקא בעבודה-זרה של גוי שאפשר
לבטלה (הלכות ע"ז פ"ח ה"ח), אבל עבודה-זרה של ישראל
שאין אפשרות לבטלה (שם ה"ט) ועומדת להשרף, הרי היא
כאילו כבר נשרפה. ועל אחת-כמה-וכמה שאין שיעורו
(להלן הלכה ה) שלם, שהרי הוא כאילו אינו בעולם, ולפיכך
אם תקע בו לא יצא (עי' מגיד-משנה). 18) שנתבאר דינה
בהלכות ע"ז (פ"ה ה"ו) שממונה לשריפה עומד, והרי זה
כשרוף ואיננו. 19) הרא"ש (פ"ג דר"ה ס"ט) בשם
הירושלמי (סוכה פ"ג ה"א). 20) ראה למעלה הלכה א.
21) ולפי זה, אם הריחיק את השופר מפיו ותקע בו - יצא,
ושלא כדעת הרמב"ן שהביא המגיד-משנה להלן הלכה ו.
22) ואף-על-פי שהתקוע הגביהו, מכיון שהשומע יוצא -
יצא גם התקוע (מגיד-משנה). 23) שהקול אין בו ממש
(כסף-משנה בשם רבינו מנחם). ומקור הדברים בירושלמי
שם. וראה בראב"ד. 24) ראש השנה כח, א. קרבן עולה
שכולו כליל על המזבח. והוא-הדין לשופר של שלמים.
25) לכתחילה, שהרי הוא נהנה. ואע"פ שמצוות לאו ליהנות

בסדר שמברכין וקוראים ההגדה בליל יום טוב 1
ראשון של פסח, כן מברכים וקוראים בליל השני 2
של גלויות. וכן חזבין בליל השני בארבעה כוסות 3
ובשאר הדברים שנעשו בלילה הראשון. 4
סליק נסח ההגדה. 5
סליקו להו הלכות סדר הפסח ודין חמץ ומצה 6
בסיעא דשמיא. 7

הלכות שופר וסכה ולולב

יש בכללן שלש מצות עשה. וזהו פירוש: (א) לשמע 9
קול שופר באחד בתשרי. (ב) לישוב בספה כל 10
שבעת ימי החג. (ג) לטל לולב במקדש כל שבעת 11
ימי החג. 12

ובאר מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) ביאר רבינו מצות התקיעה והשופר, מאי זה מין הוא, ואי 1
זה שופר כשר, ואי זה שופר פסול. ואם מחללין עליו י"ט,
וכל דיני הכשר השופר ושיעורו ומקום התקיעה.

א. מצות עשה של תורה לשמע² תרועת השופר³
בראש-השנה, שנאמר: "יום תרועה יהיה לכם". 15
ושופר שתוקעין בו - בין בראש-השנה, בין ביובל⁴
- הוא קרן הכבשים הפפוץ⁵. וכל השופרות 16
פסולין⁶, חוץ מקרן הפפז⁷. ואף-על-פי שלא 17
תפרש בתורה תרועה בשופר בראש-השנה⁸ - הרי 18
הוא אומר ביובל: "והעברת שופר וכו'", "תעבירו 19
שופר". ומפי השמועה⁹ למדו: מה תרועת יובל 20
בשופר, אף תרועת ראש-השנה בשופר¹⁰. 21

2) עיקר המצוה היא השמיעה ולא התקיעה, ולכן מברכין 1
לשמוע קול שופר ולא לתקוע בשופר, ואם תקע ולא שמע
קול השופר - לא יצא (להלן הלכה ח). וראה בחשובות
רבינו בסוף הספר. 3) כלשון הכתוב (במדבר כט, א):
"יום תרועה יהיה לכם". ובהל' שמיטה ויובל (פ"י ה"י)
בתקיעת היובל, כתב רבינו שמצוה לתקוע (ועיין כסף-
משנה). 4) ביום הכיפורים של יובל, היא שנת החמישים.
וראה בהל' שמיטה ויובל (פ"י ה"ח) שאחר שגלינו מארצנו,
בטל דין היובל עד שיתקבצו הגליות. 5) ראש השנה כו,
א. סתם קרן של כבשים הוא כפוף (בית יוסף), ואמר רבי
אבהו (ר"ה טז): "למה תוקעין בשופר של איל? אמר
הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידתו
של יצחק, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני".
6) סובר רבינו, שמה שאמר רבי לוי (שם כו): מצוה של
ראש השנה בכפופין, כלומר של אילים או כבשים כפופים,
הכוונה ששופרות אחרים פסולים. ודעת הראב"ד ושאר
הראשונים, שאין זה אלא למצוה מן המובחר, אבל בדיעבד
כשר אפילו ממינים אחרים. 7) הכפוף. כמו שכתב למעלה
(בית יוסף). 8) שכתוב "יום תרועה" (במדבר שם), אבל
עדיין לא שמענו במה יתקע אם בשופר או בשאר דברים.
9) הלכה למשה מסיני. 10) ראש השנה לג, ב.

12 ה. שְׁעוֹר הַשּׁוֹפָר - פָּדִי שְׁלֵאֲחֻזְנוֹ³⁷ בְּיָדוֹ, וְיִרְאֶה
13 לְכָאן וּלְכָאן. נִסְדֵּק לְאַרְכּוֹ³⁸ - פֶּסוּל; לְרַחְבוֹ - אִם
14 נִשְׁתִּיר בּוֹ בְּשַׁעוֹר³⁹, כְּשֶׁר, וְכֵאלוֹ נִכְרַת מְקוֹם הַסֵּדֶק.
15 נִקְבַּ - אִם סִתְמוֹ⁴⁰ שְׁלֵא בְּמִינוֹ⁴¹, פֶּסוּל⁴². סִתְמוֹ
16 בְּמִינוֹ - אִם נִשְׁתִּיר רַבּוֹ שְׁלֵם⁴³, וְלֹא עֲפָבוּ הַנְּקָבִים
17 שְׁנִסְתְּמוּ⁴⁴ אֶת הַתְּקִיעָה, הִרִי זֶה כְּשֶׁר. קִנְחוֹ⁴⁵
18 בְּזָכוֹתוֹ⁴⁶ - כְּשֶׁר, שְׁמִין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ⁴⁷. דִּבֵּק
19 שְׁבָרִי שׁוֹפְרוֹת עַד שֶׁהִשְׁלִימוֹ לְאַחַד⁴⁸ - פֶּסוּל.

37) אדם בינוני, ושיעורו טפח (נדה כו.). 38) ראש השנה כז, ב. כולו או רובו (מגיד-משנה). ודוקא אם נסדק מעבר לעבר ('משנה ברורה'). 39) כשיעור תקיעה לצד הפה (כסף-משנה). ואותו העודף אין לחשוב כמו הוספה שפוסלת (להלן ה"ו) - מכיון שלא נפרד ממנו מעולם (כ"ל בו' וריטב"א). 40) ואם לא סתמו כלל, כשר לדעת ה'ירושלמי'. 41) במין דבק שאינו עשוי מקרן של בעלי חיים. 42) שאינו קול שופר אלא קול שופר ודבר אחר. 43) שנשתייר רוב אורך השופר שלא ניקב, בין שהשופר גדול או קטן, שכל שלא נשתייר רובו, הרי הוא כאילו דבק שבירי שופרות, שהנבק מחשב השופר כאילו שביר, ואפילו יש שיעור שופר מן הנבק, פסול. אבל אם נשתייר רובו, רובו ככולו - וכאילו לא נקב, ואז אפילו לא נשתייר שיעור שופר עד הנחת הפה - כשר (ב"ח). 44) כלומר, שלאחרי הסתימה לא נשתנה קולו, אף-על-פי שלפני הסתימה נשתנה קולו (כסף-משנה). ויש מפרשים, שגם באופן שנשתנה קולו לפני הסתימה - הוא פסול ('הגהות מיימוניות' ו'רבינו מנוח', ועיין מגיד-משנה). היוצא מדברי רבינו, שאין השופר כשר אלא בהצטרף שלשה תנאים: א' שתהי' הסתימה ממין הקרן. ב' שישתייר רוב השופר שלא ניקב. ג' שלא ישתנה הקול אחר הסתימה (ולדעת אחרים גם לפני הסתימה) מכפי שהיה קודם. 45) עשה חור. 46) כשהקרן מחובר בבהמה בולט עצם מן הראש ונכנס לתוכו, ומוציאין אותו מתוכו, וזה לא הוציאו אלא ניקב את הזכרות (רש"י בר"ה כז:). 47) שם, בגמרא. ואין זה כנתן שופר בתוך שופר (להלן הלכה ז) כיון שהוא בתוכו מתחילת ברייתו ('משנה ברורה'). 48) אף-על-פי שאין בכל אחד מהשברים שיעור שופר, והיה מקום לטעות ולומר שאין כאן משום "שופר אחד אמר רחמנא, ולא שנים ושלשה שופרות" - קא-משמע-לן שגם זה פסול (ריטב"א, ועיין כסף-משנה).

ו. הוסיף עליו פל-שהוא, בין בְּמִינוֹ בין שְׁלֵא בְּמִינוֹ⁵⁰ - פֶּסוּל⁴⁹. צָפְהוּ זָהָב מִבְּפָנִים⁵⁰ או בְּמְקוֹם הַנְּחִת פֶּה⁵¹ - פֶּסוּל. צָפְהוּ מִבְּחוּץ: אִם נִשְׁתַּנָּה קוֹלוֹ מִקְמוֹת שְׁהִיָּה - פֶּסוּל⁵²; וְאִם לֹא נִשְׁתַּנָּה - כְּשֶׁר. נִתֵּן שׁוֹפֵר בְּתוֹךְ שׁוֹפֵר: אִם קוֹל פְּנִימִי שְׁמַע⁵³ - יָצָא; וְאִם קוֹל חִיצוֹן שְׁמַע⁵⁴ - לֹא יָצָא. הִרְחִיב אֶת הַקָּצֵר וְקָצֵר אֶת הִרְחָב - פֶּסוּל⁵⁵.

49) שהם כשני שופרות (ר"ה כז: ורא"ש שם ס"ד). 50) שקול השופר יוצא מהזהב ולא מהשופר. 51) שיש הפסק בין פה לשופר [ואולם אם הרחיק השופר מפיו ותקע בו - כשר. ראה למעלה הערה כ, ועיין מגיד-משנה כאן].

ניתנו - יש אנשים שנהנים מהתקיעות, וראה להלן הערה כט. 26) אשם מעילות שחייב להביא כל הנהנה מקדשי ה' (ויקרא ה, טו), וקול שאין בו ממש אין בו קרבן מעילה. וכן כתב רבינו בפ"ה מהל' מעילה הט"ז: "קול ומראה וריח של הקדש, לא נהנין ולא מועלין". 27) שאף-על-פי שאין בזה קרבן מעילה - הרי איסור הנאה יש, כמו שכתב רבינו בפ"ה מהל' מעילה הט"ז (וראה בלחם-משנה). 28) לא ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו (רש"י בר"ה שם), ואין זו הנאה גמורה. 29) כגון שאמר: הנאת השופר אסורה עלי. 30) בנוסח אחר: "לתקוע לו" ('מעשה רוקח'). וכ"ה בגמרא ר"ה כח. לפי כת"י ב בדק"ס וכ"ה ברי"ף. ולפי זה, דוקא אחר תקוע לו אבל הוא עצמו לא יתקע, שהרבה בני אדם יש להם הנאת הגוף בשעה שתוקעים (עיין שו"ע או"ח סי' תקפו ס"ה), ולפיכך אסר רבינו לתקוע בשופר של עבודה-זרה ובשופר של עולה. [וברמב"ם דפוס רומי (רמ) כתוב: "המודר הנייה מחבירו, מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה". ולפי"ז יתכן שבנוסחא שהביא 'מעשה רוקח', צ"ל: "המודר הנייה משופר, מותר לתקוע [בו] תקיעה של מצוה. וכן המודר הנייה מחבירו מותר לתקוע] לו תקיעה של מצוה", וכמו שמפורש בר"ה כח. (ועיין כסף-משנה שהעיר על השמטת הרמב"ם בבא אחת. ולפי הנ"ל אתי שפיר). ונשמט בטעות הדומות "מותר לתקוע" - "מותר לתקוע". ולפי זה, מותר גם למודר עצמו לתקוע בשופר, ואין חוששים להנאת הגוף מן התקיעות. וצריך לומר כמו שכתב 'המאירי' בחיבור התשובה עמוד 332 לחלק בין נדר לע"ז והקדש: "שאין מחמירין בנדר כמו שאנו מחמירין בע"ז והקדש, שאע"פ שאנו דנין התרה מטעם מצוות לאו ליהנות ניתנו, אין מתירין אותו לכתחילה, שחומרת הקדש וע"ז היא שהביאתנו לכך, אבל בענין הדרת הנאה - מותר אף לכתחילה - שאין בתקיעתנו הנאת הגוף"].

ד. שוֹפֵר שֶׁל רֹאש־הַשָּׁנָה, אֵין מַחֲלִילִין עָלָיו אֶת יוֹם-טוֹב, וְאַפְלוּ בְּדָרֵךְ שֶׁהוּא מְשׁוּם שְׁבוֹת³¹. יִצְדָּד? הִיָּה הַשּׁוֹפֵר בְּרֹאשׁ הָאֵילָן אוּ מִעֵבֶר הַנֶּהָר, וְאֵין לוֹ שׁוֹפֵר אֲלָא הוּא - אֵינוֹ עוֹלָה בְּאֵילָן³² וְאֵינוֹ שֵׁט עַל-פְּנֵי הַמַּיִם³³ פָּדִי לְהִבְיֹא, וְאֵין צָרִיף לומר שְׁאֵין חוֹתְכִין אוֹתוֹ אוּ עוֹשִׂין בּוֹ מְלָאכָה, מִפְּנֵי שֶׁתְּקִיעַת שׁוֹפֵר מְצוֹת עֲשֵׂה, וְיוֹם-טוֹב - עֲשֵׂה וְלֹא-תַעֲשֶׂה³⁴, וְאֵין עֲשֵׂה דוֹחָה לֹא-תַעֲשֶׂה וְעֲשֵׂה. מִתֵּר לִתֵּן בְּתוֹכוֹ מַיִם אוּ יֵין אוּ חֲמֵץ בְּיוֹם-טוֹב, פָּדִי לַצִּחְצֻחַ³⁵. וְלֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ מִי־רְגָלִים לְעוֹלָם³⁶, מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, שְׁלֵא יִהְיוּ מְצוֹת בְּזוּיוֹת עָלָיו.

31) ראש השנה לב, ב. לשון שבת ונופש. ראה פכ"א מהל' שבת ה"א. 32) שמא יקצוץ ענף (הל' שבת שם, ה"ו). 33) שמא יתקן כלי שיט (שם פכ"ג ה"ה). 34) "שבתון" שנאמר ביום-טוב הוא מצות-עשה, ו"כל מלאכה לא תעשו" זהו לא-תעשה (למעלה פ"א מהלכות יו"ט ה"ב). 35) ואין זה כמתקן כלי ביום-טוב שאסור (למעלה פ"ד מהלש יו"ט ה"ה). 36) אף-על-פי שתשמישי מצוה, לאחר זמן המצוה, נזרקין (מגילה כו:) - תשמיש מגונה אסור (אדר"ת).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ד' ג' שבט - ספר זמנים - הלכות שופר וסוכה ולולב קכא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) ביאר בו רבינו מי הם המחוייבים לשמוע קול שופר, ומי הם הפטורים. ואם צריך כוונת התוקע. ואם תוקעים בשבת גם כן. ופרטי דברים אלו בארוכה.

- 11 א. הפל תיבין² לשמע קול שופר: פהנים, לויים³, וישאאלים, וגרים, ועבדים⁴ משחררים. אבל נשים
- 12 ועבדים⁵ וקטנים - פטורין. מי שחציו עבד וחציו
- 13 בן-חורין, וטמטום⁶ ואנדרוגינוס⁷ - תיבין⁸.
- 14

(2) ראש השנה כט, א. (3) חידוש הוא בכהנים ולויים, לפי שכל עצמן של תקיעות בראש השנה אנו למידים מיובל, וכהנים ולויים אינם דיני יובל שבקרקעות, שהרי שנינו "כהנים ולויים מוכרים וגואלים בין לפני היובל בין לאחר היובל", והיה מקום לטעות שאינם גם במצות תקיעות דראש-השנה (גמרא, שם). (4) ש"מצוות-עשה שהזמן גרמן" (=מצוות התלויות בזמן ידוע) נשים פטורות מהן, ועבדים אינם חייבים במצוות אלא כנשים. (5) עבד כנעני של שני שותפין ששחרר אחד את חלקו, והשני לא שחרר, ונמצא שחלקו המשוחרר הוא בן חורין כישראל וחייב במצות שופר, והחלק השני פטור. (6) אדם שעור מכסה את אבר המין שלו, ואין ידוע אם הוא זכר או נקבה. (7) זה שיש לו שני אברי המין, גם של זכר וגם של נקבה. (8) הטמטום והאנדרוגינוס מחמת ספק איש, וחצי עבד מחמת צד חירות שבו.

- 15 ב. כל מי שאינו חיב בדרך, אינו מוציא את החיב
- 16 ידי חובתו⁹. לפיכך אשה או קטן שתקעו בשופר -
- 17 השומע מהן לא יצא. אנדרוגינוס¹⁰ מוציא את מינו,
- 18 ואינו מוציא את שאינו מינו¹¹. טמטום אינו מוציא,
- 19 לא את מינו¹² ולא שאינו מינו¹³; שהטמטום
- 20 שנקרע, אפשר שימצא זכר ואפשר שימצא נקבה.

(9) משנה, ראש השנה כט, א. אבל אם הוא מחוייב אלא שיצא ידי חובת המצוה, יכול להוציא חברו, ואפילו לברך בשבילו, מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, וכל זמן שלא יצא חברו - כאילו לא יצא הוא ('רבינו מנחם'). (10) שכל מין האנדרוגינוס אחד הוא, אם זה זכר גם זה זכר, ואם זה נקבה גם זה כמזה. (11) זכר. שמא הוא בכלל נקבה שהתורה פטרה. (12) טמטום כמזה, שמא הוא נקבה והשני זכר. (13) זכר.

- 21 ג. וכן מי שחציו עבד וחציו בן-חורין - אינו מוציא
- 22 אפילו עצמו, שאין צד עבדות שבו מוציא צד חרות
- 23 שבו¹⁴. אלא כיצד יצא ידי חובתו? שישמע מבין
- 24 חורין שיתקע לו.

(14) שהתקיעה יוצאת גם ע"י תקיעת חלק שאינו מחוייב בה (ר"ה כט.).

- 25 ד. המתעסק בתקיעת שופר להתלמד - לא יצא ידי
- 26 חובתו¹⁵. וכן השומע מן המתעסק, לא יצא. נתפון
- 27 שומע לצאת ידי חובתו, ולא נתפון התוקע

(52) שגם הציפוי הוא גורם בקול, ואין זה קול שופר. וכתב הרמב"ם: לפיכך אלו שמציירים צורות לנאותו, לא יפה הם עושים, שהרי נשתנה קולו מחמת אותם ציורים, ואע"פ שאין כולו מצופה במיני הציורים, לפעמים קולו משתנה בהם. ודוקא בציורים עם צבע, אבל סתם חקיקת צורות - מותר (ב"י). (53) כגון שהפנימי עודף על החיצון משני צדדיו, ונתן הפנימי בפיו ותקע בו - כשר. ודוקא אם לא נשתנה קולו במה שהוא נתון בתוך החיצון, שאם נשתנה - נמצא שהקול בא מכח שני שופרות (ב"י). (54) כגון שראש החיצון משוך מחוץ לפנימי, ואין הפנימי נוגע בפיו, לפי שהקול נכנס בפנימי ונכנס גם כן בין הפנימי והחיצון, ונמצא תוקע בשני שופרות. ו"שופר אחד אמר רחמנא, ולא שני שופרות" (כסף-משנה). (55) ששם את השופר במים ורתחין ונעשה רך, ומתוך רכותו הרחיב את המקום הצר ועשהו רחב, ואת המקום הרחב עשהו צר, ומכיון ששינהו פסול, שנאמר (ויקרא כה, ט): "והעברת שופר תרועה" - כדרך שהאיל מעבירו בראשו מחיים, וצריך שיהיה כדרך גדילתו, שהצד הצר מול פני האדם (ר"ה כז:).

- 1 ז. היה ארף וקצרו - פשר⁵⁶. גרדו⁵⁷, בין מפנים בין
- 2 מבחוץ, אפלו העמידו על גלדו⁵⁸ - פשר. היה קולו
- 3 עב או דק או צרוד⁵⁹ - פשר, שכל הקולות פשרין
- 4 בשופר.

(56) ראש השנה כז, ב. השמיענו בזה שלא נאמר שמכיון שקצרו אינו דרך העברתו ('תוספות' שם). או שהמדובר באופן שהיה בו פסול כגון שנסדק וקצרו, שעל-ידי-זה הוא חוזר לכשרותו ('רבינו מנחם' וכסף-משנה). (57) שעשהו דק ע"י הגרידה. (58) השופר מורכב משכבות דקות, והשאינו בו רק שכבה דקה אחת, ובכל זאת כשר ואפילו נשתנה קולו מכמות שהיה, כיון שאין השינוי בו מחמת דבר אחר אלא מצד עצמו של שופר - שכל הקולות כשרים בשופר (ריטב"א). (59) יבש. כי דרך השופרות שמתחממים ומתייבשים מחמת התקיעה ואין קולו צלול וצריך ללחלו במים (כסף-משנה).

- 5 ח. התוקע בתוף הבור⁶⁰ או בתוף המערה - אותן
- 6 העומדים בתוף הבור והמערה, יצאו⁶¹; והעומדים
- 7 בחוץ: אם קול שופר שמעו - יצאו; ואם קול
- 8 הברה⁶² שמעו - לא יצאו. וכן התוקע לתוף חבית⁶³
- 9 גדולה וכיצא בה - אם קול שופר שמע, יצא; ואם
- 10 קול הברה שמע, לא יצא.

(60) משנה, ראש השנה כז, ב. וכתב רבינו האי גאון ז"ל, שהדברים הללו היו צריכים להם בימי השמד, שהיו מתייראים מהגוים לתקוע בגלוי. (61) שבתוך הבור לא נשמע בת-קול אלא קול שופר גרידא. (62) שעם קול השופר שמעו בסוף קול הברה - לא יצאו, שהרי קול פסול מעורב עם קול השופר (רש"י). (63) למעלה כתב "בתוך הבור", כלומר, שעומד בתוך הבור. אבל כאן בחבית שאין דרך להכנס בתוכה, כתב "לתוך חבית", כלומר שעומד מחוצה לה ותוקע אל תוכה (כסף-משנה).

קכב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ד' ג' שבט - ספר זמנים - הלכות שופר וסוכה ולולב

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22) משנה, שם לב, ב. (23) תינוק בן שש ושבע, שיודע מה היא תקיעת שופר - הוא "קטן שהגיע לחינוך". ולפני הגיל הזה, שוודאי אינו יודע, הוא בכלל "קטן שלא הגיע לחינוך", ועיין בפירוש 'רבינו מנוח'. ודעת רבינו שהתינוקות שהגיעו לחינוך מעכבים אותם מלתקוע בשבת, וכגירסת הרי"ף והגאונים בגמרא שם לג. וראה בלחם-משנה כאן בשם גמרא כתב-יד, ובהגהות הגר"א שם. (24) לפי שביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת ודאי מעכבין אותן, שלא יאמרו שתוקעין בר"ה שחל להיות בשבת (מגיד-משנה). (25) שאומרים להם תקעו ומלמדים אותם (מגיד-משנה). (26) כלומר, אע"פ שבשבת אם הגיע לחינוך מעכבין אותם מלתקוע, וכל-שכן שאין מתעסקין עמהם - ביו"ט אפילו הגיע לחינוך, מתעסקין עמהם. ולפי"ז עד "ללמוד" הפסיק הענין, והמילה "ביו"ט" נמשך למטה (מגיד-משנה). ואולי צ"ל "וביום-טוב".

ח. כשגזרו שלא לתקע בשבת, לא גזרו אלא במקום שאין בו בית-דין; אבל בזמן שהיה בית-המקדש קיים, והיה בית-דין הגדול בירושלים - היו הכל תוקעין בירושלים²⁷ בשבת, כל-זמן שבית-דין יושבין²⁸. ולא אנשי ירושלים בלבד, אלא כל עיר שהיתה בתוך תחום ירושלים, והיתה רואה ירושלים - לא שתהיה בתוך הגזול²⁹, והיתה שומעת קול תקיעת ירושלים - לא שתהיה בראש ההר³⁰, והיתה יכולה לבוא בירושלים - לא שהיה נהר מפסיק ביניהם; אנשי אותה העיר היו תוקעים בשבת בירושלים. אבל בשאר ערי ישראל לא היו תוקעין.

27) רבינו מפרש במשנה שם כט: "במקדש היו תוקעין", שגם ירושלים בכלל מקדש. ולא אמר התנא "בירושלים היו תוקעין" - להשמיענו שהגזירה "שמא יעבידנו ד' אמות ברה"ר", גזירה ישנה שהיתה, עוד מימי היות המשכן בנוב וגבעון ('תפארת ישראל'). (28) ראה בפ"ג מהל' סנהדרין ה"א, שבית-דין הגדול היו יושבים בשבתות ובימים-טובים בבית המדרש שבהר הבית, והטעם שהתירו אז את התקיעה בשבת - שכיון שיש מקדש בעיר וגם סנהדרין יושבין שם, אימת מקדש עליהן ואימת ב"ד עליהן, ולא יבואו להוציא לרשות הרבים ('תפארת ישראל'). (29) שאע"פ ששומעת קול התקיעות - אינה רואה את ירושלים. (30) שאע"פ שיכולה לראות - אינה שומעת התקיעות.

ז. ובזמן הזה, שחרב בית-המקדש - כל מקום שיש בו בית-דין קבוע³¹, והוא שהיה סמוך³² בארץ-ישראל - תוקעין בו בשבת. ואין תוקעין בשבת, אלא בבית-דין שקדשו את החדש; אבל שאר פתרידיגין, אין תוקעין בהן, אף-על-פי שהן סמוכין. ואין תוקעין אלא בפני בית-דין גדול³³ בלבד, כל זמן שהן יושבין; ואפלו ננערו לעמד³⁴ ולא עמדו - תוקעין בפניהם. אבל חוץ לבית-דין אין תוקעין. ולמה תוקעין בפני בית-דין? מפני שבית-דין זריזין הן, ולא יבואו התוקעין להעביר

1 להוציאו; או שנתפון התוקע להוציאו, ולא נתפון השומע לצאת - לא יצא ידי חובתו, עד שיתפון שומע ומשמיע¹⁶.

15) שם לב, ב. שמצוות צריכות כוונה, לצאת ידי חובת המצוה. ובהל' חמץ ומצה (פ"ו ה"ג) פסק, שאם אכל מצה בלא כוונה - יצא ידי חובתו. ועיי"ש. (16) ראש השנה כח, ב.

ה. מי שתקע¹⁷, ונתפון להוציא כל השומע תקיעתו, ושומע השומע ונתפון לצאת ידי חובתו, אף-על-פי שאין התוקע מתפון לזה פלוני ששמע תקיעתו, ואינו יודעו - יצא, שהרי נתפון לכל מי שישמענו. לפיכך, מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו, ושומע התקיעות משליח-צבור - יצא, אם נתפון לצאת; שהרי שליח-צבור מתפון להוציא את הרבים ידי חובתן.

17) משנה, שם, כז, ב. ושם בגמרא (כט). פירשו משום ששליח ציבור מכין להוציא כל שומעיו בכל מקום שהם.

ו. יום-טוב¹⁸ של ראש-השנה שחל להיות בשבת - אין תוקעין בשופר בכל מקום; אף-על-פי שהתקיעה משום שבות¹⁹, ומן הדין היה שתוקעין - יבוא עשה של תורה וידחה שבות של דבריהם. ולמה אין תוקעין? גזירה שמא יטלנו בידו ויליכנו למי שיתקע לו, ויעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים²⁰, או יציאו מרשות לרשות²¹, ויבוא לידי אסור סקילה; שהכל חייבים בתקיעה, ואין הפל בקיאת לתקע.

18) משנה, שם כט, ב. (19) שמא יתקן כלי שיר (פכ"ג מהל' שבת ה"ד). (20) ואלמלא חשש זה, היה מותר לתקוע, ולא גזרו שמא יתקן כלי שיר, שאף בזה חייב סקילה שהרי הוא בכלל "מכה בפטיש" (רמב"ם הלכות שבת שם) - מפני ששבות זה נוהג גם ביום-טוב, שהרי גם בו אסור לתקן כלי, ונמצא שבטלה מצות תקיעה בראש השנה (לחם-משנה). (21) מרשות היחיד לרשות הרבים, בגמרא (שם) לא נזכר אלא שמא יעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים, וב'תוספות' שם העירו, למה לא הזכירו גם שמא יציאו מרשות היחיד לרשות הרבים, עיי"ש. וביום כיפור של יובל לא גזרו חכמים בזה, אף-על-פי שגם ביום כיפור ישנו איסור הוצאה כמו בשבת (ראה בפ"א משביתת עשור ה"ב) - שאם כן תבטל מצוה זו, אבל בראש השנה תתקיים המצוה ביום-טוב שחל ביום חול ('טורי אבן').

ז. התינוקות²² שלא הגיעו לחנוך²³, אין מעכבין אותן מלתקע בשבת שאינה יום-טוב של ראש-השנה²⁴, כדי שילמדו. ומתיר לגדול שיתעסק עמהן²⁵ כדי ללמדן ביום-טוב²⁶ - בין קטן שהגיע לחנוך, בין קטן שלא הגיע לחנוך; שהתקיעה אינה אסורה אלא משום שבות.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ה' ד' שבט - ספר זמנים - הלכות שופר וסוכה ולולב קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 בַּיְנֵיהֶן בָּעֵת שֶׁמִּיבְבִין⁵, או הָאֲנָחָה, כְּדֶרֶךְ שִׁיאָנֹחַ
20 הָאָדָם פַּעַם אַחֵר פַּעַם, כְּשִׁידָאג לְבוּ מִדְּבַר גָּדוֹל⁶,
21 או שְׁנִיָּהם בָּאֶחָד: הָאֲנָחָה, וְהִלְלָה שְׁדִרְפָּה לְבוֹא
22 אַחֲרֶיהָ, הֵן הַנְּקֵרָאִין תְּרוּעָה; שְׁכָף דֶּרֶךְ הַדּוּאָג -
23 מִתְאַנֵּחַ תַּחֲלָה, וְאַחֲרֵיכֵן מִלֵּיל. לְכָף אָנוּ עוֹשִׂין
24 הַכָּל⁷.

5) שמשמיעות קולות קצרים ותכופים זה לזה והוא מה שאנו קוראים תרועה. 6) שמשמיע קול אחר קול ומאריך בהם קצת כדרך הבוכה בתחילת בכייתו וזה מה שאנו קוראים שברים. 7) לצאת ידי ספק.

25 ג. הִלְלָה הִיא שְׁאָנוּ קוֹרְאִין תְּרוּעָה; וְהָאֲנָחָה זֶה אַחֵר
26 זֶה, הִיא שְׁאָנוּ קוֹרְאִין אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים. נִמְצָא
27 סֵדֶר הַתְּקִיעוֹת כֵּן הוּא: מְבָרֵךְ וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה,
28 וְאַחֲרֶיהָ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים, וְאַחֲרֶיהָ תְּרוּעָה, וְאַחֲרֶיהָ
29 תְּקִיעָה; וְחֹזֵר כְּסֵדֶר זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים⁸. וְתוֹקֵעַ
30 תְּקִיעָה, וְאַחֲרֶיהָ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים⁹, וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה;
31 וְחֹזֵר כְּסֵדֶר זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה,
32 וְאַחֲרֶיהָ תְּרוּעָה, וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה; וְחֹזֵר כְּסֵדֶר הַזֶּה
33 שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. נִמְצָא מִגֵּן הַתְּקִיעוֹת שְׁלֹשִׁים, כְּדִי
34 לְהַסְתַּלַּק מִן הַסֶּפֶק.

8) שצריך לשמוע תשע קולות. 9) מספק שמא שברים הם התרועה.

35 ד. שְׁעוֹר תְּרוּעָה - כְּשִׁתִּי תְּקִיעוֹת. שְׁעוֹר שְׁלֹשָׁה
36 שְׁבָרִים - כְּתְרוּעָה. הֵרִי שְׁתַּקַּע וְהִרִיעַ, וְתַקַּע תְּקִיעָה
37 אֲרָפָה וּמִשָּׁף בֵּה כְּשִׁתִּים בְּרֵאשׁוֹנָה - אֵין אוֹמְרִים,
38 תַּחֲשֹׁב כְּשִׁתִּי תְּקִיעוֹת, וְיִרִיעַ אַחֲרֶיהָ וְיַחֲזוֹר וְיַתַּקַּע;
39 אֶלָּא אֶפְלוּ מִשָּׁף בֵּה כָּל הַיּוֹם, אֵינָה אֶלָּא תְּקִיעָה
40 אַחַת; וְחֹזֵר וְתוֹקֵעַ וּמִרִיעַ וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים.

41 ה. שָׁמַע תְּקִיעָה אַחַת כְּשִׁעָה אַחַת, וּשְׁנִיָּה כְּשִׁעָה
42 שְׁנִיָּה; אֶפְלוּ שָׁהָ כָּל הַיּוֹם כָּלוּ - הֵרִי אֵלוּ
43 מַצְטָרְפִין, וְיִצָּא יְדֵי חוֹבְתוֹ. וְהוּא, שִׁישָׁמַע כָּל כְּבֹא
44 מִהֵן עַל סִדְרָה; לֹא שִׁישָׁמַע תְּרוּעָה וְאַחֲרֶיהָ שְׁתִּי
45 תְּקִיעוֹת, או שְׁתִּי תְּקִיעוֹת וְאַחֲרֶיהָ תְּרוּעָה¹⁰ וְכִיִּצָּא
46 בְּזֶה.

10) שצריך שתהא פשוטה (=תקיעה) לפני התרועה ופשוטה לאחריה.

47 ו. שָׁמַע תְּשַׁע תְּקִיעוֹת מִתְשַׁעָה בְּנִי-אָדָם בְּאֶחָד - לֹא
48 יִצָּא¹¹ אֶפְלוּ יְדֵי אַחַת¹². תְּקִיעָה מְזֵה, וְתְרוּעָה מְזֵה,
49 וְתְקִיעָה מְשָׁלִישִׁי, בְּזֶה אַחֵר זֶה - יִצָּא, וְאֶפְלוּ
50 בְּסִרְוִיגִין, וְאֶפְלוּ כָּל הַיּוֹם כָּלוּ. וְאֵינוּ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ
51 עַד שִׁישָׁמַע כָּל הַתְּשַׁע תְּקִיעוֹת, שְׁכָלָן מְצִיָּה אַחַת
52 הֵן, לְפִיכָף מַעֲבֹבֹת זֶה אֵת זֶה.

11) והיינו שאחד עשה תקיעה והשני תרועה והשלישי

1 הַשּׁוֹפָר בְּפִנְיָהֶם בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים, שְׁבִית-דִּין מְזִהֲרִין
2 אֶת הָעָם וּמוֹדִיעִין אוֹתָן.

31) דיינים קבועים, ולא שנודמנו שם במקרה (ר"ה כט:).
32) ענין סמיכה היא נתינת רשות וכוח לדון, וזה נמשך ממשה רבינו שהוא סמך את יהושע והזקנים, והם סמכו הבאים אחריהם (ראה בפ"ד מהל' סנהדרין ה"א). אולם רבינו אלפסי סובר, שאין אנו צריכים בית-דין סמוך, אלא בית-דין קבוע ומובחר, וכן נהג הלכה למעשה שהיו תוקעין לפניו ברא"ה שחל בשבת. 33) בית-דין סמוך וקבוע (כסף-משנה). 34) התכוננו לעמוד. בעיא שלא נפשטה (בגמרא ר"ה ל.) ופסק רבינו לקולא, לפי שכל ענין זה אינו אלא מדרבנן (מגיד-משנה).

3 י. בְּזִמְן הַזֶּה, שְׁאָנוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי זָמִים בְּגִלּוֹת³⁵ -
4 כְּדֶרֶךְ שְׁתוֹקְעִין בְּרֵאשׁוֹן, תוֹקְעִין בְּשֵׁנִי. וְאֵם חַל יוֹם
5 רֵאשׁוֹן לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת³⁶, וְלֹא הָיָה בְּמָקוֹם בֵּית-דִּין
6 הָרְאוּיִין לְתַקַּע - תוֹקְעִין בְּשֵׁנִי בְּלִבְדִּי.

35) לפי החשבון "ואין יום-טוב שני להסתלק מן הספק אלא מנהג בלבד" (פ"ו מהל' יו"ט הי"ד) וידוע וברור שהיום הראשון הוא יום-טוב, והשני אינו אלא מנהג בלבד, ואעפ"כ חייבים בתקיעות בשני כבראשון (כסף-משנה). 36) ולא כתב אם חל יום שני להיות בשבת, לפי שאי-אפשר ליום ראשון של ראש השנה להיות בערב שבת, כמו שכתב רבינו להלן בפ"ז מהל' קידוש החודש ה"א.

יום ה' ד' שבט ה'תשע"ו

פרק שלישי

1) נתבאר בו שיעור התקיעה וכמותה, וכיצד הוא סדרה, וענין הברכות: מלכיות, זכרונות ושופרות. ומה שיש מזה מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים.

7 א. בְּמָה תְּקִיעוֹת חֵיב אָדָם לְשַׁמַּע בְּרֵאש־הַשָּׁנָה?
8 תְּשַׁע תְּקִיעוֹת. לְפִי שְׁנַאֲמַר 'תְּרוּעָה' בְּיוֹבֵל וּבְרֵאש־
9 הַשָּׁנָה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים²; וְכָל תְּרוּעָה - פְּשוּטָה לְפִנְיָה³
10 וּפְשוּטָה לְאַחֲרֶיהָ⁴. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, שְׁכָל
11 תְּרוּעוֹת שֶׁל חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי אֶחָד הֵן - בֵּין
12 בְּרֵאש־הַשָּׁנָה, בֵּין בְּיוֹם-הַפְּפוּרִים שֶׁל יוֹבֵל - תְּשַׁע
13 תְּקִיעוֹת תוֹקְעִין בְּכָל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶן: תְּקִיעָה וְתְרוּעָה
14 וְתְקִיעָה, תְּקִיעָה וְתְרוּעָה וְתְקִיעָה, תְּקִיעָה וְתְרוּעָה
15 וְתְקִיעָה.

2) בשני העניינים יחד נזכרת התרועה שלש פעמים. בראש השנה: "זכרון תרועה" (ויקרא כג, כד), "יום תרועה" (במדבר כט, א) ויובל ביום כיפור: "שופר תרועה" (ויקרא כה, ט). 3) תקיעה פשוטה בהעברה לפני התרועה. 4) תקיעה פשוטה לאחר התרועה.

16 ב. תְּרוּעָה זֶה הָאֲמִרָה בְּתוֹרָה, נִסְתַּפֵּק לָנוּ בֵּה
17 סֶפֶק, לְפִי אֲרָף הַשָּׁנִים וְרַב הַגָּלוּת, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין
18 הַיָּאָף הִיא: אֵם הִיא הִלְלָה שְׁמִילָלִין הַנָּשִׁים

קכד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ה' ד' שבת - ספר זמנים - הלכות שופר וסוכה ולולב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כגון 'ה' מלך ירגזו עמים'; "זכר ה' לבני אדם
את יום ירושלים"; "וה' אלהים בשופר תקע והלחץ
בסערות תימן". "שמע ישראל ה' אלהינו ה'
אחד"; "אתה הראת לדעת וכו'"; "וידעת היום
והשבת אל לבבך וכו'". כל פסוק מאלו, מלכות
הוא ענינו, אף-על-פי שאין בו זכר מלכות; והרי
הוא כמו "ה' ימלך לעולם ועד"; "ויהי בישרון
מלך וכו'".

י. המנהג הפשוט בסדר התקיעות של ראש-השנה
בצבור כך הוא: אחר שקוראין בתורה ומחזירין
הספר למקומו²⁶, יושבין כל העם²⁷. ואחד עומד²⁸
ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר
קדשנו במצותיו וצונו לשמע קול שופר', וכל העם
עונין 'אמן'. וחוזר ומברך 'שהחיינו', וכל העם
עונין אחריו 'אמן'. ותוקע שלשים תקיעות שאמרנו
מפני הספק על הסדר, ואומרים קדיש, ועומדין
ומתפללין תפלת מוסף. ואחר שגומר שליח-צבור
ברכה רביעית, שהיא 'מלכיות', תוקע תקיעה,
שלשה שברים, תרועה, תקיעה, פעם אחת. ומברך
ברכה חמישית, שהוא 'זכרונות', ואחר שגומרה
תוקע תקיעה, שלשה שברים ותקיעה. ומברך ברכה
ששית, שהיא 'שופרות', ואחר שגומרה תוקע
תקיעה, תרועה ותקיעה פעם אחת, וגומר התפלה.

26 רבנו אברהם בנו של רבינו כתב בענין זה, וזו לשונו:
"ואבא מורי ז"ל ומי שקדמו לו מחכמי המערב ז"ל מנהגם
להחזיר ספר-תורה למקומו קודם התקיעות". 27 אף על
פי שהתוקע צריך לעמוד - לא הטריחו את הציבור בזה.
28 בשופר כתוב "לכם", ובעומר כתוב "לכם", מה עומר
מעומד שהרי נאמר שם "בקמה" אל תקרי בקמה אלא
"בקומה" כלומר מעומד, אף שופר מעומד.

יא. זה שתוקע כשהן יושבין, הוא שתוקע על סדר
הברכות כשהן עומדים²⁹. ואינו מדבר³⁰ בין תקיעות
שמלישב לתקיעות שמעומד³¹. ואם סח ביניהן -
אף-על-פי שעבר, אינו חוזר ומברך.

29 שכיוון שהתחיל במצוה אומרים לו גמור.
30 התוקע. אבל השומעים מותרים לדבר. ויש סוברים שגם
השומעים אסורים לדבר. 31 שהברכות שבדרך לפני
התקיעות הן גם על תקיעות שמעומד.

יב. בדין היה, שיתקעו על כל ברכה, כל בבא מהן³²
שלש פעמים, בדרך שתקעו כשהן יושבין. אלא
בין שניצאו מידי ספק בתקיעות שמלישב, אין
מטריחין על הצבור לחזר בהן כלן על סדר ברכות;
אלא די להן בבא אחת על כל ברכה, כדי שישמעו
תקיעות על סדר ברכות. וכל הדברים האלו -
בצבור; אבל היחיד - בין ששמע על סדר ברכות³³,

תקיעה (=בבת אחת) וכן כולם, לא יצא שכיון שכולם בבת
אחת אין כאן פשוטה לפנייה ולאחריה. 12 מפני שצריך
שתהא התקיעה לפני התרועה, וכאן שומע התקיעות
והתרועות בבת אחת.

ז. הצבור חייבין לשמע התקיעות על סדר הברכות.
כיצד? אומר שליח-צבור 'אבות'¹³ ו'גבורות'¹⁴
וקדשת השם¹⁵ ו'מלכיות'¹⁶, ותוקע שלש; ואומר
'זכרונות'¹⁷, ותוקע שלש; ואומר 'שופרות'¹⁸,
ותוקע שלש; ואומר 'עבודה'¹⁹ ו'הודיה'²⁰ וברכת
כהנים²¹.

13 ברכה ראשונה שמוזכר בה "אלקי אברהם" ומסיים
"מגן אברהם". 14 ברכת "אתה גבור" עד "מחיה
המתים". 15 ברכת "אתה קדוש". 16 ברכה רביעית
שאומר בה פסוקים שמוזכר בהם מלכות שמים. ומסיים
"מלך על כל הארץ" וכולל בה קדושת היום ואומר "מקדש
ישראל ויום הזכרון". 17 מתחלת ב"אתה זוכר" ומסיימת
ב"זוכר הברית". 18 מתחלת ב"אתה נגלית" ומסיימת
ב"שומע תרועה". ובה פסוקים שנוזכרו בהם שופרות.
19 ברכת "רצה". 20 ברכת "מודים". 21 ברכת "שים
שלום".

ח. שלש ברכות אמצעיות אלו של ראש-השנה
ויום-התפילות של יובל²², שהן מלכיות וזכרונות
ושופרות, מעבדות זו את זו²³. וצריך לומר בכל
ברכה מהן עשרה פסוקים מעין הברכה²⁴: שלשה
פסוקים מן התורה, ושלשה מספר תהלים, ושלשה
מן הנביאים, ואחד מן התורה - משלים בו²⁵; ואם
השלים בנביא - יצא. ואם אמר פסוק אחד מן
התורה ואחד מן הנביאים ואחד מן הנביאים - יצא.
ואפילו אמר: 'ובתורתך ה' אלהינו כתוב לאמר',
ואמר פסוק של תורה והפסיק - שוב אינו צריך
כלום.

22 שהיו אומרים בו - ביובל - מלכיות וזכרונות ושופרות,
כמו בראש השנה. 23 שאם אינו יודע את כולם לא אומר
גם את מה שיועד ולא אומר כלום. 24 והוא כנגד עשרה
פסוקים של הללו אל-בקדשו שנאמר בהם "בתקע שופר",
וכנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, שהרי בראש-
השנה נברא העולם וכנגד עשרת הדברות שהוזכר בהם
שופר. 25 לעשרה.

ט. אין מזכירין זכרונות, מלכיות ושופרות של
פרענות. זכרונות - כגון "ויזכר פי בשר המה
וכו'"; מלכיות - כגון "בחמה שפוכה אמלוח
עליכם"; שופרות - כגון "תקעו שופר בגבעה
וכו'". ולא זכרון יחיד, אפילו לטובה, כגון "זכרני
ה' ברצון עמך"; "זכרה לי אלהי לטובה".
24 ופקדונות אינן מזכרונות, כגון "פקד פקדתי
אתכם". ויש לו להזכיר פרענות של אמות עפ"ם,

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום ה' ד' שבט - ספר זמנים - הלכות סוכה קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 בֵּין שְׁלֹא שָׁמַע עַל הַסֵּדֶר; בֵּין מַעֲמֵד בֵּין מִיִּשָּׁב -
2 יָצָא, וְאֵין בָּזָה מִנֶּהֱגָה.

32 רוצה לומר שיתקעו למלכיות כל הבבות הנזכרות
למעלה: תשר"ת, תש"ת ותר"ת. וכן לזכרונות וכן לשופרות.
33 חידוש גדול משמיע רבנו שאפילו ביחיד מותר להפסיק
באמצע התפילה לשמוע התקיעות, ויש סוברים שאסור לו
להפסיק.

3 יג. הַתְּקִיעוֹת אֵינָן מַעֲכָבוֹת אֶת הַבְּרָכוֹת³⁴, וְהַבְּרָכוֹת
4 אֵינָן מַעֲכָבוֹת אֶת הַתְּקִיעוֹת³⁵. שְׁתֵּי עֲזֵרוֹת: בְּאַחַת
5 יוֹדֵעַ בְּרֹדָאֵי שֵׁשׁ שָׁם מִי שִׁיבְרָף לֵהֵן תִּשַּׁע בְּרָכוֹת,
6 וְאֵין שָׁם תוֹקֵעַ; וּבִשְׁנֵיהֶן, סִפֵּק יֵשׁ שָׁם תוֹקֵעַ, סִפֵּק
7 אֵין שָׁם תוֹקֵעַ - הוֹלֵךְ לִשְׁנֵיהֶן³⁶; שֶׁהַתְּקִיעָה מְדַבְּרִי
8 תוֹרָה, וְהַבְּרָכוֹת מְדַבְּרִי סוֹפְרִים.

34 שאם אין יכול לתקוע אף על פי כן יברך הברכות
שבתפילת מוסף. 35 שאם אינו יודע לברך מלכיות
זכרונות ושופרות אף על פי כן יכול לתקוע. 36 שספק
דאורייתא עדיף מוודאי דרבנן.

הַלְכוֹת סִכָּה

פֶּרֶק רְבִיעִי

1 נתבארו בו שיעורי הסוכה: רחבה וגבהה, ושיעור
דפנותיה, ואיכותן וענינן. ותכונת הסוכה, והכשר דפנותיה,
וכמה צריכין שיהיו וממה הן כשרין וכל הנמשך לזה.

9 א. שְׁעוֹר הַסִּכָּה - גְּבִהָה אֵין פְּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טַפָּחִים²,
10 וְלֹא יֵתֵר עַל עֲשָׂרִים אַמָּה³. וְרַחְבָּהּ - אֵין פְּחוֹת
11 מִשְׁבָּעָה טַפָּחִים עַל שְׁבָעָה טַפָּחִים⁴. וְיֵשׁ לוֹ לְהוֹסִיף
12 בְּרַחְבָּהּ אֶפְלוֹי פָּמָה מִלֵּילִין⁵. הֵיתָה פְּחוֹתָהּ מֵעֲשָׂרָה אוֹ
13 מִשְׁבָּעָה עַל שְׁבָעָה, אוֹ גְבוּהָה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה
14 כָּל-שָׁהוּא - הֵרִי זֹו פְּסוּלָהּ.

2 משנה, סוכה ב, א. ורוצה לומר, החלל שלה מן הקרקע
עד הסכך (עירובין ג:). 3 מפני שכתוב (ויקרא כג, מב):
"בסוכות תשבו שבעת ימים", ואמרו חכמים בפירוש פסוק
זה: "אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב
בדירת עראי" - "עד עשרים אמה, אדם עושה דירתו דירת
עראי, למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת
עראי אלא דירת קבע" (סוכה ב. לפי דברי רבא, והלכה
כמותו, ועיין מגיד-משנה). 4 ששה טפחים צריך לגופו,
שיוכל להכניס לסוכה ראשו ורובו, שנחשב כאילו כולו
יושב בסוכה. ועוד טפח אחד לשולחנו (מגיד-משנה).
5 שהרי אמרו על מה שכתוב (ויקרא שם): "כל האזרח
בישראל ישבו בסוכות" - "מלמד שכל ישראל ראויין לישיב
בסוכה אחת" (סוכה כז:).

15 ב. סִכָּה שְׁאֵין לָהּ שְׁלֹשׁ דְּפָנוֹת - פְּסוּלָהּ⁶. הֵיוּ לָהּ
16 שְׁתֵּי דְּפָנוֹת גְּמוּרוֹת⁷ זֹו בְּצֵד זֹו, כְּמִין ג' - עוֹשֶׂה
17 דֶּפֶן שֵׁשׁ בְּרַחְבּוֹ יֵתֵר עַל טַפַּח, וּמַעֲמִידוֹ בְּפָחוֹת
18 מִשְׁלֹשָׁה⁹ סָמוּךְ לְאַחַד מִשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, וְדִיּוּרִיךְ

6 משנה, סוכה ב, א. ולמדו חכמים (שם ו: מן המקראות,
שאין צריך לעשות ארבע דפנות בסוכה, ודי בשלוש. וראה
להלן עוד במה שחידשה ההלכה. 7 שלמות. 8 ג"ם
יוונית, כזה. 9 שיהיה לבוד (=מחובר) לדופן, שכל
פחות משלשה כלבוד הוא. והרי כאילו יש לנו דופן בן
ארבעה טפחים שהוא רובו של הדופן הראוי לסוכה
(=שבעה טפחים). 10 די בשתי דפנות (כשהן סמוכות
כמין גאם יוונית), והשלישית אפילו טפח ומשהו כנ"ל.
11 שמעמיד קנה בסוף הדופן הקטוע הזה מול הדופן
שכנגד, ומעמיד קנה על גביו ועל גבי חלק הדופן שיש
ברחבו יותר על טפח כזה: 12 סוכה, שם. 13 פט"ז
הי"ט. 14 כזה:

ג. הֵיוּ לָהּ שְׁתֵּי דְּפָנוֹת זֹו כְּנֶגֶד זֹו וּבִינְיָהן מִפְּלִשׁ¹⁵
15 - עוֹשֶׂה דֶּפֶן שֵׁשׁ בְּרַחְבּוֹ אַרְבָּעָה טַפָּחִים וּמִשְׁהוּ¹⁶,
16 וּמַעֲמִידוֹ בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה סָמוּךְ לְאַחַת מִשְׁתֵּי
17 הַדְּפָנוֹת¹⁷ וּכְשֶׁרָה; וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהּ צוּרֶת פֶּתַח¹⁸.
18 קָנִים הַיּוֹצֵאִים מִסִּכָּהּ הַסִּכָּה לְפָנֶי הַסִּכָּה, וְדֶפֶן אֶחָת
19 נִמְשָׁכֶת עִמָּהֶן¹⁹ - הֵרִי הֵן פְּסוּלָהּ²⁰.

15 (כזה: 16 סוכה ז, א. כיון ששתי הדפנות אינן
מחוברות זו לזו - לא מספיק בטפח ומשהו כבהלכה ב.
17 שביחד עם החלל יצטרף לרוחב שבעה טפחים.
18 קנה על גבי חלק הדופן שיש בו ארבעה טפחים ומשהו
ועל הדופן שכנגד. כזה: 19 מקלות שסוככים
בהם ונמשכים יותר מאורך קירות הסוכה, ויצא לחוץ לצד
קיר הרביעי הפרוץ, וכוותל אחד היה ארוך יותר מחבירו,
כזה: 20 ואף-על-פי שההמשך הזה אין לו אלא דופן
אחד - רואים את כולו כחלק מהסוכה השלימה (סוכה יט:).

ד. דְּפָנוֹת שֶׁהֵיוּ דְּבוּקוֹת בְּגַג הַסִּכָּה וְלֹא הֵיוּ מְגִיעוֹת
21 לְאַרְצָן²¹: אִם הֵיוּ גְבוּהוֹת מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים
22 - פְּסוּלָהּ; פְּחוֹת מִכֵּן - כְּשֶׁרָה²². הֵיוּ הַדְּפָנוֹת
23 דְּבוּקוֹת לְאַרְצָן, וְלֹא הֵיוּ מְגִיעוֹת לְסִכָּה - אִם גְּבוּהוֹת
24 עֲשָׂרָה טַפָּחִים, אַף-עַל-פִּי שֶׁהֵן רְחוּקִין מִן הַגָּג פָּמָה
25 אַמּוֹת, כְּשֶׁרָה²³; וּבְלִבָּד שֶׁהֵיוּ הַדְּפָנוֹת מְכֻוֹנוֹת תַּחַת
26 שֹׁפֵת הַגָּג²⁴. הִרְחִיק אֶת הַגָּג²⁵ מִן הַדֶּפֶן שְׁלֹשָׁה
27 טַפָּחִים - פְּסוּלָהּ; פְּחוֹת מִכֵּן - כְּשֶׁרָה. תָּלָה מִחֻצָּה
28 שְׁנֵיבֻהָה אַרְבָּעָה וּמִשְׁהוּ בְּאֶמְצַע, בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה
29 סָמוּךְ לְאַרְצָן, וּבְפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה סָמוּךְ לָגַג - הֵרִי זֹו
30 כְּשֶׁרָה²⁶.

21 משנה, סוכה טז, א. 22 שכל פחות משלשה, כמחובר
עם הארץ הוא, וזהו דין "לבוד". 23 הלכה למשה מסיני
היא, שאנו רואין כאילו הדפנות מגיעות לסכך - "גוד אסיק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וראים את הטפה כסתום וחשוב גג (סוכה, שם).
(42) שכיון שיש טפה ישר - הרי הוא אוהל. (43) כלומר,
אם אפשר לעשות ריבוע בתוך העיגול שיחזיק שטח של
שבעה טפחים על שבעה טפחים (סוכה ז:).

ח. סִכּוֹךְ עַל-גַּבֵּי אֶכְסָדְרָה⁴⁴ שֵׁשׁ לָהּ פְּצִימִין⁴⁵ - בֵּין
שְׁהִי נִרְאִין מִבְּפָנִים⁴⁶ וְאִין נִרְאִין מִבְּחוּץ⁴⁷, בֵּין
שְׁהִי נִרְאִין מִבְּחוּץ וְאִין נִרְאִין מִבְּפָנִים - כְּשֶׁרָה⁴⁸.

(44) שיש לה שני כתלים זה כנגד זה, כזה: (מגיד-משנה,
וראה להלן ה"ט). (45) עמודים. (46) שהעמודים בולטים
מזד פנים, כזה: ולמסתכל בחוץ, נראה חלק.
(47) כזה: ומבפנים נראה חלק. (48) כיון שיש עמודים
בולטים, אנו רואים את התקרה של האכסדרה, שהיא תקרה
קבועה, כאילו יורדת וסותמת את הצד השלישי ליד
העמודים (וכמו שכתב רבינו בפ"ז מהל' שבת הלכה לה),
והרי יש כאן שלש דפנות (סוכה יח.). ובמקום שאין תקרה
אין הסוכה כשרה אלא-אם-כן עשה דופן שיש ברחבו
ארבעה טפחים ומשהו ברוח שלישית (למעלה הלכה ג).

ט. לֹא הָיָה לָהּ פְּצִימִין - פְּסוּלָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סִכּוֹךְ
הַעֲשׂוּיָה בְּמַבּוּי, שְׁהִי אֵין לָהּ אֵלָא שְׁנֵי צַדֵּי
הָאֶכְסָדְרָה, וְאֶמְצַע הָאֶכְסָדְרָה אֵין בּוֹ כְּתֹל, וְשִׁכְנָגְדוֹ
אֵין בּוֹ פְּצִימִין.

י. סִכּוֹךְ עַל-גַּבֵּי מַבּוּי שֵׁשׁ לוֹ לְחִי⁴⁹ או עַל-גַּבֵּי בָּאָר
שֵׁשׁ לָהּ פְּסִין⁵⁰ - הָרִי זֶה סִכּוֹךְ כְּשֶׁרָה לְאוֹתָהּ שִׁפְתָּה
שִׁבְתוֹךְ הֶחָג בְּלִבְדָּה⁵¹; מִתּוֹךְ שְׁלֹחֵי זֶה וּפְסִין אֵלוֹ
מִחֲצוֹת לְעִנִּין שִׁפְתָּה - נִחְשָׁב אוֹתָן מִמִּחֲצוֹת לְעִנִּין
סִכּוֹךְ⁵².

(49) מבוי מפולש שאין לו אלא שתי דפנות - כלומר, שתי
שורות של בתים, אחת לצפון ואחת לדרום, ועשה לו צורת
הפתח מצד מזרח ולחי מצד מערב, שאע"פ שלענין סוכה
לא מועילה צורת הפתח שמצד מזרח להחשב כדופן
שלישית - כיון שלענין שבת הרי זו רשות היחיד (פ"ז)
מהל' שבת ה"ג) היא סוכה כשרה בשבת של סוכות.
(50) הם קרשים שהם עושין סביב הבאר, בצורה כזו כאן
מופיע ציור בכדי להחזיר לעול רגלים שיוכלו לשאוב מים
לבהמתם מן הבור שתוכו רשות היחיד והם עומדים ברשות
הרבים, וקרשים אלו הם בני אמה אחת לכאן ואמה אחת
לצד שכנגד, ועל ידי הפסים נעשו סביבות הבאר רשות
היחיד (כמו שכתב רבינו בפ"ז מהל' שבת הכ"י) והוא
סיכך על הפסים האלו. (51) ולא לימים האחרים.
(52) סוכה ז, א ועמוד ב.

יא. נֶעֶץ אַרְבָּעָה קֶנְדִּסִין⁵³ עַל אַרְבַּע זְוִיּוֹת הַגָּג⁵⁴
וּסִכּוֹךְ עַל גָּבֶן - הוֹאִיל וְהַסְכּוֹךְ עַל שִׁפְתָּה הַגָּג,
כְּשֶׁרָה⁵⁵; וְרוֹאִין אֶת הַמִּחֲצוֹת הַתְּחִתוֹנוֹת כְּאִלוֹ הֵן
עוֹלוֹת לְמַעְלָה עַל שִׁפְתָּה הַסְכּוֹךְ.

(53) עמודים. (54) בשפת הגג. (55) כרב נחמן בסוכה ד:

מחיצתא" (=משוך והעלה את המחיצה). (24) שאם אינן
מכוונות, צריכים אנו ל"גוד אסיק" ו"לבוד". וסובר רבינו
ששתי הלכות למשה מסיני במקום אחד - לא נאמרו (ועיין
ט"ז או"ח סי' תרלב סק"א). (25) משנה, סוכה יז, א.
(26) סוכה טז, ב. ומשמיענו בזה, שאף שאנו זקוקין
להשתמש פעמיים בהלכה זו של "לבוד", פעם מן המחיצה
לקרקע, ופעם מן המחיצה לגג - בכל זאת כשרה.

ה. הַעֲשֹׂשָׁה סִכְתּוֹ בֵּין הָאֵילָנוֹת, וְהָאֵילָנוֹת דִּפְנוֹת
לָהּ²⁷ - אִם הָיוּ חֲזָקִים, או שֶׁקָּשָׁר אוֹתָם וְחֲזָק אוֹתָם,
עַד שֶׁלֹּא תִהְיֶה הָרוּחַ הַמְּצוּיָה מְנִידָה אוֹתָם²⁸ תָּמִיד,
וּמֵלֵא בֵּין הָאֲמִירִים²⁹ בְּתֵבָן וּבְקָשׁ פְּדִי שֶׁלֹּא תִנִּיד
אוֹתָם הָרוּחַ, וְקָשָׁר אוֹתָם - הָרִי זֶה כְּשֶׁרָה; שֶׁכָּל
מִחֲצָה שְׁאִינָה יְכוּלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה שֶׁל
יְבִשָּׁה³⁰, אֵינָה מִחֲצָה.

(27) משנה, סוכה כד, ב. (28) אף-על-פי שאין בכוחה
להפילם - כיון שמנידה אותם, אינם מחיצה (סוכה שם,
בגמרא). (29) הענפים, נוסחא אחרת: "האורין".
(30) אף-על-פי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של ים
שהיא חזקה יותר - כיון שסוכה דירה עראית היא (סוכה
כג. כרבי עקיבא). וראה להלן ה"ו.

ו. הַעֲשֹׂשָׁה סִכְתּוֹ בְּרֹאשׁ הָעֵגְלָה³¹ או בְּרֹאשׁ הַסְּפִינָה³²
- כְּשֶׁרָה³³, וְעוֹלִין לָהּ בְּיוֹם-טוֹב. בְּרֹאשׁ הָאֵילָן³⁴ או
עַל גַּבֵּי הַגָּמֶל - כְּשֶׁרָה³⁵, וְאֵין עוֹלִין לָהּ בְּיוֹם-טוֹב;
לְפִי שֶׁאִסּוּר לַעֲלוֹת בְּיוֹם-טוֹב בְּאֵילָן אוֹ עַל גַּבֵּי
בְּהֵמָה³⁶. הָיוּ מְקַצֵּת הַדִּפְנוֹת עֲשׂוּיּוֹת בִּידֵי אָדָם
וּמְקַצֵּת אֵילָנוֹת - רוֹאִין, כֹּל שֶׁאֵלוֹ נִטְלוּ הָאֵילָנוֹת,
הִיא יְכוּלָה לַעֲמֹד בַּדִּפְנוֹת שְׁבִידֵי אָדָם, עוֹלִין לָהּ
בְּיוֹם-טוֹב³⁷.

(31) שהתקין לו סוכה בתוך מושב העגלה, אף שהעגלה או
הספינה אינה קבועה במקום אחד. (32) במקום הגבוה
ביותר בספינה, שהרוחות שולטות שם בחזקה.
(33) כשהיא יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה, כמו
שכתב רבינו למעלה. (34) בסיס הסוכה הוא האילן עצמו,
ועשה לו קירות וסכך. (35) לחול-המועד, שאין איסור
לעלות אליה. (36) ביצה לו, ב. ופכ"א מהל' שבת ה"ו
וה"ט). (37) סוכה כב, ב. וכג, א.

ז. סִכּוֹךְ שְׁאִין לָהּ גֶגֶר - פְּסוּלָהּ³⁸. מִיֵּצֵד? כְּגוֹן שְׁהִי
רֹאשֵׁי הַדִּפְנוֹת דְּבוּקוֹת זֶה בְּזֶה כְּמִין צָרִיף³⁹; או
שֶׁסָּמַךְ רֹאשׁ הַדִּפֵּן שֶׁל סִכּוֹךְ לַכֶּתֶל⁴⁰ - אִם הָיָה לָהּ
גֶגֶר אֲפִלּוּ טַפֵּחַ⁴¹, או שֶׁהִגְבִּיהַ הַדִּפֵּן הַסָּמוּךְ לַכֶּתֶל מִן
הַקָּרָקַע טַפֵּחַ, הָרִי זֶה כְּשֶׁרָה⁴². סִכּוֹךְ עֵגְלָה - אִם יֵשׁ
בְּהֶקְפָּה פְּדִי לְרַבֵּעַ בָּהּ שְׁבָעָה טַפָּחִים עַל שְׁבָעָה
טַפָּחִים⁴³, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין לָהּ זְוִיּוֹת, הָרִי זֶה כְּשֶׁרָה.

(38) שאין זה אוהל, כיון שלא ניכר מהו גג ומהו כותל.
(39) שם יט, ב. כזה: (40) כזה: (41) שלא סמך ממש
אל הקיר והשאר רווח בין הכותל לסוכה שיעור טפח, ואנו

23 כָּה עֲמִידָה⁷⁴, וַיֵּשׁ בּוֹ הַכֶּשֶׁר סִכָּה⁷⁵ - פְּסוּלָה; שְׂאִין
24 אֵלוֹ מְחֻצוֹת הַנִּפְרוֹת⁷⁶, וְנִמְצָא עַל-גַּב הָעֲמִידָה סִכָּךְ
25 כֶּשֶׁר בְּלֹא דְפָנוֹת.

(67) כעין ספסל מעצים או מאבנים, מוגבה מהארץ.
(68) סמוך לדופן ממש שמנגד לפתח, ונקראת אמצעית, שסתם סוכה היא בת שלש דפנות, והרביעית היא כולה פתח (רש"י סוכה שם). (69) שנוגעת בשתי הדפנות מזה ומזה, כזה: (70) שהרי מקרקעית האיצטבה ועד הסכך אין גובה עשרים אמה. וי"א שמכיון שהיא כשרה במקום זה, כשרה היא אפילו מהאיצטבה והלאה, כדין פסל היוצא מן הסוכה למעלה ה"ג (רש"י סוכה שם). (71) בצד קיר אחד והגיעה עד הדופן האמצעי, כזה: (72) שכן היא ההלכה, שעד ארבע אמות רואים אנו את הסכך כאילו הוא חלק מהקיר שנתעקם ונשתפץ מקרקעיתה. וזו היא: "דופן עקומה", ראה להלן פ"ה הי"ד. ומקור הדברים בסוכה ד. (73) סוכה, שם. והשמיענו בזה, שאומרים "דופן עקומה" בכל הרוחות. (74) גבוה עשרה טפחים (סוכה ד:). (75) שבעה טפחים על שבעה טפחים. והיה רחוק ארבע אמות מהדופן, הא לאו הכי - כשר כמו באיצטבה (מגיד-משנה). (76) שאף-על-פי שבעמוד גבוה עשרה, אמרו "גודר אסיק מחיצתא" (ראה למעלה הי"א), ואם כן הרי יש כאן סוכה כשרה, שהרי על גבי העמוד אין הסוכה גבוהה מעשרים אמה - אף-על-פי-כן אין הסוכה כשרה, שסוף-כל-סוף אין כאן מחיצות ממש, הניכרות לעין (סוכה שם, לדעת רבא).

26 זֹו. הִיָּתָה פְּחוּתָהּ מֵעֲשָׂרָה⁷⁷, וְחָקַק בָּהּ⁷⁸ לְהַשְׁלִימָהּ
27 לְעֲשָׂרָה - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת חֶקֶק וְלִפְתָּל שְׁלִשָּׁה
28 טַפְחִים, פְּסוּלָה; פְּחוּת מִכֵּן, כְּשָׂרָה; שְׁפָל פְּחוּת
29 מִשְׁלָשָׁה, הֲרִי הוּא כְּדִבּוּק⁷⁹, כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת
30 שְׁבֻתָּה⁸⁰.

(77) מעשרה טפחים בגובה. (78) חפר בתוך האדמה שיעור של סוכה בעומק. (79) ואנו רואים כאילו הכתלים מגיעים אל החקק. וההלכה של "דופן עקומה", להכשיר עד ארבע אמות, אינה אלא במקום שישנם דפנות כדין וכהלכה, ולא כשהדפנות הם למטה מעשרה ואינם דפנות כלל וכלל (סוכה ד:). (80) פי"ד ה"ז.

31 זֹו. דָּפְנֵי סִכָּה כְּשִׁירִין מִן הַכֹּל⁸¹, שְׂאִין אָנוּ צְרִיכִין
32 אֲלֵא מְחֻצָּה מִכָּל מְקוֹם, וְאִפְלוּ מִבְּעַלְ-יָחִים⁸².
33 וְעוֹשֶׂה אָדָם אֵת חֲבֵרוֹ דָּפֵן בְּיוֹם-טוֹב, כְּדִי שֵׁאֵכָל
34 וְיִשְׁתֶּה וְיִישֵׁן בְּסִכָּה כְּשָׂרָה, שִׁחֲבֵרוּ דָּפֵן לָהּ. וְהוּא,
35 שִׁעֲשֶׂה אוֹתוֹ שְׁלֹא לְדַעַת זֶה שֶׁנַּעֲשֶׂה דָּפֵן⁸³; אֲבָל
36 אִם עָשָׂהוּ לְדַעַת - אִסּוּר בְּיוֹם-טוֹב, וּמִתֵּר בְּשָׂאֵר יָמֵי
37 הַחֵג. וְכֵן עוֹשֶׂה בְּכָלֵים דָּפֵן רְבִיעִית בְּיוֹם-טוֹב; אֲבָל
38 דָּפֵן שְׁלִישִׁית, לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּכָלֵים בְּיוֹם-טוֹב,
39 לְפִי שֶׁהוּא מְכַשֵּׁר הַסִּכָּה, וְאֵין עוֹשִׂין אֵהָל עֲרָאִי
40 בְּיוֹם-טוֹב⁸⁴.

(81) משנה, סוכה יב, א: "וכולן (=כל הפסולים לסכך)

שאמר שפלוגתת רבי יעקב וחכמים אינה אלא אם נעץ הקונדיסים באמצע הגג, ובוזה פוסלים חכמים, אבל בשפת הגג לדברי הכל כשר, שאנו אומרים "גודר אסיק מחיצתא" (ראה למעלה הערה כב). וכל זה לפי גירסת רב שרירא גאון בסוכה שם, אבל לפי נוסחתנו - נשאר הדבר ב"תיקון", ועיין ראב"ד.

1 יב. סִכָּה שֵׁשׁ לָהּ פְּתָחִים רַבִּים, וַיֵּשׁ בְּכַתְלֶיהָ
2 חֲלוֹנוֹת הַרְבֵּה - הֲרִי זֹו כְּשָׂרָה⁸⁵; וְאִף-עַל-פִּי שְׁפָרוּץ
3 מִרְבֵּה עַל הָעוֹמֵד. וּבִלְבָד שְׁלֹא יִהְיֶה שֵׁם פְּתָח יִתֵּר
4 עַל עֲשָׂרָה⁸⁷. אֲבָל אִם הִיָּה שֵׁם פְּתָח יִתֵּר עַל עֲשָׂרָה -
5 אִף-עַל-פִּי שֵׁשׁ לָהּ צִוֵּרֶת פְּתָחֶהּ⁸⁸, צְרִיף שְׁלֹא יִהְיֶה
6 הַפְּרוּץ מִרְבֵּה עַל הָעוֹמֵד.

(56) רוצה לומר, כשהיו שתי דפנות גמורות, ובדופן השלישי עשה קנים שמרוחקים זה מזה יותר משלשה טפחים במשך כל המחיצה (סוכה ז). קולא היא בדופן השלישית כמו שהקילו במחיצת טפח למעלה ה"ב (מגיד-משנה). (57) כלומר, שלא יהיה פרוץ בין קנה לחבירו במקום אחד יותר מעשר אמות. (58) שפתח שהוא יותר מעשר אמות אינו פתח, שלא רגילים לעשות פתח רחב כזה. וראה מה שכתב רבינו בפט"ז מהל' שבת הט"ז.

7 יג. סִכָּה שְׂאִירָהּ⁸⁹ גְּבוּהָ מֵעֲשָׂרִים אָמָה, וּמַעֲטָה
8 בְּכָרִים וּכְסֻתוֹת⁹⁰ - אֵינִי מַעוּט⁹¹, וְאִפְלוּ בְּטָלָם⁹².
9 מַעֲטָה בְּחֶבֶן וּבְטָלוּ - הֲרִי זֶה מַעוּט; וְאֵין צְרִיף
10 לִימֵר עֶפֶר וּבְטָלוּ. אֲבָל בְּעֶפֶר סֵתָם, אֵינִי מַעוּט⁹³.
11 הִיָּתָה גְּבוּהָ מֵעֲשָׂרִים אָמָה, וְהוֹצִיץ⁹⁴ יוֹרְדִין לְתוֹךְ
12 עֲשָׂרִים - אִם הִיָּתָה צֵלְתָן מִרְבֵּה מְחַמֶּתָן⁹⁵, יִתְחַשְּׁבוּ
13 כְּגִג עֶבְהָ⁹⁶ וּבְשָׂרָה.

(59) כלומר, חללה=מקרקעית הסוכה עד הסכך. (60) שנתן על קרקעית הסוכה כרים וכסתות, ומתוך כך נתמעט חללה. (61) אינה נמעטת משיעורה. (62) שחשב בדעתו להניחם שם לעולם (מגיד-משנה) - כיון שעל-פי הרוב לא נוהגים לבטל דברים אלה. ואף שהוא ביטל - בטלה דעתו אצל כל אדם (סוכה ד). (63) אע"פ שלא ינטלו משם כל ימי החג - כיון שהוא עתיד לפנותו לאחר החג (מגיד-משנה). (64) ענפים קטנים עם העלים שלהם. (65) כלומר, אם תסלק את הסכך העליון - יהיה הצל מרובה מהשמש, מחמת ההוצים. (66) וחללה של הסוכה הוא פחות מעשרים אמה (סוכה ד).

14 יד. בְּנָה אֵיצְטָבָה⁹⁷ בָּהּ כְּנָגֵד דָּפֵן הָאֲמָצְעִית⁹⁸ עַל-פְּנֵי
15 כְּלָהָ⁹⁹ - אִם יֵשׁ בְּאֵיצְטָבָה שְׁעוֹר רַחֵב הַסִּכָּה,
16 כְּשָׂרָה¹⁰⁰. בְּנָה אֵיצְטָבָה כְּנָגֵד דָּפֵן הָאֲמָצְעִית מִן
17 הַצֵּד¹⁰¹ - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת אֵיצְטָבָה וְלִכְתָּל אֲרָבַע אַמּוֹת,
18 פְּסוּלָה; פְּחוּת מֵאֲרָבַע אַמּוֹת, כְּשָׂרָה¹⁰². בְּנָה אֵיצְטָבָה
19 בְּאֲמָצְעִיהָ - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת אֵיצְטָבָה וְלִכְתָּל אֲרָבַע
20 אַמּוֹת לְכָל רוּחַ, פְּסוּלָה; פְּחוּת מֵאֲרָבַע אַמּוֹת,
21 כְּשָׂרָה¹⁰³; וּכְאֵלוּ הַמְחֻצוֹת נוֹגְעוֹת בְּאֵיצְטָבָה, וְהֲרִי
22 מִן הָאֵיצְטָבָה וְעַד הַסִּכָּה פְּחוּת מֵעֲשָׂרִים אָמָה. בְּנָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ד. אליבא דרבא). ונראה מדברי רבינו שאין כאן אלא זהירות לכתחילה, אבל אינה פסולה בדיעבד ('מעשה רוקח' בהקדמה בשם גליון על הרמב"ם). (10) במטילי מתכות שטרם נעשו מהם שום כלי, ואינם מקבלים טומאה. ואף שיסודם מהארץ - פסולה, שצריך שיהיה צומח מהארץ. (11) שלא נעבדו ואינם מקבלים טומאה. (12) הגביהה ועשאה לסכך על הסוכה (משנה, סוכה יא.). (13) שכן דרכן של גפנים שענפיהן מתפשטים. (14) ומחובר פסול לסכך. (15) סוכה טו, א. (16) של קנים וקש וגמי (משנה, סוכה יט:). (17) שבלו ונקרעו (שם טו:). (18) שלא נשברו כל כך, עד שהשכירה תבטל הטומאה מהם.

כשרים לדפנות". שהדפנות לא נקראים סוכה, ואינם בכלל מה שאמרו (סוכה יב.): חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך - אין לך אלא פסולת גורן ויקב ולא יותר (ראה להלן פ"ה ה"א). (82) כרבי יהודה (סוכה כג.). (83) רוצה לומר, שלא ידע אותו שהועמד שם שבשביל מחיצה הועמד שם. שאם ידע, הרי זו דרך קביעות, ומחיצה קבועה אסור לעשותה ביו"ט (לבוש). וראה בדברי רבינו בפט"ז מהל' שבת הכ"ג. ויש אומרים שכל זה אינו אלא בדופן השלישי שהוא מעיקר הסוכה, אבל בדופן רביעי, שהסוכה כשרה בלעדו, מותר אפילו לדעתו (הראב"ד). (84) עירובין מד, א.

פרק חמישי

(1) נתבאר בו דיני הסכך ממה שראוי שיהיה, ומאי זה דבר הם פסולים, ואם מקצת הסכך כשר ומקצתו פסול מה דינו. ואם צריך עשיה לשמה גם כן, וסוכה בתוך סוכה, וכיוצא בדברים אלו.

א. הסכך² של ספה אינו כשר מכל דבר. אין מספיקין אלא בדבר שגדולו מן הארץ³, שנועקר מן הארץ⁴, ואינו מקבל טמאה⁵, ואין ריחו רע⁶, ואינו נושר ואינו נוכל תמיד⁷.

(2) הכיסוי שעל הסוכה. (3) שצומח מן הארץ, שנאמר (דברים טז, יג): "חג הסוכות תעשה לך וכו' באספך מגרנך ומיקבך", ומכאן למדו חכמים (סוכה יב.), שצריך לסכך בדבר שגדולו מן הארץ, כמו גורן ויקב. (4) כגורן ויקב שהם תלושים מן הארץ. (5) ממה שנאמר "באספך מגרנך ומיקבך" למדו חכמים (שם), שהמדובר בפסולת גורן ויקב שאוספים אותה ומוציאים אותה מן הגורן ומן היקב. ופסולת זו, שאינה אוכל אדם, אינה מקבלת טומאה (ראה בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"א). (6) אבל ריחו רע אסור מדרבנן, שמא יצא מן הסוכה, כדלהלן. (7) סוכה יג, א.

ב. סכך בדבר שאין גדולו מן הארץ, או במחפר לארץ, או בדבר שמקבל טמאה - פסולה. אבל אם עבר וסכך בדבר הנוכל ונושר, או בדבר שריחו רע - כשרה; שלא אמרו, אין מספיקין באלו, אלא כדי שלא יניח הסכך ויצא⁸. וצריך להזהר שלא יהיו הוצין ועלין של סכך יורדין לתוך עשרה טפחים⁹, כדי שלא יצר לו בשיבתו. סככה במיני מתכות¹⁰, או בעצמות ועורות¹¹ - פסולה, מפני שאינן גדולות קרקע. הדלה¹² עליה גפנים¹³ וכיוצא בהן, עד שנועשו ספה - פסולה, שהרי לא נעקרו¹⁴. סככה בכלי¹⁵ עץ ובמחצלות¹⁶ העשויות לשכיבה וכיוצא בהן - פסולה, מפני שהן מקבלין טמאה. וכן אם סככה בשכרי-כלים ובכליותיהן¹⁷, פסולה; הואיל והיו מקבלין טמאה - שמא יסכך בשכרים שעדיין לא טהרו¹⁸.

(8) סוכה, שם. וראה להלן הערה כה. (9) שאין אדם דר בדירה סרוחה, שההוצים והעלים נסרחים על ראשו (סוכה

ג. סככה באכלין¹⁹ - פסולה, מפני שהן מקבלין טמאה. סוכי תאנים²⁰ ובהן תאנים; פריילי ענבים²¹ ובהן ענבים; מקבדות²² ובהן תמרים, וכן כל פיוצא בהן: רואין אם פסולת²³ מרבה על האכלין - מספיקין בהן²⁴; ואם לאו - אין מספיקין בהן. סכך בירקות²⁵, שאם ייבשו ויבולו ולא ישאר בהן ממש, אף-על-פי שהן עתה לחים - הרי מקומן נחשב כאלו הוא אוריר²⁶ וכאלו אינם²⁷.

(19) מאכל אדם. שאילו מאכל בהמה אינו מקבל טומאה (הל' טומאת אוכלין שם). (20) ענפי תאנים. (21) זמורות הגפנים. (22) ענפי הדקל. (23) שאינה אוכל ואינה מקבלת טומאה וכשרה לסכך. (24) שהפסולת מבטלת את האוכל, וכאלו כל הסכך כשר (סוכה יג:). (25) שאינם מקבלים טומאה, כגון שאינם מיוחדים למאכל אדם. (26) והם פוסלים ברוחב שלשה טפחים כאוריר (להלן ה"כ) - סוכה, שם. (27) המדובר באופן כזה שיפלו ותהיה הסוכה חמתה מרובה מצילתה, אבל אם תשאר צילתה מרובה מחמתה, אינה פסולה בדיעבד אלא אסורה לכתחילה שמא יניחנה ויצא, כמו שכתב רבינו לעיל ה"ב (כסף-משנה).

ד. סככה בפשתי העץ²⁸, שלא דק אותן²⁹ ולא נפצין³⁰ - כשרה, שעדיין עץ הוא. ואם דק ונפצין אותן - אין מספיקין בו³¹, מפני שנושתינות צורתו, וכאלו אינן מגדולי קרקע. מספיקין בחבלים של סיב³² ושל חלף³³ וכיוצא בהן, שהרי צורתן עומדת ואין החבלים בלים³⁴.

(28) על-פי מה שנאמר ביהושע ב, ו: "ותטמנם בפשתי העץ". (29) שלא כתתם במכתשת. (30) שלא סרקם במסרק. (31) סוכה יב, ב. אף-על-פי שאינו מקבל טומאה לפני טויתו (עיי"ש ב'תוספות' ד"ה באניצי). (32) הצומח מסביב לעץ. (33) מין עשב. (34) ואינם מקבלים טומאה ('ירושלמי', הובא במגיד-משנה).

ה. סככה בחצים: בזכרים³⁵ - כשרה; בנקבות³⁶ - פסולה; אף-על-פי שהוא עשוי להתמלאת בכרזל, בית קבול הוא, ומקבל טמאה ככל כלי-קבול³⁷.

(35) נקראים זכרים על שם שמחודדים ונותנים אותם בתוך

הברזל והם פשוטי כלי עץ (רש"י שם יב:). (36) חקוקים בראשם, ובאותו חקק נותנים הברזל (רש"י שם). (37) [כיון שאינו עשוי להשאר שם לעולם, אלא שמחזיקים בעץ וזורקים בכח את הברזל כלפי האויבים, והרי זה כבקעה של עץ ששמים בה סדן של צורפים שמקבלת טומאה, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' כלים ה"ג, ועיין 'שערי תשובה' או"ח סי' תרכט].

ו. מחצלת קנים או מחצלת גמי או חלף: קטנה - סתמה לשכיבה³⁸; לפיכך אין מספכין בה, אלא-אם-כן עשה אותה לספוף³⁹; גדולה - סתמה לספוף, לפיכך מספכין בה; אלא-אם-כן עשה אותה לשכיבה⁴⁰. ואם יש לה קירי⁴¹ - אפלו גדולה, אין מספכין בה⁴², שהרי היא בכלי-קבול; ואפלו נטל הקיר שלה, אין מספכין בה, מפני שהיא פשוט-כלים⁴³.

ז. סכה שנעשית כהלכתה מכל מקום⁵⁵ - כשרה⁵⁶, אף-על-פי שלא נעשית לשם מצוה. והוא, שתהיה עשויה לצל⁵⁷; כגון ספת עכו"ם⁵⁸ וספת בהמה⁵⁹ וכל פיוצא בהן⁶⁰. אבל סכה שנעשית מאליה⁶¹ - פסולה, לפי שלא נעשית לצל. וכן החוטט בגדיש⁶² ועשהו סכה⁶³ - אינה סכה, שהרי לא עמר גדיש זה לצל. לפיכך אם עשה בתחלה חלל טפח⁶⁴ במשך שבועה לשם סכה, וחטט בה אחרי כן והשלימה לעשרה - כשרה, כשרה נעשה סכה שלה לצל.

ח. סוכה יט, ב. וכתנא-קמא, שאם הזב שוכב עליה היא מקבלת טומאה. (39) שכיון שאינה מיוחדת לשכיבה ואומרים לו לזב: עמוד ונעשה מלאכתנו - אינה מקבלת טומאה (שבת נט.). (40) ומחשבתו מועלת (סוכה, שם במשנה). (41) שפה גבוהה מסביב. (42) שם כ, ב. (43) למעלה ה"ב (ר"ף בסוכה שם).

ז. נסרים⁴⁴ שאין ברחבן ארבעה טפחים, מספכין בהן, אף-על-פי שהן משפין⁴⁵. ואם יש ברחבן ארבעה - אין מספכין בהן⁴⁶, ואף-על-פי שאינם משפין; גזרה שפא לשב תחת התקרה וידמה שהיא כסכה⁴⁷. נתן עליה נסר אחד שיש ברחבו ארבעה טפחים - כשרה⁴⁸, ואין ישנין תחתיו⁴⁹. והישנין תחתיו - לא יצא ידי חובתו. היו נסרין שיש ברחבן ארבעה ואין בעבבן ארבעה, והפכן בצדיהן שאין בהן ארבעה וסכך בהן - הרי זו פסולה; שהרי הנסר פסול, בין שסכך ברחבו בין שסכך בעבביו⁵⁰.

(44) קרשים. (45) שהם דומים לכלים. (46) משנה, סוכה יד, א. (47) שישב בביתו ויחשוב שיצא ידי חובתו במצות סוכה, שהרי גם ביתו מקורה בנסרים, וביתו ודאי פסול לסוכה - "סוכה" אמרה תורה ולא ביתו של כל ימות השנה (רש"י סוכה שם). וראה להלן ה"ח. (48) הסוכה. וכשנתן את הנסר מן הצד, באופן שנשארו לסכך הכשר שלש דפנות, אבל באמצע פסול (מגיד-משנה). (49) שהוא סכך פסול (סוכה, שם). (50) ודינו כשפוד של מתכת (שם יד:).

ח. תקרה שאין עליה מעזיבה⁵¹, שהיא הטיט והאבנים, אלא נסרין תקועין בלבד - הרי זו פסולה; שהרי לא נעשו לשם סכה, אלא לשם בית. לפיכך אם פקק הנסרים והניד המסמרים⁵² לשם סכה - הרי זו כשרה, ובלבד שלא יהיה בכל נסר ונסר ארבעה טפחים⁵³. וכן אם נטל אחד מבינתים והניח במקומו סכך פשוט לשם סכה - הרי זו כשרה⁵⁴.

ז. סכה שנעשית כהלכתה מכל מקום⁵⁵ - כשרה⁵⁶, אף-על-פי שלא נעשית לשם מצוה. והוא, שתהיה עשויה לצל⁵⁷; כגון ספת עכו"ם⁵⁸ וספת בהמה⁵⁹ וכל פיוצא בהן⁶⁰. אבל סכה שנעשית מאליה⁶¹ - פסולה, לפי שלא נעשית לצל. וכן החוטט בגדיש⁶² ועשהו סכה⁶³ - אינה סכה, שהרי לא עמר גדיש זה לצל. לפיכך אם עשה בתחלה חלל טפח⁶⁴ במשך שבועה לשם סכה, וחטט בה אחרי כן והשלימה לעשרה - כשרה, כשרה נעשה סכה שלה לצל.

(55) לאיזה צורך שהוא. (56) סוכה ח, ב. (57) להתגונן בצילה, ועל שם כך נקראת סוכה (סוכה שם ורש"י). (58) שעשאוה גוים לימי הקיץ. (59) שעשאוה בשביל בהמות. (60) כמו סוכת נשים (שפטורות ממצות סוכה), סוכת רועים וסוכת שומרים (סוכה שם) כשנעשו לצל (שם). (61) שנפלו העמודים התחתונים מן הגדיש, ונשארו העליונים, ונעשתה הסוכה מאליה. (62) הוציא העמרים התחתונים ונשארו העליונים, ונעשתה הסוכה מאליה. ואע"פ שעשה מעשה בהוצאת העמרים וביצירת החלל - אינה סוכה, לפי שלא עשה סככה לצל. (63) משנה, סוכה טו, א. (64) שחלל טפח נקרא "אהל" בכל מקום, וכשהגדיש העמרים על זה לשם צל - נקרא הסכך בשם סכך, כיון שיש תחתיו חלל טפח (סוכה טז.).

י. חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין⁶⁵, אין מספכין בהן - גזרה שפא יעשה אותן חבילות על גגו כדי ליבשן⁶⁶, וימלך וישב תחתיהן לשם סכה, והוא מתחלה לא עשה סכך זה לצל, ונמצאת פסכה שנעשית מאליה. ואם התיזם⁶⁷ - כשרות⁶⁸. ואין חבילה פחותה מעשרים וחמשה בדים⁶⁹.

(65) קנים. (66) ולא לשם סכך. (67) התיר את הקשר. (68) כל זה במשנה סוכה יב, א. (69) "ירושלמי". וכן הי' דרכם לאגוד. ועיין ראב"ד.

יא. חבילות קטנות שאגדו אותן למגנן⁷⁰, מספכין בהן⁷¹. וכן החותף ראש הדקל והחריות⁷² אגודות בו - מספכין בו, שאגד בידי שמים⁷³ אינו פחבילה⁷⁴. ואפלו קשר ראשי החריות פלן מצד האחד, שנמצאו פחבילה אחת, אחד משני ראשים בידי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 אַמּוּת - פּסוּלָה; פּחוּת מִכֵּן - רוֹאִין כְּאֵלוּ הַכֶּתֶל
25 נִעְקָם, וְיִחָשֵׁב זֶה הַסֵּכֶף הַפְּסוּל מִגּוּף הַכֶּתֶל וּכְשֶׁרָה.
26 וְדַבֵּר זֶה הַלֶּכֶה לְמַשָּׁה מְסִינָיָה.⁹⁴

(91) כשהוא לכל אורך הסוכה. (92) ליד הדפנות.
(93) שהוריד את התקרה מאמצע הבית. (94) משנה, סוכה
יז, א. ונקרא בלשון חכמים "דופן עקומה" (סוכה ד.).

27 מו. וְאִי־זוּ הִיא סִכָּה קִטְנָה? כֵּן שְׂאִין בָּהּ אֶלָּא
28 שְׁבָעָה טַפָּחִים עַל שְׁבָעָה טַפָּחִים; וְגִדּוּלָה - כֵּן
29 שְׂאִינָהּ בָּהּ יֵתֵר עַל סִכָּה הַפְּסוּל שְׁבָעָה טַפָּחִים עַל
30 שְׁבָעָה טַפָּחִים סִכָּה כְּשֶׁרָה.

31 מו. סִכָּה בְּדַבֵּר פְּסוּל וְדַבֵּר כְּשֶׁרָה, זֶה בְּצַד זֶה, וְאִין
32 בְּמִקּוֹם אֶחָד מִסִּכָּה הַפְּסוּל רַחֵב שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים⁹⁵,
33 אֶלָּא פּחוּת: אִם הָיָה כֵּן הַסֵּכֶף הַכְּשֶׁר יוֹתֵר עַל כֵּן
34 הַסֵּכֶף הַפְּסוּל - כְּשֶׁרָה; וְאִם הָיָה זֶה כְּמוֹ זֶה בְּצִמְצוּם,
35 אַף־עַל־פִּי שְׂאִין בְּמִקּוֹם אֶחָד שְׁלֹשָׁה - הָרִי זֶה
36 פְּסוּלָה; מִפְּנֵי שֶׁסִּכָּה פְּסוּל כְּפֻרְץ הוּא נִחָשֵׁב⁹⁶.

(95) [המדובר בסוכה קטנה הנפסלת בשלשה טפחים סכך
פסול, ראה למעלה ה"ג-יד, ובב"ח סי' תרלא ד"ה סככה
בשפודין]. (96) [בסוכה קטנה שסכך פסול בשלשה טפחים
כמו אויר, רואים אותו כאילו הוא אויר. ובאויר אם הוא
באותה המידה של הסכך, הרי זו פסולה מפני שחמתה תהיה
מרובה מצילתה (להלן ה"ט) - מגיד-משנה. אבל בסוכה
גדולה, שסכך פסול אינו פוסל אלא בארבעה טפחים, אין
דינו כאויר, ואם מדתו כמדת הסכך הכשר, הרי זו סוכה
כשרה. ראה למעלה ה"ח והערה נג].

37 יז. פֶּרֶשׁ עָלֶיהָ בְּגֵד מִלְמַעְלָה⁹⁷, או שְׁפָרֶשׁ תַּחְתֶּיהָ
38 מִפְּנֵי הַנֶּשֶׁר⁹⁸ - פְּסוּלָה⁹⁹. פֶּרֶשׁוּ כְּדִי לְנֹאֲתָהּ¹⁰⁰ -
39 כְּשֶׁרָה¹⁰¹. וְכֵן אִם סִכָּה כְּהִלְכָתָהּ, וְעֵטְרָה בְּמִינֵי
40 פְּרוֹת וּבְמִינֵי מְגִדִּים וְכֵלִים, שְׁתַּלְוִינָן, בֵּין בְּכַתְלֶיהָ
41 בֵּין בְּסִכָּהּ, כְּדִי לְנֹאֲתָהּ - כְּשֶׁרָה.

(97) מפני השמש. (98) העלים הנופלים. (99) משנה,
סוכה י, א. שהרי מסוככת בבגד, שהוא מקבל טומאה,
ופסול לסכך (למעלה ה"ב). (100) לייפותה. (101) שם,
בגמרא. שאין שם סכך עליו (רש"י שם).

42 יח. נוֹיֵי סִכָּה, אֵין מְמַעְטִין בְּגִבְהָהּ¹⁰², אֲבָל מְמַעְטִין
43 בְּרַחֲבָהּ¹⁰³. הֵיוּ נוֹיֵי הַסִּכָּה מְפֻלְגִין¹⁰⁴ מִגִּבְהָ אַרְבָּעָה
44 טַפָּחִים אוֹ יֵתֵר - פְּסוּלָה¹⁰⁵; שְׁנִמְצָא שְׁהִיוּשֵׁב שָׁם,
45 כְּאֵלוּ אֵינוֹ תַּחַת הַסֵּכֶף, אֶלָּא תַּחַת הַנוֹיִים, שֶׁהֵן
46 אֲכֵלִין וְכֵלִים שְׂאִין מִסִּכָּהּ בְּהֵן.

(102) כשהיתה גבוהה מעשרים ופסולה (למעלה פ"ד ה"א)
ורצה להנמיכה על ידי שתלה בה נוי סוכה, שנמצא
מקרקעית הסוכה עד הנוי, פחות מעשרים - אינה ממועטת
בזה, לפי שהנוי אינו סכך, והוא מקבל טומאה (סוכה י:
ועיין רש"י שם). וכן אם היתה הסוכה גבוהה עשרה טפחים,
אין הנוי ממועט אותה מעשרה והיא כשרה (סוכה, שם).

1 שְׂמִים וְאֶחָד בִּידי אָדָם - מְסַפְכִין בָּהּ; שְׁהַאֲגִד עֵץ
2 אֶחָד, אֵינוֹ חֲבִילָה; וְזוֹ כְּעֵץ אֶחָד הִיא, שְׁהָרִי אֲגוּדָה
3 בִּידי שְׂמִים⁷⁵. וְכֵן כֵּן אֲגִד שְׂאִינוֹ עֲשׂוֹי לְטַלְטְלוֹ⁷⁶,
4 אֵינוֹ אֲגִד⁷⁷.

(70) למוכרם במנין. ומיד כשיקנם הקונה, יתיר אותם.
(71) סוכה יג, ב. שאין בהן גזירה "שמה יעשה אותן חבילות
על גגו" (כנ"ל הלכה י) שהרי אין דרך להצניען באגדן
(רש"י שם). (72) הענפים. (73) שכולם אגודים בגזע
הרקל מתחילת בריאתם (שם יג.). (74) ואינו צריך להתיר
אותה. (75) סוכה, שם. (76) שאם מטלטלו ממקום
למקום, ניתק הקשר והחבילה מתפרדת. (77) שם יג, ב.

5 יב. הַעֲשֵׂה סִכָּתוֹ תַּחַת הָאֵילָן⁷⁸ - כְּאֵלוּ עֲשֵׂאָהּ בְּתוֹךְ
6 הַבֵּית⁷⁹. הִדְלָה עָלֶיהָ עַלִי הָאֵילָנוֹת וּבִדְיָהֶן⁸⁰, וְסִכָּה
7 עַל גִּבְן⁸¹ וְאַחֲרֵי־כֵן קָצָצָן: אִם הָיָה הַסִּכָּה⁸² הַרְבֵּה
8 מִהֵן⁸³ - כְּשֶׁרָה; וְאִם לֹא הָיָה הַסִּכָּה שְׁהִיָּה מִתְחַלְתָּ
9 כְּשֶׁר הַרְבֵּה מִהֵן - צְרִיף לְנַעֲנַע⁸⁴ אוֹתָן אַחֵר קָצִיצְתָּן,
10 כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה עֲשׂוּיָה לְשֵׁם סִכָּה⁸⁵.

(78) שענפי האילן סוככים עליה. (79) משנה, סוכה ט, ב.
משום שנאמר (ויקרא כג, מב): "בסכת (בלי וא"ו) תשבו",
ומכאן דרשו חכמים (שם בגמרא): "בסוכות תשבו - ולא
בסוכה שתחת האילן (=סוכה אחת אמרתי, ולא שתי סוכות)
ולא בסוכה שתחת הבית". (80) הגביה עליה עלי האילנות
וענפיהם, שהם מחוברים לקרקע ופסולים לסיכון (למעלה
ה"ב). (81) שנתן סכך כשר על הענפים המחוברים.
(82) הסכך הקשר. (83) ובענפי האילן לא היה די סיכון
לעשות הסוכה - "צילתה מרובה מחמתה" (סוכה, שם).
(84) שם יא, א. (85) שלא תהא בכלל "תעשה ולא מן
העשוי", ראה למעלה הלכה ט.

11 יג. עֲרַב דָּבָר שְׁמִסְפְּכִין בוֹ⁸⁶ בְּדַבֵּר שְׂאִין מִסִּכָּהּ בוֹ⁸⁷
12 וְסִכָּה בְּשִׁנְיָהּ - אַף־עַל־פִּי שְׁהַכְּשֶׁר יֵתֵר עַל הַפְּסוּל,
13 פְּסוּלָה⁸⁸. סִכָּה בְּזָה לְעֲצָמוֹ וּבְזָה לְעֲצָמוֹ, זֶה בְּצַד
14 זֶה⁸⁹: אִם יֵשׁ בְּסִכָּה פְּסוּל שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים בְּמִקּוֹם
15 אֶחָד, בֵּין בְּאֲמָצֵעַ, בֵּין מִן הַצֵּד - הָרִי זֶה פְּסוּלָה⁹⁰.

(86) שכשר לסכך בו. (87) שפסול לסכך בו. (88) שאין
הסכך הפסול בטל ברוב הכשר אלא אם-כן נפרדים הם,
אבל אם מעורבים הם - אינו בטל. וכן מפרש רבינו בסוגיית
הגמרא בסוכה ט: (כסף-משנה). (89) שאינם מעורבים.
(90) סוכה יח, א.

16 יד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסִכָּה קִטְנָה; אֲבָל בְּסִכָּה
17 גִּדּוּלָה - סִכָּה פְּסוּל בְּאֲמָצֵעַ, פּוּסְלָה בְּאַרְבָּעָה
18 טַפָּחִים⁹¹; פּחוּת מִכֵּן - כְּשֶׁרָה. וּמִן הַצֵּד⁹² - פּוּסֵל
19 בְּאַרְבַּע אַמּוֹת; וּפּחוּת מִכֵּן - כְּשֶׁרָה. מִיֶּצֶד? בֵּית
20 שְׁנִפְתָּת בְּאֲמָצֵעוֹ⁹³, וְסִכָּה עַל מְקוֹם הַפֶּתַח; וְכֵן חֲצֵר
21 הַמִּקְפָּת אֲכִסְרָה, שְׁסִפָּה עָלֶיהָ; וְכֵן סִכָּה גִּדּוּלָה
22 שְׁהִקְיֹפָה בְּדַבֵּר שְׂאִין מִסִּכָּהּ בוֹ בְּצַד הַדְּפִנּוֹת
23 מִלְמַעְלָה: אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת הַסֵּכֶף הַכְּשֶׁר וּלְכַתֵּל אַרְבַּע

שיעורי רמב"ם ג' פריקים ליום - יום ה' ד' שבט - ספר זמנים - הלכות סוכה קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 בִּרְחֹב זֶה הָעוֹלָה טָפַח אוֹ יָתֵר, אָף-עַל-פִּי שֶׁהוּא
22 גְּבוּהָ יָתֵר מִשְׁלֹשָׁה טַפְחִים - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ יָרֵד
23 לְמִטָּה וְנִגַּע בְּשִׁפְתַּי זֶה הַיּוֹרֵד¹²¹. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה מְכֻוֵּן
24 בְּנִגְדַּי שִׁפְתַּי הַיּוֹרֵד¹²².

116 (הנראים ביום (כסף-משנה בשם "ירושלמי").
117 (סככה עב. 118) משנה, סוכה כב, א. 119) משנה,
שם. 120) שהרי הם כאילו מונחים אחד ליד השני "שכל
פחות משלשה, כלבוד הוא". 121) שכל רוחב טפח הרי
הוא אוהל, ואמרו בזה: "חבוט רמי", כלומר: זרוק אותה
למטה, שנראה כאילו מונחת ביחד עם כל הקנים, וזוהי
הלכה למשה מסיני. 122) שכשתפילו למטה, הוא נשכב
ליד האחרים.

25 כב. העושה סכה על-גבי סכה - התחתונה פסולה,
26 כמי שעשה סכה בתוך הבית¹²³; והעליונה -
27 פשרה. במה דברים אמורים שהתחתונה פסולה?
28 בשהיה גבה חלל העליונה עשרה טפחים¹²⁴ או
29 יתר, והיה גג התחתונה יכול לקבל פרים וכסתות
30 של עליונה, אפילו על-ידי הדחק¹²⁵. אבל אם אין
31 גבהה של עליונה עשרה, או שלא היתה התחתונה
32 יכולה לקבל פרים וכסתות של עליונה אפילו
33 על-ידי הדחק - (אף)¹²⁶ התחתונה פשרה. והוא,
34 שלא יהיה גבה שתייהן יתר על עשרים אמה;
35 שהתחתונה, בסכך העליונה היא נותרת¹²⁷.

123) שהתורה אמרה (ויקרא כג, מב): "בסכת (בלי וא"ו)
תשבו" - בסוכה אחת ולא בסוכה שתחת סוכה, ולא בסוכה
שתחת הבית (סוכה ט:). 124) שיש בה גובה כשיעור
סוכה. 125) שהיא חזקה, שאדם יכול להניח שם כרים
כדי לישן עליהם, ויושב שם ואוכל סעודתו - אז יש לה דין
סוכה, ונפסלה התחתונה שהיא סוכה תחת סוכה (סוכה י:
במשנה, כרבנן דרבי יהודה). 126) הכסף משנה מוחק
תיבה זו, שהרי לפי זה יוצא שאף העליונה כשרה, וזה
אי-אפשר שהרי אינו יכול להשתמש בה אפילו על ידי
הדחק. וה'לחם משנה' יישב נוסחה זו שאפשר שאדם קל
יעלה שם. [וגם במשניות דפוס פיזור בסוכה שם, הנוסחא
"אף התחתונה כשרה", וכ"ה ברא"ש שם]. 127) כלומר,
שהסוכה התחתונה חמתה מרובה מצילתה, ורק בהצטרף
אליה סכך העליונה נעשה צילתה מרובה מחמתה. אבל אם
הסוכה התחתונה צילתה מרובה מחמתה, ואינה נזקקת
לסכך העליונה - כשרה, אפילו העליונה גבוהה יותר
מעשרים, אם חמתה מרובה מצילתה (כסף-משנה).

36 כג. מטה שבתוף הספה - אם גבוהה עשרה
37 טפחים¹²⁸, היושב תחתיה לא יצא ידי חובתו, מפני
38 שהיא פסכה בתוף ספה¹²⁹. וכן פילה¹³⁰ שיש לה גג
39 אפילו טפח¹³¹ - אם גבוהה עשרה טפחים, אין ישנין
40 בה בפסכה. וכן המעמיד ארבעה עמודים ופרש סדין
41 עליהן - אם גבוהין עשרה, הרי זה פסכה בתוף
42 ספה¹³².

103) ששיעור סוכה שבעה טפחים על שבעה טפחים
(למעלה פ"ד ה"א), כדי שיוכל להכנס לה ראשו ורובו
ושולחנו. ונוני סוכה שתלה ליד הקירות, ממעטים מרחבה
או מארכה, שהרי אין לו מקום להכנס אליה.
104) מרוחקים. 105) סוכה י, ב. שכל שהנוי רחוק
מהסכך ארבעה טפחים, אינו בטל אל הסכך והוא כסכך
בפני עצמו, והרי הוא סכך פסול.

1 ימ. סכך שהיו בו חלונות חלונות¹⁰⁶ שהאזיר נראה
2 מהן: אם יש בכל האזיר בכל מקום המספך¹⁰⁷ -
3 הרי זו פסולה, מפני שחמתה תהיה מרבה
4 מצלתה¹⁰⁸; וכל שהחמה מרבה על הצל, אינו סכך;
5 ואם היה הסכך רב על האזיר - פשרה.

106) נקבים נקבים בסכך. 107) שיש שיעור מקום אויר
כשיעור מקום המסוכך. 108) סוכה כב, ב: "אמר רב
פפא, היינו דאמרי אינשי, כזווא מלעיל כאיסתרא מלתחת"
כשהנזק רחב כשיעור זוו (=מטבע קטן) - חמתה רחבה
למטה כשיעור סלע (=מטבע גדול). וכן פירשו רבינו יצחק
אלפסי ורש"י שם.

6 כ. במה דברים אמורים? 109) בשלא היה במקום אחד
7 אויר שלשה טפחים¹¹⁰. אבל אם היה אויר שלשה
8 טפחים, בין באמצע, בין מן הצד - הרי זו
9 פסולה¹¹¹, עד שיעמעטנו משלשה¹¹². מעטו בדבר
10 הפסול, בגוף פרים וכסתות: אם סכה גדולה היא -
11 פשרה¹¹³; ואם בסכה קטנה - פסולה¹¹⁴, עד
12 שיעמעטנו בדבר שמסככין בו. היה רב הסכך וצלתו
13 מרבה מחמתו, ומעוטו חמתו מרבה מצלתו - הואיל
14 ויצלת הכל מרבה מחמת הפל, פשרה¹¹⁵.

109) שאנו מחשבים לפי חשבון ריבוי השמש מהצל.
110) במקום אחד ומהלך על פני כולה, ולא נשאר שיעור
הכשר סוכה עם דפנות במקום אחד. 111) שלא שייך כאן
ההלכה של "דופן עקומה" (למעלה הי"ד), שהרי אין כאן
דופן שנאמר כאילו נתעקם אל הסכך, אלא אויר המפסיק
(רש"י בסוכה ז:). 112) יכסה שלא יהיה אויר שלשה.
113) שפסול אויר אין כאן, שהרי הוא פחות משלשה. וגם
הסכך הפסול אינו יכול לפסול, שהרי הוא פחות מארבעה
טפחים. ואין שני הפסולים האלו מצטרפים (סוכה יח:).
114) שכיין שיש כאן שיעור שלשה טפחים שאינו ראוי
לסוכה, אין זה יכול להצטרף לארבעת הטפחים הנשארים,
להכשיר את הסוכה (סוכה, שם). 115) כלומר, מכיון
שבכל הסוכה בכללותה הצל רב על השמש - לא איכפת
לנו אם במקום אחד רבה השמש על הצל (שם יט:).

15 בא. דרך הסכך להיות קל, כדי שיראו ממנו
16 הפוכבים הגדולים¹¹⁶. היתה מעבה¹¹⁷ במין בית -
17 אף-על-פי שאין הפוכבים נראין מתוכה, פשרה¹¹⁸.
18 היה הסכך מדגלל, והוא הסכך שהיה מקצתו
19 למעלה ומקצתו למטה - פשרה¹¹⁹; ובלבד שלא יהיה
20 בין העולה והיורד שלשה טפחים¹²⁰. ואם היה

16 שְׁהוּא [כֶּכֶן חֲמֵשׁ] כֶּכֶן שֵׁשׁ³ - חֵיב בִּסְפָה מְדַבְּרִי
17 סוֹפְרִים, כְּדִי לַחֲנֹכוּ בְּמִצְוֹת.

(2) מפני שהיא מצוות עשה שהזמן =שצריכים לעשותם דווקא בזמנים מסויימים וקבועים] גרמא ונשים פטורות, ועבדים דינם כנשים. (3) כבן חמש - שגמרו לו חמש שנים, וכבן שש - שגמרו לו שש שנים, והכל תלוי בהתפתחותו של הילד.

18 ב. חולים ומשמישהו פטורים מן הסֶפֶה⁴. וְלֹא חוֹלָה
19 שֵׁשׁ בּוֹ סִפָּה, אֲלֹא אֶפְלוּ חֵשׁ בְּרֹאשׁוֹ, וְאֶפְלוּ חֵשׁ
20 בְּעֵינָיו. מִצְטָעֵר - פֶּטוּר מִן הַסֶּפֶה⁵; הוּא וְלֹא
21 מְשַׁמְשִׁיו⁶. וְאִיזְהוּ מִצְטָעֵר? זֶה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישֹׁן
22 בִּסְפָה מִפְּנֵי הָרוּחַ אוֹ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים וְהַפְּרֻעוֹשִׁים
23 וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אוֹ מִפְּנֵי הָרִיחַ.

(4) משום שנאמר: "בסוכות תשבו" ודרשו חכמים: "תשבו כעין תדורו". ואף לעניין זה נאמר שאם היה חולה כל השנה לא היה יושב בביתו דווקא אלא היה הולך למקום שנקל לו לחלו. ומשמישהו פטורים משום שהם עוסקים במצוה. (5) "תשבו כעין תדורו", שגם בדירה אין אדם דר במקום שמצטער. (6) משמשי של המצטער חייבים בסוכה כי אין הוא (=המצטער) זקוק כל כך למשמישים כמו החולה.

24 ג. הָאֲבֵל חֵיב בִּסְפָה. וְחֵתָן, וְכָל הַשּׁוֹשְׁבִינִין וְכָל בְּנֵי
25 חֲפָה, פֶּטוּרִים מִן הַסֶּפֶה כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה⁷.

(7) שאין שמחה אלא בחופה, היא מקום המוכן לשיבת חתן וכלה, ובסוכה בוש החתן לשמח כלתו, שסתם סוכה אין לה אלא שלוש דפנות.

26 ד. שְׁלוּחֵי מִצְוָה⁸ פֶּטוּרִים מִן הַסֶּפֶה⁹, בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין
27 בַּלַּיְלָה¹⁰. הוֹלְכֵי דְרָכִים בַּיּוֹם - פֶּטוּרִים מִן הַסֶּפֶה
28 בַּיּוֹם¹¹, וְחֹזְבֵין בַּלַּיְלָה. הוֹלְכֵי דְרָכִים בַּלַּיְלָה -
29 פֶּטוּרִים מִן הַסֶּפֶה בַּלַּיְלָה, וְחֹזְבִים בַּיּוֹם. שׁוֹמְרֵי
30 הָעִיר בַּיּוֹם - פֶּטוּרִים מִן הַסֶּפֶה בַּיּוֹם וְחֹזְבִים בַּלַּיְלָה.
31 שׁוֹמְרֵי הָעִיר בַּלַּיְלָה - פֶּטוּרִים מִן הַסֶּפֶה בַּלַּיְלָה
32 וְחֹזְבִים בַּיּוֹם. שׁוֹמְרֵי גְנוֹת וּפְרָדִסִּין, פֶּטוּרִין, בֵּין
33 בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה; שֵׁאֵם יַעֲשֶׂה הַשּׁוֹמֵר סֶפֶה, יִדַּע
34 הַגָּבֵב שֵׁשׁ לַשּׁוֹמֵר מְקוֹם קְבוּעַ, וְיִבּוֹא וְיִגְנֹב מִן
35 מְקוֹם אַחֵר¹².

(8) כגון ללמוד תורה או לפדיון שבוים. (9) אפילו בשעת חנייתו ואף על פי שיש לפניו סוכה בנוייה. משום שעוסק במצוה פטור מן המצוה. (10) אף על פי שאינם הולכים אלא ביום. פטורים גם כלילה מפני שטרודים במחשבת המצוה. (11) שלא עדיפה הסוכה מדירה ממש, שאינו נמנע מלנסוע לאיזה עניין ומניח את ביתו. (12) ואם היה שומר דבר מצומצם באופן שיכול לשמור כולו חייב לעשות סוכה.

36 ח. בִּיצֵד הִיא מִצְוֹת הַיְשִׁיבָה בִּסְפָה? שִׁיחָה אוֹכֵל
37 וְשׁוֹתָה וְדָר בִּסְפָה כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים, בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין

(128) והרי היא כאוהל בפני עצמה (סוכה כ: מימרא דשמואל). (129) משנה, סוכה שם. (130) וילון הפרוש על עמודים מסביב למיטה. (131) ששיפועו אינו נמשך עד הגובה, אלא למעלה יש רוחב טפח (סוכה יא.). (132) משנה, סוכה י, א.

1 כד. אֲבֵל שְׁנֵי עֲמוּדִים שֶׁפָּרַשׁ עֲלֵיהֶן סִדִּין; וְכֵן כִּלְה
2 שְׁאִין בְּגִגָּה טַפַּח - אֶפְלוּ גְבוּהֵין כָּל-שָׁהִן¹³³, מִתֵּר
3 לִישֹׁן תַּחְתֵּיהֶם בִּסְפָה; שֶׁאֵינוֹ בִּסְפָה בְּתוֹךְ סִפָּה,
4 מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהּ גָב.

(133) כלומר, אפילו יותר מעשרה טפחים.

5 כה. סֶפֶה שְׁאוּלָה - פְּשָׁרָה¹³⁴; וְכֵן הַגְּזוּלָה - פְּשָׁרָה.
6 בִּיצֵד? אִם תִּקַּף עַל חֲבֵרוֹ וְהוֹצִיאוֹ מִסִּפָּתוֹ, וְגִזְלָה
7 וְיָשַׁב בָּהּ - יֵצֵא, שֶׁאֵין הַקִּרְקַע נִגְזָלָה¹³⁵. וְאִם גִּזַּל
8 עֵצִים וַעֲשֶׂה מֵהֶן סִפָּה¹³⁶ - יֵצֵא¹³⁷; שֶׁתִּקַּנְתָּ חֲכָמִים
9 הִיא, שֶׁאֵין לְבַעַל הָעֵצִים אֲלֵא דָמִי עֵצִים בְּלִבְדָּה¹³⁸.
10 וְאֶפְלוּ גִזַּל נְסָרִים, וְהִנִּיחֵן וְלֹא חֲבָרָן וְלֹא שָׁנָה בָהֶן
11 כְּלוּם - יֵצֵא. הָעוֹשֶׂה סִפָּתוֹ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים - הָרִי זֶה
12 פְּשָׁרָה¹³⁹.

(134) כרבנן דרבי אליעזר (סוכה כז:). ולמדו כן ממה שכתוב (ויקרא כג, מב): "כל האזור בישראל ישבו בסוכות" - מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת. ואי־אפשר שיהא לכל אחד בה חלק שהוא שוה פרוטה, ומכיון שאין לכל אחד שוה פרוטה אין זו שותפות, אלא על כרחנו שיוצאים בסוכה שאולה (רש"י שם). (135) והיא עומדת ברשות בעליה (פ"ח מהל' גזילה הי"ד). וכן הסוכה כיון שהיא מחוברת לקרקע - אינה נגזלת והרי היא כשאולה (סוכה לא. כרבנן). (136) ויש כאן דין גזילה, שהרי גזל מטלטלין, ומן התורה לא יצא ידי חובתו (כסף-משנה). (137) מדרבנן, כמו שמבאר. ומקורו בסוכה דף לא, א. (138) תיקנו כן כדי להקל על הרוצים לשוב בתשובה שלא יצטרכו לקעקע ביתם (ראה בפ"א מהל' גזילה ה"ה). ואמנם אם גזל סוכה העשויה בספינה או בראש העגלה, חייב להחזיר הסוכה עצמה ואינו יוצא בה שהרי היא גזולה (כסף-משנה). (139) כמו שביאר, שקרקע אינה נגזלת, והרי היא כסוכה שאולה וכשרה.

יום ו' ה' שבט ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁעִי

(1) נתבארו בו מי הן המחוייבים בסוכה מן התורה, ומן דבריהם, ומי הם הפטורים - אם בכל, אם בחלק. וכיצד היא מצות ישיבה בסוכה. ובאלו סיבות אדם נפטר מחיובה. וענין הברכה, שאדם חייב לברך על ישיבתה. ונסתיים הפרק בביאור איסור עצי סוכה ונוייה - לימי החג.

13 א. נְשִׁים וְעֶבְדִּים וְקִטְנִים פֶּטוּרִים מִן הַסֶּפֶה².
14 טְמֵטוֹם וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹס, חֲזִיבִים מְסֻפֵּק. וְכֵן מִי שֶׁחֲצִי
15 עֶבֶד וְחֲצִי בֶן-חֹרִין - חֵיב. קֵטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיף לְאִמּוֹ,

1. יִרְדּוּ גִשְׁמִים - הָרִי זֶה נִכְנָס לַתּוֹף הַבֵּית. מֵאִמָּתִי
מֵתָר לַפְּנוֹת? מִשִּׁירְדוֹ לַתּוֹף הַסֶּכֶה טְפוֹת, שָׁאֵם יָפְלוּ
לַתּוֹף הַתְּבָשִׁיל יָפְסֵל, אָפְלוּ תְּבָשִׁיל שֶׁל פּוֹל²³. הִיָּה
אוֹכֵל בַּסֶּכֶה וַיִּרְדּוּ גִשְׁמִים, וְנִכְנָס לְבֵיתוֹ וּפְסָקוֹ
הַגִּשְׁמִים - אֵין מְחִיבִים אוֹתוֹ לַחְזוֹר לַסֶּכֶה (כָּל אוֹתוֹ
הַלֵּילָה), עַד שִׁיִּגְמֹר סְעוּדָתוֹ. הִיָּה יֵשֵׁן וַיִּרְדּוּ גִשְׁמִים
בַּלֵּילָה, וְנִכְנָס לַתּוֹף הַבֵּית וּפְסָקוֹ הַגִּשְׁמִים - אֵין
מְטְרִיחִין אוֹתוֹ לַחְזוֹר לַסֶּכֶה כָּל אוֹתוֹ הַלֵּילָה, אֲלָא
יֵשֵׁן בְּבֵיתוֹ עַד שִׁיעֲלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר.

(23) שהוא מתקלקל במהרה. ומי שאינו בקי בשיעור זה -
אם ירדו כל כך עד שאם היו יורדים במידה זו לדירתו
הקבועה היה עוזבה ויוצא, פטור מן הסוכה.

יֵא. גָּמַר מִלְּאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי בַּשְּׁחִירָת - לֹא יִתִּיר
סְכָתוֹ²⁴; אֲבָל מוֹרִיד הוּא אֶת כָּלִיו וּמִפְּנֵה אוֹתוֹ, מִן
הַמְּנַחֶה וְלִמְעָלָה. אֵין לוֹ מְקוֹם לַפְּנוֹת²⁵ - פּוֹחֶת בָּהּ
אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה²⁶. וְאֵם הָצִירָה לְסַעַד בַּשָּׂאֵר הַיּוֹם
- צָרִיף לֵאכֹל בַּסֶּכֶה, שְׂמִצּוֹתָהּ כָּל שְׂבָעָה.

(24) ביום הושענא רבא, לא יסתור סוכתו, שהרי כל היום
חובתו לישב שם. (25) כלומר אין לו מקום אחר לאכול
ביום השמיני פרט למקום הסוכה. (26) מוריד סכך בשיעור
זה כדי לעשות היכר, שאין מצוות סוכה ביום השמיני.

יב. כָּל זֶמֶן שִׁיפְנֵס לִישֵׁב בַּסֶּכֶה כָּל שְׂבָעָה, מְבָרָךְ²⁷
קֹדֶם שִׁישֵׁב²⁸: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ לִישֵׁב
בַּסֶּכֶה'. וּבְלֵילִי יוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן, מְבָרָךְ עַל הַסֶּכֶה²⁹
וְאַחֲרָיָה עַל הַזֶּמֶן³⁰, וּמִסְדֵּר כָּל הַבְּרָכוֹת עַל
הַכּוֹס³¹. נִמְצָא מְקַדֵּשׁ מַעֲמָד³², וּמְבָרָךְ 'לִישֵׁב בַּסֶּכֶה'
וְיוֹשֵׁב³³, וְאַחֲרָיָה מְבָרָךְ עַל הַזֶּמֶן. וְכֵן הִיָּה מְנַחֵג
רַבּוֹתֵי וְרַבֵּי סִפְרֵי, לְקַדֵּשׁ מַעֲמָד בְּלֵיל רִאשׁוֹן שֶׁל
חַג הַסִּפּוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(27) ודווקא אם יצא יציאה גמורה שלא לחזור לאלתר. אבל
אם לא יצא אלא לדבר עם חבירו או להביא דבר לסוכה
אין זו יציאה מן הסוכה ואין צריך לברך כשנכנס עכשיו,
שהרי כבר בירך מקודם. (28) דעת רבינו, שהשיבה היא
המצוה, ולכן מברך קודם שישב, ש"כל המצוות מברך
עליהן עובר (=לפני) לעשייתן". והראב"ד כתב כאן שעיקר
המצוה היא האכילה בסוכה. (29) כלומר ברכת לישב
בסוכה. (30) ברכת שהחיינו וכו' לזמן הזה.
(31) שמחזיק כוס מלא בידו. (32) לפני שיושב, שאז
התחלת המצוה. (33) שמשבירך לישב בסוכה צריך לישב
מיד, ולא יפסיק בברכת שהחיינו.

יג. בַּזֶּמֶן הַזֶּה, שָׂאֵנוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים³⁴ -
יוֹשֵׁבִין בַּסֶּכֶה שְׂמוֹנָה יָמִים. וּבַיּוֹם הַשְּׂמִינִי, שֶׁהוּא
יוֹם-טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל שְׁמִינִי-עֲצָרָת, יוֹשֵׁבִין בָּהּ וְאֵין
מְבָרְכִין 'לִישֵׁב בַּסֶּכֶה'³⁵. וְכֵן טְמָטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס,
לְעוֹלָם אֵין מְבָרְכִין 'לִישֵׁב בַּסֶּכֶה', מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲזָבִין
מִסְפֵּק, וְאֵין מְבָרְכִין מִסְפֵּק³⁶.

1. בַּלֵּילָה¹³, כִּדְרָךְ שֶׁהוּא דָר בְּבֵיתוֹ בַּשָּׂאֵר יָמוֹת הַשָּׁנָה.
2. וְכָל שְׂבַעַת הַיָּמִים עוֹשֶׂה אָדָם אֶת בֵּיתוֹ עֲרָאִי וְאֶת
3. סְכָתוֹ קָבַע, שְׂנֵאמַר: "בַּסֶּכֶת תִּשְׁבּוּ שְׂבַעַת יָמִים".
4. מִיָּצֵד? כָּלִים הַנָּאִים וּמִצְעוֹת הַנָּאוֹת - בַּסֶּכֶה; וְכָלִי
5. שְׂתִיָּה, כְּגוֹן אֲשִׁישׁוֹת וְכוֹסוֹת - בַּסֶּכֶה. אֲבָל כָּלִי
6. אֲכִילָה¹⁴, כְּגוֹן קִדְרוֹת וּקְעָרוֹת - חוּץ לַסֶּכֶה. הַמְּנוֹרָה
7. - בַּסֶּכֶה¹⁵. וְאֵם הִיָּתָה סֶכֶה קִטְנָה - מְנִיחָה חוּץ
8. לַסֶּכֶה¹⁶.

(13) נאמר בסוכה: "תשבו שבעת ימים" ונאמר במלואים:
"תשבו יומם ולילה". מה תשבו הנאמר במלואים הוא ביום
ובלילה, אף תשבו הנאמר בסוכה הוא ביום ובלילה.
(14) לאחר הסעודה, שכיוון שאין דרך להחזיקם אז בדירתו
רק בבית החיצון אין לו להחזיקם בסוכה. (15) אפילו
כשאינה דולקת. (16) כשאינה דולקת. אבל כשדולקת
מכניסה לסוכה.

9. ו. אוֹכֵלִין וְשׁוֹתִין וְיֹשְׁנִים בַּסֶּכֶה כָּל שְׂבָעָה, בֵּין בַּיּוֹם
10. וּבֵין בַּלֵּילָה. וְאִסּוּר לֵאכֹל סְעוּדָה חוּץ לַסֶּכֶה כָּל
11. שְׂבָעָה; אֲלָא אִם אֲכָל אֲכִילַת עֲרָאִי, כְּפִיָּצָה, או
12. פָּחוֹת אוֹ יֵתֵר מֵעֵט. וְאֵין יֹשְׁנִים חוּץ לַסֶּכֶה, אָפְלוּ
13. שְׁנֵת עֲרָאִי¹⁷. וּמֵתָר לְשִׁתּוֹת מִיָּם¹⁸ וְלֵאכֹל פָּרוֹת חוּץ
14. לַסֶּכֶה. וּמִי שִׁיחְמִיר עַל עֲצָמוֹ וְלֹא יִשְׁתָּה חוּץ לַסֶּכֶה
15. אָפְלוּ מִיָּם - הָרִי זֶה מְשֻׁבָּה.

(17) לפי שאין קבע לשינה, רצונו לומר, לפעמים מספיקה
שנה קלה לאדם וזהו קבע בשבילו. (18) ויש אומרים שרק
מים מותר לשתות אבל יין שהוא חשוב - אסור.

16. ז. אֲכִילָה בְּלֵילִי יוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן בַּסֶּכֶה - חוֹבָה¹⁹.
17. אָפְלוּ אֲכָל בְּזִית פֶּת, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ²⁰. מִכָּאֵן וְאֵילָף
18. רְשׁוֹת: רָצָה לֵאכֹל סְעוּדָה - סוּעַד בַּסֶּכֶה; רָצָה אֵינוֹ
19. אוֹכֵל כָּל שְׂבָעָה אֲלָא פָּרוֹת אוֹ קָלִיּוֹת חוּץ לַסֶּכֶה -
20. אוֹכֵל, כְּדִין אֲכִילַת מִצָּה בַּפֶּסַח.

(19) נאמר בחג הסוכות: "בחמשה עשר" ונאמר בחג
המצות: "ובחמשה עשר" - מה להלן בחג המצות הלילה
הראשון חובה אף בחג הסוכות הלילה הראשון חובה.
(20) כי גם במצה החיוב הוא בכזית.

21. ח. מִי שֶׁהִיָּה רִאשׁוֹ וְרַבּוֹ בַּסֶּכֶה, וְשִׁלְחָנוּ בְּתוֹף בֵּיתוֹ
22. אוֹ חוּץ לַסֶּכֶה, וְאוֹכֵל - הָרִי זֶה אִסּוּר, וּבָאֵלוּ לֹא
23. אֲכָל בַּסֶּכֶה, עַד שִׁיְהִיָּה שִׁלְחָנוּ בְּתוֹף הַסֶּכֶה; גִּזְרָה
24. שְׂמָא יִמְשֹׁף אַחֲרֵי שִׁלְחָנוּ; וְאָפְלוּ בַּסֶּכֶה גְדוּלָּה.

25. ט. כָּל שְׂבַעַת הַיָּמִים קוֹרָא בְּתוֹף הַסֶּכֶה. וּכְשֶׁמְבִין
26. וּמִדְּקָדֵק בָּמָה שִׁיקְרָא - זָבִין חוּץ לַסֶּכֶה²¹, כְּדִי
27. שְׂתִיָּה דַעְתּוֹ מִיִּשְׁבָּת עָלָיו. הַמְּתַפַּלֵּל - רָצָה,
28. מְתַפַּלֵּל בַּסֶּכֶה, אוֹ חוּץ לַסֶּכֶה²².

(21) כלומר אם רצה ללמוד בעיון - מותר לו ללמוד חוץ
לסוכה. (22) כלומר באיזה מקום שנח לו להתפלל בכוונה
- שם יתפלל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 וּלְכַאֲן, אֲלֵא פְּשִׁיחָהּ כְּמוֹ שְׂרָבִיט; וְהוּא הַנֶּקְרָא
24 לְוֹלֵב.⁵

(2) ויקרא כג, מ. (3) ענפים. (4) סוכה לב, א: "אמר לו רבינא לרב אשי - אימא הוותא? (אולי הכוונה, לענף שנתקשה, ועליו פנו זה לכאן וזה לכאן, עיין רש"י) - בעינא כפות וליכא" (דרשו כפות כמו כפות, שתהיה אפשרות לכפות אותו ולאגדו, וזה אינו יכול להאגד ולהכפת). (5) כן תרגם אונקלוס שם: "פרי עץ הדר, כפות תמרים" - "אתרוגין ולולבין".

25 ב. פְּרִי עֵץ הָדָר הָאֹמֵר בַּתּוֹרָה⁶ הוּא אֶתְרוֹג. וְעֵנֶף
26 עֵץ עֶבֶת הָאֹמֵר בַּתּוֹרָה⁸ הוּא הַהֶדֶס, שְׁעָלָיו חוֹפִין
27 אֶת עֵצָו;⁹ כְּגֹן שִׁיחָיו שְׁלֹשָׁה עֲלִין אוֹ יֵתֵר עַל כֶּן
28 בְּגִבְעוֹלוֹ¹⁰ אֶחָד. אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵי הָעֲלִין בְּשֹׁה, זֶה
29 כְּנֶגֶד זֶה, וְהָעֵלָה הַשְּׁלִישִׁי לְמַעַלָּה מֵהֶן - אֵין זֶה
30 עֶבֶת, אֲבָל נֶקְרָא הֶדֶס שְׁוֹטָהּ¹¹.

(6) ויקרא, שם. (7) כתרגום אונקלוס הנ"ל, וכך קיבלו חז"ל. ולמדו זאת ממה שנאמר שם: "פרי עץ הדר" - שהפרי שוה בטעמו לעץ, והוא האתרוג (סוכה לה). וכן "ראינו בלא ספק מיהושע [בן נון] עד עתה שהאתרוג היו לוקחים עם הלולב בכל שנה" (רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, סדר זרעים. וראה להלן ה"ד). (8) שם. (9) והיינו עבות - מעשה שרשרת שהם מורכבים זה על זה (רש"י שם). (10) רוצה לומר, בכל בד ובד משלושת בדי ההדס. וכן נקטו הראש"ש (בתשובות, כלל כד) וה"טור (באו"ח סי' תרמו) בדעת הרמב"ם. ועיין להלן פ"ח ה"ה והערה לד. ודעת הראב"ד ש"צריך להיות כן כל שיעור ההדס או רובו" (וראה במגיד-משנה וכסף-משנה). (11) סוכה לב, ב. ונקרא הדס שוטה מפני שאין עליו כסדר, אלא משובשים כשוטה. ויש אומרים, שהוא מלשון שוטתא דאסא (=שוט של הדס), שהדס כשר עומד ביושר בלא התפשטות, וזה נעשה מרובה בענפים כעין עצים, ועל שם ריבוי הענפים קוראו שוטה ('מאירי' שם).

31 ג. עֲרָבֵי נַחַל הָאֲמֹרֹת בַּתּוֹרָה¹², אֵין כֹּל דָּבָר הַגָּדֵל
32 עַל הַנַּחַל, אֲלֵא מִין יָדוּעַ הוּא הַנֶּקְרָא עֲרָבִי נַחַל¹³:
33 עֲלָה שָׁלוֹ מְשֹׁף בְּנַחַל¹⁴, וּפְּיוֹ חֶלֶק¹⁵, וְקָנָה שָׁלוֹ
34 אָדָם, וְזֶה הוּא הַנֶּקְרָא עֲרָבָה¹⁶. וְרַב מִין זֶה גָּדֵל עַל
35 הַנַּחֲלִים, לְכָף נֶאֱמָר 'עֲרָבִי נַחַל'¹⁷. וְאֶפְּלוּ הֵיךְ גָּדֵל
36 בַּמִּדְבָּר אוֹ בְּהָרִים, כְּשֶׁר.

(12) ויקרא, שם. (13) סוכה לג, ב בברייתא. (14) ולא עגול (שם). (15) רוצה לומר, חודו אינו עשוי פגימות פגימות. (16) שם לד, א. (17) ברייתא שלישית בסוכה שם: "אין לי אלא ערבי נחל, של בעל ושל הרים מנין? ת"ל ערבי, מכל-מקום" (=מלשון רבים - רש"י). והראש"ש (פ"ג דסוכה סי' יג) הביא בלשון רבינו "לכך נקרא ערבי נחל". ולפי"ז הכוונה לברייתא הראשונה בסוכה שם: "ת"ר ערבי נחל, הגדילין על הנחל", כלומר, ממין הגדל על הנחל. ואין צורך להוציא זאת מריבוי הלשון כדעת הברייתא השלישית (וראה בכסף-משנה).

(34) שאנו מסופקים בקביעות החודש ומחמירים לנהוג שני ימים טובים. (35) כי לעולם אין מברכים על הספק. (36) משמע מדברי רבינו, שאשה אינה יכולה לברך על הסוכה כיוון שאינה מצווה. ודעת הראב"ד שנשים מברכות אף על פי שאינן מצווה.

1 יד. גִּמְר מְלֹאכֶל בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - מוֹרִיד כְּלָיו וּמִפְּנֵה
2 אוֹתָהּ. אֵין לוֹ מְקוֹם לְהוֹרִיד אֶת כְּלָיו³⁷: אִם הִיתָה
3 קִטְנָה - מְכַנִּס בָּהּ מְנוֹרָה³⁸; וְאִם הִיתָה גְּדוֹלָה - מְכַנִּס
4 בָּהּ קְדָרוֹת וּקְעָרוֹת וּכְיוּצָא כְּהֵן³⁹, כְּדִי לְהַזְכִּיר שֶׁהִיא
5 פְּסוּלָה וְשֶׁכָּכֵר נִגְמָרָה מִצּוֹתָהּ; וּמִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם-טוֹב,
6 אֵינוֹ יוֹכֵל לְפַחֵת בָּהּ וּלְפַסְלָהּ.

(37) ורוצה לאכול בה גם בתשיעי, ולפחות מהתקרה אינו יכול - כיוון שהוא יום טוב. (38) מבלי שידליקה. (39) שלא היה עושה כן בזמן החג, ויש היכר.

7 טו. מִי שֶׁלֹּא עָשָׂה סִכָּה, בֵּין בְּשׁוּגָג, בֵּין בְּמִזִּיד -
8 עוֹשֶׂה סִכָּה בְּחָלוֹ שֶׁל מוֹעֵד; אֶפְּלוּ בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי
9 עוֹשֶׂה סִכָּה, שֶׁמִּצְוָתָהּ כָּל שִׁבְעָה. עֲצֵי סִכָּה אֲסוּרִין
10 כָּל שְׁמֹנֶת יָמֵי הַחֵג - בֵּין עֲצֵי דְפָנוֹת, בֵּין עֲצֵי סִכָּךְ.
11 אֵין נֹאמְרִין מִהֶן לְדַבֵּר אַחֵר כָּל שְׁמֹנֶת הַיָּמִים, מִפְּנֵי
12 שִׁיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כָּלוֹ הַסִּכָּה מִקְצָה עַד בֵּין-
13 הַשְּׁמֹנֶת⁴⁰; וְהוֹאִיל וְהַקָּצָה לְבֵין-הַשְּׁמֹנֶת שֶׁל
14 שְׁמִינִי, הַקָּצָה לְכָל הַיּוֹם.

(40) מה שאין כן באתרוג, כיוון שיצא בו בשחרית אינו זקוק לו יותר.

15 טז. וְכֵן אֲכָלִין וּמִשְׁקִין שְׁתּוּלִין בְּסִכָּה כְּדִי לְנַאֲתָהּ,
16 אֲסוּר לְהִסְתַּפֵּק מִהֶן כָּל שְׁמֹנֶה. וְאִם הִתְנֶה עֲלֵיהֶן
17 בְּשִׁעָה שְׁתָּלָאן וְאָמַר: אֵינִי בּוֹדֵל מִהֶן כָּל בֵּין-
18 הַשְּׁמֹנֶת⁴¹! - הָרִי זֶה מִסְתַּפֵּק מִהֶן בְּכָל עֵת
19 שִׁינִי; שֶׁהָרִי לֹא הִקְצָה אוֹתָם, וְלֹא חָלָה עֲלֵיהֶם
20 קְדָשֶׁת הַסִּכָּה, וְלֹא נִחְשְׁבוּ כְּמוֹתָהּ.

(41) של יום טוב ראשון של סוכות, שכיוון שלא חלה עליהם קדושה מתחילת יום-טוב, שוב אינה חלה עליהם אחר כך.

הלכות לולב

פרק שביעי

(1) נתבארו בו עניני לולב וכל מכשיריו, מה הן. וביאור ההבדל שבין מקצתן למינין אחרים הדומין להם. וענינין נטילתן ומניינן ומדתן ושיעורן, ובאי זה זמן ניטלים מן התורה ומדבריהם. וכן הגבלת מקום נטילתן מן התורה ומדבריהם. ודין ערבה ביום שביעי וענינה. ונסתיים הפרק בביאור מה שאסור ליהנות ממנין אלו מפני שהוקצו למצוותם כל שבעת ימי החג.

21 א. כְּפֹת תְּמָרִים הָאֲמֹרֹת בַּתּוֹרָה² הֵן תְּרִיּוֹת³ שֶׁל
22 דָּקֵל, כְּשִׁינִימָחוּ, קֹדֶם שִׁיתְּפָרְדוּ הָעֲלִין שֶׁלֵּהֶן לְכָאן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ו' ה' שבט - ספר זמנים - הלכות לולב קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

30) לפי שיש בה שלש מצוות - נוטלה ביד ימין החשובה (סוכה לו:). (31) בסוכה מה, ב: "אמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י, כל המצוות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן, שנאמר "עצי שטים עומדים" - שעומדים דרך גדילתם". (32) כרבנן דרבי יהודה, שאמרו (סוכה יא:): "לולב מצוה לאגדו, ואם לא אגדו - כשר". (33) במנחות כז, א. על מה ששנו שם במשנה "ארבעה מינים מעכבים זה את זה" - "אמר רב חנן בר רבא, לא שנו אלא שאין לו, אבל יש לו - אין מעכבין" (אפילו לא אגדו כאחד - רש"י). וכן כתב הר"ף (פ"ג דסוכה): "ואע"ג דנטל כל חד וחד לחודיה, נפיק ידי חובתו, דקיימא-לן לולב אין צריך אגד" (=אע"פ שלקח כל אחד ואחד לבדו, יצא ידי חובתו, מפני שהלכה היא: "לולב אינו צריך אגד").

ז. כִּמְהָ נוֹטֵל מִהֶן? לִיּוֹלָב אֶחָד³⁵, וְאַתְרוֹג אֶחָד³⁶, וְשִׁנֵּי בִדֵּי עֵרְבָה³⁷, וְשִׁלְשָׁה בִדֵּי הֶדֶס³⁸. וְאִם רָצָה לְהוֹסִיף בְּהֶדֶס³⁹ בִּדֵּי שְׁתֵּיהֶם אֲגַדָּה גְדוּלָּה - מוֹסִיף, וְנוֹיֵי מִצְוָה הוּא⁴⁰. אֲבָל שְׁאֵר הַמִּינִין, אֵין מוֹסִיפִין עַל מִנֵּיהֶם וְאֵין גּוֹרְעִין מִהֶן⁴¹. וְאִם הוֹסִיף אוֹ גָּרַע - פֶּסוּל (צ"ל: לא פֶּסוּל)⁴².

34) משנה, סוכה לד, ב. (35) מפני שכתוב "כפת תמרים" (בלי וא"ו), ולא כתוב "כפות" - מכאן שלולב אחד (שם וברש"י). (36) שכתוב "פרי עץ הדר" - משמע אחד ולא שנים (שם וברש"י). (37) שכתוב "ערבי נחל" - לשון רבים, ומיעוט רבים - שנים (רא"ש שם סי' יד). (38) "פירשו בגמרא הטעם: - ענף עץ עבות בשלש תיבות" ('מאירי' שם, ולפנינו בגמרא ליתא, והוא ברש"י). (39) בדפוס רומי ודפוס קושטא, נוסף "ויערבה". וכן הביא 'רבינו מנחם' שהגיהו כן בספרי רבינו, וכן הביא הר"ן בפרק לולב הגזול בלשון רבינו (וראה בכסף-משנה בשם רבינו ירוחם). אבל בכמה כתבי-יד הנוסחא כלפנינו. וכן כתב רבינו בתשובה, שלא הותר אלא בהדס, שמצאנו בגמרא שהתירו להוסיף בו "שהרי הלכה כר"ע, שדי בבד אחד, והוא אמר (סוכה לד:): לידרוש להו כרבי טרפון שאומר בשלשה" ('מאירי' שם, ועיין כסף-משנה). וראה עוד להלן. (40) שכל דבר שבא לנוי, אין בו לא משום חציצה (להלן ה"א) ולא משום בל תוסיף (שו"ת רשב"א ח"א תקלה). וכל זה בהדס, אבל בתוספת לולב ואתרוג וערבה - אין שום נוי (רשב"א שם). (41) [מכאן מוכח כנוסחא שלפנינו למעלה "להוסיף בהדס" ולא בערבה, וכאן המדובר גם בערבה. לפי הנוסחא בדפוס רומי ודפוס קושטא למעלה, מדובר שם גם בערבה, וכאן אין המדובר אלא באתרוג ובלולב, אם כן מה שייך בהם "אין גורעים" הלא אינם אלא אחד]. (42) רבינו אברהם (תשובת רבי אברהם סי' קיג) הביא שרבינו חזר ותיקן הספר בידו כך: "ואם הוסיף או גרע, לא פסל". וכן דעת הראב"ד שאין לפסול אלא אם הוסיף ממין אחר.

ח. כִּמְהָ שְׁעוֹר אֲרָף כָּל מִין מִהֶם? לִיּוֹלָב - אֵין פְּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טַפְחִים⁴³; וְאִם הָיָה אֲרָף כָּל-שְׁהוּא⁴⁴ - פְּשׁוּר⁴⁵. וּמִדִּידָתוֹ - מִשְׁדָּרְתוֹ⁴⁶ בְּלֶכֶד, לֹא מֵרָאשׁ הָעֵלִים. וְהֶדֶס וְעֵרְבָה - אֵין פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה

ד. וַיֵּשׁ מִין אֶחָד דּוּמָה לְעֵרְבָה, אֲלֹא שְׁעָלָה שְׁלֹ עָגֹל, וּפְיוֹ דּוּמָה לְמִסְרָ¹⁸, וְקָנָה שְׁלֹ אֵינִי אָדָם; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא צִפְצָפָה, וְהִיא פְסוּלָה¹⁹. וַיֵּשׁ שֵׁם מִין עֵרְבָה, שְׁאֵין פִּי הָעָלָה שְׁלָה חֶלֶק, וְאֵינִי כְּמִסְרָ, אֲלֹא יֵשׁ בּוֹ תִלְמִים קְטָנִים עַד מָאֵד, כְּמוֹ פִּי מִגָּל קָטָן, וְזֶה כְּשֶׁר²⁰. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, מִמִּשְׁחָה רַבְנֵה, נִתְפָּרְשׁוּ²¹.

18) שפגימותיה גדולות. (19) סוכה לד, א. (20) שפגימותיו קטנות, והיה נקרא "חילפי גילא" (שם). (21) ראה למעלה הערה ו.

ה. אֲרַבְעָה מִינֵין אֵלֶּה מִצְוָה אֶחָת הֵן, וּמַעֲכָבִין זֶה אֶת זֶה²², וְכֹלֶן נִקְרָאִים מִצְוֹת לִיּוֹלָב²³. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִהֶן, וְאֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן²⁴. וְאִם לֹא נִמְצָא אֶחָד מִהֶן - אֵין מִבִּיאִים תַּחֲתֵיו מִין אֶחָד הַדּוּמָה לִי²⁵.

22) משנה, מנחות כז, א. וברייתא סוכה לד, ב. (23) הואיל והוא גבוה מכולם, נקראו על שמו (סוכה לו:). וראה להלן הלכה ו והערה כח. (24) מין אחר נוסף על המינים שהוזכרו (ברייתא בסוכה דף לא, א). (25) סוכה שם, ב: "לא מצא אתרוג, לא יביא לא פריש ולא רימון ולא דבר אחר".

ו. מִצְוָה מִן הַמִּבְחָר לְאַגֵּד לִיּוֹלָב וְהֶדֶס וְעֵרְבָה וְלַעֲשׂוֹת שְׁלֹשֶׁת אֲגָדָה אֶחָת²⁶. וּכְשֶׁהוּא נוֹטֵלֶם לַעֲצָאָת בֶּהֶן, מִבֶּרֶךְ תַּחֲלָה²⁷ עַל נְטִילַת לִיּוֹלָב²⁸, הוֹאִיל וְכֹלֶן סְמוּכִין לֹי²⁹. וְאַחֲרֵכֶּךְ נוֹטֵל הָאֲגָדָה הַזֹּאת בְּיָמֵינוּ³⁰, וְאַתְרוֹג בְּשִׁמְאָלוֹ. וְנוֹטֵלֶן דֶּרֶךְ גְּדִילָתָהּ, שְׁיֵהִי עֲקָרְתָּהּ לְמִטָּה לְאֲרָץ, וְרָאשֶׁיהֶן לְמַעֲלָה לְאוּרֵי³¹. וְאִם לֹא אֲגָדוּ, וְנִטְלָן אֶחָד אֶחָד - יִצְאָ³²; וְהוּא שְׁיֵהִי אֲרַבְעָתָן מִצְוִיִּין אֶצְלוֹ. אֲבָל אִם לֹא הָיָה לוֹ אֲלֹא מִין אֶחָד, אוֹ שְׁחָסֵר מִין אֶחָד - לֹא יִטֵּל עַד שְׁיִמְצָא הַשְּׁאָר³³.

26) כרבנן דרבי יהודה (סוכה יא:), שאמרו: "לולב מצוה לאגדו, משום שנאמר (שמות טו, ב) "זה אלי ואנוהו" - התנאה לפנינו במצוות. ואגד זה, נוי הוא במצוה זו. (27) לפני שנטולן. שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן (כן פירש ה"טור" או"ח סי' תרנא בדעת רבינו). (28) ולא מברך על נטילת יתר המינים, ואין כוונת רבינו כאן לנוסח הברכה, שהרי כבר כתב בפ"א מהל' ברכות ה"טו שאם מברך קודם שיטול, אומר: "ליטול לולב". ואם מברך אחר הנטילה, אומר: "על נטילת לולב". וכאן המדובר שמברך לפני שנטול, ואם כן צריך לומר: "ליטול לולב" (כסף-משנה). (29) כלומר, כולם טפלים לו לפי שהוא גבוה מכולן (סוכה לו:). - 'רבינו מנחם'. ויש אומרים שאם אינם סמוכים לו "שלא אגד את הלולב אלא שיצא בהם בזה אחר זה, מברך על כל אחד ואחד בפני עצמו" ('מאירי' שם). [ונראה מדברי רבינו להלן ה"ח (ראה שם הערה מט), שרק אם אגדן צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא מהם טפח. אבל אם לא אגדן, יכול להיות מין אחר גבוה מן הלולב].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 טַפְּחִים⁴⁷; וְאִם הָיוּ אֲרָפִין כָּל-שָׁהִן⁴⁸ - בְּשָׂרִים.
 2 וְאִפְלוּ אֵין בְּכָל בֵּד וּבֵד אֶלָּא שְׁלֹשָׁה עֲלִין לַחִין -
 3 בְּשָׂרִים; וְהוּא שְׁהִיּוּ בְּרָאשׁ הַבֵּד⁴⁹. וְאִם אָגַד הַלּוּלָב
 4 - צָרִיף שְׁהִיּוּ שְׁדָרוּ שֶׁל לּוּלָב יֵצֵא מִן הַהֶדֶס
 5 וְעִרְכָּה טַפַּח אוֹ יוֹתֵר⁵⁰. וְשִׁעוֹר אֶתְרוּג - אֵין פְּחוֹת
 6 מִכִּפְיָהּ⁵¹. וְאִם הָיָה גְדוֹל כָּל-שָׁהוּא⁵² - כָּשֵׁר.
- 43 סוכה לב, ב. 44 למעלה מארבעה טפחים.
 45 מנחות מב, א. לולב יש לו שיעור למטה ואין לו שיעור
 למעלה. 46 הקנה שממנו מתפרדים הענפים (סוכה, שם).
 47 סוכה, שם. 48 למעלה מהשיעור המפורש. וזה נלמד
 ממה שנאמר בלולב (למעלה הערה מד) שאין לו שיעור
 למעלה (רבינו יצחק בן גיאת ח"א עמ' צו ו'רבינו מנוח).
 49 סוכה לג, א: "יבשו רוב עליו (של ההדס) ונשאר בו
 שלשה עלין לחיין (כצ"ל לפי הרמב"ם. ועיין ר"ח ורש"י)
 כשר. אמר רב חסדא, ובראש כל אחד ואחד". וסובר רבינו
 שהוא-הדין לערבה. [והביא זאת רבינו כאן להורות שלא רק
 באופן שהם ארוכים ומלאים עלים לחים - הם כשרים,
 שאפשר לומר רואים את המיותר למעלה כמי שאינו, אלא
 אפילו באופן שאי-אפשר לומר כן, שאם העליון כמי שאינו
 אין כאן שלשה עלין לחים - אף-על-פי-כן הם כשרים,
 וראה להלן פ"ח ה"ה והערה לד, ובכסף-משנה שם].
 50 [נראה, שאם לא אגדו - אין צריך שיהיה שדרו של
 לולב יוצא כו' (וראה למעלה הערה כח). וכן נראה בגמרא
 (סוכה לז:): שהקשו: "ולגביה לאתרוג ולברך" (ונגביה
 את האתרוג יותר מן הלולב, ונברך על מצות אתרוג)? ולא
 הקשו מהדס וערבה, שיגביהו אותם - מפני שהם אגודים
 אתו, אלא מהאתרוג - שאינו אגוד אתו]. 51 סוכה לד,
 ב. כרבי יהודה. 52 למעלה מביצה, כרבי עקיבא שבא
 לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו (סוכה לו:).
- 7 ז. מְשִׁיגְבִייהָ⁵³ אֲרַבְעָה מִיָּנִין אֵלּוּ - בֵּין שְׁהִגְבִּיהֶן
 8 כְּאַחַת, בֵּין בָּזָה אַחֵר זָה⁵⁴, בֵּין בְּמִין, בֵּין בְּשִׁמְאָל
 9 - יָצָא⁵⁵. וְהוּא, שְׁהִגְבִּייהֶן דָּרָךְ גְּדִילָתָן⁵⁶; אֶבֶל שְׁלֹא
 10 דָּרָךְ גְּדִילָתָן - לֹא יָצָא. וּמִצְוָה כְּהִלְכָתָהּ - שְׁהִגְבִּייהָ
 11 אָגַדָּה שֶׁל שְׁלֹשָׁה מִיָּנִין בְּמִין, וְאֶתְרוּג בְּשִׁמְאָל,
 12 וְיֹלִיף וְיָבִיא וְיַעֲלֶה וְיִירִיד⁵⁷ וְיִנְעֹנֶעַ הַלּוּלָב שֶׁלֹּשׁ
 13 פְּעָמִים בְּכָל רוּחַ וְרוּחַ⁵⁸.
- 53 שם מב, א. 54 למעלה הלכה ו. 55 ומה שאמר:
 לולב בימין ואתרוג בשמאל (שם לא): אין זה אלא
 לכתחילה. אבל דעת ר"ח (שם מב.) שמה שאמרו: הפכו לא
 יצא, היינו אם נטל לולב בשמאל ואתרוג בימין.
 56 נתבאר למעלה הלכה ו. 57 סוכה לז, ב. 58 מקור
 הדברים ב'ירושלמי' סוכה פ"ג ה"ו.
- 14 י. בִּיצֵד? מוֹלִיף וּמִנְעֵנֶעַ רֹאשׁ הַלּוּלָב שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים,
 15 וּמִבִּיא וּמִנְעֵנֶעַ רֹאשׁ הַלּוּלָב שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים, וְכֵן
 16 בְּעִלְיָה וְיִרִידָה. וְהִיכֵן מוֹלִיף וּמִבִּיא? בְּשַׁעַת קְרִיאת
 17 הַהִלָּל - ב'הודו לה' כי טוב' תחלה וסוף, וּב'אָנָּה
 18 ה' הוֹשִׁיעָה נָּא⁵⁹. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְנִטְיִלַת לּוּלָב,
 19 וְאִינוּ נוֹטֵל בְּלִילָה⁶⁰.
- 59 (61) מלשון גמי, כלומר חוס ('ערוך' ערך גמן). 60 כאנשי
 ירושלים שהיו אוגדים את לולביהם בגימוניות של זהב
 (סוכה לו: במשנה, אליבא דרבי מאיר), וראה עוד להלן
 הלכה יב והערה סה. 63 שם לז, א. כרבא. 64 שם מב,
 א.
- 26 יב. אָגַד אֶת הַלּוּלָב עִם הַהֶדֶס וְהָעִרְכָּה, וְהַבְדִּיל בֵּין
 27 הַלּוּלָב וּבֵין הַהֶדֶס בְּמִטְלִית וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - הָרִי זֶה
 28 חוּצִין. הַבְדִּיל בִּינֵיהֶן בְּעִלֵּי הֶדֶס - אִינוּ חוּצִין, שְׁמִין
 29 בְּמִינוּ אִינוּ חוּצִין⁶⁵. וְיֵשׁ לוֹ לְאַגֵּד אֶת הַלּוּלָב בְּחוּט
 30 אוֹ בְּמִשְׁיָחָה, וּבְכָל מִין שִׁירָצָה, הוֹאִיל וְאֵין אֲגִידָתוֹ
 31 מְעַכְבָּהּ⁶⁶.
- 65 שם לז, ב. 66 כרבי מאיר בסוכה לו: במשנה,
 שאוגדים את הלולב שלא במינו, ואין כאן "בל תוסיף", לפי
 שהאגד אינו מעכב (שם בגמרא). וזהו טעמם של אנשי
 ירושלים שהיו אוגדים לולביהם בגימוניות של זהב. וכיון
 שכל ענין האגד הוא לנוי (סוכה יא:): אין זה חוצץ, שכל
 שהוא לנאותו - אינו חוצץ.
- 32 יג. מִצְוַת לּוּלָב לְהִנָּטֵל בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חַג בִּלְבָד,
 33 בְּכָל מְקוֹם⁶⁷ וּבְכָל זְמַן⁶⁸, וְאִפְלוּ בְּשַׁבָּת⁶⁹; שְׁנֵאמַר:
 34 'וְלִקְחֶתֶם לָכֶם בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן'. וּבְמִקְדָּשׁ לְבָדוֹ
 35 נוֹטְלִין אוֹתוֹ בְּכָל יוֹם וְיוֹם מְשַׁבֵּעַת יְמֵי הַחֵג,
 36 שְׁנֵאמַר: 'וּשְׁמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וּגּוֹ'. חַל יוֹם
 37 הַשַּׁבָּת לִהְיוֹת בְּתוֹךְ יְמֵי הַחֵג - אִינוּ נִטֵּל בְּשַׁבָּת⁷⁰,
 38 גְּזֵרָה שְׁמָא יוֹלִיכֶנּוּ בְּיָדוֹ אֲרַבְעַת אֲמוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים,
 39 כְּמוֹ שֶׁנֶּזְרוּ בְּשׁוּפְרֵי⁷¹.
- 67 אפילו חוץ לבית המקדש. 68 (68) בין בזמן שבית
 המקדש קיים, ובין בזמן שאין בית המקדש קיים.
 69 יבואר להלן הלכה יד. 70 אפילו בבית המקדש
 (מגיד-משנה). 71 פ"ב מהל' שופר ה"ו.
- 40 יד. וְלָמָּה לֹא גִזְרוּ גְּזֵרָה זֹאת בְּיוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן?
 41 מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה, וְאִפְלוּ בְּגִבּוּלִין.
 42 נִמְצָא, שְׁאֵין דִּינוֹ וְדִין שְׁאֵר הַיָּמִים שָׁוֶה; שֶׁבְּשָׁאֵר
 43 יְמֵי הַחֵג אֵין אָדָם חַיֵּב לִטֵּל לּוּלָב, אֶלָּא בְּמִקְדָּשׁ⁷².
- 72 סוכה מג, א. ושופר בראש השנה, שגם הוא מצוותו מן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ו' ה' שבט - ספר זמנים - הלכות לולב קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(78) ששלשת מצוות אלו הן "מצוות-עשה שהזמן גרמן".

(79) משנה, סוכה מב, א.

ב. הִלְכָה לְמִשְׁחָה מְסִינִי, שְׁמִינִי בְּמִקְדָּשׁ עֲרֵכָה
אֲחֶרֶת חוּץ מִעֲרֵכָה שְׁפִלּוּלָב⁸⁰. וְאֵין אָדָם יוֹצֵא יָדֵי
חוּכְתוֹ בְּעֲרֵכָה שְׁפִלּוּלָב⁸¹. וְשִׁעוּרָה - אֲפִלּוּ עָלָה
אֶחָד בְּבֶד אֶחָד⁸².

(80) כחכמים החולקים על אבא שאול, שאמר (סוכה לד.)
שמה שנאמר "ערבי נחל" - "ערבי שתיים, אחת ללולב ואחת
למקדש" - אלא הלכה למשה מסיני היא, בלי אסמכתא מן
הפסוק (שם). (81) סוכה מד, א. (82) שם מד, ב. כרב
ששת.

כא. פִּיצֵד הֵיִתָּה מִצּוֹתָהּ? בְּכָל יוֹם וְיוֹם מְשַׁבֵּעַת
הַיָּמִים הָיוּ מְבִיאִין מִרְבִּיּוֹת⁸³ שֶׁל עֲרֵכָה וְזוֹקְפִין
אוֹתָן⁸⁴ עַל צִדֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְרֹאשֵׁיהֶן כְּפּוֹפִין עַל-גַּבֵּי
הַמִּזְבֵּחַ. וְכַעַת שֶׁהָיוּ מְבִיאִין אוֹתָהּ וְסוֹדְרִין אוֹתָהּ,
תּוֹקְעִין וּמְרִיעִין וְתוֹקְעִין⁸⁵. חָל יוֹם שֶׁבַת לְהִיּוֹת
בְּתוֹךְ הַחֵג - אֵין זוֹקְפִין עֲרֵכָה⁸⁶; אֲלֹא-אִם-כֵּן חָל
יוֹם שְׁבִיעִי לְהִיּוֹת בְּשֶׁבַת - זוֹקְפִין אוֹתָהּ בְּשֶׁבַת, כְּדִי
לְפַרְסְמָהּ, שֶׁהִיא מִצְוָה⁸⁷.

(83) ענפים. (84) ואחרי שזוקפים אותה, נוטלים אותה ביד
כדי לקיים מצות נטילה, כדלהלן הלכה כב והערה פח.
(85) שם מה, א במשנה. (86) גזירה שמה יעביירה ארבע
אמות ברשות הרבים (סוכה מג:). (87) לפי שאינה
מפורשת בתורה (כנ"ל הלכה כ) הוצרכו לפרסמה שהיא מן
התורה ודוחה שבת (סוכה שם).

כב. פִּיצֵד הָיוּ עוֹשִׂין? מְבִיאִין אוֹתָהּ מִעֲרֵב-שֶׁבַת
לְמִקְדָּשׁ, וּמְנִיחִין אוֹתָהּ בְּגִיגִיּוֹת שֶׁל זֶהָב, כְּדִי שֶׁלֹּא
יִקְמָשׁוּ הָעֵלִינִ⁸⁸. וּלְמַחֵר זוֹקְפִין אוֹתָהּ עַל-גַּבֵּי
הַמִּזְבֵּחַ, וּבֹאִין הָעָם וְלוֹקְחִין מִמֶּנָּה וְנוֹטְלִין אוֹתָהּ,
כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׂין בְּכָל יוֹם⁸⁹. וְעֲרֵכָה זוֹ, הוֹאִיל וְאֵינָהּ
כְּפִרוּשׁ בְּתוֹרָה⁹⁰, אֵין נוֹטְלִין אוֹתָהּ כָּל שְׁבַעַת יָמֵי
הַחֵג זָכָר לְמִקְדָּשׁ, אֲלֹא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בִּלְבַד הוּא
שְׁנוֹטְלִין אוֹתָהּ בְּזֶמֶן הַזֶּה. פִּיצֵד עוֹשֶׂה? לֹקֵחַ בֶּד
אֶחָד אוֹ בְּדִין הֶרְבֵּה, חוּץ מִעֲרֵכָה שְׁפִלּוּלָב, וְחוֹבֵט
בָּהּ עַל הַקֶּרֶקַע אוֹ עַל הַכְּלִי פְּעָמִים אוֹ שְׁלֹשׁ פְּלֹא
בְּרֵכָה, שֶׁדָּבָר זֶה מְנַהֵג נְבִיאִים הוּא⁹¹.

(88) משנה, סוכה מה, א. וסגולת העדר הכמישה אינה אלא
בכלי זהב, ולא שנותנים בהם מים, שאם כן למה דוקא זהב,
ואם משום כבוד - הרי נתנו טעם שלא יכמושו, ולא משום
כבוד ('מעשה רוקח' בשם ר' ישמעאל בן חכמון).
(89) שכן מסקנת הגמרא בסוכה מג, ב שמצות הערבה
בנטילה (וראה ב'תוספות' שם מה, א ד"ה זוקפין, שדעתם
שצריך ליטול ואחר-כך לזקוף, וכן דעת רש"י שם מג: ד"ה
והביאום). ואעפ"כ אין מקיפים בערבה כדלהלן הלכה כג
והערה צא. (90) אע"פ שהיא הלכה למשה מסיני - כיון
שאינה בפירוש בתורה, לא תיקנו שיטלו כל שבעה זכר
למקדש (וראה במגיד-משנה). (91) סוכה מד, ב.

התורה בין במקדש ובין בגבולין, ובכל זאת גזרו עליו
בשבת - מפני שעל-פי הרוב לא ידעו עוד בשעת התקיעות
אם נתקדש החודש ('תוספות' ו"ר"ן סוכה שם).

טו. מִשְׁחָרֵב בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ הִתְקַיְּנוּ, שִׁיְהִיָּה לְלוֹלֵב נָטֵל
בְּכָל מָקוֹם כָּל שְׁבַעַת יָמֵי הַחֵג, זָכָר לְמִקְדָּשׁ⁷³. וְכָל
יוֹם וְיוֹם מְבִרָךְ עָלָיו 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ
עַל נְטִילַת לולֵב', מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוָה מְדֻבָּרִי
סוֹפְרִים⁷⁴. וְתַקְנָה זוֹ, עִם כָּל הַתַּקְנוֹת שֶׁהִתְקִין רַבֵּן
יוחָנָן בֶּן זַפְאִי מִשְׁחָרֵב בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ - כְּשִׁיבָנָה
בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, יַחְזִירוּ הַדְּבָרִים לִישָׁנָו.

(73) משנה, סוכה מא, א. והסמיכו זאת למקרא שכתוב
(ירמיה ל, יז) "כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאום
ה', כי נדחה קראו לך ציון היא, דורש אין לה" - דורש אין
לה, מכלל שהיא צריכה דרישה, שיעשו לה זכר (סוכה שם
בגמרא) (74) והיכן ציונו? - "לא תסור מן הדבר אשר
יגידו לך ימין ושמאל" (דברים יז, יא) - (שבת כג.)

טז. בְּזֶמֶן שֶׁבֵּית-הַמִּקְדָּשׁ קָנָם, הָיָה לְלוֹלֵב נָטֵל בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּשֶׁבַת, וְכֵן בְּשָׁאֵר הַמְּקוֹמוֹת,
שֶׁיָּדְעוּ בְּיָדָאֵי שִׁיּוֹם זֶה הוּא יוֹם הַחֵג בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל.
אֲבָל הַמְּקוֹמוֹת הֶרְחֻקִּים, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים בְּקִבְעוֹת
רֹאשׁ-הַחֹדֶשׁ, לֹא הָיוּ נוֹטְלִין הַלּוּלָב מִסָּפֵק.

יז. וּמִשְׁחָרֵב בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ אָסְרוּ חֻכְמִים לְטַל אֶת
הַלּוּלָב בְּשֶׁבַת בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וְאֲפִלּוּ בְּנֵי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל
שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ, מִפְּנֵי בְּנֵי הַגְּבּוּלִין הֶרְחֻקִּים,
שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין בְּקִבְעוֹת הַחֹדֶשׁ, כְּדִי שִׁיְהִי הַכָּל שׁוֹיִן
בְּדָבָר זֶה, וְלֹא יִהְיוּ אֵלּוּ נוֹטְלִין בְּשֶׁבַת וְאֵלּוּ אֵין
נוֹטְלִין; הוֹאִיל וְחִיּוּב יוֹם רִאשׁוֹן בְּכָל מָקוֹם, אֶחָד
הוּא, וְאֵין שָׁם מִקְדָּשׁ לְהַתְלוֹת בּוֹ⁷⁵.

(75) שבזמן שבית המקדש קיים, היו הקרובים נוטלים
הלולב כמו במקדש, והרחוקים אינם נוטלים, ואף-על-פי-כן
לא היה נראה כשתי תורות, אבל כשאין בית המקדש קיים
נראה הדבר כשתי תורות (לחם-משנה).

יח. וּבְזֶמֶן הַזֶּה, שֶׁהִכָּל עוֹשִׂין עַל-פִּי הַחֻשְׁבּוֹן⁷⁶,
נִשְׁאָר הַדָּבָר כְּמוֹת שֶׁהָיָה, שֶׁלֹּא יִנָּטֵל לולֵב בְּשֶׁבַת
כָּלֵל, לֹא בַּגְּבּוּלִין וְלֹא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְאֲפִלּוּ בַּיּוֹם
רִאשׁוֹן, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהִכָּל יוֹדְעִים בְּקִבְעוֹת הַחֹדֶשׁ.
וּבְכָר בְּאַרְנוֹ⁷⁷, שֶׁעָקַר הָאִסּוּר בְּנְטִילַת הַלּוּלָב בְּשֶׁבַת -
גִּזְרָה שְׁמָא יַעֲבִירָנוּ אֲרֻבַּע אֲמוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים.

(76) ולא על פי עדות העדים. ואף-על-פי-כן עושים שני
ימים, מפני שהזהירונו רבותינו ז"ל שלא לבטל מנהג
אבותינו (ביצה ד:). (77) למעלה הי"ג.

יט. כָּל שֶׁחֵיב בְּשׁוֹפָר וּבִסָּפָה, חֵיב בְּנְטִילַת הַלּוּלָב;
וְכָל הַפְּטוּר מִשׁוֹפָר וּסָפָה, פְּטוּר מִנְטִילַת לולֵב⁷⁸.
קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְנַעֲנֵעַ - חֵיב בְּלוּלָב מְדֻבָּרִי סוֹפְרִים, כְּדִי
לְחַנְכוֹ בְּמִצְוֹת⁷⁹.

24 - אף-על-פי שאין נוטלין לולב בשמיני¹⁰⁶, האתרוג
25 אסור בשמיני, בדרך שהיה אסור בשמיני בזמן
26 שהיו עושין שני ימים מפני הספק, שהוא ספק
27 שביעי¹⁰⁷. הפריש שבעה אתרוגין לשבעת הימים -
28 כל אחת ואחת יוצא בה ליומה, ואוכלה למחר¹⁰⁸.

(103) שביך עליו. (104) סוכה מו, ב. כרבי יוחנן.
(105) ראה למעלה פ"ו מהל' סוכה ה"א. (106) שאף-על-
פי שיושבים בו בסוכה (למעלה פ"ו ה"א) שהיא כל שבעה
מן התורה - לא נוטלים בו לולב שאין מצותו מן התורה
בגבולין, אלא ביום הראשון בלבד (מגיד-משנה).
(107) סוכה שם, כא"י. (108) סוכה, שם.

פרק שמיני

(1) נתבאר בו סידור עשיית מה שכבר קדם, וענין הברכות,
ומה שיש בין הזמן שיש בהן. וכן אם אינן של מי שנוטלין
אם יוצא בהן. ונסתיים הפרק בביאור השמחה שהיתה נהגת
במקדש בשבעת ימי החג.

29 א. ארבעת מינין האלו, שהן לולב והדס וערבה
30 ואתרוג, שהיה אחד מהן כבש² או גזול³ או גנוב,
31 אפלו לאחר יאוש⁴; או שהיה מאשרה הנעבדת⁵,
32 אף-על-פי שבטלו האשרה מלעבדה⁶; או שהיה של
33 עיר הנדחת⁷ - הרי זה פסול. היה אחד מהן של
34 עבודת פוכבים - לא יטל לכתחלה; ואם נטל, יצא⁸.
35 היה פמוש⁹, ולא גמר ליכש - פשוט¹⁰. ובשעת הדחק
36 או בשעת הספקה - לולב היכש פשוט¹¹, אבל לא
37 שאר המינין¹².

(2) כולם מפורשים במשניות בסוכה כט: לב: לג: ו-לד:
וטעם הפסול מפני שיבש אינו הדור. ואף-על-פי שלא נאמר
"הדר" אלא באתרוג ולא בשאר מינים - למדו כולם מאתרוג
(סוכה לא. ועיי"ש ב'תוספות' כט: ד"ה לולב).
(3) במשניות, שם. (4) מפני שביאוש לבד אין הגזלן קונה
את הגזילה, כמו שפסק רבינו בפ"ב מהל' גזילה ה"א,
ובסוכות ביום הראשון כתוב ולקחתם "לכם" שיהיה שלכם
ולא של אחר (להלן הלכה י') ולכן פסול (כסף-משנה).
(5) שעיקר נטיעתה היתה לעבודה-זרה. (6) שהיא מאוסה
למצוה (כסף-משנה). (7) שכיון שעומדת לשריפה, רואים
אותה כאילו כבר נשרפה ואין בה שיעור, ובלשון הגמרא
(סוכה לא:): "כתותי מיכתת שיעוריה". (8) סוכה, שם.
שכיון שלא ניטעה מתחילתה לעבודה-זרה אינה מאוסה
כל-כך כמו אשרה (כסף-משנה). (9) שיש בו עדיין לחות.
(10) שם לא, א. (11) "מעשה שהורישו בני כרכין את
לולביהן לבני בניהם" (שם לא:). ומכאן שיבש כשר בשעת
הדחק. ודעת הראב"ד שלא יצאו בהם ידי חובה אלא נטלו
אותו לסמל בלבד כדי שלא תשתכח תורת לולב.
(12) שהמעשה הנ"ל היה בלולב ולא בשאר מינים. ואין לנו
אלא מה שהזכירו חכמים במפורש (וכעין זה למעלה פ"ז
הערה לח).

38 ב. אתרוג של ערלה¹³ ושל תרומה טמאה¹⁴ ושל
39 טבל¹⁵ - פסול. של דמאי¹⁶ - פשוט; שאפשר שפיקר

1 כג. בכל יום יום היו מקיפין את המזבח
2 בלולביהן⁹² בידיהן פעם אחת ואומרים: 'אנא ה'
3 הושיעה נא', 'אנא ה' הצליחה נא'. וביום השביעי
4 מקיפין את המזבח שבע פעמים⁹³. וכבר נהגו
5 ישראל בכל המקומות, להניח תבה באמצע בית-
6 הכנסת ומקיפין אותה בכל יום⁹⁴, בדרך שהיו
7 מקיפין את המזבח, זכר למקדש.

(92) ולא בערבה. ואע"פ שפסק למעלה שמצות ערבה
בנטילה. וכן כתב רבינו יצחק בן גיאת בשם רבינו שמואל
הלוי, שגם למאן דאמר בנטילה, יש מקום לומר שאין
מקיפים בערבה אלא בלולב (ראה 'אוצר הגאונים' סוכה,
חלק התשובות עמוד 62). (93) משנה, סוכה מה, א.
(94) כן כתב רב האי גאון ('אוצר הגאונים' שם עמוד 60).

8 כד. כך היה המנהג בירושלים⁹⁵: יוצא אדם מביתו
9 שחרית ולולבו בידו, ונקנס לבית-הכנסת, והוא
10 בידו; מתפלל, והוא בידו⁹⁶; ויוצא לבקר חולים
11 ולינחם אבלים, והוא בידו⁹⁷. וכשיפנס למקדש,
12 משלחו לביתו בידו בנו או ביד עבדו.

(95) סוכה מא, ב בברייתא. (96) ואף-על-פי שאין לאחוז
ספר תורה בזרועו ותפילין בידו או כלים ומעות בידו
ויתפלל, מפני שלבו טרוד בהם - מתפלל הוא ולולבו בידו
מפני שהיא מצות היום, ומתוך שחביבה עליו - אינה
מטרידתו (סוכה שם). [ושם בברייתא מפורש: "קורא קריאת
שמע ומתפלל ולולבו בידו". ורבינו השמיט "קורא קריאת
שמע", מפני שאין בזה חידוש כלל, שלא אסרו לאחוז
תפילין או כלים או מעות ביד בעת קריאת שמע וכל-שכן
לולב בחג בעת מצוותו]. (97) סוכה, שם. וכל זה משום
חביבות מצוה.

13 כה. מקבלת⁹⁸ אשה הלולב מיד בנה או מיד בעלה,
14 ומחזירתו למים בשבת⁹⁹, בזמן שהיו נוטלין לולב
15 בשבת¹⁰⁰. וביום-טוב - מוסיפין על המים¹⁰¹;
16 ובמועד - מחליפין המים.

(98) משנה, סוכה מב, א. (99) שלא יכמוש. ואף שהאשה
פטורה ממצות לולב - מותר לה לטלטלו, כיון שראוי
לנטילת אנשים (שם וברש"י). (100) בזמן המקדש, וביום-
טוב ראשון שחל להיות בשבת, כמו שכתב רבינו למעלה
הט"ז. (101) אבל לא מחליפין, משום טירחא (כסף-
משנה).

17 כו. הדס שבלולב, אסור להריח בו, מפני שאינו
18 ראוי אלא להריח; והואיל והקצה למצוה, אסור
19 להריח בו. אבל אתרוג, מותר להריח בו, שהרי
20 הקצה למצוה מאכילה¹⁰².

(102) סוכה לו, ב.

21 כז. ואסור לאכל אתרוג¹⁰³ כל יום השביעי, מפני
22 שהקצה למקצת היום - הקצה לכליו¹⁰⁴. ובשמיני
23 מותר באכילה¹⁰⁵. ובזמן הזה, שאנו עושין שני ימים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ו' ה' שבט - ספר זמנים - הלכות לולב קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פסול. ה'יו עליו אחת אחת מתחלת ברייתו³², ולא
היה להם תיומת - פסול. לא היו עליו זה על-גב
זה בדרך כל הלולבין, אלא זה תחת זה: אם ראש
זה מגיע לעקר שלמעלה ממנו, עד שנמצא כל
שדרו של לולב מכסה בעליו - פשוט³³; ואם אין
ראשו של זה מגיע לצד עקרו של זה - פסול³⁴.

31) סוכה לב, א. והיינו שנחלקו רוב העליון שבלולב
(מגיד-משנה). ויש חולקים ואומרים, שנחלקה התיומת
היינו אם נחלק העלה האמצעי העליון מכולם. וגם לפי
דבריהם אינו פוסל אלא אם נסדק ברובו (מגיד-משנה).
וראה למעלה ה"ג בדין נסדק. 32) בעל מום הוא ואינו
"הדר" (סוכה, שם). 33) והם "ציני הר הברזל" שנזכרו
במשנה (סוכה כט:). 34) שם לב, א.

ה. הדס שנקטם ראשו³⁵ - פשוט. נשרו רב עליו -
אם נשתירו שלשה עליו בקן אחד³⁶, פשוט. ה'יו
ענביו³⁷ מרבות מעליו: אם ירקות³⁸ - פשוט; ואם
אדמות או שחורות - פסול³⁹. ואם מעט - פשוט.
ואין קמצטין אותן ביום-טוב. לפי שהוא כמתקן⁴⁰.
עבר ולקטן, או שלקטן אחד אחד לאכילה⁴¹ - הרי
זה פשוט.

35) שנקצץ החלק העליון מהעץ. לפי שהלכה כרבי טרפון
שאמר אפילו שלשתם קטומים כשר (סוכה לד: במשנה)
ולא כסתם משנה (שם לב:). שפסקה שהדס שנקטם ראשו,
פסול. והראב"ד כתב, שהופיע רוח הקודש בבית מדרשו,
לאמר שהלכה כסתם משנה שפסול. 36) מדובר כאן
בהדס שיש לו שבעה עלים בקן אחד, והוא "אסא מצראה",
וכיון שנשארו שלשה כשר (מגיד-משנה). ויש מפרשים,
שהמדובר בהדס רגיל ונשרו רוב עליו, ואעפ"כ כשר אם
נשארו שלשה עלים בקן אחד, וראה למעלה פ"ז ה"א הערה
ט, וה"ח והערה מוז. 37) מין פרי קטן הגדל על ההדסים,
ונקרא ענב. 38) כמראה ההדס ואין כאן שינוי מראה.
39) כיון שאין הפרי דומה לעץ, אין זה "הדר" ופסול (סוכה
לג: ורש"י שם). 40) שמכשיר את ההדס למצוה, ומתקן
כלי ביום-טוב אסור (פ"ד מהלכות יו"ט ה"ח). 41) שאז
מותר לעשות כן לכתחילה, שהרי אינו מכין לתקן, ודבר
שאינו מתכוין מותר, כמפורש בכמה מקומות. ובגמרא (שם)
אמרו, שהמדובר באופן שיש לו הדס אחד, שאם לא כן
אסור, שאע"פ שאינו מכין הרי הוא "פסיק רישיה" והרי
הוא כמכין. [ולדעת ה'מגיד משנה' גם רבינו סובר כן, והוא
גורס בדברי רבינו "או שלקטם אחר", וכן הוא בכת"י
אוקספורד ותימן. ופירש בזה ה'מגיד משנה': כלומר, מי
שאינו צריך לצאת ידי חובה בהדס זה (ועי' כסף-משנה).
ונראה שהיה כתוב בספר אחד "או שלקטם אחד" והגיה
מישהו בגליון: "אחר" (כהמגיד-משנה הנ"ל) וטעו
המעתיקים והכניסו הגהה זו בפנים ובשיבוש, ויצא להם
"אחד אחד".]

ו. ערבה שנקטם ראשה⁴² - פשוטה. נפוצו עליה⁴³ -
פסולה.

נכסיו ויהיה עני, שמתר לו לאכל דמאי¹⁷. אתרוג של
תרומה טהורה¹⁸ ושל מעשר שני בירושלים¹⁹ - לא
יטל, שמה נכשירו²⁰ לטמאה. ואם נטל - פשוט²¹.

13) האסורה באכילה ובהנאה (ויקרא יט, כג), והתורה
אמרה (שם כג, מ) "ולקחתם לכם", שיהי ראוי לכם
ולהנאתכם (סוכה לה.). 14) שאסורה באכילה ועומדת
לשריפה, ואינה בכלל "ולקחתם לכם" (שם לה:).
15) שאסור באכילה. וגם יש לכהן וללוי חלק בו, שהרי
התרומות והמעשר שלהם ('תוספות' פסחים לח. ד"ה
אתיא), ויש אומרים שאתרוג של טבל כשר (עיי' ר"ן
בסוכה, שם). 16) תבואת עם הארץ שהצריכו חכמים
להפריש ממנה תרומה מספק. 17) משנה, דמאי פ"ג מ"א.
וסוכה ל, ב. 18) שראויה לאכילה לכהן. 19) שראוי
לאכילה. אבל מחוץ לירושלים שאינו ראוי לאכילה - אינו
יוצא בו אפילו בדיעבד. 20) שאין שום אוכל מקבל
טומאה אלא-אם-כן נתנו עליו מים תחילה, ועל זה נאמר
(ויקרא יא, לח): "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו,
טמא הוא לכם". ומכיון שמקרב האתרוג אל הלולב שהוא
תמיד במים (למעלה פ"ז הכ"ה) הרי הוא מרטיב את
האתרוג ומכשירו לקבל טומאה ואסור לגרום טומאה
לתרומה, משום שנאמר (במדבר יח, ח): "משמרת
תרומותי" שצריך לשמרה בטהרה, וכן אסור לגרום טומאה
למעשר שני, שדינו כמו קודש, שנאמר (ויקרא כז, ל): "וכל
מעשר הארץ וגו' קודש לה" (סוכה לה: ורש"י שם).
21) שהם ראויים לאכילה (משנה וגמרא, שם לד:).

ג. לולב שנקטם ראשו - פסול²². נסדק²³ - אם
נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שיראו פשנים,
פסול²⁴. ה'יה עקם²⁵ לפניו, שהרי שדרו פגם בעל
חטוטרת - פסול. ה'יה עקם לאחוריו²⁶ - פשוט, שזו
היא ברייתו. נעקם לאחד מצדדיו - פסול²⁷. נפדרו²⁸
עליו זה מעל זה ולא גדלדלו בעלי החירות²⁹ - פשוט.
נפוצו עליו, והוא שידלדלו³⁰ משדרו של לולב בעלי
החירות - פסול.

22) משנה, סוכה כט, ב. והיינו שנקצץ ראש העלה העליון
שבו כלה הלולב (מגיד-משנה). 23) העלה העליון.
24) סוכה לב, א. ואף-על-פי שמתעם "נחלקה התיומת"
(להלן הלכה ד) אינו נפסל (ראה להלן הערה כט).
25) ב'מאירי' לסוכה (שם, עמ' 82) נראה שלא היה לפניו
בדברי רבינו כאן כל דיני לולב עקום. וראה ב'מעשה רוקח'
בשם נוסח אחר מכתב-יד. 26) לצד השדרה (שם לב.).
27) סוכה שם, לפי הלשון הראשון. 28) התפרדו ולא
התרחקו הרבה מהשדרה. 29) טבע החירות שהם
מתקשים כעץ, והם מתפרדים ומתרחקים הרבה זה מזה.
30) שנפרדו כל-כך עד שעליהם תלויים למטה (מגיד-
משנה). וכל זה במשנה (סוכה כט:).

ד. בריית עליו של לולב פך היא: פשהם גדליו,
גדליו שנים שנים, ודבוקין מגפן; וגב כל שני עליו
הדבוקין הוא הנקרא תיומת³¹. נחלקה התיומת -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מים. 66) שגדלו שני אתרוגים דבוקים זה בזה או ששני חצאי האתרוג חלוקים מלמעלה ומחוברין למטה כל שהוא ('ערוך' ערך תיום, בשם רב האי). 67) שעדיין לא נגמר בישולו (שם לו. כחכמים החולקים של רבי עקיבא). 68) שם לו, א.

ז. כל אלו שאמרנו שהם פסולין מפני מומין
שבארנו או מפני גזל וגנבה - ביום טוב ראשון
בלבד; אבל ביום טוב שני עם שאר הימים - הכל
כשר. 69) והפסלנות שהוא משום עבודת כוכבים,
או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה - בין
ביום טוב ראשון, בין בשאר ימים, פסול.

69) כן למדו הגאונים ממה שאמרו (סוכה לו:), שרב חנינא יצא ידי חובתו באתרוג החסר ביום טוב שני - שהוא הדין לכל המומים (מגיד-משנה).

י. אין אדם יוצא ביום טוב ראשון של חג בלולבו
של חברו, שישאלנו ממנו; עד שיתנו לו במתנה.⁷⁰
נתנו לו על-מנת להחזירו - הרי זה יוצא בו ידי
חובתו ומחזירו; שמתנה על-מנת להחזיר שמה
מתנה.⁷¹ ואם לא החזירו - לא יצא, שנמצא
כגזול.⁷² ואין נותנין אותו לקטן,⁷³ שהקטן קונה
ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם
החזירו לו אינו חוזר. ואחד הלולב, ואחד כל מין
ומין מארבע מינין שבו - אם היה אחד מהן שאול,
אין יוצאין בו ביום טוב ראשון.⁷⁵

70) מפני שנאמר (ויקרא כג, מ) "ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'" ודרשו חכמים "לכם - משלכם", מכאן שאינו יוצא ידי חובתו ביו"ט ראשון בלולבו של חברו (סוכה מא:). 71) סוכה, שם. שכל זמן שלא החזיר - נפקע כל כח הנותן, והתנאי הוא ככל תנאי שמתנים במתנה, שאינם גורעים מהמתנה כלל. 72) שמתברר שמעולם לא קנה מתנה זו, שהרי לא קיים התנאי (סוכה, שם). 73) לפני שיצא בו. 74) קנין גמור מן התורה כשגדול מקנה לו (סוכה, שם). 75) שהרי אמרה תורה (ויקרא שם): "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל", הרי שעל כולם אמרה "לכם" ולא של אחרים.

יא. שתפין שקנו לולב או אתרוג בשתפות - אין
אחד מהן יוצא בו ידי חובתו בראשון, עד שיתן לו
חלקו במתנה.⁷⁶ האחין שקנו אתרוגין מתפיסת
הבית,⁷⁷ ונטל אחד מהן אתרוג ויצא בו: אם יכול
לאכלו ואין האחין מקפידין בכך - יצא;⁷⁸ ואם היו
מקפידין - לא יצא, עד שיתנו לו חלקם במתנה.
ואם קנה זה אתרוג וזה פריש⁷⁹, או שקנו כאחד
אתרוג ורמון ופריש מתפיסת הבית - אינו יוצא
באתרוג, עד שיתן לו חלקו במתנה; ואף-על-פי
שאם אכלו אין מקפידין עליו.⁸⁰

42) ראש העץ עצמו. וסובר רבינו שכשם שהכשירו בגמרא (סוכה לד:) הדס שנקטם, ודחו את המשנה המפורשת (שם לב:) כמו שפסק למעלה ה"ה (הערה לג), כן הדין בערבה. ודעת הרמב"ן לחלק בין הדס, שכל יופיו הוא בעבותו שעליו חופין את עצו, ואין קטימת עצו ניכרת כל-כך ולפיכך הוא כשר, לבין ערבה ושאר מינים שהקטימה ניכרת בהם. וכן נראה דעת הר"ף והרב רבי יצחק אבן גיאת. 43) שגדלדלו מהקנה שהם מחוברים בו (מגיד-משנה).

ז. אתרוג שנקב נקב מפלש⁴⁴ כל-שהוא⁴⁵ - פסול⁴⁶;
ושאינו מפלש - אם היה כאסר⁴⁷ או יתר, פסול.
חסר כל שהוא⁴⁸ - פסול. נטל דדיו⁴⁹; והוא הראש
הקטן ששושנתו בו - פסול. נטל העץ שהוא תלוי
בו באילן מעקר האתרוג, ונשאר מקומו גמא⁵⁰ -
פסול⁵¹. עלתה חזוית⁵² עליו: אם בשנים ושלשה
מקומות⁵³ - פסול; ואם במקום אחד - אם עלתה
על רבו, פסול⁵⁴; ואם על דדו, ואפלו כל שהוא -
פסול⁵⁵. נקלף הקרום החיצונה שלו, שאינו מחסרו,
אלא נשאר ירק כמות שהיא בריתו: אם נקלף כלו
- פסול⁵⁶; ואם נשאר ממנו כל-שהוא - כשר⁵⁷.

44) מעבר לעבר (רש"י בסוכה לו:). ויש מפרשים שנקב עד חדרי הזרע שבתוכו. 45) על-ידי מחט, ואינו חסר כלום. 46) כן הוא במשנה (סוכה לד:): "ניקב, חסר כל שהוא פסול" (ולא גרס "וחסר") הרי שניקב פסול אפילו אם לא חסר (מגיד-משנה). ודעת הראב"ד שאין הנקב פוסל אלא-אם-כן חסר כל שהוא, וזהו לפי הנוסחא "ניקב וחסר כל שהוא". 47) רוחב הנקב היה כגודל של מטבע ששמו איסר, והמדובר כשלא היה חסרון בעצם האתרוג, כגון שנקב ע"י יתד שתחב בו (סוכה לו:). 48) שנחסר מבשר האתרוג עצמו. 49) היינו "ניטלה פיטמתו - פסול" שבמשנה סוכה, שם. 50) והרי חסר האתרוג כל שהוא. 51) כן הוא בר"ף (מגיד-משנה). 52) ילפת (ויקרא כא, כ) תרגם אונקלוס "חזון", והן כמין אבעבועות שיש בהן ממש וגבוהות קצת מהאתרוג עצמו. 53) שנראה כמנומר. 54) סוכה לה, ב. 55) משנה, סוכה לד, ב. 56) שאינו "הדר" (שם לה:). 57) משנה, שם לד, ב. וגמרא שם לה, ב. לו, א.

ח. אתרוג שהוא תפוח⁵⁸, סרוח, כבוש⁵⁹, שלוק⁶⁰,
שחור, לבן, מנומר⁶¹, ירק פפרתי⁶² - פסול⁶³. גדלו
בדפוס⁶⁴ ויעשהו כמין בריה אחרת - פסול. עשהו
כמין ברייתו - אף-על-פי שעשהו דפין דפיו⁶⁵, כשר.
התיום⁶⁶ והבסר⁶⁷, כשר. מקום שהאתרוגין שלהם
בעין שחרות מעוטה - כשרין. ואם היו שחורים
ביותר באדם כושי - הרי זה פסול בכל מקום⁶⁸.

58) שנפלו עליו מים והתנפה או נרקב (סוכה לו. וברש"י שם). 59) בחומץ. 60) מבושל. 61) כמה צבעים כמו נמר. 62) מין ירק. 63) כל זה בסוכה, שם. 64) בעודו קטן ומחובר בעץ עשאו מסביבו כמין דפוס, וגדל לפי מדת הדפוס ותמונתו (שם לו:). 65) כעין גלגל של ריחיים של

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ו' שבט - ספר זמנים - הלכות שקלים קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הקרבנות בכלי, היה דוחה שבת ויו"ט - שיר של שמחה
אינו דוחה, ואסור ביו"ט ושבת (מגיד-משנה).

18 יד. מִצְוָה לְהִרְבוֹת בְּשִׁמְחָה זוֹ. וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָהּ
19 עַמֵּי הָאָרֶץ וְכָל מִי שִׁירְצָה; אֲלֵא גְדוּלֵי חֲכָמֵי
20 יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי הַיִּשִּׁיבוֹת וְהַסִּנְהֶדְרִין וְהַחֲסִידִים
21 וְהַקְהָלִים וְאֲנָשֵׁי מַעֲשֵׂה - הֵם שֶׁהָיוּ מְרַקְדִּין וּמְסַפְּקִין
22 וּמְנַגִּינִין וּמְשַׁמְחִין בַּמִּקְדָּשׁ בַּיָּמִי חֹג הַסְּפוֹת. אֲבָל כָּל
23 הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים, כָּלֵן בָּאִין לִרְאוֹת וּלְשַׁמֵּעַ.

24 וְשָׁמַחָהּ שִׁישְׁמַח אָדָם בְּעִשְׂתֵּי הַמְצָוָה וּבִאֲהֶבֶת
25 הָאֵל שֶׁצָּוָה בָּהֶן - עֲבוּדָה גְּדוּלָּה הִיא⁹². וְכָל הַמוֹנֵעַ
26 מִשְׁמִיחָהּ זֶה, רְאוּי לְהַפְרֵעַ מִמֶּנּוּ, שְׁנֹאמַר:
27 'פִּתַּח אֲשׁוּר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׁמְחָהּ וּבְטוֹב
28 לִבְבִּי'. וְכָל הַמְּגִיסִים⁹³ דִּעְתּוּ וְחֻלֵּק כְּבוֹד לְעַצְמוֹ
29 וּמִתְפַּכֵּד בְּעֵינָיו בְּמִקּוֹמוֹת אֱלֹהֵי - חוּטֵא וְשׁוּטָה. וְעַל
30 זֶה הִזְהִיר שְׁלֹמֹה וְאָמַר: 'אַל תִּתְּהַדָּר לִפְנֵי מֶלֶךְ'.
31 וְכָל הַמְּשִׁפִּיל עַצְמוֹ וּמִקָּל גּוֹפּוֹ בְּמִקּוֹמוֹת אֱלֹהֵי - הוּא
32 הַגְּדוֹל, הַמְּכַבֵּד, הַעוֹבֵד מֵאֲהֶבָה. וְכֵן דוֹד מֶלֶךְ
33 יִשְׂרָאֵל אָמַר: 'וְיִנְקֻלְתִּי עוֹד מִזֹּאת וְהִיִּיתִי שֶׁפֶל
34 בְּעֵינָי'. וְאִין הַגְּדֹלָה וְהַכְּבוֹד, אֵלֹא לְשִׁמְחָה לִפְנֵי ה',
35 שְׁנֹאמַר: 'וְהַמֶּלֶךְ'⁹⁴ דוֹד מִפְּזוֹ וּמִכְרַכְר לִפְנֵי ה' וְגו'.

(92) מדריגה עליונה בעבודת ה'. (93) מלשון "גס", כלומר מתגאה. (94) צ"ל: "המלך".

76) שצריך שיהיה כולו שלו (בבא-בטרא קלז:). וכל זה דוקא אם קנו אותו לאוכלו, אבל אם לקחוהו לצאת בו, בכל אופן יוצאין בו, שבשעה שלקחוהו היו יודעים שאינו ראוי להתחלק, ועל דעת כן לקחוהו שבשעה שיטלנו כל אחד מהם לצאת בו - שיהא כולו שלו. ועל זה סמכו בהרבה מקומות שלוקחים לולב אחד, וכל הקהל יוצאים בו ביום הראשון (מגיד-משנה). 77) הירושה לפני החלוקה בין היורשים נקראת "תפיסת הבית", שהבית בכללו (=המשפחה כולה) תופס את הנכסים, ואין כאן מיוחד לכל אחד וכולם שותפים בירושה. 78) שויתרו על חלקם, מאחר שיש לכל אחד אתרוג. 79) כיון שאין אתרוג לכל אחד ואחד, אפשר שכולם רוצים בו, ולא מועילה מחילתם בסתמא. 80) מחמת שוויו - ודאי שמקפידים הם מחמת המצוה, שגם הם רוצים לקיים המצוה (לחם-משנה).

1 יב. אף-על-פי שְׁכַל המוֹעֲדוֹת מִצְוָה לְשִׁמַּח בְּהֵן⁸¹
2 - בַּחֲג הַסַּפּוֹת הָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ יוֹם שְׂמִיחָה יְתֵרָה,
3 שְׁנֹאמַר: 'וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שְׁבַעַת
4 יָמִים'⁸². וְכִידֵּד הָיוּ עוֹשִׂין?⁸³ עֶרֶב-יוֹם-טוֹב
5 הָרָאוּשׁוֹן הָיוּ מִתְקַנִּין בַּמִּקְדָּשׁ מְקוֹם לְנָשִׁים
6 מִלְּמַעְלָה, וְלֹאנָשִׁים מִלְּמַטָּה, כְּדִי שְׂלֹא יִתְעַרְבוּ אֱלוֹ
7 עַם אֱלֹהֵי⁸⁴. וּמִתְחִילִין לְשִׁמַּח מִמוֹצָאֵי-יוֹם-טוֹב
8 הָרָאוּשׁוֹן; וְכֵן בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִיָּמֵי חֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד
9 מִתְחִילִין מֵאַחֵר שֶׁיִּקְרִיבוּ תַמִּיד שֶׁל בֵּין-הָעֶרְפִּים
10 לְשִׁמַּח לִשְׂאֵר הַיּוֹם עִם כָּל הַלֵּילָה.

81) בחג השבועות מפורש (דברים טז, יא): "ושמחת לפני ה' אלקיך", ובחג הסוכות (שם טז, יד): "ושמחת בחגך", ויחג הפסח הוקש לחג השבועות ויחג הסוכות, שהרי הוקשו כל המועדים זה לזה (ראש השנה ד:). 82) חוץ ממה שנאמר "ושמחת בחגך" (דברים שם). 83) משנה, סוכה נא, א. 84) ויבואו לידי עבירה.

11 יג. והיאך היתה שמחה זו? החליל מכה⁸⁵, ומנגנין
 12 בכנור ובנבלים⁸⁶ ובמצלתיים⁸⁷, וכל אחד ואחד
 13 בכלי-שרי שהוא יודע לנגן בו; ומי שיודע בפה -
 14 בפה. ורוקדין ומספיקין⁸⁸ ומטפחין⁸⁹ ומפזזין
 15 וממרקריין⁹⁰, כל אחד ואחד כמו שיודע, ואומרים
 16 דברי שירות ותשבחות. ושמחה זו אינה דוחה, לא
 17 את השבת ולא את יום-טוב⁹¹.

(85) מלשון המשנה בביכורים פ"ג מ"ד. (86) זה כלי שהיה לו כמה מיתרים ונקרא נבל, שהיו ניגוניו מתוקים ביותר, עד שמנבל כל כלי שיר שבעולם ("ירושלמי" פ"ה דסוכה ה"ו). (87) שתי קערות של מתכת שמקישים (=שמכים) זו בזו (סוכה נ:). (88) "הוא הניגון וההכאה בצלצל" (פירוש המשניות להרמב"ם, ביצה פ"ה מ"ב). (89) מכים כף על כף, כמו שכתבו (מלכים ב' יא, יב): "ויכו כף ויאמרו יחי המלך" - "ויכו" מתורגם: "וטפחו". (90) מלשון הכתוב (שמואל ב' ו, טז): "ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר", שהוא לשון ריקוד (תוס' יו"ט). (91) פירוש, שבשבת אסור לחלל בחליל ובכלי שיר. ואף שהשיר שהיו שרים על

יום שבת קודש ו' שבט ה'תשע"ו

הַלְכוֹת שִׁקְלִים

מִצֹּת עָשָׂה אַחַת, וְהָיָא: לְתֵן כָּל אִישׁ מִחֲצִית
הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה. וּבִאֹר מִצֹּה זֶה בְּפָרְקִים אֵלָיו:

פֶּרֶק ראשון¹

1) נתבארו בו עניני מצות "מחצית השקל", שיעורה, והחייבים בה והפטורים ממנה, ושאינה נוהגת אלא בפני הבית, ודין ההכרזה על השקלים. ונסתיים הפרק בענין כפיה על השקלים.

א. מַצּוֹת עָשָׂה מִן הַתּוֹרָה לְתַן כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל
מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה². אֲפֹלוּ עֲנִי הַמִּתְפַּרְנֵס
מִן הַצֹּדֵקָה חֵיב, וְשׂוֹאֵל מֵאַחֲרִים אוֹ מוֹכֵר כֶּסֶּת
שֶׁעַל כֹּתְפוֹ, וְנוֹתֵן מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל כֶּסֶף; שְׂנֹאמֵר:
הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט וְגוֹמֵר. וְאִנּוּ
נוֹתְנוּ בַּפְעָמִים רַבּוֹת, הַיּוֹם מַעֵט וְלִמָּחָר מַעֵט, אֲלֵא
נוֹתְנוּ כָּל כַּאֲחַת בַּפֶּעַם אַחַת.

2) שהרי דרשו על הכתוב "זאת עולת חדש בחדשו וחדשי השנה" - אמרה תורה, חדש והבא קרבן (בניסן) מתרומה חדשה, הרי שבכל שנה בחודש שהוא ראש השנה לתרומת השקלים - צריכים לחדש הבאת מחצית השקל לקנות מהם קרבנות ציבור.

קמב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ו' שבט - ספר זמנים - הלכות שקלים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אשה. (7) שלא שוחררו, שדינם כנשים. (8) שלא הביאו שתי שערות. (9) ודווקא אם נתנו במתנה גמורה ומסרום לציבור בלב שלם. (10) שנינו: "וכן מפורש על ידי עזרא (כשרצו הכותיים לסייען לבניין בית המקדש, ושלחו להם "נבנה עמכם כי ככם נדרוש לא-לוהיכם") לא לכם ולנו לבנות בית לא-להינו". (11) שאומרים לו, מאחר שנתת עליו בשנה שעברה והעמדת עליו זאת המצוה, תן עליו תמיד עד שיגדל ולא תפסוק.

ח. השקלים אינן נוהגין אלא בפני הבית¹². ובזמן שבית המקדש קיים, נוהגין את השקלים בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ¹³; ובזמן שהוא חרב, אפלו בארץ ישראל אין נוהגין.

(12) כל זמן שבית המקדש קיים. (13) שהרי מצוות שקלים היא חובת הגוף ונוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ.

ט. באחד באדר משמיעין על השקלים¹⁴, כדי שיכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו, ויהיה עתיד לתן. בחמשה עשר בו ישובו השלחנים¹⁵ בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת; כל מי שיתן להם - יקבלו ממנו, ומי שלא נתן - אין פופין אותו לתן. בחמשה ועשרים בו ישובו במקדש לגבות, ומכאן ואילך כופין את מי שלא נתן עד שיתן, וכל מי שלא יתן - ממשיכין אותו, ולוקחין עבטו¹⁶ בעל פרחו ואפלו בסותו.

(14) מכריזים בכל ערי ישראל. (15) החלפנים (=הפורטים כספים). (16) חפץ למשכון.

י. כל מי שאינו חייב בשקלים¹⁷, אף על פי שדברו לתן או הוא עתיד לת¹⁸ - אין ממשיכין אותו. ואין ממשיכין את הפהנים לעולם, מפני דרכי שלום; אלא כשיהנו - מקבלין מהן, ותובעין אותן עד שיתנו¹⁹.

(17) כגון נשים ועבדים. (18) כגון קטן כשיגדל. (19) כן למד רבינו ממה שאמרו גבי קטן: "אין ממשכנין - הא לתבוע תובעין".

פרק שני

(1) ביאר בו רבינו כיצד כוננים השקלים, שלש עשרה תיבות שבמקדש, בשלשה פרקים בשנה תורמים הלשכה, וכיצד תורמין אותה.

א. כיצד כונסין השלחנים את השקלים? בכל² מדינה ומדינה³ מניחין לפניהם שתי תבות⁴. שולי התבה רחבין מלמטה, ופיה צר מלמעלה, כמין שופר; כדי שישליכו לתוכן, ולא יהיה אפשר לקח מהן בנחת⁵. ולמה עושין שתי תבות? אחת - שמשליכין בה שקלים של שנה זו⁶, והשניה - מניחין בה שקלי שנה שעברה⁷, שגובין ממי שלא שקל בשנה שעברה.

ב. מנין כסף האמור בתורה באונס ובמפתה ובמוציא שם רע והורג עבד, הוא שקל הנאמר בכל מקום בתורה. ומשקלו שלש מאות ועשרים שעורה. ויכרך הוסיפו חכמים עליו⁸, ועשו משקלו כמשקל המטבע הנקרא סלע בזמן בית שני. וכמה הוא משקל הסלע? שלש מאות וארבע ושמונים שעורה בינונית.

(3) ששית ממשקלו.

ג. הסלע - ארבעה דינרין, והדינר - שש מעין. ומעה היא הנקראת בימי משה רבנו גרה. ומעה היא שני פונדיונין, ופונדיון - שני אפרין. ופרוטה - אחת משמונה באיסר. נמצא משקל המעה, והיא הגרה - שש עשרה שעורות, ומשקל האיסר - ארבע שעורות, ומשקל הפרוטה - חצי שעורה.

ד. ועוד מטבע אחר היה שם, שהיה משקלו שתי סלעים, והוא היה נקרא דרבון. ואלו המטבעות פלן שאמרנו, ובארנו משקל כל אחד מהן, הן שמשערין בהן בכל מקום; ויכרך בארנוס, כדי שלא אהיה צריך לפרש משקלם בכל מקום.

ה. מחצית השקל זו מצותה שיתן מחצית מטבע של אותו הזמן, אפלו היה אותו מטבע גדול משקל הקדש. ולעולם אינו שוקל פחות מחצי השקל שהיה בימי משה רבנו⁹, שהוא משקלו מאה וששים שעורה.

(4) מותר להוסיף ולהעלות את המטבע של שקל האמור בתורה אבל לא לפחות.

ו. בזמן שהיה מטבע של אותו זמן דרבנות, היה כל אחד ואחד נותן במחצית השקל שלו סלע; ובזמן שהיה המטבע סלעים, היה נותן כל אחד במחצית השקל שלו חצי סלע, שהוא שני דינרין; ובזמן שהיה המטבע חצי סלע, היה כל אחד ואחד נותן במחצית השקל אותו חצי הסלע. ומעולם לא שקלו ישראל במחצית השקל פחות מחצי שקל של תורה.

ז. הפל חבין לתן מחצית השקל: פהנים, לויים וישראלים, וגרים ועבדים משחררים¹⁰; אבל לא נשים¹¹ ולא עבדים¹² ולא קטנים¹³. ואם נתנו - מקבלין מהם¹⁴. אבל הפותים¹⁵ שנתנו מחצית השקל - אין מקבלין מהם. קטן שהתחיל אביו לתן עליו מחצית השקל - שוב אינו פוסק, אלא נותן עליו בכל שנה ושנה, עד שיגדיל ויתן על עצמו¹⁶.

(5) כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות ושוחררו, שדינם כגרים. (6) שנאמר "ונתנו איש כופר נפשו" - איש ולא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ו' שבט - ספר זמנים - הלכות שקלים קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ששה לנדבה כנגד מותר חטאות ומותר אשמות ומותר קיני זבין, קיני זבות, קיני יולדות (קיני) [ומותר] קרבנות נזיר ומצורע, האומר מנה זו לנדבה וסלע זו לנדבה כו' ולוקחין בהן עולות. ועי' תוספות יום טוב' שם.

ג. וְשֵׁם כָּל דָּבָר, שִׁיְהִי מִעוֹתָיו בְּתוֹךְ הַתֵּבָה, כְּתוּב ¹⁷
עַל הַתֵּבָה ¹⁶ מִבְּחוּץ ¹⁷. וְהִנָּא בֵּית דִּין הוּא עַל כָּל ¹⁸
הַמּוֹתְרוֹת, שִׁיקְרָבוּ עוֹלָת בְּהֶמָּה ¹⁸. נִמְצְאָתָ לָמֶד, ¹⁹
שֶׁכָּל הַמַּעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בְּשֵׁשׁ הַתֵּבוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת - ²⁰
לְעוֹלַת בְּהֶמָּה, וְעוֹרוֹתֶיהָ - לַכֹּהֲנִים, בְּשָׂאָר כָּל ²¹
הָעוֹרוֹת; וְכָל הַמַּעוֹת שֶׁבַּתֵּבָה שְׁלִישִׁית - לַקָּח בָּהֶן ²²
עוֹפוֹת, חֲצִיָּן עוֹלוֹת וְחֲצִיָּן חֲטָאוֹת; וְשֶׁבַרְבִיעִית - ²³
כָּלָן עוֹלַת הָעוֹף. ²⁴

(16) שקלים פ"ו מ"ה. (17) לדעת לאזיו תיבה לשים המעות שהביא. (18) שם, מ"ו. מדרשו של יהודיע הכהן הגדול, ממה שנאמר (מלכים-ב יב, יז): "כסף אשם וכסף חטאות לא יובא בית ה', לכהנים יהיו", שאם נשאר לו כסף ממה שהפריש לחטאת או לאשם, לא יובא בית ה' לברק הבית, אלא לכהנים יהיה אותו הכסף, והם לוקחין ממנו עולות. וממה שנאמר (ויקרא ה, ט): "אשם הוא, אשום אשם לה'", "אשם הוא", שמשמע כדין אשם הנאכל לכהנים, ו"אשם לה'", משמע שיהיה כולו לה', הא כיצד? - כל שבא משום חטאת ומשום אשם (=מותר חטאת ומותר אשם), ילקח בהם עולות; הבשר לה' ועור לכהנים.

ד. בְּכָל מִדְיָנָה וּמִדְיָנָה, בְּשֹׁגְבוֹיֵן הַשְּׁקָלִים, מְשַׁלְחִין ²⁵
אוֹתָן בֵּיד שְׁלוֹחִים לְמִקְדָּשׁ. וַיֵּשׁ לָהֶם לְצִרְיָה ¹⁹ אוֹתָן ²⁶
בְּדִירָיָה זָהָב, מִפְּנֵי מִשְׁאֵי הַדֶּרֶךְ ²⁰. וְהַכָּל מִתְקַבְּצִין ²¹
לְמִקְדָּשׁ, וּמִנִּיחִין אוֹתָן בַּלִּשְׁכָּה אַחַת מִן הַלִּשְׁכוֹת ²⁸
בְּמִקְדָּשׁ, וְסוֹגְרִין כָּל דְּלֹתוֹתֶיהָ ²² בְּמִפְתָּחוֹת, וְחוֹתְמִין ²⁹
עָלֶיהָ חוֹתְמוֹת. וּמִמְלֵאִין מִכָּל הַשְּׁקָלִים שִׁיקְבָּצוּ שָׁם ³⁰
שְׁלֹשׁ קָפוֹת גְּדוּלוֹת; שְׁעוֹר כָּל קָפָה - כְּדֵי שֶׁתִּכְבַּל ³¹
תִּשְׁעֵי סָאִין ²³, וְהַשָּׂאָר מִנִּיחִין אוֹתוֹ בַּלִּשְׁכָּה. וְזֶה ³²
שֶׁבֶתוֹךְ הַקָּפוֹת - הוּא הַנִּקְרָא תְּרוֹמַת הַלִּשְׁכָּה ²⁴, וְזֶה ³³
שִׁישְׁאָר שָׁם יֵתֵר עַל מֶה שִׁישׁ בַּקָּפוֹת - הוּא הַנִּקְרָא ³⁴
שִׁירֵי הַלִּשְׁכָּה ²⁵. ³⁵

(19) להחליף. (20) שקלים פ"ב מ"א. (21) בכת"י: "מתקבץ". (22) שלא תשלט בהם יד, שלכן תיקנו חכמים תיבות כמין שופרות (למעלה בהלכה א): "ולא יהיה אפשר ליקח מהן בנחת". (23) כן הוא ב"ירושלמי" (שקלים פ"ג ה"ב): "תניא, בשלש קופות של שלש סאין שהן תשע סאין, שהן עשרים ושבע סאין, תורמין את הלשכה". והביאו רבינו בפירוש המשנה. ומתוך אותן קופות גדולות תורמים בשלשה פרקים בשנה, כל פעם שלש קופות קטנות, שכל אחת מכילה שלשה סאים (פ"ג דשקלים מ"א ומ"ב), וראה ברא"ש ורע"ב שם, ולהלן הלכה ה והערה לא. (24) וממנה קונים קרבנות הציבור של כל השנה (להלן פ"ד ה"א). (25) וממנה קונים צרכי העיר ומגדליה וכו', כמבואר להלן בפ"ד ה"ח.

ה. בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים ²⁶ בְּשָׁנָה תוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה: ³⁶

(2) בכת"י: "מכל", וראה למעלה פ"א ה"ט. (3) בשקלים פ"ב מ"א: "כשם שהיו שופרות במקדש, כך היו שופרות במדינה". (4) מיעוט "שופרות" שתיים (כסף-משנה ר'תוספות יום טוב'). (5) ב"ירושלמי" שקלים פ"ו ה"א: "השופרות הללו עקומות היו, צורות מלמעלן ורחבות מלמטן, מפני הרמאין" (שלא יוכלו להכניס ידן להראות עצמן כאילו נותנים לתוכן, ונוטלין מתוכן - 'קרבן העדה'). (6) שקלים פ"ו מ"ה. ונקראת "תקלין חדתיין". (7) ונקראת "תקלין עתיקין". והנה מפורש בדברי רבינו, שגם במדינה היו תקלין חדתיין. ואילו ב"ירושלמי" (פ"ב ה"א) מפורש: "ותני כן עתיקין במקדש ואין עתיקין במדינה" (ועי' ב'תוספות יום טוב'). ונברור הדבר שלהרמב"ם היתה נוסחא אחרת ב"ירושלמי", וכן יוצא מתוך פירושו של הריבב"ן שם ב"ירושלמי". שזה לשון ה'ירושלמי': "ויעשה אותן מרגליות (=יקנה בשקלים מרגליות, למעט טורח הדרך)? - שמה תוזיל המרגליות ונמצא ההקדש מפסיד וכו', מתניתא בתקלין חדתיין אבל בתקלין עתיקין לא בדא". ופירש הריבב"ן: "כלומר בתקלין עתיקין מותר לקנות מרגליות ולא חיישינן (=ולא חוששים) שמה תיזול שאין באין אלא לחומות העיר ומגדלותיה" (פ"ד משקלים מ"ב, ועי' ברא"ש ורע"ב פ"ו מ"ה), הרי שגם במדינה היו תקלין עתיקין. ולפי זה, על כרחנו דלא גרס הא "דתני כן עתיקין במקדש ואין עתיקין במדינה". וכן אמנם נמצא ב"ירושלמי" שהיה לפני בעל 'מעשה רוקח'.

ב. ובמקדש ה'יה לפניהם תמיד ש'ש עשרה תבות, ¹
כ' תבה כמין שופר: ראשונה - לשקלי שנה ¹⁰. ²
שניה - לשקלי שנה ש'עברה ¹¹. שלישית - לכל מי ³
ש'יש עליו קרבן שתי תורים או שני פני יונה, אחד ⁴
עולה וא' אחד חטאת ¹², משליף דמיה' לתבה זו. ⁵
רביעית - לכל מי ש'יש עליו עולת העוף בלבד, ⁶
משליף דמיה' לתבה זו. חמישית - למי ש'התנדב ⁷
מעות לקנות עצים למ'ערכה ב'הן ¹³. ששית - למי ⁸
ש'התנדב מעות ללבונה. שביעית - למי ש'התנדב ⁹
זהב לפ'פרת ¹⁴. שמינית ¹⁵ - למותר חטאת. כגון ¹⁰
ש'הפריש מעות לחטאתו, ולקח חטאת והותר מן ¹¹
ה'מעוֹת, ש'שליף הש'אר לתוכה. תשיעית - למותר ¹²
א'שם. עשירית - למותר ק'ני זבים וזבות ויולדות. ¹³
אחת עשרה - למותר קרבנות נזיר. שתים עשרה - ¹⁴
למותר א'שם מ'צ'רע. שלש עשרה - למי ש'התנדב ¹⁵
מעות לעולת ב'המה. ¹⁶

(8) בעזרה (רא"ש ורע"ב). ומקור הדברים בשקלים פ"ו מ"ה. (9) ואילו השופרות שבמדינה לא היו אלא מחמשה עשר באדר, כמבואר בפרק הקודם הלכה ט. (10) והוא תקלין חדתיין. (11) והוא תקלין עתיקין. (12) שקלים פ"ו מ"ה. כחכמים החולקים על רבי יהודה (שם). (13) ב'מעשה רוקח', חסירה תיבת "בהן". (14) נראה מדברי רבינו בפירוש המשנה, שהכוונה לכפורת של ארון הקודש, וראה בפירוש הרא"ש ובהערת הרב ניסן זק"ש שם. (15) מכאן עד סוף ההלכה, הוא על-פי התוספתא פ"ג דשקלים, ושם:

1 ותורם השנייה מהקפה הגדולה השנייה, ומחפה
2 אותה הגדולה במטפחת; ותורם השלישית מן
3 הקפה הגדולה השלישית, ואינו מחפה אותה
4 במטפחת; כדי שתהיה נפרת שפה סים, ויתחיל
5 ממנה בתחלה בפעם שנייה, כשיפנס קדם עצרת.
6 ותורם הראשונה מן הגדולה שהיתה מגלה, ומחפה
7 אותה; ותורם השנייה מן הגדולה שתורם ממנה
8 בראשונה תחלה, ומחפה אותה; ותורם השלישית
9 מן הגדולה הסמוכה לה, ואינו מחפה אותה; כדי
10 שיתחיל ממנה בתחלה בפעם שלישי, כשיפנס
11 בתשרי. עד שנמצא תורם ראשונה ושנייה ושלישית
הקטנות מכל אחת ואחת מן הגדולות.⁴¹

(37) שקלים פ"ג מ"ב. (38) "ירושלמי" שם ה"ב.
(39) בשקלים פ"ג מ"ד, תנן: "תרם את הראשונה ומחפה
בטבלאות, שניה ומחפה בטבלאות, שלישית לא היה מחפה,
שלא ישכח ויתרום מן הדבר התרום". ופירשו הרא"ש
והרע"ב: תרם את הראשונה - תרומה ראשונה - בפרוס
הפסח. ומחפה - כל השקלים שנשארו בלשכה. שניה -
בפרוס עצרת. שלישית - בפרוס החג, ומדוע היה מחפה
בראשונה ובשנייה? שמה יתרום מן השיריים, ולכן מחפה
אותם ומביאים שקלים חדשים ושמים על החיפוי.
ובשלישית אין צריך לחפות שהרי כבר גמרו לתרום. אבל
רבינו מפרש: הראשונה מהקופה הגדולה הראשונה. השניה
- הקופה הגדולה השנייה. השלישית - הקופה הגדולה
השלישית (והעיר הרא"ש על זה, הלא במשנה לא מוזכרות
כלל הקופות הגדולות, ורק ב"ירושלמי" נזכרו), ומחפה קופה
גדולה ראשונה ושנייה, ואינו מחפה שלישית "שלא ישכח
ויתרום מן הדבר התרום", כלומר יתחיל לתרום גם בעצרת
מאותה שהתחיל בה בפסח. ולדעת רבינו, אין חשש שמה
יתרום מן השיריים, שלפי דעתו (למעלה ה"ד) שיריים אינם
אלא אותם הנשארים חוץ משלש הקופות הגדולות.
(40) במשנה, שם: "בקטבלאות" - עורות רבים.
(41) ונמצא שמכל קופה גדולה תרם לכל ישראל: לשם ארץ
ישראל, לשם כרכים המוקפות לה, ולשם בבל ומדי
והמדינות הרחוקות וכל ישראל, כמפורש להלן ה"ח, שהרי
בכל קופה וקופה תורם הוא על קצת מישראל (פירוש
המשניות' שם). וראה להלן הערה מד.

36 ח. כשהוא תורם שלש קפות אלו⁴², תורם את
37 הראשונה לשם ארץ ישראל⁴³, והשנייה לשם כרפי
38 המקפין⁴⁴ לה ולשם כל (ארץ) ישראל⁴⁵, והשלישית
39 לשם בכל ולשם מדי ולשם המדינות הרחוקות
40 ולשם שאר כל ישראל.

(42) שקלים, שם. (43) שהם הראשונים שהספיקו להביא
את שקליהם, שהם קרובים למקדש. [והכוונה למקומות
הקרובים בארץ ישראל, ראה להלן הערה מד].
(44) הסמוכים, כלומר הקרובים לארץ ישראל, כגון: עמון
ומואב בעבר הירדן המזרחי. (45) בכת"ה התימנים, חסירה
המלה "ארץ". [אבל כמו שהוא לפנינו, כן הוא גם בדפוס

1 בראש חדש ניסן²⁷, ובראש חדש תשרי, קדם יום
2 טוב²⁸ או אחריו²⁹, וקדם עצרת בחמשה עשר יום.
3 וכיצד תורמין אותה? אחד נכנס לפניו מן הלשכה,
4 והשומרין עומדים בחוץ, והוא אומר להם: אתרם?
5 והן אומרים לו: תרם, תרם, תרם - שלש פעמים³⁰.
6 ואחר כך ממלא שלש קפות קטנות, כל קפה מהן
7 מכילה שלש סאין³¹, מאותן שלש קפות הגדולות³²,
8 ומוציאן לחוץ, כדי להסתפק מהן³³ עד שיכלו.
9 וחוזר וממלא אותן השלש קפות הקטנות מן שלש
10 גדולות פעם שנייה קדם עצרת, ומסתפקין מהן עד
11 שיכלו.

(26) שקלים פ"ג מ"א. (27) כמפורש במשנה, שם: "בפרוס
הפסח בפרוס עצרת ובפרוס החג", ובירושלמי שם: "פרס -
פלגא, פלגא דשלשים יום (=חצי משלשים יום, דהיינו
חמשה עשר יום) קודם למועד שדורשים בהלכותיו".
(28) משנה, שם: "ולא אמרו באחד בתשרי, מפני שהוא
יום-טוב". (29) סובר רבינו שכשם שאפשר להקדים לפני
יום-טוב, כמו כן אפשר לאחר (כסף-משנה). (30) שקלים
פ"ב מ"ג. וכן דרך חכמים לשלש כל דבר, כמו במנחות סה.
וביבמות קו: (הרא"ש והרע"ב). (31) שם משנה ב.
(32) ראה למעלה הלכה ד והערה כב. (33) לקנות קרבנות
ציבור הצריכים למקדש.

12 ו. וחוזר וממלא אותן פעם שלישיית מן השלש
13 קפות הגדולות בתשרי, ומסתפקין מהן עד שיכלו,
14 עד ראש חדש ניסן; ובראש חדש ניסן תורמין
15 מתרומה חדשה³⁴. לא הספיקו להן השקלים
16 שבשלש קפות הגדולות, וכלו עד שלא הגיע³⁵ ניסן
17 - חוזרין ותורמין משירי הלשכה³⁶.

(34) ראש השנה ז, א: "באחד בניסן ראש השנה לתרומת
שקלים", שנאמר (במדבר כח, יד): "זאת עולת חודש
בחדשו לחדשי השנה" - "אמרה תורה חדש והבא קרבן
מתרומה חדשה". ובניסן הכתוב מדובר, ונלמד ממה שנאמר
(שמות יב, ב) "ראשון הוא לכם (=חודש ניסן) לחדשי
השנה". "לחדשי השנה" - "לחדשי השנה" גזירה-שוה
היא: מה שם ניסן, אף כאן ניסן. (35) בכת"ה: "אשר
הגיע". (36) "ירושלמי" שקלים פ"ג ה"ג: "שלמה שלישית
חוזר לשניה, שלמה שניה חוזר לראשונה, שלמו שלשתן
חוזר ושוקל, רבי מאיר אומר חוזר לשיריים, שהיה רבי
מאיר אומר מועלין בשיריים, שמה יצטרכו להן בסוף",
והלכה כרבי מאיר (ועי' כסף-משנה, ופ"ו מהל' מעילה
הי"ג).

18 ז. שלש קפות הקטנות, שהוא תורם בהם ומוציאן
19 לחוץ, כתוב עליהן: א"ל"ף, ב"ית, גימ"ל³⁷; כדי
20 שיתפסקו מן הראשונה³⁸ עד שתכלה, ואחר כך
21 מסתפקין מן השנייה, ואחר כך מסתפקין מן
22 השלישית. ותורם ראשונה מן הקפה האחת
23 הגדולה³⁹, ומחפה אותה הגדולה במטפחת⁴⁰;

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ו' שבט - ספר זמנים - הלכות שקלים קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קלבון⁴. לפיכך, שנים שנתנו שקל על שניהם - 18
חייבין בקלבון⁵. 19

(2) ופורט. (3) דמי חילוף המטבע. (4) יש שכתבו שזהו נוסטריקון: "קל-בון", דבר קל ומועט שנותנים להכריע ביניהם בשביל פירוט הכסף (רא"ש ורע"ב). (5) בקלבון אחד (שקלים פ"א מ"ו). ונראה מדברי רבינו שאחד הנותן מחצית השקל פטור מקלבון (תוספתא פ"א) ולא כרבי מאיר שמחייב בקלבון אף באופן זה (שם). ולדבריו, שנים שנתנו שקל - חייבים בשני קלבונות (משנה, שם).

ב. כל מי⁶ שאינו חייב בשקלים, כגון שתי נשים או שני עבדים⁷, שנתנו שקל⁸ - פטורים מן הקלבון. 21
וכן אם היה אחד חייב ואחד פטור, ונתן החייב על יד הפטור⁹, כגון איש שנתן שקל עליו ועל אשה או עבד - פטור מן הקלבון. וכן¹⁰ הפהנים פטורין 22
מן הקלבון¹¹. והשוכל על יד הפהן פטור מן הקלבון. 23
24
25
26

(6) משנה, שם. (7) במשנה שם שנים: "אבל לא כהנים ונשים ועבדים וקטנים". ויתכן כי רבינו לא גרס במתניתין "כהנים" (ראה בכסף- משנה וב'תוספות יום טוב') וכן לא גרס "קטנים", כי השוקל לקטן אינו בדרך הלוואה אלא דרך מתנה, כי הרי אין התחייבות בקטן, ובאופן זה גם השוקל לגדול פטור מן הקלבון, כמפורש להלן ה"ג. וכן נראה בפירוש המשניות שלא גרס "קטן", שהרי לא הזכיר קטן כלל. (8) לפנים משורת הדין. (9) דרך הלוואה שיחזירו לו כשתמצא ידו. אבל אם נתן בדרך מתנה - פטור אפילו אם נתן על-ידי מי שחייב בשקלים, כדלהלן ה"ג (עי' רא"ש ורע"ב). (10) בכת"י חסר מכאן עד סוף ההלכה (מ'עשה ורקה). (11) הכהנים חייבים במחצית השקל מצד הדין (כמבואר למעלה בפ"א ה"ז) אבל אין ממשכנים אותם (שם ה"י) ולכן פטורים מלתת תוספות קלבון (כסף-משנה).

ג. הנותן¹² שקל עליו¹³ ועל העני¹⁴ או על שכנו או על בן עירו: אם נתנו להם מתנה - פטור מן הקלבון, שהרי נתן חצי שקל מתנה כדי להרבות בשקלים; ואם נתן להם חצי שקל על ידם דרך הלוואה, עד שיחזירו לו כשתמצא ידם - חייב בקלבון. 27
28
29
30
31
32

(12) שם פ"א מ"ז. (13) בשביל עצמו. (14) ובשביל העני.

ד. האחין¹⁵ שעדיין לא חלקו מה שהניח להם אביהם, וכן השתפים¹⁶ שנתנו שקל על ידי שניהם - פטורין מן הקלבון¹⁷. במה דברים אמורים? בשתפין שנשארו ונתנו במעות השתפות, ונשתנה עין המעות¹⁸; אבל אם הביא זה מעותיו וזה מעותיו וערבום¹⁹, ועדיין לא נשתנו המעות ולא הוציאום - הרי אלו חייבין בקלבון²⁰. נשארו ונתנו, ואחר זמן חלקו, וחזרו ונשתתפו - חייבין בקלבון²¹, עד שישארו ויתנו בשתפות זו האחרונה, וישתנו המעות. 33
34
35
36
37
38
39
40
41

רומי וב'מעשה רוקח', וכן נכון. ונראה שהכוונה לשם המקומות הרחוקים בארץ ישראל גופא. שהרי כתב רבינו בפירוש המשניות שבכל קופה וקופה הוא תורם על קצת מישראל, ואילו לנוסחת כת"י תימן הוא תורם בשניה על כל ישראל. וראה בפרישת הרא"ש לשקלים עמוד ל' והערה [ס].

מ. כשהוא תורם⁴⁶, מתפנן לתרם על הגבוי שיש בלשפה⁴⁷, ועל הגבוי שעדיין לא הגיע ללשפה⁴⁸, ועל העתיד לגבות⁴⁹; כדי שיהיו אלו השקלים, שהוציאן להסתפק מהן, כפירה על ישראל, וכאלו הגיעו כל שקליהן ללשפה, ונתרמה מהן תרומה זו. 1
2
3
4
5

(46) כתובות קח, א. (47) שאינו בשלש הקופות הגדולות. (48) ונמצא בדרך. (49) שנאנס ולא שלח שקלו באדר, והיה משלחו כל השנה כולה.

י. כשיפגס התורם⁵⁰ לתרם, לא יכנס בבגד שאפשר להחבות בו כסף, ולא במנעל ולא בסנדל, ולא בתפלה⁵¹ ולא בקמץ; שמא יחשדו אותו העם ויאמרו: החביא ממעות הלשפה תחתיו כשתרמה⁵². ומדברים היו עמו משעה שייפגס עד שעה שיצא, כדי שלא יתן לתוך פיו⁵³. ואף על פי שנוהרים כל כך, עני או מי שהוא נכהל⁵⁴ להון לא יתרם, מפני החשד; שנאמר: והייתם נקים מה' ומישראל⁵⁵. 6
7
8
9
10
11
12
13

(50) שקלים פ"ג מ"ב. (51) במשנה, שם: "בתפילין" בלשון רבים. וכן הוא בנוסח אחר בדברי רבינו (מעשה רוקח). (52) במשנה (שם) אמרו: "שמא יעני, ויאמרו מעוון הלשכה העני, או שמא יעשיר, ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר". שהרי "אחד נכנס לפנים מן הלשכה" (למעלה ה"ה). (53) וב'ירושלמי' (שקלים פ"ג ה"ב) שאלו: "וימלא פומיה מים" (ימלא פיו מים, ועל-ידיה יראו שאין כסף בפיו)? אמר רבי תנחום, מפני הברכה (שצריך לברך על התרמת תרומת שקלים). (54) ב'ירושלמי' (שם): "תני דבי רבי ישמעאל, קוץ לא יתרום מפני החשד". הרבב"ד כאן מפרש, קוץ הוא בעל שיער, מלשון קווצותיו תלתלים, שמא יחביא בשערו. אבל הרמב"ם מפרש שהוא עני ונכהל להון, מלשון: "ויקוצו" (שמות א, יב), או "קצתי בחיי" (בראשית כז, מו), או שגורס "קבץ" מלשון קבצן. (55) לשון המשנה (שם): "לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות, כדרך שצריך לצאת ידי המקום, שנאמר: והייתם נקים מה' ומישראל, ואומר: ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם".

פרק שלישי

(1) כלל בו דיני קלבון, שיעורו והחייבים בו, ומי שאבד שקלו.

א. חציי השקלים - הכל צריכין להן, כדי שיתן כל אחד ואחד חצי שקל שהוא חייב. לפיכך, כשהיה אדם הולך אצל השלחני ומצפה² שקל בשני חצאין, יתן לו תוספת על השקל³, ואותה התוספת נקראת 14
15
16
17

מאיר אומר: לשקלים, רבי לעזר אומר: לנדבה, רבי שמעון שזורי אומר: ריקועי זהב וציפוי לבית קודש הקדשים, בן עזאי אומר: שולחנין היו נוטלין אותן בשער, ויש אומרים: להוצאת דרכים (להביא השקלים לירושלים). ונראה שרבינו פוסק כרבי לעזר שאמר לנדבה, ועי' בלחם-משנה.

ח. מי שאבד שקלו - חייב באחריותו, עד שימסרנו לגזבר.³¹ בגי העיר ששלחו את שקליהן ביד שליח, ונגנבו או אבדו, אם שומר חנם הוא³² - הרי זה נשבע להם³³ ונפטר, כדין כל שומרי חנם³⁴, והן חוזרין ונותנין שקליהן פעם שניה³⁵. ואם אמרו אנשי העיר: הואיל ואנו משלמין שקלינו, אין רצוננו שישבע השליח, שהוא נאמן לנו - אין שומעין להן; לפי שתקנת חכמים היא, שאין הקדש יוצא בלא שבועה³⁶. נמצאו השקלים הראשונים אחר שנשבע השליח - אלו ואלו שקלים הם. ואין עולין להן לשנה אחרת³⁷, והראשונים יפלו לשקל השנה, והאחרונים יפלו לשקל שנה שעברה³⁸.

(31) 'ירושלמי' שקלים (פ"ב ה"א) כרבי יוחנן. וכן מפורש במשנה המובאה בסמוך. (32) שקלים פ"ב מ"א. לפי האוקימתא של רבי אלעזר בבבא מציעא נח. (33) שנגנב או שנאבד, ולא שלח בו יד להשתמש בו וגם לא פשע בשמירתו (פ"ד מהל' שאלה ופקדון ה"א). ושבועה זו תקנת חכמים היא, שהרי מן התורה אין שבועה בהקדש (בבא מציעא שם). (34) החייבים בפשיעה ופטורים מגניבה ואבידה. (35) שכיון שמסרו השקלים לשומרי חנם, שאינם מחויבים לשמור כל-כך, פושעים הם וחייבים לשקול פעם שניה, אף אם כבר נתרמה התרומה, וראה להלן הלכה י (כסף-משנה). (36) 'ירושלמי' שקלים, שם. (37) שקלים פ"ב מ"א. כלומר אינו יכול לצאת ידי חובתו לשנה הבאה בשקלים המיוחדים הנ"ל. (38) תקלין עתיקין ('ירושלמי' שקלים פ"ב ה"א). ומי הם ראשונים ומי הם אחרונים? יבואר להלן סוף הלכה ט, עיי' ש הערה מג.

ז. שלחו את שקליהם ביד שומר שכר³⁹, שהרי הוא חייב בגנבה ואבדה, ואבדו ממנו באנס, פגון שלקחום לסטים מזינים, שהוא פטור - רואין: אם אחר שנתרמה התרומה⁴⁰ נאנס - נשבע השליח לגזברים⁴¹, ובגי העיר פטורין; שהתורם תורם על הגבוי⁴² ועל העתיד לגבות, ובכרשות הקדש הן, ובגי העיר מה היה להן לעשות? הרי לא מסרו אלא לשומר שכר, שהוא חייב בגנבה ואבדה, אכל האנס אינו מצוי. ואם אבדו קדם שנתרמה התרומה - עדין פרשות בגי העיר הם, והשליח נשבע לפני אנשי העיר, והן משלמין. נשבע וגבו שקלים שנית, ואחר כך החזירום הלסטים - אלו ואלו שקלים. ואין עולין להן לשנה אחרת⁴³, והשניים יפלו לשקלי שנה שעברה. יש מי

(15) משנה, שם. (16) רבינו גרס במשנה שם: "האחים והשותפים". והראב"ד גרס: "האחים השותפים", וראה להלן. (17) האחים פטורים, שכיון שלא חלקו עוד את הרכוש, הרי נחשב הדבר כאילו אביהם נותן בעדם, ופטור מקבלונם. והשותפים פטורים, שחשוב הדבר כאילו אדם אחד נותן בעדם, ופטורים. אבל הראב"ד חולק על זה, כי הוא גורס במשנה "האחים השותפים", וזהו דין אחד: האחים שהם שותפים בעזבון אביהם. (18) שהסכמים שהכניסו לשותפות התחלפו בינתיים. (19) שעירוב זה עושה השותפות (פ"ד מהל' שלוחין ושותפין ה"א). (20) דין השותפות הוא: שכל זמן שהמעות קיימין, ופחתו או הותירו מחמת שינוי המטבע - חולקים השכר או ההפסד לפי חלקם במעות (כאילו לא נשתתפו). ואילו נשאו ונתנו בהם ופחתו או הותירו, חולקים השכר או הפחת ביניהם בשוה (הל' שלוחין ושותפין שם ה"ג), וראה 'מגדל עוז' ו'כסף משנה'. ועי' להלן הערה הבאה מהמשנה בבכורות נו: (21) משנה, בכורות נו, ב. ולדעת רבינו ששותפים פטורים מקבלון, הוכרח לפרש שכאן מדובר כשעוד לא הוציאו המעות. וכן כתב בפירוש המשנה שם.

ה. האחין והשתפין שהיה להן בהמה וכספים, וחלקו בכספים - חייבים בקבלון, אף על פי שעדיין לא חלקו בהמה. ואם חלקו בהמה, ולא חלקו הכספים - פטורין מן הקבלון, עד שיחלקו הכספים; ואין אומרים: הרי הם עומדין לחלקה²². (22) בכורות נו, ב.

ו. הנותן שקל להקדש, כדי שיחשבו לו מחצית השקל שהוא חייב בה, ויטל חצי שקל ממה שנגבה מן האחרים - חייב שני קלפונות²³; שאילו היה השקל פלו לשקלים²⁴, היה חייב קלפון אחד²⁵.

(23) בשקלים פ"א מ"ו: "הנותן סלע ונוטל שקל (העם קורין שקלים לחצי הסלעים שהיו שוקלים בכל שנה, ושקל של משה קורין סלע, כתרגומו - רמב"ן בפירושו על התורה) חייב שני קלפונות". (24) כששוקל שקל שלם, עליו ועל חבירו בדרך הלוואה (למעלה הלכה ג). (25) ועכשיו שהוציא מההקדש חצי שקל, חייב עוד קלפון.

ז. כמה הוא שעור הקלפון? פזמן שהיו נותנין במחצית השקל שני דינרין²⁷, היה הקלפון חצי מצה, שהיא אחד משנים עשר דינרין²⁸. ומעולם לא נתן הקלפון פחות מזה²⁹. והקלפונות אינן בשקלים, אלא מניחין אותן השלחנים בפני עצמן, עד שישתמק מהן ההקדש³⁰.

(26) שקלים פ"א מ"ז. (27) למעלה פ"א ה"ו. (28) ובזמן שהיו נותנים סלע שלם, היה הקלפון מעה שלמה, שלעולם צריך לתת הכרעה אחד מעשרים וארבעה (עיי' 'תוספות' שבועות מד: ד"ה התקבלת). (29) שהרי מעולם לא שקלו פחות מחצי שקל (למעלה פ"א ה"ו). (30) ב'ירושלמי' (שקלים פ"א ה"ד): "לאיכן היו הקלפונות נופלין? רבי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ו' שבט - ספר זמנים - הלכות שקלים קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חיוב מעילה (פירוש המשנה). (59) יביא כסף חולין מביתו, ויאמר: כל מקום שנמצא חצי השקל של מעשר-שני, יהא מחולל על הכסף הזה. ויקנה עבורו פירות וחלה עליהם קדושת מעשר-שני. וחצי השקל שביד המוכר יוצא לחולין (עי' 'תוספות' קידושין נו. ד"ה מתקין). ונמצא שלמפרע נקנה הקרבן גם בחצי השקל הזה ויוצא ידי חובת מחצית השקל. והוא-הדין לענין שביעית שבסמוך. (60) שניתנה רק לאכילה ולא להפסד וכו' (ראה בפ"ה מהל' שמיטה ויובל). (61) זה מוסב על מה שנאמר למעלה "נתנו ממעות מעשר שני" - שאם מעשר שני זה היה של עיר הנדחת שדינו להגנו, כמפורש בפ"ד מהל' עכו"ם הט"ו, ואי אפשר להוציאו לחולין, שאם יפדוהו, יהיה טעון שריפה, כמפורש שם לענין הקדש (ה"ג), ולפיכך לא עשה כלום ואינו יוצא ידי חובת מחצית השקל, שהרי חצי שקל זה נשאר באיסורו ולא נקנה ממנו הקרבן. ועי' 'מרכבת המשנה'.

1 שאומר, שהשקלים הראשונים שיפלו לשקלי
2 השנה, הם השקלים שנגנבו בתחלה ואבדו או
3 נאנסו וחקרו; ויש מי שאומר, שהשקלים
4 הראשונים הן שהגיעו ליד הגזבר תחלה.

(39) שקלים פ"ב מ"א שם, לפי אוקימתת שמואל בבא-מציעא שם. (40) המבוארת למעלה בפ"ב ה"ט. (41) אף שבוועה זו היא מתקנת חכמים כנ"ל הערה לב (כסף-משנה). (42) בכת"י: "על הגבוי ועל האבוד". (43) בכת"י נוסף כאן: "והראשונים יפלו לשקלי הקדש" - כמו בהלכה הקודמת (מעשה רוקח). (44) כן הוא ב'ירושלמי' (שם): "אילו הן (איזו הם) הראשונים? ואילו הן השניים? רבי פנחס ב"ר חייא ורבי אבא מארי, חד אמר אלו ששלחו בני העיר תחילה, וחרונה (=השני) אמר אלו שהגיעו לידי גזברין תחילה".

21 יב. המפריש⁶² שקלו, וסבור שהוא חייב בו, ונמצא
22 שאינו חייב - לא קדש⁶³. המפריש שנים, ונמצא
23 שאינו חייב אלא אחד: אם בזה אחר זה - האחרון
24 לא קדש⁶⁴; ואם בבת אחת - האחד שקלים, והשני
25 מותר שקלים⁶⁵. הפריש שקלו ומת - יפל לנדבה⁶⁶.

(62) 'ירושלמי' שקלים פ"ב ה"ג. (63) שהקדש בטעות אינו הקדש. (64) כיון שכבר יצא בראשון. (65) ויוצא לחולין, כמו שכתב בסמוך בהלכה יג. (66) 'ירושלמי' שם ה"ד. והטעם מפני שאמרה התורה בשקלים (שמות ל, טו) "לכפר על נפשותיכם", ואין כפרה למתים ('מנחת חינוך', מצוה קה).

26 יג. הלוקח⁶⁷ מעות בידו ואמר: אלו לשקלי, או
27 שהיה מלוקט מזה מזה⁶⁸ או פרוטה פרוטה,
28 וכשהתחיל ללוקט אמר: הריני מלוקט מעות לשקלי
29 - אפילו לקט מלא פיס, נותן מהן חצי שקל שהוא
30 חייב בו, והשאר חלין; שמותר השקלים - חלין⁶⁹.

(67) 'ירושלמי' שם ה"ג. (68) שקלים פ"ב מ"ג, כבית הלל. (69) שלא התכוון להקדיש אלא עד כדי שקלו, ומה שצירף יותר הוא הקדש בטעות ואינו הקדש.

31 יד. מעות⁷⁰ שנמצאו בין תבה של שקלים לתבה של
32 נדבה⁷¹: קרוב לשקלים - יפלו לשקלים, קרוב
33 לנדבה - יפלו לנדבה, מחצה על מחצה⁷² - יפלו
34 לנדבה⁷³; מפני שהנדבה פלה עולה לאשים⁷⁴,
35 והשקלים מסתפקין מהן לעולות ולדברים אחרים⁷⁵.

(70) שקלים פ"ז מ"א. (71) ראה למעלה בפרק שני ה"ב. (72) הוא ספק מאין נפלו המעות, והולכים לחומרא. (73) שהיא חמורה יותר, כמו שממשיך לבאר. (74) נשרף על האש, ואין הכהנים אוכלים מבשרה. (75) שמשיירי הלשכה עושים צרכי העיר ומגדליה, כמבואר להלן בפ"ד ה"ח.

36 זו. וכן⁷⁶ כל המעות הנמצאים בין כל תבה ותבה
37 - יפלו לקרוב. נמצאו מחצה למחצה⁷⁷: אם בין

5 י. הנותן⁴⁵ חצי שקל לחברו להוליכו לשלחני לשקל
6 אותו על ידו⁴⁶, הלה⁴⁷ ושקלו על ידי עצמו⁴⁸, פדי
7 שלא ימשכנו אותו⁴⁹, אם נתרמה התרומה - מעל
8 השוקל⁵⁰; שזה השקל ברשות הקדש הוא, שפבר
9 תרמו על העתיד לגבות, ונמצא זה הציל עצמו⁵¹
10 בממון ההקדש ונהנה בשקל הזה. ואם לא נתרמה
11 התרומה - לא מעל, והוא חייב לתן לחברו חצי שקל
12 שנתן לו. וכן הגזול או הגונב חצי שקל ושקלו⁵² -
13 יצא⁵³, והוא חייב לשלם לפעלים שנים⁵⁴ או להוסיף
14 חמש⁵⁵.

(45) שקלים פ"ב מ"ב. (46) בשבילו, כלומר בשביל המשלח. (47) בשוגג. (48) בשביל עצמו. (49) שהרי ממשכנים את מי שאינו נותן שקלים (למעלה פ"א ה"ט). (50) חייב לשלם קרן וחומש להקדש ולהביא קרבן מעילה. ויש אומרים שאף כאן, כמו להלן ה"א, המדובר כשקרבה הבהמה (רא"ש. ועיי"ש עמוד יט הערה 8). (51) שלא ימשכנו אותו ('ירושלמי'). ועצם קיום מצות מחצית השקל לא חשובה הנאה לחייבו קרבן מעילה. משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו (רמב"ם בפירוש המשנה). (52) בשביל עצמו. (53) ידי חובתו במצות נתינת מחצית השקל. (54) אם עדיין לא נתרמה התרומה. וזה מוסב על "הגונב", אבל "הגזול" אינו משלם כפל. (55) אם כפר ונשבע לשקר ושוב הודה (פ"ז מהל' גזילה ה"א).

15 יא. הנותן⁵⁶ מחצית השקל מן ההקדש⁵⁷, ונתרמה
16 התרומה ממנו - פשיטתפקו ממנה⁵⁸, יתחייב
17 במעילה, ויצא ידי מחצית השקל. נתנו ממעות
18 מעשר שני - יאכל כנגדו⁵⁹ פירושלים; מדמי
19 שביעית⁶⁰ - יאכל כנגדו בקדשת שביעית. היה של
20 עיר הנדחת - לא עשה כלום⁶¹.

(56) שקלים פ"ב מ"ב. (57) בשוגג. שיש בידו שקל של ברק הבית, וסבר שהוא של חולין (רע"ב). (58) כלומר, כשקרבה הבהמה שקנו מאותה התרומה. אבל כל זמן שלא קרבה - הקדש הוא בכל מקום שהוא, ולא נשתנה, ואין

78) שהיא עצמה קרבן, ואילו עצים אינם אלא מכשירי קרבן. 79) קרבן יונים, שאחד חטאת ואחד עולה. 80) שהעולה כולה כליל, ואילו בקנים יש גם חטאת הנאכלת לכהנים. 81) בין להקל ובין להחמיר. 82) שקלים פ"ז מ"ב. 83) "ירושלמי" שם ה"ב.

1 עֲצִים לְלִבְנָה נִמְצְאוּ - יִפְּלוּ לְלִבְנָה⁷⁸, בֵּין קִנִּים⁷⁹
2 לְגִזְלֵי עוֹלָה - יִפְּלוּ לְגִזְלֵי עוֹלָה⁸⁰. זֶה הַפֶּלֶל:
3 הוֹלְכִין אַחֵר הַקְּרוֹב כְּכֶלֶן⁸¹, מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה -
4 לְהַחֲמִיר. וְכָל הַמַּעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בְּהַר הַבֵּית -
5 חֲלִין⁸²; שְׁאִין הַגִּזְרִי מוֹצִיא מַעוֹת מִתְּרוּמַת הַלֵּשֶׁפָּה
6 עַד שֶׁהוּא מִחֲלֵל עַל הַבְּהֵמוֹת שְׁלוֹקָתָם לְקַרְבָּנוֹת⁸³.

76) שקלים פ"ז מ"א. 77) בכת"י: "על מחצה". - הרי זה ספק ונותנים הכסף לחמור ביותר, כמו שמבואר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ט טבת'ו' שבט תשע"ו

שעשאן בגורן, הוקבעו למעשר - בשדה, אבל בעיר קלא אית ליה למילתא, ומכיון שבעיר פטורים, משום שיש להם קול ויודעים שהם לקט שכחה ופאה, על-כרחינו שבשדה אינם חייבים אלא מדרבנן, משום מראית העין - אף-על-פי שמירחם העני (ודברי הכסף-משנה שם אינם מבוררים). ודעת רבינו נראה, שהמדובר כשמירחם בעל השדה, שמירוח זה, שהוא על דעת לחלקם לעניים, אינו מחייבו, כשם שמירוח למכרם אינו מחייב. וכן כתב רש"י בבבא קמא צד. ד"ה מרחו, שהמדובר שמירחם בעל השדה. וראה בדברי רבינו בפ"ב מהלכות תרומות הלכה ט).

יום ראשון כ"ט טבת ה'תשע"ו

הלכות מעשר

פרק שני

1) יבאר שאינו חייב להפריש מן התורה אלא הגומר פירותיו לאוכלן לעצמו. ודין פירות שאינן ראויות לאכילה בקוטנן או הראויות. ודין איוו היא עונת המעשרות. אם ימכור אדם פירותיו בעונת המעשרות למי שאינו נאמן עליהם.

7 א. אִינוּ חַיִּב לְהַפְרִישׁ מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא הַגּוֹמֵר
8 פְּרוֹתָיו² לְאָכְלָן לְעַצְמוֹ³. אֲבָל הַגּוֹמֵר לְמַכֵּר -
9 פֶּטוּר מִן הַתּוֹרָה⁴ וְחַיִּב מִדְּבָרֵיהֶם⁵; שְׁנֵאמַר: עֶשֶׂר
10 תַּעֲשֶׂה וְגו' וְאָכַלְתָּ - אִינוּ חַיִּב אֶלָּא הַגּוֹמֵר תְּבוּאָתוֹ
11 לְאָכְלָה.

2) גומר מלאכתם, שאז חל עליו חיוב ההפרשה. וראה להלן פ"ג הלכה ח, מה הוא גמר מלאכתם. 3) ואז חייב לעשר, אפילו אם נמלך למכרם (הגרע"א בגילוינו, ומנחת-חנינוך מצוה שצה). 4) אפילו נמלך לאכלם בעצמו, כיון שבשעת גמר למלאכה, חשב למכרם (מנחת-חנינוך שם). 5) ברייתא בבבא מציעא פח. "מפני מה חרבו חנויות של בית הינו, שלש שנים קודם ירושלים, מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה (כלומר, מה שאסור מדברי חכמים, מצאו לו היתר מן התורה - רש"י). שהיו אומרים עשר תעשר ואכלת - ולא מוכר, תבואת זרעך - ולא לוקח". הרי שמן התורה פטורים גם המוכר וגם הלוקח, ומדבריהם חייבים שניהם.

12 ב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ - פֶּטוּר מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֵאמַר: תְּבוּאָת
13 זֶרַעַךְ, וְחַיִּב מִדְּבָרֵיהֶם. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים?
14 בְּשִׁלְקָתָן אַחֵר שֶׁנִּגְמְרוּ מְלֻאכְתָּן בְּיַד מוֹכֵר; אֲבָל אִם
15 נִגְמְרוּ בְּיַד לּוֹקֵחַ - חַיִּב לְעֶשֶׂר מִן הַתּוֹרָה⁶.

6) כן גם דעת ר"ת בתוספות ד"ה תבואת. ומקורו ממה שאמרו בבכורות יא: שהלוקח טבלים בלתי ממורחים מן הגוי ומרחן הוא - חייב במעשרות מן התורה. וטעמו: כיון שמרחם הלוקח, הרי הם אצלו כ"תבואת זרעך" (תוספות שם). (והראב"ד סובר, שלוקח לעולם פטור מן התורה, ומקורו ממה שאמרו (סוטה מג:): "לקט שכחה ופאה

16 ג. פְּרוֹת⁷ שְׁאִינוּן רְאוּיִים לְאָכְלִיָּה בְּקוֹטְנָן, כְּגוֹן הַפֶּטֶר⁸
17 וְכִיוּצָא בּוֹ - אִינוּן חַיִּבִּין בְּמַעֲשֶׂר⁹ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ וְיַעֲשׂוּ
18 אֶכָּל; שְׁנֵאמַר: מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ - עַד שֶׁיִּהְיֶה
19 פְּרִי¹⁰. וְכֵן הַתְּבוּאָה וְהַקִּטְנוֹת; שְׁנֵאמַר: אֵת כָּל
20 תְּבוּאֹת זֶרַעַךְ - עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה תְּבוּאָה¹¹. וְזוֹ הִיא עוֹנֵת
21 הַמַּעֲשֵׂרוֹת¹². וְקִדְּשָׁם שֶׁתִּגְזֹעַ הַתְּבוּאָה וְהַפְּרוֹת לְעוֹנֵה
22 זֶה - מִתֵּר לְאָכְלֵי מֶהֱן כָּל מָה שִׁירְצָה¹³ וְכָכָל דֶּרֶךְ
23 שִׁירְצָה¹⁴.

7) מעשרות פ"א משנה א. 8) היינו ענבים שלא נתבשלו (פירוש המשנה לשביעית פ"ד משנה ח). והיינו לפני שייראה חרצן שלהם מבחוץ, כדלהלן הלכה ה. וראה למעלה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יד, ולהלן בפ"ט מהלכות מעשר שני הלכה ב. 9) אף מדבריהם, ראה למעלה פ"א הלכה ט. 10) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה שם. ועיין בירושלמי מעשרות פ"א הלכה ג. 11) ירושלמי שם סוף הלכה ב. [והנה רבינו הביא שני פסוקים בענין זה, אחד לפירות: "מפרי העץ, עד שיהיה פרי", ומכאן שצריך שיהא ראוי לאכילה (ולכן כתב בהלכה זו: "פירות שאינם ראויים לאכילה" - "ויעשו אוכל". ובהלכה ד: "פירות שהם ראויין לאכילה", "ראויין הם מתחילה לאכילה". ובהלכה ה: "התאנים - שיהיו ראויים לאכילה". "הירק - עד שיהא ראוי לאכילה", ופסוק שני לתבואה וקטניות: "תבואת זרעך, עד שתעשה תבואה". ובירושלמי (שם) מפורש "תבואת זרעך, דבר שהוא נזרע ומצמיח. יצא פחות משליש, שאינו נזרע ומצמיח". ומכאן לתלתן, שצריך שיהיה זרעה ראוי להצמיח (להלן הלכה ה). וכן תבואה משתביא שליש, שלפני כן אינה מצמיחת

לַעֲשׂוֹת פְּשִׁיגְמָרוֹ, וְזֶה שְׁלִישׁ שְׁלֶחֶן³⁶. הַתְּפוּחִים³⁷ 21
וְהָאֲתֹרוּגִים - מְשִׁיעֵשׂוּ³⁸, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין 22
לְאֲכִילָה כְּשֶׁהֵם קְטָנִים. הַתּוֹתִים וְהָאֹג - 23
מְשִׁיעֵשׂוּ³⁹. וְכֵן כָּל שְׂדֵרְפֵן לְהָאֲדִים - מְשִׁיעֵשׂוּ⁴⁰. וְכֵן 24
הַחֲרוּבִין - מְשִׁיעֵשׂוּ נִקְדוֹת נִקְדוֹת שְׁחֹרוֹת⁴¹. וְכֵן 25
כָּל שְׂדֵרְפֵן לְהַשְׁחִיר⁴² - מְשִׁיעֵשׂוּ⁴³. הָאֲגָסִים 26
וְהַקְּרוֹסְטָמְלִין וְהַפְּרִישִׁים וְהַעֲזָרִין - מְשִׁיעֵשׂוּ 27
קְרָחוֹת קְרָחוֹת לְבָנוֹת. וְכֵן כָּל שְׂדֵרְפֵן לְהַלְפִין - 28
מְשִׁיעֵשׂוּ קְרָחוֹת⁴⁴. הַתְּבוּאָה - מְשִׁיעֵשׂוּ שְׁלִישׁ⁴⁵. 29
הַתְּלָתָן - מְשִׁיעֵשׂוּ⁴⁶ זֵרָעָה רְאוּי לְצַמִּיחָה אִם נִזְרָעָה⁴⁷. 30
וּבִקְרָק: הַקְּשׁוּאִין וְהַדְּלוּעִין וְהָאֲבִטִּיחִין 31
וְהַמְּלַפְפוֹנוֹת וְכָל פְּיוֹצָא בָּהֶן - חֵיבִין בְּקִטְנוֹן, כְּמוֹ 32
שְׂבָאֲרָנָה⁴⁸; וְשָׁאֵר הַיֵּרֶק שְׂאֵינֵהוּ רְאוּי לְאֲכִילָה עַד 33
שְׁנֵיגָדִיל - אֵינֵהוּ חֵיב עַד שְׁיֵהָא רְאוּי לְאֲכִילָה⁴⁹. 34
אֲשָׁכּוּל שְׁהִיגֵעַ⁵⁰ אֶפְלוֹ גִּרְגִיר יְחִידִי - כָּלוּ⁵¹. 35
חֲבוּר לְמַעֲשָׂרוֹת⁵², וְכָאֵלֹה הִגִּיעַ כָּלוּ⁵³. וְלֹא אוֹתוֹ 36
אֲשָׁכּוּל בְּלֶבֶד, אֲלֹא כָּל הָרוּחַ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אוֹתָהּ הִגִּיעַ 37
שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הָאֲשָׁכּוּל. וְכֵן רְמוֹן שְׁהִיגֵעַ בָּהּ אֶפְלוֹ 38
פְּרִידָה⁵⁴ אַחַת - כָּלָה חֲבוּר⁵⁵. 39

(ירושלמי שם). וכן נראה שבמשנה מעשרות שם לא נזכר
אלא "כל שהוא אוכל", "תחילתו אוכל וכו'". ואילו ענין
ההצמחה לא נזכר אלא בתלתן (שם משנה ג) ובתבואה,
בירושלמי שם. וכן כתב רש"י בסוכה לו. שהחכמים
החולקים על ר' שמעון (שם משנה ד) ומחייבים אתרוגים
קטנים במעשר, סוברים, שאף-על-פי שאינן מצמיחים,
חייבים הם משום שראויים לאכילה. וכן כתב רבינו להלן
הלכה ה: "והאתרוגים משיתעגלו, מפני שהם ראויין
לאכילה כשהם קטנים". וכל זה אינו אלא בפירות, אבל
תבואה שלא הביאה שליש, אף-על-פי שהיא ראויה
לאכילה, שהרי חייבת בחלה (חלה פ"א משנה ג, ופ"ו
מהלכות ביכורים הלכה ג) - אינה חייבת במעשרות,
אלא-אם-כן מצמחת. (12) שנזכרה בשביעית פ"ד משנה
ט, והיא מה שאמרו במעשרות שם משנה ב: "מאימתי
הפירות חייבות במעשרות וכו'". (13) כלומר, בין רב ובין
מעט, ראה להלן פ"ג הלכה יט, שאכילת עראי היא דוקא
אם מקלף אחת אחת ואוכל, אבל אם מקלף וכונס לתוך ידו,
הרי זו אכילת קבע (ועיין שם עוד בהלכה כ, שגם שם כתב
רבינו כלשון זו "כל מה שירצה" על אכילת קבע).
(14) לרבות דרכים הקובעות למעשר, כגון אש ומלח (להלן
פ"ג הלכה ג).

ד. פירות שֶׁהֵן רְאוּיִין לְאֲכִילָה בְּקִטְנוֹן, כְּגוֹן 1
הַקְּשׁוּאִים וְהַמְּלַפְפוֹנוֹת¹⁵, שְׂאֵין מְיַחֲזִין אוֹתָן¹⁶ אֲלֹא 2
כְּדִי לְהוֹסִיף בְּגוֹפֵן בְּלֶבֶד, אֲבָל רְאוּיִין הֵן מִתְּחִלָּה 3
לְאֲכִילָה - הֲרִי אֵלֶי חֵיבִין בְּמַעֲשֵׁר בְּקִטְנוֹן¹⁷; 4
שֶׁמִּתְחַלֵּת יִצְיָאתָן בְּאוֹ לְעוֹנֵת הַמַּעֲשָׂרוֹת. 5

(15) שם משנה ד. ושם: "ובירק, הקשואים והדלועים
והמלפפונות" והביאה רבינו כלשונה להלן הלכה ה וכן
קיצר. ותפוחים ואתרוגים שנשנו שם, הביא רבינו להלן שם,
ולא הזכירם כאן, משום שיש להם שיעור כל שהוא
"משיתעגלו". (16) במחובר לקרקע. (17) שם משנה א:
"כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל, אף-על-פי שהוא שומרו
להוסיף אוכל, חייב קטן וגדול".

ה. אִי זֶה הִיא¹⁸ עוֹנֵת הַמַּעֲשָׂרוֹת? ¹⁹ מְשִׁיעֵשׂוּ הַפְּרוֹת 6
הַזֵּרֵעַ וְלִצְמַח, הַכֹּל לִפְנֵי מַה שֶׁהוּא הַפְּרִי²⁰. בִּיצֵד? 7
הַתְּאֵנִים - מְשִׁיעֵשׂוּ רְפִים עַד שְׁיֵהוּ רְאוּיִים לְאֲכִילָה 8
אַחֵר עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת מְשַׁעַת אֲסִיפְתָּן²¹. 9
הַעֲנָבִים וְהַפְּאֹשִׁים²², וְהֵם הַעֲנָבִים הַדְּקִים 10
הַמְּדַבְרִיּוֹת²³ - מְשִׁיעֵשׂוּ הַחֲרָצֵן שְׁלֶחֶם מִבְּחוּצֵי²⁴. 11
הַרְמוֹנִים - מְשִׁיעֵשׂוּ הַפְּרָח²⁵ שְׁלֶחֶן בֵּין הָאֲצָבוֹת 12
וְיֹצֵא מִמֶּנּוּ מִים²⁶. הַתְּמָרִים - מְשִׁיעֵשׂוּ²⁷ פֶּשֶׁאֹר. 13
הָאֲפֶרֶסְקִין - מְשִׁיעֵשׂוּ גִידִים אֲדָמִים²⁸. הָאֲגוּזִים - 14
מְשִׁיעֵשׂוּ הָאֶכָל מִהַקְּלָפָה הַחִיצוֹנָה²⁹. הַשְּׂקָדִים 15
הַמְּתוּקִים - מְשַׁתְּפֵרֶשׁ קְלִפְתָּן הַחִיצוֹנָה³⁰; הַמְּרִים 16
- פְּטוּרִין לְעוֹלָם³¹. וְשָׁאֵר כָּל בְּעָלֵי קְלָפוֹת, כְּגוֹן 17
הָאֲצִטְרִבּוּלִין³² וְהַלּוֹט³³ וְהַבְּטָנִים³⁴ - מְשִׁיעֵשׂוּ 18
קְלָפָה הַתְּחוּתוֹנָה הַסְּמוּכָה לְאֶכָל³⁵. הַיִּתִּים - 19
מְשִׁיעֵשׂוּ שְׁמֵן אֶחָד מִתְּשַׁעָה מִמָּה שֶׁהֵן רְאוּיִין 20

(18) שם משנה ב. (19) שמשעה שיגיעו הפירות לעונה זו,
חייבים במעשרות. (20) כלומר, שיגיעו לשיעור כזה, שאם
יורעו יוכלו להצמיח, כל פרי לפי שיעורו. וכל השיעורים
שנאמרו כאן, הם הבאת שליש בכל פרי לפי מה שהוא, ולא
נזכרה הבאת שליש אלא בתבואה וזיתים משום שבשאר
פירות יכול ליתן סימן, ובתבואה וזיתים אין סימן (הרא"ש).
[ולפי מה שכתבנו למעלה (הלכה ג הערה י) צריך לומר,
שמה שכתב רבינו "משיגיעו הפירות להזריע ולהצמיח",
היינו שבדרך כלל שני השיעורים של "ראוי לאכילה" ושל
"מצמיח" הם בזמן אחד. והא ראייה, שהרי אחרי זה כתב
רבינו "כיצד התאנים כו' ראויים לאכילה"]. (21) ירושלמי
שם הלכה ב. ונראה כי אינם חייבים במעשרות אלא אחר
כ"ד שעות, שהרי קודם לכן אינם ראויים לאכילה.
(22) בספרים אחרים ליתא (מעשה רוקח). (23) כמו שנאמר
(ישעיה ה, ב) "ויקו לעשות ענבים ויעש באושים" (פירוש
המשניות שם). (24) ירושלמי שם. והיינו שיתרככו ויזכככו
קליפות הענבים עד שיראו הגרענים מבחוץ לרוב המים
שבתוכן (שם). וראה בסוף הלכה זו, כמה מן האשכול צריך
שיגיע לשיעור זה ויהא חייב במעשר. (25) בדפוס רומי:
"הפרד", וכן הגיה מהר"י קורקוס. וכן להלן בסוף ההלכה
"פרידה". (26) כן הוא בירושלמי שם. (27) בדפוס רומי
"משיפתחו". וכן בפירוש מהר"י קורקוס. וכן הגיה הגר"י
לנדא בפירוש המשניות שם, ועיין חזון איש.
(28) ירושלמי שם. "כי האפרסקין כשיתחילו להתבשל
נמשכין בהם כמו חוטין או גידין אדומים" (פירוש המשנה
שם). (29) כחכמים במשנה שם, ולא כר' יהודה. ולשון
המשנה: "האגוזים משיעשו מגורה", וכתב רבינו בפירוש
למשנה: "משיבדל האוכל מן הקליפה, ויהיה האוכל כאילו
הוא במגורה והוא האוצר". (30) כן הוא בתוספתא
מעשרות פ"א הלכה ב. ולפי הפיסקא בירושלמי שם,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרוח חיבור למעשרות - לא החמירו לענין מכירה, כיון שעתה אין עוד איסור באכילת הפירות בלי מעשר, וראה "משנה ראשונה". (59) גרעיני זיתים ופסולת שלהם. (60) קליפות ענבים הנשארות אחר דריסתן וסחיתתן (פירוש המשניות שם, וראה בר"ש). (61) כלומר, שפירש הלוקח שלוקחם כדי להוציא מהם משקין, אבל אם לא פירש - מוכרן לו, שמן הסתם אינם עומדים אלא לשריפה (מלאכת שלמה). (62) במשנה שם שנינו: "לא ימכור וכו' למי שאינו נאמן וכו' להוציא מהן משקין, ואם הוציא מהן חייבין במעשרות". ופירשה רבינו, כאילו נאמר "שאם הוציא וכו'", שזוהי נתינת טעם לאיסור המכירה (תוספות אנשי שם). (63) במשנה שם לא מפורש "ללקוט ממנו תבואה", אבל למדה רבינו מגפת זוגים. וראה בפירוש המשנה שם.

- ז. שְׁמֵרֵי יֵינִי⁶⁴ שְׁנֵתָן עֲלֵיהֶם מִים וְסָנְנָן: אִם נָתַן שְׁלֹשָׁה⁶⁵ וּמָצָא אֶרְבָּעָה - מוֹצִיא מִעֶשֶׂר מִזֶּה הַיֵּתֶר⁶⁶ מִמָּקוֹם אֲחֵר⁶⁷. וְאִינוּ מִפְרִישׁ עָלָיו תְּרוּמָה; שֶׁהַתּוֹרָה בְּתַחֲלָה - בָּלְבוּ עַל הַכֹּל⁶⁸, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּתוֹמָה⁶⁹. מָצָא פָחוֹת מֵאֶרְבָּעָה, אָף עַל פִּי שְׁמָצָא יֵתֶר עַל מִדְתּוֹ⁷⁰ וְאָף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהֶן טַעַם יֵין - פְּטוּר⁷¹.

(64) מעשרות שם משנה ו. ופירושה בפסחים מב: לתירוק אחד, בנותן מים על שמרים, אבל בנותן על חרצנים אינו חייב במעשר, שאינו יין, רק פליטה טפילה של הפרי. (65) כוסות מים (רש"י בבא בתרא צו: ד"ה רמא). (66) מן הכוס הרביעית. (67) אף ממקום אחר, וכל-שכן מיניה וביה, ואין אומרים שהוא מעשר מן החייב על הפטור, שחייב גמור הוא (רע"ב שם). (68) ירושלמי שם הלכה ג. (69) בפרק ד מהלכות תרומות הלכה כא. (70) כלומר, יותר משלש כוסות שנתן. (71) שאין זה טעם חשוב של יין אלא "קיוהא דפירי בעלמא" (רש"י פסחים שם, ד"ה פטור, וראה ברשב"ם). וכן פירושו משנה זו בבבא בתרא צו:

- ח. הַמְקֵדִישׁ⁷² פְּרוֹתָיו כְּשֶׁהֵן מִחֲבָרִין⁷³ עַד שְׁלֹא בָּאוּ לְעוֹנֹת הַמַּעֲשֶׂר⁷⁴ וּפְדָאן, וְאַחֵר שֶׁפְּדָאן הִגְיעוּ⁷⁵ - חֵיבִין בְּמַעֲשֶׂר⁷⁶. וְאִם בָּאוּ לְעוֹנֹת הַמַּעֲשֶׂר וְהֵם בֶּיֶד הַגִּזְבֵּר וְאַחֵר כִּן פְּדָאן - פְּטוּרִין⁷⁷.

(72) פאה פ"ד משנה ח. (73) אף שעוד לא הגיעו לעונת המעשרות, והם צריכים לקרקע וחשובים כקרקע, ואם-כן אין בהם מעלה. מכל-מקום הם הקדש, ופטורים מן המעשרות. (74) המבוארת למעלה הלכה ה. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. ועיין ר"ש ורע"ב שם. (75) לעונת המעשר. (76) הואיל ולא היו ביד הקדש בשעת חובתם. (77) במשנה שם: "המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין, משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין" וזוהי למד רבינו, שאם הקדישם עד שלא באו לעונת המעשרות, והגיעו לעונת המעשרות ביד הגזבר ואחר-כך פדאם - פטורים, כיון שבשעת חובתם היו בידי הגזבר. ובסוף המשנה שם נאמר עוד: "הקדישן עד שלא נגמרו וכו'", וזה הובא להלן פ"ג הלכה כה.

מפורש כן במשנה. וכן הוא במשנה שביירושלמי עם פירוש ר"ש שירליאו, וברביב"ם ומהר"י קורקוס. (31) בין בקטנ ובין בגדלן, וראה למעלה פ"א הלכה ט, ומה שביארנו שם. (32) ירושלמי שם. והם פרי הארז (עבודה זרה יד.). (33) הנזכר בבראשית מג, יא. והוא "אלצרין" שאמרו בירושלמי. (34) אלו ה"איפסטקין" שאמרו בירושלמי, ו"הם הנקראים פסתק בערבי" (מהר"י קורקוס). (35) כן הוא בירושלמי שם, שבשלשה אלה מודים חכמים לר' יהודה, האומר (שם משנה ב) "האגוזים והשקדים משיעשו קליפה (התחתונה)". (36) במשנה ג שם: "והזיתים משיכניסו שליש". ובירושלמי שביעית (פ"ד הלכה ז) "מהו שליש שליש - כן גירסת רבינו, ועיין ראב"ד לוג, מתניתא שהן עושין שלשה לוגין לסאה". הרי אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות. (37) שם משנה ד. (38) במשנה שם ליתא. ויתכן כי לפני כן אין הפרי ניכר. אבל צריך עיון, מגיין לו לרבינו זה (כסף-משנה). (39) שם משנה ב. והיינו שיתחילו להאדים (פירוש המשניות שם). (40) שם משנה ג: "החרובין משינקדו". (41) כגון ענבי הדס וענבי סנה (ירושלמי שם). (42) הפירות הללו כשהן בוסר, מכוסין בשערות דקות, וכשמתחילין להתבשל מתקרחין מעט מעט, ובגמר בישולן נופל הכל והן לבנים (ר"ש שם). (43) כן הוא במשנה שם. ואז היא מצמחת, ראה למעלה הלכה ג והערה י. (44) צ"ל: משיהיה. (45) משנה שם. ואמרו בירושלמי שם (הלכה ב) "כיצד בודק? נוטל מלא קומצו ונותן לתוך הספל של מים, אם שקע רובה חייבת, ואם לאו פטורה". וראה ברש"י ותוס' ר"ה יב: ד"ה מתצמח לזרעים. (46) למעלה הלכה ד. (47) כן הוא בירושלמי שם הלכה ג. (48) כלומר, הגיע לעונת מעשרות, שנראה החרצן שלו בחורץ, ראה למעלה. (49) כל האשכול. (50) כלומר, מחובר לחיוב מעשרות שחל עליו. (51) ירושלמי שם הלכה ב. (52) גרגיר אחד קטן שבתוך הרימון. (53) כלומר, כל הרוח שיש בה אותו הרימון, שיש בו אותה הפרידה, כן נראה ממה שכתב "וכן רימון" - משמע שדין הרימון כדין האשכול שקדם לו (כסף-משנה). וכן נראה ממה שכתב "כולה" חיבור, כל הרוח, שאם כוונתו רק על הרימון, היה לו לומר "כולו" כמו שאמר באשכול.

- ו. לֹא יִמְכֹּר⁵⁴ אָדָם פְּרוֹתָיו מִשְׁבָּאוֹ לְעוֹנֹת הַמַּעֲשֶׂר⁵⁵ לְמִי שֶׁאִינוּ נֹאֲמָן עַל הַמַּעֲשֶׂר⁵⁶. וְאִם בְּכוֹר⁵⁷ - נוֹטֵל אֶת הַכְּכוּרוֹת, וּמִתֵּר לְמִכֹּר הַשָּׂאֵר שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעַ לְעוֹנֹת הַמַּעֲשֶׂר⁵⁸. וְכֵן לֹא יִמְכֹּר אָדָם אֶת גִּפְתּוֹ⁵⁹ וְאֶת זִגְיוֹ⁶⁰ לְמִי שֶׁאִינוּ נֹאֲמָן עַל הַמַּעֲשֶׂר⁶¹ לְהוֹצִיא מֵהֶן מִשְׁקִין⁶²; שֶׁהַמִּשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מֵהֶם חֵיבִין בְּמַעֲשֶׂר⁶³. וְלֹא אֶת תְּבֻנָּה לְלָקֹט מִמֶּנּוּ תְּבוּאָה⁶⁴ לְמִי שֶׁאִינוּ נֹאֲמָן; שֶׁהַתְּבוּאָה שֶׁתִּלְקֹט מִן הַתֵּבֶן חֵיבָת בְּמַעֲשֶׂר.

(54) מעשרות פ"ה משנה ג. (55) שהם חייבים מכאן ואילך במעשרות. (56) שמא לא יעשרם, והמוכרם לו עובר על "ולפני עור לא תתן מכשול" (ירושלמי). (57) שבאו חלק מן הפירות לעונת מעשרות. (58) ואף-על-פי שאשכול שהגיע בו אפילו גרגר יחידי לעונת המעשרות, כל אותה

יום שני א' שבט ה'תשע"ו

פרק שלישי

1 יבאר המקדיש פירותיו כשהן מחוברין. פירות שהגיעו לעונת מעשר ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן. ודין שאחד מששה דברים קובע הפירות למעשרות, ואיזהו גמר מלאכתן של פירות. ודין מעשר ראשון שהקדימו בשבולין אם אוכל עראי, וכיצד היא אכילת עראי. המוצא קציצות בדרך או גרוגרות וכיוצא בזה אם חייב לעשר. המקדיש פירות תלושים ופדאם קודם שתגמר מלאכתן.

3 א. פרות שהגיעו לעונת המעשרות ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן, כגון תבואה שקצרה ודשה ועדיין לא זרה אותה ולא מרחה - מתר לאכל מהן אכילת עראי עד שתגמר מלאכתן. ומשתגמר מלאכתן - אסור לאכל מהן עראי.

8 ב. במה דברים אמורים? בגומר פרותיו למכרן בשוק; אבל אם היתה פנותו להוליכן בפית - הרי זה מתר לאכל מהן עראי אחר שנגמרה מלאכתן עד שיקבעו למעשר.

12 ג. אחד מששה דברים קובע הפרות למעשרות: החצר, והמקח, והאש, והמלח, והתרומה, והשבת. וכלן אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו.

15 ד. כיצד? פרות שדעתו להוליכן לפית, אף על פי שנגמרה מלאכתן - אוכל מהן אכילת עראי עד שנקנסו לפית; ונקנסו לפית - נקבעו למעשרות, ואסור לאכל מהן עד שיעשר. וכן אם מכרן, או בשלן באור, או כבשן במלח, או הפריש מהן לתרומה, או נקנסה שבת עליהם - לא יאכל עד שיעשר, אף על פי שלא הגיעו לפית. הכניסן לפית קדם שתגמר מלאכתן - הרי זה אוכל מהן עראי. התחיל לגמר מלאכתן מאחר שנקנסו לפית - חייב לעשר הכל. כיצד? הכניס קשואין ודלועין לפית קדם שישפשף - משיתחיל לשפשף אחת נקבעו הכל למעשר. וכן כל פיוצא בזה. וכן התורם פרות שלא נגמרה מלאכתן - מתר לאכל מהן עראי. חוץ מפלפלת תאנים, שאם תרמה קדם שתגמר מלאכתן - נקבעה למעשר.

30 ה. המביא לפית סוכי תאנה ובהם תאנים, מכבדי תרמה ובהם תמרים: אם הכניסום תינוקות או פועלים - לא נקבעו למעשר; ואם הכניסן בעל הבית - חייב במעשר. הכניס שבילים לעשות מהן עסה - לא נקבעו; לאכלן מלילות - נקבעו למעשר. במה דברים אמורים? בתבואה; אבל בקטניות - לא נקבעו למעשר.

37 ו. מתר להערים על התבואה להכניסה במוץ, כדי שתהיה בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר. וזרה מעט מעט אחר שהכניס לביתו ופטור לעולם מן התרומה ומן המעשרות, שהרי אינו מתחיל לגמר הכל.

42 ז. הגומר פרותיו של חברו שלא מדעתו, וכן הקובע פרותיו באחד מן הששה דברים שקובעים למעשר שלא מדעתו - הרי אלו טבלי למעשר.

45 ח. אי זהו גמר מלאכתן של פרות? הקשואין והדלועין והאבטיחין - משישפשף בידי ויסיר הצהוב שעליהן, כמו שער דק. ואם אינו משפשף - משיעמיד ערמה; ובאבטיח - משיסדיר אותו במקצה אבטיח בצד אבטיח. היה משפשף אחת אחת - פיון שגמר כל צרכו נגמרה מלאכתן. ותורמין קשואין ודלועין אף על פי שלא הסיר הצהוב מעליהן.

53 ט. הירק הנאגד - משיאגד. אם אינו אוגד - משימלא את הפלי. [אם] אינו ממלא - הרי זה אוכל עראי עד שילקט כל צרכו.

56 י. פלפלה - משיחפה הפרות שבה בעלים ובהוצין וביוצא בהן. אם אינו מחפה - משימלא את הפלי. אם אינו ממלא - עד שילקט כל צרכו.

59 יא. פלי גדול שדעתו למלא את חציו - פיון שמלא חציו נטבל. היה בדעתו למלא את כלו - אינו נטבל עד שמימלא את כלו. היו שנים ובדעתו למלא את שניהם - לא נטבלו עד שמימלא שניהם.

63 יב. אגד הירק אגד גדול בשדה, אף על פי שבדעתו לאגדו אגדות קטנות לשוק - הרי זה נטבל. הפרד והצמוקין והחרובין - משיעמיד ערמה בראש גגו. והבצלים - משיסיר העלים והקלפות שדרכו להשליכם מעליהן. ואם אינו מסיר - עד שיעמיד ערמה.

69 יג. התבואה - משימרח. ואי זהו ממרח? זה המיפה פני הכרי של תבואה ברחת בסוף כל דבר, בדרך שעושין כשגומרין כל מעשיה. אם אינו ממרח - עד שיעמיד ערמה. הקטניות - משיכבר. ונוטל מתחת הכברה ואוכל. [אם] אינו כובר - עד שיערח. ואף על פי שמרח - מתר לטל מן הקוטעים ומן הצדדין וממה שבתוך התבן ואוכל.

76 יד. היין - משיניחנו בחביות וישלה הזגין והחרצנין

- 1 מעל פי החבית. אכל כשהוא בתוך הבור,
- 2 כשיגביהנו להעמידו בחבית - שותה עראי. וקולט
- 3 מן הגת העליונה ומן הצנור ומכל מקום ושותה.
- 4 זו. השמן - משייר לעוקה. אף על פי שירד - נוטל
- 5 מן העקל ומן הממל ומבין הפסין ונותן לקערה
- 6 קטנה ולתמחוי לתוך התבשיל, אף על פי שהוא
- 7 חם, מפני שאינו מתבשל בכלי שני. ואם היה חם
- 8 ביותר כדי שיקרה את היד - לא יתן לתוכו, מפני
- 9 שהוא מתבשל.
- 10 זו. העגול של דבלה - משיחליקנו. הגורגרות -
- 11 משידוש. ואם הכניסן למגורה - משיעגיל בידו על
- 12 פי המגורה. היה דש הגורגרות בחבית או העגול
- 13 על פי המגורה, [נשברה החבית או שנפתחה
- 14 המגורה] - הרי זה לא יאכל עד שיעשר.
- 15 יו. תאנים וענבים שבמקצה - מתר לאכל מהן עראי
- 16 במקומן. אבל אם נטל מן המקצה והוליד למקום
- 17 אחר - לא יאכל מהן עראי, שהרי נגמרה מלאכתן,
- 18 אף על פי שלא יבשו כל צרכן.
- 19 יח. החרובין עד שלא פנסן לראש הג - מוריד מהן
- 20 לבהמה ופטור; מפני שהוא מחזיר את המותר
- 21 ליבשו, ונמצא מאכיל עראי.
- 22 יט. מעשר ראשון שהקדימו בשבילים - אסור לאכל
- 23 ממנו עראי קדם שיפריש תרומתו; ואם אכל - מבין
- 24 אותו מפת מרדות. כיצד היא אכילת עראי? כגון
- 25 שהיה מקלף שעורים ואוכל - מקלף אחת אחת.
- 26 ואם קלף וכנס לתוך ידו - חייב לעשר. היה מולל
- 27 מלילות של חטים - מנפה מיד ליד ואוכל. ואם נפה
- 28 לתוך חיקו - חייב לעשר. ואין צריך לומר אם נפה
- 29 בכלי, שאין זה עראי. וכן נוטל מן היין ונותן
- 30 לקערה לתוך תבשיל צונן ואוכל, אבל לא לתוך
- 31 הקדרה אף על פי שהיא צוננת, מפני שהיא כבד
- 32 קטן. וכן סוחט זיתים על בשרו, אבל לא לתוך ידו.
- 33 וכן כל פיוצא בזה.
- 34 כ. וכשם שמתר לאכל עראי מפרות שלא נגמרה
- 35 מלאכתן, כך מתר להאכיל מהן לחיה ולבהמה
- 36 ולעופות כל מה שיצאה ומפקיר מהן כל מה שיצאה
- 37 קדם שיעשר. ואם גמרו, אף על פי שלא נקבעו
- 38 למעשר - לא יפקיר ולא יאכיל לבהמה ולחיה
- 39 ולעופות אכילת קבע עד שיעשר. ומתר להאכיל
- 40 לבהמה עראי מן הטבל ואפלו בתוך הבית. ומאכיל
- 41 פקיעי עמיר עד שיעשם חבילות.
- כא. המוצא קציצות בדרך, אפלו בצד שדה קציצות
- הרי אלו פטורין מן המעשר. מצא גורגרות, אם
- דרסו רב הגורגרות רב האדם - חייב לעשר; שחזקתן
- מדבר שנגמרה מלאכתן. וכן אם מצא פלחי דבלה;
- שידוע שהם מדבר הגמור.
- כב. מצא פריכות: פרישות היחיד - חייב לעשר,
- פרישות הרבים - פטורות. והאלמות - בכל מקום
- חייבות במעשר. מצא תבואה מרוחה - עושה אותה
- תרומות ומעשרות על פרות אחרות ואינו חושש.
- מצא כלפלה מחפה - חייבת במעשרות. מצא
- כלפלה: במקום שהרב מכניסין לשוק - אסור לאכל
- ממנה עראי, ומתקנה דמאי; ובמקום שהרב
- מכניסין לבתים - אוכל ממנה עראי, ומתקנה ודאי;
- מחצה למחצה - דמאי; ואם הכניסה לבית -
- מתקנה ודאי. במה דברים אמורים? בדרך שאין לו
- גמר מלאכה; אבל בדרך שיש לו גמר מלאכה, אף
- על פי שהוא מעשר ודאי - אינו צריך להפריש
- תרומה, שחזקתן שהפריש מהן תרומה בשעה
- שנגמרה מלאכתן.
- כג. חדרי הנמלים שלנו בצד הערמה החייבת - הרי
- הנמצא בהן חייב במעשרות; שידוע שמדבר גמור
- היו גוררין כל הלילה.
- כד. המוצא זיתים פחת הזית וחרובין פחת החרוב
- חייבין במעשר; שחזקתן שמאילן זה נפלו. מצא
- תאנים פחת התאנה - הרי הם ספק; שהרי משתנות
- ומתלכלכות בעפר, ששא מתאנה זו נפלו או
- מתאנים שנתעשרו.
- כה. המקדיש פרות תלושין ופדאן קדם שתגמר
- מלאכתן - חייב לעשר. ואם נגמרה מלאכתן ביד
- ההקדש ואחר כך פדאן - פטורין מן המעשרות;
- שבשעת חובתן היו פטורין מן המעשרות. המקדיש
- קמה למנחות - פטורה מן המעשרות.
- יום שלישי ב' שבט ה'תשע"ו
- פרק רביעי
- 1 יבאר שאין הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד שיכנס
- לבית. ודין בית שאינו קובע אלא אם יש בו ארבע אמות
- על ארבע אמות. ואיזו היא חצר הקובעת. המביא תאנים
- לאוכלן בחצר הפטורה והכניסן לביתו. אם אויר חצר קובע
- למעשר וגפן הטעונה בחצר.
- א. איז² הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד
- שיכניסנו³ לביתו⁴; שנאמר: בערתי הקדש מן

- 1 הַבֵּיתָ⁵. וְהוּא שֶׁיִּכְנִיסֶנּוּ דֶרֶךְ הַשַּׁעַר; שְׁנֵאֲמַר: וְאָכְלוּ
2 בְּשַׁעְרֶיךָ⁶. אָבֵל אִם הִכְנִיס תְּבוּאָתוֹ דֶּרֶךְ גִּגוֹת⁷
3 וְקִרְפִּיּוֹת⁸ - פָּטוּר מִן הַתְּרוּמָה⁹ וּמִן הַמַּעֲשְׂרוֹת¹⁰.
- (2) כר' ינאי בבבא מציעא פח. ולא כר' יוחנן שם שגם חצר
קובעת מן התורה. (3) בין בעל התבואה ובין אחר.
(4) אבל לא לבית של אחר. (5) ופשוטו של מקרא כשנכנסו
לבית כדרכן דרך הפתח. אבל מדבריהם נקבע על ידי שישה
דברים ואף על פי שלא נכנס לבית. (6) ומדובר בתבואה
שנגמרה מלאכתה, שאם לא כן, אין הבית קובע למעשר.
(7) שלא נכנסו לבית בדרך הרגילה, אלא דרך ארובה שבגג.
והגג עצמו אינו קובע. (8) שנכנסו לבית בדרך אחורית.
והקרפף עצמו אינו קובע, שאינו לדירה. ובברכות לה:
אמרו: "דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות, דרך
חצרות, דרך קרפפות, כדי לפטור מן המעשרות". [ואף שם
הכוונה שהכניס דרך חצר שאחורי הבית. והמדובר בחצר
שאינה משתמרת, שאינה קובעת שהרי מימרא זו היא של
רבי יוחנן, והוא עצמו אמר שם שחצר קובעת מן התורה].
(9) יש להעיר שבתחילת ההלכה לא הזכיר רבינו "תרומה".
(10) אבל מדבריהם אסור באכילת קבע.
- 4 ב. וְרָאָה לִי, שְׁאִין לֹקֵחִין מִן הַתְּוֹרָה עַל אֲכִילַת
5 הַטָּבֵל עַד שֶׁיִּקְבַּע בְּכִנְיֻסָּתוֹ לְבֵיתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ מִפִּי
6 הַשְּׁמוּעָה; אָבֵל אִם נִקְבַּע בְּשַׁעַר הַשַּׁעַר דְּכָרִים
7 שְׁמִנְיָנִי¹¹ - אֵין לֹקֵחִין עָלָיו אֲלָא מִפֶּת מִדְּרוֹת
8 מִדְּבִרְיָהּ. וְכֵן הָאוֹכֵל מִפְּרוֹת שִׁדְעָתוֹ לְהוֹלִיכֵן לְשׁוּק
9 אַחֵר שְׁנִגְמָרָה מְלֹאכְתָּהּ¹² - אֵינוֹ לֹקֵחַ אֲלָא מִפֶּת
10 מִדְּרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; שְׁאִין הַגּוֹמֵר לְמַכּוֹר חֵיב
11 בְּמַעֲשֵׁר אֲלָא מִדְּבִרְיָהֶם.
- (11) שאין ששת הדברים קובעים למעשר אלא מדבריהם.
(12) שאסור לאכלם עראי כאילו נקבע באחד מששת הדברים
הקובעים.
- 12 ג. בֵּית שְׁאִין בּוֹ אֶרְבַּע אַמּוֹת עַל אֶרְבַּע אַמּוֹת - אֵינוֹ
13 קוֹבֵעַ¹³. וְכֵן הַגָּגִים אֵינָן קוֹבְעִין, אָף עַל פִּי שֶׁהַבֵּית
14 שְׁלֵמָטָה קוֹבֵעַ¹⁴. וְאִם לֹא הָיָה בְּגַג אֶרְבַּע אַמּוֹת עַל
15 אֶרְבַּע אַמּוֹת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַבֵּית מְשֻׁפָּע וְעוֹלָה - אֵינוֹ
16 פּוֹטֵר מִן הַמַּעֲשֵׁר, אֲלָא הָרִי גַּג זֶה כְּמִקְצַת אֲוִיר
17 הַבֵּית¹⁵.
- (13) שאינו ראוי לדירה ואינו קרוי בית. (14) [במשנה שם:
"הגגות פטורין אף על פי שהם של חצר החייבת". ורבינו
שינה וכתב "אף על פי שהבית שלמטה קובע", והכוונה
שאין מסביב חצר המחייבת, וכגון שאינה משתמרת - לפי
שבירושלמי הקשו על המשנה שם, למה לא נטבלו בחצר?
ותירצו: תפתר כר' יוסי בן רבי יהודה שאמר "הביא תאנים
מן השדה והעבירן לחצרו לאוכלן בראש גגו - פטור". אבל
רבינו פסק כרבי שחייב]. (15) [צריך עיון: הרי סוף סוף
לא נכנס לבית דרך השער, אלא דרך הגג].
- 18 ד. הַצִּירִפִּין¹⁶ וְהַבּוֹרְגָנִין¹⁷ וְכֵתִי הַקֵּיץ, וְהוּא אֶרְבַּעַה
19 עֲמוּדִים וְתִקְרָה עַל גְּבִיהֶן, שְׁנֵמָצָא בְּלֹא פִתְלִים, וְכֵן
- סִפּוֹת שְׁעוֹשִׁין בְּנֵי הַפְּרָמִים וּבְנֵי הַגָּנוֹת בִּימֵי הַקֵּיץ²⁰,
אָף עַל פִּי שֶׁדִּרְיִין בָּהֶן כָּל יְמֵי הַקֵּיץ וְיֵשׁ בָּהֶם רַחֲמִים²¹
וְתִרְגּוּלִין - אֵינָן קוֹבְעִין לְמַעֲשֵׁר. וְכֵן סִפּוֹת
הַיּוֹצְרִים¹⁸ הַחִיצוֹנָה¹⁹ וְסִפּוֹת הַחָג בְּחָג²⁰ - אֵינָן
קוֹבְעִין. שְׁפָל אֱלוֹ אֵין דִּירָתָן קֹבַעַת²¹.
- (16) וצריך הוא כמו אוהל, בלי גג, צר מלמעלה והולך
ומרחיב למטה. (17) מגדלים העשויים לשמור בדרכים.
(18) דרכם של יוצרי כלי חרס שעושים שתי סוכות זו לפנים
מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו ובחיצונה הוא עושה
מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור. (19) אבל הפנימית
קובעת. (20) כלומר, בחג הסוכות, אבל אם המשיך לדור
בסוכה לאחר החג - הרי היא דירת קבע, וקובעת למעשר.
(21) שעל הדרים בצריפין, אמרו בערוכין נה: חייהן אינם
חיים, ואף השאר אינן אלא להתקור בקיץ, ולא לדור בהם
בקביעות. ועל בורגנין, אמרו "בורגנין חזו למילתייהו
(=ראויים לתפקידם)", ולא לדירה ממש. סוכת היוצרים
החיצונה אינה דירת היוצר, אלא הפנימית. וסוכת החג אינה
אלא דירת עראי בלבד.
- ה. הַצִּירִפִּין²² וְהַבּוֹרְגָנִין - טוֹבְלִין לְבַעֲלִיָּהּ, אָף עַל
פִּי שְׁאִינָן טוֹבְלִין לְכָל אָדָם²³. וְכֵן²⁴ בֵּית הַסֵּפֶר²⁵
וּבֵית הַמִּדְרָשׁ²⁶ - טוֹבְלִין לְזֶה שִׁיּוֹשֵׁב וּמְלַמֵּד, מִפְּנֵי
שֶׁהֵם בְּבֵיתוֹ²⁷, וְאֵין טוֹבְלִין לְאַחֵרִים.
- (22) "שהן טובלין לבעל הבורגנין". ומה למד רבינו גם
לצריפין, ולא פירש מה דינם של בתי הקיץ וסוכת היוצרים.
(23) יש לעיין הרי גם בית, שהיא דירת קבע, אינו טובל למי
שאינו שלו. ויש אומרים כי זה אינו אלא במכניס פירותיו
לבית חבירו דרך העברה בעלמא (ומכאן שבביתו נקבע
אפילו אם הכניס דרך העברה), אבל אם הכניס דרך קבע
- קובע למעשר. ואילו צריפין ובורגנין, שאינן דירת קבע,
אינן טובלים לכל אדם, אפילו אם הכניסו הפירות דרך קבע.
(24) ירושלמי שם כגירסת כתב־יד רומי: "בית ספר ובית
תלמוד טובלין לסופר למשנה". (25) שמלמדים בו מקרא.
(26) שמלמדים בו משנה וגמרא. (27) ולא "ביתו" ממש,
שהרי אינם דרים שם ולפיכך אינם קובעים לאחרים.
- ו. בֵּית הַכִּנְסָת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ: אִם יֵשׁ בָּהֶן בֵּית
דִּירָה²⁸ - קוֹבְעִין²⁹, וְאִם לֹא - אֵין קוֹבְעִין.
הָאוֹרְיָאוֹת³⁰ וְהָאֲצִרוֹת שֶׁבְּשִׂדּוֹת הַעֲשׂוֹיֹת לְמַכְכָּס³¹
- אֵינָן קוֹבְעִין³²; וְאִם הָיוּ לְדִירָה³³ - קוֹבְעִין.
- (28) לחזן או לשמש. (29) כאן לא חילק רבינו בין אותם
הדרים שם לבין כל אדם, לפי שכאן ישנה דירת קבע לשמש
בית הכנסת, והרי הוא כבית הקובע גם לאחרים, אם הכניסו
בו פירות בקביעות, ואף על פי שהדירה אינה בתוך בית
הכנסת גופו, אלא בחדר שעל ידו - קובע גם בית הכנסת,
שהוא כבית שער ומרפסת לדירת הקבע. (30) מחסנים.
(31) לכנס בהם התבואה לאחר גמר מלאכתה. (32) שאינן
דירה. (33) כלומר, גם לדירה וגם למכונס, שאם לא כן
פשוט הוא שקובעים.
- ז. כֶּשֶׁם שֶׁהַבֵּית³⁴ קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׁר, כֵּן הַחֹצֵר קוֹבַעַת³³

רוצה למכרם אלא במקום מיוחד, לא נקבעו מיד.
(52) עמחם. (53) שאין בית חברו וחצרו קובעים אלא אם כן אין לו מגמה סופית לפירותיו. (54) אבל אכילת קבע אסורה. (55) היינו, שלפני שהגיע לסוף מגמתו חזר בו ונמלך והחזירם - אינם נקבעים עד שיחזירם למקום המיועד.

יב. הרוקלין המחזירין פערות⁵⁶, שהן נכנסין מחצר²⁰
לחצר - אוכלין עראי⁵⁷ עד שמגיעין לבית שלנין²¹
בן⁵⁸.

(56) למכור בשמים לנשים. (57) מפירות שנטלו לאכלם בעצמם, שאם למכרם נטלו - נקבעו מיד למעשר.
(58) שכיוון שאין לפירות מגמה אחרת - אף בית אחר קובע למעשר.

יג. המביא תאנים מן השדה לאכלן בחצר הפטורה מן המעשרות⁵⁹, שכתב והכניסן לתוך ביתו - הרי זה מותר להוציאן ולאכל מהן עראי⁶⁰. וכן⁶¹ אם שכתב והעלן לגג - אוכל מהן בג עראי. הביאן לאכלן בראש גגו, ושכתב והכניסן לתוך חצר חברו⁶² - נקבעו, ולא יאכל עד שיעשר.

(59) שאינה משתמרת. (60) שאין הבית קובע אלא אם הכניסו מדעת, אבל בתוך הבית אסור לאכול, אפילו עראי.
(61) תוספתא שם. ושם נאמר: "שכתב והעלן לראש הגג אפילו בתוך ביתו אוכל מהן עראי". ויתכן כי צריך להיות "מתוך ביתו", כלומר העביר לגג דרך ביתו ואף על פי שביתו קובע אפילו בדרך העברה - כיוון שלא היה בדעת, אלא בשכחה, אינו קובע. (62) צריך להיות: "הבית" (תוספתא כפשוטה), כלומר, העביר פירותיו דרך חצרו המשתמרת אף שהעלם לגג בהעברה בעלמא, נקבעו למעשר, שחצירו קובעת בהעברה אם הייתה בדעת. וכן הוא בירושלמי "הביא תאנים מן השדה והעבירן לחצירו לאוכלן בראש גגו רבי מחייב.

יד. חצר⁶³ שהיא נעדרת⁶⁴ - הרי היא כגנה, ואוכלין בתוכה עראי⁶⁵. והוא שיעדר רפה⁶⁶. ואם זרע רפה⁶⁷ - אין אוכלין עראי. וכן אם נטע רפה⁶⁸. ואם נטע לנוי חצר⁶⁹, הואיל והיא נעדרת⁷⁰ - הרי זה אוכל עראי מאותן אילנות⁷¹.

(63) "תני בשם ר' נחמיה חצר שהיא נעדרת, הרי היא כגנה אוכלין בתוכה עראי. (64) נחרשת. (65) שהחרישה שאינה תשמיש של חצר, מבטלת שם חצר ממנה. (66) [שכיוון שנעדרה רובה, בוודאי ימשיכו לעדור כולה, ולכן בטל דין חצר גם מן המיעוט שעדיין לא נעדר]. (67) בירושלמי שם: "תני זרע רובה חייבת, נטע רובה פטורה, אמר רב חסדא והיא שנטעה לנוייה של חצר, הדא ילפא (= לומדת) מן ההיא (= מברייתא של רבי נחמיה) וההיא ילפא מן הדא. הדא ילפא מן ההיא (זרע רובה חייבת) [נטע רובה פטורה - כן צריך להיות, הרי"ק קורקוס] והוא שתהא נעדרת, וההיא ילפא מן הדא שאם הייתה

1 למעשר³⁵; ומשפנסו³⁶ לחצר דרך השער³⁷ נקבעו, אף על פי שלא הכניסן לתוך הבית.

(34) בירושלמי מעשרות פרק ג הלכה ג: "ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן כולהו (כל דיני חצר הקובעת למעשר האמורים במשנה) מן הבית למדו". (35) מדבריהם. בתוס' דיבור המתחיל עד, שאף לר' ינאי הסובר שרק בית קובע מן התורה - קובעת חצר מדבריהם. (36) הפירות. (37) בבא מציעא שם לעניין בית, ומשם למד רבינו לעניין חצר.

3 ח. אי זו היא חצר הקובעת? כל שהפלים נשמרין בתוכה³⁸, או שאין אדם בוש מלאכל בתוכה³⁹. או חצר, שאם יכנס אדם לה - אומרין לו: מה אתה מבקש⁴⁰? וכן חצר שיש בה שני דיריין⁴¹ או שהיא לשני שתפין, שאחד פותחה ונכנס ואחד בא ונכנס או יוצא ונועל, הואיל והן פותחין ונועלין - הרי זו קובעת.

(38) והיינו שישנו שומר בצד הפתח, ואף על פי שאין בחצר זו יתר הדברים הנזכרים להלן, שהלכה כדברי כולן (כל התנאים במשנה שם) להחמיר. (39) ואף על פי שאין הכלים נשמרים בתוכה. (40) ואף על פי שאינה נשמרת ואדם בוש לאכול בתוכה. (41) שכנים.

10 ט. בית שער⁴² של חצר והאכסדרה⁴³ והמרפסת - הרי הן כחצר: אם היתה קובעת⁴⁴ - קובעין⁴⁵, ואם לאו - אינן קובעין⁴⁶.

(42) כי לחצירות גדולות שני שערים, ומה שבינתיים הוא בית שער. (43) מקום מקורה המוקף משלוש רוחותיו. (44) למעשר. (45) שהם טפלים לחצר. (46) שהם אינם דירה. ואף שבבית השער עומד שומר - אינו אלא כבורגנין.

13 י. שתי חצרות זו לפנים מזו - שתיהן קובעות⁴⁷. 14 ספת היוצרים זו לפנים מזו - הפנימית קובעת⁴⁸. 15 והחיצונה אינה קובעת⁴⁹. והחנות - קובעת כבית⁵⁰.

(47) גם החיצונה, ואף על פי שיש לפנימית דריסת הרגל עליה - אינה כחצר שאינה משתמרת. (48) שדירת קבע היא, אף שאינה אלא לימות החמה. (49) שאינה דירת קבע כנ"ל. ואף שבית שער טפל לחצר - אין אומרים החיצונה טפלה לפנימית ותקבע למעשר, שאין הפנימית חשובה כל כך להיות לה החיצונה בית שער. (50) ואף שאינו דר בבית, כיוון שכל תשמישו בחנות, קובעת היא למעשר כחצר.

16 יא. המוליק פרותיו ממקום למקום⁵¹, אף על פי שהוא נכנס בהן⁵² לכתים ולחצרות בדרך - לא נקבעו⁵³, אלא אוכל עראי⁵⁴ עד שגיע למקום שהוא סוף מגמתו. וכן בחצרה⁵⁵.

(51) יש אומרים כי המדובר כשמוליכם למכרם, ואף על פי שהגומר פירותיו למכרם בשוק נקבעו מיד - כיוון שאינו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ג' שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יטל את כל הרמון, אלא פורט⁸⁷ את הרמון באילן⁸⁸,
ואוכל הפדר⁸⁹ משם. וכן באבטיח - כופתו⁹⁰
בקרקעו⁹¹ ואוכלו שם⁹². היה אוכל באשכול⁹³
בגנה⁹⁴, ונכנס מן הגנה לחצר⁹⁵, אף על פי שניצא
מן החצר⁹⁶ - לא יגמר עד שיעשר⁹⁷.

(85) החיבת. (86) כלומר, מן האשכול בעודו מחובר לגפן, אבל שניים לא יאכל, שהוא גרנו, והרי זה כנגמר מלאכתו. (87) מלשון "ופרט כרמך". ויש מפרשים כמו "פורד". (88) בעודו מחובר. (89) גרגיר הרימון. (90) ובר"ש (פרק ב שם): "כופף ואוכל, עץ שהאבטיח מחובר כופף אותו שיגיע האבטיח לפיו ונושך ואוכל". אבל במשנה שם ושם: "וסופת באבטיח", "וסופת ואוכל". והוא מלשון חתיכה. (91) במחובר. (92) אכילת עראי. (93) כלומר, מאשכול. (94) שתלשו שם והתחיל לאכלו בהיתר. (95) ככוונה. שאילו שכח ונכנס - אין החצר קובעת. (96) שרק אז מתיר ר' אליעזר לגמור. (97) שכיוון שתלש אשכול זה לאכלו, נגמרה מלאכתו, וחצר קובעתו למעשר.

יח. פסבר⁹⁸ הזרועה בחצר⁹⁹ - מקרסם¹⁰⁰ עלה עלה¹⁰¹ ואוכלו¹⁰²; ואם צרף¹⁰² - חייב לעשר¹⁰³. וכן פל¹⁰⁴ פיוצא בזה.

(98) והוא זרע גד האמור בתורה. (99) וזריעה אינה מבטלת שם החצר. (100) תולש. (101) כשהכסבר מחוברת לקרקע. (102) שניים. (103) שנגמרה מלאכתו, והחצר קובעת.

יום רביעי ג' שבט ה'תשע"ו

פרק חמישי

(1) יבאר הלוקח פירות תלושין מאימתי נקבעו למעשר. המחליף עם חבירו זה לאכול וזה לאכול. אם המתנה קובעת למעשר. השוכר את הפועלים לעשות עמו בפירות. ודין המוציא פועלים לעשות לו מלאכה בשדה ואין להם עליו מזונות. המבשל או הטומן פירות באדמה או המווג יין במים אם קבע. התורם תרומה שצריך לתרום אחריה שנייה. ותאנה שהייתה מיוחדת לו לאכול.

א. הלוקח פרות תלושין² לאכלן³ - נקבעו למעשר²¹ מדבריהם, כמו שבארנו⁴. ומאימתי יקבעו? משיתן את הדמים, אף על פי שלא משך⁵. הרי שלא נתן דמים, והיה בורר ומניח בורר ומניח, אפלו כל היום פלו, ואף על פי שגמר בלבו לקח - לא נתחייב לעשר⁷. ואם⁸ היה ירא שמים - משגמר בלבו מעשר⁹, ואחר כך יחזיר למוכר, אם רצה להחזיר¹⁰.

(2) שנגמרה מלאכתם ביד מוכר, ראה למעלה פ"ב הלכה ב. (3) אבל אם לקחם למכרם - אינם נקבעים למעשר, כבהלכה הסמוכה. (4) למעלה פרק ג הלכה ג, ופ"ד הלכה ב. (5) ירושלמי מעשרות פרק ג הלכה א: "דמים מהו שיטבלו כמקח - הדא אמרה דמים כמקח הן". ואף-על-פי שחכמים הפקיעו קנין דמים, כדי שלא יאמר המוכר ללוקח נשפרו

נעדרת שהיא פטורה, והוא שעידר רובה" נפירושם של דברים: אף על פי שאם נעדרה רובה, בטלה מתורת חצר, היינו מפני שנראים הדברים שבוודאי ימשיכו לעדור כולה, אבל לאחר שזרעה ונטעה, סימן הוא שהמיעוט שנשאר בלתי מעודר - יישאר כך. ומסתבר כי זריעה ונטיעה בחצר, אינן קבע, ובוודאי יעקרון בבוא המועד לכך, לפיכך אין בכוחו של הרוב, שנזרע או ניטע שלא בקביעות, לבטל אליו את המיעוט שלא נעדר כלל, והמיעוט נשאר בתורת חצר, ואם כן הרוב הרי הוא כבית שער לחצר, שגם הוא קובע למעשרות כמו החצר עצמו. (68) שנטיעה זו היא לקביעות, ולפיכך בטל המיעוט, שלא ניטע ולא נעדר, אל הרוב שניטע ונעדר. (69) ירושלמי שם, לפי מה שהגיה הר"י קורקוס: "נטע רובה פטורה (= בנטעה לנוי) והוא שתהא נעדרת". שאם לא נעדרה, אפשר להלך ולהשתמש בכל השטח שסביב האילנות. (70) הוא הדין אם הכניס לתוכה פירות מן החוץ.

1 מו. תאנה העומדת בחצר⁷¹ - אוכל ממנה אחת
2 אחת⁷² ופטור; ואם צרף⁷³ - חייב במעשר⁷⁴. במה
3 דברים אמורים? בשהיה עומד בקרקע; אבל אם
4 עלה לראש התאנה⁷⁵ - ממלא חיקו⁷⁶ ואוכל⁷⁷ שם⁷⁸;
5 שאין אור חצר קובע למעשר⁷⁹.

(71) החיבת (הר"י קורקוס). וכגון שלא ניטע רובה, או שלא נעדרה. ועייין מה שכתב רבינו, שגם תאנה העומדת בבית, חייבת במעשר מדבריהם, ולמד דין זה מכאן. (72) כלומר, קוצץ אחת ואוכל, קוצץ אחת ואוכל וכן הלאה. שאין חצר קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו. (73) שקצץ שניים. (74) שהרי זה כנגמרה מלאכתו, שבידו עשאו כגורן. והסמיכו דבר זה על הפסוק "כי קבעם כעמיר גורנה", ואין קיבוץ פחות משתיים. (75) וראש התאנה לאו דווקא, אלא כיוון שאינו עומד על הקרקע, הרי הוא כאוויר החצר. (76) אף על פי שזהו גמר מלאכתו. (77) אכילת עראי. (78) "ובלבד שלא יוריד לחצר". (79) מכלל שאוויר הבית כן קובע.

6 מו. היתה⁸⁰ עומדת בחצר ונוטה לגנה⁸¹ - הרי זה
7 אוכל ממנה בגנה פדרכו⁸² פאלו היתה נטועה
8 בגנה⁸³. היתה נטועה בגנה ונוטה לחצר - הרי זו
9 בנטועה בחצר, שאינו אוכל שם אלא אחת
10 [אחת]⁸⁴.

(80) שם משנה י: "תאנה שהיא עומדת בחצר ונוטה לגינה, אוכל כדרכו ופטור". (81) שענפיה ופירותיה נוטים לגינה. (82) ואף שצירף בידו, אינו חייב. ומותר באכילת עראי. (83) ואף על פי שאמרו "שדי נופו בתר עיקרו" (שהענף בטל לגבי העיקר) - כאן הדבר תלוי בראיית פני החצר וכשנוטה לגינה ואוכל בגינה, הרי אינה רואה פני החצר (ר"י קורקוס). (84) אבל אם צירף שניים, חייב. ואף כאן, אף על פי שהנוף בטל לעיקר, כיוון שראה פני הבית - חייב לעשר.

11 יו. גפן שנטועה בחצר⁸⁵ - לא יטל את כל האשכול
12 ויאכל, אלא מגרגר אחד אחד⁸⁶. וכן ברמון - לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחבירו ואוכל, וכן הלאה. (19) שזהו גמר מלאכתו והמקח קובעו, וראה למעלה פ"ד הלכה טו לענין חצר. (20) שם משנה ו. (21) וכן הוא במשנה שבירושלמי שם. (22) כלומר, שיחול המקח כשיבור לו את התאנים, ולא עכשיו כשהם במחבור, וראה להלן. (23) כלומר, תולש מן המחבור וכו' ובמשנה שם: "בורר ואוכל". ובירושלמי שם: "ר' יוסי בשם ר' יוחנן מגרר אחת אחת והולך ואוכל". (24) כלומר, אחת אחת, כנ"ל. (25) מבקעו, ראה למעלה שם הלכה יז. (26) ראה שם. (27) קמעא קמעא. (28) אפילו שתיים כאחת. (29) שזהו גמר מלאכתם. (30) כמבואר למעלה. (31) בדפוסים חדשים בטעות "בב". (32) המחבורים לקרקע ולאילן. (33) אפילו אחדים כאחת. (34) אבל לא קבע, מאחר שכבר הגיעו לעונת מעשרות. (35) ומקח לא קבע במחבור (בהלכה הקודמת).

ד. המחליף³⁶ עם חברו³⁷: זה לאכל וזה לאכל³⁸ - 17
שניהם נקבעו למעשרות³⁹, שהרי לקחו בתולש. זה 18
לקצות וזה לקצות⁴⁰ - שניהם לא נקבעו; שאין 19
המכר קובע דבר שלא נגמרה מלאכתו, כמו 20
שבארנו⁴¹. לקח האחד פרות שהחליף לאכילה, 21
ולקח האחר חליפיהם להקצות - זה שלקח לאכילה 22
חייב לעשר, וזה שלקח להקצות לא נקבע 23
למעשר⁴². 24

(36) שם משנה ח. ודין החליפין נתבאר בפ"ה מהלכות מכירה הלכה א, שאם משך האחד של חברו - קנה חברו שלו, ואף-על-פי שלא משך. (37) פירות שנגמרה מלאכתן תחת פירות חברו, שאף הם נגמרו מלאכתן. (38) ולא לקצות, ואם כן נגמרה מלאכתן. (39) שזהו מקח, והוא קובעם, ואפילו אחד אחד אסור. (40) לטעו בשדה כדי שיתייבשו, שעדיין לא נגמרה מלאכתם. (41) למעלה הלכה ג פרק ג. (42) כר' יהודה שם, ועיין רש"י ביצה לה:

ה. האומר⁴³ לחברו: צא ולקט לך עשרים תאנים 25
משלי⁴⁴, ואני אמלא את כרסי משלך⁴⁵ - שניהם 26
פטורים⁴⁶, שאין זה חליפין⁴⁷ כדי שיהיה מכר. ואם 27
צירף ואכל - חייב⁴⁸. והמתנה אינה קובעת במקרה⁴⁹. 28

(43) ירושלמי שם פ"ב הלכה א. (44) מאילני. אבל אינו קונה אותם אלא לכשילקטם. (45) התלושים, שאם הם מחוברים, אף אם היה חליפין, אינם נקבעים במחבור, כנ"ל בהלכה ב, שהרי הוא קונה אותם מיד לאחר שמשך הראשון את העשרים שלו. (46) בתוספתא פ"ב אמרו: "המלקט במניין חייב, הממלא כריסו פטור", וכן הובאה בירושלמי שם (ועיין ראב"ד). אבל לפי מסקנת הירושלמי שם, שניהם פטורים, שאין זה חליפין. וראה בר"י קורקוס. (47) ירושלמי שם: "אמר ר' שימי אין לו חליפין [כלומר, אין זה קנין חליפין כלל] שלא נתכוון האיש בזה (שהסכים ללקט עשרים תאנים) אלא להגיס את לבו שיאכל [לתת בלב חברו שימלא כרסו מפירותיו, אבל לא בתורת מכר אלא כמתנה, ואינה קובעת כדלהלן]". וסובר רבינו, שלפי זה, גם המלקט פטור - שאין זה חליפין אלא שניהם מתנה. (48) כלומר, אין זה כמכר, שבו אנו אומרים שאם צירף חייב

חטיף בעליה, ותקנו משיכה (פ"ג מהלכות מכירה הלכות א"ה) - חיוב מעשר חל כיון שנעשתה פעולת קנין, אף שמדובר אין לה תוקף. (6) ברייתא בבבא בתרא פח. (7) שגמר בלב אינו פעולת קנין כלל (שם). (8) שם. (9) ויתן דמים תמורת המעשר שלקח ונתן ללוי, ראה להלן פ"א הלכה ח. (10) והוא שהמוכר מסכים, שאם לא כן, מה יראת שמים היא זו. ועיין בתוספות שם ד"ה בירא שמים. ולזה נתכוין הכסף-משנה, ועיין בהגהה בגלין.

ב. הלוקח¹¹ במחבר לקרקע¹² או שלקח תלוש¹³ 1
לשלח לחברו - לא נקבעו¹⁴, ויש לו לאכל מהן 2
עראי¹⁵. 3

(11) מעשרות פרק ה משנה ט: "לקח במחבור לקרקע פטור, לקט לשלוח לחבירו פטור". ורבינו גרס כנראה: "לקח לשלוח לחבירו פטור". וכן נראה בפירוש המשנה שם. (ובירושלמי שם: "לקח במחבור לקרקע פטור, הא בתלוש חייב - מאן אית ליה מקח טובל בפירות שלא נגמרה מלאכתן, לא רבי מאיר?" ולדעת רבינו, שאין המקח קובע אלא לאחר שנגמרה מלאכתן (למעלה פ"ג הלכה ג), צריך לומר שכאן מדובר בזרע טבל שנגמרה מלאכתו למעשר, שעד כאן לא נסתפקו בשיבולת שמרחה בכרי ושתלה וקרא עליה שם תרומה (מנחות ע. ולמעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה כו), אלא אם פרח ממנו איסור הטבל לגמרי והרי היא כפירות שלא הגיעו לעונת המעשרות (ראה שם בהערה). אבל חיוב תרומות ומעשרות, כלומר, גמר מלאכתם למעשר, בוודאי בטל בהם, והר"י קורקוס כתב שהחידוש הוא בזה, שאף לאחר שנתלשו ונגמרה מלאכתם, אוכל מהם עראי, כיון שפעולת המקח היתה במחבור, ועיין אור-שמח). (12) פירות המחבורים לקרקע. (13) שנגמרה מלאכתו. (14) שאין המקח קובע אלא-אם-כן לקחן לאכלן (פירוש המשניות שם), שתיקנו כעין דאורייתא, ומן התורה אינו חייב אלא כשגמר מלאכתם על דעת לאכלם לעצמו, ולא למכרם, ראה למעלה פרק ב הלכה א. (15) אבל לא קבע, כיון שהגיע לעונת מעשרות, ראה למעלה פרק ג הלכה א.

ג. האומר¹⁶ לחברו: הא לך אסר זה ותן לי בו חמש 4
תאנים¹⁷ - הרי זה אוכל אחת אחת ופטור¹⁸; ואם 5
צירף - חייב לעשר¹⁹. הא לך²⁰ אסר זה בעשרים²¹ 6
תאנים שאבר לי²² - בורר אחת אחת ואוכל²³. 7
באשכול שאבר לי - מגרר ממנו באילן ואוכל²⁴. 8
ברמון שאבר לי - פורטו²⁵ באילן ואוכל. באבטיח 9
שאבר לי - פופת בקרקע²⁶ ואוכל²⁷. ואם קצץ את 10
התאנים וצרפם²⁸, או שקצץ האשכול או האבטיח 11
- חייב לעשר²⁹, שהרי לא קנה אלא הנתלש³⁰. אבל 12
אם אמר לו: הא לך אסר בשתי³¹ תאנים אלו, בשני 13
אשכולות אלו, בשני רמונים אלו, בשני אבטיחים 14
אלו³² - קוצץ דרב³³ ואוכל עראי³⁴ ופטור; שלא 15
נקבעו במקח, שהרי לקחן במחבר³⁵. 16

(16) שם פרק ב משנה ה, כר' יהודה ולא כר' מאיר. (17) שלא נגמרה מלאכתם למעשר. (18) כלומר, נוטל אחת

בפני העם הרי הוא בזוי ופסול לעדות, ראה בפ"א מהלכות עדות הלכה ה. (68) שהרי הוא כאומר טלו והכניסו לבית, וכנ"ל.

ז. ה'י' ⁶⁹שנים, אָמַר ⁷⁰לְאָחֵד: טַל וְאֶכְלִי, ⁷¹וְאָמַר לְשֵׁנִי: טַל וְהִכְנִסְתָּ - ⁷²זֶה ⁷³אוֹכֵל ⁷⁴וּפְטוּר ⁷⁵וְזֶה ⁷⁶אוֹכֵל וְחַיִּיב ⁷⁷.

(69) ירושלמי שם. (70) עם הארץ. (71) בשוק. (72) לבית. (73) שאמרו לו: "טול ואכול". (74) עראי, מחוץ לבית. (75) ממעשר. (76) שאמרו לו: "טול והכניס". (77) כלומר, אוכל בשוק וחיוב, כמו שאמרו במשנה שם: "טלו והכניסו לבתיכם, לא יאכלו מהם עראי", וראה בהלכה הקודמת. שכיון שאמר לו "טול והכניס", הרי הוא כאומר לו: אני אתקן מיד, ומכיון שעל תרומה גדולה נאמנים, הרי נקבעו הפירות על ידי הפרשת התרומה הגדולה, כמפורש למעלה פ"ג הלכה ג (תוספות אנשי שם) וראה למעלה הלכה ו.

ח. וְכֵן ⁷⁸אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּשַׁעַר אוֹ בְּחִנּוֹת ⁷⁹, וְאָמַר לָהֶם ⁸⁰: טַלּוּ וְאֶכְלּוּ ⁸¹ - הָרִי אֵלּוּ אוֹכְלִין ⁸² וּפְטוּרִין ⁸³, וּבַעַל הַשַּׁעַר אוֹ בַּעַל הַחֲנוּת לֹא יֵאָכְלוּ עַד שְׁיַעֲשֻׂרוּ דְּמָאִי. שְׁנַמְצָא כְּאוֹמֵר לְאֵלּוּ: טַלּוּ וְהִכְנִסּוּ לְבִיתְכֶם ⁸⁴, שֶׁהָרִי הֵם כְּבִיתֵיהֶם ⁸⁵. וּכְכֹר בְּאַרְנוֹ ⁸⁶, שֶׁאֵין הַבֵּית שֶׁאֵינוֹ שָׁלוּ קוֹבֵעַ לוֹ כְּשִׁיעֲבָרוּ הַפְּרוֹת בְּתוֹכּוֹ ⁸⁷.

(78) שם פ"ב משנה ב, כחכמים ולא כר' יהודה. (79) והשער והחנות אינם שלהם, כדלהלן. (80) עם-הארץ העובר בשוק. (81) היינו: הכניסו לשער או לחנות ואכלו. (82) עראי, אפילו בחנות או בשער. (83) שכיון שלא הכניסו לשער או לחנות אלא בדרך העברה ולא בקביעות, אינם קובעים בשבילם, כיון שאינם שלהם, כדלהלן. ולדידם, אין זה כאומר להם: "טלו והכניסו לבתיכם". (84) ואני אעשר עבורכם. (85) ראה למעלה פ"ד הלכות ט"י. (86) שם הלכה יא. (87) עיין ברבב"ד, וראה שם הלכה יג.

ט. הַשּׁוֹכֵר ⁸⁸אֶת הַפּוֹעֲלִים לַעֲשׂוֹת עֲמּוּלָה, בְּפָרוֹת, בֵּין בְּתוֹלְשִׁין ⁹⁰ בֵּין בְּמַחְבְּרִין ⁹¹, הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהֶם לְאָכֹל מִן הַתּוֹרָה ⁹² בְּמָה שֶׁהֵן עוֹשִׂין ⁹³ - הָרִי אֵלּוּ אוֹכְלִין ⁹⁴ וּפְטוּרִים מִן הַמַּעֲשֹׂר ⁹⁵. וְאִם ⁹⁶הִתְנָה עִמָּהֶן שֶׁיֵּאָכְלוּ מִה שֶׁלֹּא זָכְתָה לָהֶן תּוֹרָה ⁹⁷, כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶן הַפּוֹעֵל שֶׁיֵּאָכְלוּ בְּנֵיו עִמּוֹ ⁹⁸, אוֹ שֶׁיֵּאָכְלוּ בְּנֵיו בְּשִׁכְרוֹ ⁹⁹, אוֹ שֶׁיֵּאָכְלוּ אַחֵר גֹּמֵר מִלֵּאכְתָּהּ בְּתוֹלוֹשׁ ¹⁰⁰ - הָרִי זֶה אֲסוּר לְאָכֹל ¹⁰¹ עַד שְׁיַעֲשֹׂר; הוֹאִיל וְאוֹכֵל מִפְּנֵי הַתְּנָאִי, הָרִי זֶה כְּלוּקָח ¹⁰².

(88) שם משנה ז. (89) מלאכה. (90) שלא נגמרה מלאכתו למעשר, אבל לאחר מיכן אסור לאכול (פ"ב מהלכות שכירות הלכה א). (91) כשמלאכתו היא תלישתן ממקום חיבורן (שם). (92) אכילה בתלוש, למדו בברייתא (בבא מציעא פט). מ"דייש" [לא תחסום שור בדישן] - "מה דייש

(למעלה הלכה ג), אלא כמתנה שאף אם צירף - פטור (חזון-איש, ועיין כסף-משנה). וראה בלשון רבינו להלן הלכה יא. (49) בירושלמי שם אמרו, שאף למי שסובר "מתנה כמכר (ראה להלן פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה יז, ופ"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה יט) - במעשר שהוא מדבריהם, אפילו בימי עזרא (ראה למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה כו), הקלו במתנה. [ומכיון שרבינו לא חילק בין מעשר בזמן הזה למעשר בזמן שכל ישראל בארץ ישראל, נראה שסובר שלדברי ר' יוחנן (שם הלכה ג) שמקח אינו קובע מן התורה, וכן פסק למעלה (פ"ב הלכה ב) - לעולם הקלו במתנה].

ו. עִם הָאָרֶץ ⁵⁰שֶׁהָיָה עוֹבֵר בְּשׁוּק וְאָמַר: טַלּוּ לָכֶם תְּאֵנִים ⁵¹ - אוֹכְלִים ⁵² וּפְטוּרִין ⁵³, שֶׁאֵין הַמַּתְנָה קוֹבַעַת ⁵⁴. וְאִם הִכְנִסוּ ⁵⁵לְבִיתָהֶן: אִם ⁵⁶רֹב הָעֵם מִכְּנִיסֵים לְבִיתָם ⁵⁷ - מַעֲשִׂירָם וְדָאִי ⁵⁸; וְאִם רֹב הָעֵם מִכְּנִיסֵים לְשׁוּק ⁵⁹ - אֵין מִתְקַנִּים אֲלָא דְּמָאִי, שֶׁמָּא עֲשֹׂר וְאַחֵר כִּף הֵבִיא לְשׁוּק. וְאִם ⁶⁰אָמַר: טַלּוּ לָכֶם וְהִכְנִסּוּ לְבִיתָם - כְּשֶׁמְכִנִּס לְבֵית מַעֲשֹׂר דְּמָאִי ⁶¹. נִתֵּן ⁶²לוֹ דָּבָר מִרְבָּה ⁶³, אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: טַלּוּ וְאֶכְלִי - הָרִי זֶה פְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: טַלּוּ וְהִכְנִס ⁶⁴, שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל עַד שְׁיִתְקֵן דְּמָאִי ⁶⁵. וְכֵן אִם נִתֵּן לוֹ דָּבָר שֶׁאֵין דְּרָכּוֹ לְהֶאֱכֹל חֵי ⁶⁶, אוֹ שֶׁהָיָה אָדָם גְּדוֹל שֶׁאֵין דְּרָכּוֹ לְאָכֹל בְּשׁוּק ⁶⁷ - הָרִי זֶה מִתְקֵן דְּמָאִי ⁶⁸.

(50) שם פרק ב משנה א. (51) במתנה. (52) עראי. (53) ממעשר. (54) כנ"ל. (55) אלו שקיבלו התאנים. (56) ירושלמי שם. (57) שמותר לאכול מהם עראי עד שיקבעו למעשר באחד מששת הדברים (למעלה פ"ג הלכות א-ג). (58) שכיון שעם-הארץ היה עובר בשוק ולא עומד שם, ודאי הוא מן הרוב שמכניסים לבתיכם, ולא מן המיעוט שמכניסים לשוק, ובוודאי לא עישרם, ואף לא הפריש מהם תרומה גדולה, שהרי עוד לא ראו פני הבית, ולכן מתעשרים ודאי (תוס' אנשי שם). (59) שמשנגמרה מלאכתם, אסור לאכול מהן עראי (שם הלכה א). (60) משנה שם. (61) ולא ודאי, ואף-על-פי שהרוב מכניסים לבתיכם. שהרי הוא כאומר להם: הכניסו לבתיכם ואני אתקנם מיד, וראה בהלכה הסמוכה. ובמשנה שם אמרו: "לא יאכלו מהם עראי", היינו אף לפני שהכניסו לבתיכם, והיינו משום שלענין תרומה גדולה עם-הארץ נאמן (להלן פ"ט הלכה א). ומכיון שאמר שיתקן מיד, בוודאי תרם תרומה גדולה והיא קובעת למעשר, כמפורש למעלה שם הלכה ג (תוספות אנשי שם). ורבינו השמיט בבא זו (ועיין כסף-משנה). [אבל רמזה בהלכה הסמוכה: "זה אוכל ופטור, וזה אוכל וחיוב", כלומר: זה שאמר לו טלו והכניס - אוכל בשוק וחיוב, וכנ"ל]. (62) ירושלמי שם. (63) כמות גדולה של תאנים. (64) לבית, שאי-אפשר לאכלן בחוץ מחמת ריבויין. (65) כנ"ל. (66) הטעון בישול, וצריך להכניסו לבית לשם כך. (67) ירושלמי שם פ"ג סוף הלכה ב'. [והיינו שלא בפני העם, שאז אין זה אלא בתלמיד חכם בלבד (פ"ה מהלכות דעות הלכה ב, וראה שם הערה ו, והיא צריכה תיקון), אבל בפני העם הרי זה דין לכל אדם, והאוכל בשוק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בבבא מציעא פט: (114) האוכל מן התורה, כגון ששכרו לבצור או למסוק. (115) כן פירש ר"ח, הובא בתוס' שם ד"ה קוצץ. אבל התנה בלי קציצה - כיון שאוכל גם בלי התנאי, אין זה כמקח (שם פ"ב משנה ז, וראה למעלה הלכה ט). (116) כלומר, כיון שלא קצץ בקיצוב, אינו כאוכל לפי תנאו אלא מן התורה. (117) יטבול. (118) כשנתן לו בעל הבית רשות לכך. שאם לא כן, אסור לו לספות במלח (בבא מציעא שם). (119) שהמלח קובע למעשר בדבר שנגמרה מלאכתו (למעלה פ"ג הלכה ג).

יב. פועל¹²⁰ שְׁהִיָּה עוֹשֶׂה בְּלִבְסִין¹²¹ - לא יאכל
בְּכָנוֹת שָׁבַע¹²², בְּכָנוֹת שָׁבַע - לא יאכל בְּלִבְסִין, עַד
שְׁנֵי עָשָׂר¹²³. אָבֵל יֵשׁ לוֹ לִמְנַע עֲצָמוֹ¹²⁴ עַד שְׁנֵי עָשָׂר
לְמָקוֹם הַיָּפוֹת¹²⁵.

(120) מעשרות פרק כ משנה ח. (121) תאנים גרועות (פירוש המשנה שם). בשעת גמר מלאכתן, שאוכל מהן מן התורה. (122) תאנים לבנות טובות (שם), אף אם ענפי בנות השבע מעורבים בענפי הלבסין, שבאופן כזה במין אחד אוכל משני האילנות (בבא מציעא צא:), כאן נחשבים כשני מינים. ולכן נשנתה משנה זו, אף שדין זה מפורש בב"מ שם במשנה. (123) אם התנה עם בעל הבית שיאכל מהן. שכיון שמן התורה אינו אוכל אלא במה שהוא עושה (למעלה הלכה ט), הרי זה כמקח וקובע למעשרות (שם). (124) מלאכול כשעושה בלבסין הגרועות. (125) בנות שבע. כלומר, אוכל ופטור מן המעשרות, שהרי יש לו לפועל רשות לעשות כן מן התורה (בבא מציעא שם, ופי"ב מהלכות שכירות הלכה יא), ואין זה מקח.

יג. המוציא¹²⁶ פועלים לעשות לו מלאכה בשדה¹²⁷:
בְּזֶמַן שֶׁאֵין לָהֶן עָלָיו מְזוֹנוֹת¹²⁸ - אוֹכְלִין מִפְּרוֹת
שֶׁבַשְׂדֵּה¹²⁹ וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשָׂר¹³⁰; וְהוּא שֶׁלֹּא
נִגְמְרָה מְלֻאכְתָּן¹³¹. אָבֵל אִם יֵשׁ לָהֶן עָלָיו מְזוֹנוֹת¹³²
- לא יאכלו וְאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלֻאכְתָּן; שֶׁאֵין
פּוֹרְעִין חוֹב מִן הַטֶּבֶל¹³³. אָבֵל אוֹכְלִין אַחַת אַחַת מִן
הַתְּאֵנָה¹³⁴, אָבֵל לֹא מִן הַסֵּל וְלֹא מִן הַקֶּפֶה וְלֹא מִן
הַמִּקְצָה¹³⁵.

(126) שם פ"ג משנה ב. (127) כלומר, כל מלאכה שבשדה, ואף כאלה שאין הפועל אוכל בהן מן התורה, ולפיכך היה מקום להתנות על מזונות, אלא שלא עשה כן. (128) ובמקום שלא נהגו לזון (בבא מציעא פג. ושם פ"ט הלכה א). (129) כשבמשך היום נקלעה לו עבודה בפירות שאוכל מהם מן התורה, [ועיין רע"ב]. (130) כדין פועל (למעלה הלכה ט). (131) [שאם נגמרה מלאכתם, אין לו לפועל לאכול (הלכות שכירות שם הלכה ב, ולמעלה שם), ואם התנה על כך הרי זה כלוקח, ואסור לאכול עד שיעשר, כמבואר שם. וכן הוא במשנה א שם: "המעביר תאנים בחצרו לקצות (= לעשות קציעות, דהיינו לפני גמר מלאכה) - הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונות, אוכלין ופטורין וכו'"]. (132) שהתנה על כך עם בעל השדה. (133) כן כתב בפירוש המשנה שם, ומקור הדברים להלן פ"ו הלכה ט. שכיון שחייב לתת לו מזונות, ובמקום זה נותן

מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו". ואכילה במחובר, למדו (שם פז:): ממה שנאמר "ואל כליו לא תתן" - "בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית (כלומר, בשעת תלישה) אתה אוכל, ובשעה שאי-אתה נותן לכליו של בעל הבית (כגון המנכש בבצלים, שם הלכה ד) אי אתה אוכל". (93) ראה שם הלכה י, ולהלן הלכה יב, שאינם אוכלים מדבר אחר, אלא ממה שהם עושים. (94) אכילת עראי. ולמדו זאת שם מן הפסוק "ואכלת כנפשך" - "מה נפשך (= בעל הבית) אוכל ופטור (מן המעשר), אף נפשו של פועל אוכל ופטור". (95) אף-על-פי שהוא מצרף שנים בידו, שבמקח זהו גמר מלאכה ונקבע למעשר (למעלה הלכה ג). וראה בתוספות שם פח. סד"ה בעל הבית, שלענין היתר אכילת פועל, אין זה נקרא נגמרה מלאכתו. (96) משנה שם. (97) אבל התנה שיאכל בדבר שהוא אוכל מן התורה - אוכל ופטור (מעשרות פ"ב משנה ז). וראה הלכה יא בדין קצץ. (98) ממה שנוטל לעצמו רוצה לתת להם חלק, אף-על-פי שלא נשכרו עמו. (99) תחתיו. (100) שאז אין הפועל אוכל מן התורה, ראה למעלה. (101) אפילו עראי. (102) ומה שאמרו בבבא מציעא צב: "דמיחזי (= שנראה) כמקח", ואין זה מקח ממש, אין זה אלא לפי הסברא שפועל אוכל משלו, אבל לפי מה שפסק רבינו (הלכות שכירות שם הלכות יג"ד) שפועל אוכל משל שמים, ורק לו זכתה התורה - הרי זה מקח ממש.

י. שְׁכָרָו¹⁰³ לְנִפְשׁ עֲמוֹ בְּזִיתִים¹⁰⁴, וְהַתְּנָה הַפּוֹעֵל
שֶׁיֵּאֱכַל בְּזִיתִים - הִרִי זֶה אוֹכֵל מִן הָאֵילָן אַחַת אַחַת
וּפְטוּר¹⁰⁵; וְאִם צָרָף - חֵיב¹⁰⁶.

(103) שם פרק ג משנה ג. (104) כלומר, לתלוש הקטנים מבין הגדולים, שאינו אוכל מן התורה, מפני שאין זה גמר מלאכה (שם הלכה ד). וכן הוא בירושלמי על המשנה שם: "השוכר את הפועל לעשות בזיתים, אמר לו על מנת לאכול זיתים, אוכל אחד אחד ופטור, ואם צירף חייב" - "כי אנן קיימין בששכרו לנכש עמו בזיתים, מן דבתרה (= נלמד מהבבא השניה) לנכש עמו בבצלים". (105) ממעשר. (106) שהרי זה בגמר מלאכה, ומקח קובע למעשר לאחר גמר מלאכה.

יא. שְׁכָרָו¹⁰⁷ לְנִפְשׁוֹ¹⁰⁸ בְּבָצִלִים¹⁰⁹, וְהַתְּנָה לְאָכַל
יָרֵק¹¹⁰ - מְקַרְסֵם¹¹¹ עֲלָה עֲלָה וְאוֹכֵל; וְאִם צָרָף -
חֵיב¹¹². קָצֵץ¹¹³ הַפּוֹעֵל¹¹⁴ שֶׁיֵּאֱכַל לִיטְרָא שֶׁל
זִיתִים¹¹⁵ - אוֹכֵל אַחַת אַחַת; וְאִם צָרָף - חֵיב לְעֹשֶׂר.
הוֹאִיל וְהוּא אוֹכֵל דְּבָר קָצוּב - הִרִי זֶה כְּלוֹקָח, שֶׁאִם
צָרָף - נִקְבַּע. לֹא קָצֵץ, אֲלֵא הִיָּה אוֹכֵל כְּדִין תּוֹרָה¹¹⁶
- מְצָרָף וְאוֹכֵל כָּל מָה שִׁירְצָה. וְהוּא שֶׁלֹּא יִסְפֹּת¹¹⁷
בְּמִלַּח. אָבֵל אִם סִפֵּת בְּמִלַּח¹¹⁸: אַחַת אַחַת - מִתָּר;
שְׁתֵּים שְׁתֵּים - אֲסוּר, שֶׁהִרִי נִקְבַּעוּ [בְּמִלַּח]¹¹⁹.

(107) משנה שם. (108) לתלוש הקטנים מבין הגדולים שמונעין גידולן. (109) שאינו אוכל מן התורה, לפי שאין זה גמר מלאכה (הלכות שכירות שם). (110) עלי הבצלים. (111) חותך. (112) כנ"ל בהלכה הקודמת. (113) ברייתא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ג' שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 **י. השום** ¹⁵⁵ **וְהַשְׁחֵלִים** ¹⁵⁶ **וְהַתְּרִלִּים** ¹⁵⁷ **שֶׁשָּׁחֲקָן בְּשָׂדֶה**
12 **בְּשֶׁמֶן** ¹⁵⁸ - **נִטְבְּלוּ לְמַעֲשֹׂר** ¹⁵⁹ **וְכֵן** ¹⁶⁰ **הַסּוֹחֵט אֶשְׁכּוֹל**
13 **לְתוֹךְ הַכּוֹס** ¹⁶¹ - **נִקְבָּע** ¹⁶² ; **לְתוֹךְ הַתְּמָחוּי** ¹⁶³ - **אֵינוֹ**
14 **נִקְבָּע** ¹⁶⁴ .

(155) ירושלמי שם פ"ד הלכה א. (156) מין ירק חריף (מוסף הערוך, ערך שחלים א). וכן נראה ביומא יח: (157) שאם הכניסין לבית, נקבעו מדיון בית. (158) מסתימת לשונו נראה, שהמדובר בין בשום של טבל בשמן מעושר, ובין בשמן של טבל בשום מעושר (רדב"ז). (159) [כיון שהם חריפים - שחיתקם היא בישראל, שאינה גרועה ממולח דלהלן]. (160) תוספתא סוף פרק א, וירושלמי שם. (161) [שעל-ידי סחיטה זו, הוא עושה יין שהוא משקה, מענבים שהם אוכל, ראה בשבת קמד: ובבבא בתרא צז:]. (162) [שיצירה חדשה של משקה מאוכל, אינה גרועה מבישול. וכיון שנתן לתוך הכוס, הרי זה כמצרף (ראה בהלכה הקודמת). ודקדק רבינו לכתוב "לתוך הכוס נקבע", להורות, שאם סחט ענבים לתוך ידו - פטור, שאף-על-פי שבישול יש כאן - גמר מלאכה אין כאן, שאין זה חשוב כצירוף, וראה בהלכה הסמוכה]. (163) [יש בו אוכל, והנחסט מן הענבים אל תוכו, אינו נעשה משקה, שמשקה הבא לאוכל הרי הוא כאוכל, כמפורש בשבת שם]. ובאוכל צונן הדברים אמורים, שאם הוא חם - יש בו משום בישול (רדב"ז). (164) [שאין זה אלא "אוכלא דאיפרת", כלומר, אוכל שנפרד מאוכל, ואין כאן יצירה חדשה של משקה מאוכל].

15 **יח. המולח** ¹⁶⁵ **פְּרוֹת בְּשָׂדֶה** ¹⁶⁶ - **נִקְבָּעוּ** ¹⁶⁷ **טָבֵל**
16 **הַזֵּיתִים אֶחָד אֶחָד בְּמִלַּח וְאֶכֶל** - **פְּטוּר** ¹⁶⁸ **הַפּוֹצֵעַ** ¹⁶⁹
17 **זֵיתִים פְּדִי שִׁינְא הַשֶּׁרֶף** ¹⁷⁰ **מֵהֶם** - **פְּטוּר** ¹⁷¹ **הַנוֹטֵל** ¹⁷²
18 **זֵיתִים מִן הַמַּעֲטָן** ¹⁷³ - **טָבֵל אֶחָד אֶחָד בְּמִלַּח**
19 **וְאוֹכֵל** ¹⁷⁴ ; **וְאִם מִלַּח וְנָתַן לְפָנָיו** - **חֵיב** ¹⁷⁵ **וְכֵן כָּל**
20 **פִּיּוּצָא בְּזָה** .

(165) מעשרות פ"ד משנה א. (166) כן הוא במשנה שבירושלמי שם. והיינו: אפילו בשדה (רדב"ז). (167) שמליחה קובעת למעשר, ראה למעלה פ"ג הלכה ג. (168) שם משנה ג. וראה למעלה הלכה יא. וצ"ע למה כפלו רבינו כאן. (169) שם משנה א. והיינו פותח, והוא מלשון "פצע". (170) הליחה הדומה לחלב (פירוש המשנה שם). (171) [שכיון ששרף זה אינו חשוב משקה (ראה בתוספות בבא בתרא יט: ד"ה מי פירות), ואין כאן יצירה של משקה מאוכל - אין זה חשוב כבישול. ובמשנה שם: "אם סחט ונתן לתוך ידו, חייב". כלומר, כיון שסחט שמן ויצר משקה מאוכל, הרי זה כבישול וקובע. ורבינו השמיטה מפני התוספתא שם: "הסוחט ענבים בתוך ידו פטור" (וראה בתוספתא כפשוטה שם), שאף-על-פי שבישול יש כאן - גמר מלאכה אין כאן, שאין זה כצירוף. ולפיכך כתב בהלכה הקודמת "הסוחט אשכול לתוך הכוס" (עייין שם). ואם כן, המשנה שם, בוודאי היא למי שסובר שכל הקובעים למעשר, קובעים אפילו לפני גמר מלאכה, ואין הלכה כן, ראה למעלה פ"ג הלכה ג]. (172) שם משנה ג, כת"ק ולא כר' אליעזר. (173) מקום שמקבצין שם הזיתים עד

לו פירות, הרי הוא כפורע חובו בטבל, והרי זה כמכור (שם), ומקח קובע למעשרות אם מצרף שנים (למעלה הלכה ג), וראה להלן בדברי הירושלמי. ועייין בתוספות אנשי שם. וכאן השמיטנו רבינו, שמה שפועל אוכל ופטור מן המעשר, אין זה אלא בזמן שאין לו עליו מזונות. וכן צריך לפרש מה שאמרו במשנה שם: "המעביר תאנים בחצרו לקצות - הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונות אוכלין ופטורין, אבל אם יש להם עליו מזונות - הרי אלו לא יאכלו". (134) משנה שם. (והוא כדין מקח שאוכל אחת אחת ופטור, למעלה שם). (135) משנה שם. ואמרו בירושלמי שם: "לא מן הסל ולא מן הקופה ולא מן המוקצה, כמה דתימר תמן מלקט אחת אחת ואוכל, ואם צירף חייב - מוקצה עשו אותה כמצרף". [ונראה שהכוונה לפרק ב דמעשרות משנה ה, לגבי מקח ש"אוכל אחת אחת ופטור, ואם צירף חייב". הרי שהכוונה לקביעות למעשר על ידי מקח, וכמבואר למעלה].

1 **יד. אֶחָד** ¹³⁶ **הַמְּבָשֵׁל** ¹³⁷ **וְאֶחָד הַשּׁוֹלֵק** ¹³⁸ **וְאֶחָד**
2 **הַפּוֹכֵשׁ** ¹³⁹ - **קוֹבֵעַ לְמַעֲשֹׂר** ¹⁴⁰ **אֶכֶל הַמַּעֲשִׂין אֶת**
3 **הַפְּרוֹת עַד שֶׁהִכְשִׁירָן** ¹⁴¹ - **הֲרִי זֶה סִפְקָא** ¹⁴² .

(136) שם פ"ד משנה א. (137) ירושלמי שם. (138) אם פירשו: בשיל ולא בשיל (ר"ן נדרים מט). סידרם רבינו בדרך "לא זו אף זו" - לא רק בישול קובע, אלא אפילו שילוק ואפילו כבוש. (139) נותן הפירות במי מלח (פירוש המשנה, וראה למעלה פ"ג הלכות ג-ד). (140) מדבריהם (למעלה פ"ד הלכה ב). (141) לאכילה. (142) בעיא היא בירושלמי נדרים פ"ד הלכה א, ולא נפשטה (חזון-איש).

4 **טו. הַטּוֹמֵן** ¹⁴³ **פְּרוֹת בְּאֶדְמָה** ¹⁴⁴ **אוּ בְּתֵבֶן אוּ בְּזֶבֶל** ¹⁴⁵
5 **עַד שֶׁהִכְשִׁירָן לְאֶכְלָה** - **לֹא נִקְבָּעוּ לְמַעֲשֹׂר** ¹⁴⁶ .

(143) משנה שם. (144) כן המנהג לעשות בפירות שאינם מבושלים, להטמין אותם בעפר, כדי שיתרטבו ויתבשלו (פירוש המשנה שם). (145) זה אינו במשנה. (146) שאין זה בישול.

6 **טז. הַנוֹתֵן יֵין לְתַכְשִׁיל חֵם** ¹⁴⁷ , **אוּ** ¹⁴⁸ **שֶׁנָּתַן שֶׁמֶן**
7 **לְקִדְרָה בְּאַלְפָס** ¹⁴⁹ **בְּשֶׁהֶן מְרִתְחִין** ¹⁵⁰ - **נִקְבָּעוּ**
8 **לְמַעֲשֹׂר. מְזִג יֵין בְּמִים חֲמִים** - **נִקְבָּע** ¹⁵¹ **וְאֵין צָרִיךְ**
9 **לֹמַר, אִם בִּשַׁל הַיֵּין** ¹⁵² **וְאָפְלוּ בִּגְת** ¹⁵³ - **שֶׁאִסּוּר**
10 **לְשִׁתוֹת מִמֶּנּוּ עַד שִׁיעֹשֹׂר** ¹⁵⁴ .

(147) אפילו לכלי שני, אם היה חם ביותר (למעלה פ"ג הלכה טו). (148) שם פ"א משנה ז, וראה למעלה שם. (149) צ"ל: "ואלפס". וכעין זה במשנה שם: "לקדרה וללפס" (וראה בגליון הרמב"ם בשם ר"י אבוהב). והם כלי ראשון. (150) והעבירים מעל האש, וראה להלן. (151) שם פ"ד משנה ד, כחכמים. ועייין משנה ראשונה שם. (152) על האש. (153) שלא נגמרה עוד מלאכת היין (למעלה שם הלכה יד). (154) [שאף-על-פי שכתב רבינו (שם הלכה ג) שכל הששה דברים, וכולל בהם גם אש, אינם קובעים אלא בדבר שנגמרה מלאכתו - יין שמזגו בכלי, הרי הוא כצירוף שנים בידו במקח (שם הלכה יג) וכמוקצה שהיא כמצרף (שם). ועייין משנה ראשונה שם].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם (פירוש המשנה שם).
(174) שאין המלח קובע אלא בשתים, כמבואר למעלה.

- 1 **י. התורם פירותיו**¹⁷⁵ תרומה שצריך לתתם אחריה
- 2 **שניה**¹⁷⁶ - נקבעו למעשר¹⁷⁷, ולא יאכל מהן עראי
- 3 **עד שיוציא התרומה השניה ויעשר.**

(175) שנגמרה מלאכתו, שאם לא נגמרה מלאכתו, אין תרומה קובעת (למעלה שם הלכה ד). (176) כגון התורם מן המחוייב מדרבנן על המחוייב מן התורה (פ"ה מהלכות תרומות הלכה יד). [אבל זה שצריך לחזור ולתורם מחמת ספק (שם הלכה כב) - מסתבר שאינו בכלל זה, שהרי ממה-נפשו מותר לו לאכול אכילת עראי: אם תרם, הרי תרם. ואם לא תרם, הרי לא נקבע]. (177) כיון שהתרומה הראשונה תרומה מדבריהם. והאור-שמח מסמך לזה מה שאמרו בתוספתא תרומות פ"ג "אין תורמין שמן על זיתים הנכתשים כו' אם תרם, תרומה ויחזור ויתורם וכו' וצריך להוציא עליהן תרומות ומעשרות", היינו שהתרומה הראשונה קבעה, עיין שם. וראה במראה-הפנים לירושלמי מעשרות פ"ב הלכה ג סוף ד"ה ראשון.

- 4 **ב. פירות שנגמרה מלאכתו**¹⁷⁸ וחשכה עליהן ליל¹⁷⁹
- 5 **שבת**¹⁸⁰ - נקבעו, ולא יאכל מהן אפילו לאחר השבת
- 6 **עד שיעשר**¹⁸¹.

(178) שאם לא נגמרה מלאכתו, אין השבת קובעת (ביצה לה.). (179) עיין 'תוספות יום-טוב' בתרומות פ"ח משנה ג. (180) כלומר: והוא לא ייחדן לשבת. וכו' יוחנן בירושלמי מעשרות פ"ב תחילת הלכה ב (כסף-משנה). וראה למעלה פ"ד הלכה יג, שחצר אינה קובעת אלא אם הכניסו לתוכה בכוונה. (181) שאכילת שבת היא קביעות, משום שנאמר (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת עונג" (ביצה לז: [נראה בפ"ב מהלכות יום-טוב הלכה ט והערה נד, שגם יום-טוב קובע. וראה עוד להלן פ"ב הלכה א].

- 7 **כא. תינוקות**¹⁸² שטמנו תאנים¹⁸³ לשבת¹⁸⁴ ושקחו
- 8 **לעשרן** - לא יאכלו למוצאי שבת¹⁸⁵ עד שיעשרו¹⁸⁶.

(182) מעשרות פ"ד משנה ב. (183) שנגמרה מלאכתם בשדה או בגינה, שלא נקבעו בבית או בחצר. (184) לאכילה. (185) שהרי אף אם לא ייחד קובעת, כמבואר בהלכה הקודמת. (186) אבל בערב שבת מותרים באכילה, ואילו גדול שייחד תאנה לשבת - אסורה גם בערב שבת, כדלהלן (ירושלמי).

- 9 **כב. תאנה**¹⁸⁷ שהיתה מיוחדת לו¹⁸⁸ לאכל פרותיה
- 10 **בשבת**¹⁸⁹, ולקט ממנה פלפלה¹⁹⁰ - לא יאכל¹⁹¹ עד
- 11 **שיעשר; הואיל ופרות אלו מיוחדין לשבת, והשבת**
- 12 **קובעת**¹⁹².

(187) אילן תאנה (ירושלמי פ"ד הלכה ג). (188) שם משנה ב, כב"ה ולא כב"ש. (189) מחמת יופיין וטעמן הטוב. (190) סל. שכיון שלקט כל צרכו, הרי זה גמר מלאכה ונקבע למעשר, ראה למעלה פ"ג הלכה י. (191) אפילו קודם השבת, ואפילו אכילת עראי. (192) אבל באילן שאין

(193) תרומות פ"ח משנה ג. (194) אכילת עראי. (195) ואשכול הרי הוא כנגמרה מלאכתו, ראה למעלה הלכה ג. (196) ראה למעלה הלכה כ. (197) כלומר, אם עישר קודם השבת, שהרי בשבת אסור לעשר (חזון איש). (198) כרבי יהושע, וכוונסחא שלפנינו. ולענין חצר, אמר ר' יהושע שם "לא יגמור" (וכן פסק רבינו למעלה פ"ד הלכה יז, שאפילו חוץ לחצר לא יגמור). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. [וצריך לומר, שאף-על-פי שהשבת קובעת אף אם לא כיוונו לייחד לה (למעלה הלכה כ) - כיון שהתחיל לאכול האשכול מבעוד יום, ורצה לגמרו לפני בוא שבת, הרי יש כאן כוונה הפכית, שאינו רוצה להניחו לשבת (ראה בתלמידי רבינו יונה לברכות פרק א לדף יב, ד"ה ורבינו שמואל, ותוספות שם ד"ה לא, סברא כזו לענין מצוות צריכות כוונה), ובאופן זה אין השבת קובעת אלא לעצמה, ולא למוצאי שבת). ובמלאכת-שלמה הביא שבספר מדוייק הוגה בדברי רבינו כאן: "ואפילו הניחן לאחר שבת, הרי זה לא יגמור", וכן הביא הברכי-יוסף יו"ד סימן שלא, על סעיף קיד. וכוונסחת ספרים אחרים במשנה שם.

יום חמישי ד' שבט ה'תשע"ו

פרק ששי

1 **יבאר שכל שאסור לזרים לאוכלו בתרומה אסור בטבל.** ודין אם מותר ליהנות מהטבל. והמוכר פירות לחבירו וזכר שהם טבל. ודין הלוקח טבל בשני מקומות. והמקבל שדה מישראל או מן הגוי. ודין שנים שקבלו שדה באריות, או ירשו או נשתתפו. ודין כהן ולוי שלקחו או מכרו פירות תלושין, או אם קבלו שדה מישראל. ודין המקבל זיתים להוציא מהן שמן. או כהן שמכר שדה לישראל על מנת שהמעשר שלו. ישראל שירש טבל ממורח, והנותן שדהו בקבלה לגוי.

- 16 **א. מחליקין בתאנים וענבים של טבל, ואין בזה**
- 17 **משום הפסד. וכל שאסור לזרים לאכלו בתרומה,**
- 18 **כגון הגרענין וכיוצא בהן - כף אסור לאכלו מן**
- 19 **הטבל ומן המעשר שלא נטלה תרומתו וממעשר שני**
- 20 **והקדש שלא נפדו. וכל שמתר לזרים לאכלו**
- 21 **בתרומה מדברים אלו - כף מתר בטבל ובמעשר**
- 22 **שלא נטלה תרומתו וממעשר שני והקדש שלא נפדו.**

- 23 **ב. אין מדליקין בטבל טמא אפילו בחל, ואין צריך**
- 24 **לומר בשבת. שנאמר: את משמרת תרומתי; מה**
- 25 **תרומה טהורה - אין לה בה אלא משעת הרמתה,**
- 26 **אף תרומה טמאה - אין לה להנות בה אלא משעת**
- 27 **הרמתה ואילף.**

י. מי שלקחו בית המלך את פרותיו והם טבליים: 42
אם מחמת שהוא חיב להן - צריך להוציא עליהן 43
מעשרות; ואם לקחו באנס - אינו צריך לעשר 44
עליהם. 45

יא. הלוקח טבל משני מקומות - מעשר מזה על 46
זה. המקבל שדה מישראל או מן הנכרי - חולק 47
ונותן לבצל השדה בפניו, כדי שידע שטבל נטל. 48
אבל החוכר שדה מישראל: אם נתן לו מזרע אותה 49
שדה - תורם ואחר כך נותן לו מזו שקצין לתן לו, 50
ובצל השדה מעשר לעצמו; ואם נתן לו מזרע שדה 51
אחרת או ממין אחר - מוציא המעשר ואחר כך 52
נותן לו. 53

יב. החוכר שדה מן העובד פוכבים - מעשר ואחר 54
כך נותן לו. קנס קנסוהו בזה, כדי שלא יחפר מן 55
העובד פוכבים, ונמצאת השדה בורה לפניו, עד 56
שיצטרף וימכרנה לישראל. וכן המקבל שדה 57
אבותיו מן העובד פוכבים - קנסוהו שיעשר ואחר 58
כך יתן חלקו לעובד פוכבים מעשר, כדי שלא יקפין 59
ויקבלה ממנו מפני שהיא שדה אבותיו, עד שתשאר 60
לפניו בורה, כדי שימכרנה לישראל. 61

יג. אי זהו חוכר ואי זהו מקבל? חוכר - שחוכר 62
הקרקע בדבר קצוב מן הזרע, בכך וכך סאה, בין 63
עשתה הרבה בין עשתה מעט. מקבל - הוא שיקבל 64
אותה בחלק ממה שתעשה, חציו או שלישו או מה 65
שיתנו ביניהן. שוכר - הוא ששוכר הקרקע במעות. 66

יד. שנים שקבלו שדה באריסות או ירשו או 67
נשתתפו - יכול האחד לומר לחברו: טל אתה חטים 68
שבמקום פלוני ואני חטים שבמקום פלוני, אתה יין 69
שבמקום פלוני ואני יין שבמקום פלוני; אבל לא 70
יאמר: טל אתה חטים ואני שעורים, אתה יין ואני 71
שמן, מפני שמוכרין את הטבל. 72

טו. כהן או לוי שלקחו פרות מישראל אחר 73
שנגמרה מלאכתן - מוציאין את התרומה 74
והמעשרות מידיהן ונותנין אותם לכהנים וללוים 75
אחרים. קנס הוא להם, כדי שלא יקפצו לגרנות 76
ולגתות ויקנו טבליים, כדי להפקיע מתנות אחיהם 77
הכהנים. ואם קנו קדם שתגמר מלאכתן - אין 78
מוציאים מידם. 79

טז. כהן או לוי שמכרו פרות תלושין לישראל קדם 80
שתגמר מלאכתן, ואין צריך לומר אם מכרו במחפר 81
- הרי התרומה או המעשר שלהם. ואם מכרו אחר 82

ג. אין מחפין בטבל, ואין זורעין את הטבל. ואפלו 1
פרות שלא נגמרה מלאכתן - אסור לזרע מהן עד 2
שיעשר. במה דברים אמורים? בתבואה וקטניות 3
וכיוצא בהן; אבל העוקר שתילים שיש בהן פרות 4
ממקום למקום בתוך שדהו - הרי זה מתר, ואינו 5
בזרע טבל, שהרי לא אסף הפרות. וכן העוקר לפת 6
וצנונות ושתלם במקום אחר, אם נתפנו להוסיף 7
בגופן - מתר. ואם שתלן כדי שיקשו ויקח הזרע 8
שלחן - אסור, מפני שהוא בזרע חטים או שעורים 9
של טבל. 10

ד. ליטרא מעשר טבול שזרעה והשביחה והרי היא 11
עשר ליטראין - חיבת במעשר, ואותה ליטרא מעשר 12
עליה במקום אחר לפי חשבון. ליטרא בצלים 13
שתקנם וזרעם - אינו מעשר לפי חשבון התוספת, 14
אלא מעשר לפי כלו. 15

ה. זרעונים שהביאו שליש ומרחן ועשרן ואחר כך 16
זרען והוסיפו, ואין זרעם כלה - הרי זה ספק אם 17
חיבין במעשר מדבריהם, הואיל והוסיפו, או אין 18
חיבין, שהרי הזרע שעדין הוא קנים ולא אבד מעשר 19
הוא. ואין אלו דומים לבצלים, שהבצלים אין דרכן 20
להזרע. 21

ו. הזרע את הטבל, בין דבר שזרעו כלה בין דבר 22
שאין זרעו כלה: אם אפשר ללקטו - קונסין אותו 23
ומלקטו; ואם צמח - אין מחיבין אותו לעקר. 24
והגדולין חלין. ואם היה דבר שאין זרעו כלה - 25
אפלו גדולי גדולין אסורין, עד שלש גרנות; 26
והרביעי - מתר. ומפני מה הגדולין אסורין? מפני 27
תרומת מעשר ותרומה גדולה שבה. וכן הדין בזרע 28
מעשר שלא נטלה תרומתו. אין מוכרין את הטבל 29
אלא לצורך ולחבר. ואסור לשלח את הטבל ואפלו 30
חבר לחבר, שמא יסמכו זה על זה ויאכל הטבל. 31

ז. המוכר פרות לחברו ונזכר שהם טבל, ורץ אחרי 32
לתקנו ולא מצאו: אם ידוע שאין קנימין ושפכר 33
אבדו או נאכלו - אינו צריך לעשר עליהם; ואם 34
ספק שהם קנימין או אין קנימין - צריך להוציא 35
עליהן מעשרות מפרות אחרות. 36

ח. המוכר פרות לחברו, מוכר אומר: על מנת שהן 37
טבל מכרתי, ולוקח אומר: לא לקחתי ממך אלא 38
מעשריך - כופין את המוכר לתקן. קנס הוא לו מפני 39
שמכר טבל. 40

ט. אין פורעין חוב מן הטבל, מפני שהוא כמוכרו. 41

יום שישי ה' שבט ה'תשע"ו

פרק שביעי

1 יבאר אם אומרים בשל תורה הוברר הדבר למפרע.
2 הקובע מעשרותיו בפי החבית או בשוליה. המניח פירות
3 להיות מפריש עליהן מעשרות. המלוה מעות לכהן או ללוי
4 להיות מפריש עליהם מחלקו. ישראל שאמר ללוי כור מעשר
5 יש לך בידי אם קנה בלי משיכה. מי שהיו לפניו שתי
6 כלכלות של טבל שנטל תרומתן.

42 א. מי שהיו לו מאה לג של יין² טבול מן התורה³,
43 ואמר: שני לגין שאני עתיד להפריש מהן הרי הן
44 תרומה⁴, ועשרה מעשר ראשון, ותשעה מעשר שני⁵
45 - לא יתחיל וישתה עד שניניח בסוף שעור תרומה
46 ומעשרות, אלא יפריש ואחר כך ישתה. ואין
47 אומרים: זה שהניח בסוף כאלו נבחר תחלה⁶, מפני
48 שהיו תרומה ומעשרות מן התורה⁷, ואין אומרים
49 בשל תורה: נחשב כאלו נבחר⁸, עד שיבחר⁹.

2 ברייתא בגיטין כה. ושם: "הלוקח יין מבין הכותים
וכו'", ולא כתב זאת רבינו, לפי שברייתא זו נשנתה לפני
גזרו חכמים על הכותים לעשותם כגויים, אבל לאחר
גזרו עליהם הרי ינם אסור. (3) כלומר, בזמן שהיו
תרומות ומעשרות נוהגות מן התורה. (4) כלומר, אחד
מחמישים, שהיא עין בינונית. (5) עשרה ותשעה לאו
דווקא, שהרי לאחר שהופרשה התרומה, לא נשארו אלא
תשעים ושמונה. (6) כלומר, ונאמר הוברר הדבר למפרע
שמה שנשתייר בסוף, כאילו הופרש מתחילה. (7) מיתור
לשון רבינו נראה, שכוונתו שאף על פי שאין תרומות
ומעשרות נוהגות בזמן הזה אלא מדבריהם - כיוון שיש
להם עיקר מן התורה, אין אומרים בהם ברירה. (8) כלומר,
הוברר הדבר למפרע. (9) כלומר, משיבירו חלה הפרשתו,
אבל לא למפרע.

50 ב. הקובע מעשרותיו בפי החבית¹⁰ - לא ישתה
51 משוליה¹¹, בשוליה - לא ישתה מפיה, מפני
52 שהמשיקין מערבין¹². אבל הקובע¹³ בפי המגורה¹⁴ -
53 אוכל משוליה, קבע בשוליה - אוכל מפיה¹⁵.

10 של יין, שקבע שביין שלמעלה, יהיו התרומות
והמעשרות. (11) כלומר, אפילו מתחתית החבית.
12 ונמצא שבכל טיפת יין מעורבין תרומות ומעשרות.
13 תרומות ומעשרות. (14) אוצר של תבואה. (15) שהרי
תבואה דבר יבש היא ואינה מתערבת.

54 ג. ויש לאדם לקבוע¹⁶ מעשר שני ופודה¹⁷ ועושהו
55 מעשר ראשון על אותן הפרות¹⁸ או תרומת מעשר¹⁹
56 למקום אחר²⁰.

16 להפריש. (17) מחללו על כסף. (18) המדובר
כשהקדים מעשר שני למעשר ראשון. אבל תרומה גדולה

1 גמר מלאכה - הרי התרומה והמעשר של לוקח,
2 ומפריש ונותן לכל כהן או לוי שירצה.

3 יו. כהן ולוי שקבלו עדה מישראל - כשם שחולקין
4 בחלין, כך חולקין בתרומה ובמעשרות; והישראל
5 נוטל חלקו ונותן לכל כהן או לוי שירצה. אבל
6 ישראל שקבל עדה מכהן או מלוי - התרומה או
7 המעשר לבעל העדה, ושאר המתנות - חולקין.

8 יח. המקבל זיתים להוציא מהן שמן, בין ישראל
9 מכהן או לוי בין כהן או לוי מישראל - כשם
10 שחולקין בחלין, כך חולקין בתרומה ומעשרות,
11 מפני שהשמן חשוב הוא.

12 יט. כהן שמכר עדה לישראל ואמר לו: על מנת
13 שהמעשר שלה שלי לעולם - הרי הן שלו. בין
14 שאמר על מנת - נעשה כמי ששיר מקום המעשר.
15 ואם מת הכהן - הרי בנו כשאר הכהנים. ואם אמר
16 לו: על מנת שהמעשרות לי ולבני, מת הוא - יטלם
17 בנו. על מנת שהמעשרות שלי כל זמן שהיא לפניך,
18 מכרה לאחר, אף על פי שחזר ולקחה - אין לפהן
19 אותם המעשרות.

20 כ. ישראל שקבל עדה מכהן ולוי ואמר לו: על מנת
21 שהמעשרות שלי ארבע או חמש שנים - מת; על
22 מנת שהן שלי לעולם - אסור, שאין כהן עושה
23 כהן. וכן בן לוי שהיה עליו חוב לישראל - לא
24 יהיה ישראל זה גובה מאחרים ומפריש עד שיפטר
25 בנגד חובו; שאין לוי זה עושה בעל חוב שלו בלוי
26 אחר שיגבה מעשר מאחרים.

27 כא. ישראל שירש טבל ממרח מאבי אמו כהן,
28 ואותו אבי אמו ירשו מאבי אמו ישראל - הרי זה
29 מפריש ממנו מעשרותיו והן שלו; שהמתנות
30 הראויות לתרם - כמו שהורמו הן, אף על פי שלא
31 הורמו.

32 כב. הנותן עדה בקבלה לעובד כוכבים או למי
33 שאינו נאמן על המעשרות, אף על פי שלא באו
34 לעונת מעשרות - צריך לעשר על ידם. נתנה לעם
35 הארץ: עד שלא באו לעונת המעשרות - אינו צריך
36 לעשר על ידם; ומשבאו לעונת המעשרות - צריך
37 לעשר על ידם. כיצד הוא עושה? עומד על הגרן
38 ונוטל, ואינו חושש למה שאכלו, שאין אנו אחראין
39 להן.

גזולם, וגם נוטל מהם רביית. (35) שתרומה אסורה לזרים. (36) שמתורים לזרים.

ז. כִּשְׁהוּא מְחַשֵּׁב בְּמָה שְׁוִים הַפְּרוֹת שֶׁהַפְּרִישׁ³⁷ - 18
יֵשׁ לוֹ לְחַשֵּׁב כְּשֶׁעָר הַזֶּה³⁸, וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם 19
רְבִית. וְאִין הַשְּׂבִיעִית מִשְׁמֶטֶת חוֹב זֶה³⁹. וְאִם בָּא 20
בְּעַל הַבֵּית לַחֲזוֹר - אִינוּ חוֹזֵר⁴⁰; אָבֵל אִם רָצוּ אֵלָיו 21
שְׁלָקָחוּ הַמַּעֲוֹת לַחֲזוֹר - חוֹזְרִין⁴¹. נִתְיָאֲשׁוּ מִהֶן 22
הַבְּעָלִים⁴² - אִין מִפְּרִישִׁין עֲלִיהֶן⁴³; שְׂאִין מִפְּרִישִׁין 23
עַל הָאֲבוֹד⁴⁴. מֵת הַפֶּה אוֹ הַלֵּוֹי אוֹ הָעֲנִי שֶׁהָלָם - 24
אִינוּ יָכוֹל לְהַפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן מִחֲלָקִין בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עַד 25
שֶׁיִּטֵּל רִשּׁוֹת מִן הַיִּירָשִׁין⁴⁵. וְהוּא שְׂנִיעִים לֶהֱן קָרָקַע 26
אֲפִלּוּ מִלֹּא מַחֲטָא⁴⁶; אָבֵל אִם הֵנִיחַ כְּסָפִים - אִין 27
רִשּׁוֹת הַיִּירָשׁ מוֹעֵלָת⁴⁷. וְאִם הָלָם בְּבֵית דִּין עַל מִנָּת 28
שֶׁיִּפְרִישׁ עַל מַעֲוֹת אֵלָיו מִחֲלָקִים - אִינוּ צָרִיךְ לִטֵּל 29
רִשּׁוֹת מִן הַיִּירָשִׁין⁴⁸. הָעֲשִׂיר הָעֲנִי - אִין מִפְּרִישִׁין 30
עֲלָיו, אֵף עַל פִּי שֶׁהָלָהוּ בְּבֵית דִּין, וְזָכָה הָלָה בְּמָה 31
שֶׁבִּידוּ⁴⁹. 32

(37) כדי לנכות מן המלווה. (38) אף על פי שבכל הלוואה פסק רבינו בפרק ט מהלכות מלוה ולוה הלכה א "אין פוסקין על הפירות (אין מלווים מעות כדי לקבל פירות תמורתם), עד שיצא השער (שייקבע מחיר קבוע בשוק) וכו'", (הרי שצריכים שני תנאים: א) שיפסוק בפירוש עם הלווה על שער הזול. וב) שייצא השער - בנידון שלנו כיוון שהלווה שלא על מנת להיפרע, הרי זה דומה למכר, ולכן התירו אף על פי שלא פסק בפירוש, ואף על פי שלא יצא השער. ואף על פי שבשעת ההלוואה היו ארבעה סאים בסלע ועתה בשעת ההפרשה נמכרים עשרה סאין בסלע, אינו חושש משום רבית. (39) שאין שביעית משמטת אלא חוב שיכול לתבעו, שאם יתבענו יעבור ב"לא יגוש", אבל כאן אינו יכול לתבעו, שהרי לא התנה איתו שיפרע חובו, אלא ינכה מתרומות או מעשרות, ואם נשתדפו שדותיו של מלווה ולא היו פירות לתרום ולעשר, אין לו עליו כלום. ועוד שהחוב כבר נגוש ועומד, שהרי הפרעון ברשות המלווה. (40) תקנת חכמים היא כדי שיישארו המעות בידם. (41) שהרי שנינו "נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו". (42) כגון שנשתדפו שדותיו ושמעו שאמר "ווי ליה לחסרון כיס", והוא התנה עמהם שיפריש עליהם מתרומות ומעשרות של שנה זו, ומכיוון שתבואות שנה זו, נשתדפו, אין לו עליו כלום. (43) אם לאחר מיכן הצמיחה התבואה. (44) כלומר, על החוב שנתייאש ממנו. (45) ואף על פי שאביהם הסכים שייקח הלה תרומותיו במעות שהלווה לו, שמא הם [=היורשים] אינם מסכימים לכך. (46) כיוון שקרקעות היורשים משועבדים לבעל חוב, מועטה רשותם. (47) כי מטלטלים של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב, והם אינם חייבים לפרוע חוב אביהם, הרי נפקע החוב. (48) ואפילו אין להם קרקע מפריש על מעות הלוואתו, שיש כוח ביד בית דין להטיל חוב זה על כל הכהנים הלוויים והעניים ותקנת חכמים היא, כדי שימצאו מלווים כשיצטרכו להלוואה.

כבר הופרשה ממנו. (19) הוא הדין שיכול לעשותו תרומה גדולה אם עוד לא הפרישה, שהרי כתב רבינו למעלה פרק מהלכות תרומות הלכה יג: "המפריש תרומה וכו' ממעשר שני וכו' שלא נפדו וכו' אין תרומתן תרומה", הרי שאם הפריש ממעשר שני שנפדה - תרומתו תרומה. (20) אבל על אותם הפירות, אינו יכול להפריש, "שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר קודם המעשר לכתחילה".

ד. הַמִּנִּיחַ פְּרוֹת לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן²¹ מַעֲשָׂרוֹת²² 1
- מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֻזְקַת שֶׁהֵן קִיָּמִין וְאוֹכֵל וְשׂוֹתָהּ, 2
עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּל אוֹתָן הַפְּרוֹת שֶׁהֵנִיחַ מַעֲשֵׂר וְנוֹתֵן 3
לְלֵוִי. מִצָּאֵן שֶׁאֲבָדוּ - הִרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ לְכָל 4
שֶׁהַפְּרִישׁ²³, וְאִינוּ מַעֲשֵׂר וְדִאי²⁴. 5

(21) כלומר, שאותן פירות יהיו מעשרות על פירות שלפניו. (22) במשנה שם: "תרומה ומעשרות", ורבינו השמיט כאן תרומה, לפי שכאן מדובר בהפרשה לכתחילה, ואילו תרומה אינה ניטלת לכתחילה אלא מן המוקף. אבל לעשר אפשר אף שלא מן המוקף. (23) כלומר, למפרע, מעת שהתחיל להפריש, ואף שבמשנה אמר ר' אלעזר: "הרי זה חושש מעת לעת", הרי אמרו בגמרא "חלוקין עליו חביריו על ר' אלעזר וכו'" ופסק רבינו כרבים. (24) כלומר, אינו חוזר ומעשר פעם שנייה אלא מספק, ולא מוודאי, שאפשר שהיו הפירות קיימים בשעה שהפריש עליהן.

ה. הַמִּלּוֹה מַעֲוֹת אֶת הַפֶּה וְאֶת הַלֵּוִי וְאֶת הָעֲנִי 6
לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עַל אוֹתָן הַמַּעֲוֹת²⁵ מִחֲלָקִין²⁶ - מִפְּרִישׁ 7
עֲלֵיהֶן בְּחֻזְקַת שֶׁהֵן קִיָּמִין, וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ²⁷ שֶׁמָּא מֵתוּ 8
הַפֶּה אוֹ הַלֵּוִי²⁸ אוֹ הָעֲשִׂיר הָעֲנִי²⁹. 9

(25) כלומר, המלווה הזה כשיפריש תרומותיו ימכור התרומה ויעבד הדמים לעצמו בפירעון חוב זה שיש לו על הכהן, וכן יעבד לעצמו מעשר ראשון ומעשר עני בפירעון חוב שיש לו על הלווי והעני. (26) צריך להיות "מחלקן". (27) כלומר, שאם מתו אינו יכול להפריש עד שיטול רשות מן היורשין. (28) שם כח: "רבא אמר שמא מת לא חיישינן". (29) שם ל: "עשירות לא שכחא".

ו. בִּיצֵד מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן³⁰? מִפְּרִישׁ תְּרוּמָה אוֹ מַעֲשֵׂר 10
רִאשׁוֹן אוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנִי³¹ מִפְּרוֹתָיו, וּמִזְכָּה בֶּהֶן עַל יְדֵי 11
אַחֵר לְאוֹתוֹ בֶּהֶן אוֹ הַלֵּוִי אוֹ הָעֲנִי שֶׁהָלָם³². וְאִם 12
הָיוּ רְגִילִין לִטֵּל מִמֶּנּוּ וְהוּא רְגִיל שֶׁלֹּא יִתֵּן אֶלָּא לֶהֱן 13
- אִינוּ צָרִיךְ לְזָכּוֹת עַל יְדֵי אַחֵר³³. וְאַחֵר שֶׁמִּפְּרִישׁ 14
מִחֲשֵׁב בְּמָה שְׁוִה זֶה שֶׁהַפְּרִישׁ וּמִנִּפָּה מִן הַמִּלּוֹה³⁴, 15
עַד שֶׁיִּפְרַע כָּל חוֹבּוֹ. וּמִזְכָּר הַתְּרוּמָה לְכָל בֶּהֶן 16
שֶׁיִּרְצֶה³⁵, וְאוֹכֵל הַמַּעֲשָׂרוֹת³⁶. 17

(30) כלומר, איך יוצא ידי חובת נתינה? (31) בכתב-יד אברבנאל: "מעשר עני". (32) ואותו אחר מחזירם לו. (33) שכיוון שאינו נותן אלא להם, כבר הסיחו כל הכהנים דעתם מן המתנות הללו, וכאילו באו לידיהם. ומעשר שני הנזכר כאן, הוא מעשר עני המתחלק בבית, שיש בו טובת הנאה לבעלים. (34) שאם אינו מנכה מן המלוה הרי הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ענין⁶³ וְנָטְלוּ סָאָה מִן הַגֶּרֶן⁶⁴ - זֶה שֶׁנָּטַל מֵהֶם⁶⁵ פֶּטוּר¹³
מִן הַמַּעֲשֶׂר, אָף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשָׂה בְרִשּׁוֹת בְּעַל הַבֵּית⁶⁶; ¹⁴
וְזֶה שֶׁנָּטְלוּ מִמֶּנּוּ⁶⁷ חֵיב⁶⁸, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא חֶלֶף¹⁵
מִתְּנִיתֵיהֶן הַפֶּטוּרִין⁶⁹. ¹⁶

(63) שהם פטורים ממעשרות. (64) שהוא חייב במעשרות.
(65) בעל הבית מהעניים. (66) כלומר: אם החליפין היו
שלא מדעת בעל הבית, אלא שנתחלפו להם לעניים שלו
בשלהם, וודאי שחלקם של העניים פטור מן המעשרות,
אלא אפילו אם היו החליפין מדעתו של בעל הבית, שהרי
זה כמקח, ומקום קובע למעשרות כשמצורף שניים ואוכל -
בכל זאת פטור מן המעשרות. ואף על פי שאם עשאו גורן
בשדה, הוקבעו למעשרות, שאין הכל יודעים שהם של לקט
שכחה ופאה - כאן בחליפין אין לחשוש למראית העין, שמי
ששמע מהחליפין ישמע גם שהחליפין היו עם מתנות
העניים הפטורות ממעשר. ויש אומרים שבנידון זה אפילו
אם עשאו גורן בשדה, לא נתייבבו, כי קול יוצא לחליפין.
(67) העניים מבעל הבית. (68) במעשר. ואם נגמרה
מלאכתם ביד העניים, חייבים הם במעשר מן התורה, כדין
לוקח. (69) אם כוונת רבינו לומר, שכיוון שהוא חלף
מתנותיהם הפטורות היה מקום לפטרם ממעשרות, דבריו
צריכים עיון רב, כי איך אפשר לפטרם מטעם זה.

יֵא. מִי שֶׁהָיוּ לִפְנֵינוּ שְׁתֵּי פִלְפְלוֹת שֶׁל טָבֵל שֶׁנָּטְלָה¹⁷
תְּרוּמָתָהּ⁷⁰, וְאָמַר: מַעֲשְׂרוֹת זֶה⁷¹ בָּזוּ⁷² - הֲרֵאשׁוֹנָה¹⁸
מַעֲשְׂרוֹת⁷³. אָמַר: מַעֲשְׂרוֹת זֶה בָּזוּ וְזוּ בָּזוּ - ¹⁹
הֲרֵאשׁוֹנָה מַעֲשְׂרוֹת, שֶׁהָיוּ קָבַע מַעֲשְׂרוֹתֶיהָ בְּשָׁנֶיהָ;²⁰
וְאֵין הַשְּׁנִיָּה מַעֲשְׂרוֹת, שֶׁאֵין מִפְּרִישֵׁן מַעֲשֶׂר מִן ²¹
הֲרֵאשׁוֹנָה שֶׁכָּבֵר נִפְטָרָה עַל הַשְּׁנִיָּה שֶׁצִּדֵּן הִיא ²²
חֵיבָת בְּמַעֲשֶׂר⁷⁴ שְׁתֵּיהֶן. ²³

(70) כן הוא בתוספתא שם. שאם לא ניטלה תרומתו, אינו
יכול לומר תרומת זו בזו, כי צריך לקבוע לה מקום בצפון
או בדרום, מה שאין כן במעשרות. [וצריך לומר, שגם
תרומת מעשר כבר ניטלה, שאם לא כן לא תוקנה הכלכלה,
שהרי אי אפשר להפריש ממנה תרומת מעשר].
(71) כלכלה אחת. (72) בכלכלה שנייה. (73) כי
מעשרותיה בכלכלה שנייה. (74) כי אין תורמין ומעשרין
מן הפטור על החיוב.

יב. אָמַר: מַעֲשְׂרוֹת שְׁתֵּי פִלְפְלוֹת אֵלוּ מַעֲשֶׂר כָּל ²⁴
אַחַת מֵהֶן קָבַע בְּחִבְרָתָהּ - קָרָא שֵׁם⁷⁵, וְכָבֵר קָבַע ²⁵
מַעֲשְׂרוֹתֶיהֶן בָּהֶן, וּמוֹצִיא מַעֲשְׂרוֹת שְׁלֵהֶן, וְאֵינוֹ ²⁶
יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעֲשְׂרוֹת מִמָּקוֹם אֲחֵר. ²⁷

(75) כלומר, חלה הפרשתו, לעניין זה שאינו יכול להוציא
עליהן מעשרות ממקום אחר.

יג. וְכִיצַד מַעֲשְׂרָן? מוֹצִיא מַעֲשֶׂר שְׁתֵּיהֶן מֵאַחַת ²⁸
מֵהֶן⁷⁶ אוּ מַעֲשֶׂר כָּל אַחַת מֵהֶן מִמָּנָה, אִם הָיוּ ²⁹
שְׁוִוִּים⁷⁷. וְאִם הָיְתָה אַחַת גְּדוֹלָה מִחִבְרָתָהּ - מִפְּרִישׁ ³⁰
מִן הַקִּטְנָה מַעֲשֶׂר הַגְּדוֹלָה⁷⁸, וּמִן הַגְּדוֹלָה⁷⁹ מַעֲשֶׂר ³¹
הַקִּטְנָה⁸⁰. ³²

(49) כלומר, הלווה הזה זכה במעוֹת שבידו שהרי אין כאן
הלוואה על מנת לשלם אלא על מנת לנכות ממעשר עני
ומכיוון שהעשיר העני, אין לו עליו כלום. ואף על פי
שבמיתה תקנו חכמים לטובת הכהן והלוי והעני - עשירות
אינה שכיחה כלל ולא תקנו בזה.

ח. וְיִשְׂרָאֵל⁵⁰ שֶׁאָמַר לָבֵן לְלוֹי⁵¹: כֹּר מַעֲשֶׂר⁵² יִשׁ לְךָ ¹
בְּיָדֶי⁵³ - וְיִשְׂאִי⁵⁴ בֵּן לְלוֹי לַעֲשׂוֹתוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר עַל ²
מָקוֹם אֲחֵר⁵⁵ אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִשְׁנָה⁵⁶. וְאִם נִתְּנוֹ ³
הַיִּשְׂרָאֵל לְלוֹי אֲחֵר⁵⁷ - אֵין לוֹ עָלָיו אֲלָא תְּרַעֲמָת⁵⁸. ⁴

(50) דווקא ישראל, אבל כהן או לוי אינם חייבים לתת
מעשרותיהם. (51) כל לוי קרוי בן לוי. וייתכן שהכוונה
לסתם לוי, שאינו תלמיד חכם, שאם לא כן הרי אינו תורם
אלא מן המוקף. (52) דווקא כשאמר לו כמות המעשר
שבידו, אבל אמר לו סתם "מעשר יש לך ביד", לא יוכל
הלוי לעשותו מעשר מן המעשר, כי אינו יודע מה כמות
המעשר. (53) שעשירתי מפירותי ואתננו לך. (54) מן
הדין. אבל תלמידי חכמים מחמירים על עצמם לתרום מן
המוקף אפילו תרומת מעשר. (55) כי אינו גרוע מנותן
רשות לחבירו שיתרום מכרי שלו על תבואתו (שיטה
מקובצת שם בשם הרא"ש). ואין לחשוש שמא נתנו
הישראל ללוי אחר, שהרי נאמר "שארית ישראל לא יעשו
עוולה ולא ידברו כזב", ומכיוון שאין לישראל במעשר זה
אלא טובת הנאה, שבידו לתיתו לכל לוי שרוצה, הרי הוא
כנותן ללוי מתנה מועטת, שסמכה דעתו של המקבל
כשהבטיחו, ולכן אם יחזור בו הרי הוא ממחוסרי אמנה,
כלומר, מחוסרי אמון. (56) כך העמידו הברייטא בבבא
מציעא שם, כי אם משך וחזר והפקיד אצלו, מדוע אמרו
להלן: "אין לו עליו אלא תרעומת" - "כיוון דמשכיה ממונא
אית ליה גביה". (57) שעבר על דברי חכמים הנ"ל.
(58) ואף על פי שלא עשה בו שום קניין, יש לו עליו
תרעומת כיוון "שהבטיחו בתחלת נכוחה" ועוד, שכיוון
שנתן המעשר לאחר, אין תרומת הלוי תרומה, ונמצא
שהכשילו באכילת טבלים.

ט. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פְּרוֹת בְּמַגְנָה⁵⁹, וְנָתַן סָאָה לְלוֹי ⁵
וּסָאָה לַעֲנִי⁶⁰ - לֹא יִפְרִישׁ שְׁמוֹנָה סָאִין⁶¹ מִן הַמַּגְנָה ⁶
וְיֵאכְלֵם, אֲלָא אִם בֶּן יוֹדֵעַ שְׁשֵׁתִי סָאִין שֶׁל מַעֲשְׂרוֹת ⁷
קָיָמִין; אֲכָל אִם אָכְלוּ מֵהֶן הַלּוֹי וְהָעֲנִי - אֵינוֹ ⁸
מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן אֲלָא לְפִי חֲשָׁבוֹן הַנִּשְׁאָר מִשְׁתֵּי ⁹
הַסָּאִין⁶². ¹⁰

(59) אוצר שמכניסים שם הפירות. (60) ואמר להם:
לכשאפריש מן המגורה שמונה סאים לאכילה, יהיו אלה
עליהם מעשר ראשון ומעשר עני. (61) אין זה בדיוק שהרי
לאחר שנתן סאה ללוי אינו חייב להפריש אלא עשירית מן
הנשאר, ואם כן נותרו שמונה סאין ועשירית הסאה.
(62) ואין לפרש דבריו שיחולו המעשרות לכשיפריש
ולמפרע מעכשיו, כי הלא בדבר שהוא מן התורה אין אנו
אומרים "ברירה".

י. עֲנִיִּים שֶׁהִחְלִיפוּ מִתְּנִיתֵיהֶן עִם בְּעַל הַבֵּית, כְּגוֹן ¹¹
שֶׁנָּתְנוּ לוֹ סָאָה שֶׁל לֶקֶט אוּ שִׁכְחָה וּפָאָה וּמַעֲשֶׂר ¹²

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש ו' שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27 ומפסיד מן החלין המתקנין פדי תרומת מעשר
28 שבמעשר הטבול.

29 ה. כיצד? מאה מעשר שנתערב במאה חלין מתקנין
30 - מפריש מן הכל מאה ועשר, וכל שהפריש -
31 מעשר, והתשעים הנשארות הן חלין פשהיו. וכן
32 אם היו החלין מרבין על המעשר הטבול או
33 פחותים ממנו - מפריש המעשר וכדי תרומת מעשר
34 שבמעשר הטבול מן החלין.

35 ו. טבל שנתערב במעשר טבול, אם היה הטבל
36 במעשר - מפסיד מן הטבל פדי תרומת מעשר שבו.
37 כיצד? מאה סאה טבל שנתערב במאה סאה מעשר
38 - מפריש אחד ומאה, וזה שהפריש - מעשר,
39 ותשעים ותשע הנשארות - טבל. היה הטבל מרבה
40 על המעשר - מפריש המעשר בלבד, ולא יפסיד מן
41 הטבל כלום; שאם יקרא שם לתרומת מעשר
42 שנטבל, נמצא המעשר מדמע בתרומת מעשר של
43 טבל שעלתה עמו. היה המעשר מרבה על הטבל -
44 קורא שם לתרומת מעשר שבטבל, ומפריש הטבל
45 וכדי תרומת מעשר של טבלו, אחד ממאה, מן
46 המעשר; ויהיה הטבל כלו מדמע, וימכרנו לכהן
47 חוץ מדמי שתי תרומות שבו. ונמצא מפסיד מן
48 המעשר אחד ממאה שבו, שהוא כמו תרומת מעשר
49 שבטבל. כיצד? מאה טבל עם מאתים מעשר -
50 מפריש מאה ושלש, והשלש הן תרומת מעשר של
51 מאה טבל ושעור תרומת מעשר ממאתים, כדי שלא
52 יבוא לטעות אם נתערבו בכמותו, וישאר קצ"ז, והם
53 מעשר פשהיו.

54 ז. מי שהיו לו עשר שורות של עשר עשר פדי יין,
55 וקבע פד אחת משורה החיצונה מעשר על מקום
56 אחר, ואין ידוע אי זו שורה החיצונה היא - נוטל
57 שתי חביות באלכסון ומערב שתייהן ומפריש מהן.

58 ח. קבעה בחצי שורה החיצונה, ואין ידוע אי זו
59 חצי שורה היא - נוטל ארבע חביות מארבע זויות.
60 קבעה בשורה אחת מהן, ואין ידוע אי זו שורה היא
61 - נוטל שורה אחת באלכסון. קבעה בחצי שורה,
62 ואין ידוע אי זו חצי שורה היא - נוטל שתי שורות
63 באלכסון, שהרי נוטל חבית מכל חצי שורה, ומערב
64 ומפריש.

65 ט. קבע המעשר בכד אחת מהן, ואין ידוע אי זו
66 היא - נוטל מכל פד וכד מן המאה ומערב ומפריש
67 פדי פד אחת ומעשר.

(76) אם היו שוות. (77) ומזו על זו ומזו על זו אינו יכול להפריש, שאם הפריש מן הראשונה על השנייה, שוב אינו יכול להפריש מן השנייה על הראשונה, מפני שהוא מן הפטור על החיוב. (78) כלומר, מפריש מן הקטנה מעשר על חלק מן הגדולה, השווה לגודל הקטנה, ומשאיר בגדולה חלק טבל שממנו יפריש על הקטנה. (79) כלומר, מן היתר שנשאר טבל. (80) ומעשר עצמו.

יום שבת קודש ו' שבט ה'תשע"ו

פרק שמיני

(1) יבאר הפירות שנקראו חולין מתוקנין אם נתערבו בטבל מה דינם. מי שהיו לו עשר שורות של כדי יין וקבע כד אחד משורה החיצונה למעשר ואינו יודע לאי זו שורה חיצונה התכוון.

1 א. הפירות שהורם מהן תרומה גדולה ותרומת
2 מעשר - הן הנקראין חלין. ואם הפריש מהן שאר
3 מעשרותיהן - הן הנקראין חלין מתקנין בכל מקום.

4 ב. טבל שנתערב בחלין מתקנין מין במינו, שאי
5 אפשר להלך אחר הטעם: אם יש לו פרות אחרות
6 - מוציא על אותו טבל תרומה ומעשרות לפי
7 חשבון; ואם אין לו פרות אחרות להוציא על אותו
8 טבל - הרי הכל אסור עד שיפריש. וכשהוא
9 מפריש, מפסיד מן החלין המתקנין פדי תרומת
10 מעשר שבטבל.

11 ג. כיצד? מאה סאה של טבל שנתערב במאה סאה
12 של חלין מתקנין - מפריש מן הכל אחד ומאה, וכל
13 שהפריש - טבל, וישאר תשעים ותשע חלין
14 מתקנין. נמצא מפסיד סאה אחת. וכן אם היה אותו
15 טבל טבול לתרומה - מפסיד מן החלין המתקנין
16 פדי תרומה ותרומת מעשר. ולמה מפסיד סאה זו?
17 כדי שלא יאמר: מאה שהפריש הן מאה של חלין,
18 והמאה שנשארו הוא הטבל. וכן אם היה הטבל
19 פחות מן החלין או מרבה על החלין - מגביה הטבל
20 וכדי תרומת מעשר שבטבל מן החלין; או כדי
21 תרומה ותרומת מעשר, אם היה הטבל טבול
22 לתרומה.

23 ד. וכן אם נתערב מעשר טבול בחלין מתקנין -
24 אוסר בכל שהוא. אם יש לו מעשר אחר - מוציא
25 אותו על מעשר הטבול תרומת מעשר לפי חשבון;
26 ואם אין לו מעשר - מגביה המעשר שנתערב,

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ט טבת-א' שבט תשע"ו

עלמא מיהא (ברם, לכל השיטות) חמץ משש שעות ולמעלה (שעה שביעית ואילך) דאורייתא. כף מצאנו לשון פל-הנסחאות המדיקות שנקראו לפני חמץ התלמוד. ושם (ב:) אמרו בטעם אסור אכילת החמץ בשעה ששית (מתחילתה), אמרו: "עבדו רבנן הרחקה תרה פי היכי דלא לגע באסורא דאורייתא" (תקנו חכמים הרחקה יתרה כדי שלא להגיע לידי איסור מן התורה). ומי שעבר ואכל חמץ אחר חצות — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בתחלת פסחים.

יום שני א' שבט ה'תשע"ו

מצות עשה קנו. מצות לא תעשה קצו. קצח.

המצוה הקנ"ו — הצווי ששצטוינו לבער את-החמץ מרשותנו ביום י"ד בניסן — זוהי מצות השבתת שאר, והוא אמרו יתעלה: "ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם" (שמות יב, טו), וחכמים קוראים לה גם כן: מצות בעור, כלומר: בעור חמץ. ובגמרא סנהדרין מגמרא דבני מערבא (תלמוד בני המערב — ירושלמי פרק ה הלכה ג) אמרו: "חמץ חביבין עליו עשה ולא-תעשה: עשה על בעורו, דכתיב "תשביתו שאר מבתיכם"; לא-תעשה, דכתיב "שאר לא ימצא בבתיכם" (שם יט). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בריש פסחים.

המצוה הקצ"ז — האזהרה שהזהרנו מלאכול חמץ בפסח, והוא אמרו יתעלה: "ולא יאכל חמץ" (שם יג, ג), ובאר שהוא בקרת ואמר: "פי כל-אכל חמץ ונקרתה" (שם יב, טו), אם הוא מזיד; ואם הוא שוגג — חביב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פסחים.

המצוה הקצ"ח — האזהרה שהזהרנו מלאכול דברים שיש בהם תערובת חמץ, אף-על-פי שאינם לחם, כגון הכותח והמוריס והשכר (מאכלים עם תערובת קמח) ודומיהם, והוא אמרו: "כל-מחמצת לא תאכלו" (שם, כ). ולשון המלתא: "כל-מחמצת לא תאכלו" — לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחמץ האדומי. יכול יהיה חביב עליהן (כשם שאסורים כך יהיו חייבים עליהם עונשים שנאמרו באיסור חמץ) — תלמוד לומר: "חמץ" — מה חמץ מיוחד שהוא מין (חמץ) גמור, יצאו אלו שאינן מין גמור. למה באו? לעבור עליהן בלא-תעשה. וכבר נתבאר בפסחים (מג.), שאף-על-פי שהם אסורים ומזהרים על אכילתם — אין האוכלם חביב מלקות אלא אם יש (מצטרב) בהם כזית חמץ בכרי אכילת פרס (כשאוכלם תוך שיעור זמן של אכילת חצי ככר לחם); אבל

יום ראשון כ"ט טבת ה'תשע"ו

מצות עשה קסו. מצות לא תעשה שכו.

מצות עשה קסו. מצות לא תעשה שכו. קצט.
המצוה הקס"ו — הצווי ששצטוינו לשבות ממלאכה ביום הראשון של חג הסוכות, והוא אמרו: "ביום הראשון מקרא-קדש" (ויקרא כג, לה).

המצוה השכ"ז — האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה ביום ראשון של חג הסוכות, והוא אמרו ביום זה: "כל-מלאכת עבודה לא תעשו" (שם).

המצוה הקס"ז — הצווי ששצטוינו לשבות ממלאכה ביום השמיני של חג הסוכות, והוא אמרו יתעלה: "ביום השמיני מקרא-קדש יהיה לכם" (שם לו). ודע ששביתה זו ששצטוינו בה בכל-יום ויום מששת הימים האלה (ראשון ושביעי של פסח, שבועות, ראש השנה, ראשון ושמיני של סוכות) דינה בכל-יום-טוב מהם פדיון אחד, ואין שום יום מהם מיוחד בשביתה (שונה בדיני השביתה שלו) שאינה בשני, וכן מתר לנו להתעסק באכל נפש בכל-יום-טוב מהם. לפיכך הלכת שביתה זו היא הלכה אחת הכוללת כל-יום טוב. וכבר נתבאר כל-דיני שביתה זו במסכת יום-טוב. אבל השביתה המצוה בשבת וביום הכפורים היא אותה השביתה עצמה בתוספות רבות, לפי שלא התיר בשני ימים אלו אכל נפש. ויש עוד דברים המותרים ביום-טוב ואסורים בשבת, אף-על-פי שאינם אכל נפש, כמו שנתבאר במסכת יום-טוב (ביצה יב:).

המצוה השכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה ביום שמיני עצרת, והוא אמרו בו: "כל-מלאכת עבודה לא תעשו" (שם). ודע שששה ימים טובים אלו כל-העושה איזו מלאכה שתהיה באיזה יום מהם שיהיה — לוקה, אלא-אם היתה המלאכה ממה-שצריך לו באכל נפש, כמו שאמר הכותב באחד מהם (בפסח): "אף אשר יאכל לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות יב, טו). והוא הדין לשאר ימים טובים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ביצה.

המצוה הקצ"ט — האזהרה שהזהרנו מלאכול חמץ אחר חצות יום ארבעה עשר (לניסן), והוא אמרו: "לא-תאכל עליו חמץ" (דברים טו, ג). כנוי זה (תיבת "עליו") מוסב על כבש הפסח, שחובה לשחטו בין הערבים ביום י"ד, אמר (וכונת הכתוב): כי משיחול זמן שחיטתו לא-תאכל חמץ. ובגמרא פסחים (כח:): "מנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא בלא-תעשה? שגמרא: לא-תאכל עליו חמץ". ושם (ד:): "דכלי

מַצְרִים בְּלֵיל ט"ו בְּנִסָּן בְּתַחֲלַת הַלַּיְלָה כְּפִי צִחוֹת לְשׁוֹן
הַמִּסְפָּר (ללא נוסח קבוע ומוגבל). וְכָל-מֵה-שִּׁיּוּסִיף לְסִפְרָא
וְלִהְיָרִיף בְּדִבְרֵיהֶם בְּהַגְדֵּל מֵה שֶׁעָשָׂה לָנוּ הַשֵּׁם, וְהָעוֹלָם
שֶׁעָשׂוּ בָנוּ וּמֵה שֶׁעָשׂוּ אוֹתָנוּ הַמַּצְרִים וְאִיךָ נִפְרַע לָנוּ ה'
מֵהֶם, וְלִהְיוֹדוֹת לוֹ יִתְעַלֶּה עַל כָּל-הַחֲסָד אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ —
הָרִי זֶה מִשְׁבַּח, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "כָּל-הַמַּצְרִיף לְסִפְרָא בִּיצִיאַת
מִצְרַיִם, הָרִי זֶה מִשְׁבַּח". וְהַכְּתוּב שֶׁבָּא לָנוּ בְּצוּרֵי זֶה הוּא
אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהַגְדַּת לְבָנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא" (שמות יג, ח).
וְכֵן הַפְּרוּשׁ (מכילתא): "וְהַגְדַּת לְבָנְךָ — יָכוֹל מֵרֹאשׁ
הַחֹדֶשׁ? תִּלְמֹד לֹמַר: "בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַּיּוֹם הַהוּא —
יָכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם? תִּלְמֹד לֹמַר: בְּעֵבֶר זֶה (שם); לֹא
אֲמַרְתִּי אֲלֵא בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מִצָּה וּמְרוֹר מִנְּחִין לְפָנֶיךָ",
כְּלֹמֶר: מִתַּחֲלַת הַלַּיְלָה חִזַּב לְסִפְרָא. וְלִשְׁוֹן הַמִּכְלֵתָא:
"מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר וְהִנֵּה כִּי-יִשְׁאַלְךָ בֶּןְךָ (שם יד) יָכוֹל אִם
יִשְׁאַלְךָ — אַתָּה מַגִּיד לוֹ; וְאִם לֹא — אֵין אַתָּה מַגִּיד
לוֹ? תִּלְמֹד לֹמַר: וְהַגְדַּת לְבָנְךָ — אַף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא
שֶׁאֵלְךָ. אֵין לִי אֲלֵא בְּזִמְנָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֶּן; בֵּינוֹ לְבִין עֲצֻמוֹ,
בֵּינוֹ לְבִין אַחֲרִים מִנֵּין? תִּלְמֹד לֹמַר: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל-הָעָם זָכוֹר אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה" (שם ג), כְּלֹמֶר: צִנֵּה לְזָכוֹר
כְּמוֹ שֶׁאָמַר "זָכוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" (שם כ, ח).
וְכֵן יִדְעָתָ לְשׁוֹנֵם (בנוסח ההגדה): "אֲפֹלוּ כְּלָנוּ חֲקָמִים,
כְּלָנוּ נְבוֹנִים, כְּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת-הַתּוֹרָה — מִצָּה עֲלֵינוּ
לְסִפְרָא בִּיצִיאַת מִצְרַיִם". וְכֵן נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף
פְּסָחִים.

נִסַּח הַהַגְדָּה נִדְפַס לְעֵיל עַמ' קטז עד עמ' קיט
הַמִּצְוָה הַק"ע — הַצּוּרֵי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְשִׁמּוּעַ קוֹל שׁוֹפָר
בַּיּוֹם הַהוּא בְּתַשְׁרִי, וְהוּא אָמְרוּ עֲלֵינוּ: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה
לָכֶם" (במדבר כט, א). וְכֵן נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת
רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְאֵין הַנָּשִׁים חִבּוֹת בָּהּ.

יוֹם חֲמִישִׁי ד' שְׁבַט ה'תשע"ו
מצות עשה קסח.
הַמִּצְוָה הַקס"ח — הַצּוּרֵי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לִישֵׁב בְּסִכָּה
שְׁבַעַת יָמִים בְּכָל-יְמֵי הַחֹה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "בְּסִכָּת
תִּשְׁבּוּ שְׁבַעַת יָמִים" (ויקרא כג, מב). וְכֵן נִתְבָּאֵר דִּינֵי
מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת הַמִּיחָדָת לְכָךְ, כְּלֹמֶר: מִסְכַּת סִכָּה.
וְאֵין הַנָּשִׁים חִבּוֹת בְּמִצְוָה זוֹ.

יוֹם שִׁשִּׁי ה' שְׁבַט ה'תשע"ו
מצות עשה קסט.
הַמִּצְוָה הַקס"ט — הַצּוּרֵי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְטוֹל לִוְלָב
וְלִשְׁמוֹחַ לְפָנֵי ה' שְׁבַעַת יָמִים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
"וְלִקְחֶתֶם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וְגו'" (ויקרא כג, מ). וְכֵן

אִם יֵשׁ בָּהֶם עֲרוֹב חֲמֵץ פָּחוֹת מִשְׁעוֹר זֶה — אֵין חִבּוֹת
עַל אֲכִילָתָם מְלָקוֹת.

יוֹם שִׁשִּׁי ב' שְׁבַט ה'תשע"ו
מצות לא תעשה ר. רא. מצות עשה קנח.
הַמִּצְוָה הַפְּשִׁלִּימָה מֵאֲתֵיב — הַזֹּהֲרָה שֶׁהִזְהִירוּ
שֶׁלֹּא יֵרָאֶה יִרְאֵה חֲמֵץ בְּכָל-מוֹשְׁבוֹתֵינוּ כָּל-שְׁבַעַת הַיָּמִים,
וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא-יֵרָאֶה לָךְ חֲמֵץ וְלֹא-יֵרָאֶה לָךְ שָׂאֵר
בְּכָל-גִּבְלֶךָ" (שמות יג, ז). וְאֵין אֵלּוּ שְׁנֵי לְאוּיִן בִּשְׁנֵי
עֲנִינִים, אֲלֵא הֵם בְּעִנְיָן אֶחָד. וּבְפְרוּשׁ אָמְרוּ (ביצה ז):
"פֶּתַח הַכְּתוּב בְּחֲמֵץ וְסִים בְּשָׂאֹר — לֹמַר לָךְ: הֵינוּ
חֲמֵץ הֵינוּ שָׂאֹר", כְּלֹמֶר: שֶׁאֵין חֲלוּק בֵּין הַשָּׂאֹר
(המחמץ) עֲצֻמוֹ אוֹ הַדְּבָר שֶׁנֶּתְחַמֵּץ. וְכֵן שֶׁעֲבָר וְהִנֵּה
חֲמֵץ בְּרִשְׁתּוֹ — אֵינוֹ חִיב מְלָקוֹת, אֲלֵא אִם לָקַח חֲמֵץ
בְּפִסַּח וְקִנְהוּ שִׁיָּהָ (שאז) עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה. וְלִשְׁוֹן
הַתּוֹסֵפֶתָא. "הַמִּשְׁרֵי חֲמֵץ בְּפִסַּח וְהַמְקִיִּם כְּלָאִים בְּכָרִם
— אֵינוֹ לֹקֵה".

הַמִּצְוָה הַר"א — הַזֹּהֲרָה שֶׁהִזְהִירוּ שֶׁלֹּא יִמָּצֵא
חֲמֵץ בְּרִשְׁתּוֹנוֹ, גַּם אִם אֵינוֹ נִרְאֶה אוֹ אִם הוּא מְפָקֵד,
וְהוּא אָמְרוּ: "שְׁבַעַת יָמִים שָׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּכִתְיָכֶם" (שם
יב, ט). וְגַם זֶה לֹקִיחַ עֲלֵינוּ בְּתַנְאֵי שִׁיָּהָ שֵׁם מַעֲשֶׂה, כְּמוֹ
שֶׁהִזְהִירוּ לָפִי הַכָּלָלִים שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִסְכַּת שְׁבוּעוֹת (כא).
וּבְפְרוּשׁ אָמְרוּ בְּמִקְוֹמוֹת שׁוֹנִים: עוֹבֵר בְּכָל יִרְאֵה וּבִל
יִמָּצֵא. וּבְתַחֲלַת מִסְכַּת פְּסָחִים (ה). נִתְבָּאֵר דִּינֵי שְׁתֵּי
הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, וְשֵׁם נִתְבָּאֵר הַעֲנִינִים שֶׁהִזְהִיר עֲלֵיהֶם
בְּאָמְרוֹ: "לֹא-יֵרָאֶה וְגו'" בְּכָל-גִּבְלֶךָ" (שם יג, ז) וְהַעֲנִינִים
שֶׁהִזְהִיר עֲלֵיהֶם בְּאָמְרוֹ: "לֹא-יִמָּצֵא בְּכִתְיָכֶם". וְשֵׁם
נִתְבָּאֵר שְׁכָל-לֹא (מִהַשְׁנִים: "בִּל יִרְאֵה" ו"בִּל יִמָּצֵא") לֹמֵד
מִן-הָאֲחֵר עֲנִין שֶׁלֹּא הָיָה בוֹ, וְשֶׁהַמְקִיִּם חֲמֵץ בְּפִסַּח עוֹבֵר
בִּשְׁנֵי לְאוּיִן: עַל כָּל-יִרְאֵה וְעַל כָּל-יִמָּצֵא.

הַמִּצְוָה הַקנ"ח — הַצּוּרֵי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לֵאכֹל מִצָּה בְּלֵיל
ט"ו בְּנִסָּן, בֵּין שִׁשִּׁי כְּכֵשׁ הַפִּסַּח וּבֵין שְׁאֵין, וְהוּא אָמְרוּ:
יִתְעַלֶּה: "בְּעֶרְב׃ תֹּאכְלוּ מִצָּת" (שם יב, יח). וּבְפְרוּשׁ אָמְרוּ:
"בְּעֶרְב׃ תֹּאכְלוּ מִצָּת — הַכְּתוּב קָבַע חוֹכָה". וְכֵן
נִתְבָּאֵר בְּפִסָּחִים, שֶׁאֲכִילַת מִצָּה בְּלֵילָה הָרִאשׁוֹן —
חוֹכָה; מִכָּאן וְאֵילָךְ — רִשְׁוֹת. וְכֵן נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוָה
זוֹ בְּמִסְכַּת פְּסָחִים.

יוֹם רִבְעִי ג' שְׁבַט ה'תשע"ו
מצות עשה קנו.
נוסח ההגדה (מספר משנה תורה)
מצות עשה קע.
הַמִּצְוָה הַקנ"ז — הַצּוּרֵי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְסִפְרָא בִּיצִיאַת

- 1 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצָּה זֶה בְּמִסְכַּת סָכָה. וְשָׁם (מא.) נִתְבָּאֲרָה,
2 שְׂאִין מַצָּה זֶה חֻבָּה שְׂבַעַת יָמִים אֲלָא בְּמִקְדָּשׁ בְּלִבָּד;
3 אֲבָל בְּשָׂאֲרָא מְקוֹמוֹת, בְּיוֹם הָרָאוֹן בְּלִבָּד הִיא חֻבָּה
4 מִן־הַתּוֹרָה. וְאִין הַנָּשִׁים חִיבוֹת בְּמַצָּה זֶה.
5 **יום שבת קודש ו' שבט ה'תשע"ו**
6 **מצות עשה קעא.**
7 **הַמַּצָּה הַקַּע"א** — הַצּוּי שְׁנַצְטוּיָנוּ לְתֵן מַחְצִית
- 8 הַשֶּׁקֶל כָּל־שָׁנָה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְנִתְּנוּ אִישׁ כֶּפֶר
9 נִפְשׁוֹ לַה'" (שמות ל, יב), וְאָמַר "זֶה יִתְּנוּ" (שם, יג). וּבְרִירוֹ,
10 שְׂאִין הַנָּשִׁים חִיבוֹת בְּמַצָּה זֶה, לְפִי שֶׁהַכְּתוּב אוֹמֵר:
11 "כָּל־הָעוֹבֵר עַל־הַפְּקָדִים" (שם) (כל מי שנפקד לצבא —
12 יֵצֵאוּ נָשִׁים שְׂאִין נִפְקָדוֹת). וְכִכָּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצָּה זֶה
13 בְּמִסְכַּתָּא הַמִּי־חֶדֶת לָהּ, כְּלוּמַר: מִסְכַּת שְׁקָלִים. וְשָׁם (פרק
14 ח מַשְׁנָה ח) נִתְבָּאֲרָה, שְׂמַצָּה זֶה אֵינָה נֹהֲגָת אֲלָא בְּפָנֵי
15 הַבַּיִת.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב שבט, תשכ"א
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ מו"ה יוסף יהודא שי
מו"ה נפתלי שי

שלום וברכה!

במענה למכתבם מטי' בשבט, ושאלתם האם יש מקום להזות הברת המלים בכדי שיתאימו
לכללים דמלרע ומלעיל.

בכלל אין מובן החשש שלהם, שהרי בנגינה אין מקפידים כלל וכלל על כללים האמורים,
ואפילו על כללים עוד יותר עיקרים עד שלפעמים מוסיפים הברות וכו'.

באם מאיזה טעם שיחי' הרי דוקא בנדון זה כלל הוא באופן דיקוב הדין את ההר, יכולים
לשנות, אבל כנ"ל מיטב השיר אי התלותו בכלל דקדוק וכו'.

(ב) האם לעבד הנגונים למקהלה בשני קולות, שאז בקל יותר יתקבל ע"י המורים.

גם בזה תמי' לכאורה דאיפכא מסתברא, שהרי נגון המעובד לשני קולות אי אפשר שיושר ע"י
אחד (באם שלא הספיק הזמן להכין מנגן שני או שאין מנגן לזה וכו'), בכ"א כיון שכנראה רוצים הם
למלאות רצון ותאוה כל אחד, גם בזה אין כל עיקרון, כיון שעצם הנגון לא ישונה במאומה יכולים
לעבדו באופן המתאים.

(ג) לשאלתם האם לציין שם המעבד וכו' - מובן שזהו תלוי במנהג המקום וכן תגובת הצבור,
אף שתקותי חזקה שנקודה השני' אין בזה חשש, כיון שהמעבד שכותבים איש ישר הוא, ובודאי התחיל
להתנהג בדרך הישרה היא דרך תורתנו תורת חיים ובקיום מצותי' עליהן נאמר וחי בהם, ובודאי אשר
ציון שמו בחוברת יוסיף בו כח ועוז להתגבר במלחמת היצר והרי הקב"ה עוזרו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור ובכללות הפעולות דהפצת המעינות חוצה, והרי באים הננו ז"ע
מיום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל.

נ.ב. בבקשתם נשלח המכתב בלי תור.

ישעיה פרק יח

ה כִּי־לִפְנֵי קָצִיר פָּתַח־פָּרַח וּבֹסֶר גָּמַל יִהְיֶה נֹצֵחַ וְכֹרֶת הַזֹּלְזִלִּים בַּמְּזֻמּוֹת וְאֶת־הַנְּטִישוֹת הַסִּיר הַתּוֹ:
ו יַעֲזֹבוּ יַחְדָּו לַעֲיֵט הָרִים וּלְבִהֶמֶת הָאָרֶץ וְקָץ עָלֵיו הָעֵיט וּלְבִהֶמֶת הָאָרֶץ עָלָיו תַּחֲרֹף: (ס) ו בָּעֵת
הַהִיא יִבְלִ־שִׁי לַיהוָה צְבָאוֹת עִם מַמְשָׁד וּמוֹרָט וּמַעַם נֹרָא מִן־הוּא וְהַלָּאָה גִּוִּי ו קִרְקָו וּמְבוֹסָה אֲשֶׁר
בְּזֹאוֹ נְהָרִים אֲרָצוֹ אֶל־מְקוֹם שִׁמְיָהוּהָ צְבָאוֹת ה־רַצִּיּוֹן: (פ)

ישעיה פרק יט

א מִשָּׂא מִצְרַיִם הִנֵּה יִהְיֶה רֶכֶב עַל־עֵב קֹל וְכָא מִצְרַיִם וְנָעוּ אֱלִילֵי מִצְרַיִם מִפְּנֵי וּלְבָב מִצְרַיִם יִמָּם
בְּקִרְבּוֹ: ב וּסְכַסְכְּתִי מִצְרַיִם בַּמִּצְרַיִם וְנִלְחַמוּ אִישׁ־בְּאָחִיו וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ עִיר בְּעִיר מִמְלָכָה בַּמְּמֻלָּכָה:
ג וּנְבִיקָה רֵוִח־מִצְרַיִם בְּקִרְבּוֹ וַעֲצָתוֹ אֲבִלַע וּדְרָשׁוּ אֶל־הָאֱלִילִים וְאֶל־הָאֱפִים וְאֶל־הַיְדִיעָנִים:

רש"י

לעתיד לבוא שנים עשר חדש: (א) רוכב על עב
קל. מהרה לשלוח קל מהרה גזרת דברו ליפרע
ממצרים: ונעו אלילי מצרים מפניו. לא יהיה להם
כח להציל את עצמם מיד שלוחיו של אשור וזה שאמר
הנביא פורענות מצרים בלשון הזה מה שלא אמר
בלשון הזה לשאר אומות מפני שהם למודים ללקות
במדה הזאת ועברתי בארץ מצרים (שמות יב) ובכל
אלהי מצרים (שם) ודרך ארץ מייראין את האדם
במכה שכבר לקה בה: (ב) וסכסכתי מצרים
במצרים. סופו מפרש את תחלתו ונלחמו איש
באחיו: (ג) ונבקה רוח. תתרוקן חכמתו כמו (לקמן
כד) בוקק הארץ: האטים. א' מן השמות של עו"ג:

(ה) כי לפני. ביטול קצירו של עמלק ושל גוג טרם
תמלא תאותו וסברו שהוא זומם לכלות את אחיו:
כתם פרח. שלו ויתקרב להתבשל חבואה במלילותיה
ולחיות פגי נצה של גפנה בוסר וגומל נגמל להיות
גסים כפול הלבן, הוא בוסר הוא גירוע: וכתר.
הכורת את זלולי הגפן הם הזמורות והשריגים:
במזמורות. שרפ"ש בלע"ז: ואת הנטישות. הם
עיקרי הגפנים שקורין ציפ"ש בלע"ז: התז. כרת
וקצץ כלום' יהרג השרים והשליטים של גוג
וחיילותיו ועוזריו: (ו) יעזבו יחדו. פגריהם: לעיט
הרים. לעוף הרים: וקץ עליו. כל ימות הקיץ:
תחרף. כל ימות החורף מכאן אמרו משפט גוג

מצודת ציון

(ה) כתם. ענין השלמה: ובוסר. כן נקרא הפרי שלא נגמר
בשולו כמו אבות אכלו בוסר (ירמיה ל"א): גומל. ר"ל תגדל
מעט מעט והושאל מלשון הילד הנגמל משדי אמו שמרגילין
אותו לאכול מעט מעט: נצה. הוא כענין פרח וגדול ממני וכן
נאמר והיא כפורחת עלתה נצה (בראשית מ'): הזוללים. הם
יונקות הגפנים הרכים: במזמורות. שם הכלי שכורתיים בו
הזמורות וכן ומזמורתכם לרמחים (יזאל ד'): הנטישות. כן
יקראו הענפים הגדולים המתפשטים אנה ואנה והוא מל'
וינטשו בלחי (שופטים ט"ז) וכן הסירו נטישותיה (ירמיה ה):
הסיר. מלשון הסרה: התז. ענין כריתה וחתוך ובדרז"ל התז
את הראש (חולין ל'): לעיט. שם עוף דורס וכן וירד העיט
(בראשית ט"ו): וקץ. מלשון קיץ: תחרף. מלשון חורף:
(ז) יובל. שם. מנחה ודורון כמו יובילו שי למורא
(תהלים ע"ו): (ב) וסכסכתי. ענין בלבול וגרוי כמו ואת
אויביו יסכסך (לעיל ט): (ג) ונבקה. ענין רקות כמו הבוק
תבוק הארץ (לקמן כ"ד): אבלע. אשחית: האטים. שם ממני
הכשוף הנעשה בנחת ובחשאי והוא מלשון ויהלך אט (מ"א
כ"א): האובות. הידעונים. מיני כשוף:

מצודת דוד

(ה) כי לפני קציר. לפני בוא עת הקציר: כתם פרח. כשיתם
הפרח ויהיה קרוב להתבשל: ובוסר גומל יהיה נצה. ר"ל
כשיהיה הנץ בוסר הנגמל מעט מעט עד שיתבשלו הענבים
מכל וכל: וכתר. אז יכרות הכורת את יונקות הגפנים הרכים
במזמורות ואת הענפים הגדולים יסיר בהכרתה וזה משל על
גוג ומגוג לומר כשהיו קרובים לגמר הצלחתם עד שיכבשו
ירושלים ויצא חצי העיר בגולה אז יצא ה' ונלחם בגוים ההם
ויאבדם בשצף קצף: (ו) יעזבו יחדו. כולם יחדיו יהיו נעזבים
לעופות המצוים בהרים וכו': וקץ. העופות ישכנו עליהם בימי
הקיץ והבהמות בימי החורף ויאכלו מבשרם וישתו מדמיה:
(ז) יובל שי. יובא דורון את עם ישראל שהיה עם ממושך
ומורט ומעם נורא יובא דורון מהעם אשר נראה בהם מעשים
נוראים מן היום אשר היה לעם והלאה וכפל הדבר במ"ש:
גוי קן קן. אשר בכל ימי גלותם היה מקוה לה' וחזור ומקוה
ועם כי בזזו את ארצו ורמסוהו ברגליהם: אל מקום. ההבאה
תהיה אל המקום אשר נקרא שמה שם ה' צבאות והוא הר
ציון וכן נאמר והביאו וכו' מנחה לה' וכו' על הר קדשי (לקמן
סו): (א) רוכב וכו'. רצה לומר מהרה ישלח דברו להפרע
מהם: ונעו. תנועת החרדה והרתת: בקרבו. בתוך הגוף: (ב)
וסכסכתי. אעשה בלבול ותגר ביניהם ונלחמו זה בזה: (ג) ונבקה. תתרוקן
רוח השכלי אשר בקרבו ואשחית עצתו ולא ייעצו בחכמה והוא כפל ענין במ"ש: ודרשו וכו'. כראותם שכלתה עליהם הרעה
ידרשו אל האלילים וכו' וכאומר הנה יהיו עסוקים בדברי הבאי:

משלי פרק כו א"ט

א כְּשֶׁלֶג. ב פִּקֵּץ וּכְמֹטֶר בְּקִצְרֵי בֹן לֹא־נֹאֵה לְכִסִּיל כְּבוֹד: ב כְּצִפּוֹר לְגוֹד בְּדִרְזוֹר לְעוֹף בֶּן קָלִלַת חֲנָם (לֹא) לֹא תָבֹא: ג שׁוֹט לְפָנֶיךָ מִתֵּג לְחֶמְדָּה וְשִׁבְט לְגוֹ כְּסִילִים: ד אֶל־תִּתֵּן בְּסִיל בְּאוֹלָתוֹ פֶּן־תִּשְׁוֶה לּוֹ גִּם־אֶתֶּתָּ: ה עֵנָה כְּסִיל בְּאוֹלָתוֹ פֶּן־יִהְיֶה חֶכֶם בְּעֵינָיו: ו מְקַצֵּה רִגְלִים חֶכֶם שְׂתֵּה שְׁלַח דְּבָרִים בֶּיֶד־כְּסִיל: ז דִּלְיוֹ שְׁקִים מִפֶּסֶח וּמִשָּׁל בְּפִי כְּסִילִים: ח בְּצִרּוֹר אֲבֵן בְּמִרְגָּמָה בִּנְיוֹתָן לְכִסִּיל כְּבוֹד: ט חוֹחַ עֲלָה בִיד־שְׂפּוֹר וּמִשָּׁל בְּפִי כְּסִילִים:

רש"י

ולשלוח לתקן מה שעוית הראשון אשר שלחו בתחלה ושותה חמס שחבירו זועף עליו על שליחות הכסיל: (ז) דליו שוקים מפסח. גבהו כמו דלו עיני (ישעי' לח) השוקים של כל אדם נראין לפסח גבוהים ממנו, ודבר זה משל בפי כסיל האומר אותו על לימוד החכמה איך אנו באים ללמוד החכמה נפלאה וגבוהה היא ממנו, המשל אומר דליו שוקים מפסח: (ח) במרגמה. פרונדול'א בלעז שאבן שצוררין בו לא להתקיים היא שם שעומדת להזרק, כך הנותן לכסיל כבוד אינו של קיימא, ורז"ל דרשו על המלמד תורה לתלמיד שאינו הגון שהוא כזורק אבן למרקוליס: (ט) חוח עלה ביד שכור. כחוח שהוא נדבק ביד שכור כן המשל האומר למטה נדבק בפי הכסיל להיות להם לחוח ולקוץ מכאב, ומהו המשל:

מצודת ציון

(א) בקיץ. הוא עת שטיחת התאנים ליבש כמו וקיץ וחורף (בראשית ח): נאווה. נאה כמו נאווה תהלה (תהלים לג): (ב) כדרור. הוא עטלף ותקרא דרור ע"ש שמקננת בבתיים כאילו היתה חפשיית מבני אדם כי דרור הוא ענין חירות כמו וקראתם דרור (ויקרא כה): (ג) שוט. שרביט ושבט כמו קול שוט (נחום ג): מתג. הוא כעין רסן עשוי להנהיג בו במתג ורסן עדי (תהלים לב): לגו. לגוף כמו אחרי גוף (יחזקאל כג): (ד) תען. מל' עניה ותשובה: תשוח. מל' השואה ודמיון: (ו) מקצה. מל' קציצה וכתיבה: חמס. דברי סרה וקרום לענין נחמסו עקבך (ירמיה ג) שהוא הסרה: (ז) דליו. ענין הרמה כמו דלו עיני למרום (ישעי' לח): שוקים. שוקי הרגלים: מפסח. מחגר: (ח) כצורר. ענין קשירה כמו צרור כספו (בראשית מב): במרגמה. כן יקרא הקלע על כי בו רוגמים ומשליכים האבנים והוא מל' באבן ירגמו (ויקרא כ): (ט) חוח. מין קוץ כמו החוח אשר בלבנון (מלכים ב' יד):

ידבר אולתו בדבר התורה והראה לו טעותו כי פן יחזיק עצמו לחכם כי יאמר שלא מצאת מענה ולכך ענהו ולא תחשב בזה כמוהו כי הכל יראו שדבריו אולת ודבריו בהשכל (וקצר הכתוב גם בזה הואיל ומאליו יובן מסוף המקרא): (ו) מקצה וגו'. הרוצה לתת מרגוע לרגליו ושולח אמריו ביד כסיל הנה הכסיל לא בדעת ידבר ומהפך הכוונה ובע"כ צריך הוא לכתת רגליו לרוץ מהרה לתקן מה שקלקל הכסיל ושותה עוד חמס כי חבירו יזעף עליו בעבור דברי השליח הנאמרים בלי דעת כי יחשוב שכן יצאו מפי המשלח: (ז) דליו. כמו שהשוקים מן הפסח המה גבוהים זה מזה ולזה יפסח וכן המשל בפי הכסילים לא תשוה אל הנמשל: (ח) כצורר. כמו הצורר אבן בכלי הקלע שזמן מועט ישאר בתוכו כי הוא עומד לזרוק, כן הנותן לכסיל כבוד כי מעט זמן ישאר בכבודו כי מהר יבזה את עצמו במעשה כסילות: (ט) חוח. כמו הקוץ העולה ביד שכור שהוא נוקב כפיו ומזיק בו לאחרים, כן המשל אשר בפי הכסילים יזיק לעצמו ולאחרים:

מצודת דוד

(א) כשלג. כמו אם יורד השלג בעת שטיחת התאנים ומטר בעת הקציר שהמה דברי' שאינם נאין כי מפסידים התאנים והתבואה כן לא נאה לכבד את הכסיל שאז יחשוב שאין יתרון לחכמה: (ב) כצפור. כמו צפור הפורח מקנו להיות נודד להשיג מאכלו וכמו הדרור הפורח מקנו לעוף השמים הנה הם חוזרים לקנם כן קללת חנם חוזרים ובאים אל המקלל עצמו מפיו יצאו ואל קרבו יבואו: (ג) שוט. הנה שוט הוכן להכות בו הסוס להטותו הדרך ומתג הוכן לחמור למשכו בו אל מקום הנרצה ושבט הוכן לגוף הכסילים לייסרו לעזוב אולתו כי לא יסור בדברים: (ד) אל תען. אל תשיב לכסיל כאשר ידבר אולת בדברי ריב ומצה כי כשתשיב תהיה דומה לו בעיני השומעים כי אין הפרש בין מאמרין למאמריו ויחשבו גם אותך לכסיל כמוהו כי בוודאי לא יחשבו שניהם לחכמים כי אין דרך החכמים להתקוטט זה בזה (וקצר הכתוב ולא פירש לומר בדברי ריב ומצה כי מסוף המקרא יובן שהוא בדבר שדברי שניהם דומים): (ה) ענה. השב תשובה לכסיל כאשר

ג המרעיד את האילן ונפל על חברו, או סוכה ונפלה על חברתה, ותחתיהן זרעים או ירקות המהפריין לקרקע – בית שמאי אומרים: בכי יתן; בית הלל אומרים: אינן בכי יתן. אמר רבי יהושע, משום אבא יוסי חלי-קופרי איש טבעון: תמה עצמך אם יש משקה טמא בתורה עד שיתפון ויתן, שנאמר (ויקרא יא, לח): "וכי יתן-מים על-זרע". ד הנוער אגדה של ירק וירדו מצד העליון לתחתון – בית שמאי אומרים: בכי יתן. בית הלל אומרים: אינן בכי יתן. אמרו בית הלל לבית שמאי: והלא הנוער את הקלח, חוששין אנו שמא יצאו מן העלה לעלה? אמרו להן בית שמאי: שהקלח אחד, ואגדה קלחים הרבה. אמרו להם בית הלל: הרי המעלה שק מלא פרות ונתנו

פירוש ברטנורא

ג המרעיד את האילן. להפיל פירותיו: ונפלו על חברו. על אילן אחר, ומאותו אילן נפלו על הזרעים ועל הירקות המחוברים לקרקע, ומשקה טופח על אותן הזרעים מן המים שרגליו להשקות אותן או מגשמים שנפלו עליהן: בית שמאי אומרים הרי הן בכי יתן. רבין יודע היה שיפלו פירות הללו על אותן זרעים ויש עליהן משקה טופח, גלי דעתיה דניחא ליה, והוכשרו הפירות שנפלו על גבי אותן זרעים לקבל טומאה: ובית הלל אומרים אינן בכי יתן. כיון דלא נפלו להרא מן האילן על הזרעים אלא מאילן לאילן אחר: חלי קופרי. כך היה כניונו: טבעון. שם מקום: עד שיתכיון. והני הואיל ומאילן לאילן או מסכה לסכה נפלו, אין זו כוונה, ומעמיהו דבית הלל קאמר:

ד הנוער אגודה של ירק. כגון ירק שירדו עליו גשמים או שנפל במים שלא לרצון, ומנערו כדי שיצאו המים: חוששים אנו. בתמיה. כלומר דבריהם היה לנו לחוש גם לזה: המעלה שק מלא פירות. שנפל במים שלא לרצון, והעלהו והניחו על שפת הנחל: התחתון טהור. כלומר, אף התחתון טהור, וכל שכן העליון:

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה ג

כשנפל, אם נתכוון לנפילה וניחא לו בנפילתו על האוכלים, אבל כאן שנפלו המים במקום שאינו צריך להם כלל, אף מדרבנן אינם מכשירים.

גם הרב מברטנורא גורס "ונפלו", אבל הוא מפרש (לפי פ' המשנה להרמב"ם), שהרעיד את האילן להפיל את פירותיו, ונפלו הפירות על אילן אחר, ומאותו אילן נפלו על הזרעים ועל הירקות המחוברים לקרקע, ומשקה טופח על אותם הזרעים והירקות מן המים שרגליו להשקותם או מגשמים שנפלו עליהם, שלדעת בית שמאי, כיון שיועד היה שיפלו שם הפירות הללו, הרי זה חשוב לרצון, והפירות שנפלו על אותם הזרעים והירקות הוכשרו במים שעליהם לקבל טומאה; ולדעת בית הלל, כיון שלא נפלו ישר מן האילן שהרעיד על הזרעים והירקות אלא מאילן זה לאילן אחר ומשם על הזרעים, אין זה לרצון. ורבי יהושע משום אבא יוסי בא לבאר טעמם של בית הלל, שאין משקה מכשיר אלא אם כן נתכוון ליתנו על האוכלין, ואילו כאן הואיל ונפלו מאילן לאילן, אין זו כוונה.

ויש מפרשים, שהמרעיד לא נתכוון אלא להפיל את האילן או את הסוכה ולא להשיר משם משקים, וסוברים בית שמאי שאפילו נפלו מהם משקים על זרעים וירקות מחוברים, הרי הם מכשירים, הואיל ונתכוון להפיל את האילן ואין לו עוד צורך שיישארו המשקים שעליו, או משום שמחשבת נפילת האילן והמשקים שעליו מחשבה אחת היא, והרי זה כמו שהרעיד להשיר מהם המשקים על הזרעים שתחתיהם, ואילו לבית הלל אפילו נפלו המשקים על זרעים וירקות תלושים, אינם מכשירים אותם, הואיל ולא נתכוון אלא להפיל את האילן או הסוכה (עיי' השגת הרמב"ם על הרמב"ם, הל' טומאת אוכלין יג, טז).

ב א ו ר מ ש נ ה ד

הנוער אגדה של ירק – המנער אגודה של ירק, כדי להוציא ממנה את המים שירדו עליה שלא לרצון, וירדו – המים שעליה, מצד העליון לתחתון – מהקלח העליון לקלח התחתון, בית שמאי אומרים: בכי יתן – שכיון שעכשיו בשעת ניצור ניחא לו שירדו המים מעליון לתחתון, ומתוך כך יפלו המים מהאגודה, הרי זה חשוב הכשר (מחורם, מובא ב'תוספות יום טוב'), בית הלל אומרים: אינן בכי יתן – שהואיל והתכוון שירדו לגמרי מן הירק, הרי שלא נעשתה בהם מחשבתו, הלכך אינם מכשירים ('משנה אחרונה'). אמרו בית הלל לבית שמאי: והלא הנוער את הקלח – להשיר את המים, כלום חוששין אנו שמא יצאו – המים – מן העלה לעלה – והמים מכשירים? אמרו להן בית שמאי – לבית הלל: שהקלח אחד – כנוער את הקלח אין הכשר, לפי שהקלח אחד, ואם עברו המים מעלה לעלה, הרי הם כאילו לא יצאו כלל, ולא נעשתה מחשבתו, ואגדה קלחים הרבה – וכיון שעברו המים מקלח העליון לקלח התחתון, כבר נעשתה מחשבתו, הלכך מכשירים. אמרו להם בית הלל – לבית שמאי: הרי המעלה שק מלא פרות – שנפל לתוך הנחל שלא לרצון, והעלהו משם, ונתנו על גב הנקרה – והניחו על

המרעיד את האילן – להשיר מעליו את מי הגשמים, ונפל – האילן, על חברו – על אילן אחר, או סוכה – או שהרעיד ענף האילן (מלשון "שוכות עציים", שופטים ט, מח-ט), להשיר ממנו מים, ונפלה – הסוכה, על חברתה – על סוכה אחרת, ותחתיהן זרעים או ירקות המהפריין לקרקע – וכשנפל האילן על חברו או כשנפלה הסוכה על חברתה, נפלו משם המים על הזרעים או הירקות המחוברים שתחתיהם, בית שמאי אומרים: בכי יתן – המים הללו הם "בכי יתן", שאף על פי שנפלו על המחוברים, מכל מקום הואיל ונתכוון בתחילה להשיר מן האילן, הרי הם מכשירים אוכלים תלושים שנפלו עליהם לקבל טומאה; בית הלל אומרים: אינן בכי יתן – הואיל ונפלו המים על המחוברים אינם מכשירים. יש מבארים טעמם של בית הלל (נשיטת הרמב"ם), לפי שלא נתכוון שיפלו על המחוברים, שהרי הרעיד אילן אחד ונפל על חברו, ומשם נפלו המשקים על הזרעים שתחתיהם. אבל אם היה מכוון שיפלו על המחוברים הרי הם מכשירים. וכן אם היו הזרעים שתחתיהם תלושים, אף על פי שלא נתכוון שיפלו עליהם, כיון שנתכוון להשיר מהאילן הרי הם תלושים לרצון, ומכשירים אותם ('כסף משנה', הל' טומאת אוכלין יג, טז; עיי' "מרכבת המשנה" שחולק על "כסף משנה" וסובר, שלשיטת הרמב"ם, אם נפלו המים על המחוברים אינם מכשירים אפילו נתכוון שיפלו שם). אמר רבי יהושע, משום אבא יוסי חלי-קופרי – כך היה כניונו – איש טבעון: תמה עצמך, תמה בעצמך, אם יש משקה טמא בתורה – כלומר אם יש משקה המכשיר לקבל טומאה מדין התורה, עד שיתפון ויתן – את המשקה על האוכלים, שנאמר: "וכי יתן-מים על-זרע" – רבי יהושע משום אבא יוסי סובר, שאפילו נפלו המים על תלושים אינם מכשירים אותם, שאין משקה מכשיר את האוכלים לקבל טומאה אלא אם כן נתכוון האדם ליתן אותו עליהם, ולא כשנפל מאילן עליהם.

בארנו לפי הרמב"ם (הל' טומאת אוכלין יג, טז), שמדובר במשנתנו במרעיד את האילן או את הסוכה, כדי להשיר משם משקים, ונפל האילן על חברו או שנפלה הסוכה על חברתה, ומשם נפלו המים על הזרעים המחוברים שתחתיהם. אף הגר"א מפרש, שהרעיד את האילן להשיר משקים, ונפלו המשקים על המחובר, אלא שהוא גורס "ונפלו על חברו" וכן "ונפלו על חברתה", כלומר שהמים נפלו על אילן אחר או על סוכה אחרת, או שנפלו על זרעים וירקות המחוברים שתחתיהן, והוא מבאר טעם המחלוקת, שלדעת בית שמאי מכשירים משקים אפילו במחוברים, ולדעת בית הלל אין משקה מכשיר עד שיפול בתלוש. ורבי יהושע בשם אבא יוסי אומר, שמן התורה אין משקה מכשיר אלא אם כן נתכוון ונתן את המשקה בידים על האוכלים, וחכמים גזרו אף

על גב הנהר, חוששין אנו שפא ירדו מצד העליון לתחתון? אבל אם העלה שנים ונתנן זה על גב זה – התחתון בכי יתן. ורבי יוסי אומר: התחתון טהור.

ה הממחק את הפרישה, והפוחט שערו בכסותו – רבי יוסי אומר: היוצאין – בכי יתן; ואת שבו – אינן בכי יתן, מפני שהוא מתכבד שפא מכלו.

ו הנופח בעדשים, לבדקן אם יפות הן – רבי שמעון אומר: אינן בכי יתן. וחכמים אומרים: בכי יתן. והאוכל שמשמין באצבעו, משקין שעל ידו – רבי שמעון אומר: אינן בכי יתן; וחכמים אומרים: בכי יתן. הטומן פרותיו במים מפני הגנבים – אינן בכי יתן. מעשה באנשי ירושלים, שטמנו דבלתן במים מפני הסיקריין – וטהרו להן חכמים. הנותן פרותיו בשבלת הנהר להביאן עמו – אינן בכי יתן.

פרק שני

א זעת פתים, בורות שיחין ומערות – טהורה. זעת האדם – טהורה. שתה מים ממים והזיע – זעתו טהורה.

פירוש ברטנורא

ה המוחק את הכרישה. דוחק את הכרישה כדי שיצא ממנה הטל: כרישה. חציר בלשון מקרא. פורו"ש בלע"ז, ובערבי כורא"ת: והפוחט בשער ובכסותו. שהיה בא בדרך וירדו גשמים בשערו ועל כסותו, וסוחט בהן כדי שיצאו המים: ואת שבו. משקין הנשאים ונפלו אח"כ על הפירות: מתכוין שיצאו מכלולו. דנתכוין להוציא מהן כל המים ולא דעתיה על הנשאים, הלכך לא מכשירים. בבית הלל דריש פירקין:

ו הנופח. בפיו: בעדשים. ויצא עליהן רוק מפיו בנפחתו, והרוק היוצא מן הפה מתולדות המים הוא חשוב: אינן בכי יתן. כיון דלא נתכוין לכך: וחכמים אומרים בכי יתן. כיון דנתכוין לנפח, ודרך הרוק לצאת על ידי נפחה. והלכה בחכמים: האוכל שומשמן באצבעו. כגון שהניח שומשמן בידו אחת, ואצבעו שבידו השנית מכניסה לתוך פיו ללחלח ברוק ונותנה בשומשמן שבידו השנית והן נדבקין בה ומכנים בפיו ואוכל, ומחמת כן נתלחלה היד שהשומשמן בה, ויש בה משקה טופח: ר' שמעון אומר אינן בכי יתן. דלחלח אצבעו נתכוין, ולא ללחלח היד שהשומשמן בה. ורבנן סברי, כיון דאחשביה באצבעו, מכשיר אפילו שלא לרצון, כדתנן בריש פירקין כל משקה שתחילתו לרצון אע"פ שאין סופו לרצון הרי זה בכי יתן. ור' שמעון סבר, דלא היה מתחילתו לרצון אלא המשקה המלחלח האצבע בלבד. והנשאר שנתלחלה בו היד, לא היה לעולם לרצון. ואין הלכה כר' שמעון בכולה מתניתין: הסיקריין. ויתלקטו אל יפתח אנשים רקים (שופטים י"א) מתרגמינן גוברין סריקין. לשון אילן סרק שאינו עושה פירות. פירוש אחר, סריקין, גנבים. שכן בלשון ישמעאל קורין לגנבי סראקין. ויש גורסין סריקין, לשון לא היה סריקין ביהודה כהרונג המלחמה בפרק הנזקין, פירוש גולנין ואנסי: בשבולת הנהר. שכל הנהר ומרוצת מימיו. לשון ושבולת שטפתני (תהלים ס"ט): להביאן עמו. שלא היה יכול לנושא, ומשטן בנחר:

משניות מבוארות – קהתי

שפח הנהר, כדי שיוזבו ממנו המים לנהר, כלום חוששין אנו שפא ירדו מצד העליון לתחתון – ויוכשרו, לפי שבשק פירות הרבה? אבל אם העלה שנים – שני שקים מן המים, ונתנן זה על גב זה – הואיל ויורדים המים מן העליון לתחתון, התחתון בכי יתן – הוכשרו הפירות שבשק התחתון, לפי שהם גופים מחולקים, וברצונו הניח זה על גבי זה, וכל שמתכוון ליירדת המים ממקום שהיו שם, הרי זה כאילו נותנם ברצון במקום שנופלים עליו (והא"ש: הרמב"ם). ורבי יוסי אומר: התחתון טהור – אף כגון זה התחתון לא הוכשר, לפי שלא נתכוון שירדו המים על התחתון אלא שיצאו לחוץ. והלכה בבית הלל (רמב"ם הל' סומאת אוכלין יד, יג-יד).

באור משנה ה

הממחק את הפרישה – את הכרתי, והוא חציר בלשון המקרא; שמקנה את הכרישה, כדי להוציא ממנה את מי הגשמים שירדו עליה, והפוחט שערו בכסותו – ויש גורסים: והסוחט בשערו ועל כסותו (והר"ם; ברטנורא), שהיה בא בדרך וירדו גשמים בשערו ועל כסותו וסוחטם כדי להוציא מהם את המים, רבי יוסי אומר: היוצאין – המים היוצאים, בכי יתן – מכשירים, לפי שיצאו לרצונו, ואת שבו – והמים שנשתתו בכרישה ובשער ובכסות, אף על פי שעברו ממקום למקום, אינן בכי יתן – שאם נפלו אחר כך על אוכלים אינם מכשירים אותם, מפני שהוא מתכבד שפא מכלו – שכוונתו היתה להוציא מהם את כל המים, ואין דעתו על הנשאים, הלכך אינם מכשירים, כדעת בית הלל (לעיל משנה ב). וכן הלכה.

באור משנה ו

הנופח בעדשים – בפיו, לבדקן אם יפות הן – שאם הן מתלחלות מהר מהבל הפה סימן שהן נוחות להתבשל, רבי שמעון אומר: אינן בכי יתן – לא הוכשרו העדשים בלחלוית הבל הפה,

שפח הנהר, כדי שיוזבו ממנו המים לנהר, כלום חוששין אנו שפא ירדו מצד העליון לתחתון? אבל אם העלה שנים ונתנן זה על גב זה – התחתון בכי יתן. ורבי יוסי אומר: התחתון טהור.

ה הממחק את הפרישה, והפוחט שערו בכסותו – רבי יוסי אומר: היוצאין – בכי יתן; ואת שבו – אינן בכי יתן, מפני שהוא מתכבד שפא מכלו.

ו הנופח בעדשים, לבדקן אם יפות הן – רבי שמעון אומר: אינן בכי יתן. וחכמים אומרים: בכי יתן. והאוכל שמשמין באצבעו, משקין שעל ידו – רבי שמעון אומר: אינן בכי יתן; וחכמים אומרים: בכי יתן. הטומן פרותיו במים מפני הגנבים – אינן בכי יתן. מעשה באנשי ירושלים, שטמנו דבלתן במים מפני הסיקריין – וטהרו להן חכמים. הנותן פרותיו בשבלת הנהר להביאן עמו – אינן בכי יתן.

פרק שני

א זעת פתים, בורות שיחין ומערות – טהורה. זעת האדם – טהורה. שתה מים ממים והזיע – זעתו טהורה.

פירוש ברטנורא

ה המוחק את הכרישה. דוחק את הכרישה כדי שיצא ממנה הטל: כרישה. חציר בלשון מקרא. פורו"ש בלע"ז, ובערבי כורא"ת: והפוחט בשער ובכסותו. שהיה בא בדרך וירדו גשמים בשערו ועל כסותו, וסוחט בהן כדי שיצאו המים: ואת שבו. משקין הנשאים ונפלו אח"כ על הפירות: מתכוין שיצאו מכלולו. דנתכוין להוציא מהן כל המים ולא דעתיה על הנשאים, הלכך לא מכשירים. בבית הלל דריש פירקין:

ו הנופח. בפיו: בעדשים. ויצא עליהן רוק מפיו בנפחתו, והרוק היוצא מן הפה מתולדות המים הוא חשוב: אינן בכי יתן. כיון דלא נתכוין לכך: וחכמים אומרים בכי יתן. כיון דנתכוין לנפח, ודרך הרוק לצאת על ידי נפחה. והלכה בחכמים: האוכל שומשמן באצבעו. כגון שהניח שומשמן בידו אחת, ואצבעו שבידו השנית מכניסה לתוך פיו ללחלח ברוק ונותנה בשומשמן שבידו השנית והן נדבקין בה ומכנים בפיו ואוכל, ומחמת כן נתלחלה היד שהשומשמן בה, ויש בה משקה טופח: ר' שמעון אומר אינן בכי יתן. דלחלח אצבעו נתכוין, ולא ללחלח היד שהשומשמן בה. ורבנן סברי, כיון דאחשביה באצבעו, מכשיר אפילו שלא לרצון, כדתנן בריש פירקין כל משקה שתחילתו לרצון אע"פ שאין סופו לרצון הרי זה בכי יתן. ור' שמעון סבר, דלא היה מתחילתו לרצון אלא המשקה המלחלח האצבע בלבד. והנשאר שנתלחלה בו היד, לא היה לעולם לרצון. ואין הלכה כר' שמעון בכולה מתניתין: הסיקריין. ויתלקטו אל יפתח אנשים רקים (שופטים י"א) מתרגמינן גוברין סריקין. לשון אילן סרק שאינו עושה פירות. פירוש אחר, סריקין, גנבים. שכן בלשון ישמעאל קורין לגנבי סראקין. ויש גורסין סריקין, לשון לא היה סריקין ביהודה כהרונג המלחמה בפרק הנזקין, פירוש גולנין ואנסי: בשבולת הנהר. שכל הנהר ומרוצת מימיו. לשון ושבולת שטפתני (תהלים ס"ט): להביאן עמו. שלא היה יכול לנושא, ומשטן בנחר:

משניות מבוארות – קהתי

שפח הנהר, כדי שיוזבו ממנו המים לנהר, כלום חוששין אנו שפא ירדו מצד העליון לתחתון – ויוכשרו, לפי שבשק פירות הרבה? אבל אם העלה שנים – שני שקים מן המים, ונתנן זה על גב זה – הואיל ויורדים המים מן העליון לתחתון, התחתון בכי יתן – הוכשרו הפירות שבשק התחתון, לפי שהם גופים מחולקים, וברצונו הניח זה על גבי זה, וכל שמתכוון ליירדת המים ממקום שהיו שם, הרי זה כאילו נותנם ברצון במקום שנופלים עליו (והא"ש: הרמב"ם). ורבי יוסי אומר: התחתון טהור – אף כגון זה התחתון לא הוכשר, לפי שלא נתכוון שירדו המים על התחתון אלא שיצאו לחוץ. והלכה בבית הלל (רמב"ם הל' סומאת אוכלין יד, יג-יד).

באור משנה ה

הממחק את הפרישה – את הכרתי, והוא חציר בלשון המקרא; שמקנה את הכרישה, כדי להוציא ממנה את מי הגשמים שירדו עליה, והפוחט שערו בכסותו – ויש גורסים: והסוחט בשערו ועל כסותו (והר"ם; ברטנורא), שהיה בא בדרך וירדו גשמים בשערו ועל כסותו וסוחטם כדי להוציא מהם את המים, רבי יוסי אומר: היוצאין – המים היוצאים, בכי יתן – מכשירים, לפי שיצאו לרצונו, ואת שבו – והמים שנשתתו בכרישה ובשער ובכסות, אף על פי שעברו ממקום למקום, אינם מכשירים אותם, מפני שהוא מתכבד שפא מכלו – שכוונתו היתה להוציא מהם את כל המים, ואין דעתו על הנשאים, הלכך אינם מכשירים, כדעת בית הלל (לעיל משנה ב). וכן הלכה.

באור משנה ו

הנופח בעדשים – בפיו, לבדקן אם יפות הן – שאם הן מתלחלות מהר מהבל הפה סימן שהן נוחות להתבשל, רבי שמעון אומר: אינן בכי יתן – לא הוכשרו העדשים בלחלוית הבל הפה,

באור משנה א

זעת פתים, בורות, שיחין ומערות – זיעה היוצאת מקירות של

בא בָּמִים שְׁאוּבִים וְהִזִּיעַ – זָעְתוּ טִמְאָה. נִסְתַּפַּג וְאַחֵר כֶּךָ הִזִּיעַ – זָעְתוּ טִהוֹרָה.
ב מֵרַחֵץ טִמְאָה – זָעְתָה טִמְאָה; וְטִהוֹרָה – בְּכִי יָתֵן. הַפְּרָכָה שֶׁבְּפִתּוֹ, הַפִּתּוֹ מִזִּיעַ מִחֻמְתָּהּ, אִם טִמְאָה – זָעְתָה כֹּל הַפִּתּוֹ שֶׁמִּחֻמְתָּ הַפְּרָכָה טִמְאָה.
ג שְׁתֵּי בְּרִכּוֹת, אַחַת טִהוֹרָה וְאַחַת טִמְאָה, הַמִּזִּיעַ קָרוֹב לְטִמְאָה – טִמְאָה; קָרוֹב לְטִהוֹרָה – טִהוֹרָה; מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה – טִמְאָה. בְּרוֹל טִמְאָה שֶׁבִּלְלוֹ עִם בְּרוֹל טִהוֹרָה, אִם רַב מִן הַטִּמְאָה – טִמְאָה; וְאִם רַב מִן הַטִּהוֹרָה – טִהוֹרָה; מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה – טִמְאָה. גִּסְטְרִיּוֹת שִׁישׁ רֶאֱלָא וְגוֹיִם מִטְּלִין לְתוֹכָן, אִם רַב מִן הַטִּמְאָה – טִמְאָה; וְאִם רַב מִן הַטִּהוֹרָה – טִהוֹרָה; מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה – טִמְאָה. מִי שֶׁפִּיכּוֹת שִׁירָדוּ עֲלֵיהֶן מִי גִשְׁמִים, אִם רַב מִן הַטִּמְאָה – טִמְאָה; וְאִם רַב מִן הַטִּהוֹרָה – טִהוֹרָה.

פירוש ברטנורא

ב א זִיעַת בָּתִּים טִהוֹרָה. אינה מכשרת הורעים לקבל טומאה: זיעתו טומאה. דמחמת המים היא. ודוקא בא במים שאובין, אבל בא במים מחוברים דלא מכשרי, לא, דאע"ג דהשתא מיהא תלושים ניהו, לא לרצון נתלשו:

ב מֵרַחֵץ טִמְאָה. של מים שאובין: זיעתו טומאה. מכשרת את הפירות ומטמאתן: וטִהוֹרָה. כלומר זיעת מרחץ טהורה, כגון מרחץ של מי מעין דלאו מים שאובים ניהו, הרי הוא בכי ויתן, שהזיעה מכשרת את הפירות: **אם טומאה.** הברכה, כל זיעה שזיעה הבית מחמתה, מכשרת ומטמאה. אבל שלא מחמתה, היא לה זיעת הבית וטִהוֹרָה:

ג בְּרוֹל טִמְאָה. שבא משברי כלים טמאין: שבללו, שטרפו ועירבו עם ברוֹל טהור שבא מן העשת: **אם רוב מן הטמא טמא.** חכמים גזרו על כלי מתכות שנטמאו ושבחו והתכין ועשה מהן כלים שיחזרו לטומאתן הישנה עד שיהיה עליהן שלשי ושביעי ויטבילם ויעריב שמן: **גִּסְטְרִיּוֹת.** כמין קדרות עשויות להשתין בהן, ובלשון ערבי קורין להן בסררא"ש: **שישראל ונכרי מטילים לתוכן.** משתינים לתוכן. ושתן של נכרי טמא, דגורו עליהן שיהיו כוכין לכל

משניות מבוארות – קהתי

וז נשנתה כבר במסכת כלים יא. ד. **גִּסְטְרִיּוֹת** – קדרות של חרס העשויות להטיל מי רגלים, **שִׁישׁ רֶאֱלָא וְגוֹיִם מִטְּלִין לְתוֹכָן** – מי רגליהם: **אם רב מן הטמא** – מן הגויים, שמי רגליהם טמאים, משום שגזרו חכמים עליהם שיהיו כזבים לכל דבריהם, **טמא** – הכל טמא; **ואם רב מן הטהור** – מישראל, **טהור** – הכל טהור, שלא גזרו על מי רגליים של גוי המעורב ברוב של ישראל; **מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה** – אם מחצה מן הגויים ומחצה מישראל, **טמא** – הכל טמא, שהולכים לחומרה. **מִי שֶׁפִּיכּוֹת** – מי שופכין, ששופכים אותם לחוץ, ובחזקת טמאים הם, **שִׁירָדוּ עֲלֵיהֶן מִי גִשְׁמִים**: **אם רב מן הטמא** – אם רוב המים הם מי שופכים, **טמא** – כל המים טמאים; **ואם רב מן הטהור** – שרבו מי הגשמים על מי השופכים, **טהור** – המים טהורים, שמי השופכים מתבטלים ברוב המים הטהורים; **מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה** – מחצה מי שופכים ומחצה מי גשמים, **טמא** – הכל טמא, שהולכים לחומרה. **אֵיכָתִי** – מתבטלים מי השופכים ברוב מי הגשמים, **בְּזִמְנָן שֶׁקָּדְמוּ מִי שֶׁפִּיכּוֹת** – ואחר כך רבו עליהם מי גשמים, וטִהוֹרָה; **אֲבָל אִם קָדְמוּ מִי גִשְׁמִים, אֲפִילוּ כֹּל שֶׁהָן, לְמִי שֶׁפִּיכּוֹת** – אפילו נפלו עליהם כל שהם ממי שפיכות; ויש מפרשים: אפילו כל שהן – אפילו מי הגשמים הם הרבה ("תפארת ישראל"), אם קדמו למי השפיכות, **טמא** – הכל טמא, שמי הגשמים מקבלים טומאה ממי השפיכות שנפלו לתוכם. יש מבארים טעם ההבדל, לפי שמדובר כאן בכגון שנאספו המים בכלי, ולכן כשקדמו מי שפיכות בכלי ואחר כך נפלו מי גשמים לתוכם, אין מי הגשמים מקבלים טומאה, לפי שלא החשיבם, מאחר שידע שנפלים הם למי השופכים ונמאסים מהם, וכל זמן שאינו מחשיב את מי הגשמים אינם מקבלים טומאה, ונמצא שאין כאן אלא טומאת מי השופכים בלבד, וכיון שרבו עליהם מי הגשמים, בטלו ברוב. אבל אם קדמו מי הגשמים בכלי, שודאי נאספו בו לרצונו, מאחר שראויים לתשימש, והרי שמקבלים טומאה, הלכך אם נפל עליהם כל שהוא ממי שפיכות, נטמאו. ברם, אם נאספו המים בקרקע, הרי המים מחוברים הם, ואינם מקבלים טומאה (הרא"ש; עיין תוספות חדשים; "משנה אחרונה"; ועיין "חזון נחום"). אבל הרמב"ם כותב, שדין זה נוהג בין בכלים ובין בקרקעות (הל' טומאת אוכלין ב, כו), שכן הרמב"ם הולך לשיטתו, שאף מים שבקרקעות מקבלים טומאה, אם באה עליהם ברצון, כמו שהבאנו בתחילת מסכת מקואות (בשו"י באורנו למשנה א).

בתים, בורות, שיחין ומערות. **טהורה** – כלומר אינה מכשרת אוכלים לקבל טומאה, שאינה חשובה משקה; וכן **זָעְתָה הָאֵדָם טִהוֹרָה** – אינה מכשרת. **שָׁתָה מִמֶּם טִמְאִים וְהִזִּיעַ, זָעְתוּ טִהוֹרָה** – שהזיעה מגופו באה, ולא מן המים ששתה. **בָּא בָּמִים שְׁאוּבִים וְהִזִּיעַ, זָעְתוּ טִמְאָה** – כלומר מכשרת, שהזיעה מן המים באה, הלכך דינה כמים. ודוקא כשבא במים שאובים, אבל אם בא במים מחוברים שלא לרצון, אין זיעתו מכשרת, שאף על פי שעכשיו תלושים הם, מכל מקום לא לרצון נתלשו (הרא"ש; ברטנורא). **נִסְתַּפַּג** – ניגב את גופו, **ואחר כך הִזִּיעַ, זָעְתוּ טִהוֹרָה** – שלא באה מן המים אלא מגופו.

באור משנה ב

מֵרַחֵץ טִמְאָה – מרחץ של מים שאובים טמאים, **זָעְתָה טִמְאָה** – הזיעה היוצאת מן המרחץ מכשרת ומטמאה כאחת (עיין לעיל א. א); ו**טִהוֹרָה** – ומרחץ של מים טהורים, כגון מרחץ של מי מעיין, **בְּכִי יָתֵן** – זיעתה מכשרת. **הַפְּרָכָה שֶׁבְּפִתּוֹ** – בריכת מים שבבית, **הַפִּתּוֹ מִזִּיעַ מִחֻמְתָּהּ** – והבית מזיע מחמת הבריכה: **אם טמאה** – הבריכה, **זָעְתָה כֹּל הַפִּתּוֹ שֶׁמִּחֻמְתָּ הַפְּרָכָה טִמְאָה** – מכשירה ומטמאה כאחת. אבל זיעת הבית שלא מחמתה הרי שינוי לעיל (משנה א), שזיעת הבתים טהורה.

באור משנה ג

שְׁתֵּי בְּרִכּוֹת – של מים שהיו בבית, **אַחַת טִהוֹרָה** – של מים טהורים, **וְאַחַת טִמְאָה** – של מים טמאים, **הַמִּזִּיעַ קָרוֹב לְטִמְאָה, טִמְאָה** – דבר הקרוב לבריכה הטמאה, זיעתו טמאה, שמחמת הבריכה הטמאה הוא מזיע; **קָרוֹב לְטִהוֹרָה, טהור** – דבר הקרוב לבריכה הטהורה, זיעתו טהורה; **מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה** – דבר הנמצא בין שתי הבריכות, באמצע, במחצית הרייח שבניהן, **טמא** – זיעתו טמאה, שהולכים לחומרה. **בְּרוֹל טִמְאָה** – הבא מכלי טמא שנשבר, **שֶׁבִּלְלוֹ** – שערבבו, **עִם בְּרוֹל טהור** – ועשה מהתערובת כלי: **אם רב מן הטמא** – אם רובו של הכלי הוא מן הברזל הטמא, **טמא** – הכלי, שכן חכמים גזרו על כלי מתכת שנטמאו ונשברו וחזרו ועשה מן השברים כלים חדשים, שיחזרו לטומאתם הישנה (עיין כלים יא. א); **ואם רב מן הטהור** – ואם רוב הכלי הוא מן הברזל הטהור, **טהור** – הכלי; **מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה** – אם יש בכלי מחצה מן הברזל הטמא ומחצה מן הברזל הטהור, **טמא** – הכלי, שהולכים בו לחומרה (בבא

טהור; מחצה למחצה – טמא. אימתי? בזמן שקדמו מי שפכיכות; אבל אם קדמו מי גשמים, אפילו כל שעה, למי שפכיכות – טמא.

ד הטורף את גגו, והמכבס את כסותו, וירדו עליהן גשמים, אם רב מן הטמא – טמא; ואם רב מן הטהור – טהור; מחצה למחצה – טמא. רבי יהודה אומר: אם הוסיפו לנטף.

ה עיר שישיראל ונכרים דרים בה, והיה בה מרחץ מרחצת בשבת, אם רב נכרים – רוחץ מיד; ואם רב ישראל – ימתין כדי שיחמו החמין; מחצה למחצה – ימתין כדי שיחמו החמין. רבי יהודה אומר: באמבטי קטנה, אם יש בה רשות – רוחץ בה מיד.

ו מצא בה ירק נמפר, אם רב גוים – לוקח מיד; ואם רב ישראל – ימתין כדי שיבאו ממקום קרוב; מחצה למחצה – ימתין כדי שיבאו ממקום קרוב. ואם יש בה רשות – לוקח מיד.

פירוש ברטנורא

דבריהן: מי שפכיכות. מים שרחצו בהן ושופכין אותן לחוץ, ובחזקת טמאין הן; אימתי. מתבטלין מי השפכיכות ברוב: בזמן שקדמו, הן ואח"כ רבו עליהן מי גשמים וטיהורם: אבל אם קדמו מי גשמים. אפילו נפלו עליהן משהו מי שפכיכות טמאים:

ד המטוהר את גגו. גרסינן. ואית דגרס הטורף את גגו, פירוש שטח גגו מיט או סיד להשוותו. והמים שנותנין עליו כשמתהרו או כשמתו בטיט סתמן שופכין הן ומטמאין. וכן המים שמכבס בהן את כסותו: וירדו עליהן גשמים. שהן מים טהורים. והגן או הכסות מנטפים מים: אם רוב מן הטהור טהור. כגון שבתחילה היה מנטף טיפים דקות ולאחר כן מנטף טיפים עבות, בידוע שרוב מן הטהור: אם הוסיפו לנטף. שמתהרים המים לידו זו אחר זו יותר מבתחילה, טהור, דודאי רבו, ואע"פ שאין המפוזר עצמן יותר גדולות ממה שהיו בתחילה. ואין הלכה כרבי יהודה:

ה רוחץ בה מיד. למוצאי שבת, ואין צריך להמתין כדי שיחמו. דכיון דרוב נכרים, אדעתא דנכרים הוחמו: אם יש בה רשות. המלכות קרויה רשות, מפני שרשות בידה לעשות כרצונה. ולא דוקא מלך, אלא אם יש שם אדם חשוב שיש לו עשרה עבדים שמתחמין לו עשרה קומקומות מים בבת אחת, מותר לרחוץ בה מיד, ואע"פ שרוב העיר ישראל. דאמרין לשמו של אותו אדם חשוב הוחמו:

ו היה בה ירק, נמכר. ירק שנתלש בשבת, נמכר למוצאי שבת: אם רוב נכרים לוקח מיד. דכיון דרוב נכרים, אדעתא דנכרים נתלש: כדי שיבאו ממקום קרוב. שיש שם ירק. ואף על גב דשמא הובא ממקום רחוק, אין צריך להמתין אלא כדי שילקחו ירק ממקום קרוב שיש בו ירק ויביאוהו משם. שלא אמרו חכמים ולערב ימתין בכדי שיעשו, אלא גזירה שמא יאמר לנכרי בשבת לך והבא, וכשרואה שצריך להמתין לערב כדי שיבאו הדבר ההוא ואפילו ממקום קרוב, לא יאמר לנכרי להביאו בשבת: ואם יש שם רשות לוקח מיד. דאדעתא דאדם חשוב רגילין תמיד להביא, ולא אדעתא דישראל הביאו:

משניות מבוארות – קהתי

החמין – כשיעור זמן שיתחממו המים לרחיצה, שהואיל והרוב ישראל הרי שנעשה החימום בשבת בשביל ישראל; מחצה למחצה – היו בעיר מחצה ישראל ומחצה נכרים, ימתין כדי שיחמו החמין – לפי שחמיו בשבת אף בשביל ישראל. רבי יהודה אומר: באמבטי קטנה – במרחץ קטן, אם יש בה רשות – שלטון של גוים, ורגילים אנשי השלטון לרחוץ במרחץ זה, רוחץ בה מיד – למוצאי שבת, ואפילו רוב העיר ישראל, שאנו אומרים: בשביל אנשי השלטון הוחמו בה המים בשבת (עיין "אליהו רבא"; "משנה אחרונה").

באור משנה ו

מצא בה – בעיר שישיראל ונכרים דרים בה, ירק נמפר – שנתלש בשבת ונמכר למוצאי שבת: אם רב גוים, לוקח מיד – שהואיל ורוב העיר גוים, הירק נתלש בשביל הגוים; ואם רב ישראל, ימתין – מליקח במוצאי שבת, כדי שיבאו ממקום קרוב – שגדל שם ירק, כלומר שימתין כשיעור זמן, שיכולים לתלוש במקום קרוב ולהביאו לכאן. במפרשים מבואר, שאין חוששים שמא הובא ממקום רחוק, שהרי לא אמרו חכמים להמתין למוצאי שבת בכדי שיעשו אלא משום גזירה, שלא יאמר לנכרי בשבת שילך ויביא, כמו שבארנו בהקדמה למשנה הקודמת, וכאן שצריך להמתין על כל פנים, הרי ידע שאסור לומר לנכרי להביא בשבת, הלכך די שימתין כדי שיבאו ממקום קרוב (רמב"ם; ברטנורא; תפארת ישראל); מחצה למחצה – היו בעיר מחצה ישראל ומחצה גוים, ימתין כדי שיבאו ממקום קרוב – כמו שבארנו לעיל. ואם יש בה רשות – שלטון של גוים, לוקח מיד – למוצאי שבת, שמן הסתם בשביל אנשי השלטון נתלש הירק בשבת, שרגילים היו להביא להם ירק טרי בכל יום.

יש מבארים, שכאן הכל מורידים, שאם יש בה רשות לוקח מיד, מהטעם שבארנו לעיל, שרגילים היו להביא לאנשי השלטון ירק בכל יום, אבל במשנה הקודמת, בענין אמבטי קטנה, תנא קמא חולק על רבי יהודה, לפי שאין מתחמין בכל יום את האמבטי לרשות (ר"ח; עיין "חזון נחום"; "משנה אחרונה").

באור משנה ד

הטורף את גגו – המחליק את הטיח שעל גגו, ושופך עליו מי שופכים, שהם מים טמאים, והמכבס את כסותו – והרי אף מי הכביסה טמאים כמי שופכים, וירדו עליהן גשמים – ומהגג או מהכסות נוטפים מים: אם רב מן הטמא – אם רוב הנוטפים הוא מן המים הטמאים, טמא – הכל טמא; ואם רב מן הטהור – כגון שבתחילה היו הטיפות דקות, ולאחר שירדו הגשמים התחילו לנטף טיפות גסות, שבכגון זה יודעים שהרוב מן הטהור (ברטנורא ע"פ התוספות). טהור – הכל טהור; מחצה למחצה, טמא – שהרובים לחומרה (עיין תוספות ודושים; שמבואר שם, כי אי אפשר לדעת אימתי זה מחצה למחצה, ולגי נשתנה פסקה זו אלא אגב שאר ההשניות). רבי יהודה אומר: אם הוסיפו לנטף – אם לאחר שירדו הגשמים על הגג, או על הכסות, נעשה המפסוף יותר תכוף, שבתחילה היו המים מנטפים בהפסקות, ועכשיו הם ממהרים לנטף, שמנטפים טיפה אחר טיפה, זו אחר זו, הרי המים הנוטפים טהורים, שודאי רבו מי הגשמים על המים הטמאים.

באור משנה ה

לענין משנתנו והמשנה שלאחריה יש להקדים, שאם עשה נכרי מלאכה בשבת בשביל ישראל, אף על פי שעשאה מעצמו, אסור לישראל ליהנות ממנה עד מוצאי שבת; ואף למוצאי שבת צריך להמתין בכדי שתיעשה אותה המלאכה, שלא ייהנה ממלאכה שנעשתה בשבת בשביל ישראל. והרמב"ם כותב הטעם, "שאם תאמר: יהא מותר מיד, שמא יאמר לנכרי לעשות לו (בשבת), וימצא הדבר מוכן מיד (למוצאי שבת). וכיון שאסור עד שימתין בכדי שיעשו, לא יאמר לנכרי לעשות לו, שהרי אינו משתכר כלום, מפני שהוא מתעכב לערב בכדי שיעשה דבר זה שנעשה בשבת.

עיר שישיראל ונכרים דרים בה, והיה בה מרחץ מרחצת בשבת – שרוחצים בה בשבת: אם רב נכרים – בעיר, רוחץ מיד – מותר לרחוץ בה למוצאי שבת מיד, ואין צורך להמתין בכדי שיחמו המים, שהואיל ורוב נכרים, הרי שהוחמו בשבת בשביל הנכרים; ואם רב ישראל, ימתין – מלרחוץ למוצאי שבת, כדי שיחמו

ז **מִצָּא בַּהּ תִּינוּק מְשֻׁלָּף, אִם רֹב גּוֹיִם – גּוֹי; וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל – יִשְׂרָאֵל; מִחֲצָה לְמִחֲצָה – יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הוֹלְכִין אַחֵר רֹב הַמְשֻׁלָּכִין.**

ח **מִצָּא בַּהּ מְצִיאָה, אִם רֹב גּוֹיִם – אֵינוֹ צָרִיד לְהַכְרִיז; וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל – צָרִיד לְהַכְרִיז; מִחֲצָה לְמִחֲצָה – צָרִיד לְהַכְרִיז. מִצָּא בַּהּ פֶּת – הוֹלְכִין אַחֵר רֹב הַנִּחְתָּוִמִין. וְאִם הָיְתָה פֶּת עֶסֶה – הוֹלְכִים אַחֵר רֹב אוֹכְלֵי פֶת עֶסֶה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיְתָה פֶּת קִיבֵר – הוֹלְכִין אַחֵר רֹב אוֹכְלֵי פֶת קִיבֵר.**

ט **מִצָּא בַּהּ בֶּשָׂר – הוֹלְכִין אַחֵר רֹב הַטְּבָחִים. אִם הָיָה מְבֻשָּׁל – הוֹלְכִין אַחֵר רֹב אוֹכְלֵי בֶּשָׂר מְבֻשָּׁל.**

פירוש ברטנורא

ז **אם רוב נכרים נכרי.** ומותר להאכילו וטרפות שקצים ורמשים בידים: **ואם רוב ישראל ישראל.** וחייבים להחזיר לו אבידתו כישראל. ורבותא קמ"ל, דמצאין ממון מיד ישראל שוכה בו, ולא אמרנן אוקי ממונא אחזקתיה שוכה בו עד דמייתי האיך ראייה שהוא ישראל: **מחצה על מחצה ישראל.** לענין נזקין, שאם שורו נגח שור של ישראל, משלם חצי נזק בלבד. ואינו משלם נזק שלם כדן שור של נכרי שנגח שור של ישראל, דבין תם בין מועד משלם נזק שלם, דמצא אמר ליה אייתי ראייה דלא ישראל אגא ושקול. ולשאר כל הדברים היו ספק, ודנין בו להחמיר. מי שהרגנו, אינו נהרג עליו. קידש אשה, צריכה גט מספק. ואינו כישראל גמור עד שיטבול לשם גירות: **אחר רוב המשלכין.** היינו אחר הנכרים ואע"פ שהן מועט. ואפילו לא היתה שם אלא נכרית אחת, היא חשודה להשליך. ואין הלכה כר' יהודה:

ח **רוב נחתומים.** אם רוב נחתומים נכרים הפת אסורה, דפת של נכרים היא משמונה עשר דבר שגורו בו ביום: **פת עיסה.** פת נקיה: **פת קיבר.** פת שאינה נקיה: **אחר רוב אוכלי פת קיבר.** אם רוב נכרים, הפת אסורה. אי נמי יש לפרש, אחר רוב נחתומין, אחר רוב אוכלי פת עיסה וכו', אם רובן חברים, הפת טהורה ואין צריך לעשר. ואם רובן עמי הארץ, הפת טמאה וצריך לעשר:

ט **הולכין אחר רוב טבחין.** אם רוב טבחין ישראל, הבשר מותר. דאין הלכה כרב דאמר בשר שנתעלם מן העין אסור. ורב מוקי מתניתין בעומד ורואה משעה שנשחט עד שנפלה, אבל לא ידע מי השוחט:

משניות מבוארות – קהת

ב א ו ר מ ש נ ה ז

ואם רובם גויים, הפת אסורה, שגזרו חכמים על פת גויים (עין עבודה זרה, ב. ו – שם הבאנו, שאמנם בפת נחתום התירו, אבל בעל "תוספות יום טוב" כותב, שממשנתנו מוכח, שבמי רבי יהודה הנשיא, מסדר המשנה, עדיין לא התירו פת נחתום). **ואם היתה פת עסה – פת נקיה, הולכים אחר רוב אוכלי פת עסה – ואם רובם גויים, הפת אסורה; יש מפרשים, שאין הנחתומים עושים פת עסה, אלא הרגילים בה אופים אותה בביתם, ולפיכך אין הולכים בה אחר רוב נחתומים אלא אחר רוב האוכלים (הרא"ש; "תוספות יום טוב").** **רבי יהודה אוֹמֵר: אם היתה פת קיבר – פת שאינה נקיה, שרובה סובים, הולכין אחר רוב אוכלי פת קיבר – ואם רובם גויים, הפת אסורה; אף בפת קיבר מבואר במפרשים (הרא"ש; "תוספות יום טוב"), שלדעת רבי יהודה אין הנחתומים עושים אותה, אלא הרגילים לאכלה אופים אותה בעצמם.**

הרב מברטנורא מביא (לפי הרמב"ם) פירוש שני על משנתנו, שאין מדובר בה באיסור פת גויים אלא בחשש מעשר וטומאה, שאם רוב הנחתומים או רוב אוכלי פת עיסה וכו' הם חברים, הפת טהורה, ואין צריך לעשר; ואם רובם עמי הארץ, הפת טמאה וצריך לעשר.

ב א ו ר מ ש נ ה ט

מִצָּא בַּהּ בֶּשָׂר – בעיר שישאל ונכרים דרים בה, הולכין אחר רוב הטְבָחִים – המוכרים בשר חי, שאם רובם גויים, הבשר אסור; ואם רובם ישראל, הבשר מותר. בגמרא (חולין צ"ה א), מבואר, שלדעת רב הסובר: בשר שנתעלם מן העין אסור, מדובר במשנתנו ככגון שעמד וראה כשנפל הבשר מידו של אחד הטבחים ואינו ידוע מי הוא (עין ברטנורא, שםפרש, שאין הלכה כרב). **אם היה מְבֻשָּׁל – שמצא בשר מבושל, הולכין אחר רוב אוכלי בֶּשָׂר מְבֻשָּׁל – שאף על פי שרוב הטבחים ישראל, אם אנשי העיר, המבשלים בשר רובם גויים, הבשר אסור, שמא בישלו גוי.**

בארנו משנתנו לפי רוב המפרשים. אבל הרמב"ם מפרש משנתנו לענין טומאה וטהרה, שאם רוב הטבחים ישראל, הבשר הוא בשר בהמה שחוטטה וטהור, ואם רוב הטבחים גויים, הרי זה בשר נבילה ומטמא. אבל לענין אכילה, בכל אופן אסור לאכלו, "לפי שהעיקר אצלנו: בשר שנתעלם מן העין אסור..." (עין "חזון נחום" שמקשה על פירוש זה).

מִצָּא בַּהּ – בעיר שישאל ונכרים דרים בה, תינוק מְשֻׁלָּף – מוטל בחוץ, ואין ידוע אם הוא ישראל או גוי: אם רוב גוים – היה רוב העיר גויים, גוי – דינו כגוי, ומותר להאכילו נבלות (גמרא כתובות טו, ב); ואם רוב יִשְׂרָאֵל – אם היה רוב העיר ישראל, יִשְׂרָאֵל – דינו כישראל, שחייבים להחזיר לו אבידתו (גמרא סט); מִחֲצָה לְמִחֲצָה – אם מחצה גויים ומחצה ישראל, יִשְׂרָאֵל – דינו כישראל לענין נזקים, שאם שורו נגח שור ישראל, והוא שור תם, אינו משלם לישראל נזק שלם כדן שור של גוי שנגח שור של ישראל, שבין תם ובין מועד משלם נזק שלם, אלא חצי נזק, שיכול לומר לגזיק: הבא ראייה שאני ישראל ואשלם לך כל הנזק (גמרא סט). אבל לשאר דברים הרי הוא ספק ישראל ספק גוי, והולכים בו לחומרה, ולא יהיה כישראל גמור לכל דבר עד שיטבול לשם גירות (רמב"ם; ברטנורא). **רבי יהודה אוֹמֵר: הולכין אחר רוב הַמְשֻׁלָּכִין – כלומר אפילו רוב העיר ישראל, הולכים אחר הגויים, שדרכם להשליך תינוקותיהם שנולדו להם בזנות; ואפילו לא היתה שם אלא גויה אחת, חשודה היא להשליך (תוספתא). ואין הלכה כרבי יהודה.**

ב א ו ר מ ש נ ה ח

מִצָּא בַּהּ מְצִיאָה – בעיר שישאל וגויים דרים בה: אם רוב גוים, אֵינוֹ צָרִיד לְהַכְרִיז – על המציאה, שהואיל ורוב העיר גויים המציאה שלו, שאם זו אבידת גוי, אינו חייב להחזירה (עין גמרא בבא קמא ק"ג, ב), ואם זו אבידת ישראל, הרי ודאי נתייאש ממנה, מפני שהוא אומר: גוי מצא; וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל, צָרִיד לְהַכְרִיז – ואפילו היה רוב העיר גויים, אם מצא במקום מן העיר שרוב המצויים שם ישראל, חייב להכריז, שהרי לא נתייאשו הבעלים; וכן בעיר שרובה ישראל, אם מצא מציאה במקום שרוב המצויים שם גויים, המציאה שלו, ואינו חייב להכריז (עין רמב"ם הל' גזילה ואבידה יא, ו-ז); מִחֲצָה לְמִחֲצָה – היו בה מחצה גויים ומחצה ישראל, צָרִיד לְהַכְרִיז – שכן אם בא ישראל ונתן סימניה, חייב להחזיר, ואין אמרים שנתייאש (רמב"ם סט; עין "משנה אחרונה"). **מִצָּא בַּהּ פֶּת – בעיר שישאל וגויים דרים בה, הולכין אחר רוב הַנִּחְתָּוִמִין –**

י המוצא פרות בדרך, אם רב מכניסין לביתיהן – פטור; ולמכור בשוק – חייב; מחצה למחצה – דמאי. אוצר שישאל וגוים מטילין לתוכו, אם רב גוים – ודאי; ואם רב ישראל – דמאי; מחצה למחצה – ודאי; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אפילו כלם גוים, וישאל אחד מטיל לתוכו – דמאי.

פירוש ברטנורא

י אם רוב מכניסין לביתיהן פטור. מלעשר: למכור בשוק חייב. שרוב מביאין למכור בשוק מן הבית מביאין אותו, וכבר נתחייב. פירוש אחר, אם רוב מכניסין לביתיהן, פטור, לפי שהגילין לעשר קודם שיכנסו לבית כדי שיוכלו לאכול מהן. דלאחר שהכניסום לבית, מיד הוקבעו למעשר. הלכך מה שנזכר מהם בדרך פטור מן המעשר, לפי שהוא בחזקת מעושר. אבל כשמכניסין למכור, דרכו להכניסן מכל, לפי שיוכל לאכול מהן עראי, הלכך הנופל מהן אינו בחזקת מעושר: אם רוב נכרים ודאי. ר' מאיר למעמיה, דסבירא ליה אין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מן המעשר, ופירות שגדלו בקרקעות של נכרי חייבין במעשר, והנכרי פשיטא דלא עישר, הלכך ודאי טבל הן: ואם רוב ישראל דמאי. כדן פירות הנמצאים ביד עם הארץ, שצריך להפריש מהן תרומת מעשר ומעשר שני: וחכמים אומרים וכו'. חכמים סבירא להו יש קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מן המעשר. ואם לא היה ישראל מטיל לתוכו, היה הכל פטור מן המעשר. אבל בשיש ישראל אחד שמטיל לתוכו, הכל דמאי, כשבשל פירותיו של אותו ישראל, שהן חייבין. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

ספקא: ספק מן המכניסים לביתיהם הם ולא נקבעו, ספק מהמוכרים לשוק ונקבעו, ואם תאמר מהמוכרים לשוק הם, שמא עישרם כבר, מכל מקום סובר התנא של משנתנו שצריך לעשרם, משום שלדעתו אף ספק ספקא חייב בדמאי (ויש בזה מחלוקת: עיין "משנה אחרונה": "תפארת ישראל"). אוצר שישאל וגוים מטילין לתוכו – תבואה: אם רב גוים, ודאי – התבואה היא טבל ודאי, שהרי הגוי ודאי לא עישר; ואם רב ישראל, דמאי – דין התבואה כדמאי, היינו כתבואה הלקוחה מעם הארץ, שצריך להפריש ממנה תרומת מעשר ומעשר שני, אבל אינו מפרש תרומה ואינו נותן מעשר ראשון ללוי ולא מעשר עני לעני (כמו שבארנו בפתיחה למסכת דמאי): מחצה למחצה – מחצה ישראל ומחצה גוים, ודאי – התבואה כטבל ודאי שחייב בתרומה ובמעשרות: דברי רבי מאיר – הסובר, שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשר, והתבואה שגדלה בקרקעות הגוי חייבת במעשר, וכיון שהגוי ודאי לא עישר, לפיכך אם רוב גוים או אפילו מחצה למחצה, התבואה דינה כטבל ודאי. וחכמים אומרים: אפילו כלם גוים, וישאל אחד מטיל לתוכו, דמאי – התבואה דינה כדמאי: חכמים סוברים, שיש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשר, ולכן אילו לא היה ישראל מטיל לתוך האוצר, היה הכל פטור מן המעשרות, לפי שתבואת הגוי פטורה מן המעשר, אבל אם אפילו ישראל אחד מטיל לתוכו, כל התבואה דינה כדמאי משום חלקו של ישראל, שאינו בטל בחלקם של הגוים (עיין "תוספות יום טוב", מה שמקשה על משנתנו. ועיין שאר המפרשים שמתורצים קושיות).

בארנו את הרישא של משנתנו לפי הגר"א, "תפארת ישראל" ו"משנה אחרונה". אבל שאר המפרשים מבארים אותה בדרכים אחרות.

באור משנה י

המוצא פרות בדרך – שבין השדה לעיר, והרי שלא ראו פני הבית ודאי, אלא שנממרה מלאכתם למעשרות ("תפארת ישראל"); וכבר שנינו (מעשרות א, ח), שכל הפירות, משנממרה מלאכתם למעשרות, אסור לאכול מהם אפילו אכילת עראי, עד שיפריש מהם תרומה ומעשרות: "ומה דברים אמורים? במוליך לשוק (כשבדעת בעל הפירות להביאם לשוק למכירה). אבל במוליך לביתו (אם דעתו להביא את הפירות לביתו), אוכל מהם עראי עד שהוא מגיע לביתו (שארין הפירות מתחייבים במעשרות עד שיראו פני הבית); ובאה משנתנו ללמד במוצא פירות בדרך, וכגון שאין בהם סימן, והרי הם שלו: אם רב – בעלי השדות, מכניסין לביתיהן – מכניסים את הפירות מן השדה לביתיהם, פטור – מלהפריש מהם תרומות ומעשרות, אם אוכל מהם אכילת עראי, כדן המוליך לביתו, שאוכל מהם עראי עד שהוא מגיע לביתו; ולמכור בשוק – ואם הרוב מוליכים פירותיהם למכרם בשוק, שבכגון זה נקבעים הם מיד עם גמר מלאכתם, ואסור לאכול מהם אפילו אכילת עראי עד שיפרישו מהם תרומה ומעשרות, חייב – לעשר את הפירות שמצא, אפילו כשבא לאכלם אכילת עראי. ואמנם אינו חייב לעשרם ודאי, שהואיל ונקבעו למעשר, הרי אפשר שבעל הפירות כבר עישרם, אלא הואיל וספק הם, מעשרם דמאי. ולא נקטה כאן המשנה לשון "חייב" אלא משום לשון "פטור" שבפיסקה הקודמת ("משנה אחרונה"); מחצה למחצה – חציים של בעלי השדות מכניסים לביתיהם וחציים מוליכים למכור בשוק, דמאי – כלומר ספק הוא אם הפירות שמצא נפלו ממי שמוכר בשוק או ממי שמכניס לביתו (לשון "דמאי" חושאל כאן במשמע "ספק", ולא כפירושו בכל מקום שהפירות הם דמאי כדן פירות הלקוחים מעם הארץ). ולפיכך אם רוצה לאכלם אפילו אכילת עראי, צריך לעשרם מספק, כדן דמאי. ואף על פי שיש כאן ספק

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שני עמוד ב

- 11 לומר שלא באתי ולא נתייחדתי עימה. ולכן אינו נאמן לערער על
- 12 הגט, וכל שכן שבית דין לא יערערו. ומדברי רב משמע, שאם לא
- 13 האמינה, יש לחוש שמא נתייחדה, ומדוע הכשיר רבא הגט שבא
- 14 לפניו. איכסוף – נכלם רבא. לטוף אינלאי מילתא – התברר הדבר
- 15 דאירוסה הואי שעדיין לא נשאה, אמר רבא אם אמרו בנשואה שיש
- 16 לחוש שמא הבעל התייחד עימה לפי שחביבה עליו ומחזר
- 17 לפייה, האם יאמרו שיש לחשוש לכך גם באירוסה שעדיין לא
- 18 נתחבבה עליו, ויפה הורה רבא שאפשר לגרש באותו גט.
- 19 אמר רבא, הא – דין זה ודאי קא מיבעיא לן – ודאי יש לנו להסתפק
- 20 בו,

- 1 מוכיחה. מי לא תנן (ע"ה), הנותן גט לאשתו כשיוצא לדרך, ואמר
- 2 לה הרי זה גיטך שיחול מעכשיו אם לא באתי אליך מכאן ועד שנים
- 3 עשר חדש, אך אם אבוא בתוך הזמן, לא יחול הגט, ולבסוף מת
- 4 בתוך שנים עשר חדש והתקיים התנאי שלא בא בתוך הזמן, הדין
- 5 הוא שהרי זה גט למפרע משעת הנתינה. והיון קה – ושאלה
- 6 הגמרא (שם) וניחוש ששם פנים הבעל את אשתו בתוך הזמן
- 7 והתייחד עימה, ואמר רבה בר רב הונא (שם) ליישב מדוע אין
- 8 חוששים לכך, הכי אמר רבא אמר מרי משמיה דרב שהמשנה שם
- 9 עוסקת באומר הבעל בבית דין בשעת מסירת הגט, נאמנת עלי
- 10 האשה שאם אבוא לערער על הגט שהוא גט ישן, תהא נאמנת

רש"י

דף פה עמוד א. ושמואל אמר לפקח עליו את הגל. קאמר דאם רוב ישראל אבל במחצה על מחצה לא וכ"ש ברוב כותים: אינו כן. דאמר אפילו ברוב כותים מפקחין: למאי הילכתא. הוי כותי אליבא דשמואל כיון דאמר מפקחין עליו כל-שכן דמצוה להחיותו ולמאי הילכתא הוי כותי: להאכילו נבילות. עד שיגדל ויקבל עליו גירות: אם רוב ישראל ישראל למאי הילכתא. הוי ישראל ברוב ישראל טפי ממחצה על מחצה אי שלא להאכילו נבילות במחצה על מחצה לא ספינן ליה: לזקין. שור של ישראל שנגח של כותי פטור ושור של כותי שנגח של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם ושל ישראל שנגח של ישראל תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם: אי נימא דנגחיה תורא דידן לתורא דידה. וקאמרין דמחייבין ליה לשלומי: נייתי ראייה. דישאל הוא ונשקול וכל זמן שלא טבל בבית דין לשם גירות לא מצינן לישאל לחיובי לשלומי: פלגא. משלם כישראל אידך פלגא ספק הוא וזה תובעו נזק שלם כדין כותי אמר ליה אייתי ראייה דלאו ישראל אנא ושקול: מאי קאמר. כל הני ספיקי דקתני מאי אתו לאשמועין:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פה עמוד א. ושמואל אמר, מה ששינוי שאם רובם ישראל דינו כישראל, לענין לפקח עליו את הגל בשבת נאמר, חוששים שמא ישראל הוא ומחללים את השבת להצלתו. אבל במחצה על מחצה, וכל-שכן אם רובם נכרים, אין מפקחים. הרי, ששמואל סובר בפיקוח נפש שהולכים אחר הרוב.

מתרצת הגמרא: כי איתמר דשמואל ארישא איתמר - דברי שמואל נשנו על הרישא של המשנה. ששינוי שאם רוב כותיים דינו ככותי, על כך אמר שמואל ולענין פקוח נפש אינו כן, אלא אפילו ברוב כותים מפקחים לפי שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.

מבררת הגמרא: לפי שמואל, שאפילו ברוב כותים דינו כישראל ומפקחים, כשנאמר במשנה שאם רוב כותיים דינו ככותי, למאי הילכתא - לגבי איזה דין נאמר כן. משיבה הגמרא: אמר רב פפא, דינו ככותי לענין שמותר להאכילו נבילות בידיים עד שיגדל ויתגיר.

הגמרא מבררת את החידוש בדיון השני שבמשנה: אם רוב ישראל, ישראל, למאי הילכתא - לאיזה ענין דינו כישראל יותר מהנמצא בעיר שמחצה ישראל ומחצה נכרים. משיבה הגמרא: לענין להחיותו לו אבידתו, שרק ברוב ישראל מחזירים לו אבידתו, ולא במחצה על מחצה.

הגמרא מבארת את החידוש בסיפא של המשנה: מחצה על מחצה ישראל, למאי הילכתא. משיבה הגמרא: אמר ריש לקיש, דינו כישראל לגבי דיני נזקין. שדיני נזיקין חלוקים בין ישראל לנכרי, וכפי ששינוי (ב"ק לז:) שור של ישראל שנגח של נכרי פטור, ושור של נכרי שנגח של ישראל בין תם ובין מועד משלם נזק שלם, ושל ישראל שנגח של ישראל, תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם. מבררת הגמרא: הויכ דמי - באיזה אופן נאמר שדינו כישראל. אי נימא, דנגחיה תורא דידן לתורא דידה - ששור של ישראל נגח שורו של הנמצא בעיר שיש בה מחצה על מחצה, מדוע דינו כישראל לשלם לו, הרי הוא ספק, ונייתי ראייה שישאל הוא ונשקול. מבארת הגמרא: לא צריכא, אלא באופן דנגחיה תורא דידה לתורא דידן - שנגח שורו התם של הנמצא בעיר מחצה על מחצה את שורו של ישראל, ותבעו ישראל לשלם לו נזק שלם כדין שור של נכרי שנגח של ישראל. לפיכך, פלגא - חצי נזק יהיב ליה כדין שור תם של ישראל שהזיק, שזה הוא חייב בכל אופן. ובאידך פלגא - חצי נזק הנוסף, נימא ליה - יאמר המזיק לניזק, הרי יתכן שישאל אני ופטור, אייתי - הבא אתה ראייה דלאו ישראל אנא ושקול את החצי הנוסף כדין שור של נכרי שהזיק. שנינו במשנה: מי שנפל עליו מפולת וכו', ספק הוא שם ספק אינו שם, ספק חי ספק מת, ספק כותי ספק ישראל, מפקחין עליו את הגל. הגמרא מבררת: מאי קאמר - מדוע נקט התנא את כל הספקות הללו. מבארת הגמרא: לא מיבעיא קאמר - התנא נקט את כל הספקות בדרך 'אין צריך לומר'. לא מיבעיא באופן שאין הספק אלא אם הוא שם ספק אינו שם, שברור לנו דאי איתיה - שאם הוא נמצא שם חי הוא, דבדאי מפקחין. אלא אפילו באופן שגם אם הוא שם עדיין ספק חי הוא ספק מת, מפקחין. ולא מיבעיא באופן שהספק חי ספק מת דישאל - באיש ישראל, אלא אפילו אם ספק כותי הוא ספק ישראל, מפקחין.

[נוסח המברק לקראת יום ההילולא יו"ד שבט, ה'תשל"ב]

התועדויות בחיות ואור ושתפעלנה בכל השנה וכפרשתנו ביד רמה ובשירה ובשיר.

בברכה.

1 או שְׁמָצֵאוּ בֵּין בְּלִיז הנמצאים בביתו, כל שיש בו סימן מובהק,
2 אִפְּלִילוּ אִם מִצָּאוּ לִמֶּנּוּ מְרוּבָה, בְּשֶׁר.
3 לעיל הביאה הגמרא מחלוקת מהו שיעור לאלתר. הגמרא מביאה
4 מחלוקת אמוראים הלכה כמי:
5 אִתְּמַר, רַב יְהוּדָה אָמַר בֶּשֶׁם שְׁמוּאֵל, הִלְכָה שלא לתור היינו כל שְׁלָא
6 שְׁעָה אֲדָם שָׁם בִּמְקוֹם שֶׁעֲבַר הַשְּׁלִיחַ עִם הַגֵּט, והיינו כיש אומרים.
7 ואילו רַבָּה בִּרְבִּי בַר הִנָּה אָמַר בֶּשֶׁם רַב יִצְחָק בִּרְ שְׁמוּאֵל, הִלְכָה
8 שלא לתור רַבָּה בִּרְבִּי בַר שְׁלָא עֲבָר אֲדָם שָׁם בִּמְקוֹם שֶׁעֲבַר הַשְּׁלִיחַ, והיינו
9 כרבי שמעון בן אלעזר.
10 מקשה הגמרא, מדוע אומר כל אחד מהו לאלתר, לִימָא מַר –
11 שיאמר רב יהודה, הִלְכָה בְּמַר – כיש אומרים, וְיַר – ורבה בר בר
12 חנה, יאמר שֶׁהִלְכָה בְּמַר – כרבי שמעון בן אלעזר. מתרצת
13 הגמרא, שלא נקטו שמות התנאים, מִשּׁוּם דְּאִפְּבִי לְהוּ – שיש
14 תנאים שהחליפו שמות התנאים בברייתא, ואם יאמרו הלכה
15 כתנא זה לא יהיה ידוע לפי איזה גירסא היא, ולכן אמרו זאת
16 בפירושו:
17 שנינו במשנה, שאם מִצָּאוּ לִגֵּט בְּחִפְסָה או בְּדִלּוּסְקָמָא וכו' כשר:
18 שואלת הגמרא, מַאי חִפְסָה. משיבה הגמרא, אָמַר רַבָּה בִּרְ בִּרְ
19 חֲנָה, חֲסֵת קָמָנָה – נאד קטן. שואלת הגמרא, מַאי דִּלּוּסְקָמָא.
20 ומשיבה, מְלִיקָא דְּסָבִי – שק שהזקנים שומרים בו חפציהם:

משנה

21 משנתנינו מבארט שלחיה המביא גט ממדינת הים, אין צריך
22 לחשוש שמא מת הבעל ובטלה שליחותו, אלא מעמידים הבעל
23 בחזקת חי. ואגב זה מבארט עוד אופנים בהם אין לחוש שמא מת.
24 שלחיה המביא גט ממדינת הים, והניחו לבעל זָקֵן או חוֹלָה, אינו
25 חושש שמא מת ובטלה שליחותו מחמת שהמשלח אינו יכול
26 לגרש, אלא נותן לָהּ הגט בְּחֻזְקַת שְׁהוּא – הבעל, קִיָּם, שמעמידים
27 אותו בחזקת חי. וכן, בַּת יִשְׂרָאֵל הַנְּשׁוּאָה לְבָתָּה, שאוכלת בתרומה
28 בזמן שנשואה לו, ואין לה בנים ממנו, וְהִלֵּךְ בְּעֻלָּה לְמִדֵּינַת הָיִם,
29 ואינה יודעת אם הוא חי, אינה חוששת שמא מת, אלא אוֹבְבֵלָת
30 בְּתִרְוּכָה בְּחֻזְקַת שְׁהוּא – בעלה קִיָּם.
31 וכן, הַשּׁוֹלֵחַ קֶרֶבֶן חֲמָאָתוֹ מִמִּדֵּינַת הָיִם, שאין להקריבו אלא אם
32 השולח חי, אין חוששים שמא מת, אלא מְקַרְבִּין אוֹתָהּ – את
33 החטאת בְּחֻזְקַת שְׁהוּא – השולח קִיָּם:

גמרא

34 שנינו במשנה, ששלחיה המביא גט והניח את הבעל זקן, מעמידים
35 אותו בחזקת חי. הגמרא מבארט באיזה אופן חוששים שמא מת:
36 אָמַר רַבָּא, לֹא שָׁנוּ שְׁמוּסֵר הַשְּׁלִיחַ אֶת הַגֵּט לֵאשֶׁה בַּחֲזָקָה שֶׁבִּעֲלָה
37 חֵי, אֲלָא אִם הִנִּיחוּ זָקֵן שֶׁעֲבַר גִּיל שְׁשִׁים אֶךְ שְׁלָא הִיָּע עֵדִין
38 לְגִבּוּרִית – שמונים שנה, וְחוֹלָה, משום שְׁרֹב חוֹלִים עוֹמְדִים לְחַיִּים,
39 אֲבָל אִם הִנִּיחוּ זָקֵן שְׁהִיָּע לְגִבּוּרִית – שמונים ואחת שנה, וְחוֹלָה
40 שהוא גוֹסֵס, כִּיּוֹן שְׁרֹב גּוֹסְסִין עוֹמְדִים לְמִיתָה, לֹא – נעמידנו
41 בחזקת שהוא קיים.
42 מקשה הגמרא, אִתְּבִיָּה אֲבִי לְרַבָּא, שנינו בברייתא, שלחיה המביא
43 גט ממדינת הים, והניחו לבעל זָקֵן, אִפְּלִילוּ הִיָּה בֵּן מֵאָה שָׁנָה, נִתֵּן
44 לָהּ הַגֵּט בְּחֻזְקַת שְׁהוּא – הבעל קִיָּם, ולא כרבה האומר עד שמונים
45 שנה. מסיקה הגמרא, תִּיּוֹבָתָא – וכן קשה לרבה.
46 הגמרא מביאה תירוץ לדברי רבא, אֲבִי בְּעִית אִמָּא – ואם תרצה
47 לומר, שבהגיע לשמונים יש לחוש שמא מת, מכל מקום כשעבר
48 זמן זה, והגיע לתשעים או למאה שנה, אין לחוש שמא מת, שִׁבְיָן
49 דְּאִיִּלִּיג – נחלק מדרך שאר בני אדם, שרגילים למות מוקדם יותר,
50 אִפְּלִיג – ושוב אין לחוש שמא מת. ואפילו עבר זמן רב ממשלחו.
51 הגמרא מקשה סתירה מברייתא על דין זה שבמשנה: רַבִּי לִיָּה –
52 הקשה לו אֲבִי לְרַבָּה, תָּנִן, שלחיה המביא גט ממדינת הים והניחו
53 לבעל זָקֵן או חוֹלָה, אינו חושש שמא מת, אלא נותן לָהּ הַגֵּט בְּחֻזְקַת
54 שְׁהוּא – הבעל קִיָּם. ורַמְיָנָהוּ – ואקשה, ששנינו בברייתא, בת

57 ישראל הנשואה לכהן ואין לה בנים, וירא שלא ימות פתאום,
58 ותיזקק אשתו לחליצה, נותן לה גט כשהוא בריא, ואומר לה, הֲרִי
59 זֶה גִּטְךָ, אֶךְ הַגִּירוּשִׁין יִחוּלוּ שְׁעָה אַחַת קוֹדֶם לְמִיתָתוֹ, אִסּוּרָה
60 לְאִכּוּל בְּתִרְוּכָה מִיָּד, שְׁמָא יָמוּת בְּעוֹד שְׁעָה, ונמצא שגררשה היא
61 מעכשיו, ואסורה לאכול בתרומה. הרי שחוששים שמא ימות,
62 ומדוע במשנתנינו אין חוששים שמא מת.
63 מתרצת הגמרא, אָמַר לִיָּה רַבָּה לֵאבִי, תִּרְוּכָה אֲנִיָּין קָא רְמִית –
64 וכי אתה מקשה מתרומה על גיטין, הרי בְּתִרְוּכָה אֲפָשָׁר לָהּ בְּלֹא
65 זֶה, שיכולה לאכול חולין, ולכן יש להחמיר שמא ימות בעוד שעה,
66 אֶךְ גֵּט לֹא אֲפָשָׁר לְהַחמִיר וּלְחַשׁוֹשׁ לָכֶךְ, שאם נחוש לא יוכל אדם
67 לשלוח גט לאשתו ממדינת הים, וישארו עגונות.
68 מקשה הגמרא, אמנם חלקת בין תרומה לגט, אֶךְ וְרַבִּי תִרְוּכָה
69 אֲתִרְוּכָה – אקשה סתירה מתרומה לתרומה, שבמשנתנינו תָּנִן, בַּת
70 יִשְׂרָאֵל הַנְּשׁוּאָה לְבָתָּה, שאוכלת בתרומה כשנשואה לו וְהִלֵּךְ בְּעֻלָּה
71 לְמִדֵּינַת הָיִם ואינה יודעת אם הוא חי, אינה חוששת שמא מת,
72 אלא אוֹבְבֵלָת בְּתִרְוּכָה בְּחֻזְקַת שְׁהוּא – בעלה קִיָּם. ורַמְיָנָהוּ –
73 ואקשה סתירה מהברייתא, ששנינו, בת ישראל הנשואה לכהן
74 ואין לה בנים, וירא שלא ימות פתאום, ותיזקק אשתו לחליצה,
75 ונותן לה גט כשהוא בריא, ואומר לה, הֲרִי זֶה גִּטְךָ אֶךְ לֹא יִחוּלוּ
76 הגירושין כעת, אלא שְׁעָה אַחַת קוֹדֶם מִיתָתוֹ, אִסּוּרָה לְאִכּוּל
77 בְּתִרְוּכָה מִיָּד שְׁמָא יָמוּת בְּעוֹד שְׁעָה, ונמצא שהיא גרושה מעכשיו
78 ואסורה לאכול בתרומה. הרי שחוששים שמא ימות, ומדוע
79 במשנתנינו אין חוששים שמא מת.
80 מתרצת הגמרא, אָמַר רַב אֲדָא בְּרִיָּה דְּרַב יִצְחָק, באמת מעמידים
81 אותו בחזקת חי, אֶךְ שְׁאֵנִי הָתָם – שונה שם הברייתא שמדברת
82 במגרשה שעה אחת קודם מיתתו, שְׁתֵּרִי אִסּוּרָה עֲלֵיו כִּבְר מַחֲיִים
83 שְׁעָה אַחַת קוֹדֶם מִיתָתוֹ, ואף טרם שמת נאסרת בתרומה, ואין
84 האיסור לאכול בתרומה סותר את חזקת החי שלו, אֶךְ בַּמִּשְׁנָתִינוּ
85 שאינה נאסרת אלא אם מת, מעמידים אותו בחזקת חי, ומותרת
86 לאכול בתרומה.
87 מקשה הגמרא, מְתִקְפָה לָהּ רַב פִּפְסָא, הלא אם נתן לה גט שיחול
88 שעה אחת קודם מיתתו, מה שנאסרת בתרומה הוא מחשש שמא
89 ימות הבעל, וּמִפְּאִי דְּאִיָּהוּ מִיָּתָה בְּרִיָּשָׁא – מאין שהוא ימות ראשון
90 ותיאסר באכילת תרומה שעה אחת קודם מיתתו, דִּלְמָא אִיָּה
91 מִיָּתָה בְּרִיָּשָׁא – שמא היא תמות ראשונה ולעולם לא תיאסר
92 בתרומה, ועל כרחך שהטעם שנאסרת הוא מחשש שמא ימות
93 בעלה בחילה, הרי שחוששים למיתה.
94 ולכן דוחה הגמרא את תירוצו של רב אדא בריה דרב יצחק,
95 ומתרצת תירוץ אחר: אֲלָא אָמַר אֲבִי, לֹא קָשְׁיָא, הָא – הברייתא,
96 רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּלֹא חִיָּישׁ לְמִיתָה – שאינו חושש לשמא ימות, וְהָא
97 – המשנה, רַבִּי יְהוּדָה הִיא דְּחִיָּישׁ לְמִיתָה – שחושש לשמא ימות.
98 ומצינו שנחלקו בה, דָּתָנָה, הִלּוּקָה מֵאָה לוגין וִין מִבֵּין הַבּוֹתִים
99 שגירי אמת הם וקרקע שבבעלותם נשארת בקדושת ארץ ישראל,
100 והיה זה קודם שגורו על יינם, וחשודים שלא להפריש תרומות
101 ומעשרות, ורוצה לשתות היין אֶךְ אֵין לוֹ כֹּלִי לְהַפְרִישׁ לְתוֹכּוֹ את
102 התרומות והמעשרות, אוֹמַר, שְׁנִי לוגין שְׁאֵנִי עֵתִיד לְהַפְרִישׁ
103 כשיזדמן לי כלי, הֲרִי תִן תִּרְוּכָה גְדוּלָה, עֲשֵׂהָ שְׁאֵנִי עֵתִיד לְהַפְרִישׁ,
104 הֲרִי תִן מְעִשֶׁר רֵאשׁוֹן, תִּשְׁעָה שְׁאֵנִי עֵתִיד לְהַפְרִישׁ, הֲרִי תִן מְעִשֶׁר
105 שֵׁנִי, וּמִיָּחֵל – מחלל קדושת מעשר שני על מעות, וְשׁוֹתָהּ אֶת הַיֵּין
106 מִיָּד, רַבִּי מֵאִיר. אֶךְ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי שְׁמֻעֲזָן אוֹסְרִין
107 לעשות כך, שסוברים שיש לחוש שתישבר החבית ולא יתקיים
108 תנאו, ונמצא שותה טבל, ורבי מאיר אינו חושש. ואף כאן נחלקו
109 המשנה והברייתא אם יש לחוש שמא ימות הבעל, לתנא של
110 המשנה אין לחוש, ולכן נותן לה הגט בחזקת שהוא חי, והתנא של
111 הברייתא חושש, ולכן אוסר לה לאכול בתרומה שמא ימות הבעל
112 תוך שעה, וכבר מעכשיו גרושה היא ואסורה בתרומה.
113 הגמרא מתרצת תירוץ נוסף ליישב סתירה המשנה והברייתא. רַבָּא
114 אָמַר,

1 בין כליו – בביתו. ליטא – רב יהודה: הלכה כיש אומרים, ולימא רבה: הלכה כרבי
2 שמעון. למה חזרו להוכיח את הדברים ולפרש? ומשני: משום דאפכי להו – אית תנאי
3 דמפכי דרבי שמעון ליש אומרים ויש אומרים לרבי שמעון, הלכך אם לא הוכירו אלא
4 שם החבמים – לא היו ידעי אזייתא מרבי לישני קיימי. חמת = בולזול"א בלע"ז, והיא
5 של עור. פליקא = טשק"א בלע"ז.

6 **משנה** נותנו לה בחוקת שהוא קיים – ולא
7 חישינן שמא מת ובטל שליחותו. ומדאורייתא
8 נפקא לן ב"הכל שוחטין" (חולין יב). העמוד דבר
9 על חוקתו. מקריבין אותה – ולא חישינן שמא
10 מתו בעליה ולמיתה אולא. **גמרא** לגבורות –
11 שמונים שנה, לישנא דקרא (תהלים צ). וחולה
12 – "או חולה" דמתניתין – דוקא חולה, ולא
13 גוסס. כיון דאפילי – משאר דרך כל הארץ,
14 שזאריך ימים עד מאה שנה. אפילי – ואינו
15 כשאר האדם להיות קרוב למות. אבל בן
16 שמונים ואחת או יותר, עד תשעים – קרוב
17 למות הוא. אסורה לאכול – בת ישראל
18 הנשואה לכהן שאוכלת בשבילו – אסורה מיד,
19 דכל שעתא חישינן. עכשיו ימות. אלמא:
20 חישינן למיתה. תרומה אפשר – להיות נזירות
21 בחולין. גט לא אפשר – למיחש למיתה, דאי
22 חישה – אין לך שולח גט לאשה, ודן עגונות.
23 שאני התם שהרי אסרה שעה אחת קודם
24 למיתתו – לעולם לא חישינן למיתה. ושאיני
25 הבא, שהרי אסרה מחיים שעה אחת קודם
26 מיתתו, וכל שעתא איכא לספקי בהדיא שעתא
27 שעתידה ליאסר. ושטינא דדוקא הוא. והיינו
28 דפריך ליה: ואי לאו דחישינן למיתה – ממאי
29 דהוי גיטא, דלעולם הוא מייתא ברישא ונאסרה
30 מחיים? דלמא היא מייתא ברישא, ולא יבא
31 לכלל גט לעולם! אלא אפשר אבי – האי תנא
32 ודאי חייה למיתה, ולא קשיא: מתניתין דהבא
33 – רבי מאיר היא, דלא חייה לבקיעת הנדה.
34 אסרין – שמא יבקע הנדה.

שמא

1 **או שפצצאו בין כליו, אפילו לזמן מרובה – ב"ש.**
2 **איתמר:** רב יהודה אמר שמואל, הלכה: שלא שהה
3 אדם שם. רבה בר בר חנה אמר רב יצחק בר שמואל,
4 הלכה: שלא עבר אדם שם. לימא מר הלכה כמר,
5 ומר הלכה כמר! – משום דאפכי להו. "מצצאו בחפיסה
6 או בדלוסקמא". מאי חפיסה? אמר רבה בר בר חנה:
7 חמת קמנה. מאי דלוסקמא? טליקא דסבי. **משנה**
8 **המביא גט, והניחו זקן או חולה – נותן לה בחוקת**
9 **שהוא קיים. בת ישראל הנשואה לכהן, והלך בעלה**
10 **למדינת תים – אוכלת בתרומה בחוקת שהוא קיים.**
11 **השולח חמאתו למדינת תים – מקריבין אותה בחוקת**
12 **שהוא קיים. גמרא אמר רבא:** לא שנו אלא זקן שלא
13 הגיע לגבורות, וחולה – שרוב חוליו לחיים, אבל זקן
14 שהגיע לגבורות, וגוסס, שרוב גוססין למיתה – לא.
15 **איתביה אבי:** המביא גט והניחו זקן, אפילו בן מאה
16 שנה – נותן לה בחוקת שהוא קיים? תיבכתא. ואי
17 בעית אימא: ביון דאפילי – אפיליג. רמי ליה אבי
18 לרבה, תנן: המביא גט, והניחו זקן או חולה – נותן
19 לה בחוקת שהוא קיים; ורמינהו: "הרי זה גיטף שעה
20 אחת קודם למיתתו" – אסורה לאכול בתרומה מיד!
21 – אמר ליה: תרומה אגזיין קא רמי? תרומה אפשר,
22 גט לא אפשר. ורמי תרומה איתרומה; תנן: בת ישראל
23 הנשואה לכהן, והלך בעלה למדינת תים – אוכלת
24 בתרומה בחוקת שהוא קיים; ורמינהו: "הרי זה גיטף
25 שעה אחת קודם מיתתו" – אסורה לאכול בתרומה מיד!
26 שני התם, שהרי אסרה קודם מיתתו. מתקיף לה רב פפא: מפאי דאיהו
27 מיית ברישא? דלמא איה מייתא ברישא! אלא אמר אבי, לא קשיא: הא – רבי מאיר דלא
28 חייש למיתה, הא – רבי יהודה דחייש למיתה; דתנן: הלוקח יין מבין הכפותים, שני
29 לזוג שני עתיד להפריש הרי הן תרומה, עשרה מעשר ראשון, תשעה מעשר שני, ומיחל
30 ושותה מיד, דברי רבי מאיר, רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אסרין. רבא אמר:

שמא

1 **או שמצאו בין כליו – פירוש:** בביתו. אף על גב דרבי שמעון בביתו, ואם היא נמצאת
2 בקרקע – היה לחוש ליוסף בן שמעון אחר, אבל בין כליו – ליכא למיחש שמא הביאו
3 אחר אלא הוא. **מצאו** בחפיסה או בדלוסקמא ומכירו כשר – כשמצאו הוא עצמו איירי,
4 מדמסבין אהברתו. ואף על גב דלא צורבא מדברין הוא – נאמן, במינן, דאי בעי אמר: לא
5 אבדתי. דכולי עלמא אית להו טביעות עינא,
6 כדפירשו לעיל. ומכירו – אחפיסה ואדלוסקמא
7 קאי, ואף על פי שאינו מכיר את הגט. דאי מכיר
8 את הגט – למה לי שמצאו בחפיסה? ואם תאמר:
9 וניחוש לשאלה, כדאמרין בפרק בתרא דיבמות
10 (קכב.) ויש לומר: דקים ליה בנפשיה שלא
11 השאילה לשום אדם. אי נמי: בידע שבחפיסה או
12 בדלוסקמא איבדו. ומכל מקום צריך שיהא מכיר
13 חפיסה או דלוסקמא בטביעות עינא, דמה שיועד
14 שבחפיסה או בדלוסקמא איבדו – אין זה סימן.
15 והא דתנן בפרק קמא דבבא מציעא (כא.) מצא
16 בחפיסה או בדלוסקמא תכריך של שטרות או
17 אגודה של שטרות כו' – התם מיירי שנתן סימן
18 בחפיסה או בדלוסקמא עצמו, ועל ידו מחזיר לו
19 מה שבתוכו, ולא חישינן לשאלה לענין ממוק.
20 אבל מה שאומר שאבדה בדלוסקמא – לא הוי
21 סימן, דדרך להניח שטרות בדלוסקמא, כדתניא
22 בתוספתא: עשר דלוסקמאות שטרות מסרתי לך.
23 ואפילו הוי סימן – סימן מובהק להחזיר הגט לא
24 הוי. והא דאמר ב"אלו מציאות" (בבא מציעא
25 כחא.) הוא אומר בחפיסה והיא אומרת בחפיסה
26 – יתן לו, מדידע ידיעה דכל דאית ליה בחפיסה
27 מנה ליה. אפילו תימצא לומר דינתן לו לגרש בו
28 קאמר – לא משום דחשיב סימן מובהק. דהתם
29 מיירי בשלא דחזוק יוסף בן שמעון אחר, ואותו
30 הגט ודאי נכתב לשמו, אלא שאין ידוע אם נפל מן
31 הבעל או מן האשה. אי נמי ומכירו – פירוש: או
32 מכירו. ויש ספרים דגרסי בהדיא "או מכירו". והכי
33 פירוש: מצאו בחפיסה או בדלוסקמא, וידוע
34 שהוא שלו, וגם שבתוכה איבדו, אף על פי שאינו
35 מכיר הגט. או מכירו – שמכיר הגט אפילו בלא
36 חפיסה. ויש ספרים דגרסי: אם מכירו, הכי פירוש:
37 מצאו בחפיסה, וידוע שלא בתוכה איבדו, ואינו
38 שלו, ואפילו הכי: אם מכירו – כשר. ולרבותא נקט
39 מצאו בחפיסה, אי נמי: דוקא אם מכירו כשר,
40 אבל מה שהוא יודע שבחפיסה או בדלוסקמא
41 איבדו – אינו מועיל. ולספרים דגרסי "ומכירו –
42 מצי לפרש כמו "אם מכירו". **והניחו** זקן או
43 חולה כו' – תימה: דבפרק "המפקיד" (בבא מציעא
44 לט.) גבי ההיא סבתא דאיתבאי אידי חזא
45 ברתא. אמרינן: דלמא שכיבא סבתא, דלמא
46 שכיבא ברתא ואומר רבינו יצחק: דלענין יומי החמירו טפי למיחש, כדאמר נמי התם: לא שניא עבד עיטרא לא שניא לא עבד – חישינן, ו"בחוקת הבתים" (בבא בתרא כט.) מפלגינן בין
47 עבד עיטרא ללא עבד, דאמר: עיטרא קלא אית לה. ועוד: דבשבותי חישינן טפי למיתה. **תרומה** אפשר – תימה: וכי לא היה יודע המתיר מתניתין דתרומה, ואיכא לאקשוי תרומה
48 אתרומה כדבסמוך? ויש לומר: דכן דרך התלמוד, שאינו חושש, אלא מתיר קשיא שמקשה לו. **שאני** התם שהרי אסרה עליו שעה אחת מחיים – פירוש: הלך בעלה למדינת תים אוכלת
49 בתרומה, דהעמוד בעלה בחוקת די. אבל הבא, אפילו נעמידנו בחוקת די – אסרה מחיים. ופריך: דלמא אידי מייתא ברישא, ולא תאסר מחיים.
50 **הא** רבי מאיר דלא חייה למיתה כו' – השתא דמדימה שמא מת לשמא ימות – לא לגבור מדימה. דהא רבי מאיר דמוק מתניתין כותיה ולא חייה לשמא מת אפילו לזמן מרובה, חייה לשמא
51 ימות לזמן מרובה. דתנן בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כו.א.) ארבעה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות, ומתו הנשואים את האחיות – הרי אלו חולצות ולא מתיבמות. ומפרש בגמרא:
52 משום דקסבר אסור לבטל מצות ניכמן, ודלמא ארמייהב חד מיית אידי, וקא מבטל מצות ניכמן. והדיא משנה מוקף לה כרבי מאיר בפרק שני דיבמות (יתא.) ולקמן בפרק בתרא (פה.) נמי
53 אמר: לכלי עלמא גירות – לא שכיחא. מיתה – שכיחא. ולרבי יהודה נמי דחייש לשמא ימות לאלתר – לא חייה לשמא מת לאלתר. דאם לא כן, אשת כזו שצא בעלה מפתח ביתו – לא
54 תאכל בתרומה, ולא תאכל כי אם בשעה שרואה בעלה בפניה. אלא ודאי לא מדימה אלא שמא מת לזמן מרובה לשמא ימות לאלתר.

והא בעי סמיכה – אף על גב דסמיכה לא מעכבא, מכל מקום אין לעשות בלא סמיכה
לכתחלה. וכן פריך בפרק "התערובות" (ובחים ע"ב), אהא דחנן התם: קדישם בקדישם
– יקרב לשם מי שדוא, והא בעינא סמיכה! ומשני: בקרבן נשים. וכן בפסחים פרק "האשה"
(פ"ט, א), גבי חמשה שנתערבו עורות פסחיים ונמצא יבלת באחד מזן, דפטורין מלעשות פסח

שָׁמַא מֵת לֹא חִיִּישִׁין, שָׁמַא יָמוֹת חִיִּישִׁין. אָמַר לִיה
רַב אֲדָא בַר מִתְנֶה לְרַבָּא: וְהָא נֹדַר, דְּכִשְׁמַא יָמוֹת
הוּא, וּפְלִיגִי! אָמַר רַב יְהוּדָה מְדַסְקָרְתָּא: שְׂאֵנִי נֹדַר,
דְּאֶפְשָׁר דְּמִסָּר לִיה לְשׁוּמַר. מִתְקִיף לֶה רַב מִשְׁרָשָׁא:
עֲרִיבֵךְ עֲרִיבָא צְרִיךְ! אֱלָא אָמַר רַבָּא: שָׁמַא מֵת לֹא
חִיִּישִׁין, שָׁמַא יָמוֹת תִּנְאִי הִיא. "הַשּׁוֹלֵחַ הַטָּהוֹת
מִמְדִּירֵת הֵימָּן" וכו'. וְהָא בְּעִינָא סְמִיכָה! אָמַר רַב
יֹסֵף: בְּקָרְבָן נָשִׁים. רַב פֶּפָּא אָמַר: בְּחַטָּאת הָעוֹף.
וְצִרְכָּא: דְּאִי אֲשַׁמְעִינָן גַּם, מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשָׁר, אֲבָל
תְּרוּמָה דְּאֶפְשָׁר – אֵימָא לֹא; וְאִי אֲשַׁמְעִינָן תְּרוּמָה,
דְּזִמְנִין דְּלֹא אֶפְשָׁר, אֲבָל חַטָּאת הָעוֹף – מִסְפִּיקָא
לֹא לַעֲוֹל חוּלִין לַעֲוִירָה, צְרִיכָא. מִשְׁנֵה שְׁלִשָּׁה
דְּבָרִים אָמַר רַבִּי אֲלֶעָזָר בֶּן פְּרָטָא לְפָנֵי חֲכָמִים וְקִימוּ
אֵת דְּבָרָיו: עַל עִיר שֶׁחִקְפָה פְּרָקוֹם, וְעַל הַסְפִּינָה
הַמוֹטְרֶפֶת בָּיָם, וְעַל הַיּוֹצֵא לִידוֹן – שֶׁהֵן בְּחֻקֹּת
קִימִין; אֲבָל עִיר שֶׁכִּפְשָׁה פְּרָקוֹם, וְסָפִינָה שֶׁאֲכָרְהָ
בָּיָם, וְהַיּוֹצֵא לִיהָרָג – נֹתֵנִן עֲלֵיהֶן חֻמְרֵי חַיִּים וְחוּמְרֵי
מֵתִים, בֵּת יִשְׂרָאֵל לִכְתֹּן וּבֵת כְּהֵן לִישְׂרָאֵל – לֹא
הֹאכֵל בְּתֻרְמוֹהָ. גְּמָרָא אָמַר רַב יוֹסֵף: לֹא שָׁנוּ אֱלָא
בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֲבָל בְּבֵית דִּין שֶׁל אוֹמוֹת
הָעוֹלָם בֵּינָן דְּנִמְרִי לִיה דִּינָא לְקַטְלָא – מִקַּטְל קַטְלֵי
לִיה. – אָמַר לִיה אֲבִי: בֵּית דִּין שֶׁל אוֹמוֹת הָעוֹלָם
נָמִי, דְּמִקְבְּלֵי שׁוּחָדָא! אָמַר לִיה: כִּי שְׁקָלִי – מִקְפִּי
לְחַתּוֹם פּוֹרְסֵי שְׁנִמּוֹ, לְכַתֵּר דְּמִיתָחַם פּוֹרְסֵי שְׁנִמּוֹ,
לֹא שְׁקָלִי. מִיתִיבִי: כֹּל מְקוֹם שֶׁעֲמִידוֹ שְׁנִים וְיֹאמְרוּ
"מַעֲדִין אֲנוּ אֵת אִישׁ פְּלוֹנִי שְׁנִמְרֵי דִינוֹ בְּבֵית דִּינוֹ
שֶׁל פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עָדִיו" – הֲרִי זֶה יִתְהַרֵּג! –
דְּלִמָּא בּוֹרַח שְׂאֵנִי. הָא שְׂמַע: שְׂמַע מִבֵּית דִּין שֶׁל
יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵיוּ אוֹמְרִים "אִישׁ פְּלוֹנִי מֵת", "אִישׁ פְּלוֹנִי
נִהָרַג" – יִשְׂאוּ אֵת אִשְׁתּוֹ, מִקּוֹמְנָטְרִיסִין שֶׁל גּוֹיִם
"אִישׁ פְּלוֹנִי מֵת" "אִישׁ פְּלוֹנִי נִהָרַג" – אֵל יִשְׂאוּ
אֵת אִשְׁתּוֹ; מָא "מֵת", וּמָא "נִהָרַג"? אֱלִימָא מֵת
– מֵת מִמָּוֶשׁ, וְנִהָרַג – נִהָרַג מִמָּוֶשׁ, דְּכוּוֹתִיה גְּבִי
גּוֹיִם אֲמָאִי אֵל יִשְׂאוּ אֵת אִשְׁתּוֹ? הָא קִיַּמָּא לָן,

הפני, אף על פי שיכולים להביא ולהתנות במותר
השטח – אפילו הכי פטורין, משום דפסח לא בעי
סמיכה, ומותר פסח בעי סמיכה. ולא אמרינן יעשו
בלא סמיכה, ולכתחלה אין לעשות בלא סמיכה,
כדפרשית. וקשה: דבפרק "תמיד נשחט" (שם
ס"ב, א) אמרינן דכל הזבחים ערל וטמא משלחין
קרבתניהם, ולא קפיד אסמיכה! וליכא למימר
דסמך אבראי, דבפרק "כל הפסולין" (ובחים ל"ג, א)
מסקינן דהבן לסמיכה שחיטה דאורייתא. ואפילו
למאן דאמר ביאה במקצת לא שמה ביאה –
ליכא למימר אפשר דמעיל ידיה וסמך, דהא
בפרק "כל הפסולין" (שם) אמרינן: כל הסומך –
ראשו ורובו הוא מכניס, דכל כחו בעיניו, וליכא
לאוקמי בשף – דעוף לאו זבח הוא. ובבבזר
ומעשר נמי ליכא לאוקמי – דהא "כל הזבחים"
קאמר. ולא בקרבן נשים – משום ערלו ויש לומר:
דחבא, כיון שיכול לקיים מצות סמיכה שיביאו
הוא עצמו – אין לו לעשות בלא סמיכה. וכן בפרק
"התערובות" (שם ע"ב), יש לו תקנה ברעיה.
דחבי נמי מפליג התם גבי אשם – משום דאית ליה
תקנה ברעיה. ובפרק "האשה" נמי, כיון שהוא
ספק, דשמא פטור הוא (ד עשר חכמים תקנה,
דאי אפשר לתקן אם לא יעבור מצות סמיכה,
אבל ערל וטמא – מיידי כגון שאין לו תקנה
להתקן, כגון שמוט אחיו ממזנת מלה, דאי
אפשר לימול בשום ענין. וטמא – כגון זב ומצורע,
שאין רפואתו תלויה בעצמו. אי נמי: כגון שהיה
עובר ב"כל תאחר" אם היה ממתיק. וכן הדיא דחנן
בשקלים (פרק ז משנה ד) ומיעט לה בפרק שני
דקדושין (נ"ה, א), בהמה שנמצאת בין ירושלים
למגדל עד, וזכרים – עולות, נקבות – וזחי
שלמים. והם נמי אין תקנה אחרת לאותם
קרבתנו, אלא שיקריב בלא סמיכה. וכן יורש
שמביא קרבן אביו אף על פי שאינו סומך. ואם
תאמר: והא דבין בפרק "דע שחיטה" (בבבבזר
כ"ג, א), ושניהם מביאים חטאת אחת, ובפרק "שני
נזירים" (נזיר נ"א, ב) שמביאים קרבן אחד בתנאי,
אלמא מייית קרבן בלא סמיכה, כדי לפטור עצמו,
מאי שנא מהדיא דפרק "האשה" ויש לומר:
דדיא תקנו חכמים שמביאים קרבן אחד מספק
בלא סמיכה כדי לפטור עצמו, אבל להביא קרבן
דאי, כגון מותר הפסח – לא התירו חכמים
להביאו בלא סמיכה כדי לפטור את עצמו. ואם
תאמר: בפרק "כל הנזחות באות מצה" (מנחות
ס"ב, ב) אמרינן: השולח קרבנותיו ממדינת הים –
כחן מניף על ידו. והכי עביד הכי? והא בעי
סמיכה! ומדקתני מניף – משמע דאיידי בשלמים,
ובקרבן נשים ליכא לאוקמי – דהא תנא ליה
רישא "האשה כחן מניף על ידו, ודוחק לאוקמי
בערל וטמא!" ויש לומר: דמיידי ביורש, וכרבי
יהודה, דאמר: יורש אינו סומך. והבא דלא משני

ביורש – משום דחטאת תנן, וב"התערובות" (ובחים ע"ב), תנן: כל הזבחים – דמשמע אפילו חטאת. ואם תאמר: ערל וטמא וכל הנהו דאין ראויין לסמוך, נתי דסמיכה לא מעכבא – נימא: כל
שאינו ראו לביאה – בילה מעכבת בו! ויש לומר: מדדרשין בתורת כהנים (ויקרא טו): "וכי יסחר הזב מזוהר" – ולא מנגעו, שמע מינה דטמא משלח קרבנותיו, דבהבאת קרבן איירי. ועוד:
מדממעטין בפרק קמא דחגיגה (ד"ב, טמא מראה מ'ובאת שמח" "הבאתם שמח" כל שישנו בבאיא – ישנו בהבאה, שמע מינה דשאר קרבנות משלח. ולא דיישין שיהא ראוי לסמיכה.
אבל חטאת לא ליעול חולין לעורה – ואם תאמר: חולא חטאת העוף באה על חספק, כדאמרין בפרק בתרא דנדה (א"ע, ע) ויש לומר: דאדם עצמו בדין הוא שמביא על חספק, כדי לפטור
עצמו. אבל הכא, לשלח – אין להביא חולין לעורה מספק.

פורסי שנמג – פירש רבינו חננאל: דין גדול שלהם. וקתני – ישיאו את אשתו – מהא דקתני קומנטריסין של גוים אל ישיאו את אשתו, ורב יוסף קאמר דמקטל קטלי ליה – לא מצוי
לאקשווי, דאיכא לאוקמי לברייתא מייקמי דליחתם פורסי שנמג. ועוד אמר רבינו יצחק: דלמלא הא דגוי מסח לפי תומו שר לעדות אשה – היינו כשמעיד שכבר מת, דלא טעי
בן מת ללא מת. אבל יוצא למות לא ליהרג – לא מהזימן.

שמא מת לא חיישין – דאוקמינן אחזקה שהניחו חי. וגבי כהן שהלך למדינת הים, כיון
שלא גירשה – אינה נאסרת אלא אם כן מת. אבל זו, שנותן לה גט על מנת שיחול שעה
אחת קודם למיתתו – לשמוא ימות מיד ודאי חיישין, דלא מרע לה לחזקה בחי. והא
נוד – לדידך, דבעית לאוקמי לדברי הכל, והא נוד דהאי דאסרי ליה לשתות – משום
שמא ימות הוא, ופליג רבי מאיר, ואמר: והא
חיישין? עריבך עריבא צריך – שנאם השלח
עצמו ופיעש. ששם מת לא חיישין – ומתניתין
דברי הכל, ובריתא ד"הרי זה גיטך" – תנאי
היא, פלוגתא דרבי מאיר וחביריו. והא בעינא
סמיכה – ותניא בתורת כהנים: ידו – ולא יד
בנו, ידו – ולא יד שלוחו. בקרבן נשים – אשה
ששגגה בכרת, ושולח חטאתה. דגבי סמיכה
תניא (קדושין לו, א): "דבר אל בני ישראל וסמך"
– בני ישראל סומכין, ואין בנות ישראל
סומכות. וצריכא – למיתני תלאת בבי
במתניתין בחזקת שהוא קיים. דיימנין דלא
אפשר – שהיא עניה, וצריכה פרנסה, ותטול
תרומה בבית הגרנות. **משנה** בריקום –
"מצור" מתרגומין: בריקום (דברים כ),
המוטרפת – ועדיין לא טבעה. לידון – בדיני
נפשות. חוסרי חיים כו' – כדמפרש ואזיל, בת
ישראל לבחן – חומרי מתים. בת כהן לישראל
– חומרי חיים. ולא תאכל בתרומת אביה,
גמרא לא שנו – דיוצא ליהרג נותנין עליו
חומרי חיים. אלא בבית דין של ישראל –
שלאלתר נמך דין ומנין דחזו ליה זכותא ומחזיקין
אותו, כדאמרין ב"נגמר הדין" (סנהדרין מ"ב, ב)
הסוס רץ ומעמידו. פורסי שנמג – לשון פרסי
הוא: פסק דין. כל מקום כו' – רישא הכי איתא:
מי שנגמר דינו וברר כו', בפרק קמא דמכות
(נ"א, א). הרי זה יתרג – אלמא: שאינו ראוי
מצאו לו זכות אחרי כן, שמע מינה לא שכיחא,
ולא מספקין בהבי, **איש פלוני מת** – בבית דין
מיתת עצמו, כגון מי שלקה ושנה בבית דין
כונסין אותו לכיפה. נהרג – אחד מארבע
מיתות. וגבי גוים, מת – כמו לקמנאי חלילא
דקטיעא בר שלום במסכת עבודה זרה (י"ב, ב).
קומנטריסין – ממונין ליהרג. אמאי אל ישיאו
אשתו – הא קיימא לן בפרק בתרא דייבמות
(קכ"א, ב): גוי מסח לפי תומו – כשר לעדות
אשה! וקתני – גבי ישראל ישיאו, וקשיא לרב
יוסף, דלא ישייבי בה – שאינה תפארת להם.
דשייבי בה – כי הכא, שמתפארים שהרגו בדין.
עבידי לשקך – ולומר: נהרג, ואף על פי שלא
ראוהו אלא יוצא לידון. לא שנו – דנותנין עליו
חומרי חיים, אלא בדיני גוים דשקלי וטמרי.

דְּכָל מְסִיחַ לְפִי תוֹמוֹ הַיּוֹמִי מְהִימֵי לִיה! אֱלָא לֹאן, מֵת – יוֹצֵא לְמוֹת, נִהָרַג – יוֹצֵא
לִיהָרָג, וְקִתְנִי: בְּבֵית דִּין יִשְׂרָאֵל יִשְׂאוּ אֵת אִשְׁתּוֹ – לַעֲוֹלָם מֵת מִמָּוֶשׁ, וְנִהָרַג מִמָּוֶשׁ,
וְדִקְאָמְרָת: דְּכוּוֹתִיה גְּבִי גּוֹיִם אֲמָאִי לֹא? וְהָא קִיַּמָּא לָן דְּכָל מְסִיחַ לְפִי תוֹמוֹ הַיּוֹמִי
מְהִימֵי! הֲנִי מִיָּלִי בְּמִילָתָא דְּלֹא שְׂיִיכִי בָּהּ, אֲבָל בְּמִילָתָא דְּשְׂיִיכִי בָּהּ – עֲבָדִי לְאַחֲזִיקִי
שְׂקִירָהּ. אֵיכָא דְּאָמְרִי, אָמַר רַבִּי יוֹסֵף: לֹא שָׁנוּ אֱלָא בְּבֵית דִּין שֶׁל אוֹמוֹת הָעוֹלָם,
אֲבָל

ביורש – משום דחטאת תנן, וב"התערובות" (ובחים ע"ב), תנן: כל הזבחים – דמשמע אפילו חטאת. ואם תאמר: ערל וטמא וכל הנהו דאין ראויין לסמוך, נתי דסמיכה לא מעכבא – נימא: כל
שאינו ראו לביאה – בילה מעכבת בו! ויש לומר: מדדרשין בתורת כהנים (ויקרא טו): "וכי יסחר הזב מזוהר" – ולא מנגעו, שמע מינה דטמא משלח קרבנותיו, דבהבאת קרבן איירי. ועוד:
מדממעטין בפרק קמא דחגיגה (ד"ב, טמא מראה מ'ובאת שמח" "הבאתם שמח" כל שישנו בבאיא – ישנו בהבאה, שמע מינה דשאר קרבנות משלח. ולא דיישין שיהא ראוי לסמיכה.
אבל חטאת לא ליעול חולין לעורה – ואם תאמר: חולא חטאת העוף באה על חספק, כדאמרין בפרק בתרא דנדה (א"ע, ע) ויש לומר: דאדם עצמו בדין הוא שמביא על חספק, כדי לפטור
עצמו. אבל הכא, לשלח – אין להביא חולין לעורה מספק.

פורסי שנמג – פירש רבינו חננאל: דין גדול שלהם. וקתני – ישיאו את אשתו – מהא דקתני קומנטריסין של גוים אל ישיאו את אשתו, ורב יוסף קאמר דמקטל קטלי ליה – לא מצוי
לאקשווי, דאיכא לאוקמי לברייתא מייקמי דליחתם פורסי שנמג. ועוד אמר רבינו יצחק: דלמלא הא דגוי מסח לפי תומו שר לעדות אשה – היינו כשמעיד שכבר מת, דלא טעי
בן מת ללא מת. אבל יוצא למות לא ליהרג – לא מהזימן.

ג'טין דף כח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליים ראשון) קפא

בתרומה, וכת בָּחַן הנשואה לְיִשְׂרָאֵל שאם מת בעלה אוכלת
בתרומה, וכיון שהבעל ספק חי ספק מת לא תאכל בתְּרוּמָה
שנותנים עליהם חומרי חיים וחומרי מתים:

גמרא

שנינו במשנה, שמי שנגמר דינו למיתה, נותנים עליו חומרי חיים
וחומרי מתים. אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא שָׁנוּ שאין מחזיקים אותו כמת,
אֲלָא אם נגמר דינו למיתה בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שאפשר שמצאו
לו זכות ופטורוהו, אֲכָל אם נגמר דינו בְּבֵית דִּין שֶׁל עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים,
אין נותנים עליו חומרי חיים, שְׂבִינן דְּנָמִיר לִיה דִּינָא לְקַטְלָא, מִקְּבָל
קָטְלֵי לִיה – כיון שנגמר דינו למיתה, הורגים אותו מיד, ואין
לחשוש שמא חזרו בהם.

מקשה הגמרא, אָמַר לִיה אֲפֵי לרב יוסף, והרי בבית דין שֶׁל עוֹבְדֵי
בּוֹכְבִּים נָפִי יש לחשוש שמא לא הרגוהו, דְּקַטְלָא שְׂוִחָדָא –
שמקבלי שוחד הם, ושמא שיחדום ושחררוהו.

מתרצת הגמרא אָמַר לִיה רב יוסף לאביי, בִּי שְׂקָלִי – לוקחים הם
שוחד מִקָּמִי דְלִחְתּוּב פּוֹרְסֵי שְׂנַמְנָא – לפני שנחתם גזר הדין, אך
לְבִתְרָא דְמִיתָתָם פּוֹרְסֵי שְׂנַמְנָא, לֹא שְׂקָלִי – אינם לוקחים שוחד,
ובאופן זה יכול להעיד עליו שמת אף לקולא.

הגמרא מקשה על רב יוסף ממשנה, מִיתֵיב, שנינו במכות (ה) מי
שנגמר דינו להריגה וברח ובא לפני אותו בית דין, אין סותרין את
דינו ולדון שוב שמא טעו, אלא הורגין אותו על סמך הדין הקודם,
כָּל מָקוֹם – כל בית דין שֶׁיַּעֲמִדוּ שָׁנִים וְיֵאמְרוּ בְּפִנְיָהֶם, מַעֲדִין אָנוּ
אֵת אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לְמִיתָה בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי
וּפְלוֹנִי עָדִין, הֲרִי זֶה יִהְיֶה עַל פִּי עֲדוּתָם, ואין חוששים שמא אחר
שנגמר דינו מצאו לו זכות ופטורוהו, ומדוע במשנתנו חוששים
שמא מצאו לו זכות ופטורוהו.

מתרצת הגמרא, דְּלָמָּא בּוֹרַח שְׂאֵנִי – שונה דין בורח, שכיון שברח
ודאי לא מחפשים לו זכות, אך כשלא ברח, על אף שנגמר דינו
למיתה, יש לחוש שמא חזרו ומצאו לו זכות.

הגמרא מקשה על רב יוסף עוד קושיה מברייתא. תָּא שְׁמַע, אם עד
מעיד ששָׁמַע מִבֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׂהִידוֹ אומרים, אִישׁ פְּלוֹנִי מַת –
שעבר ג' פעמים עבירה שחייבים עליה מלקות, אם חזר ועבר,
מכניסים אותו למקום דחוק ומאכילים אותו שעורים עד שכריסו
נבקעת ומת (סנהדרין פא). או ששמע שאומרים, אִישׁ פְּלוֹנִי נִהְרַג
שנתחייב מיתת בית דין, וְיֵשְׂאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ, אך אם שמע
מִקּוֹמָנְטְרִיסִין ו-ממונים להריגה שֶׁל עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים שאומרים אִישׁ
פְּלוֹנִי מַת שהשליכוהו לבית מלא עפר, או שאומרים אִישׁ פְּלוֹנִי
נִהְרַג בבית דינם, אֵל יֵשְׂאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ על פי עדות זו.

מבררת הגמרא, מֵאֵי מַת, וּמֵאֵי נִהְרַג, אֵילִיָּמָא ו-אם נאמר שמת
הכוונה מַת מָשָׁא, וְנִהְרַג הכוונה נִהְרַג מָשָׁא, אם כן דְּבִינְתִּיהּ ו-אֲוֹתוֹ
(דבר) נָפִי עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים ששמע מהם שאותו פלוני מת או נהרג,
אֲמַאי – מדוע אֵל יֵשְׂאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ בעדות זו, הָא קִיָּמָא לָן (כיבמות
קכא) דְּכָל שְׁמַעִיד כְּמִסִּית לִפִּי תוֹמָא – שמספר בלא לדעת שסומכים
על דיבורו, אף אם הוא גוי הימוני מְהִימֵי לִיה – האמינו חכמים
לעדויות. אֲלָא לָאו על כרחך מה שמעיד ששמע שפלוני מת,
הכוונה שיוֹצֵא לְמוֹת – שנגזר דינו למיתה, ומה ששמע שפלוני
נִהְרַג, הכוונה שיוֹצֵא לִיָּהֶּה – שנגזר דינו להריגה, וְקִתְנֵי בְּרִייתָא,
שאם שמע כך בְּבֵית דִּין יִשְׂרָאֵל מחזיקים אותו כודאי מת ויֵשְׂאוּ
אֶת אִשְׁתּוֹ כאלמנה, ולא כרב יוסף שהוציא ליהרג בבית דין של
ישראל נותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים.

מתרצת הגמרא, לְעוֹלָם מדובר שמעיד ששמע שפלוני מַת מָשָׁא,
וְנִהְרַג מָשָׁא, וְדִקְאָמְרָת להקשות, שאם כן דְּבִינְתִּיהּ ו-אֲוֹתוֹ (דבר) נָפִי
עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים – כשמעיד כן בשם בית דין של עובדי כוכבים אֲמַאי
לא משיאים את אשתו, וְהָא קִיָּמָא לָן דְּכָל שְׁמַעִיד כְּמִסִּית לִפִּי תוֹמָא
אף אם גוי הוא הימוני מְהִימֵי לִיה – האמינו חכמים לדבריו, רק
קושיא. מִשּׁוּם שְׂהִיבִי – מתי האמינו חכמים לדבריו, אֵין
בְּמִלְתָּא דְלֹא שְׂיִיבִי קָה – בדבר שאין הגויים שייכים בה, כגון

שָׂמָא מַת, לֹא תִישְׁנֶן, שמעמידים אותו בחזקת חי, אך שָׂמָא מוֹת
בעתיד, תִישְׁנֶן שאין לאדם חזקה שלא ימות, ולכן במשנתנו
אוכלת בתרומה בחזקת שהוא חי, אך בברייתא אסורה לאכול
תרומה, שיש לחוש שמא ימות.

מקשה הגמרא, אָמַר לִיה רַב אֲדָא בַר מִתְנָה לְרַבָּא, מנין שהכל
מודים שיש לחשוש שמא ימות, וְהָא נֹד – והרי בלוקח נוד יין מבין
הבורת, שלרבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אסור לשתות ממנו
קודם שיפירש תרומתו ומעשרות, שמא יבקע הנוד, דְּבִשְׂמָא מוֹת
הוא – שדומה לשמא ימות, וּפְלִיגִי – ונחלקו בזה, שרבי מאיר סובר
שאינן לחוש לשמא יבקע הנוד, ואם כן אף לשמא ימות לא יחשוש.
מתרצת הגמרא, אָמַר רַב יְהוּדָה מְדַסְקִינָתָא, שְׂאֵנִי נֹד – שונה נוד,
משום דְּאִפְשָׁר דְּמִסַּר לִיה לְשׁוּמְרָא את הנוד שישמור עליו שלא
יפקע, ולכן אין רבי מאיר חושש לבקיעת הנוד, אך לאדם אין
שמירה שלא ימות, ולכן מודה הוא באדם שיש לחוש למיתה,
ואסורה לאכול בתרומה מיד.

מקשה הגמרא, מִתְקַנָּה לָהּ רַב מִשְׁרָשָׁא, מדוע נסמך על שומר,
הרי עֲרֵבִיךָ עֲרֵבָא צְרִיךְ – השומר שעבר לך שלא ישבר הנוד הוא
עצמו צריך ערב שישגיח עליו שלא יפשע בשמירתו.

מתרצת הגמרא, אֲלָא אָמַר רַבָּא, שָׂמָא מַת לדעת הכל לא תִישְׁנֶן
שמעמידים אותו בחזקת חי, אך שָׂמָא מוֹת בעתיד, תִנָּהִי הִיא –
מחלוקת תנאים היא, לרבי מאיר אין חוששים שמא ימות,
ומשנתנו לדעת הכל מותרת בתרומה, אך הברייתא היא כרבי
יהודה שחושש שמא ימות, ולכן אסורה האשה בתרומה:

שנינו במשנה, הַשּׁוֹלַח קָרֵבן חֲפָאָתוֹ מִמְּדִינַת הָיָם וְכו' מקריבין
אותה בחזקת שהוא קיים: מקשה הגמרא, מדוע מקריב את
חטאתו, וְהָא בְּעֵינָא כְּמִיכָה של בעל הקרבן על קרבנו לפני שחיטה,
ואין השליח יכול לסמוך. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב יוֹסֵף, משנתנו
עוסקת, בְּקִרְבָּנָא נָשִׁים, שאינן סומכות. הגמרא מביאה תירוץ נוסף,
רַב פִּסְאֵא אָמַר, אף בקרבן של אנשים אפשר שמדובר בְּחֲפָאָת הַעוֹף
שאניה צריכה ממיכה.

שנינו במשנתנו שלשה אופנים שמעמידים אדם בחזקת חי.
הגמרא מבארת מדוע אין משנתנו מסתפקת בדוגמא אחת:
וְצִרְיָא – והוצרכה המשנה לשנות בשלשה אופנים, דָּא אֲשַׁמְוּעִין
– שאם היה התנא משמיענו רק בשליח המביא גִּט ממדינת הים,
היינו אומרים שרק בגט הקילו להעמיד את הבעל בחזקת חי,
מִשּׁוּם דְלֹא אֲפִשֶׁר – שלא יוכל אדם לשלוח גט לאשתו ממדינת
הים, וישארו הנשים עגונות, אֲכָל אשת כהן שהלך בעלה למדינת
הים, אם נאסר אותה לאכול תְּרוּמָה, כיון אֲפִשֶׁר – לה לאכול
חולין, אֲיָמָא, שלא הקילו להעמידו בחזקת חי, לכן שנינו שגם
לענין תרומה אין חוששים שמת. וְאֵי אֲשַׁמְוּעִין – במשנה גם הדין
שמוותרת בתְּרוּמָה, היינו אומרים שדווקא בתרומה הקילו כך
משום דְּיִזְנִין ו-שפעמים דְלֹא אֲפִשֶׁר לה לאכול חולין, כגון שהיא
ענייה, לכן הקילו להעמידו בחזקת חי, אֲכָל הַשּׁוֹלַח חֲפָאָת הַעוֹף
ממדינת הים, אין להקל בזה, אלא מִסְפִּיקָא שמא מת, לא נקריב
את קרבנו, שִׁלָּא לִיעוֹל ו-לא להכניס חולין לַעוֹדָה, לכן צְרִיכָא –
הוצרכה המשנה להשמיענו את שלשת האופנים, שבכולם
מעמידים אותו בחזקת חי:

משנה

משנתנו מבארת היכן אין מעמידים אדם בחזקת חי: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים
אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן פְּרָטָא לְפָנֵי חֲכָמִים, וְקִיָּמוּ חכמים אֵת דְּבָרֵינוּ
להלכה. עַל עִיר שֶׁהִקְיָה בְּרָקוֹם שָׁצְרוּ גוֹיִים עַל הָעִיר. וְעַל הַסְפִּינָה
הַמּוֹפְרָפֶת בֵּינָם וְנוֹטָה לְהִיטְבַּע. וְעַל הַיּוֹצֵא לִידוֹן בְּדִינֵי נַפְשוֹת, אם
חייב מיתה או לא, שָׁחֵן – שכל אלו המסוכנים הם בְּחִלְקָת מִיָּמִין.
אֲכָל עִיר שֶׁבִבְשָׁתָה בְּרָקוֹם אַחַר הַמַּצוֹר, וְסָפִינָה שֶׁאֲבָהָ – שטבעה
בֵּינָם, וְהַיּוֹצֵא לִיתְרָם שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לְמִיתָה, ואין יודעים אם מתו, אין
מעמידים אותם בחזקת חיים, אלא נותנים עֲלֵיהֶן חוֹמֶר חַיִּים וְחוֹמֶר
מֵתִים, שאם היתה בֵּת יִשְׂרָאֵל נשואה לְבִתָּהּ שאם מת בעלה אסורה

שואלת הגמרא, מה מחדש רב כהנא, פשיטא, שהרי חלה קתני במשנה.
משיבה הגמרא, שהוצרך רב כהנא ללמדנו דמהו דתיקא ו-שמא תאמר, הוא הדין אף על גב דלא חלה יכול לשלוח שליח אחר, והאי דקתני – ומה שדברה המשנה בחלה, משום דאזיחא דמילתא קתני – זהו האופן הרגיל שהשליח ממנה אחר תחתיו רק אם חלה, ואכן אף בלא חלה יכול למנות שליח אחר, קא מפשטע לן רב כהנא, שבדווקא נקטה המשנה חלה.
שואלת הגמרא, היכי דמי – כיצד נתמנה השליח הראשון, אי דאמר ליה הבעל כשמינהו, הולך גט זה לאשתי, ולא אמר לו אתה הולך גט זה, הרי אף על גב דלא חלה נמי יכול לשלוח שליח אחר. ואי דאמר ליה הבעל לשליח את הולך, הרי אפילו אם חלה נמי לא יכול לשלוח ביד אחר, כיון שהבעל הקפיד שהוא יהיה השליח. ואי – ואם נאמר שמשנתנו בשיטת רבן שמעון בן גמליאל היא, הרי גם אם אמר לו 'הולך', אפילו חלה נמי לא יכול לשלוח את הגט על ידי אחר.
ומוכיחה הגמרא את קושייתה, דתנא, בעל שאמר לשליח הולך גט זה לאשתי, הרי זה משלחו ביד אחר, ואפילו לא חלה. ואם אמר הבעל את הולך גט זה לאשתי, הרי זה לא ישלחנו ביד אחר ואפילו חלה. רבן שמעון בן גמליאל אומר, בין כך ובין כך – בין אמר לו 'הולך' ובין אמר לו 'את הולך', אין השליח עושה שליח אחר, בין חלה ובין לא חלה.
הגמרא מתרצת בשלשה אופנים: איבעית אימא, שמדובר שאמר לו הולך, והתירה הברייתא למנות שליח אחר רק והוא דחלה השליח הראשון. ואי בעית אימא, שמדובר שאמר לו את הולך, וחלה שאני – שונה הדין בחלה, שיכול לשלוח אחר אף שאמר לו אתה הולך. ואי בעית אימא, רבן שמעון בן גמליאל היא, וחלה שאני – ושונה הדין בחלה, שאף רבן שמעון בן גמליאל מודה שאם חלה יכול לשלוח שליח אחר, אף אם אמר לו 'את הולך'.
הגמרא מקשה, תנן, שליח המביא גט בארץ ישראל וחלה, הרי זה משלחו לגט ביד שליח אחר. ורמינא – וקשה ממשנה לקמן (סו), בעל שאמר לשנים תנו גט לאשתי מינה אותם להיות עדי חתימה, ועדיין לא נכתב הגט, או שאמר לשלשה כתבו גט ותנו לאשתי, הרי אלו בעצמם יכתבו – יחתמו על הגט, ויתנו לאשה. מדייקת הגמרא, אינהו אין – רק הם יכתבו ויתנו, אבל לעשות שליח לכתוב ולמסור את הגט, לא – אינם יכולים, ולא כמו ששנינו במשנתנו שהשליח יכול למנות שליח אחר.
מתרצת הגמרא, אמר אביי, הוה מוקדא מאי אינם יכולים למנות אחר משום כיוון דבעל ששלח מוטל לכתוב גט אלא שאינו יודע לכתוב, ומינה אחרים לעשות זאת ומקפיד שלא ידעו מכך, אך הוה – במשנתנו, שמוסר לשליח גט, הבעל לא קפיד ששליח זה דווקא ימסור את הגט, לכן יכול הוא לעשות שליח אחר.
הגמרא מביאה עוד תירוץ, רבא אמר, הטעם ששם אינו יכול לעשות שליח אחר, משום דמילי ניהו – שמסר להם רק מילים שממנה אותם לעשות עבורו גט, ומילי לא מיפסרין לשליח – ומילים אין בבחן לשוב ולהמסר לשליח אחר, אך במשנתנו שמסר לו גט ממש, יכול למסור את הגט לשליח אחר.
שואלת הגמרא, מאי בינייהו – מה בין דברי אביי לדברי רבא. ומשיבה, אימא בינייהו לענין מי ששלח שליח לכתוב שטר מתנה לאחר, שלנותו אין בויון, מפני שהמקבל צריך לכתוב השטר, אך מטעם שדברים אינם ניתנים להישלח, אף במתנה יש חסרון זה. ומביאה הגמרא, ובפלוני תא דרב ושמואל, שנחלקו לענין שליח מתנה אם יכול למנות שליח אחר, נחלקו גם אביי ורבא, שרבא אמר שליחות של שטר מתנה אינה כגנב, שבגט אין השליח עושה שליח מטעם בויון הבעל, אבל במתנה עושה שליח, ושמואל אמר מתנה הרי היא כגנב, ובשניהם אינו עושה שליח אחר, שדברים אינם נמסרים לשליח.
שנינו במשנה, ואם אמר לו מול לוי הדיקא חפץ פלוני, לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר: אמר ריש לקיש, כאן

אבל אם נגמר דינו למיתה בבית דין של ישראל, הוא בחזקת מת, שפיו דנפח ליה דינא לקטלא, קטלי ליה – כיון שנגמר דינו למיתה, הורגים אותו.
מקשה הגמרא אמר ליה אביי לרב יוסף, אף כשנגמר דינו בבית דין של ישראל נמי, אפשר דהווי ליה זכותא – יתכן שימצאו לו זכות ופטורוהו, ומדוע נחזיקוהו כמת. מתרצת הגמרא, כי חזו ליה זכותא – מתי עשוים למצוא לו זכות, מקמי דליגמר דינא קודם שנגמר דינו, אך בפרך נמר דינא, תו לא חזו ליה זכותא – לא שכח שימצאו לו זכות, ולכן הוא בחזקת מת.
הגמרא מביאה ראייה לרב יוסף: לימא מסייעא ליה – האם ניתן לסייע לרב יוסף, ששנינו במכות (ו) מי שנגמר דינו וברח וכו', כל מקום שיעמדו שנים בפני בית דין ואמרו, מעייים אנו את איש פלוני שנגמר דינו למיתה בבית דין של פלוני, ופלוני ופלוני עדין, הרי זה יתרה, ואין חוששים שמא מצאו זכות ופטורוהו, הרי שאין הדבר שכיה. דוחה הגמרא, דלימא בורה שאני שהבורח אין מחפשים לו זכות, ורק כשלא ברח יש לחוש שאני שחזרו ומצאו לו זכות.
הגמרא מביאה ראייה אחרת לרב יוסף. תא שפע, אם עד מעיד שפעם מביא דין של ישראל שהיו אומרים איש פלוני מת מעצמו וכמו שנתבאר לעיל (כח), או ששמע מהם, שאיש פלוני נהרג שנתחייב מיתת בית דין, וישאו את אשתו. אך אם שמע מקומן מסייעים ו-ממונים להרגו של עובדי בוכבים שאומרים איש פלוני מת, מעצמו וכמו שנתבאר לעיל (כח), או שאומרים איש פלוני נהרג בבית דינם, אל וישאו את אשתו על פי עדות זו.
מבשרת הגמרא, מאי חזו, נהרג, ולימא ו-אם נאמר שמת הכוונה מת ממש, ונהרג ממש, אם כן דביותיה ו-אותו דבר נבי עובדי בוכבים ששמע מהם שפלוני מת, אמאי – מדוע אל וישאו את אשתו, הא קיימא לן (ביבמות קבא) שכל מסיח לפי תומו – שמספר בלא לדעת ססומכים על דיבורו, אף אם הוא גוי הימוני מהימני ליה – האמינו חכמים לדבריו. אלא לאו על כרחך מה ששמע שפלוני מת, הכוונה שיוצא למות שנגזר דינו למיתה, ונהרג, הכוונה שיוצא להרג שנגזר דינו להריגה, וקתני בברייתא, שאם שמע כך בבית דין של ישראל מחזיקים אותו כמת וישאו את אשתו, מוכח בדברי רב יוסף שהיוצא ליהרג בבית דין של ישראל מחזיקים אותו כודאי מת.
דוחה הגמרא, לעולם מת ממש, ונהרג ממש, ומה שהוקשה, שאם כן דביותיה נבי עובדי בוכבים – כשמעיד כן בשם בית דין שלהם אמאי לא משיאים את אשתו, והא קיימא לן דכל מסיח לפי תומו – אף אם גוי הוא הימוני מהימני – האמינו חכמים לדבריו, אין זו קושיא, משום שהני מילי – מתי האמינוהו, רק במילתא דלא שייכי בה – בדבר שאינם שייכים בו, כגון שאומר סתם שפלוני מת, אבל במילתא דשייכי בה שנהרג על ידם, עבדי לאחוזין שקרייהו – אפשר שרוצים להתפאר שהורגים בבית דינם, ויאמרו על זה שנגמר דינו למיתה, שכבר הרגוהו, ולכן אינם נאמנים.

משנה

משנתנו מבארת באיזה אופן יכול שליח גט למנות שליח אחר להמשיך את השליחות:
שליח המביא גט בארץ ישראל, וחלה ואינו יכול לגמור שליחותו, הרי זה משלחו לגט ביד שליח אחר, ואינו צריך למנות את השליח השני בבית דין, ואם אמר לו הבעל מול לוי הדיקא חפץ פלוני כשתתן לה הגט, לא ישלחנו לגט ביד אחר, משום שאין רצונו של הבעל שיהא פקדונו – החפץ שצריך לקבל מהאשה ביד אחר שלא שלחו:

גמרא

שנינו במשנה ששליח המביא גט בארץ ישראל, יכול למנות שליח אחר תחתיו, ואמר רב כהנא, בדין זה, חלה תנן – מבואר במשנה שזהו רק כשחלה.

1 תו לא חזו ליה זכותא - כלומר, לא שכח, הלכך לא מספקין בהכי. פשה המביא נס בארץ
2 ישראל - שאין צריך לומר "בפני נכתב ונחתם". משלחו ביד אחר - ועושה שלח מאליו,
3 ושלא בבית דין, ואם אמר לו - בעל לשלח. מול לי הימנה חפץ פלוני - כשתתן לה את
4 הגט, לא ישלחנו ביד אחר. נשיא חלה תנן - דאניס, והוא הדין לכל אונסין. אבל אי לא
5 אניס - לא ישלחנו ביד אחר. אי דאמר ליה הולך
6 - ולא אמר ליה "אתה בעצמך הולך". ואי -
7 מתניתין רבי שמעון. אפילו - לא אמר ליה "אתה
8 הולך" כי חלה נמי לא. הרי זה פשלו בו - ולא
9 מפליג בין חלה ללא חלה. ועושה שלח אחר,
10 דהולך - לא משמע אלא: טרם שיבא גט זה לידה.
11 איבעית אימא - מתניתין דאמר ליה "הולך",
12 ואפילו הכי בעינן חלה. דבריייתא דקתני: הרי זה
13 משלחו - והוא דחלה. ואיבעית אימא -
14 מתניתין דאמר ליה "את הולך", וחלה שאני,
15 ובריייתא דקתני לא ישלחו - בדלא חלה. וכן
16 נמי כי תוקמא רבין שמעון - חלה שאני, ורבי
17 שמעון בשלא חלה. אמר לשנים תנו נס לאשתי
18 - ולא נתן להם גט - עשאן עדים, ואף על פי
19 שלא אמר להם אתם עצמכם כחברו - הרי אלו
20 יכתבו ויתנו, ולא יאמרו לסופר ויכתבו, כדמפרש
21 לקמן, או לשלשה כתבו נס בו יכתבו - הם
22 עצמם, שדרי אמר להם "כתבו". אבל אם
23 לשלשה "תנו נס לאשתי" - יאמרו לאחרים
24 ויכתבו ויתנו, מפני שעשאן בית דין, ורשאין
25 לעשות שלח. אלמא: אין הדיחדח עושה שלח.
26 ביוזן דבעל - שעליו לכתוב את הגט, ואינו רוצה
27 שידעו בו רבים שאינו יודע לכתבו. הבא - גבי
28 הולכה. לא קפיד - דמאי קפידא איכא. רבא
29 אמר - התם היינו טעמא דלא משו שלח -
30 שלא מסר להם אלא דברים, ואין בדברים כח
31 להיות חזורים ונמסרים לאחר. אבל גט, דאית ביה
32 מששא - חזר ונמסר. שלח מתנה - שאמר
33 בעל הבית לשני עדים: כתבו שטר מתנה לפלוני,
34 אי טעמא דגט משום ביוזן הוא - הכא ליכא
35 למימר הכי, שדרי אין עליו לכתוב, דתנן (בבא
36 בתרא קס"ב): והמקבל נתון את השכר. הלכך, אם
37 ירצו - יאמרו לאחרים ויכתבו. ולמאן דאמר
38 מילי לא מימסרן - הני נמי לא מימסרן. אמר ריש
39 לקיש כאן שנה רבי - במשנה זו שנה לנו רבי.
40 אין השואל בו - דהא דתנן: לא ישלחנו ביד
41 אחר - לא משום בטולי שלוחות דגיטא נקט לה,
42 דאם שלח ביד אחר, הגט נג. דאף על גב דאין
43 רצונו שיחא פקדונו ביד אחר - שלח לגרש
44 מזהא שויה. אלא האי דתנן: לא ישלחו -
45 לאשמועינן דאין השואל רשאי להשאל. וזו
46 אפילו תינוקות וידעין אותה - דאם השאילה לו
47 - לא לצורך אחרים ונמצא השאלה לו. דאין השואל
48 רשאי להשאל, ונמצא זה עובר על דעתו
49 ומקניטו. אלא - משום שלוחות דגט גופיה תנא
50 לא ישלחו, דאם שלחו ביד אחר - זימנן דגיטא
51 נמי לא הוי גיטא. ולקמן מפרש מאי זימנן. אל
52 תגרשה אלא בימין וגרשה בשמאל - דלא שויה
53 שלח להכי. האי נמי, פעמים ששלוחות כגט תלוי
54 בחפץ, ואיכא קפידא לבעל. דבולי עלמא בו -
55 דמדאמר רבי יוחנן: זימנן דגיטא נמי לא הוי -
56 משמע דרוב פעמים הוי גיטא, ואפילו שלחו ביד
57 אחר. ויהבה ליה חפץ - להדוא שלח שני. דבולי
58 עלמא לא פליגי דהוי גיטא - דאף על גב דאין
59 רצונו שיחא פקדונו ביד אחר - שלוחות דגיטא
60 לא בטלי, ככל שחזי גיטא שיכולין לעשות
61 שלח. דאגט לא קפיד בעל לדבר זה, דגט איתו
62 תלוי בחפץ, דאפשר שילך ויטול החפץ וישלח
63 הגט ביד אחר. הלכך, אפילו שינה בחפץ - אין
64 זה שינו בגט, שדרי קיבל החפץ ואחר כך נתן.
ואול

1 אבל בבית דין של ישראל ביוזן דגמר דיניה לקטלא מיקטל קטלי ליה - אף על גב דאמר
2 בסנהדרין (מ"ב) שויה אחר רוכב על סוס וסודרין בידו, מצאו לו זכות - היה זה
3 מניין בסודרין. מכל מקום לא שכיח. רבן שמעון בן גמליאל
4 כך לא ישלחנו ביד אחר - והא דדרשין (קדושין נ"א) "ושלח" ושלחה - מלמד שהשלח
5 עושה שלח - היינו היכא דאין הבעל מקפיד.
6 משום - ביוזן דבעל - פירש בקונטרס: שעליו
7 לכתוב את הגט, ואינו רוצה שידעו רבים שאינו
8 יודע לכתובו. והא דקאמר: יכתבו ויתנו - אנב
9 "כתבו" נקט "ותנו". אי נמי: על ידי שאמרו לאחר
10 שיתן וירגש בדבר שהבעל לא כתבו, ומקפיד גם
11 על התינה. ואם תאמר: מאי ביוזן איכא? והא תנן
12 (גיטין כ"ב) האשה כותבת את גיטה. אלמא אין
13 על הבעל לכתבו ויש לומר: דלעולם על הבעל
14 לכתבו, אלא האי קא משמע לן - דאפילו אשה
15 כותבת כשר, דידעת לאקנוי, ומילי לא
16 מימסרן לשלח - רבי מאיר ורבי יוסי פליגי לקמן
17 בפרק "התקבל" (ס"ב). באומר לשלשה "תנו",
18 דקסבר רבי מאיר דעשאן בית דין, ורבי יוסי פליג,
19 דאפילו אמר לבית דין הגדול שבירושלים -
20 ילמדו ויכתבו ויתנו לה. אבל באומר לשנים "תנו"
21 או לשלשה "כתבו ותנו" - אפילו רבי מאיר מודה
22 דיכתבו ויתנו. רבי מימסרן לשלח, דכמותב
23 מתניתין דהתם. והא דקאמר בגמרא: שלחו ליה
24 מבי רב לשמואל: אמר לשנים "כתבו ותנו גט
25 לאשתי" ואמרו לסופר וכתב, והתמונה קה. מזה
26 שלח לה: תצא, והדבר צריך תלמוד. ופריך מהא
27 דאמר שמואל הלכה כרבי יוסי, דאמר מילי לא
28 מימסרן. והא מצי למיפרך בדמינא אפילו
29 רבי מאיר מודה דלא מימסרן, אלא כיון דהא
30 לאקשווי שמואל ארשמואל. ועוד: דהוא מצי
31 למימר דטעמיה דרבי מאיר משום ביוזן דבעל,
32 וקסבר שמואל דבמתיבה ליכא ביוזן. אבל
33 בחתימה, כשיחתמו אחרים - הוא דאיכא ביוזן,
34 דמיפרסמא מילתא בחתימה טפי. ומזה, הוה מצי
35 למיפרך משמואל דהכא. דקסבר טעמא משום
36 מילי, דאמר: מתנה הרי היא בגט. אלא כיון שדחי
37 צריך להביא משמואל דהכא - הכי נמי פריך
38 מאיך דשמואל דהתם.
39 כאן שנה רבי אין השואל רשאי להשאל -
40 אפילו למאן דאמר ב"המפקד" (בבא
41 מציעה לו.א.) שומר משמר להשאל. פטור. שנה
42 מסור לבן עדתו, דאין יכול לומר לו אין רצוני
43 שיחא פקדוני ביד אחר, נהי דלא מדיחב - מכל
44 מקום לכתובתה אין לו לעשות.
45 היכא - דנפקא לאפהי - נקט הכי משום
46 דמתניתין איירי בחלה השליח הראשון,
47 ולא הגיע לעיר שהאשה שם.
שקול
אימא: "הולך", והוא דחלה; ואי בעית אימא: "את הולך", וחלה שאני; ואי בעית אימא:
רבן שמעון בן גמליאל הוא, וחלה שאני. תנן: הפוכיא גט בארץ ישראל וחלה - הרי זה
משלחו ביד אחר. ורבינו: אמר לשנים "תנו גט לאשתי", או לשלשה "כתבו גט ותנו
לאשתי" - הרי אלו יכתבו ויתנו. אינהו אין, אבל שלחין לא! אמר אפיי: התם מעמא מאי
- משום ביוזן דבעל, הכא בעל לא קפיד. רבא אמר: משום דמילי ינהו, ומילי לא מימסרן
לשלח. מאי בינייהו? איכא בינייהו שלח מתנה, ובפלוגתא דרב ושמואל: רב אמר: מתנה
אינה בגט, ושמואל אמר מתנה הרי היא בגט. ואם אמר לו מול לי הימנה חפץ פלוני.
אמר ריש לקיש, כאן שנה רבי: אין השואל רשאי להשאל, ואין השוכר רשאי להשכיר.
אמר לו רבי יוחנן: זו אפילו תינוקות של בית רבן וידעין אותה. אלא, זימנן דגיטא נמי
לא הוי, דנעשה כמי שאמרו לו "אל תגרשה אלא בבית" ויגרשה בעליה, "אל תגרשה אלא
בבית" ויגרשה בשמאל. דבולי עלמא, היכא דנפקא לאפיה ויהבה ליה חפץ והדר שקלה
מיניה גיטא - בולי עלמא לא פליגי דגיטא גיטא מעליא הוי, פי פליגי - היכא דאמר ליה:
שקול

שקול

מנה חפץ והדר הב לה גיטא – משמע דוקא שהקפיד על לקחת החפץ תחלה פליגי, אבל "הב לה גיטא ושקול מנה חפץ" – לא. ותימיה: דבפרק "הכותב" (כתובות פהא) אמרינן דלא שניא אמר ליה "שקול שטרא וזה ליה וחי", ולא שניא אמר ליה "הב ליה וחי ושקול שטרא" – משלם, דאמר ליה: לתקוני שדרתך ולא לעשותי, כיון שהוכריז לקחת

השטר אף על פי שהוכריז לבסותו ויש לומר: דשניא

התם, שפרעון המעות תליין בשטר, ובחוכרת

לקחת השטר גלי דעתיה שירא שלא יאמרו

סיראי נענה.

רבי יוחנן פוסל בו וכל שכן בשלוחו – פירש

בקונטרס: דקפידת הבעל אינו אלא שלא

ישאר החפץ ביד האשה, אבל במה שאמר ליה

שיתול הימנה חפץ והוא משלח ביד אחר – אין

הגט נפסל. ור"ל ישלחנו ביד אחר" דקתני

במתניתין – היינו טעמא: שמה לא ימסור לשני

דברים כהוייתן, או השני לא ידקדק בהן, ופוסל

הגט. ולפי זה, הא דקתני: שאין רצונו שיהא

פקדונו ביד אחר – היינו ביד אשתו. וזה נראה

דחוק וגם זה דחוק ד"ל ישלחנו ביד אחר" – שלא

ישבח לומר כאשר אמר הבעל. ונראה לרבינו

יחזק בן אברהם: דכשאמר "שקול מנה חפץ"

והדר הב לה גיטא, שנתלה שליחות הגט בחפץ –

פוסל רבי יוחנן נמי כשמשלח ביד אחר, אפילו לא

שינה שליח השני מדעת הבעל, ונטל ממנה החפץ

קודם תנית הגט. דכיון שנתלה שליחות הגט

בחפץ, כל מה שמשנה מדעת הבעל בחפץ – נפסל

הגט. והכי פירושו: רבי יוחנן פוסל בו – בשליח

ראשון כששינה, וכל שכן בשלוחו ואפילו בלא

שינוי, ולא ישלחנו ביד אחר – אפילו לא ישנה,

דקפיד הבעל. שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר,

פירושו: ביד השליח השני. וריש לקיש בו, בדפריש

בקונטרס.

הכי גרס רבינו תם: אמר רב אשי מאי טעמא מי

קאמר ליה אבא בר מנימי ולא את. וקאתי

רב אשי לפרש מאי טעמא. ולשני הלשונות רב

אשי מכוונים, ולא קאי איבא דאמרי אלא

אמילתא דרבא.

מ

שקול מנה חפץ והדר הב לה גיטא, ואול איהו ויהיב

לה גיטא והדר שקל מנה חפץ, רבי יוחנן פוסל

בו וכל שכן בשלוחו, וריש לקיש מכשיר בשלוחו

ופל שכן בו. משנה המביא גט ממדינת הים וחלה

- עושה שליח בבית דין ומשלחו, ואומר לפניהם

"בפני נכתב ובפני נתת", ואין שליח אחרון צריך

שיאמר "בפני נכתב ובפני נתת", אלא אומר: שליח

בית דין אני. גמרא אמרו ליה רבנן לאבימי בריה

דרבי אבהו, בעי מניה מרבי אבהו: שליח דשליח

משוי שליח או לא? - אמר להו: הא לא תיבעי

לכו, מדקתני: אין השליח האחרון - מכלל דמשוי

שליח. אלא פי תיבעי לכו: פי משוי שליח, בבית

דין או אפילו שלא בבית דין? - אמרו ליה: הא

לא מבעיא לן, מדקתני: אלא אומר שליח בית דין

אני. רב נחמן בר יצחק מתני הכי: אמרו ליה רבנן

לאבימי בריה דרבי אבהו, בעי מניה מרבי אבהו:

שליח דשליח, פי משוי שליח, בבית דין או שלא

בבית דין? - אמר להו: ותיבעי לכו אי משוי שליח

בעלמא - אמרו ליה: הא לא קא מיבעיא לן, דתנן:

אין השליח האחרון - מכלל דשליח משוי שליח.

אלא פי קא מיבעיא לן - בבית דין או שלא בבית

דין? - אמר להו: הא נמי לא תיבעי לכו, דקתני:

אלא אומר שליח בית דין אני. אמר רבה: שליח

בארץ ישראל עושה כמה שלוחין. אמר רב אשי:

אם מת ראשון - בטלו פולין. אמר מר בר רב אשי:

הא דאבא - דקמננתא היא, אילו מת בעל, מידי

משעא אית בהו? פולחו מפת מאן קאתו? מפת דבעל קאתו איתיה לבעל - איתנהו

לכולהו, ליתיה לבעל - ליתנהו לכולהו. ההוא גברא דשדר לה גיטא לדביתהו, אמר שליח:

לא ידענא לה, אמר ליה: זיל יהביה לאבא בר מניומו, דאיהו ידע לה, וליויל וליתביה

ניהלה. אתא ולא אשבח לאבא בר מניומו, אשכחיה לרבי אבהו ורבי חנינא בר פפא

ורבי יצחק נפחא ויתבי רב ספרא גביהו. אמרו ליה: מסור מילך קמי דידן, דכי ייתי

אבא בר מניומו ניתביניה ליה, וליויל וליתביניה לה. אמר להו רב ספרא: והא שליח שלא

ניתן לגירושין הוא! איכסופו. אמר רבא: קפחניהו רב ספרא לחלתא רבנן סמוכי. אמר

רב אשי: במאי קפחניהו? מי קאמר ליה "אבא בר מניומו ולא את"? איפא דאמרי, אמר

רבא: קפחניהו רב ספרא לחלתא רבנן סמוכי בטעותא. אמר רב אשי: מאי טעותא?

מאי קא אמר ליה - "אבא בר מניומו ולא את". ההוא גברא דשדר לה גיטא לדביתהו,

אמר ליה לשליח: לא תיתביה ניהלה עד תלתין יומין. אתננים בגו תלתין יומין, אתא

לקמיה דרבא. אמר רבא: חלה טעמא מאי? משום דאננס, האי נמי אננס הוא. אמר ליה:

מסור מילך קמי דידן, דלכתה תלתין יומין משוינן שליח ויהיב ליה ניהלה. אמר ליה רבנן

לרבא: והא שליח שלא ניתן לגירושין הוא! - אמר להו: פיון דלכתה תלתין יומין מצי

מגרש, בשליח שניתן לגירושין הוא. - וליחוש שמא פייס? מי לא תנן: "משכשיו אם לא

באתי מכאן ועד שנים עשר חדש", ומת בתוך שנים עשר חדש - הרי זה גט, והיונן

בה: וניחוש שמא פייס! ואמר רבה בר רב הונא: הכי אמר אבא מרי משמיה דרב:

באומר "נאמנת עלי לומר שלא באתי"? איכסוף. לסוף איגלאי מילתא דארוסה הוא.

אמר רבא: אם אמרו בגשואה, יאמרו בארוסה? אמר רבא, הא ודיא קא מיבעיא לן:

כי

ואול איהו ויהיב לה גיטא – ברישא, דכי אמר ליה שקול חפץ ברישא – קפיד איהו,

שהיה בדעתו לעכב הגט אם לא תתן לו החפץ ולדרתוהו בעיגנא עד שתתן. הלכך, הגט

תלה בחפץ בדבר זה, וזה אם שינה נעשה כמי שאמר לו "אל תגרשנה אלא בבית"

וגרשה בעליה. הלכך, רבי יוחנן פוסל בו בשליח ראשון, וכל שכן בשלוחו, והיינו

דקאמר: יומינן גיטא נמי לא הוי. הלכך הנא

במתניתין: לא ישלחנו ביד אחר – שמה

כשימסור ראשון שליחות לשני לא ימסור לו

דברים כהוייתן, או השני לא ידקדק בהן ואין

משנה ומפסיל גיטא. וריש לקיש מכשר בו –

קסבר: לאו קפידא הוא, אלא אורחא דמילתא

קאמר ליה.

משנה עושה בבית דין שליח ומשלחו –

שצריך הראשון לומר בפניהם "בפני

נכתב ובפני נתת", לפי שהאחרון לא יוכל

לומר. שליח בית דין אני – ומסתמא בית דין

עשו דהרב בהכשירו.

גמרא שליח דשליח – השליח השני שנעשה

בבית דין. האחרון – ולא תנן: השני.

הכי גרסינן: אלא כי תבעי לכו בבית דין או

אפילו שלא בבית דין. עושה כמה שלוחין –

ראשון לשני, ושני לשלישי, וכן לעולם. ואין

צריך בית דין, הואיל ואין הראשון צריך לומר

"בפני נכתב" – האחרון נמי אין צריך לומר:

שליח בית דין אני. אם מת הראשון – עד שלא

הגיע הגט לידה. כפול בולן – קסבר: מכחו באו.

דקמננתא היא – בקטנותו אמר אבי שמועה זו,

שיש להשיב עליה. לא ידענא לה – איני

מכירה. מסור מילך קמן – אמור דרבי שליחותך

בפנינו, ותן לנו הגט, ואמור "בפני נכתב ובפני

נתת" ואנו נמסור לך, ויהיה שליח בית דין. והא

שליח שלא ניתן לגירושין הוא – השליח הזה

לא נעשה שליח לגרשה, אלא למסורו לאבא

בר מניומו. הלכך, לאו במקום בעל קאי, למסורו

ליד אחר. קפחניהו – קטע רגליהם, שלא ימצאו

רגלים לדבריהם. מאי קפחוחא – הלא אינה

תשובה, דמי אמר ליה בעל: אבא בר מניומו

יגרשה ולא אתה, אי הוה האי ידע לה? הרי

צוהו תחלה לגרשהו לשון קיפוח – דטורצנייר,

שמקצרו מלמטה. איבא דאמר – דרבא אמר

שאניה תשובה, אלא בטעות קפחם. ואמר (לרבי)

רב אשי: מאי טעמא? שפיר קפחניהו. מאי

קאמר ליה – בעל. אבא בר מניומו יגרשה ולא

אתה – מאחר שאינך מכירה. הוה ידא שליח

מעתה, ולא את. בלישנא קמא גרסינן: מי אמר

ליה, בלישנא בתרא גרסינן: מאי קאמר ליה.

אתננים – שליח. בגו תלתין – שלא יוכל לילך

אחר שלשים. שליח שלא ניתן לגירושין הוא –

בתוך שלשים. וליחוש – שמה בא בעל אצלה

בתוך שלשים, ונתייחד עמה, ופייסה ובעל, והוי

גט ישר. ליחוש שמא פייס – בתוך שנים עשר

חדש, שיש שהות הרבה לכא. ואין זה דומה

לשלוח מדינת הים ואינו קובע זמן לשלוחו

בידו, דהתם ליכא למיחש פייס, דמימר

אמר הבעל השליח קמנני, וכבר היה על לידה,

ולא עקר נפשיה מספיקא. הכי גרסינן: ואמר

רבה בו' – באומר בפני בית דין בשעה שמסור

לשליח: הרי היא נאמנת עלי כמאה עדים

לעולם, אם אערער לומר גט ישר הוא – הריני

מאמינה לאמר שלא באתי בתוך הזמן אצלה.

וכין דמיעקרא דימנה – תו לאו הומין לערע.

וכל שכן דאנן לא ליקו ולערער. אלמא טעמא

דאמר הכי, אבל האי דלא אמר הכי – ליחושו

אם אמרו בנשואה – שתביבה עליה, ומחור

לפייסה.

גיטין דף כט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קפה

הגמרא דנה בדין שלוח שעשה שלוחין ומת: **אמר רב אשי** 58
כששלוח שני מינה אחר תחתיו, אם מת השליח הראשון קודם 59
שנמסר הגט לאשה, בפקלו השלוחים פולין, שמכוחו הם באים 60
ובשמת בטלה שליחותו. **אמר רב רב אשי**, הא דאמר **אבא**, 61
שכשמת ראשון בטלו כולן, דפקנותא היא – בצעירותו אמרה, ויש 62
להשיב על כך, שהרי אילו מת הפעל, מיד משמש את בהו – ובי 63
יש ממשות בכל אלו השלוחים, ודאי בטלה שליחותם, שכי 64
פוליהו בפקל מאן קאתו – כל השלוחים מבחי הם באים, ודאי מבק 65
דפקל קאתו – מבח הבעל, ולכן איתיה לבעל – אם הבעל קיים, 66
איתנהו לבוליהו – שליחותם קיימת ואפילו מת השליח הראשון, 67
ואם ליתיה לבעל – אין הבעל חי ליתנהו לבוליהו – שליחותם 68
בטלה, ולא כדברי רב אשי. 69
הגמרא מביאה מעשה שנחלקו בו האם שלוח עושה שליח: ההוא 70
נבא דשרר לה גיטא לדביההו – ששלח גט לאשתו, **אמר השליח** 71
לבעל, לא דענא לה – איני מכיר את האשה, **אמר** ליה הבעל 72
לשליח זיל – לך ויהביה – ותיתן הגט לאבא בר מניומי דאיהו – 73
שהוא ידע לה ומכירה וממנה אני את אבא בר מניומי ליזיל – 74
ללכת וליתביה ניהלה – ולתת הגט לאשה. **אתא** – בא השליח ולא 75
אשבה – ולא מצא לאבא בר מניומי. אשבה – מצא השליח לרבי 76
אבהו ורבי חנינא בר ספא ורבי יצחק בנחא ויהי אתי – וישב רב 77
ספא בניהו – אצלם ללמוד לפניהם, ושאל אותם השליח מה 78
יעשה עם הגט. **אמרו** ליה רבי אבהו ורבי חנינא בר פפא ורבי יצחק 79
נפחא לשליח מסור מילך – עדותו שבפניך נכתב ונחתם הגט, קמי 80
דין – לפנינו, דבי יתי – שכשיבוא **אבא** בר מניומי ניתביניה ליה 81
– אנו ניתן לו את הגט, וכיון שאנו שלושה נעשה אותו שליח בית 82
דין, וליזיל – וילך (הוא) וליתביניה – וימסור את הגט לה. **אמר** להו 83
– הקשה להם רב ספא שלמד לפניהם, איך יכול שליח זה למנות 84
אתכם לכך, והא – והרי שליח שלא ניתן לגירושין הוא – שלא 85
נתמנה לגרש את האשה אלא למסור הגט לאבא בר מניומי בלבד, 86
ואינו יכול למנות שליח אחר. **איכפופו** – נכלמו מטענתו. **אמר** 87
רבא, קפחניהו רב ספא לתלתא רבנן סמוכי – סתר דבריהם של 88
שלושה חכמים מוסמכים. דוחה הגמרא, **אמר רב אשי**, **במאי** 89
קפחניהו, הרי יש לדחות דבריו, מי קאמר ליה הבעל לשליח שיהיה 90
אבא בר מניומי השליח לגרש האשה ולא את – ולא אתה, ודאי 91
רצה הבעל שגם השליח יגרש, אלא שהשליח לא הכיר את 92
האשה. ומאחר ושליח לגירושין הוא, יכול למנות שליח תחתיו. 93
לשון אחרת בדברי רבא ורב אשי: **איבא דאמר**, שכן **אמר רבא**, 94
קפחניהו רב ספא לתלתא רבנן סמוכי בטענתא – בטעות, שאין 95
ממש בטענתו. דוחה הגמרא, **אמר רב אשי** **מאי טענתא**, והרי מאי 96
קא **אמר** ליה הבעל לשליח, שאבא בר מניומי יהיה השליח לגרש 97
ולא את – ולא אתה, ולא מינדהו אלא למסור את הגט, וצדק רב 98
ספרא שאינו שליח לגירושין ואינו יכול למנות אחר תחתיו. 99
מקרה נוסף בו נחלקו האם השליח עושה שליח: ההוא נבא, **דשרר** 100
לה גיטא לדביההו – ששלח גט לאשתו, ואמר ליה הבעל לשליח, 101
לא תיתביה ניהלה – לא תנתן לה עד תלתין יומין – עד לאחר 102
שלושים יום, אתניס – נאנס השליח כגו – בתוך תלתין יומין ולא 103
היה בידו לתת את הגט. **אתא** לקמייהו דרבא לשאול האם יכול 104
למנות אחר תחתיו, **אמר רבא** הרי שנינו ששליח שחלה עושה 105
שליח אחר תחתיו, **מקמא** מאי הוכייה המשנה 'ולח', משום 106
דאנוס, אם כן האי – השליח הזה נמי אנוס הוא, ויכול לעשות 107
שליח אחר. ולכן **אמר** ליה רבא לשליח, מסור מילך – עדותך 108
שבפניך נכתב ונחתם הגט קמי דיין – לפנינו, כדי דלקתר – 109
שלאחר תלתין יומין משוינו – נעשה אנו שליח במקומך ויהי ליה 110
– ואותו שליח יתן את הגט ניהלה – לאשה. **אמרו** ליה רבנן לרבא, 111
והא שליח שלא ניתן לגירושין הוא שבתוך שלושים יום אינו יכול 112
לגרש, ואין יכול למנות שליח אחר לגרשה. **אמר** להו רבא לרבנן, 113
בין דלקתר תלתין יומין מצי מגרש – כיון שלאחר שלושים יום 114
יכול לגרש, בשליח שניתן לגירושין הוא, ויכול גם למנות שליח 115
אחר תחתיו. שאלוהו רבנן לרבא, וליחוש שפא פייס הבעל את 116
האשה בתוך הזמן ונתייחד עימה, והגט הוא גט ישר. והגמרא 117

שקול מינה –) קממנהו חפין, והדר תב לה גיטא ואחר כך תתן לה 1
גט, ואול איהו – והלך השליח ויהיב לה גיטא – ונתן לה את הגט 2
תחילה, והדר שקול מינה – ואחר כך נטל ממנה את החפץ, רבי 3
יוחנן פוסל משום שהבעל הקפיד שלא ליתן הגט בלא שיקח 4
תחילה את החפץ, כדי שתאלץ להשיבו, ואפילו בו – בשליח 5
הראשון, וכל שבן שפוסל בשלוחו – בשליח השני. וריש לקיש 6
סובר שאין הבעל מקפיד בכך, ולא אמר לו לעשות כן אלא מפני 7
שהרגילות לסיים את ענייני הממון קודם מסירת הגט, ולכן מקפיד 8
אפילו בשלוחו אם שינה מדברי הבעל, וכל שבן שמכשיר בו – 9
בשליח הראשון: 10

משנה

משנתנו מבארת דינו של שליח המביא גט ואינו יכול לגמור 12
שליחותו: שליח המביא גט מקדינת הים, וחלה ואינו יכול לגמור 13
שליחותו, תקנו חכמים שעושה הוא שליח אחר תחתיו בבית דין 14
ומשלחו ליתן הגט לאשה, ואומר השליח הראשון לפניכם בבית 15
דין בפני נכתב ובפני נחתם. ואין השליח האחרון שמוסר הגט ביד 16
האשה צריך שיאמר בשעת הגירושין בפני נכתב ובפני נחתם אף 17
שהגט בא מחוץ לארץ, אלא אומר שליח בית דין אני, וכשר הגט 18
בכך, שמסתמא בית דין עשו הדבר בכשרות: 19

גמרא

אמרו ליה רבנן לאבימי בריה דרבי אבהו, בעי מיניה מרבי אבהו, 21
האם שליח דשליח – שלוחו של השליח הראשון משי – יכול 22
למנות שליח תחתיו, שכשם שתקנו חכמים להאמין לשליח השני 23
כשאומר שליח בית דין אני, כך האמינו גם לשליח השלישי, או 24
שלא תיקנו אלא שליח אחד תחת שליחו של הבעל. **אמר** להו 25
אבימי בריה דרבי אבהו לרבנן, הא לא תיבעי לבו – שאלה זו אין 26
לכם לשאול, שיש לפשוט אותה מדקתני במשנתנו אין השליח 27
האחרון וכו', ולא קראו התנא בשם שליח שני, מפלל דמשי – 28
שממנה השליח השני שליח אחר תחתיו, ונקטה המשנה 'שליח 29
אחרון' ללמדנו שיש שליח שלישי ורביעי. **אלא** כי תיבעי לבו – 30
כך יש לכם לשאול, כי משי – כשממנה השליח השני את השליח 31
השלישי, האם צריך למנותו בבית דין או אפילו שלא בבית דין. 32
אמרו ליה רבנן לאבימי בריה דרבי אבהו, הא לא מבעיא לן – דבר 33
זה אין אנו שואלים, שלמדנו זאת מדקתני בספא שהשליח 34
האחרון אינו אומר 'בפני נכתב', אלא אומר שליח בית דין אני, על 35
כרחק שאף השלישי צריך למנותו בבית דין, כך יכול לומר 'שליח 36
בית דין אני'. 37

לשון אחרת בדברי רבנן ואבימי: רב נחמן בר יצחק מתייבחי – 38
שנה כך את דבריהם, **אמרו** ליה רבנן לאבימי בריה דרבי אבהו, בעי 39
מיניה מרבי אבהו, מהו הדין בשליח דשליח – שלוחו של השליח 40
הראשון, כי משי – כשממנה שליח שלישי, האם צריך למנותו 41
בבית דין או שלא בבית דין. **אמר** להו אבימי לרבנן, ותיבעי לבו – 42
תשאלו תחילה אי משי – האם יכול השליח השני למנות שליח 43
בעלמא שמא לא תיקנו חכמים אלא שליח אחד שבא תחת שליח 44
הבעל. **אמרו** ליה רבנן לאבימי הא לא קא מבעיא לן – דבר זה אין 45
אנו שואלים, שלמדנו זאת מדקתני במשנתנו אין השליח האחרון 46
ולא כינהו התנא בשם 'שליח שני', מפלל דשליח שני משי שליח 47
תחתיו. **אלא** כי קא מבעיא לן – שאלתו היא, האם השני צריך 48
למנות אחר השלישי בבית דין או שלא בבית דין. **אמר** להו אבימי 49
לרבנן, הא נמי לא תיבעי לבו שנלמד זאת מדקתני בספא שאין 50
השליח האחרון אומר בפני נכתב, אלא אומר שליח בית דין אני, 51
ומוכח שצריך למנותו בבית דין. 52

אמר רבה, שליח המביא גט בארץ ישראל ונאנס ואינו יכול לעשות 53
שליחותו, עושה אפילו בקה שלוחין, שממנה שליח תחתיו, והשני 54
למנה אחר תחתיו, וכן הלאה. ואין צריך למנותם בפני בית דין, 55
לפי שבארץ ישראל אין צריך לומר בפני נכתב, וממילא גם אין 56
צריך לומר 'שליח בית דין אני'. 57

בִּי מִשּׁוּם – כשמונים בית דין שליח במקום שליח הבעל, האם צריך
למנותו בִּפְנֵינוּ של השליח הראשון, או אפילו שְׁלֹא בִּפְנֵינוּ. אחר
ששאל רבא שאלה זו הֵרֵד – חזר ופָּשְׁטָהּ – והשיב, שיכולים
למנותו בִּין בִּפְנֵינוּ של הראשון וּבִין שְׁלֹא בִּפְנֵינוּ, וכמו שפסק רבא
לעיל במעשה שבא לפניו, וכן שָׁלְחוּ מִתָּמָם – משם, מארץ ישראל,
שאפשר למנות את השליח השני בִּין בִּפְנֵינוּ וּבִין שְׁלֹא בִּפְנֵינוּ:

אחר שהוזכרו בגמרא (לעיל כט) דברי המשנה באומר הרי זה גיטך
אם לא באתי, מביאה הגמרא יידון דומה: מעשה בההוא – אותו
אדם, שקודם שהלך מעירו נתן גט לאשתו, ולא גירשה באותה
שעה, אלא דָּאָמַר לעדי הגט, אֵי לֹא אֶתְּנִי – אם לא אשוב לעיר
זו עַד תִּלְתֵּי יָמִין – עד שלושים יום, לִיהִי גִטָּא – יחול הגט, אבל
אם אשוב בתוך הזמן לא יחול הגט. אָתָּא – בא הבעל ביום
השלושים ורצה להיכנס לעיר ופָּסְקִינָהּ מִבְּרָא – והפסיקו הנחר,
ולא יכל לבא לעיר קודם שיעבור יום השלושים. אָמַר לָהּ הבעל
לעומדים מעבר לנהר, הָיוּ דֹאֲתָאִי חָזוּ דִּתְּתָאִי – ראו שבאתי,
ולפיכך נתבטל התנאי ולא יחול הגט. וְאָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁמִי
מִתְּנָא – אין נחשב שבא לעיר, ואף שאנוס הוא, אין טענת אנוס
בגיטין, וקיים תנאו והגט חל.

הגמרא מביאה עוד מעשה באנוס בגיטין: מעשה בההוא גברא
שנתן גט לאשתו, ולא גירשה באותה שעה, אלא דָּאָמַר לָהּ לעדי
הגט, אֵי לֹא פִּיִּסְתָּא לָהּ – אם לא אפיס את אשתי עַד תִּלְתֵּי יָמִין, וְאֵל
לִיהִי גִטָּא – מעכשיו יחול הגט, ואם אפיסנה לא יחול הגט. אָמַר רַב
פִּיִּסְתָּא – הבעל את אשתו בדבריהם, והיא לא אִפְיִסָּא. אָמַר רַב
יוֹסֵף, הגט חל, שקיים הבעל תנאו ולא פייסה, שהרי מִי יִחִיב לָהּ –
האם נתן לה תְּרֻמָּה דְּדִינָר – שלושה קבין של דינרים וְלֹא
אִפְיִסָּא, אולי אם היה נותן לה כך היתה מתפייסת, וכיון שלא
השתדל לפייסה בכך, קיים תנאו והגט חל. ואף שאין לו דינרים
ואנוס הוא, אין טענת אנוס בגיטין.

אִיכָּא דְאָמְרִי – יש אומרים שכך אָמַר רַב יוֹסֵף, הגט בטל, שהבעל
פייסה, ואף שלא נתרצתה אין נחשב כאילו לא פייסה, שהרי מִיִּדִּי
תְּרֻמָּה דְּדִינָרִי בְּעִי לְמִיתָב לָהּ – האם צריך לתת לה שלושה קבין
של דינרים, והרי אין לו ואנוס מלפייסה בכך, ויש טענת אנוס
בגיטין. ובמה שיכול הָא פִּיִּסְתָּה, והיא לא אִפְיִסָּא, וכיון שלא קיים
תנאו, הגט בטל.

הגמרא מבארת מחלוקת הלשונות: הָא – הלשון השניה בשם רב
יוסף שלא קיים תנאו והגט בטל, נאמרה בְּמִנָּה דְאָמַר במסכת
כתובות (ב) שֶׁשׁ טַעֲנַת אוֹנֶס בְּגִטִּין, וְהָא – הלשון הראשונה בשם
רב יוסף שנחשב שקיים הבעל תנאו, נאמרה בְּמִנָּה דְאָמַר שֶׁאֵין
טַעֲנַת אוֹנֶס בְּגִטִּין:

משנה

אחר שלמדנו לעיל (כח) שמעמידים הבעל בחזקת חי, מביאה
משנתנו ענין דומה, שמפרישים תרומות ומעשרות לכהן וללוי
בחזקת שהם חיים. וכן שתיקנו חכמים שהמלוה יכול לגבות חובו
מתרומות ומעשרות:

הַמְּלוּה מַעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי וְאֶת הָעֲנִי, על מנת להיות מְפָרֵשׁ
עֲלֵיהֶן מַחֲלָקִין – שיהיה המלוה מפריש תרומות ומעשרות כדי
לגבות חובו ממתנות הכהן או הלוי. ובמקום שיתן המלוה ללוה
את חלקו מן המתנות, יגבה המלוה מעותיו מהם, ושוי הפירות
יהיה תמורת ההלוואה. וכשמפריש המלוה תרומות ומעשרות כדי
לגבות חובו, מְפָרֵשׁ הוא עֲלֵיהֶן בְּחֻזְקַת שָׁחַן – הכהן הלוי או העני
קִיִּימִין, וראויים המתנות הללו להינתן להם. וְאֵינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא מֵת
הַכֹּהֵן או הַלֵּוִי או שְׁמָא הָעֲשִׁיר הָעֲנִי, וכן שמוא מת העני ושמוא מתו
צריך ליתן המתנות לאחרים ואינם יכולים להיות תמורה למעות
ההלוואה, ואין המלוה גובה חובו מהן, מפני שמעמידים אותן
בחזקת שהם קיימין, והעני חזקתו שעדיין עני הוא, שעשירות היא
דבר לא שכחי, וכמו שיבואר בגמרא (ע"ב).

מֵתוּ הכהן הלוי או העני, קודם שהפריש המלוה תרומות
ומעשרות, ושבו אין המלוה יכול לגבות ממתנותיהם את חובו. אם
רוצה הוא לגבות חובו ממתנות אלו צָרִיךְ המלוה לִפְדוֹל רְשוּת מִן
הַיּוֹשֵׁעִים שאם ירצו לפרוע את החוב של הנפטר, וראויים הם
לקבל תרומות ומעשרות, וירצו גם שיגבה המלוה חובו מן
המתנות, יכול המלוה להפריש המתנות ולגבות מהם חובו. וְאֵם
המלוה הִלְוִין לכהן ללוי או לעני בִּפְנֵי בֵּית דִּין, על מנת שיגבה
חובו מן המתנות שעתידיים לבוא בחלקם של הלויים, ומתו הלויים
קודם שהפריש המלוה מתנותיהם, אֵינוּ צָרִיךְ לִפְדוֹל רְשוּת מִן
הַיּוֹשֵׁעִין, שגם בלא רשותם הטילו בית דין את חובו של הנפטר על
כל שבט הכהונה או הלוייה, או על כל העניים, ויגבה המלוה חובו
ממתנותיהם. ויש כח ביד בית דין לעשות כן, שתקנת השבט הוא
שימצאו מעות להלוואה:

גמרא

שנינו במשנה שהמלוה גובה חובו מן התרומות והמעשרות.
שואלת הגמרא, איך יתכן שיעשה כן וְאֵפֶךְ עַל גַּב דְּלֹא אָתָּו – אף
שלא באו התרומות והמעשרות לידה של הכהן או הלוי, ואם לא
הגיעו המתנות לידי הלוה, איך זכה במתנותיו שיחזור המלוה
ויזכה בהם כדי לגבות מהם חובו. וכיון שלא באו לידי כהן, גם לא
קיים מצות נתינה.

הגמרא מביאה שלושה אופנים ליישב שאלה זו: מיישבת הגמרא,
אָמַר רַב משנתנו עוסקת בְּכֹהֵן או לוי שהם מְפָרֵשׁ כְּהוֹנָה וְלוֹיָהּ –
שרגיל ישראל לתת המעשרות להם, ולכן מתייאשים כל
הכהנים והלויים ממתנות אלו, ונחשב שזכה הכהן או הלוי
במתנות, ויכול המלוה לעכבם לעצמו. וכן עני הרגיל לקבל מן
המלוה מעשר עני, מתייאשים כל העניים ממעשר זה וכאילו זכה
בו העני.

באופן נוסף מיישבת הגמרא, וְשְׁמוּאֵל אָמַר, שהמשנה עוסקת
בְּמִנְחָה לָהֶם המלוה ללווים את מתנותיהם עַל יְדֵי אַחֲרִים, וחזר
המזכה נותן המתנות למלוה.

יישוב שלישי משיבה הגמרא, עוֹלָא אָמַר, הָא מִנִּי – מי הוא
שמשתנינו סוברת כמותו, שהכבה או הלוי זוכים במתנותיהם בלא
שיגיע לידיהם, רַבִּי יוֹסֵף הוּא, דְאָמַר עָשׂוּ חכמים אֵת מִי שְׁאֵינוּ זֹכֵה
מִן הַדִּין מפני שלא עשה קנין כְּאִילוּ עָשָׂה קנין וְזִכָּה מִן הַדִּין, ואף
כאן עשו את הלוה כמי שזכה במעשר, וחזר המלוה ומעכבו
לעצמו. הגמרא מבארת מחלוקת רב, שמואל ועולא: בְּוֹלָחוּ –
שמואל ועולא, בְּרַב לֹא אָמַר – שמדובר במשנה שהיו הלויים
'מכרי כהונה', כִּי בְּמִנְחָה כְּהוֹנָה ולויה לא קָתְנִי – לא התפרש
במשנה שמדובר דווקא כך, ואין לדחוק ולהעמיד המשנה באופן
זה. וכן רב ועולא בְּשְׁמוּאֵל לֹא קָאָמְרִי להעמיד את המשנה
כשמואל שמדובר כשיזכה המלוה המעשרות ללוים על ידי אדם
אחר, כִּי בְּמִנְחָה על ידי אחרים לֹא קָתְנִי ואין לדחוק ולהעמיד
המשנה באופן זה. וכן רב ושמואל בְּעוֹלָא נִמְי לֹא אָמְרִי שהעמיד
המשנה כרבי יוסי הסובר שעשו את שאינו זוכה כזוכה, כיון
שכִּיִּתְדָּהָ – כדעת יחיד לֹא מוֹקְמִינֵן – אין להעמיד את המשנה,
ועדיף להעמידה אף כדעת חכמים החולקים על רבי יוסי (ב"מ יב).

הגמרא מביאה ברייתא בה למדנו חמש הלכות בהלוואה שפרעונה
ממתנות הכהונה: תָּנוּ רַבָּנִן, הַמְּלוּה מַעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי וְאֶת
הָעֲנִי על מנת להיות מְפָרֵשׁ עֲלֵיהֶן מַחֲלָקִין של הכהן הלוי או העני
במתנות, הרי הוא מְפָרֵשׁ עֲלֵיהֶן בְּחֻזְקַת שָׁחַן קִיִּימִין, וכמו שנתבאר
לעיל.

ומוסיפה הברייתא חמש הלכות בענין זה, ואלו הן: דִּין ראשון
אומרת הברייתא, ופּוֹסֵק עֲלֵהֶן – מותר למלוה להתנות שיקבל
עבור מעות הלוואתו מפירות המעשרות בְּשָׁעָרָה הוֹלֵל – אם יוזלו
הפירות בשעת הפרשת התרומות ומעשרות, יכול המלוה להתנות

גיטין. כל הגט – פרק שלישי דף ל עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קפז רש"י תוספות

מי יחיד לה תרקבא דדינרי ולא איפייסא – אף על גב דלית ליה – אין טענת אונס בגיטין, והוי גט. ואם תאמר: וכי יחב לה נמי תרקבא דדינרי – אמאי לא הוי גיטא? הא לא איפייסא! ואומר רבינו יצחק: דאי לא פייסנא לה – משמע אם לא אטרח לפייסה בדבר גדול, ואי יחב לה – הרי טרח לפייסה וקיים תנאו, אף על פי שלא נתפייסה.

במכרי לא קתני – אף על גב דמזכה נמי לא קתני, מכל מקום ניהא ליה לאוקמי במזכה, דאיירי בכל כהנים. ומאן דמוקי לה במכרי – משום דמזכה לא קתני. אף על גב דמכרי נמי לא קתני – משמע ליה מפרשינן עליון סתם, בלא שום זיכר. **ביחידא** לא מוקמינן – אף על גב דשמואל פסיק בפרק קמא דבבא מציעא (יבא), כרבי יוסי, דעשו את שאינו זוכה כזוכה – מכל מקום מסתבר ליה לאוקמי מתניתין אפילו כרבנן. **ופוסק** עמיהו כשער הוול – כדמפרשינן, דאף על גב דלא פסק – כמי שפסק דמי, ואין בו משום רבית אפילו פסק דהרבא מותר כשער הוול.

הא קא משמע לן אף על גב דלא פסק כו' – ואם תאמר: הא נמי פשיטא, דבפרק "איהו נשך" (שם עבב), אמר רבי יהודה שיכול לומר לו: תן לי כזה, או תן לי מעותי! ויש לומר: הדהם שאומר לו בשעת חולו, אבל הבא – אפילו שחק עד שהדק השער. **כיון** דכי לית ליה לא דייב ליה כו' – והא דאמר רב בפרדיסא ב"איהו נשך" (שם עגא), אף על גב דאית ביה תיהא – הבא התיירו משום תקנת כהן. **לא** שנו אלא בעל הבית בבדן – אפילו לרבנן דפליגי ארבי שמעון בפרק "הזהב" (שם מדא), ולית להו כל שחבטן בידו ידו העליונה – הבא לא גרע מכי לית ליה לא דייב. אי נמי, כדפריש בקונטרס: דהבא דאין לו למשוך ממנו כלום – לא מצי הדר ביה. איבא

נמי לא אמרי, ביחידא לא מוקמינן. תנו רבנן: המלוה מעות את הבהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהן מחלקן – מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין. ופוסק עמהן פשעו הוול ואין בו משום רבית. ואין שביעית משפמטא. ואם בא לחזור – אינו חוזר. נתייאשו הבעלים – אין מפריש עליהם, לפי שאין מפרשינן על האבוד. אמר מר: פוסק עמהם פשעו הוול. פשיטא! – הא קא משמע לן, אף על פי שלא פסק, כמי שפסק דמי. ואין בו משום רבית". מאי מעמא? פיין דכי לית ליה לא יחבי ליה, כי אית ליה נמי אין בו משום רבית. ואין שביעית משפמטא". דלא קרינא ביה "לא יגוש". ואם בא לחזור – אינו חוזר. אמר רב פפא: לא שנו אלא בעל הבית בכהן, אבל כהן בבעל הבית, אם בא לחזור – חוזר, דתנן: נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות – יכול לחזור בו. "נתייאשו הבעלים – אין מפריש עליהן, לפי שאין מפרשינן על האבוד". פשיטא! – לא צריכא, דאקון, מהו דתימא: אקנתא מילתא היא, קא משמע לן. תניא, רבי אליעזר בן עקיבא אומר: המלוה מעות את הבהן ואת הלוי בבית דין, ומתו – מפריש עליהן בחזקת אותו השבט; ואת העני בבית דין, ומתו – מפריש עליו בחזקת עניי ישראל, רבי אחי אומר: בחזקת עניי עולם. מאי בינייהו?

איבא

הפועל ילקט בנו אחריי, דאף על פי שאין זכיה לקטן – עשאוהו כזוכה. ובבולן יש לומר מפני תקנה עשו. כשער הוול – שאם יחולו חטיף בשעת הפשפת תרומות – אקבלם באותו השער של שעת הפרשה. ואין בו משום רבית – בשאר פוסקין בעינן עד שיצא השער, וכאן פוסק בשעת הלואה בכך וכך, אף על פי שלא יצא השער. ואם בא לחזור – לקמן מפרש. נתייאשו הבעלים – כגון שהלוחו דבי שעור תרומות שנה זו, ועל גנת לקבלם כשנה זו, וראה שנשתדפו שדותיו ונתייאש ממותה הלואה, ואמר "זוי לחסורי כיס", ואחר כך חזרו ותקנו – נתנו מפריש עליהם, דאשד דבר האבד הוא. פוסק עמהם כשער הוול פשיטא – בכל תנאי נמי, אם בא לפסוק כשער הוול – מי ימחה בידו כש שאר פוסקין על הפירות נמי הכי תניא ב"איהו נשך" (בבא מציעא עגא), כמי שפסק דמי – והכי קאמר: הפיסוק שהוא פוסק עמיהו – כשער הוול הוא. שאם יחולו מדמים הללו שהוא פוסק בשעת הלואה – יקבלם כשער הוול. דכי לית ליה – כגון אם נשתדפו שדותיו. לא קרינא ביה לא יגוש – שאינו יכול לתובעו כלום. בעל הבית – אם בא לחזור בבדן – אין יכול, שהרי כספו בידו, וזה לא היה לו למשוך ממנו כלום, דלימא ליה "לא משכתי". אבל כהן חוזר בו – דכיון דעשאוהו כזוכה – יכול לטעון: לא משבת ממני פירות. לא צריכא דאקון – בשעה שייבשו ונתייאש כבר עלו בקנה. מהו דתימא אקנתא מילתא היא – דמשעלו בקנה, אם מתייבשים – חוזרים ומתקנים, ומלאת דלא שכיתא הוא שיהו מתקלקלין לגמרי, ולא הוי יאוש מעליא, קא משמע לן. אותו השבט – שהקרב להם באותו השבט ראו לירשם. וכל ליים וזכין במעשרות, לפיכך יעכב זה את המעשרות בשביל הקרב להם בליהם. בחזקת עניי ישראל – הבא ליכא למימר בחזקת יורשן – שזא יורשים עשירים הם. אבל בחזקת שאר עניים יפריש, ויעכבם. והדאיל ותקנת עניים הוא – ניהא להו לכל עניי ישראל שתזא דת זו נהגת בישראל, כדי שימצאו מלוים להם כשיצטרכו. הלכך כי גבי משאר עניים – לאו גוזל את העניים הוא.

עניי

כי משוו בית דין שליח – מי בעי בפניו דשליח קמא, או אפילו שלא בפניו, כגון זה שהוא אנוס ואינו יכול לעכב כאן, וליך לדרכו. במרא – מעבר המים, שלא מצא את המעבורת.

לא שמיא מתיא – דלא מטי עד הבא, ואין טענת אונס בתנאי גיטין למימר "אניסנא". אי נמי יש אונס בגיטין – הא אוקימנא בשמעתא קמיתא דכתובות דהאי אונסא דשכיח הוא, ואיבעי ליה לאתניא, ליהוי גיטא –

מעכשיו. אמסור לה גט על תנאי זה; אי לא אפיס לה. פייסה – בדברים, והרבה עליה ריעים, ולא נתרצתה להשלים אתו. מי יחב לה תרקבא דדינרי ולא איפייסא – וכיון שלא עשה – כן נמצא שלא פייסה. ואף על פי שאין לו – לא אמרינן אניס, דאין אדם יכול לטעון אונס בתנאי של גט, והוי גיטא. מפני תרקבא דדינרי כפי למיתב לה – והרי אין לו, ואנוס הוא, דהא פייסה במה שבידו לעשות ולא איפייסא, ולא הוי גיטא, דיש אונס בגיטין. הא כמאן דאמר כו' – פלוגתא דתרי לישני, ואליבא דרבא היא, במסכת כתובות בשמעתא קמיתא. **משנה** להיות מפריש עליהן מחלקן – המלוה הוה, כשיפרש תרומותיו – ימכור התרומה ויעכב הדמים לעצמו בפרעון החוב זה בשביל הכהן, וכן המעשר ראשון בשביל לוי, ומעשר עני בשביל עני. והמעשרות יעכב ויאכל, אלא שמפרש מעשר מן המעשר לכהן, שזן מותרין לזרים מכיון שאין כאן גזל מתנתו – שכבר נתן דמיהם לכהן זה, ובשעת ההלואה פסק להם דמים. ליטול רשות מן הורשין – מפני שאין חוב זה מוטל עליהן לפרוע – יטול מזהם רשות, אם רוצים שיתקבל חובו בשבילים – יעכבם ממעשרות עצמו. אינו צריך ליטול רשות – דיש כח לבית דין להטיל חוב זה על כל הכהונה והלוי, לפי שתקנתם הוא. שימצאו מעות להלואה. **גמרא** ואף על גב דלא אתי ליה – בתמיה: אף על פי שאינו נותן לכהן ויחזירם לו קתני מתניתין דפריש עליהן וכוין דלא מטי ליה – מאן זכי ליה להאי כהן כהן תרומה שיקבלנה זה בחובו, והיאך יצא ידי תנינא? כמכרי כהונה – כמו "איש מאת מכר" (מלכים ב' ב) – שהם מכיריו ואוהביו, דאיתו רגיל לתת תרומות ומעשרות אלא לכהן זה. הלכך, כיון דמלתא דפשטא היא דלדידהו יחבי להו – אסיד להו שאר כהני דעתייהו, והוה כמאן דמטו לדידהו דהני. כפוסה להן על ידי אחרים – כשהוא מפרש – מוסרו למעשרות כדי אהבו, ואומר "וכי במעשר זה לפלני לוי", והוה ליה כמאן דמטא לדיה, וחזור ומחזיר לו. עשו את שאינו זוכה כזוכה – במקומות הרבה מפני תקנה עשו כן לרבי יוסי, ב"הניקין" (גיטין טזא), בני המקנה בראש הית, ומעדות חזית ועופות, ומציאת חרש. ובבכורות (יחב), כל שחליפיו ביד כהן – פטור מן המתנות, ובגמרא ד"שנים ארוחין" (בבא מציעא יבא): השוכר את

הפועל ילקט בנו אחריי, דאף על פי שאין זכיה לקטן – עשאוהו כזוכה. ובבולן יש לומר מפני תקנה עשו. כשער הוול – שאם יחולו חטיף בשעת הפשפת תרומות – אקבלם באותו השער של שעת הפרשה. ואין בו משום רבית – בשאר פוסקין בעינן עד שיצא השער, וכאן פוסק בשעת הלואה בכך וכך, אף על פי שלא יצא השער. ואם בא לחזור – לקמן מפרש. נתייאשו הבעלים – כגון שהלוחו דבי שעור תרומות שנה זו, ועל גנת לקבלם כשנה זו, וראה שנשתדפו שדותיו ונתייאש ממותה הלואה, ואמר "זוי לחסורי כיס", ואחר כך חזרו ותקנו – נתנו מפריש עליהם, דאשד דבר האבד הוא. פוסק עמהם כשער הוול פשיטא – בכל תנאי נמי, אם בא לפסוק כשער הוול – מי ימחה בידו כש שאר פוסקין על הפירות נמי הכי תניא ב"איהו נשך" (בבא מציעא עגא), כמי שפסק דמי – והכי קאמר: הפיסוק שהוא פוסק עמיהו – כשער הוול הוא. שאם יחולו מדמים הללו שהוא פוסק בשעת הלואה – יקבלם כשער הוול. דכי לית ליה – כגון אם נשתדפו שדותיו. לא קרינא ביה לא יגוש – שאינו יכול לתובעו כלום. בעל הבית – אם בא לחזור בבדן – אין יכול, שהרי כספו בידו, וזה לא היה לו למשוך ממנו כלום, דלימא ליה "לא משכתי". אבל כהן חוזר בו – דכיון דעשאוהו כזוכה – יכול לטעון: לא משבת ממני פירות. לא צריכא דאקון – בשעה שייבשו ונתייאש כבר עלו בקנה. מהו דתימא אקנתא מילתא היא – דמשעלו בקנה, אם מתייבשים – חוזרים ומתקנים, ומלאת דלא שכיתא הוא שיהו מתקלקלין לגמרי, ולא הוי יאוש מעליא, קא משמע לן. אותו השבט – שהקרב להם באותו השבט ראו לירשם. וכל ליים וזכין במעשרות, לפיכך יעכב זה את המעשרות בשביל הקרב להם בליהם. בחזקת עניי ישראל – הבא ליכא למימר בחזקת יורשן – שזא יורשים עשירים הם. אבל בחזקת שאר עניים יפריש, ויעכבם. והדאיל ותקנת עניים הוא – ניהא להו לכל עניי ישראל שתזא דת זו נהגת בישראל, כדי שימצאו מלוים להם כשיצטרכו. הלכך כי גבי משאר עניים – לאו גוזל את העניים הוא.

עניי

איכא ביניהו עניי כותיים – אומר רבינו יצחק דלא תקינו אלא בחזקת עניי העיר. ולא כמו שפירש הקונטרס דלתנא קמא גרי אריות הם ולא יפריש בשבילם, אלא בשביל עניי ישראל מפריש בכל מקום שהם. דאם כן לא נפקא מינה מידי מאי ביניהו. **תניא** רבי אומר יורשין שירשו – מפריש עליהם, אבל לא ירשו – לא מפריש עליהן. ואסיפא קא: ואם הלזה

בפני בית דין אין צריך לטול רשות מן הירשים,

אבל אירשא דקתני: מת צריך לטול רשות מן

הירשים – לא מצא קאי, דכל שכן אם לא ירשו

שצריך לטול רשות יותר, שאין עליהן מוטל לפרוע

חוב אביהן.

ובמעשה דקטינא דאביי – ואף על גב דאמר

ההם ב"מי שהיה נשוי" (בתובות

צא"ב) דאי אמרו לא "הני חמשין דמי קטינא" סלוקי

סלוקו – הכא תקנתא דרבנן היא.

הילך דמי חוששין שמא עשאו כו' – פירש

בקונטרס: לאחר שקיבל המעות עשאו

תרומת מעשר. וקשה לרבינו יצחק: דלאחר שמכרו

אין יכול לעשותהוה הא לא מיתסר משיכה, שהרי

ברשות ישראל קאי! אלא יש לומר: דשמא עשאו

קודם קבלת הדמים קאמר. ופריך: אטו ברשיעי

עסקינן דשקלי דמי ומשוו ליה תרומת מעשר?

פריש: ויטול ליה חבר תרומת מעשר מעיקרא.

מעשר לאביך בידו הילך דמיו – תימה: אמאי

נקט השתא "הילך דמיו"? ועוד: אמאי

חוששין כלל שעשאו אביו תרומת מעשר? והא

אדבריה, חזקת על חבר שאינו מוציא דבר שאינו

מתוקן מתחת ידו, כדאמרין (פסחים ט"א) בחבר

שמת הניח מגורה מליאה פירות! ויש לומר בדוקא:

דקסבר ומסתמא אביו אמר לו אם הוא מתוקן לא

אינו מתוקן, ואם לא נטל דמיו – רמי אנפשיה

לצורך עצמו, ומדכר שאמר לו אביו. ואם לא מדכר

– חשבינן ליה בחזקת מתוקן. אבל כשנטל דמיו –

לצורך אחרים לא רמי אנפשיה ומדכר.

וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף – תימה:

דתנן במסכת ביכורים (פרק שני משנה ד):

תרומת מעשר שוה לביכורים בשני דרכים: ניטלת

מן הטהור על הטמא, ושלא מן המוקף. ואמר נמי

בירושלמי בפרק שני לתרומות: דכל ההורה כולה

למידה ומלמדה, חוץ מתרומת מעשר שמלמדה

אינה למידה, דבתרומת מעשר כתיב (במדבר יח)

"ממנו" – מן המוקף, ומומקמי ליה בתרומה גדולה

ולא בתרומת מעשר. ובפרק "חובת" (בבא מציעא

ט"א) אמרינן: ישראל שאמר לבן לוי "כור מעשר

יש לך ביד" – רשאי בן לוי לעשותה תרומת מעשר

על מקום אחר. והכא פריך אתרומת מעשר "וכי

נחשדו כו' ויש לומר: מדברגן אף תרומת מעשר

בעי מוקף, והא דקאמר: רשאי בן לוי – היינו

בבשרת ואינן טובים דשרי, כדאמרין ב"האשה

רבה" (יבמות צ"ג). וקשה דברפך "המפקיד" (בבא

מציעא להא), תנן: המפקיד פירות אצל חבריו,

אפילו חן אבודין – לא יגע בהן. ומפרש רב נחמן בר

יצחק בגמרא דחיישנן שמא עשאו תרומת מעשר

על מקום אחר. ואמאי? וכי נחשדו לתרום שלא מן

המוקף? ואומר רבנו תמי: דגבי פקדון דחיישנן טפי,

ובחששו מבעת תולין דהחמיר שלא ללגע בו.

דלא שכיחא שיהא לו פירות בביתו ולא ידא ללשבת אם לא יעשרו ממקום אחר. ויש מפרשים: דדוקא חברים לא נחשדו לתרום שלא מן המוקף, דהכא איירי בבן לוי שניתן לו מעשר – ואין

נותנין אלא לחבר, כדאיתא ב"הוריות" (תולין ק"ב). אין נותנין מתנות לכהן עם הארץ. אבל המפקיד – כל אדם מפקיד, אף שאינו בקיין בהלכות מוקף. ואם תאמר: הדיא דביכורים, דנשלחה שלא

מן המוקף, הדיכ מצו למימר דמדאורייתא איירי? הא קתני: דצריכה שיעור בתרומה, ומדאורייתא לתרומה גדולה אין לה שיעור. דחטא חתא פוסרת את הכרי? ויש לומר: דאין לה שיעור למטה,

אבל יש לה שיעור למעלה. דאין יכול לעשות כל גורו תרומה, דבעינן ראשית ששיריה נכירים. וכי האי גזונא איכא בריש מסכת פאה (פרק ראשון משנה א) גבי "אלו דברים שאין להם שיעור".

לתרום שלא מן המוקף – פירש בקונטרס: דשמא באותה שעה אינה בעין. ואין נראה, דתרומה גדולה מדאורייתא בעי מוקף, ואם כן אפילו שתיהן לפניו. ותרומת מעשר נמי דלא בעינן מוקף

אלא מתדברגן – נראה דחיינו גוריה אטו תרומה גדולה, ובעינן מוקף אפילו שתיהן לפניו כמו בתרומה גדולה. וגבי הלזה נמי תנן מוקף, אמאי? ויש לומר: דכיון דאין שיעור, דלא שכיחא כו' ויש לומר: דאין מוקף על כהא אלעזר בן גמלא דאמר נטלת מאומר, ואם כן כי לא קרינן נמי, לידוש דלמא תקנינה תקניה בעל הבית מאומדו? ויש לומר: דאין תורם מאומר דבר קטין שלו,

ואם תאמר: וחי מוקף על כהא אלעזר בן גמלא דאמר – ואם תאמר: נמי שיש לו רשות לתרום, שמא לא חשש לתרום מעשר שתעיד ליתן ללוי, והיאך נתייר מספק? ויש לומר:

שאינו רוצה להפסיד לא ללוי ולא לכהן, **אין** אבא אלעזר בן גמלא היא – ואם תאמר: נמי שיש לו רשות לתרום, שמא לא חשש לתרום מעשר שתעיד ליתן ללוי, והיאך נתייר מספק? ויש לומר:

דכיון שתרשות בידו, ושהיה זמן גדול בביתו, ומצוה עליה רמיא – סתמא דמילתא דחקינה תקניה.

איכא ביניהו: עניי כותיים. העשיר העני – אין מפריש

עליו, וזכה הלזה בפהו שבידו. ורפנו, מאי שנא למיתה

דעבוד תקנתא, ומאי שנא לעשירות דלא עבוד

תקנתא? – מיתה שכיחא, עשירות לא שכיחא. אמר

רב פפא, היינו דאמר: אינשי: חבדך מית – אשר,

איתעשור – לא תאשר. מת – צריך לטול רשות"

וכו'. תניא, רבי אומר: וירשין שירשו. – ומי איכא

וירשין דלא ירתי? אלא אמר רבי יוחנן: שירשו קרקע

ולא שירשו כספים. אמר רבי יוחנן: הניח מלא מחט

גובה מלא מחט, מלא קרדום – גובה מלא קרדום,

ורבי יוחנן אמר: אפילו הניח מלא מחט גובה מלא

קרדום; וכמעשה דקטינא דאביי. תנו רבנן: ישראל

שאמר ללוי "מעשר יש לך ביד" – אין חוששין

לתרומות מעשר שבו, "כור מעשר יש לך ביד"

– חוששין לתרומת מעשר שבו, מאי קאמר? אמר

אביי, הכי קאמר: ישראל שאמר ללוי "מעשר יש לך

בידי והילך דמיו" – אין חוששין שפא עשאו תרומת

מעשר על מקום אחר, "כור מעשר יש לך ביד

והילך דמיו" – חוששין שפא עשאו תרומת מעשר

על מקום אחר. – אטו ברישעי עסקינן, דשקלי דמי

ומשוו ליה תרומת מעשר? אלא אמר רב משרשיא

בריה דרב אידי, הכי קאמר: ישראל שאמר לבן לוי

"מעשר לאביך ביד, הילך דמיו" – אין חוששין שפא

עשאו אביו תרומת מעשר על מקום אחר, "כור

מעשר לאביך ביד והילך דמיו" – חוששין שפא

עשאו אביו תרומת מעשר על מקום אחר. – וכי

נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף? אלא אמר

רב אשי: הכי קאמר, בן ישראל שאמר ללוי: כך

אמר לי אבא "מעשר לך ביד" או "מעשר לאביך

בידי" – חוששין לתרומת מעשר שבו, ביון דלא קרי,

לא תוה מתנן ליה בעל הבית; "כור מעשר לך ביד"

או "כור מעשר לאביך ביד" – אין חוששין לתרומת

מעשר שבו, ביון דקרי, תקינו תקניה בעל הבית. –

וכי יש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומת מעשר?

– אין, אבא אלעזר בן גמלא היא; דתניא, אבא

אלעזר בן גמלא אומר: "ונחשב לכם תרומתכם",

בשתי

עניי כותיים – שאם אין עניי ישראל בעיר ויש עניי כותיים – מפריש לצורכם, ויעבכם

לעצמם. שאף הם זוכים בהן, דכותיים גרי אמת הם, ולתנא קמא גרי אריות הם, ולא

יפריש בשבילם, אלא בשביל עניי ישראל יפריש בכל מקום שהם. וזכה הלזה בפהו שבידו

– הלזה הוא אינו חייב לפרוש משלו, שהרי הלזה על מנת שלא ליפרע הימנו. דעבוד

תקנתא – דקאמר מפריש עליו בחזקת עניי

ישראל, ובהעשירי קתני אין מפרישין עליו. לא

שכיחא – הלכך לא חשו לה. אשר – האמן,

והחזק הדבר. לשון "שריר וקיים". לא תאשר –

לא תאמן. שירשו קרקע – שעליהם מוטל

המצוה לפרוע חובת אביהן. מלא מחט –

כלומר, הניח קרקע מועט – אין זה מפריש

בחזקת יורשין, אלא כשיעור דמי הקרקע. מלא

קרדום – כלומר, קרקע הרבה. אפילו הניח מלא

מחט גובה מלא קרדום – כלומר, כל חובו. לפי

שהוא יכול לטרוף ולחזור לטרוף כל שעה

שיפרדוהו ממנו. כי ההוא מעשה דקטינא דאביי

– ב"מי שהיה נשוי" בכתובות (צ"ג). דההוא

דהווי מסקי ביה מזהו זוזי ושכיבי ושביק קטינא

שוו חמשים, אתא בעל חוב טרפוה, אתו יתמי

יחדי ליה חמשין וסלקוהו – הדר אתא טרפה

כו'. ישראל שאמר ללוי – כולה מפריש ואילו

לה. מעשר יש לך ביד – שהפרישית מתבואתי

לצורךך. והילך דמיו – ומוכרתי לו, ונטל זה את

דמיו. אין חושש – ישראל זה שמא לאחר

שמכרו לוי עשאו לוי זה תרומת מעשר על

מעשר אחר שהיה לו בביתו. דכיון דלא ידע

כמה יש לו ביד – לא עביד ליה תרומת מעשר.

אבל אמר "כור מעשר יש לך ביד" ונטל זה

הדמים – אסור ישראל זה לאכול הימנו,

ואפילו הפריש תרומת מעשר לכהן לפי חשבונה,

דחיישנן שמא לאחר שקיבל הדמים עשאו לכולן

תרומת מעשר על תשעה בורין שיש לו בביתו

מעשר הטבול לתרומת מעשר. דכיון דלא משך

– יכול לחזור הלוי. ואף על פי שהיה ברישותו

של ישראל – לא קנו לו מעותיו, דאימת קנייה

היא לוי דלקנייה לישראל בקבלת מעות; הלכך,

כי חזר בו ועשאוהו תרומת מעשר – חל עליו

השם. מעשר לאביך ביד – כחיי אביך הודעתיו

שהיה לו מעשר ביד. מוקף = סמוך. כמה אין

מקיפין שתי חביות (ביצה לב"ב). אסור לחבר

לומר: הוהא שיש לך במקום פלוני ותאמר תרומה

על זו, שמא אותה שעה אינה בעין, ואם עשה

– עשוי. כך אמר לי אבא – לפני מותה מעשר

לך ביד. חושש – הלוי הזה. לתרומת מעשר –

הראויה לנטל הימנו. ואף על פי שחזקה על

חבר שאינו נפטר מן העולם עד שיתקן כל פירות

טבליים שבידו – הכא איכא למימש, דכיון דאין

הזכיר בצואתו סכום מדה – שמא לא היה יודע

כמה יש. אין חוששין – שמוחזק ישראל זה

שתקנו קודם שמת, ואף על פי שאין מוטל עליו.

לתרום תרומת מעשר – הלא אין המעשר שלו

אלא של לוי, והזה ליה תורם שלא מדעתו

בשתי

הישראל מידת המעשר, חוששין לתרומת מעשר שבו – שמוא עשה
 הלוי את המעשר לתרומת מעשר על מעשר ראשון שיש לו
 בביתו.
 שואלת הגמרא, מאי קאמר במי דיבר התנא שיש לו לחוש, הלא
 הישראל אסור במעשר מפני גזל הלוי, והלוי הרי יודע אם עשאו
 לתרומת מעשר. משיבה הגמרא, אמר אביי הכי קאמר – כך יש
 לפרש הברייתא, ישראל שאמר ללוי, מעשר יש לך בידו שהפרשתי
 לתת לך והילך דמיו שמבקש אני לקנותו, ונטל הלוי המעות, יכול
 הישראל לאכול מהמעשר ואין חוששין שמוא מעשר זה עשאו הלוי
 לתרומת מעשר על מעשרות שיש לו במקום אחר כיון שאין הלוי
 יודע כמה מעשר יש לישראל, ותרומת מעשר שיעורה קבוע,
 מעשר מן המעשר. אבל ישראל שאמר ללוי ביד מעשר יש לך בידו
 ומבקש אני לקנותו והילך דמיו ונטל הלוי המעות, חוששין שמוא
 עשאו הלוי לתרומת מעשר על מעשרות שיש לו במקום אחר,
 שיועד כמה מעשר יש ביד הישראל, ויכול לעשותו לתרומת
 מעשר על מעשרות שיש לו בביתו, ולכן אסור לישראל לאכול מן
 המעשר.
 הגמרא דוחה את ביאורו של אביי: מקשה הגמרא, אמי ברשיעי
 עסקין – וכי משתניו עוסקת ברשעים, דשקלי דמי – שלוקח הלוי
 מעות בעד פירות המעשר ולאחר מכן משוו ליה – עושה הפירות
 תרומת מעשר שאסורים ללוקח, ודאי אין המשנה עוסקת בכך.
 מתרעה הגמרא אלא, אמר רב מששיא בריה דרב אידי הכי קאמר,
 ישראל שאמר ללוי, מעשר לאכיל בידו שהפרשתי בחיי אביו כדי
 ליתן לו, ומבקש אני לקנותו והילך דמיו ונטל בן הלוי המעות, אין
 חוששין שמוא מעשר זה עשאו אביו של הלוי לתרומת מעשר על
 מעשרות שהיו לו במקום אחר, ומותר לישראל באכילת המעשר.
 אבל ישראל שאמר ללוי ביד מעשר לאכיל בידו, ומבקש אני
 לקנותו, והילך דמיו, ונטל בן הלוי המעות, כיון שיכול היה אביו
 של הלוי לעשות את המעשר לתרומת מעשר, ולא היה נקרא
 רשע שהרי אביו לא נטל דמיו, חוששין שמוא מעשר זה עשאו אביו
 של הלוי לתרומת מעשר על מעשרות שיש לו במקום אחר.
 הגמרא דוחה גם את דברי רב משרשיא: שואלת הגמרא, מפני מה
 עלינו לחשוש שמוא אביו של הלוי עשה המעשר לתרומת מעשר,
 וכי נחשדו חברים לתרום – להפריש תרומה שלא מן המוקף –
 כשאין הפירות כולם סמוכים בשעת הפרשת התרומה, שכן הדין
 בהפרשת תרומה לעשותה מן המוקף.
 מיישבת הגמרא, אלא אמר רב אשי, הכי קאמר, בן ישראל שאמר
 ללוי, כך אמר לי אלא לפני מותר, מעשר שהפריש מתבואתו כדי
 לתת לך נמצא בידו, או אמר הישראל ללוי, כך אמר לי אבא,
 מעשר שהפריש כדי ליתן לאכיל בידו, חוששין לתרומת מעשר שבו
 – שעדיין לא הפריש תרומת מעשר מהמעשר. ואף שחזקה על
 חבר שיתקן פירות טבל שבידו, ומפני מה חוששים שלא הפריש
 תרומת המעשר, מבאר רב אשי הטעם, בין דלא קיין – לא הודיע
 אביו של הישראל מה מידת המעשר, בודאי אינו יודע כמה הוא,
 ולכן לא הוה תתקן ליה בפעל הפית – לא תקנו ולא הפריש ממנו
 תרומת המעשר, ולפיכך אין ללוי לאכול המעשר בלא שיפריש
 תרומת מעשר. אבל ישראל שאמר ללוי, כך אמר לי אבא, ביד
 מעשר לך בידו שהפריש אבא מתבואתו עבורך, או שאמר, כך
 אמר לי אבא, ביד מעשר לאכיל בידו שהפריש אבא עבור אביו.
 אין חוששין לתרומת מעשר שבו, שבדאי הפריש תרומת מעשר,
 בין דקיין – שהודיע אביו של הישראל מה מידת המעשר, בודאי
 תקיף תקניה בפעל הפית – הפריש תרומת מעשר, שחזקה הישראל
 שיתקן המעשר שבביתו קודם שמת, אף שאינו מוטל עליו.
 שואלת הגמרא, וכי יש לו רשות לפעל הפית לתרום תרומת מעשר,
 הלא המעשר שייך ללוי, ונמצא הישראל תורם שלא מדעת
 הבעלים. משיבה הגמרא, אין – הן, כלומר יש רשות לישראל
 לתרום תרומת מעשר ממעשרותיו, שברייא זו באבא אלעזר בן
 זמלא היא, הסובר שיש רשות לישראל לתרום שלא מדעת הלוי,
 דתניא בברייתא, אבא אלעזר בן זמלא אומר כתוב (במדבר יח כז)
 ויחשב לכם תרומתכם בידן מן הגר וזמלאה מן העקב,

איבא בניהו בין רבי אליעזר בן יעקב לרבי אחי בעיר שיש בה רק
 עניי פותיים, שלדעת רבי אליעזר בן יעקב אין המלוה מפריש
 ממעשר עני, שהכותיים גירי אריות הם, ואינם נוטלים מעשר עני,
 ותקנו חכמים שיפריש בחוקת עניי ישראל שבאותה העיר, ולכן
 איבד המלוה את מעותיו. ולדעת רבי אחי מפריש גם על עניי
 כותיים שגירי אמת הם.
 עוד אומרת הברייתא, שהמלוה את העני בבית דין כדי שיפריש
 מחלקו והעני ישוב אינו נוטל מעשר עני, אין המלוה מפריש
 עליו ממעשר עני לגבות חובו, שחייב ליתן המעשר לעני אחר,
 והפסיד המלוה מעותיו ונקה חלה – העני שנתעשר בזה שפירז –
 במעות ההלוואה, ואין המלוה יכול לתובעו, שכן התנו שלא יגבה
 המלוה חובו אלא ממעשר עני הראוי לבוא ללוח.
 שואלת הגמרא, ורבנן, מאי שנא למיתה – במה שונה אם מת הלוח
 דנקבד תפניתא – שתקנו חכמים שיפריש המלוה בחוקת העניים,
 ומאי שנא לעשירות – ומדוע שונה כאשר נתעשר העני דלא עבדי
 תפניתא – שלא תקנו חכמים שיפריש בחוקת שאר העניים. משיבה
 הגמרא, מיתה שכיחא – שמוא ימות העני הוא דבר שכיח, ועשו בו
 חכמים תקנה, אבל שמוא תבוא עשירות לעני, זה לא שכיחא ואין
 עושים חכמים תקנה בדבר שאינו שכיח. וכן אמר רב פפא
 שעשירות אינה דבר שכיח, והיינו דאמרי אנשי – מאמר שגור בפי
 הבריות, שאם יאמרו לך תבדיל מית – מת חברך, אשר – תאמין.
 אבל יאמרו לך אי תעשר – חברך התעשר, לא תאמר – אל תאמין,
 שעשירות אינה שכיחא:
 שנינו במשנה שהמלוה מעות את הכהן ואת הלוח צריך לזייל
 רשות וכו' מן הירושין:
 הגמרא מבארת באיזה יורשים עוסקת המשנה: תניא בתוספתא
 (פ"ג ה"א), המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני ומתו, צריך
 ליטול רשות מן הירושין. אלו הן הירושין, רבי אומר יורשין שנינו
 מהלוח. שואלת הגמרא, ומאי אבא – האם ישנם יורשין דלא ירתי
 – שלא קבלו ירושה, הלא כל יורש ודאי קיבל ירושה, ומה חידש
 רבי.
 משיבה הגמרא, אלא אמר רבי יוחנן, כוונת רבי שהדין במשנה
 שנוטל המלוה רשות מהירשים מדובר שנינו שנינו, שאם חייבים
 הם לפרוע חוב אביהם, ולא יהיה הדין כך בשנינו בסיפא, שאין
 חייבים לפרוע חוב אביהם, ואיבד המלוה מעותיו, לפיכך אינו
 גובה חובו מהמעשרות.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין שיעור הקרקע שיקבלו
 הירושין ושהעבד לפרוע חוב אביהם:
 אמר רבי יוחנן, הניח הלוח בירושה קרקע מועטת בשיעור כלא
 מחם, הרי המלוה גובה חובו מהמעשרות כשווי קרקע מועטת
 כלא מחם, שקרקע זו משועבדת לחוב אביהם, ושאר החוב נפקע
 במיתת הלוח. אבל הניח הלוח קרקע בשיעור גדול כלא קרדום,
 גובה המלוה כל חובו מהמעשרות כשווי קרקע גדולה כלא
 קרדום, מפני שהחוב כשווי הקרקע מוטל על הירושין לפורעו.
 ורבי יוחנן אמר, אפילו הניח הלוח לירשיו קרקע מועטת כלא
 מחם, גובה המלוה כשווי קרקע בשיעור גדול כלא קרדום שיש
 בה שווי כל החוב, מפני שאילו היה המלוה טורף הקרקע
 המועטת, והיו הירושין פודים הקרקע במעות, יכול היה המלוה
 לחזור ולטרוף קרקע זו עבור שאר חובו, ונמצא שכנגד כל החוב
 יש שיעבוד בקרקע מועטת זו. ובמקשה דקמינא דאביי – כמעשה
 שבא לפני אביי (כתובות צ"א) בשדות קטנות שהוריש הלוח והיה
 שויים מחצית החוב, וטרפם המלוה בחובו, ופדאום הירושין וחזר
 המלוה וטרפם בעבור שארית חובו, ופסק אביי שהדין עימו
 והקרקע משועבדת לכל החוב:
 הגמרא מביאה דין נוסף שהישראל קונה מעשרות בלא שיבואו
 הפירות ליד הלוי: תנו רבנן, ישראל שאמר ללוי, מעשר יש לך בידו
 שהפרשתי מתבואתי לתת לך, אין חוששין לתרומת מעשר שבו –
 שמוא עשה הלוי את המעשר לתרומת מעשר על מעשרות שיש
 לו בביתו, שהרי אינו יודע מה מידת המעשר שביד הישראל. אבל
 ישראל שאמר ללוי, מידה של ביד מעשר יש לך בידו, כיון שאמר

27 וארבע שעות, ואם הפירות שהפריש עבורם עדיין קיימים, צריך
28 לחזור ולהפריש עליהם תרומות ומעשרות ממקום אחר, ולחלל
29 את המעשר שני על מעות אחרות, דברי רבי אלעזר.
30 רבי יהודה אומר, שהמניח יין כדי להפריש ממנו תרומות ומעשרות
31 על מקום אחר, עלול הוא להתקלקל, ולכן בשלשה פסקים – זמנים
32 בדרך אמת הניין אם לא החמיץ, שאם החמיץ אי אפשר לעשותו
33 תרומה ומעשרות על יין, משום ששנינו (תרומות פ"ג מ"א) אין תורמים
34 מן החומץ על היין. בקידום – כשמנשבת רוח הקדים של מוצאי
35 החג – סוכות, ובחוצאת סמך – כשהכרם מוציא ענבים אחר
36 שנופל הפרח, והענבים מובדלים זה מזה וניכר צורתם, ובשעת
37 בנכית מים בבוסק, כשהענבים גדלים כפול הלכן, נקראים בוסר,
38 וכשנכנס בהם מעט לחלוחית בשיעור שיכול לסחוט מהם כל
39 שהוא משקה, הוא כניסת המים:

גמרא

40 שנינו במשנה, שאם בדק ומצא שהפירות שהניח כדי להפריש
41 מהם תרומות ומעשרות על מקום אחר, או המעות שהניח כדי
42 לחלל עליהם מעשר שני, נאבדו, חושש מעת לעת. הגמרא
43 מפרשת מה הוא השיעור מעת לעת שצריך לחוש:
44 שואלת הגמרא, מאי – מה הוא השיעור של מעת לעת שצריך
45 לחוש. משיבה הגמרא, רבי יוחנן אומר, שצריך לחוש מעת לעת של
46 לפני הבדיקה, שהפירות שהפריש עליהם עד מעת לעת קודם
47 שמצא שאינם, צריך לחזור ולהפריש עליהם, אך על הפירות
48 שהפריש עליהם קודם לכן, לא החמירו חכמים לחזור ולהפריש
49 עליהם מחשש שמא נאבד כבר אז, אלא סומכים על החזקה שהיו
50 קיימים. רבי אלעזר בן אנטיגנוס אומר משום רבי אלעזר ברי רבי ינאי,
51

1 וכיון שאמרה תורה שהרמת תרומה תהיה כהרמת דגן מן הגורן,
2 ודאי בשתי תרומות הכתוב מדבר בפסוק זה, אחת תרומה גדולה –
3 היא 'דגן מן הגורן' הנזכרת בפסוק, ואחת תרומת מעשר היא
4 'תרומתכם' הנזכרת בפסוק, והשווה הכתוב הפרשת תרומת
5 מעשר להפרשת תרומה גדולה שיהיו דיניהם שווים, שגשם
6 שתרומה גדולה נטלת באומר הדעת, ולא במדידה של נפח ומנח
7 או משקל, וכן תרומה גדולה ניתן ליטלה במחשבה בלבד, על ידי
8 שנותן עיניו בצד זה של התבואה וקובע בלבו ששם תהיה
9 התרומה, ויכול לאכול מהתבואה אף שלא הפריש עדיין, כך
10 תרומת מעשר נטלת באומר אף שיש לה שיעור מן התורה לתת
11 דווקא מעשר מן המעשר, ובמחשבה, שכך אמרה התורה (שם)
12 'ונחשב לכם' ובשתי התרומות הכתוב דיבר, ובשם שיש לו רשות
13 לבצע הפית' לתרום תרומה גדולה מתבואתו ופירותיו, כך יש לו
14 רשות לבצע הפית' לתרום תרומת מעשר מן המעשר שברשותו, אף
15 שאיננו שלו אלא של הלו':

משנה

16 משנתינו מבארת דין נוסף שבו סומכים על החזקה שנשאר כמו
17 שהיה: המניח פירות במקום שמור, כדי להיות מפריש עליהן תרומה
18 ומעשרות, שיסמוך על פירות אלו כדי לתקן טבל שיש לו במקום
19 אחר, על ידי שיפריש תמיד את התרומות ומעשרות בפירות אלו.
20 או שהניח מעות במקום שמור כדי להיות מפריש עליהן מעשר שני,
21 שאחר שיפריש מעשר שני יחללו על המעות האלו, מפריש עליהן
22 בתוקף שהן קיימים, ואינו צריך לחוש שמא נאבדו. אך אם אחר זמן
23 בדק ומצא שאבדו, ומה שהפריש או חילל אחר שאבדו לא חל,
24 כיון שאין שם פירות להיות תרומה ומעות כדי לחלל עליהם את
25 המעשר שני, הרי זה חושש שמא אבדו כבר מעת לעת – עשרים
26

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט טבת, תשי"ז

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ

מו"ה שלום מענדל שי" שו"ב

שלום וברכה!

לאחרי שתיקתו הכי ארוכה נתקבל מכתבו מיי"ג טבת, אף שגם ממנו אינו מובן סיבת השתיקה.

נעם לי לקרות בו איך שראה השגחה פרטית והתועלת הכי גדולה שהיתה מהיותו בחג הסוכות במאנטמארענסי שעלה בידו ביחד עם איזה מאנ"ש להוציא יקר מזולל וכו' ואין לך דבר גדול מזה וכמבואר בכ"מ, ומובן ג"כ מסוגית הש"ס (ב"מ פה, א) ואין להאריך בדבר הפשוט, ואשרי חלקו ושל כל אלו שהשתתפו בהאמור, ויה"ר שתקוים בהם הבטחת משנה מצוה גוררת מצוה שילכו מחיל אל חיל בפעולות המקרבות לבם של בני ישראל לאבינו שבשמים, ובטוח נותן התורה ומצוה המצות לשלם שכרם במדה כנגד מדה אלא שכ"פ ככה ברוב נחת חסידותי מכל יו"ח שיחיו ובפעולותיהם בבירור הניצוצות בכלל שזוהו הענין דלהוציא יקר מזולל, וכמבואר בתורת החסידות כי תקותי חזקה שלא יסתפקו בהנעשה עד עתה ואז יתוסף גם בהצלחה נוסף על ההצלחה דעד עתה.

לפלא שלא כותב איך נצלו ימי הסגולה דחדש כסלו יו"ד י"ט כסלו וימי חנוכה שבדאי עשו בהני"ל בימי סגולה אלו.

בברכה לבשו"ט תכה"י בענינים הכללים ובעניניו הפרטים.

גִּטִּינָן. כֹּל הַגֵּט – פֶּרֶק שְׁלִישִׁי דָף לֹא עֹמֵד א – מוֹתוֹךְ מִהֲדוּרַת “אֲבָן יִשְׂרָאֵל – (שְׁטִינְזִילִין)” קֶצֶא רִשׁ”

כִּשְׁתֵּי תְרוּמוֹת – דִּהְיִי קֶרֶא בְּלִים כְּתִיב, “תְּרוּמוֹתֵכֶם” – הִינֵנו תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר, “כִּדָּן מִן הַגֹּרֶן” – הִינֵנו תְּרוּמוֹת גְּדוּלָה, רֹאשִׁית דָּגָן שִׁישְׂרָאֵל מִפְּרִישׁ מִגְּרֹנֵנו. וְהִקֵּשׁ הַכְּתוּב תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר לְתְרוּמָה גְּדוּלָה. **בְּאִיפֶּר** – אֶחָד מִחֲמִשִּׁים שְׁאֻמְרו חֲכָמִים – מִפְּרִישׁ בְּאוֹמֵד, דָּאָם טַעֲמָה – אֵין כָּאֵן אִיסוֹר. דִּמְדֹאֲרִיתָא חֲטָה אַחַת פּוֹטֶרֶת חֲכָרִי, דְּלֹא נִתְּנָה

בְּשִׁלְתִּי תְרוּמוֹת הַכֶּתִּיב מִדְּבַר, אַחַת תְּרוּמָה גְּדוּלָה וְאַחַת תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר, כִּשְׁשׁ שְׁתְּרוּמָה גְּדוּלָה יִנְטֹלָת בְּאוֹמֵד וּבְמִחְשָׁבָה, וְכִשְׁשׁ שְׁשִׁי לֹא רִשּׁוֹת לְכַעַל הַבֵּית לְתָרוּם תְּרוּמָה גְּדוּלָה – כִּדָּן יֵשׁ לֹא רִשּׁוֹת לְכַעַל הַבֵּית לְתָרוּם תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר. מוֹשְׁנָה הַמְּנִיחַ פִּירוֹת לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת, מַעוֹת לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן מַעֲשֶׂר שְׁנִי – מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֻקָּת שְׁחֵן קִיָּמִין. אִם אֲבָדוּ – הִרִי זֶה חִיִּישׁ מַעַת לַעֲת, דְּבָרִי רַבִּי אֱלֶעָזָר; רַבִּי יְהוֹדָה אֹמֵר, בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים בּוֹדֵקִין אֶת הַיָּין: בְּקִידוֹם שֶׁל מוֹצָאֵי הַחֵג, וּבְהוֹצָאת סִמְדָּה, וּבִשְׁעַת כְּנִיסַת מַיִם בְּפוֹסֶר. **נִמְרָא מָאִי “מַעַת לַעֲת”? רַבִּי יוֹהָנָן אָמַר: מַעַת לַעֲת שֶׁל בְּדִיקָה, רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן אֲנָטִינְגוֹס אֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלֶעָזָר בְּרַבִּי יִנְאִי:**

כְּסֻמָּה רֹחַ קִידִים בְּמוֹצָאֵי הַחֵג. הוֹצֵאת סִמְדָּה – כְּתוּם פִּרְה, וְעֵנְבֵינו נִרְאִין בְּאִשְׁכּוֹל כִּסְדָּרָה. וּבִשְׁעַת כְּנִיסַת מַיִם לְבוֹסֶר – כִּשְׁחֹן כְּפוֹל הַלֵּבן נִקְרָאִין בּוֹסֶר, וְכִשְׁלַחֲלוּחֵית נִכְסֵת וְגִדְלוֹת בְּתוֹבו שִׁיכּוֹל לַעֲצוֹר מִחוֹן כֹּל שֶׁהוּא – הִינֵנו כְּנִיסַת מַיִם. לִשּׁוֹן אַחֵר: הִיו בְּתוֹשֵׁן הָעֵנְבִים כִּשְׁחֹן בּוֹסֶר וְנוֹתִין לְחוֹכֵן מַיִם, וְנַעֲשִׂין חוֹמֶץ לְטִיבּוֹל. **נִמְרָא** מַעַת לַעֲת שֶׁל בְּדִיקָה – כִּשְׁבִּדּוֹן מִצָּאֵן אֲבָדוּן – חוֹשֶׁשׁ שֶׁמָּא מֵאֲתַמּוֹל בַּעַת הוֹזַת אֲבָדוֹ, וְאִם עֲשָׂאֵן מַעֲשֶׂר חוֹן מַעַת לַעֲת זֶה עַל פִּירוֹת אַחֵרִים – צִירָךְ לְהַפְרִישׁ עֲלֵיהֶם מִסַּפֵּק, וְטַפִּי מַהֲבִי – לֹא אֲתוּמֹר רַבֵּן לְמִיחֶשׁ, אֵלֹא סְמוּכִין אַחֻקָּה.

נִיטְלָת מאומד – מַצְוָה לְתָרוּם מֵאוֹמֵד, דִּמְתוּךְ שִׁירָא לְצַמֵּצֵם שֶׁלֹּא יִטּוֹל פְּחוֹת – שֶׁל תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר. וּבְתוֹסַפְתָּא גִרְסִין: מִה תְּרוּמָה גְּדוּלָה אֵינָה נִיטְלָת אֵלֹא בְּאוֹמֵד וּבְמִחְשָׁבָה – אֵף תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר אֵינָה נִיטְלָת אֵלֹא בְּאוֹמֵד כּו'. וְאִם תֹּאמְרוּ: דְּבִפְרָק קִמָּא דְּתִרְמוֹת תֵּן; דְּמוֹנָה מִשּׁוּבָה, דְּהוּמֹדֵד מִשּׁוּבָה מִמֵּנָה, וְהַשּׁוֹקֵל מִשּׁוּבָה מִשְׁלֹתָן; בִּירוּשְׁלַיִם מִקְשֶׁה לֹה בְּפֶרֶק קִמָּא דְּתִרְמוֹת, וּמִשְׁנִי: כָּאֵן – בְּתִרְמוֹת גְּדוּלָה, וְכָאֵן – בְּתִרְמוֹת מַעֲשֶׂר. דְּחִנְיָא אֱלֶעָזָר בֶּן גִּמְלָא אֹמֵר: מִנֵּין שְׂאֵין תּוֹרֵמִין לֹא בְּנִידָה וְלֹא בְּמִשְׁקָל וְלֹא בְּמִנְיָן – תְּלִמּוֹד לֹמֵר “וְנֹחֵשׁ לִכֶּם תְּרוּמוֹתֵכֶם” – בְּמִחְשָׁבָה אַחַת תּוֹרֵם, וְאִי אַחַת תּוֹרֵם בְּנִידָה בְּמִשְׁקָל בְּמִנְיָן. פִּירוּשׁוֹ: הִידִיא דִּ”אֵין תּוֹרֵמִין – בְּתִרְמוֹת גְּדוּלָה, דְּלִכְלוּל עֲלֵמָא מִצּוֹתָה מֵאוֹמֵד, וְהִידִיא דִּ”הַמוֹנָה מִשּׁוּבָה” – בְּתִרְמוֹת מַעֲשֶׂר, וְכִרְבָּנָן. וְהָאֵל דִּימִיתִי בִּרְיִיתָא דִּבְאָבָא אֱלֶעָזָר בֶּן גִּמְלָא – לֹא שְׁמוּעִינָן דְּפִלְגִי בְּתִרְמוֹת מַעֲשֶׂר. וְאִם תֹּאמְרוּ: בִּירוּשְׁלַיִם אֲהִיא דְּהַמוֹנָה מִשּׁוּבָה; מִמָּאִי הוּא מִשּׁוּבָה? אִמֵּר רַב הוּנָא: מִן הַתּוֹרֵם מֵאוֹמֵד. מִשְׁמַע דְּתִרְמוֹת הוּא תְּרוּמָה, אֵלֹא דְּמוֹנָה מִשּׁוּבָה. וְקִמָּר מַנִּי הָחֵם, אִמֵּר רַבִּי הִלֵּל: מִתְּחִילִין אִמֵּר רַבִּי דְּכָתִיב בַּח “אֲתָם גֵּב” וְלֹא כִּפִּי הַקּוֹנְטֵרֶס שִׁלְשֶׁה רַב מִמְשָׁקֵל. וְכִתְרָה הֵבִי קִאָּמֵר, אִמֵּר רַבִּי חֲנִינָא: תִּפְסֵר שְׁלֹשָׁתָן, וְלִית אֵת שְׁמַע מִינֵה כְּלָלוֹ. וְאִי לִרְבָּנָן – לִידִידוֹן אֵין תְּרוּמָה מַעֲשֶׂר מֵאוֹמֵד, וְלֹאבָא אֱלֶעָזָר בֶּן גִּמְלָא – מִצּוֹתָה לַעֲשׂוֹת מֵאוֹמֵד, דִּקְתָּנִי בְּתוֹסַפְתָּא: אֵף תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר אֵינָה נִיטְלָת אֵלֹא בְּאוֹמֵד וּבְמִחְשָׁבָה; וְיֵשׁ לֹמֵר: דְּרַבְּנָן מוֹדוּ דְּתִרְמוֹת הוּא תְּרוּמָה, אֲבָל אֵין מַצְוָה לַעֲשׂוֹת מֵאוֹמֵד, וְלֹא חֲשִׁיב מַרְבָּה בְּמַעֲשֵׂרוֹת בְּמִתְכוּן לֵאמֹד יִפֵּה, אֵלֹא בְּמִתְכוּן לְחִרְבוֹת וּמַרְבָּה בְּמִתְכוּן. וְהִידִיא דְּבִכּוּרוֹת דְּמוּקִי לֹה רַבִּי יוֹסִי כֹאבָא אֱלֶעָזָר בֶּן גִּמְלָא וְלֹא כִרְבָּנָן – שְׁמָא הָחֵם מַרְבָּה בְּמִתְכוּן.

כִּדָּן תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר נִיטְלָת בְּאוֹמֵד וּבְמִחְשָׁבָה – פִּירֵשׁ בְּקוֹנְטֵרֶס דְּלַעֲנִין אֹמֵד הוּא דִּילִיק, אֲבָל מִחְשָׁבָה בְּתוֹרִיִּידוֹ נִפְקָא מִ”וִּנְחָשׁב”. אִי נִמִּי, מִחְשָׁבָה נִמִּי יִלִּיק, אֵף עַל גֵּב דְּכָתִב בִּיה, מִשּׁוּם דְּכָתִיב בִּיה “כִּדָּן מִן הַגֹּרֶן” – דִּהִינֵנו תְּרוּמָה גְּדוּלָה, רֹאשִׁית דָּגָן שִׁישְׂרָאֵל מִפְּרִישׁ מִגְּרֹנֵנו. דְּקָרָא גּוֹפִיָה מִקְשֶׁ לִּיה לְתִרְמוֹתָה גְּדוּלָה לַעֲנִין מִחְשָׁבָה. וְנִרְאָה דְּלֹא פִלְגִי רַבְּנָן עֲלֵיהָ דִּבְאָבָא אֱלֶעָזָר בֶּן גִּמְלָא אֵלֹא לַעֲנִין מֵאוֹמֵד, אֲבָל בְּמִחְשָׁבָה – לֹא פִלְגִי, דִּהָא קָרָא כְּתִיב. וּבִרִּישׁ “הָאִישׁ מִקְדֵּשׁ” (קְדוּשִׁין נֹאם). נִמִּי פִּרְךְ: מִה לְתִרְמוֹתָה שְׁחֵן נִיטְלָת בְּמִחְשָׁבָה. מִשְׁמַע דְּלִכְלוּל עֲלֵמָא פִּרְךְ, וְהִינֵנו תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר דְּכָתִיב בַּח “אֲתָם גֵּב” וְלֹא כִּפִּי הַקּוֹנְטֵרֶס שִׁלְשֶׁה רַב מִמְשָׁקֵל. וְכִתְרָה הֵבִי קִאָּמֵר, אִמֵּר רַבִּי חֲנִינָא: תִּפְסֵר שְׁלֹשָׁתָן, וְלִית אֵת שְׁמַע מִינֵה כְּלָלוֹ. וְאִי לִרְבָּנָן – לִידִידוֹן אֵין תְּרוּמָה מַעֲשֶׂר מֵאוֹמֵד, וְלֹאבָא אֱלֶעָזָר בֶּן גִּמְלָא – מִצּוֹתָה לַעֲשׂוֹת מֵאוֹמֵד, דִּקְתָּנִי בְּתוֹסַפְתָּא: אֵף תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר אֵינָה נִיטְלָת אֵלֹא בְּאוֹמֵד וּבְמִחְשָׁבָה; וְיֵשׁ לֹמֵר: דְּרַבְּנָן מוֹדוּ דְּתִרְמוֹת הוּא תְּרוּמָה, אֲבָל אֵין מַצְוָה לַעֲשׂוֹת מֵאוֹמֵד, וְלֹא חֲשִׁיב מַרְבָּה בְּמַעֲשֵׂרוֹת בְּמִתְכוּן לֵאמֹד יִפֵּה, אֵלֹא בְּמִתְכוּן לְחִרְבוֹת וּמַרְבָּה בְּמִתְכוּן. וְהִידִיא דְּבִכּוּרוֹת דְּמוּקִי לֹה רַבִּי יוֹסִי כֹאבָא אֱלֶעָזָר בֶּן גִּמְלָא וְלֹא כִרְבָּנָן – שְׁמָא הָחֵם מַרְבָּה בְּמִתְכוּן.

בְּשִׁלְתִּי תְרוּמוֹת הַכֶּתִּיב מִדְּבַר, אַחַת תְּרוּמָה גְּדוּלָה וְאַחַת תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר, כִּשְׁשׁ שְׁתְּרוּמָה גְּדוּלָה יִנְטֹלָת בְּאוֹמֵד וּבְמִחְשָׁבָה, וְכִשְׁשׁ שְׁשִׁי לֹא רִשּׁוֹת לְכַעַל הַבֵּית לְתָרוּם תְּרוּמָה גְּדוּלָה – כִּדָּן יֵשׁ לֹא רִשּׁוֹת לְכַעַל הַבֵּית לְתָרוּם תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר. מוֹשְׁנָה הַמְּנִיחַ פִּירוֹת לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת, מַעוֹת לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן מַעֲשֶׂר שְׁנִי – מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֻקָּת שְׁחֵן קִיָּמִין. אִם אֲבָדוּ – הִרִי זֶה חִיִּישׁ מַעַת לַעֲת, דְּבָרִי רַבִּי אֱלֶעָזָר; רַבִּי יְהוֹדָה אֹמֵר, בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים בּוֹדֵקִין אֶת הַיָּין: בְּקִידוֹם שֶׁל מוֹצָאֵי הַחֵג, וּבְהוֹצָאת סִמְדָּה, וּבִשְׁעַת כְּנִיסַת מַיִם בְּפוֹסֶר. **נִמְרָא מָאִי “מַעַת לַעֲת”? רַבִּי יוֹהָנָן אָמַר: מַעַת לַעֲת שֶׁל בְּדִיקָה, רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן אֲנָטִינְגוֹס אֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלֶעָזָר בְּרַבִּי יִנְאִי:**

כְּסֻמָּה רֹחַ קִידִים בְּמוֹצָאֵי הַחֵג. הוֹצֵאת סִמְדָּה – כְּתוּם פִּרְה, וְעֵנְבֵינו נִרְאִין בְּאִשְׁכּוֹל כִּסְדָּרָה. וּבִשְׁעַת כְּנִיסַת מַיִם לְבוֹסֶר – כִּשְׁחֹן כְּפוֹל הַלֵּבן נִקְרָאִין בּוֹסֶר, וְכִשְׁלַחֲלוּחֵית נִכְסֵת וְגִדְלוֹת בְּתוֹבו שִׁיכּוֹל לַעֲצוֹר מִחוֹן כֹּל שֶׁהוּא – הִינֵנו כְּנִיסַת מַיִם. לִשּׁוֹן אַחֵר: הִיו בְּתוֹשֵׁן הָעֵנְבִים כִּשְׁחֹן בּוֹסֶר וְנוֹתִין לְחוֹכֵן מַיִם, וְנַעֲשִׂין חוֹמֶץ לְטִיבּוֹל. **נִמְרָא** מַעַת לַעֲת שֶׁל בְּדִיקָה – כִּשְׁבִּדּוֹן מִצָּאֵן אֲבָדוּן – חוֹשֶׁשׁ שֶׁמָּא מֵאֲתַמּוֹל בַּעַת הוֹזַת אֲבָדוֹ, וְאִם עֲשָׂאֵן מַעֲשֶׂר חוֹן מַעַת לַעֲת זֶה עַל פִּירוֹת אַחֵרִים – צִירָךְ לְהַפְרִישׁ עֲלֵיהֶם מִסַּפֵּק, וְטַפִּי מַהֲבִי – לֹא אֲתוּמֹר רַבֵּן לְמִיחֶשׁ, אֵלֹא סְמוּכִין אַחֻקָּה.

נִיטְלָת מאומד – מַצְוָה לְתָרוּם מֵאוֹמֵד, דִּמְתוּךְ שִׁירָא לְצַמֵּצֵם שֶׁלֹּא יִטּוֹל פְּחוֹת – שֶׁל תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר. וּבְתוֹסַפְתָּא גִרְסִין: מִה תְּרוּמָה גְּדוּלָה אֵינָה נִיטְלָת אֵלֹא בְּאוֹמֵד וּבְמִחְשָׁבָה – אֵף תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר אֵינָה נִיטְלָת אֵלֹא בְּאוֹמֵד כּו'. וְאִם תֹּאמְרוּ: דְּבִפְרָק קִמָּא דְּתִרְמוֹת תֵּן; דְּמוֹנָה מִשּׁוּבָה, דְּהוּמֹדֵד מִשּׁוּבָה מִמֵּנָה, וְהַשּׁוֹקֵל מִשּׁוּבָה מִשְׁלֹתָן; בִּירוּשְׁלַיִם מִקְשֶׁה לֹה בְּפֶרֶק קִמָּא דְּתִרְמוֹת, וּמִשְׁנִי: כָּאֵן – בְּתִרְמוֹת גְּדוּלָה, וְכָאֵן – בְּתִרְמוֹת מַעֲשֶׂר. דְּחִנְיָא אֱלֶעָזָר בֶּן גִּמְלָא אֹמֵר: מִנֵּין שְׂאֵין תּוֹרֵמִין לֹא בְּנִידָה וְלֹא בְּמִשְׁקָל וְלֹא בְּמִנְיָן – תְּלִמּוֹד לֹמֵר “וְנֹחֵשׁ לִכֶּם תְּרוּמוֹתֵכֶם” – בְּמִחְשָׁבָה אַחַת תּוֹרֵם, וְאִי אַחַת תּוֹרֵם בְּנִידָה בְּמִשְׁקָל בְּמִנְיָן. פִּירוּשׁוֹ: הִידִיא דִּ”אֵין תּוֹרֵמִין – בְּתִרְמוֹת גְּדוּלָה, דְּלִכְלוּל עֲלֵמָא מִצּוֹתָה מֵאוֹמֵד, וְהִידִיא דִּ”הַמוֹנָה מִשּׁוּבָה” – בְּתִרְמוֹת מַעֲשֶׂר, וְכִרְבָּנָן. וְהָאֵל דִּימִיתִי בִּרְיִיתָא דִּבְאָבָא אֱלֶעָזָר בֶּן גִּמְלָא – לֹא שְׁמוּעִינָן דְּפִלְגִי בְּתִרְמוֹת מַעֲשֶׂר. וְאִם תֹּאמְרוּ: בִּירוּשְׁלַיִם אֲהִיא דְּהַמוֹנָה מִשּׁוּבָה; מִמָּאִי הוּא מִשּׁוּבָה? אִמֵּר רַב הוּנָא: מִן הַתּוֹרֵם מֵאוֹמֵד. מִשְׁמַע דְּתִרְמוֹת הוּא תְּרוּמָה, אֵלֹא דְּמוֹנָה מִשּׁוּבָה. וְקִמָּר מַנִּי הָחֵם, אִמֵּר רַבִּי הִלֵּל: מִתְּחִילִין אִמֵּר רַבִּי דְּכָתִיב בַּח “אֲתָם גֵּב” וְלֹא כִּפִּי הַקּוֹנְטֵרֶס שִׁלְשֶׁה רַב מִמְשָׁקֵל. וְכִתְרָה הֵבִי קִאָּמֵר, אִמֵּר רַבִּי חֲנִינָא: תִּפְסֵר שְׁלֹשָׁתָן, וְלִית אֵת שְׁמַע מִינֵה כְּלָלוֹ. וְאִי לִרְבָּנָן – לִידִידוֹן אֵין תְּרוּמָה מַעֲשֶׂר מֵאוֹמֵד, וְלֹאבָא אֱלֶעָזָר בֶּן גִּמְלָא – מִצּוֹתָה לַעֲשׂוֹת מֵאוֹמֵד, דִּקְתָּנִי בְּתוֹסַפְתָּא: אֵף תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר אֵינָה נִיטְלָת אֵלֹא בְּאוֹמֵד וּבְמִחְשָׁבָה; וְיֵשׁ לֹמֵר: דְּרַבְּנָן מוֹדוּ דְּתִרְמוֹת הוּא תְּרוּמָה, אֲבָל אֵין מַצְוָה לַעֲשׂוֹת מֵאוֹמֵד, וְלֹא חֲשִׁיב מַרְבָּה בְּמַעֲשֵׂרוֹת בְּמִתְכוּן לֵאמֹד יִפֵּה, אֵלֹא בְּמִתְכוּן לְחִרְבוֹת וּמַרְבָּה בְּמִתְכוּן. וְהִידִיא דְּבִכּוּרוֹת דְּמוּקִי לֹה רַבִּי יוֹסִי כֹאבָא אֱלֶעָזָר בֶּן גִּמְלָא וְלֹא כִרְבָּנָן – שְׁמָא הָחֵם מַרְבָּה בְּמִתְכוּן.

כִּדָּן תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר נִיטְלָת בְּאוֹמֵד וּבְמִחְשָׁבָה – פִּירֵשׁ בְּקוֹנְטֵרֶס דְּלַעֲנִין אֹמֵד הוּא דִּילִיק, אֲבָל מִחְשָׁבָה בְּתוֹרִיִּידוֹ נִפְקָא מִ”וִּנְחָשׁב”. אִי נִמִּי, מִחְשָׁבָה נִמִּי יִלִּיק, אֵף עַל גֵּב דְּכָתִב בִּיה, מִשּׁוּם דְּכָתִיב בִּיה “כִּדָּן מִן הַגֹּרֶן” – דִּהִינֵנו תְּרוּמָה גְּדוּלָה, רֹאשִׁית דָּגָן שִׁישְׂרָאֵל מִפְּרִישׁ מִגְּרֹנֵנו. דְּקָרָא גּוֹפִיָה מִקְשֶׁ לִּיה לְתִרְמוֹתָה גְּדוּלָה לַעֲנִין מִחְשָׁבָה. וְנִרְאָה דְּלֹא פִלְגִי רַבְּנָן עֲלֵיהָ דִּבְאָבָא אֱלֶעָזָר בֶּן גִּמְלָא אֵלֹא לַעֲנִין מֵאוֹמֵד, אֲבָל בְּמִחְשָׁבָה – לֹא פִלְגִי, דִּהָא קָרָא כְּתִיב. וּבִרִּישׁ “הָאִישׁ מִקְדֵּשׁ” (קְדוּשִׁין נֹאם). נִמִּי פִּרְךְ: מִה לְתִרְמוֹתָה שְׁחֵן נִיטְלָת בְּמִחְשָׁבָה. מִשְׁמַע דְּלִכְלוּל עֲלֵמָא פִּרְךְ, וְהִינֵנו תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר דְּכָתִיב בַּח “אֲתָם גֵּב” וְלֹא כִּפִּי הַקּוֹנְטֵרֶס שִׁלְשֶׁה רַב מִמְשָׁקֵל. וְכִתְרָה הֵבִי קִאָּמֵר, אִמֵּר רַבִּי חֲנִינָא: תִּפְסֵר שְׁלֹשָׁתָן, וְלִית אֵת שְׁמַע מִינֵה כְּלָלוֹ. וְאִי לִרְבָּנָן – לִידִידוֹן אֵין תְּרוּמָה מַעֲשֶׂר מֵאוֹמֵד, וְלֹאבָא אֱלֶעָזָר בֶּן גִּמְלָא – מִצּוֹתָה לַעֲשׂוֹת מֵאוֹמֵד, דִּקְתָּנִי בְּתוֹסַפְתָּא: אֵף תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר אֵינָה נִיטְלָת אֵלֹא בְּאוֹמֵד וּבְמִחְשָׁבָה; וְיֵשׁ לֹמֵר: דְּרַבְּנָן מוֹדוּ דְּתִרְמוֹת הוּא תְּרוּמָה, אֲבָל אֵין מַצְוָה לַעֲשׂוֹת מֵאוֹמֵד, וְלֹא חֲשִׁיב מַרְבָּה בְּמַעֲשֵׂרוֹת בְּמִתְכוּן לֵאמֹד יִפֵּה, אֵלֹא בְּמִתְכוּן לְחִרְבוֹת וּמַרְבָּה בְּמִתְכוּן. וְהִידִיא דְּבִכּוּרוֹת דְּמוּקִי לֹה רַבִּי יוֹסִי כֹאבָא אֱלֶעָזָר בֶּן גִּמְלָא וְלֹא כִרְבָּנָן – שְׁמָא הָחֵם מַרְבָּה בְּמִתְכוּן.

כִּדָּן תְּרוּמוֹת מַעֲשֶׂר נִיטְלָת בְּאוֹמֵד וּבְמִחְשָׁבָה – פִּירֵשׁ בְּקוֹנְטֵרֶס דְּלַעֲנִין אֹמֵד הוּא דִּילִיק, אֲבָל מִחְשָׁבָה בְּתוֹרִיִּידוֹ נִפְקָא מִ”וִּנְחָשׁב”. אִי נִמִּי, מִחְשָׁבָה נִמִּי יִלִּיק, אֵף עַל גֵּב דְּכָתִב בִּיה, מִשּׁוּם דְּכָתִיב בִּיה “כִּדָּן מִן הַגֹּרֶן” – דִּהִינֵנו תְּרוּמָה גְּדוּלָה, רֹאשִׁית דָּגָן שִׁישְׂרָאֵל מִפְּרִישׁ מִגְּרֹנֵנו. דְּקָרָא גּוֹפ

בְּקִידוֹם של מוצאי החג של תקופה – של תקופת תשרי. אבל משכה תקופת תמוז עד כאן – לא. ואם תאמר: והא אי אפשר שתמשוך עד כאן, כדאמרין בפרק קמא דסנהדרין (גא) דבעינן מקצת החג בתקופה חדשה! ויש לומר: דאמר להם דעל תקופה לבדה אין מעבירין.

לפני חורע ובשעת חורע – תימנה: דכל זה הוא

פרק אחד, דאין הפסק בין לפני חורע

לשעת חורעו ויש לומר: ד"בשעת חורע" הוא סוף

חורע, שכבר זרעו כל מה שהיה להם ונתחסר

להם, שלא היה להם כל החצור.

לשותפין פירש רבינו תנאל ורבינו תמי: כי הא

דאמר בירש "דמבקב" (בבא מציעא)

קהא: הני בי תרי דעבדו עיסקא בהדי הדדי

(ורוחא) ואמר ליה חד לחבריה: תא ונפלוג, ואמר

ליה אידך: נרתיז טפי – דינא הוא דמעבכ. והשתא

עד זה הומן יכולין לעבכ, ואז ימכור ויחלוק. וכן

לכל דבר יש זמן.

א הכי היינו דכתיב ותך חשש – אחאי קרא

קאמר שלא בא לספר בכח גבורת סערתה

שהיה עושה תלמים בים, לא להעיד

שהשתיקה שאר כל הרוחות ונתחמם העולם.

ומכל מקום אמת הוא שהוא רוח חזק מאד,

כדכתיב (שמות יד) "ברוח קדים עזה כל היללה",

ר"ב רוח קדים תשבר אניות תרשיש" (תהלים מח)

דלפעמים שולח הקדוש ברוך הוא לעולם עז

וקשה. **אנא** לא צריכנא להו – פירש בקונטרס

דבר נחמן בר יצחק חתניה דבי נשיאה הוה,

כדאמר ב"העור והרועב" (חולין קבא).

ולפירושו רב נחמן סתם שבגמרא הוא רב נחמן בר

יצחק, דב"העור והרועב" משמע דסתם רב נחמן

הוא חתניה דבי רש גלותא. ואין נראה, בדפוק

"מי שהוציא אתו" (עירובין מגב) אמרין: יתיב רב

נחמן בר יצחק אחוריה דרבא, ויתבי רבא קמיה

דרב נחמן, וכן בפרק "עושין פסין" (שם יט) גבי

מנוח עם הארץ היה. משמע דרב נחמן סתם לאו

היינו רב נחמן בר יצחק. וכן בפרק "השולח" (גיטין

לטב) גבי אשכחיה רב נחמן בר יצחק לרבה בר

שילת דהוה קאי אפיתחא דבי תלחא, וכן בבבא

דכותי. **אנא**, רב נחמן סתם הוה רב נחמן בר יעקב.

דהא רב נחמן סתם הוא חור של רב ששת,

ובירושלמי מוכח בדוכתי טובא דרב נחמן בר

יעקב הוא חברו של רב ששת. וגם בתלמוד שלנו

אינו מזכיר בשו' מקום רב נחמן בר יעקב אלא

כשמוכר אצלו רב נחמן אחר, רב נחמן בר יצחק

או רב נחמן בר רב חסדא. והא דקאמר הכא רב

נחמן בר יצחק "לא צריכנא להו" – עשירי היה,

ולא היה צריך להם. **שדיא** נשיב – ארוח

מורחית קאמר, כדמוכח סוגיא. ולא ששמה

שדיא, אלא לפי שהיתה קשה קראה כך. ורוח

דרומית שמה שדיא, כדאמר בערוך בערך

"אסתנא". וחו' לשונו: לארבע רוחות יש לון

שמות, רוח מורחית – שותא, רוח מערבית –

אוריא, רוח צפונית – אסתנא, רוח דרומית –

שדיא.

הדרן עלך כל הגט

השולח

מַעַת לַעַת שֶׁל הַנְּחִיָּה. תִּנּוּן: אִם אָבְדוּ - הֲרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ

מַעַת לַעַת; בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר מַעַת לַעַת שֶׁל

בְּרִיקָה - שְׁפִיר, אֱלָא לְמָאן דְּאָמַר מַעַת לַעַת שֶׁל

הַנְּחִיָּה, הָאִי "מַעַת לַעַת" - "עַד מַעַת לַעַת" מִיָּבְעִי

לִיה! קְשִׁיָּא. "דְּכַרִּי רַבִּי אֱלֶעָזָר". אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר:

חֲלוּקִין עָלֵינוּ חֲבִירֵינוּ עַל רַבִּי אֱלֶעָזָר, דְּתִנּוּן: מִקּוּהָ

שְׁנַמְדָּר וְנִמְצָא חֶסֶד, כָּל מְהֻרָּת שֶׁנַּעֲשִׂי עַל גְּבוּי

לְמַפְרָע, בֵּין בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד בֵּין בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים -

מִמָּאוֹת. פְּשִׁיטָא דְּחֲלוּקִין! מָהוּ דְּתִימָא: מָאי לְמַפְרָע

- מַעַת לַעַת, קָא מְשַׁמַּע לָן. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר:

בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים" כו'. תִּנּוּן: בְּקִידוֹם שֶׁל מוֹצָאֵי הַחֵג

שֶׁל תְּקוּפָה. תִּנּוּן: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר, בְּ?שִׁלְשָׁה פְּרָקִים

מוֹכְרִין אֶת הַתְּבוּאָה: לִפְנֵי הַזֶּרַע, וּבִשְׁעַת הַזֶּרַע,

וּבְפָרוֹם הַפֶּסַח; וּבְשִׁלְשָׁה פְּרָקִים מוֹכְרִין אֶת הַיֵּין:

בְּפָרוֹם הַפֶּסַח, וּבְפָרוֹם עֲצֵרָת, וּבְפָרוֹם חֲתָן. וְשָׁמָּה -

מַעֲצֵרָת וְאִילָף. לְמָאי הִלְכְּתָא? אָמַר רַבָּא, וְאִתִּימָא

רַב פֶּפָּא: לְשׁוּתִיפִין. מִכָּאן וְאִילָף מָאי? אָמַר רַבָּא: כָּל

יוֹמָא פִּירְקִיהּ הוּא. "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וַיִּמָּן אֱלֹהִים

רוּחַ קָדִים חֲרִישִׁית". מָאי "חֲרִישִׁית"? אָמַר רַב יְהוּדָה:

בְּשַׁעָה שְׁמַנְשִׁבֶּת, עוֹשֶׂה תְּלָמִים תְּלָמִים בָּיָם. - אָמַר

לִיה רַבָּה: אִי הָכִי, הֵינּוּ דְכִתְבִּי: "וַתֵּךְ הַשְּׁמֶשׁ עַל

רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַקֵּף"? אֱלָא אָמַר רַבָּה: בְּשַׁעָה

שְׁמַנְשִׁבֶּת, מִשְׁתַּקֶּת כָּל הַרוּחוֹת מִפְּנֵיהּ. וְהֵינּוּ דְכִתְבִּי:

"אֲשֶׁר בְּגִדְךָ חָמִים בְּהִשְׁקַט אֶרֶץ מִדְּרוֹם", אָמַר רַבִּי

תַּחְלִיפָא בַּר רַב חֲסָדָא אָמַר רַב חֲסָדָא: אִימְתִּי בְּגִדְךָ

חָמִים - בְּשַׁעָה שֶׁהִשְׁקִיט אֶרֶץ מִדְּרוֹם, שְׁבִשְׁעָה

שְׁמַנְשִׁבֶּת, מִשְׁתַּקֶּת כָּל הַרוּחוֹת מִפְּנֵיהּ. רַב הוּגָא וְרַב

חֲסָדָא הוּוּ יָתְבִי. חֲלִיף וְאִילָף גְּנִיבָא עָלֵיהּ, אָמַר חַד

לְחֲבֵרָיה: נִיקוּם מִקְמֵיהּ, דְּבַר אוּרְיִין הוּא. אָמַר לִיה

אִידָךְ: מִקְמֵי פִלְגָּא נִיקוּם? אֲדַהְבִּי אָתָּא אִיהוּ

לְגַבְיָהּ, אָמַר לָהּ: בְּמָאי עֲסָקִיתוּ? אָמְרוּ לִיה:

בְּרוּחוֹת. אָמַר לָהּ: הָכִי אָמַר רַב חֲנַן בַּר רַבָּא אָמַר

רַב: אֲרַבַּע רוּחוֹת מְנֻשְׁבוֹת בְּכָל יוֹם, וְרוּחַ צְפוֹנִית

מְנֻשְׁבֶּת עִם כּוֹל, שְׂאֵלְמָלָא בָן, אִין הָעוֹלָם מְתַקֵּיִם

אִפִּילוּ שַׁעָה אַחַת. וְרוּחַ דְּרוּמִית קָשָׁה מְכּוּלָּן, וְאֵלְמָלָא

בָּן גִּץ מַעֲמִידָה, מְחַרְבֶּת כָּל הָעוֹלָם כּוֹלָּ מִפְּנֵיהּ,

שְׁנַאמַר: "הַמִּבְיָתָה יֵאבֵד גִּץ וְפֶרֶשׁ כְּנָפָיו לְתִימָן". רַבָּא

וְרַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק הוּוּ יָתְבִי, הוּוּ חֲלִיף וְאִילָף רַב

נַחֲמָן בַּר יִצְחָק יָתְבִיב בְּגוֹתֵיקָא דְּדַהֲבָא וּפְרִים עָלֵיהּ

סַרְבְּלָא דְכִרְתִּי. רַבָּא אֵזֵל לְגַבְיָה, רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק

הָרָן עַלְךָ כָּל הַגִּט

לָא אֵזֵל לְגַבְיָה, אָמַר: דְּלָמָא מֵאִינְשֵׁי דְבִי יִרְשׁ גְּלוּתָא גִּינְהוּ, רַבָּא צִידָךְ לָהּ, אָנָּא לָא צִרְיָנָא

לָהּ. בְּדַהּוּא דְרַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק הוּוּ, אֵזֵל לְגַבְיָה, גָּלִי לְזַרְעִיהּ, אָמַר: שְׂרִיא נְשִׁיב! אָמַר

רַבָּא, הָכִי אָמַר רַב: אִשָּׁה מְפֹלֶת בּוּ, וְשִׁמְוָאֵל אָמַר: אִפִּילוּ מְרַגְלִית שְׂבִיִּים מְרַקְבָּת בּוּ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אִפִּילוּ שְׂכֵבֶת זֶרַע שְׂבִימְעִי

אִשָּׁה מְסַרְחַת בּוּ. אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, וְשִׁלְשֶׁת מִקְרָא אֶחָד דְּרָשׁ: "כִּי הוּא בֵּין אֲחִים יִפְרִיא יְבוֹא קָדִים רוּחַ ה' מִמִּדְבָּר עוֹלָה

וְיִבּוֹשׁ מְקוֹרוֹ" וגו'. "יִבּוֹשׁ מְקוֹרוֹ" - זו מְקוּרָה שֶׁל אִשָּׁה, "וְיִחַרֵּב מַעֲיִינוּ" - זֶה שְׂכֵבֶת זֶרַע שְׂבִימְעִי אִשָּׁה, "הוּא יִשְׁסֶה אוֹצֵר כָּל כְּלֵי

חֲמֶדָה" - זו מְרַגְלִית שְׂבִיִּים. אָמַר רַבָּא: עַדִּי סוּרָאָה הוּא, דְּדִיִּיקוּ קְרָאִי. מָאי "כִּי הוּא בֵּין אֲחִים יִפְרִיא"? אָמַר רַבָּא: אִפִּילוּ

שׁוּפְתָא

שֶׁל תִּנּוּן: אִם אָבְדוּ - הֲרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ

מַעַת לַעַת; בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר מַעַת לַעַת שֶׁל

בְּרִיקָה - שְׁפִיר, אֱלָא לְמָאן דְּאָמַר מַעַת לַעַת שֶׁל

הַנְּחִיָּה, הָאִי "מַעַת לַעַת" - "עַד מַעַת לַעַת" מִיָּבְעִי

לִיה! קְשִׁיָּא. "דְּכַרִּי רַבִּי אֱלֶעָזָר". אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר:

חֲלוּקִין עָלֵינוּ חֲבִירֵינוּ עַל רַבִּי אֱלֶעָזָר, דְּתִנּוּן: מִקּוּהָ

שְׁנַמְדָּר וְנִמְצָא חֶסֶד, כָּל מְהֻרָּת שֶׁנַּעֲשִׂי עַל גְּבוּי

לְמַפְרָע, בֵּין בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד בֵּין בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים -

מִמָּאוֹת. פְּשִׁיטָא דְּחֲלוּקִין! מָהוּ דְּתִימָא: מָאי לְמַפְרָע

- מַעַת לַעַת, קָא מְשַׁמַּע לָן. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר:

בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים" כו'. תִּנּוּן: בְּקִידוֹם שֶׁל מוֹצָאֵי הַחֵג

שֶׁל תְּקוּפָה. תִּנּוּן: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר, בְּ?שִׁלְשָׁה פְּרָקִים

מוֹכְרִין אֶת הַתְּבוּאָה: לִפְנֵי הַזֶּרַע, וּבִשְׁעַת הַזֶּרַע,

וּבְפָרוֹם הַפֶּסַח; וּבְשִׁלְשָׁה פְּרָקִים מוֹכְרִין אֶת הַיֵּין:

בְּפָרוֹם הַפֶּסַח, וּבְפָרוֹם עֲצֵרָת, וּבְפָרוֹם חֲתָן. וְשָׁמָּה -

מַעֲצֵרָת וְאִילָף. לְמָאי הִלְכְּתָא? אָמַר רַבָּא, וְאִתִּימָא

רַב פֶּפָּא: לְשׁוּתִיפִין. מִכָּאן וְאִילָף מָאי? אָמַר רַבָּא: כָּל

יוֹמָא פִּירְקִיהּ הוּא. "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וַיִּמָּן אֱלֹהִים

רוּחַ קָדִים חֲרִישִׁית". מָאי "חֲרִישִׁית"? אָמַר רַב יְהוּדָה:

בְּשַׁעָה שְׁמַנְשִׁבֶּת, עוֹשֶׂה תְּלָמִים תְּלָמִים בָּיָם. - אָמַר

לִיה רַבָּה: אִי הָכִי, הֵינּוּ דְכִתְבִּי: "וַתֵּךְ הַשְּׁמֶשׁ עַל

רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַקֵּף"? אֱלָא אָמַר רַבָּה: בְּשַׁעָה

שְׁמַנְשִׁבֶּת, מִשְׁתַּקֶּת כָּל הַרוּחוֹת מִפְּנֵיהּ. וְהֵינּוּ דְכִתְבִּי:

"אֲשֶׁר בְּגִדְךָ חָמִים בְּהִשְׁקַט אֶרֶץ מִדְּרוֹם", אָמַר רַבִּי

תַּחְלִיפָא בַּר רַב חֲסָדָא אָמַר רַב חֲסָדָא: אִימְתִּי בְּגִדְךָ

חָמִים - בְּשַׁעָה שֶׁהִשְׁקִיט אֶרֶץ מִדְּרוֹם, שְׁבִשְׁעָה

שְׁמַנְשִׁבֶּת, מִשְׁתַּקֶּת כָּל הַרוּחוֹת מִפְּנֵיהּ. רַב הוּגָא וְרַב

חֲסָדָא הוּוּ יָתְבִי. חֲלִיף וְאִילָף גְּנִיבָא עָלֵיהּ, אָמַר חַד

לְחֲבֵרָיה: נִיקוּם מִקְמֵיהּ, דְּבַר אוּרְיִין הוּא. אָמַר לִיה

אִידָךְ: מִקְמֵי פִלְגָּא נִיקוּם? אֲדַהְבִּי אָתָּא אִיהוּ

לְגַבְיָהּ, אָמַר לָהּ: בְּמָאי עֲסָקִיתוּ? אָמְרוּ לִיה:

בְּרוּחוֹת. אָמַר לָהּ: הָכִי אָמַר רַב חֲנַן בַּר רַבָּא אָמַר

רַב: אֲרַבַּע רוּחוֹת מְנֻשְׁבוֹת בְּכָל יוֹם, וְרוּחַ צְפוֹנִית

מְנֻשְׁבֶּת עִם כּוֹל, שְׂאֵלְמָלָא בָן, אִין הָעוֹלָם מְתַקֵּיִם

אִפִּילוּ שַׁעָה אַחַת. וְרוּחַ דְּרוּמִית קָשָׁה מְכּוּלָּן, וְאֵלְ

גייטן דף לא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קצג

רוח שבשעה שפנשבת בחזקה, עושה תלמים תלמים – שורות
 שורות בנים, בעין תלמים של חרישה, ו'חרישית' מלשון חרישה.
 מקשה הגמרא אמר ליה רבא לרב יהודה, אי הכי – אם כך שהוא
 מלשון חרישה, היינו דכתיב – מה שכתוב בהמשך הפסוק ו'ותך
 השמש על ראש יונה ו'ותעלה', איך תפרשו, הרי הפסוק מספר על
 החום הגדול, ולדברך הפסוק מספר על חזק הרוח.
 אלא אמר רבא, 'רוח חרישית' היא רוח מזרחית שבשעה שפנשבת
 רוח מזרחית, היא משתקת – מבטלת את צינת כל הרוחות האחרות
 מפניה, ו'חרישית' הוא מלשון שקט.
 ועל פי דרש זה מפרש רבה עוד פסוק, והיינו דכתיב (איוב לו יז) 'אשר
 בגדי חמים, בהשקט ארץ מדרום', ומפרשת הגמרא, אמר רב
 תחליף בר רב חסדא אמר רב חסדא, אימתי בגדי חמים, בשעה
 שהשקט ארץ מדרום – כשיצנת רוח דרומית שוקטת ומי הרוח
 המשתיקה את צינת רוח דרומית, זו רוח מזרחית, שבשעה
 שפנשבת, משתקת את צינת כל הרוחות מפניה, וכך נעשה העולם
 חם.
 הגמרא מביאה מעשה בענין נשיבת הרוחות: רב הונא ורב חסדא
 הוו יתבי – ישבו בדרך, חלוף ואיל גניבא עליהו – אדם בשם
 'גניבא' עבר לפניהם, אמר חד לחבריה – אמר אחד לחבירו, ניקום
 מקמיה דבר ארין הוא – נקום מפניו, שכן תורה הוא, אמר ליה
 אידך – אמר לו השני, מקמי פלגא ניקום – וכי לפני בעל מחלוקת
 נקום, ואכן לא קמו מפניו.
 אידכּי – עד שזה דנו ביניהם, אתא איהו לגבייהו – הגיע גניבא
 אליהם, ואמר להו ו-שאלם, במאי עסקיתו – במה אתם עסוקים.
 אמרו ליה, אנו עסוקים ברוחות, אמר להו, הכי אמר רב חנן בר רבא
 אמר רב, ארבע רוחות מארבע רוחות השמים מנשבות בכל יום,
 ויהי צפונית שהיא רוח נוחה, לא חמה ולא צוננת, מנשבת ביחד
 עם כולן – עם שאר הרוחות, שאלמלא בן – שאילו הרוח הצפונית
 לא היתה מנשבת עמהן, אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת,
 משום שהרוחות האחרות היו מחריבות אותו. ויהי דרומית היא
 הרוח הקשה מכולן, ואלמלא בן נץ – מלאך העשוי כעוף שנקרא
 נץ מעמידה בכנפיו שלא תנשב חזק מיד, היתה מתרבת כל העולם
 כולו מפניה. ומוכח כן מהפסוק שנאמר (איוב לו כו) 'המבינה יאמר
 נץ יפרש בגפיו לחימו', ודרש תיבת 'אבר' מלשון הפסוק (דברים לב
 יא) 'ישארו על אברתו', שפירושו כנף, והיינו ששואל הקב"ה את
 איוב, וכי מחמת ביתך הכנף של המלאך נץ מעמיד את הרוח
 הבאה מדרום.
 ומביאה הגמרא עוד מעשה בענין הרוחות: רבא ורב נחמן בר יצחק
 הוו יתבי – ישבו בדרך, הוו חליו ואיל – עבר על פניהם רב נחמן
 בר יצחק, דיתבי בגויהקא דרבא – שישב בעגלה מזהב, בדרך
 השרים, ופרים עליה סרבלא דכרתי – וזיה פרוס על גביו כסיו בד
 בצבע כרתי, ומפני כך לא ראו מי יושב בעגלה, רבא אול לגביה –
 רבא הלך לקראתו, אך רב נחמן בר יצחק לא אול לגביה, מפני
 שאמר, דלמא מאניש דבי ריש גלותא גינהו – שמא מאנשי בית
 ראש הגולה הוא, ורבא צריך להו – צריך להם, ולכן הולך לקבל
 את פניו, אך אגא לא צריכנא להו – איני צריך לטובותיהם. אך
 בדיהו, כשראה רב נחמן בר יצחק נחמן בר יצחק הו – הוא
 היושב בעגלה, אול לגביה – הלך אף הוא לקראתו. גלי דלדיעה –
 חשף רב נחמן בר יעקב את ידו, מחמת החום, שרוח מזרחית
 נשבה, ואמר רב נחמן בר יעקב, שריא נשיב – השידה מנשבת.
 כלומר הרוח חמה כרוח של שדים. אמר רבא, הכי אמר רב, שרוח
 מזרחית קשה, עד שאשה מפלת בו את עובריה, ושמואל אמר,
 שקשה היא עד שאפילו מרגלית שנים מתקבת בו, ורבי יוחנן אמר,
 שקשה היא עד שאפילו שכבת דע שבמעי אשה שתוך שלשה ימים
 לביאה עדיין ראויה להתעבר, מפרתח בו ושוב אינה ראויה.
 אמר רב נחמן [בר יצחק] לבאר דברי האמוראים, ושלשון – רב
 ושמואל ורבי יוחנן, מקרא אחד דרשו, וממנו למדו את נזקי רוח
 מזרחית, שנאמר (דברים כו) 'כי הוא בין אחים יפריא, יבוא קרים רוח
 ה' ממדבר עליה, ויבש מקורו וגו', ויחבר מעינו הוא יסקה אוצר כל

שצריך לחוש למפרע עד מעת לעת של הנחה של הפירות, ובתוך
 זמן זה מעמידים על החזקה, אך אחר מעת לעת ואילך אין לסמוך
 על החזקה.
 הגמרא מוכיחה ממשנתנו כרבי יוחנן: תנן, אם אחר זמן בדק
 ומצא שהפירות אכדו, הרי זה חושש שמא אבדו כבר מעת לעת.
 בשלמא למאן דאמר – לפי רבי יוחנן שצריך לחוש רק מעת לעת
 של קודם הבדיקה, שפיר – מתיישב לשון המשנה 'חושש מעת
 לעת' – משמע שחושש יום אחד. אלא למאן דאמר – רבי אלעזר
 בן אנטיגוס, שהשיעור הוא עד מעת לעת של הנחה, האי – וכי זה
 נקרא שחושש 'מעת לעת', הרי חושש יותר, מעכשיו ועד ממועת
 לעת אחרי הנחת הפירות עד עכשיו, ולדבריו 'עד מעת לעת' מיבעי
 ליה – היה צריך לומר. ומסקנת הגמרא, קשיא – אכן קשה לפרש
 המשנה לדבריו:
 שנינו במשנה, שאחר שמצא שהפירות אכדו, חושש מעת לעת,
 דברי רבי אלעזר. הגמרא מביאה דעת החולקים בזה: אמר רבי
 אלעזר, חלוין עליו חבדיו על רבי אלעזר שבמשנתנו, וסוברים
 שאין לסמוך על חזקה, ויש לחוש משעת ההנחה. דתנן (מקואות פ"ב
 מ"ב), מקנה מי גשמים, שהיו בו ארבעים סאה וכשר לטבילה,
 שומד שנית ונמצא חסר מארבעים סאה, ואין יודעים מתי נחסר,
 כל מדרות שנגעשו על גביו – שנטבלו לטהרתם במקוה זה, למפרע
 עד הבדיקה האחרונה שהיה מלא, בין אם המקוה עומד ברשות
 הניחיד, שספק טומאה ברשות הניחיד טמא, בין ברשות הרבים,
 שספק טומאה ברשות הרבים טהור, הטהרות שנעשו על סמך
 הטבילה במקוה זה, בטומא, ולא כרבי אלעזר המעמיד בחזקת
 טהרה עד מעת לעת שקודם הבדיקה.
 שואלת הגמרא, מה מחדש רבי אלעזר בן פדת בזה, שפשיטא
 דחלוין, שכן שם מפורש במשנה. משיבה הגמרא, מהו דתימא
 ו-שמא תאמר, מאי – מה הכוונה בדברי חכמים שמתמאים
 למפרע, מעת לעת קודם הבדיקה, וכרבי אלעזר, קא משמע לן –
 משמענו רבי אלעזר בן פדת, שלמפרע האמור שם היינו עד שעת
 הבדיקה הקודמת.
 שנינו במשנה, רבי יהודה אומר, בשלשה פרקים בו' בודקין את היין,
 בקידום של מוצאי החג: הגמרא מפרשת שיעור זה: תנא, בקידום
 – ברוח הקדים של מוצאי החג של תקופה, אם כשנשבה רוח
 מזרחית לאחר החג נכנסה תקופת תשרי, צריך לבדוק אם התמיץ
 היין, אך אם נמשכה תקופת תמוז עד אחר החג, אין רוח הקדים
 מוזק ליין.
 אגב שנינו זמנים שהיין עלול להחמיץ, מביאה הגמרא את
 הזמנים הארבעים למכירת תבואה יין ושמן: תנא, רבי יהודה אומר,
 בשלשה פרקים מוכרין את התבואה: לפני הירע – לפני עונת
 הזריעה, שאנשים צריכים תבואה כדי לזרוע. ובשעת הירע – בסוף
 עונת הזריעה. ובפרום הפסח – חמשה עשר יום קודם לפסח.
 ובשלשה פרקים מוכרין את היין: בפרום הפסח. ובפרום עצרת –
 קודם חג השבועות. ובפרום חג – קודם חג הסוכות. ושמן זמנו
 מעצרת – מחג השבועות ואילך.
 שואלת הגמרא, למאי הלכתא – לענין מה נאמרו זמנים אלו, הרי
 כל אחד מוכר סחורתו בכל זמן שחפץ. משיבה הגמרא, אמר רבא
 ואיתימא – ויש אומרים שכך אמר רב פפא, שזמנים אלו נאמרו
 לשותפין, שלשותף אסור למכור סחורה ללא רשות שותפו, אך
 בזמנים אלו רשאי, ואם התייקר אחר שמכר אין יכול השותף
 לתבועו.
 שואלת הגמרא, מכן ואילך – אחר שעברו זמנים אלו, מאי –
 הוא מותר למכור. משיבה הגמרא אמר רבא, שזמנים אלו ואילך
 כל יומא פריקיה הוא – כל יום הוא זמנו, ומותר לשותף למכור
 בלא להימלך בחבירו.
 אגב שהוזכר במשנתנו רוח קדים, מביאה הגמרא עוד בענין זה:
 נאמר בפסוק (יזכר ד ח), ו'יהי כורח השמש, וימן אלהים רוח קדים
 חרישית ותך השמש על ראש יונה ו'ותעלה וגו'. שואלת הגמרא,
 מאי – מה הכוונה רוח 'חרישית', משיבה הגמרא, אמר רב יהודה,

הגמרא מבררת את החידוש בהמשך דברי המשנה, ששנינו, קרם
 הוא – (הבעל עצמו) אצל אשתו וביטל הגט בפניה הרי זה בטל,
 למה לי, והלא אפשר לדעת זאת מהדין הקודם שאם מודיע
 לשליח על ביטול הגט הרי זה בטל, ואינו אומר זאת בכדי לצער
 האשה בלבד. משיבה הגמרא, מהו דתימא, כי לא אמרינן לצעורה
 קא מיכין – אימתי אין אנו אומרים שכונתו רק לצער את אשתו,
 הני מילי – היינו דווקא כשמודיע זאת לשליח, אבל כאשר הוא
 מודיע זאת לדידה – לאעשה עצמה, ודאי לצעורה קא מיכין – אין
 כונתו לבטל את הגט אלא רק לעכבו כדי לצערה, ואין הגט בטל,
 קא משמע לן התנא שאף כשמודיע לאשה עצמה הגט בטל.
 הגמרא מוסיפה לברר את החידוש בהמשך דברי המשנה, ששנינו
 'או ששלה אצלה שליח' הגט בטל, למה לי. למה נחלק בין המבטל
 בעצמו בפני האשה לבין השולח שליח לכך. משיבה הגמרא, מהו
 דתימא, דווקא איהו – הבעל בעצמו, הוא דלא מרח אדעתא
 לצעורה – רק הוא בעצמו לא יטרח אך ורק כדי לצערה, ולכן
 כשטרח ובא אצלה, אנו מבינים שכונתו כנה לבטל הגט, אבל אם
 שלח שליח אליה, דלא איכפת ליה כי מרח – שלא איכפת לבעל
 מטירחתו של השליח, שמא נאמר באופן זה שבדאי לצעורה קא
 מיכין, ואין כונתו לבטל הגט, קא משמע לן התנא, שאף כששולח
 שליח, נתכוין לבטל הגט, והגט בטל.
 הגמרא ממשיכה ומבררת החידוש בדין האחרון שבמשנה,
 ששנינו, אם משהגיע גט לידה, אינו יכול לבטלו. והרי זה פשיטא,
 שכבר נתגרשה והיאך יבטל עתה את הגט. משיבה הגמרא, לא
 צריכא – לא הוצרך התנא להשמיענו באופן רגיל שבא הבעל
 אחר הגירושין כדי לבטל הגט, אלא מדובר באופן דמיהדר
 – (שחזרו) עליה מעיקרא לבטלי – שלפני הגירושין כבר חיפש את
 השליח, ולא עלה בידו למוצאו, מהו דתימא, אינלא מלתא למפרע
 דבבבלי – כשמודיעו על הביטול, הדבר מוכיח שכבר
 מתחילה כשחזר אחריו היה בלבו לבטלו, ואם כן נתבטל הגט
 למפרע מאותה שעה, קא משמע לן התנא שאין אלו אלא דברים
 שבלב שאינם דברים, והגט קיים.
 בברייתא שלפנינו יתבאר באלו לשונות מבטל הבעל את הגט: תנו
 רבנן, אם אמר הבעל לשליח או לאשה, גט ששלחתי בלילי, או
 שאומר אי איפשי בו – אין רצוני בו, דבריו קיימין והגט בטל.
 שמשמעות לשונות אלו שהוא מבטל את הגט מכאן ואילך. אבל
 אם אמר פסול הוא, או שאמר אינו גט, הדין בזה הוא שלא אמר
 כלום, ואין הגט בטל. לפי שאין במשמעות לשונו שהוא מבטל,
 אלא רק מוציא עליו שם פסול ושאינו גט, אבל הרי באמת לא היה
 בגט שום פסול עד עתה, ונמצא שאין דבריו אלא מילים ריקניות
 ואין מועילות כלום. ואם נתן השליח את הגט לאשה הרי היא
 מגורשת.
 הגמרא מבררת דברי הברייתא, למימרא דבבלי לישנא דלבבלי
 משמע – מן הברייתא נראה שהלשון 'בטל' משמעו שהגט יתבטל,
 וקשה, והאמר – והרי אמר רבה פר איביו אמר רב ששת, ואמר לה
 ויש שאמר שאתה זאת רבה פר אביה, המקביל מתנה מחברו,
 שאמר לאחר שבאתה מתנה לידו וזכה בה, מתנה זו שקיבלתי עתה
 מן הבעל, או שאמר 'תבטל', או שאמר 'אי איפשי בה', בכל
 הלשונות האלו שהן לשון עתיד, לא אמר כלום, והמתנה קיימת
 בעל כרחו, משום שאין יכול לחזור בו לאחר שכבר זכה בה. אולם
 אם אמר בלשון עבר, כגון שאמר 'בטלתי היא', או שאמר 'אינה
 מתנה', דבריו קיימין, והמתנה חוזרת לנותן, מפני שמשמעות דבריו
 היא שמעולם לא נתכוין לזכות בה ואינה שלו, ונאמן בזה משום
 שהודאת בעל דין כוחה יפה כמאה עדים. עד כאן דברי רב ששת.
 וזוהי מקשה הגמרא, אלמא – הרי מוכח שלשון 'בטל' מעיקרא
 משמע – משמעו שכבר נתבטל מקודם, ולא מכאן ואילך, ואם כן
 איך ניתן ליישב זאת עם העולה לכאורה מהברייתא שלשון 'בטל'
 הוא' משמעו החלת ביטול מכאן ואילך.
 מתרצת הגמרא, אמר אביי, תיבת בטל

שופתא בקופינא דקרא – אפילו הבית יד התקוע בראש המעדר
 בחוק, רפא – נעשית אחיזתו רפויה מחמת חום הרוח המזרחית
 שמייבש אותו. והיינו בין אדים, בין דברים שמהודקים אחד לשני
 כאחים, יפריא, ירופף את אחיזתם. ואילו רב יוסף אמר, אפילו
 סיקתא דקפא – מסמר שתקוע בחוק בדופן, רפא – נעשה רפוי,
 מחמת שחום הרוח המזרחית מייבש את המסמר. ואילו רב אחא
 בר יעקב אמר, אפילו קנא בבופתא – קנה הארוג בטל העשוי
 מנצרים, רפא – נעשה רפוי, מחמת שחום הרוח המזרחית מייבש
 את הסל.

הדרן עלך כל הגט

פרק רביעי – השולח

משנה

משנתנו עוסקת באדם ששלח גט לאשתו, ורוצה לבטלו. השולח
 גט לאשתו על ידי שליח, והגיע בשליח – והשיג את השליח לפני
 שמסר לה את הגט, או ששלה אחריו – אחרי השליח שהגט אצלו,
 שלח שליח אחר, ואמר לו הבעל ואו השליח האחר בשם הבעל,
 גט שנתתי לך בלילי, הרי זה בטל, ואם נתנו השליח לאשה,
 אינה מגורשת.
 וכן אם קדם הבעל את השליח ורץ לפניו ובא אצל אשתו לפני
 שבא אליה השליח, או ששלה אצלה שליח אחר, ואמר לה הבעל,
 או השליח האחר, גט ששלחתי לך ועדיין לא בא אליך, בטל הוא,
 הרי זה בטל.
 במה דברים אמורים, דווקא אם ביטלו קודם שבא הגט לידה, אבל
 אם רוצה לבטלו משהגיע – (לאחר שהגיע) הגט לידה, שוב אינו
 יכול לבטלו מפני שכבר נתגרשה כשבא הגט לידה.
 המשנה מתארת את הנוהג הקדום בביטול גט, ומה שתיקנו ושינו
 בו: פראשונה – בזמנים קדומים, בעל ששלח גט לאשתו ורצה
 לבטלו, לא היה מקפיד לבטלו דווקא בפני השליח או בפני האשה,
 אלא היה עושה בית דין – מושיב שלושה דינים, אף שהוא במקום
 אחר שלא בפני האשה, ובבבלי להגט בפניהם. עד שהתקין רבן
 גמליאל תקן שלא יהו – (יהיו) עושין כן, לבטל גט שלא בפני
 השליח או האשה, מפני תיקון קהולם, שכוין שהשליח לא היה
 יודע שנתבטל הגט, היה מסור לאשה, והיתה נישאת לאחר, והיו
 הבנים הנולדים ממזרים, שהרי הגט בטל ומבטל.

גמרא

הגמרא מדייקת לשון משנתנו 'הגיע בשליח': 'הגיע' לא קתני –
 לא שנה התנא במשנה לשון 'הגיע', שמשמעותו שהבעל התכוין
 להגיע אליו, ורדף אחריו והשיגו, אלמא שנה 'הגיע', שמשמע
 ואפילו ממילא – שאפילו אם הגיע אליו שלא במתכוין, כגון
 ששהה השליח בדרך וזדמן הבעל לאותו מקום, וכשראהו ביטל
 את הגט, אף באופן זה הגט בטל, ולא אמרינן לצעורה הוא דקא
 מיכין, כלומר, שהיה מקום לומר באופן זה שכונת הבעל רק
 לעכב את הגט זמן מה בכדי לצער את אשתו ולא לבטלו לגמרי,
 שאילו היתה כונתו כן הרי היה רודף אחר השליח לבטלו,
 ומשמיענו התנא (בלשון 'הגיע') שאין אומרים כן, אלא הגט בטל.
 הגמרא דנה בהמשך דברי המשנה, ששנינו, 'או ששלה אחריו
 שליח' לבטל את הגט, למה לי – מדוע הוצרך התנא לשנותו, והלא
 כבר שנינו שאף אם פגש את השליח באקראי וביטל את הגט, הגט
 בטל, ואם כן בדאיא אם טרח ושולח שליח לכך, הגט בטל. משיבה
 הגמרא שיש בזה חידוש, כי מהו דתימא – היינו סבורים דלא
 אמינא שליחותיה דבתרא משליחותיה דקפא דלבבלי – אין כח
 שליחות השני חזק יותר משליחות הראשון (שהרי אף הראשון
 נשלח בידי הבעל כמותו), ולא יוכל לבטל את הראשון, קא משמע
 לן שאף על ידי שליח אפשר לבטל את הגט.

ג'יטין. כל הגט - פרק שלישי דף לב עמוד א - מותוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזליץ) קצה רש"י תוספות

1 שופתא = בית יד. קופיטא = חור שבראש המרא שקורין פשויר. ועל שם שדחוק בין שני
2 צדי החור קרי ליה "בין אחים" - שמדובקין. סיכתא ברפנא - יתד שבדופן. רפיא -
3 שמתייבש מחמת החום, ורפה. קניא בכופתא - קנה הארוג בכפיפה. רפיא - כמו
4 "רפירא".

הדרן עלך כל הגט

1 משנה השולח. והגיע - והשיג. אינו יכול
2 לבטלו - בגמרא פריך: פשיטא.
3 בראשונה - לא היה מבטל בפני השליח ולא
4 בפני האשה, אלא במקום שהיה עומד היה
5 מבטלו בפני שלשה. מפני תיקון העולם -
6 שהשליח, שאינו יודע דבר, מוליכו לה והיא
7 נישט בו. גמרא הניעו - הוי משמע שרף
8 אחריו והשיגו. ואפילו ממילא - שנשתתה
9 שליח בדרך, והיה לו לזה דרך לשם, וראוהו,
10 ואפילו הכי בטל. ולא אמרינן - אין בדעתו
11 לבטלו אלא לצעורה בעלמא, חדש אין חדשים.
12 שאם היה בדעתו לבטלו - היה רודף אחריו
13 לבטלו. שליחותא ברפנא - דאמרין ליה: לא
14 עדיפת מיניה. איהו הוא דלא טרח - כי בטליה
15 הוא בעצמו - בטל, וליכא למימר לצעורה
16 מיכיון, דלא היה מטרח נפשיה משום לצערה.
17 אבל שליח - כי שלח שליח לבטל, אמרינן:
18 לצעורה מיכיון, ומשום טירחא דשליח אחרון -
19 לא איכפת ליה. כפול הוא - משמע: בטל היא.
20 וכן "אי אפשי בר". כפול הוא - לא משמע
21 דאידו מבטל ליה, אלא מוציא עליו שם פסול
22 - והא ליכא. לא אמר כלום - חזקה בה על
23 כרחו. ואם יש לו בעל חוב - גובה אותה
24 בשבילו. לפי שכל הלשונות הללו לשון עתיד
25 הן, והואיל וקבלה - אינו יכול לחזור בו. כפול
26 היא - משמע: בטלה היתה מקדום שקיבלתי -
27 הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, והרי אומר
28 שלא זכה בה, וחזרת לנותן. והכי נמי תניא
29 לקמן בפירקין (מא), "כתבתי ונתתי שדה
30 פלונית לפלוני", והוא אומר: לא כתב ונתן לי -
31 הודאת בעל דין כמאה עדים. והאי נמי דאמר
32 בטלה היתה מקדום לכן - נאמן.
33 שתי

1 שופתא בקופיטא דמרא רפיא. רב יוסף אמר: אפילו
2 סיכתא ברפנא רפיא. רב אחא בר יעקב אמר: אפילו
3 קניא בכופתא רפיא.

הדרן עלך כל הגט

1 השולח גט לאשתו, והגיע בשליח, או ששלח
2 אחריו שליח, ואמר לו "גט שנתי לך
3 בטל הוא" - הרי זה בטל; קידם אצל אשתו או
4 ששלח אצלה שליח, ואמר לה "גט ששלחתי לך בטל
5 הוא" - הרי זה בטל; אם משהגיע גט לידה, שוב אינו
6 יכול לבטלו. בראשונה היה עושה בית דין במקום
7 אחר ומבטלו, התקין רבן גמליאל הזקן שלא יהו עושין
8 כן, מפני תיקון העולם. גמרא "הגיעו" לא קתני,
9 אלא "הגיע", ואפילו ממילא, ולא אמרינן לצעורה הוא
10 דקא מיכיון. "או ששלח אחריו שליח" למה לי? מהו
11 דתימא, לא אלימא שליחותיה דבתרא משליחותיה
12 דקמא דלבטליה, קא משמע לן. "קדם הוא אצל
13 אשתו" למה לי? מהו דתימא, כי לא אמרינן לצעורה
14 קא מיכיון - הני מילי לשליח, אבל לדירה ודאי
15 לצעורה קא מיכיון, קא משמע לן. "או ששלח אצלה
16 שליח" למה לי? מהו דתימא, איהו הוא דלא טרח
17 אדעתא לצעורה, אבל שליח דלא איכפת ליה כי טרח
18 - ודאי לצעורה קא מיכיון, קא משמע לן. "אם
19 משהגיע גט לידה" - אינו יכול לבטלו, פשיטא! - לא
20 צריכא, דמהדר עליה מעיקרא לבטולי, מהו דתימא,
21 אינלא מלתא למפרע דבטולי, קא משמע לן.
22 תנו רבנן: "בטל הוא", "אי אפשי בו" - דבריו קיימין;
23

26 "פסול הוא", "אינו גט" - לא אמר כלום. למימרא, ד"בטל" לישנא דלכמיל משמע? והאמר
27 רבה בר איבו אמר רב ששת ואמרי לה רבה בר אבהו: מקבל מתנה שאמר לאחר
28 שבאיתה מתנה לידו "מתנה זו מבטלת" "תיבטל" - אי אפשי בה" - לא אמר כלום, "בטלה
29 היא" "אינה מתנה" - דבריו קיימין; אלימא "בטל" מעיקרא משמע! אמר אביו: "בטל"
שתי

1 השולח. גט שנתי לך בטל הוא - לרבי דאמר: בטלו מבטל נקט "הגיע בשליח" אורחא
2 דמלתא, דאו מותר לבטלו, ורגיל הוא לבטלו. אבל בפני בית דין שלא בפני
3 השליח - אסור לבטלו מדרבנן, משום תקנת רבן גמליאל. ועוד נקט "הגיע בשליח" -
4 דהשתא אין צריך בית דין. אי נמי: היא גופה אתא לאשמועין, דלא אמרינן לצעורה קא
5 מיכיון, כדאמרין בגמרא. ולא לומר דדוקא כבי
6 האי גוטא בטל.
7 ולא אמרינן לצעורה קא מיכיון - ואם תאמרו:
8 פשיטא שהוא בטל, היאך היה לנו לומר
9 שאינו בטל, והוא עומד וצוחו ויש לומר: דהוה
10 אמינא, כיון שאינו מביא עדים על כך - אם כן
11 אינו רוצה לבטלו. אי נמי: הוה חיישין להחמיר,
12 משום דלמא לצעורה קא מיכיון, קא משמע
13 לן דלא חיישין. איהו אצל טרח אדעתא
14 לצעורה - משמע דקידם אצל אשתו לא הוי
15 ממילא, אלא בטירחא. ותמיה: דאמאי לא נקט
16 רבותא ספי - נודמן אצל אשתו ממילא, או
17 שלחו, דלא אמרינן לצעורה קא מיכיון דתימא
18 הוא לומר שאו אין מועיל ביטול. מהו דתימא
19 אינלא מילתא למפרע דבטולי בטליה קא משמע
20 לן - ורבא דאמר לקמן (לדא) דגזלו דעתא
21 בגיטא מלתא היא - היינו שנודע קודם שהגיע
22 גט לידה. אבל אם לא נודע אותו גזילו דעתא
23 עד אחר שהגיע לידה - לאו כלום הוא. נכון
24 דהוה רהיט בתר שליח לבטולי, וסבר שליח
25 דהא דרהיט בתריה - דבעי למימר "אשור הב
26 לה" כדאמר לקמן (שם). וכי מבטל ליה אחר שבא
27 לידה, לפי שסבור שעדיין הוא ביד השליח, ולא
28 בא לידה - אנלא מילתא למפרע דלבטולי הוה
29 רהיט, קא משמע לן מתניתין דלאו כלום הוא.
30 וטעמא, משום דבאותה שעה שהוא רץ - לא
31 נודע דעתו לא לשליח ולא לאשה ולא לבית דין,
32 והוה להו דברים שבלב - דאינן דברים, אף על פי
33 שנאמן לומר "כך היה בלבי". ואף על גב דבעלמא
34 גבי ההוא דובין אדעתא למיסק לארץ ישראל
35 (קדושין מטב), בדין הוא דלא הוו דברים, כיון
36 שלא חשש לפרש רוצה הוא שיתקיים הדבר בכל
37 ענין, אבל כאן עשה כל מה שיכול לעשות -
38 מכל מקום עשאוהו כדברים שבלב. ואין להקשות:
39 דמי איכא מידי דמאווריותא לא הוי גט, ומדרבנן
40 הוה גט? דכיון שקצת דומה לדברים שבלב -
41 לא חשיבא עקירת דבר מן התורה, ועדיפא מינה
42 אמרינן בבטול שלא בבית דין בלא ידיעת שליח
43 ואשה, דמשמע פשט הלכה דלא הוי בטול. וצריך
44 עיון: כי שמוא בטול שלא בבית דין אינו מועיל
45 להקל, אבל יועיל להחמיר. ועוד נראה לרבינו
46 יצחק: כי דברים שבלב אינן דברים אפילו היכא
47 דקיימא לן שנאנס מלפרשם, כמו שרצה להוכיח
48 בפרכ שני דקדושין (גא) דדברים שבלב אינן דברים, וכופין אותו עד שיאמר "רוצה אני" דגט ודכפרה, ולא מהני דברים שבלב להיות דברים אלא היכא שבלא גילוי דעתו יש לנו לדעת דעתו
49 מעצמו. והאמר רבה בר איבו אמר רב ששת ואמרי לה רבה בר אבהו כו' - ולא גרסינן: רבה בר אבהו אמר רב ששת. דרבה בר אבהו היה רבו של רב נחמן, ורב נחמן חבירו של רב
50 ששת. מובטלת היא תיבטל אי אפשי בה לא אמר כלום - תימא: דבפרק בתרא דבריות (כו, א) גרסינן אפיכא: "מבטלת היא" "תיבטל" "אי אפשי בה" - דבריו קיימים, "בטלה היא"
51 "אינה מתנה" - לא אמר כלום. ואי אפשר למיגרס חתם כדחבא, דחתם פריך מינה אדריש לקיש, דאמר: הנותן מתנה לחברו ואמר הלא "אי אפשי בה" - כל הקודם בה וזה, ורב ששת קאמר
52 ד"אי אפשי בה" - דבריו קיימים. מאי לאו - דבריו קיימים והורדה למרה? ומיזה, לספרים דגרסי חתם וזכא: "אי אפשי בה" "בטלה היא" "אינה מתנה" דבריו קיימים - אתי שפיר. והא דלא
53 מקשה מ"אי אפשי בה" כמו שמקשה א"בטלה" - משום שפשוט לו דהאי דדבריו קיימים ב"אי אפשי בה" - היינו משום דהוי לשון הפקר, כדמותרין בבריות לריש לקיש. ומיזה, גירסא זו אינה
54 ברוב ספרים. ורבינו יצחק אומר שיש ליישב כאן גירסא דבריות, ודיק ד"בטל" מעיקרא משמע - מדרקת: "בטלה היא" "אינה מתנה" לא אמר כלום. דאי ליבטל משמע, לחבא - אם כן הוי
55 דבריו קיימין, והוי הפקר וכל דמחזיק בה וזה. אבל השתא דמעיקרא משמע - הרי הוא כאומר על כל מתנות שאדם נותן לחברו חזקה בהן שאינן מתנות, דכאן נמי זוכה בהו - ולכך לא אמר
56 כלום. והאי דקאמר שתי לשונות משמע, ולישנא דמתני: בה קאמר - לאו דמהני דבריו במתנות קאמר, אלא דמהני - היינו לשון הטוב לו, דטוב לו שיתבטל הגט, וטוב לו שלא יתבטל המתנה.
57 והא דמשמע בריש פרק "האומנים" (בבא מציעא ע"ב), דחשיב עילוי לבעל מה שממחר הגט לחלו, דאמרין: בשלמא אי אימור אפיכא "התקבל לי גיט" ואשתך אמרה "הא לי גיט"

והוא אמר "הולך כמה שאמר". ואמר רב נחמן: כיון שהגיע גט לידו – מגורשת, אלמא אעילויא ידידה סמך. הוה דאי שרצה לגרשה – חשוב ליה עילויא, אבל כאן שמגלה דעתו שחפץ בבטולו – היינו עילויא ידידה. ורש"י פירש בכריתות (כדא) דגרסינן התם כמו בשמעתין, ולא פריך מ"א אפשר דלא אמר כלום, דכי אמר ריש לקיש – במתנת מטלטלין,

שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת מִשְׁמַע, מִשְׁמַע דְּבִטּוֹל וּמִשְׁמַע דְּלִיבּוּל, גָּבִי גַם לִישָׁנָא דְּמַהֲנֵי בִּיה קְאָמֵר, גָּבִי מִתְּנָה לִישָׁנָא דְּמַהֲנֵי בִּיה קְאָמֵר. אֲמַר אַבְי, קְסִימִין: שְׁלִיחַ מִתְּנָה הָרִי הוּא כְּשִׁלְיָה הִגָּם, נִפְקָא מִיָּנָה לְ"הוֹלֵךְ" לֹאן כְּ"כִי" דְּמִי. רַבִּינָא אֲשַׁכְחִיה לְרַב נַחְמָן פֶּר יִצְחָק דְּתַלִּי וְקָאֵי בְּעֵיכָרָא דְרִשָּׁא, וְקָא מִיבְעִיָּא לִיה: "כְּטִל", מַהוּ? תִּיקוּ. אֲמַר רַב שְׁשֵׁת, וְאֲמַרִי לָהּ בְּמַתְּנִיתָא תְּנָא: "גַּם הָּהּ לֹא יוֹעִיל", "לֹא יוֹתִיר", "לֹא יַעֲזִיב", "לֹא יִשְׁלַח", "לֹא יִגְרֶשׁ", "יֵהָא חֶרֶס", "יֵהָא בְּחֶרֶס" – דְּבִרְיוּ קְסִימִין: "אִינוּ מוֹעִיל", "אִינוּ מוֹתִיר", "אִינוּ מַעֲזִיב", "אִינוּ מִשְׁלַח", "אִינוּ מִגְרֶשׁ", "חֶרֶס הוּא", "בְּחֶרֶס הוּא" – לֹא אֲמַר כָּלום. אִיבְעִיָּא לָהּ: "הָרִי הוּא חֶרֶס", מַהוּ? אֲמַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַבָּא, וְאֲמַרִי לָהּ רַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַבָּא לְרַב אֲשִׁי: מַאי שָׁנָא מְ"הָרִי הוּא קְהָדֶשׁ", "הָרִי הוּא הַפֶּקֶר"? חוֹזֵר וּמְגִרֶשׁ בּוּ, אוֹ אִינוּ חוֹזֵר וּמְגִרֶשׁ בּוּ? רַב נַחְמָן אָמַר: חוֹזֵר וּמְגִרֶשׁ בּוּ, וְרַב שְׁשֵׁת אָמַר: אִינוּ חוֹזֵר וּמְגִרֶשׁ בּוּ. וְהִלְכְתָּא כְּוֹתִיהָ דְּרַב נַחְמָן. – אִינִי? וְהָא קְסִימָא לָן הִלְכְתָּא כְּוֹתִיהָ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר: חוֹזֵר! – הֲכִי הִשְׁתָּא? הֲתָם דִּיבּוּר וְדִיבּוּר הוּא, אֲתִי דִּיבּוּר וּמְכַבֵּל דִּיבּוּר, וְהָכָא נְהִי דְּבִטּוֹלִיה לְשִׁלְחוּתָא דְּשִׁלְיָה, גִּיפָא גּוּפִיָּה מִי קָא כְּטִיל? "בְּרִאשׁוֹנָה הָּיָה עוֹשָׂה". אִיחְתָּר: בְּפִנֵּי כְּמָה הוּא מְכַבֵּל? רַב נַחְמָן אָמַר: בְּפִנֵּי שְׁנַיִם, רַב שְׁשֵׁת אָמַר: בְּפִנֵּי שְׁלֹשָׁה, רַב שְׁשֵׁת אָמַר: בְּפִנֵּי שְׁלֹשָׁה, "בֵּית דִּין" קְתָנִי; וְרַב נַחְמָן אָמַר: בְּפִנֵּי שְׁנַיִם, לְבִי תִרִי נִמִּי "בֵּית דִּין" קְרִי לָהּ. אֲמַר רַב נַחְמָן: כִּנָּא אֲמִינָא לָהּ? דִּתְנִן: "מוֹסְרֵנִי לַפְּנִיכִם פְּלוּנִי

רַב. ששת אמר אינו חזר ומגרש בו – תימה: והא ריש לקיש ורבי יוחנן דפליגי בריש "האומר" בקדושין (נטא) משמע דמודו דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, כמו שמוכח שם ממתינות דכל הכלים יורדים ליד טומאה במחשבה ב', ובתיבת גט לשמה הוי מעשה, דאם כתב אדם ספר תורה לשמה – אינו יכול לחזור ולבטלו ויש לומר: דכל זמן שלא הגיע ליד האשה – לא חשיב גמר מעשה. הוה דאמר בפרק קמא דסנהדרין (הב) משמיה דשמואל: שנים שדנו דינים דין. דהא רבא לית ליה התם (גא) דשמואל, ועל כרחק רבא אית ליה הכא כרב נחמן, דאמר בפני שנים. דהא פליגי רבי יוחנן וריש לקיש בסמוך בפלוגתא דרב נחמן ורב ששה, ורבא פסיק בריש "החולץ" (יבמות לא). בבבלי התלמוד כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש, לרב מחלה. ורבי יוחנן קאי כרב נחמן. ועוד אמר בירושלמי דסנהדרין, רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרויהו: שנים שדנו – אין דינים דין, וביהרולץ" (שם מה) נמי אמר רבי יוחנן: רש צריך שלשה, "משפט כתוב ביה. ועל כרחק צריך לומר אף על גב דתרי אין דינים דין, כיון דפרובולו סגי בתרי – קרי לזו דין, ולא האמרה: בפרק "זה בורר" (סנהדרין לא) דפריך גבי אודיות: דילמא בית דין צוון, כדשמואל, דאמר: שנים שדנו כו' – בלאו שמואל נמי איכא למיפך, דהא רבי יוחנן ורבא לית לזו דשמואל וקא סביר דלתרי "בית דין" קרי לזו. וכן האי גזווא נמי פריך גבי קיום שטרות בפרק שני דכתובות (כבא), ויש לומר: דהתם, כיון דבעינן שלשה באודיותא וקיום שטרות – אין שייך לגבי הוהא מילתא לקרות לתרי בית דין, משום הכי קאמר: דלמא לא בעי ההם שלשה, כדשמואל. ואם תאמר: ומאי נפקא מינה השתא בפלוגתא דרב נחמן ורב ששה בפני כמה מבטל? הא תיסק רבן גמליאל שלא ידע עושין כן! ואומר רבינו יצחק: דנפקא מינה לרבי, דאמר לקמן אם ביטלו מבטל, ופסק לקמן רב נחמן כותיה. ומודה רבי דאם ביטלו בפני שנים לרב ששה, או בפני אחד אפילו לרב נחמן – דאינו מבטל, דאפילו קודם תקנת רבן גמליאל לא היה מבטל. דדוקא בפני שלשה לרב ששה מבטל, דליכא למיחש לממזרות, אבל בפני שנים, דאיכא למיחש לממזרות – לא. ולרב נחמן, אף על גב דבפני שנים איכא למיחש לממזרות, כדאמרין בסמוך, ואפילו הכי הוי מבטל – מכל מקום בפתות משנים, דאיכא למיחש טפי – קרי מבטל, ובדא אפילו רבי מודה, דאמרין: מה כח בית דין יפה.

לתרי נמי בית דין קרי לזו – ואם תאמר: דבסוף פרק שני דיבמות (כהב) גבי מיאנה או חלצה בפניו ישאנה, מפני שהוא בית דין, ודייק: טעמא – דבית דין הוא, הא בי תרי – לא. והא אמר הכא דלתרי נמי בית דין קרי לזו! ואומר רבינו יצחק: דהתם דייק מילא קאמר "מפני שהם שנים", אלא תלי טעמא בבית דין – שמע מינה דלא סגי ההם בתרי. אן: נמי: מיאן דומיא דחליצה, ובית דין דחליצה היינו שלשה. ולא אתי כמאן דמכשיר חליצה ביחיד, דהו לא מקרי בית דין, ואיכא נמי רננה.

שתי לשונות משמע – וכיון דהכי הוא, סתמא דמילתא, כי טעין איניש – מילתא דמהניא במלתיה קא טעין. הרי הוא כשליח הגט – ואם ביטלה הנותן קודם שתגיע ליד המקבל – הרי היא בטלה. הכי גרסין: נפקא מינה להולך לאו בזכי דמי – ואף על גב דמתנה זכות הוא – מצי למיהדר, ד"הולך" לאו כ"זכי" דמי, דתלי – נשקן, כטל פהו – אם אמר "בטל", ולא אמר "הוא" מוהו לשעבר משמע, ואין בדבריו כלום, כיון דלא אמר "הוא". או דילמא בלא "הוא" נמי שתי לשונות משמע, ולישנא דאתניה ביה קאמר. אינו מוועיל – משמע דהוא אינו מבטל, אלא מעיד בו שהוא פסול, והוא לא חזוין ביה פסול. ויתקיים בחותמיו. הרי הוא כחרס הוא לא אמר כלום – דכל לשונות הללו לשעבר הוא. הרי הוא חרס מהו – להבא משמע, לא לשעבר משמע: מ"א שני מהרי הוא תקש – דקיימא לן דהוי הקדש, בכמה דוכתי, דתנן בגדרים (מחא), אם של הן – הרי הן מוקדשים לשמים. ובחפז נמי תנן בה: הרי הוא מופקר לכל מי שחפץ, אלמא להבא משמע. חזר ומגרש בו – אם נמלך הבעל לחזור ולגרש בגט שביטלו. או אינו חזר ומגרש – מי אמרין: בלט גיטא והוה לא כחפסא. או דילמא שליחותא דשליח הוא דבטיל ליה, עד דהדר ומשוי ליה שליח, אבל גיטא לא בטיל. כרבי יוחנן דאמר חזוית – בקדושין, בפרק "האומר לחברו": אמר אלשה "התקדש לי במעוה הללו לאחר שלשים", וחזרה בה בתוך שלשים – בטלו הקדושין, דואלו ובטלתן קודם שידע חלי. הבא נמי ליבטיל גיטא. דיבור ודיבור הוא – מתחילה היתה מתקדשת על ידי הדיבור, שנתרצתה בקדושין – אתי דיבור של חזרה ומבטל דיבור. ומידה, המעוה לא בטלו, שאם חזר וקדשה בזמן מדעתה – מקודשת. והכא נהי – האי דאמר "בטל הוא" – שליח הוא דבטלה. שלא ידע שחלו לגרשה בגט זה, דאתי דיבור ומבטל דיבור. אבל גט שהוא בעין – אינו נפסל. בפני כמה הוא מבטל – קודם תקנת רבן גמליאל. בפני שנים – דבשלמא גבי דינא דממונא בעי שלשה, אבל הבא – אודועי בעלמא הוא, ובתרי סגי. מוסריני לבס – לקמן (לוא) הוא בפרקין, גבי פרוכבול, שהוא מוסר שטרותיו לבית דין, דאידהו לא תבע ליה לבעל חוב אלא הבית דין, וזון יורדין לנכסיו, ולא קרינא ביה "לא יגוש".

פלוגי

התם

דיבור ודיבור הוא – מתוך הלשון משמע דאפילו ביטלו בפירוש – אינו מבטל, מדקאמר: התם דיבור ודיבור הוא, משמע דהכא לאו דיבור ודיבור הוא, אלא דיבור ומעשה. וגם מדקאמר: גט גופיה מי קא בטיל – משמע דאין לו כח לבטל. אבל בקדושין, בריש "האומר" (נטא) אין שם כלל זה האריתות, וכתוב בכל הספרים: נהי דבטליה מתורת שליחות – מתורת גט לא בטליה. משמע דאם ביטלו בפירוש – מודה רב נחמן דבטל. וכן צריך לומר, דגט לא חשיב מעשה כל זמן שלא הגיע ליד האשה. דאי לאו הכי – תקשי לרב ששה, כדפירשנו לעיל. ומדקאמר בפרק שני (גיטין יחא), גבי נכתב ביום ונתחם בלילה דלא הכשיר רבי שמעון מיכן עד עשרה ימים, דחיישין שמא פייס, פירוש: שמא ביטל את הגט כדפירש רבינו תם – אין ראיה, כדפירשית בפרק שני. ועוד: דשמא התם לא נתחם לא חשיב גמר מעשה.

ורב נחמן אמר בפני שנים דלתרי נמי בית דין קרי לזו – אין לומר דרב נחמן לטעמיה, דאמר בפרק קמא דסנהדרין (הב) משמיה דשמואל: שנים שדנו דינים דין. דהא רבא לית ליה התם (גא) דשמואל, ועל כרחק רבא אית ליה הכא כרב נחמן, דאמר בפני שנים. דהא פליגי רבי יוחנן וריש לקיש בסמוך בפלוגתא דרב נחמן ורב ששה, ורבא פסיק בריש "החולץ" (יבמות לא). בבבלי התלמוד כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש, לרב מחלה. ורבי יוחנן קאי כרב נחמן. ועוד אמר בירושלמי דסנהדרין, רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרויהו: שנים שדנו – אין דינים דין, וביהרולץ" (שם מה) נמי אמר רבי יוחנן: רש צריך שלשה, "משפט כתוב ביה. ועל כרחק צריך לומר אף על גב דתרי אין דינים דין, כיון דפרובולו סגי בתרי – קרי לזו דין, ולא האמרה: בפרק "זה בורר" (סנהדרין לא) דפריך גבי אודיות: דילמא בית דין צוון, כדשמואל, דאמר: שנים שדנו כו' – בלאו שמואל נמי איכא למיפך, דהא רבי יוחנן ורבא לית לזו דשמואל וקא סביר דלתרי "בית דין" קרי לזו. וכן האי גזווא נמי פריך גבי קיום שטרות בפרק שני דכתובות (כבא), ויש לומר: דהתם, כיון דבעינן שלשה באודיותא וקיום שטרות – אין שייך לגבי הוהא מילתא לקרות לתרי בית דין, משום הכי קאמר: דלמא לא בעי ההם שלשה, כדשמואל. ואם תאמר: ומאי נפקא מינה השתא בפלוגתא דרב נחמן ורב ששה בפני כמה מבטל? הא תיסק רבן גמליאל שלא ידע עושין כן! ואומר רבינו יצחק: דנפקא מינה לרבי, דאמר לקמן אם ביטלו מבטל, ופסק לקמן רב נחמן כותיה. ומודה רבי דאם ביטלו בפני שנים לרב ששה, או בפני אחד אפילו לרב נחמן – דאינו מבטל, דאפילו קודם תקנת רבן גמליאל לא היה מבטל. דדוקא בפני שלשה לרב ששה מבטל, דליכא למיחש לממזרות, אבל בפני שנים, דאיכא למיחש לממזרות – לא. ולרב נחמן, אף על גב דבפני שנים איכא למיחש לממזרות, כדאמרין בסמוך, ואפילו הכי הוי מבטל – מכל מקום בפתות משנים, דאיכא למיחש טפי – קרי מבטל, ובדא אפילו רבי מודה, דאמרין: מה כח בית דין יפה.

לתרי נמי בית דין קרי לזו – ואם תאמר: דבסוף פרק שני דיבמות (כהב) גבי מיאנה או חלצה בפניו ישאנה, מפני שהוא בית דין, ודייק: טעמא – דבית דין הוא, הא בי תרי – לא. והא אמר הכא דלתרי נמי בית דין קרי לזו! ואומר רבינו יצחק: דהתם דייק מילא קאמר "מפני שהם שנים", אלא תלי טעמא בבית דין – שמע מינה דלא סגי ההם בתרי. אן: נמי: מיאן דומיא דחליצה, ובית דין דחליצה היינו שלשה. ולא אתי כמאן דמכשיר חליצה ביחיד, דהו לא מקרי בית דין, ואיכא נמי רננה.

שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת מִשְׁמַע – יכול להשתמע ממנה אחת משתי לשונות, אפשר שיהיה מִשְׁמַע ממנה לשון עבר, כלומר דְּבַלְלָהּ, ולכן אמר רב ששת שהמתנה מתבטלת בלשון זה. ואפשר שיהיה מִשְׁמַע לשון עתיד, כלומר דְּלִיבְמִיל להבא, ולכן נתבאר בברייתא לעיל שאפשר לבטל גט בלשון זה. שלשון 'בטל' כולל את שתי המשמעויות, ולכן, לִנְבִי ביטול גָּט, אנו אומרים שבדואי לִישָׁנָא דְּמַהֲנִי בֵּיהּ קָאָמֵר – נתכוין ללשון שמועיל לביטול הגט, דהיינו לשון עתיד, וכן לִנְבִי מַתְּנָה, ודאי לִישָׁנָא דְּמַהֲנִי בֵּיהּ קָאָמֵר, דהיינו לשון עבר.

הגמרא להלן דנה במי שבא לבטל שליחות מתנה: אָמֵר אֲמִי, נְקִימִין – מקובל בידינו מרבותינו, שְׁלִיחַ שנשלח להוליך מַתְּנָה, הִרִי הוּא בְּשָׁלִיחַ הַגָּט, שגם השולח מתנה יכול לבטלה קודם שתבוא לידי המקבל, כמבואר במשמתינו לגבי גט. נִפְקָא מִיָּמֶה לְהוֹלִךְ לֹא בְּכִי דְּמִי – דין זה, שיכול לבטל המתנה, אינו בכל לשון, אלא אמר הנותן לשליח 'זכה במתנה זו לפלוני', ונטלה השליח, זכה בה המקבל על ידי השליח, כפי ששינוי לעיל (ראו) שזוכים לאדם שלא בפניו, ואין הנותן יכול לחזור בו. ודווקא באופן שאמר לשליח 'הולך מתנה זו לפלוני', ונטלה השליח, שאז לא זכה בה השליח בשביל המקבל, ויכול הנותן לחזור בו, שכן האומר לשליח 'הולך מתנה', אינו כמי שאומר 'זכה במתנה', ואם כן אין ביד השליח לזכות לו, ויכול הנותן לחזור בו קודם שתבוא ליד המקבל.

הגמרא מסתפקת כשאמר הבעל 'בטל' בלא 'הוא': אֲשַׁכְּחִיהּ ו-מציאו לְרַב נְחֻמִּין בְּרִי יִצְחָק, דְּהָלִי וְקָאִי בְּעֵינָא דְּדָשָׁא – כשהוא נשען ועומד על בריח הדלת, וְקָאִי מִיִּשְׁעָא לִיהּ – ומסופק באופן שהבעל אומר לשליח 'הגט פָּטַל', ולא אמר 'בטל הוא', מהו דינו של הגט, האם לשון זו משמעה לשון עבר, כאילו אמר שהגט כבר נתבטל, ואם כן אין בדבריו כלום ולא מועיל הביטול, או שגם 'בטל' לבד משמע שתי לשונות, עבר ועתיד, ואם כן יכול להשתמש בלשון עתיד ולבטל הגט. תיקו.

הגמרא מבררת אלו לשונות נוספים מועילים לביטול גט ואלו לא: אָמֵר רַב שֶׁשֶׁת, וְאִמְרִי לָהּ בְּמַתְּנִיתָא תָּנָא – ויש שאמרו שבברייתא נשנה דין זה, אדם ששלח גט לאשתו ואמר לשליח, גָּט זֶה לֹא יוֹעִיל לגרש, או שאומר שלא יִתֵּיר אותה להינשא, או שלא יַעֲזִיב אותה ממנו, או שלא יִשְׁלַח אותה מביתו, וכן אם אומר שהגט לֹא יִגְרַשׁ, או יֵהָא חֵרֶם, או יֵהָא בְּחֵרֶם, כלומר ללא ערך, דְּכִרְיִי קְיָיִמִי, והגט בטל, שכן לשונות הללו הם לשונות ביטול מכאן ולהבא. אולם אם אומר שאִינוֹ מוֹעִיל לגרש, או שאִינוֹ מַתִּיר, או שאִינוֹ מַעֲזִיב, או שאִינוֹ מוֹשְׁלָה, או שאִינוֹ מְגִרַשׁ, או שֶׁחֵרֶם הוּא, או שֶׁבְּחֵרֶם הוּא נחשב, לֹא אָמֵר בְּלוֹם, והגט קיים, שכן אינו מבטל את הגט מעתה ואילך, אלא רק מעיד עליו לשעבר שיש בו חיסרון שמחמתו אינו מועיל לגרש, וזה אינו נכון, שהרי אינו רואים בו כל פסול.

אִיבְעִינָא לָהּ, אם אומר על הגט הִרִי הוּא חֵרֶם, מהו הדין, האם משמעו לשון עדות לשעבר על הגט, כמו 'חרס הוא', ואין מועיל לבטלו, או שמה משמעו ביטול של הגט מכאן ואילך, ויעיל הביטול. אָמֵר לִיהּ רַבִּינָא לְרַב אָחָא בְּרִיהּ דְּרַבָּא, וְאִמְרִי לָהּ ו-ויש אומרים) שֶׁרַב אָחָא בְּרִיהּ דְּרַבָּא אמר לְרַב אָשִׁי, מַאי שָׁנָא האומר הרי הוא חרס, מהאומר על חפץ מסוים הִרִי הוּא הִקְדַּשׁ, או שאומר עליו הִרִי הוּא הִפְקֵר, שדבריו מועילים, משום שלשון 'הרי הוא'

משמע לעתיד. ואם כן האומר 'גט זה הרי הוא בטל' דבריו קיימים. 50
הגמרא דנה על גט שביטלו הבעל, האם אפשר לחזור ולגרש בו: 51
מסתפקת הגמרא על גט שביטלו הבעל, ונמלך ורוצה לגרש בו, 52
האם חוזר הבעל וּמְגַרְשׁ בו, מפני שגוף הגט לא בטל, אלא רק 53
השליחות בטלה, וכעת ממנה את השליח מחדש, אִי שְׂאִינוֹ חוֹזֵר 54
וּמְגַרְשׁ בו מפני שבטל גוף הגט, והוא נחשב כחרס, ואם רוצה 55
לגרש את אשתו, צריך לכתוב בו חדש. אומרת הגמרא שנחלקו 56
בזה אמוראים. רַב נְחֻמִּין אָמֵר, שחוזר וּמְגַרְשׁ בו, וְרַב שֶׁשֶׁת אָמֵר 57
שְׂאִינוֹ חוֹזֵר וּמְגַרְשׁ בו. פוסקת הגמרא וְהִלְכָתָא בְּנוֹתִיהּ דְּרַב נְחֻמִּין – 58
ההלכה כדעתו של רב נחמן, שחוזר ומגרש בו. 59
מקשה הגמרא על פסיקת ההלכה שיכול לחזור ולגרש בגט 60
שביטלו. אִינִי – האם כך ההלכה, וְהָאִי קְיָיִמִי לָן הִלְכָתָא בְּנוֹתִיהּ 61
דְּרַבִּי יוֹחָנָן ו-והרי נפסקה ההלכה כרבי יוחנן דְּאָמֵר שהנותן כסף 62
לאשה ואומר לה התקדשי לי במעות אלו לאחר שלושים יום, 63
האשה חוזרת – יכולה לחזור בה בתוך אותם שלושים יום מרצונה 64
להתקדש, והואיל שמבטלתם לפני שהם חלים, אם כן כפי שבבכ 65
האשה לבטל הקידושי כסף כן אמור להיות בכח הבעל לבטל 66
הגט, ושלא יוכל לחזור ולגרש בו. 67
מתרצת הגמרא. הֵבִי הִשְׁתָּא – וכי קושיא היא זו, הלא הָתָם 68
ביקדושין, הסכמת האשה להתקדש נעשית על ידי רִיבּוֹר, כאשר 69
האשה אומרת שמסכימה להתקדש, וכן חזרתה מרצונה להתקדש 70
על ידי רִיבּוֹר נעשה, כאשר האשה אומרת שמסרבת 71
להתקדש, ועל כן אִתִּי רִיבּוֹר של החזרה מהקידושין וּמְבַטְלָא את 72
הרִיבּוֹר של ההסכמה להן, אבל מעות הקידושין עצמם הרי לא 73
בטלו מתורת כסף, ואם יחזור ויקדשה בהן מדעתה, תהא 74
מקודשת, וכמו כן הָכָא בגט. נְהִי דְּבְּשָׁלִיחַ הַבַּעַל לְשָׁלִיחוֹתָא דְּשָׁלִיחַ 75
שלא יהא שלוחו לגרש, שזה בכוחו לעשות שכן דיבור מבטל 76
דיבור, אִךְ נִיפָא גּוֹפִיָּה – עצם הגט שהוא בעין, מִי קָאִי בְּטִיל – האם 77
הוא בטל, וכיון שלא בטל עצם הגט, אין מניעה לאחר ביטול הגט 78
שיחזור הבעל ויגרש בו את האשה. 79
שינוי במשנה, בְּרִאשׁוֹנָה הָיָה עוֹשֶׂה בית דין ממקום אחר ומבטלה: 80
אִיתָמֵר – נאמרה מחלוקת אמוראים. כשהבעל היה רוצה לבטל 81
את הגט בראשונה לפני תקנת רבן גמליאל הזקן, בְּפָנֵי בְּמָה דִּינִים 82
הוא היה מְבַטְלֵהוּ, רַב נְחֻמִּין אָמֵר, שהיה צריך לבטלו בְּפָנֵי שְׁנַיִם, 83
משום שאין זה דיני ממונות שצריכים שלושה, אלא הודעה 84
בעלמא, וְרַב שֶׁשֶׁת אָמֵר שהיה צריך לבטלו בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה. ומפרשת 85
הגמרא טעמיהם, רַב שֶׁשֶׁת אָמֵר שצריך לבטל הגט בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה, 86
מפני ש'היה עושה בית דין' קָתְנִי – שנה התנא, ואין בית דין נחשב 87
בפחות משלושה דיינים, וְרַב נְחֻמִּין אָמֵר שמספיק בְּפָנֵי שְׁנַיִם, מפני 88
שמצינו שְׁלֹשֵׁי הָרִי – למושב של שנים, גָּמִי בֵּית דִּין קָרִי לָהּ – גם 89
קורא להם התנא בית דין. 90
מביאה הגמרא את המקור של רב נחמן: אָמֵר רַב נְחֻמִּין, מָנָא אֲמִינָא 91
לָהּ – מהיכן למדתי שגם שנים נקראים בית דין, דְּהָנִן – ששינוי 92
לגבי תקנת פרחובל, שכיון שהנושה בחברו יכול לגבות חובותיו 93
בשמיטה בלא שיעבור על 'לא יִגַּשׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאֶת אֲחִיו כִּי קָרָא 94
שְׁמָתָהּ לָהּ' (דברים טו, ב), על ידי שימסור שטרותיו לבית דין, והם 95
יבטעו הבעל חוב וירדו לנכסיו בלא שהנושה נוגשו, תיקן הלל 96
הזקן שיאמר לבית דין מוֹכְרִי לְפָנֵיכֶם 97

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת יום ההילולא יו"ד שבט, ה'תשכ"ה

התוועדויות פעילות וכפרשת השבוע ביד רמה ובשירה ובשיר להשם, תורת הגלגלה והחסידות.

בברכה

52 וְדָעָה שְׁבַעֲלָה בִּיטָל אֶת הַגֵּט, וְלֹא מִיִּנְכָסָא – לֹא תִנְשֹׂא, וְאֵם כֵּן
 53 אֵין כֵּאֵן חֲשַׁשׁ מִמּוֹזִירִים. וְרַק תִּקְנָת עֲגוּנוֹת הוּא דְאִיכָא, וְכִפִּי
 54 שֶׁנִּתְבָּרַר.
 55 הַגִּמְרָא דְנָה לְאַחַר תִּקְנָת רַבִּן גַּמְלִיאֵל, אִם בִּיטָל הִבְעֵל שְׁלֹא בִּפְנֵי
 56 הָאִשָּׁה אוֹ הַשְּׁלִיחַ, אִם מוֹעִיל בְּדִיעֵבֶד: תִּנּוּ רַבָּנָן, אִם הִבְעֵל בְּמָלוּ
 57 לַגֵּט בִּפְנֵי בֵּית דִּין שְׁלֹא כִּפִּי תִקְנָת חֲכָמִים, הִגֵּט מְבֻטָּל, אִף עַל פִּי
 58 שְׁעָרָה עַל הַתִּקְנָה, דְּבָרֵי רַבִּי. רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר הִבְעֵל
 59 אִינוּ יָכוֹל, לֹא לְבָטֵל שְׁלֹא בִּפְנֵי הָאִשָּׁה אוֹ הַשְּׁלִיחַ, וְלֹא לְהוֹסִיף עַל
 60 תִּנְאָז – אִם הָיָה בּוֹ תִנְאִי, אִינוּ יָכוֹל לְהוֹסִיף עָלָיו שְׁלֹא בִּפְנֵי הָאִשָּׁה
 61 אוֹ הַשְּׁלִיחַ, שְׂאֵם בֶּן הָיָה יָכוֹל לְהוֹסִיף עַל הַתִּנְאִי אוֹ לְבַטְלוֹ, מָה
 62 בֶּן הַבֵּית דִּין שֶׁל רַבִּין גַּמְלִיאֵל שֶׁתִּקְנָה אֶת הַתִּקְנָה יָפָה, הָרִי אִפְשָׁר
 63 לְהַפְרִירָהּ.
 64 הַגִּמְרָא מִבְּאֵרֶת אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִייתָא: שְׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא, עַל דְּבָרֵי רַבִּין
 65 שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְיָמִי אִיכָא מִיָּד – הָאֵם יִתְכַּן כְּדַבֵּר הַזֶּה
 66 דְּמִדְּאוּרִיתָא בְּמֵל גִּיטָא – שְׁמַדְאוּרִיתָא הִגֵּט בְּטֵל, וּמִשּׁוּם הִטְעָנָה
 67 'מָה בֶּן בֵּית דִּין יָפָה' שְׁרִינָן אִשֶּׁת אִישׁ לְעֻלָּא – אֲנִי מִתִּירִים לְאִשֶּׁת
 68 אִישׁ לְהִנְשֹׂא לְאִנְשִׁים. הָרִי כִּיּוֹן שֶׁהִבְעֵל בִּיטָל אֶת הַשְּׁלִיחַ לִפְנֵי
 69 שְׁהִגֵּט הִגִּיעַ לִיד הָאִשָּׁה, הַשְּׁלִיחוֹת בְּטֵלָה, וְאִינָה מְגוֹרֶשֶׁת וְאִסּוּרָה
 70 לְהִנְשֹׂא לְאַחֵר. מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא, אֵין – כֵּן, יִתְכַּן הַדְּבָר שֶׁחֲכָמִים
 71 תִּקְנּוּ שֶׁאִשָּׁה זֹאת מוֹתֶרֶת לְכָל הָעוֹלָם, עַל אִף שְׁמַדְאוּרִיתָא
 72 הִגֵּט בְּטֵל, מִשּׁוּם שֶׁל דְּמִקְדָּשׁ – כֵּל אֲדָם שֶׁמִּקְדָּשׁ אִשָּׁה אֲדָתָא
 73 דְּרַבָּנָן מִקְדָּשׁ – מִקְדָּשָׁה עַל דַּעַת שִׁיחוּלָהּ הַקִּידוּשִׁין כֹּדֶת מִשָּׁה
 74 וְיִשְׂרָאֵל לִפִּי תִקְנֹת חֲכָמִים, וְאֵם לֹא אִם יִתְבַטְּלוּ הַקִּידוּשִׁין לְמַפְרַע,
 75 וְבִאֲוֹפֵן זֶה אֲפֻקְיָנָהוּ רַבָּנָן לְקִידוּשֵׁין מִיָּדָה – חֲכָמִים הִפְקִיעוּ אֶת
 76 הַקִּידוּשִׁין מִמֶּנּוּ, כִּיּוֹן שֶׁבִּיטָל אֶת הַגֵּט שְׁלֹא כִּתְקַנְתָּם. שְׁוֹאֵלֶת
 77 הַגִּמְרָא, אִמָּר לִיה רַבִּינָא לְרַב אִשִּׁי, תִּינֵה דְּקָדִישׁ בְּכִסְפָּא – תִּירוּץ
 78 זֶה הָיָה טוֹב רַק אִם קִידֵּשׁ בְּכִסֵּף, וְאִם אֲנִי אֲמַרְמִים שֶׁהַתְּבָרָר
 79 לְמַפְרַע שֶׁהַכֶּסֶף שֶׁנָּתַן לָהּ לֹא הָיָה בְּתוֹרַת קִידוּשִׁין, אֲלֹא בְּתוֹרַת
 80 מִתְנָה, אֲבָל אִם קָדִישׁ – קִידֵּשׁ בְּבִינָא, מִיָּד אִיכָא לְמִימָר – מָה נִתָּן
 81 לִי, כִּיִּצֵּד אִפְשָׁר לְהַפְקִיעַ אֶת הַקִּידוּשִׁין מִמֶּנּוּ. מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא,
 82 שְׁוִינָה רַבָּנָן לְבַעֲלָתָהּ בְּעִילָת זִנּוּת – חֲכָמִים קִבְּעוּ שְׁמִתְחִילָה בְּעִילָתָהּ
 83 לֹא הִיתָה: לְשֵׁם קִידוּשִׁין אֲלֹא לְשֵׁם זִנּוּת, כִּיּוֹן שֶׁכֵּל הַקִּידוּשִׁין הָיוּ
 84 תְּלוּיִים אִם יָקִים אֶת דְּבָרֵי חֲכָמִים.
 85 הַסּוּגִיָּא שֶׁלִּפְנֵינוּ עוֹסֶקֶת בְּאֵדָם שְׁמִינָה עֶשְׂרֵה אֲנָשִׁים כְּדִי לִגְרֹשׁ
 86 אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאַחֲרָיָה כֵּן מִבְּטֵל אֶת הַשְּׁלִיחוֹת בִּפְנֵי שְׁנַיִם מִהֶם.
 87 תִּנּוּ רַבָּנָן, אִמָּר הִבְעֵל לְעֻשְׂרָה בְּנֵי אֲדָם בְּתִבּוּ בְּשִׁמִּי גֵּט לְאִשְׁתִּי וְתִנּוּ
 88 לָהּ אוֹתוֹ, וְנַעֲשׂוּ כוֹלֵם שְׁלֹחוֹת לְכַתִּיבַת הַגֵּט, וְאִפְשָׁר שֶׁאֲחָד מִהֶם
 89 יִכְתּוּב אֶת הַגֵּט וְשְׁנַיִם מִהֶם יִתְּנוּ עָלָיו, וְאַחֲרָיָה כֵּן יִתְּנוּ לָהּ, יָכוֹל
 90 הִבְעֵל לְבָטֵל אֶת זֶה שְׁלֹא בְּפָנֶיָּה – מוֹתֵר לוֹ לְכַתְּחִילָה לְלוֹמֵר
 91 לְשְׁנַיִם מִהֶם, שְׁלֹא בִּפְנֵי כָּל הָשָׂא, אֲלֹא כִּתְבּוּ אֶת הַגֵּט, וְשְׁלִיחוֹתָם
 92 בְּטֵלָה. וְאִינוּ עוֹקֵר בּוֹה אֶת תִּקְנָתוֹ שֶׁל רַבִּין גַּמְלִיאֵל שְׁלֹא לְבַטֵּל אֶת
 93 הַגֵּט אֲלֹא בִּפְנֵי הַשְּׁלִיחַ. דְּבָרֵי רַבִּי. רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר אִינוּ
 94 יָכוֹל לְבָטֵל אֶת הַשְּׁלִיחוֹת שֶׁל אֶחָד אוֹ כֻּמָּה מִהֶם אֲלֹא זֶה בְּפָנֶיָּה זֶה
 95 – שִׁיאֲמַר לוֹ בִּפְנֵי כוֹלֵם שֶׁהוּא מִבְּטֵל שְׁלִיחוֹתוֹ, שֶׁאִף זֶה בְּכָלֵל
 96 תִּקְנָת רַבִּין גַּמְלִיאֵל.
 97 הַגִּמְרָא מִבְּאֵרֶת אֶת מַחְלוקָתָם שֶׁל רַבִּי וְרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
 98 בְּשֵׁתֵי דְרָכִים: הַגִּמְרָא מִבְּרִירָתָא, בְּמִיָּדָה קְמִיפְלִיג – בְּאִיזוֹ סִבְרָא
 99 נִחְלָקוּ. מִבְּאֵרֶת הַגִּמְרָא, בְּדִין 'עֲדוּת שְׁבָמִילָה מִקְצָתָהּ בְּמִלָּה בּוֹלָה'
 100 קְמִיפְלִיג – מַחְלוקָתָם הָיָה, הָאֵם כֵּאֵשֶׁר הִבְעֵל מִבְּטֵל חֶלֶק מִזֶּה עֲדִידִים
 101 מִתְבַּטְּלִים כוֹלֵם אוֹ לֹא, רַבִּי סָבֵר, עֲדוּת שְׁבָמִילָה מִקְצָתָהּ

1 פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי תִּקְנִינִי שְׁבָמִילָה פְּלוֹנִי שְׁכָל חוֹב שִׁישׁ לִי שֶׁאֲנִי כֹל
 2 זְמַן שֶׁאֲרָצָה. וּמִבְּאֵרֶת שְׁנַיִם דִּינִים נִקְרָאִים בֵּית דִּין, שְׁהָרִי מוֹסֵר
 3 אֶת הַפְּרוּחוּבּוֹל בִּפְנֵי שְׁנַיִם, וְקוֹרָא לְהֵם דִּינִים. וְרַב שְׁשֶׁת יֵשׁ לוֹ
 4 לְהִשָּׁב עַל רֵאיוֹה זֶה, דְּמִיָּד תִּנְאָז כִּי רֹבְלָא לִיחְשִׁיב וְלִיזִיל – וְכִי
 5 הַתִּנְאָז יִנְהַג כְּמִנְהַג הַרֹבֵל שְׁמִנָה כֹל מָה שִׁישׁ בִּידוֹ לְמַכּוֹר. וְדֹאֵי
 6 שְׁצָרִיק לְמַסּוֹר אֶת הַפְּרוּחוּבּוֹל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, אֲלֹא שֶׁהַתִּנְאָז קִיצֵר
 7 בְּלִשׁוֹנוֹ וְכַתֵּב פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי.
 8 רַב נַחֲמָן מִבְּבֵיא רֵאיוֹה נִסְפֵּת לְדַבְרֵיהּ: אִמָּר רַבִּי נַחֲמָן, מִיָּד אִמָּרָא לָהּ
 9 – מִנֵּן לִי שְׁנַיִם דִּינִים נִחְשָׁבִים לְבֵית דִּין, דְּרַבָּנָן – שְׁנִינָה, שְׁבַשְׁטֵר
 10 פְּרוּחוּבּוֹל תִּקְנִינִי חוֹתְמִין לְמִטָּה תַּחַת נוֹסֶה הַפְּרוּחוּבּוֹל, אוֹ שְׁהָעֲדִים
 11 חוֹתְמִין. מִבְּאֵרֶת הַגִּמְרָא מִיָּד לֹא – הָאֵם אֵין פִּירוּשׁוֹ שְׁדִינִים
 12 דְּמִיָּד יָעֲדִים – דִּין הַדִּינִים דּוֹמָה לְדִין הָעֲדִים, שְׁהָרִי לֹא חִילְקָה
 13 הַמִּשְׁנָה בִּינֵיהֶם. וְכֵן – כְּמוֹ שְׁעָרִים מִסְפִּיק שִׁיהִיו שְׁנַיִם, אִף דִּינִים
 14 גַּם מִסְפִּיק שִׁיהִיו שְׁנַיִם. וְרַב שְׁשֶׁת יֵשִׁיב עַל זֶה, מִיָּד אִיכָא – וְכִי זֶה
 15 רֵאיוֹה, אִף שְׁעָרִים דִּינִים וְדִינִים שְׁנֵי יָחִיד, הָאֵם בְּרִיאָתָא וְהָאֵם בְּרִיאָתָא –
 16 כֹּל אֶחָד כְּדִינוֹ, עֲדִים שְׁנַיִם, וְדִינִים שְׁלֹשָׁה.
 17 הַגִּמְרָא חוֹזֶרֶת לְבֵאֵר אֶת דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה שֶׁהָיָה רַב נַחֲמָן: שְׁוֹאֵלֶת
 18 הַגִּמְרָא, לְמָה לִי לְמִיָּדָה דִּינִים לְמָה לִי לְמִיָּדָה עֲדִים – מִדּוּעַ
 19 הָאִירִיק הַתִּנְאָז בְּמִשְׁנָה שִׁיכּוּלִים לְחֹתֶם עַל הַפְּרוּחוּבּוֹל דִּינִים אוֹ
 20 עֲדִים, וְהָרִי דְבַר פְּשׁוּט הוּא שֶׁמִּסְפִּיק אֶחָד מִהֶם, וְהָיָה לוֹ לִשְׁנוֹת
 21 רַק שְׁחֹתְמִים הָעֲדִים וּמִמִּילָא נִדַּע שְׁנַיִם דִּינִים יִכּוּלִים לְחֹתֶם.
 22 מִשְׁבִּיבָה הַגִּמְרָא, הָאֵם קָא מְשַׁמְעֵן לִן – הַמִּשְׁנָה בָּאָה לְחַדֵּשׁ לָנוּ, דְּלֹא
 23 שְׂאֵם – אֵין חִילּוֹק אִם בְּתִיבָה נוֹסֶה הַפְּרוּחוּבּוֹל בְּלִשׁוֹן דִּינִים, דְּהִינּוּ
 24 'בֵּית דִּין הִינּוּ וְבֵאֵר לִפְנֵינוּ פְּלוֹנִי וְאִמָּר לָנוּ מוֹסְרִי לָכֵם פְּלוֹנִי
 25 וּפְלוֹנִי' וְכו', וּבִסּוּף חֲתָמִי עֲדִים – אִנִּי פְּלוֹנִי עַד, וְלֹא שְׂאֵם – אֵין
 26 חִילּוֹק אִם בְּתִיבָה בְּלִשׁוֹן עֲדִים 'זְכוּרִין עֲדוֹת שֶׁהָיָה בִּפְנֵינוּ שְׁפִלוּנִי
 27 מִסֵּר שְׁטִירוֹתֵינוּ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי דִּינִים' וּבִסּוּף חֲתָמִי עָלָיו
 28 דִּינִים – אִנִּי פְּלוֹנִי דִינִין.
 29 שְׁנִינָה בְּמִשְׁנָה (זֶה) תִּקְנָת רַבִּין גַּמְלִיאֵל שֶׁהִשְׁלֹחַ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ יָכוֹל
 30 לְבַטֵּל אֶת רַבִּינָה שְׁלִיחָה אוֹ בִּפְנֵי הָאִשָּׁה, מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם:
 31 שְׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא, מִיָּד 'מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם', לֵאמֹר תִּיקוֹן הַכּוֹנוּחָה.
 32 מִשְׁבִּיבָה הַגִּמְרָא, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִפְּנֵי תִקְנָת מְמוּזָרִים – שְׁלֹא יִתְרַבּוּ
 33 מִמּוֹזִירִים בִּישְׂרָאֵל. שְׂאֵם יִבְטֵל הִבְעֵל אֶת הַגֵּט לֹא יִדְעֶת הָאִשָּׁה,
 34 עֲלוּלָה הָיָה לְהִנְשֹׂא לְאַחֵר וְהָיָה בְּנִיָּה מִמּוֹזִירִים. רִישׁ לְקִישׁ אִמָּר,
 35 מִפְּנֵי תִקְנָת עֲגוּנוֹת – כְּדִי שְׁלֹא יִהְיוּ נָשִׁים עֲגוּנוֹת. שְׂאֵם יִכּוּל הִבְעֵל
 36 לְבַטֵּל אֶת הַגֵּט שְׁלֹא בִּפְנֵיהּ, אֲנִי חוֹשְׁשִׁים שִׁיעֶשֶׂה זֹאת רַק כְּדִי
 37 לְצַעֲרָה, אֲבָל אִם יִצְטָרֵק לְטִירוֹחַ וּלְמִצּוֹא אֶת הָאִשָּׁה אוֹ הַשְּׁלִיחַ כְּדִי
 38 יַעֲשֶׂה זֹאת.
 39 הַגִּמְרָא מִבְּאֵרֶת אֶת שִׁיתּוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִפְּנֵי
 40 תִקְנָת מְמוּזָרִים, סָבֵר לָהּ – מִפְּנֵי שֶׁהוּא סוֹבֵר בְּרַב נַחֲמָן, דְּאִמָּר
 41 שְׁלִפְנֵי תִקְנָת רַבִּין גַּמְלִיאֵל הִבְעֵל יָכוֹל לְבַטֵּל אֶת הַגֵּט בְּפָנֶיָּה שְׁנַיִם,
 42 וְכִי תִרִי – שְׁנַיִם לִית לָהּ קָלָא – אֵין לָהֶם קוֹל, כְּלוֹמֵר אֵין הַדְּבָר
 43 מִתְפָּרֵס עַל יָדָם כֹּל כֵּךְ, וְהָיָה וְהָיָה – הָאִשָּׁה לֹא שְׁמַעָה וְלֹא יָדָעָה
 44 שְׁבַעֲלָה בִּיטָל אֶת הַגֵּט, וְאִלּוּלָה וּמִיָּנְכָסָא – וְתִלָּךְ וְתִנְשֹׂא. וְאִיכָא
 45 מְמוּזָרִים – כְּתוּצָאָה מִכָּר הָיָה בְּנִיָּה מִמּוֹזִירִים. לְכֵן תִּיקוֹן רַבִּין גַּמְלִיאֵל
 46 שֶׁאֵין הִבְעֵל יָכוֹל לְבַטֵּל אֶת הַגֵּט אֲלֹא בִּפְנֵי הָאִשָּׁה אוֹ בִּפְנֵי הַשְּׁלִיחַ.
 47 הַגִּמְרָא מִבְּאֵרֶת אֶת שִׁיתּוֹ שֶׁל רִישׁ לְקִישׁ: וְרִישׁ לְקִישׁ אִמָּר שְׁטַעַם
 48 תִּקְנָתוֹ שֶׁל רַבִּין גַּמְלִיאֵל מִפְּנֵי תִקְנָת עֲגוּנוֹת, סָבֵר לָהּ – מִשּׁוּם שֶׁהוּא
 49 סוֹבֵר בְּרַב שְׁשֶׁת, דְּאִמָּר שְׁלִפְנֵי תִקְנָת רַבִּין גַּמְלִיאֵל הִבְעֵל יָכוֹל
 50 לְבַטֵּל אֶת הַגֵּט רַק בְּפָנֶיָּה שְׁלֹשָׁה, וְכִי תִלָּתָא – שְׁלֹשָׁה אֵין לָהּ קָלָא
 51 – יֵשׁ לָהֶם קוֹל, כְּלוֹמֵר הַדְּבָר מִתְפָּרֵס עַל יָדָם, וְהָאִשָּׁה שְׁמַעָה

המשך ביאור למסכת גיטין ליום ראשון עמוד ב

6 הגמרא מביאה לשון אחר בביאור המשנה: איכא דאמרי – יש
 7 אומרים, שאמר רב יוסף, שלא שנו במשנה שנותנים על היוצא
 8 ליהרג על ידי בית דין חומרי חיים וחומרי מיתים, אלא בבית דין של
 9 עובדי פובלים, שעשויים לקחת שוחד ולשחררו, ולכן יש להסתפק
 10 אם אכן מת על ידם,

1 שאומר סתם שפלוני מת, אבל במילתא דשייבי בה – בדבר שיש
 2 לגויים שייכות לזה, כגון שנהרג על ידם בבית דין, שמתפארים
 3 בזה שהורגים אנשים בדין, אין נאמנים, משום שעבדי לאחוזין
 4 שיקריהו – עלולים הם להעיד שקר, שמת על אף שראו רק שיוצא
 5 לידון למיתה.

פלוני ופלוני - תרי משמע, וקרי להו דיינים. רובל - מוכר צרורות של בשמים. חותמין למטה - גבי פרוכובל תנן לה במסכת שביעית (פרק עשירי משנה ד). למה לי למיתני דיינים או עדים - פשיטא דסגי בזני או בזה, וליתני עדים הוא הדין אי חתמי דיינים בלשון דיינים - כגון: בי דינא הוינא, ואתא פלוני, ואמר לנא: מוסרני לכם פלוני ופלוני

בו, וחתמי עדים - בלשון עדות, כגון: איש פלוני עד. ולא שנת כתוב בלשון עדות - כגון: דוכרן סהדותא דהוא באנפא כו, וחתמי למטה: אני פלוני דין. הכי גרסינן: לא שנת כתוב בלשון עדים וחתמי דיינים, ולא שנת כתוב בלשון דיינים וחתמי עדים. תקנת פשוטים - כלומר, שלא יהו ממוזרים בישראל. בפני שנים - היה מבטלו קודם תקנה. הכי גרסינן: ובי תרי לית להו קלא ויהו דיעה גמליאל ואלה וימינא. תקנת ענוותה הוא דאיכא - דאצרכינה לילך אחרי, או לשלוח שליח, והוא לא יטרד בכל אלה בשביל לעננה. בפלו - לאחר תקנת רבן גמליאל, בפני בית דין. מבטול - דאף על גב דעבר אתקנתא - בטל שליחותא. להוסיף על תנאי - אם היה בו שום נאי. מה כת בית דין - שאלו דיעה גמליאל יפה, אם דברין בטלים על ידי זה? דמאורייתא בטל גיטא - שהרי לא בא לידה, וזה ביטל את השליח מהיות שלוחו לגידושין. אדעתא דרבנן מקדש - להדיח קדושין חלין כדת משה וישראל שהנהיגו חכמי ישראל. והרי הם אמרו שישקיעו כל קדושין שבישראל על ידי גט כזה, הילכך פקע, איכא מנת כן קידשה. תינח קדיש בכספא - איכא למימר: אפקעינהו לקידושין בגט דדבריהן, ואמרו: יהיו מעות למפרע מתנה, וממילא פקע, שהרי כשקידש - על מנת כן קידש. קדש בבאיא - דקיימא לן בקדושין (רא, מ"ב) יקח איש אשה ובעלה" - דאשה מתקדשת נמי בבאיא. מאי - אפקעתא איכא למימר בהא ביאה? שוויה רבנן - להחיא ביאה למפרע, על ידי גט זה. בעילת זנות - דאפקעו שם קדושין מינה. ויש בהן כח לכך, שהרי כשקידש - על מנהג חוק דקם קידש. כך אני מפרש בכל מקום מלבי. ומורבותי קבלתי: לא בדמקדש אדעתא דרבנן מקדש - דקדוש כסף דרבנן, דלא כחיה בבדיא. אלא גמירין "קידה" קידה" דמשה עפרון. והיינו דקפרי: תינח קדיש בכספא, קדיש בבאיא, דכתיב בהדיא (דברים כד) "כי יקח איש אשה ובעלה" מאי איכא למימר - היאך יכלו לעקור דבר מן התורה? ומשני: שוויה רבנן לבעילתו בעילת זנות של כל מקדש בבאיא, כדאמר הותם (ד"א, רב מנדי אמאן דמקדש בבאיא משום פריצותא. ותשובות קשות יש בדבר: חדא - דגזירה שוה גופה תורה היא, שהרי לא למדו נסקלן אלא בגזירה שוה, ונותר שהוא בכרת - מגזירה שוה למדנו, ועזרה המאורסה נהרנת בקדוש כסף, ואי דרבנן - מי מקטלא? ועוד: דקמשני שוויה רבנן לבעילתו בעילת זנות - הכי מצי לשוויה בעילת זנות? הא דאורייתא היא ובי אמרן רב מנדי אמאן דמקדש בבאיא - דקדושין מיהא לא בטלי אלא, והא דאורייתא. והא דאית ברבנן כח לבטל משני שבשעת קדושין תלה בדעתה, לקדש כדת שהנהיגו חכמים בישראל. אמר לעשרה כתבו נני לאשת - (בגטין כ"ה, כ"ב) כל כמה דלא אמר "כולכם" - אחד כותב ושנים חותמין. יכול לבטל - מותר לבטל, ולומר לשנים מהם: אל תכתבוהו, ואין זה לעקור תקנת רבן גמליאל. אינו יכול - שאף זמן מן התקנה, ואם בטלו - אינו מבטול, דאם כן - מה כת בית דין יפה.

לא

בפני שלשה לרב ששה, או בפני שנים ביחד לרב נחמן הוא דמבטול: אי? אף על גב דביטלו בבית דין אמרן (רבין) דמבטול - היינו משום דחתם ליכא למיחש כולי האי לא לממורוה, שאם יודע לשלח קודם התנית - לא יתנו לה, או אלשה קודם שתנשא - לא תנשא. אבל כאן, אפילו כשידעו כולם וגם האשה שביטל הבעל מקצת מן העשרה - פעמים יטע, ויהיו סבורים שאחרים לא נתבטלו, ותנשא על ידי גיטה. ולכך, אם היה סובר בטלה כולה היה מודה דאינו מבטול. ולפי זה אתי שפיר מה שמסתפק התלמוד דרי כרי ודי כרבן שמעון בן גמליאל אפילו למאי דמוקינן פלוגתיהו בעדות שבטלה מקצתה, דאפילו קיימא לן כריבי בביטולו מבטול - בזה שלא בפני זה מצי שפיר לפסוק כרבן שמעון בן גמליאל דאינו מבטול, דאפילו רבי אי היה סבר בטלה כולה - היה מודה באומרי לעשרה שאינו מבטול. אבל מותוך פירוש הקונטרס משמע דלרבן שמעון בן גמליאל דבטלה כולה אף זה מתקנת רבן גמליאל, ועל כרחך למאן דאמר

לא שנת כתוב בלשון דיינים וחתמי עדים - כמו שכתוב בפרוכובל: בי דינא הוינא, אנא פלוני בר פלוני, ונוכרין שם הדיינים בתוך התורה, ולמטה חותמים עדים להעיד על הפרוכובל שהוא אמת. וקמשמע לן דחשיב פרוכובל, אף על פי שלא חתמו בו הדיינים עצמם. לא שנת כתוב בלשון עדים - שאין דיינים נוכרים בתוך התורה של פרוכובל. דכתיב

ביה הכי: בי דינא הוינא, ואתא פלוני ואמר לנא: מוסרני לכם כל חוב שיש לי ביד פלוני, ופלוני ופלוני עדים, וחתומים למטה הדיינים. בקונטרס פירש בענין אחר. ובי תרי לית להו קלא - ואם תאמר: ולתקנו שיבטל בפני שלשה? ויש לומר: מפני תקנת ענוותה. ובי תלתא אית להו קלא - ואף על גב דמלוה על פה לא גבי ממשעבדי, אפילו להלווה בפני כמה עדים - היינו משום דמאן דייקח - כבעצא ייקח, כדאמרין ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מב, א) ואין גזילות להודות לבני אדם, אלא כופר לכל השואלים ממנו. והא דאמר הכא דבי תרי לית להו קלא, וגבי מוכר שדחו בעדים אמרין ב"חזקת הבתים" (שם מב, א) דגובה מנסכים משועבדים - הכא בעינן גילוי מילתא טפי. וישמעה וידעה הוא מינסבא ותקנת ענוותה הוא דאיכא - אף על גב דבדין לא מינסבא - חשיב ענוה, דהכי נמי אמרין בפרק "כל הגט" (גיטין כ"ב, א) ובדין הוא אפילו טופס לא לכתוב, אלא זמנין דבעי למלל למידעת הים ולא משכח ספרא שביק לה, ואילו, ומיעננה וחתבה.

כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש - ולכך אמרן בשעת קידושין "כדת משה וישראל". ואפקעינהו רבנן לקידושין מניה - דהקשה חרב רבינו שמואל: אם כן - יחפה על בת אחותו, וכשיבואו עדים שזינתה - ישלח לה גט, ויבטל שלא בפני שליח, ופקעי קידושין, ונמצא שהיא פנויה! ואומר רבינו יצחק: דלא קשה, דאין לחוש אלא כשנפחה עליה שלא בדין, אבל הכא - בדין נפחה. ומן התורה נפחה. ועוד הקשה רבינו שמואל: דהכי מחייבין לבעול מיתה אשת איש שזינתה? והא התראת ספק היא, דשמואל ישלח לה גט ויבטלה ועוד: יכולין ממוזרים לישור! ואומר רבינו תם: דכי האי גוונא לא היה התראת ספק, דאוליין בתר רובא, ורוב אין מנרשין נשואיהן, וכשולחין גט אין מבטליה. ועוד: דאוקמינן חזקתה שדאי עכשין נשואה. דאם לא כן - נזיר שהיה שותה יין, או מטמא למותם אמאי לוקה, דאם אמרו לו "אל תשתה אל תשתה" - יחייב על כל אחת ואחת (נזיר כ"ב, א) והא התראת ספק היא, שמואל ישלח על נזירותו ומה שהקשה: אם כי יחפה על בת אחותו, ויכולין ממוזרין לישור - אי ידעינן שלכך מתכוין - לא מפקעינן קדושין מניה, דלתקנה עשו חכמים ולא לתקלה, שמתוך כך יהיו גנות ישראל פרוצות בעריות. אבל אם ברור לנו שלא נתכוין לכך - לא חיישינן אי יכולים לישור.

רבי סבר עדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה - ואם תאמר: מנא ליה להתלמוד דסבר לא בטלה כולה, ויכול לבטל - היינו אפילו לכתחילה? דלמא סבר בטלה כולה, ואפילו הכי יכול לבטל - בדיעבד, דהא לעיל אית ליה בטלו מבטול! דמלשון "יכול" לא מצי למיירע שיהא מותר לבטל לכתחילה. דמכיוון בפרק "חזקת" (בבא מציעא מט, א) דאמר: האומר לחבירו "מתנה אני נותן לך" - יכול לחזור בו. ופירי: יכול שישא אלא איכא מותר לחזור בו. ויש לומר: דמשמע ליה מילתא דרבי דיכול לבטל אפילו בפני אחד, אף על גב דאין דבר שבערחה פחות משנים, כיון שלשליח עצמו אומר שהוא מבטול - הוא מבטול. אי נמי, אפילו לא מהני בלא שנים - מכל מקום יכול לבטל בפני שנים זה שלא בפני זה, ואי בטלה כולה - אפילו רבי מודה דאינו מבטול בדיעבד, כדפרישית לעיל, דדוקא

אם לא ידעו שביטלו כולה - היינו משום דחתם ליכא למיחש כולי האי לא לממורוה, שאם יודע לשלח קודם התנית - לא יתנו לה, או אלשה קודם שתנשא - לא תנשא. אבל כאן, אפילו כשידעו כולם וגם האשה שביטל הבעל מקצת מן העשרה - פעמים יטע, ויהיו סבורים שאחרים לא נתבטלו, ותנשא על ידי גיטה. ולכך, אם היה סובר בטלה כולה היה מודה דאינו מבטול. ולפי זה אתי שפיר מה שמסתפק התלמוד דרי כרי ודי כרבן שמעון בן גמליאל אפילו למאי דמוקינן פלוגתיהו בעדות שבטלה מקצתה, דאפילו קיימא לן כריבי בביטולו מבטול - בזה שלא בפני זה מצי שפיר לפסוק כרבן שמעון בן גמליאל דאינו מבטול, דאפילו רבי אי היה סבר בטלה כולה - היה מודה באומרי לעשרה שאינו מבטול. אבל מותוך פירוש הקונטרס משמע דלרבן שמעון בן גמליאל דבטלה כולה אף זה מתקנת רבן גמליאל, ועל כרחך למאן דאמר

מפני תקנת עגונות – לא דמו אהרדי. ולפירושו שמשוה אותם, מה שמסתפק התלמוד הי כרבי ודי כרבן שמעון בן גמליאל – היינו דוקא לפי מה דמוקי פלוגתייהו בצריכי בי עשרה למשלפ. אבל למאי דמוקי פלוגתייהו בעדות שבטלה מקצתה – אין להסתפק. דאי קיימא לן בביתלו מבטול כרבי – תו לא מצי למיפקס באומר לעשרה לגמרי כרבן שמעון בן גמליאל.

דאפילו קיימא לן כותיה דבטלה כולה – במאי דקאמר שאן הבטול מועיל אפילו דיעבר – לא קיימא לן כותיה. ומיהו, אם משמעות ד"אינו יכול" דקאמר רבן שמעון בן גמליאל לא משמע דיעבר, אלא דאיתא לאפקרי מדרבי דשרי אפילו לבתחילה – אתי שפיר, דמסתפק אפילו ללישנא דפליגי בעדות שבטלה מקצתה. ומכל מקום, לרבן שמעון בן גמליאל – אפילו בדיעבר אינו מבטול, כדפירש בקיטור מבח הדריא לעיל, דקאמר: אם כן מה כח בית דין יפה. **צריכי** בי עשרה למשלפ – ואפילו אותם שנים שביטל יכולן לבתור. ותמימה: כיון דמאורייתא יכול לבטל אפילו שלא בפניהם, אמאי תקנו חכמים שלא יביטל יחיד לגבי אותם שנים עצמם? ויש לומר: כיון שהוצרכו לחקק שאין ביטול מועיל לגבי אחרים – תיקנו נמי שלא ידא לו כח לבטל בזה הגט כלל. **אמר** רב יוסף נחיו אנן – אף על גב דרב יוסף אית ליה הכא דביטול אינו מבטול, קאמר רב יוסף בפרק קמא דקידושין (יב.) דרב מנגיד אמאן דמבטל גיטא, אף על גב דאינו מבטול. דמ"מ הרי מוציא לעו על הגט, כי היכי דמנגיד אמאן דמקדש בשקא או בביאד, אף על גב דליכא איסורא. **וחזר** רבי ועשה כרבן שמעון בן גמליאל – ואם תאמר: מנא ליה משום דחזר בו התם, דחזר בו נמי ממאי דאמר ביטול מבטול? דלמא ההיא דרשום הדיינים דמי טפי לביטול שלא בבית דין, דהתם מודה רבי דאינו מבטול, דאמרין: מה כח בית דין יפה, דמפרישית לעיל ויש לומר: אף על גב דיוסף מדרמא לה, כדפירשית איפלו רבי ורבן שמעון בן גמליאל אלא בדתי תרי מילי: במה כח בית דין יפה בשום הדיינין, ובביטול הגט בבית דין, ולכן מדרמא להו אהרדי, ומסתמא כשחזר מזה – חזר נמי מזה.

ליברדו איבדורא – אפילו למאן דמוקי פלוגתייהו בעדות שבטלה מקצתה – דייק שפיר דבא קיימא לן כרבי. דלדידיה ליכא למימר דלברדו איבדור, דכיון שיכול לבטל זה שלא בפני זה – לא יועיל פיהו, דיבטל כל אחד שימצא בפני עצמו עד שיבטל כולו, אבל לרבן שמעון בן גמליאל, דאין יכול לבטל זה שלא בפני זה – אין בביטול כלום אפילו מבטל כולם כל אחד בפני עצמו, אף על גב דהשתא ליכא למיחש דלמא אולי הנך דלא ידעי וכתבי ויהיבי לה – לא הוי ביטול עד שיבטל כולם יחד, זה בפני זה.

יתומין

לא בטלה כולה, והלכך לא חש רבן גמליאל להושיב בית דין ולימנות על כך, שאין בזה מפני תיקון העולם. דאי אולי הנך דלא בטל קמיהו, וכתבי ויהיבי לה, ואולא ומינסבא – שפיר קא מינסבא. **בטלה כולה** – ואפילו נשתתרו שנים שנתדון עדות, וזה לא בטל בפניהם – בטלו אף הן. **והנך לא ידעי** – דבטל, ואולי וכתבי ויהיבי לה, ומינסבא בגט פסול. **ואי בעית אימא לא בטלה כולה** – ואין כאן גזירה, אלא טעמא דרבן שמעון בן גמליאל לא משום תקנה דהא, אלא סברא: איך ביטול ביטול עד שיבטל בפני כולו. והאי אינו יכול דקאמר לאו איסורא הוא משום עובר על תקנה אלא הכי קאמר אין בו כח לבטל אלא בפני כולו. למישלפ – לחלצה ולהסירה. **כולם** – חתומו. דקיימא לן דאינו גט עד שיחתמו כולו. מזה – ואם רבן שמעון בן גמליאל שלא יבטל את אחד או את שנים שלא בפני כהניהם. **טעמא דרבן שמעון בן גמליאל** – היכא דלא אמר "כולם", משום דקבבר בטלה כולה – וחייש דלמא אולי הני דלא ידעי בביתולא, ויהיבי לה, והכא ליכא למיחש להכי, דמידע ידעי דכולן צריכין לחתום, וכל כמה דלא חתמו כולה – לא יהיבי לה. **או דלמא משום דקבבר ב'** – והלכך לאו בטל הוא לגמרי, וחתמי ביה אפילו הני דבטל קמיהו, עם כהניהם, ויהיבי לה. יכול לבטל – והוי ביטול, ואין זה כשר להיות עוד עד דבר, עד שיעזוהו. **אינו יכול לבטל** – חלילה עצמו כשר לחתום. **ואם שנים** – דכולם צריכין לחתום, וליכא למיחש דלמא אולי חד וחתים בלא כהניה, וקאמר: אינו יכול לבטל. אלמא רבן שמעון לאו איסורא קאמר, אלא אינו ביטול קאמר. **אמר רב אשי א'** – הני שנים עדי כהניה וחתמיה הם. הכי נמי – דמודה רבן שמעון ורבן גמליאל דיכול לבטל, ובביטול ביטול. דטעמא משום גזירה היא, והכא ליכא למיחש מיד. **בעי חולבא** – דהאי "חנן" דקאמר הכא לשנים – הגט ניתן להם להיות שלוחים ולמוסרו לה. דהכא כי קאמר לחד – אולי איירך דלא ידע. ומסר לה, לפי שאין זה עדות שיהו שניהם צריכין להיות שם, אלא שלוחות, ולא ידע דבטלה שחיתא. דשלוחות שבטלה מקצתה בטלה כולה, דהכי דבטלה להאי – בטלה להאי. הכי נמי **מסתברא** – דבעדי חולבא קאמר, וטעמא – משום חששא דלמא אולי האני דלא ידע, ויהיבי לה. **אמר ליה בפני עצמו ב'** – אי מתחלה, כשעשאן שלוחים, לא אמר לשניהם יחד אלא לאחד מוקד, וחזר ואמר לחבירו "הנה מסתרי גט לפלני לתתו לאשתו" ומי ארצה גם אתה הוי שליח לגרשה. יכול לבטל – ובטל זה מתורת השליחות, שאם גרשה זה – אינה מגורשת. אבל השני – יכול לגרש, דכיון דמתחלה לא בבת אחת הוי – אין כאן לומר שלוחות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ואי אולי האני דלא ידע בביתולא, ויהיבי לה – שפיר קידיב לה. **שפיר** – איכא למהרה אמר לזה בפני עצמו, שאין זה עדות שיעטרכו לראות או לשמוע העדות תחילה כאחד. **אלא אי אמרת עדי חתימה** – הא עדות גמורה בענין, ומי מצטרפי כי אמר לזה בפני עצמו ולזה בפני עצמו? **עדי שיראו שניהם כאחד** – את העדות.

יתומין

כרבי יהושע בן קרחה – דפליג עלה בפרק שני דכתובות (כו.א) ובסנהדרין (לא.א) ואמר: אפילו בזה אחר זה. שמעית מיניה דרבי **אבא** תרתי – כלומר, בהנך תרתי פלוגתא דרבי ורבן שמעון בן גמליאל, בביטול מבטול וביכול לבטל זה שלא בפני זה – שמעית מיניה דרבי אבא דקבע הלכתא בתרוריהו, דהא כרבי וחדא כרבן שמעון בן גמליאל. **תעשה ועשה רבי** – בכתובות בפרק "אלמנה נזונית". **כדברי חכמים** – שהיו אומרים: שום הדיינים שפחתו שתות או הותירו שתות – מכרן בטל. ויהוהי רבי **את המעשה** – אלמא הדר ביה, וקם בשיטתיה דרבן שמעון ורבן גמליאל ליפות כח בית דין, אלמא בהא הלכה כרבן שמעון ורבן גמליאל. **ואשקליה גיטא על כרחיה** – השיאו בעל כרחיה לגרש את אשתו. כגון בהנך דאמרין בזה "רציא ויתן כתובה". **ואמר ליה** – רבי ואשיה לסהדי. וילי אישמורי – לאחר שבפאדור עד שיאמר "רצא אני" – הסתירו עצמכם כדי שלא יבטל אתכם מן העדות. **ואי סליקא דעתך** – בקמייתא הלכתא כרבי, שאם ביטול בפני שנים אחרים מבטול, כי מיטמרי הני מאי הוי? **ליברדו איבדור** – שלא ימצאם ביחד, ואינו יכול לבטל זה שלא בפני זה.

יתומין

בבירייתא, היינו משום דהקא במאי עסקין – בבירייתא מדובר בערי
הולכה שהגט כתוב כבר ושלחם לתתו לה, ובאופן זה אם מבטל
הבעל בפני אחד ועל ידי זה מתבטלים שניהם, משום שעדות
שבטלה מקצתה בטלה כולה יש מקום לחשש מכשול שילך
האחר ויתננו לה, שהרי אחד לבד יכול לתת גט לאשה, ותכשל
באיסור אשת איש.
הגמרא מוכיחה בדברי רב אשי: הרי נמי מיסתברא שהבירייתא
הגומרת בשלוחים למסירת הגט. דקתני סיפא – של הבירייתא, שאם
בשעת המינוי אמר הבעל לזה בפני עצמו ולזה בפני עצמו שיתנו
גט לאשתו, ולא אמר לשניהם יחד, יכול לבטל את זה שלא בפני
זה אף לדעת רשב"ג, כי מאחר שלא נתמנו יחד, אין אומרים 'עדות
שבטלה מקצתה בטלה כולה' והשני לא נתבטל, ואין חשש
מכשול אם יתנהו לה. ומכאן מוכיחה הגמרא, אי אמרת בשלמא
שהבירייתא מדוברת בערי הולכה, אם כן שפיר – מובנת הסיפא,
שיכול למנות את כל אחד לחוד, אלא אי אמרת שהבירייתא
מדוברת בערי בתיקה שצריכים לחתום על הגט, מי מצטרף – וכי
יכולים להצטרף כעדים אם לא מינה אותם יחד, הא אמר רב
בבירייתא, ששני עדים הבאים להעיד על מה שראו אין עדותן
מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד – אין אנו מקבלים אותם כשני
עדים אלא באופן שראו יחדיו את המעשה שמעידים עליו. ואם כן
אין לומר שמדובר כאן בעדים החותמים על הגט, שהרי כיון שהם
מעידים בחתימתם שצריכה הבעל לכתוב, צריך שישמעו יחדיו את
הציווי. דוחה הגמרא, ודלמא כרבי יהושע בן קרחה סבירא ליה –
שמה התנא אצלינו סובר כרבי יהושע בן קרחה הסובר ששני
עדים יכולים להעיד אף שלא ראו יחד, ולכן אף שציוה הבעל לכל
אחד בפני עצמו לחתום, יכולים לקיים הציווי. ואין מכאן ראייה
לרב אשי שהעמיד הבירייתא בעדי הולכה.
הגמרא מביאה פסקי הלכה לגבי שתי המחלוקות של רבי ורשב"ג
א. אם עבר על התקנה וביטל שליח שלא בפניו האם הוא מבטל
או לא. ב. אם יכול לבטל שליחות מקצתם שלא בפני השאר:
אמר רב שמואל בר יוחנן, שמעית מינה דרבי אבא תרתי – שמעתי
מרבי אבא פסק הלכה בשתי מחלוקות אלו, חדא כרבי וחדא כרבן
שמעון בן גמליאל – באחת פסק כרבי ובאחת כרבש"ג, ולא ידענא,
הי כרבי והי כרבן שמעון בן גמליאל – ואינו יודע באיזו פסק כרבי
ובאיזו כרבש"ג. אמר רב יוסף, קתני אגון – נתבונן אנו בדברים ונדע
כיצד פסק רבי אבא, דבי אהא רב דימי – כאשר בא רב דימי מארץ
ישראל אמר, משהיה היה העריכו בי דין נכסיו של אדם ומכרום
כדי ליתן המעות לנשיקו, וטעו בהערכתם בשיעור שיעית מערך
הנכסים, שבוה נחלקו תנאים, חכמים אומרים שהמכירה בטלה,
ורשב"ג אומר שהיא קיימת, וטעמו משום שאם תיבטל אם כן מה
כח בית דין יפה, שאנו מבטלים את מכירתם, ונעשה רבי כרבן
החכמים. אמר לפניו רבי פרטא בנו של רבי אלעזר בן פרטא בן בנו
של רבי פרטא הגדול, אם כן שבטלה המכירה, מה כח בית דין יפה.
וחזר בו רבי מכת טענה זו, ונעשה כרבן שמעון בן גמליאל, וקיים
את המכירה. הרי שבגידו זה, אם אומרים 'מה כח בית דין יפה',
חזר בו רבי ויחזרה לרבש"ג, ואם כן גם במחלוקת שנחלק עם
רבש"ג לגבי בעל שביטל את השליח שלא כפי התקנה, שגם בזה
נחלקו בסברת 'מה כח בית דין יפה', יש לפסוק כרבש"ג כיון
שהודה רבי לדבריו, ומסתבר שכך פסק רבי אבא. ומיהא – ומכיון
שבמחלוקת זו (מה הדין אם ביטל הבעל שלא כתקנת חכמים) פסק
רבי אבא כרבן שמעון בן גמליאל, צריך לומר שבה – במחלוקת
האחרת (אם יכול לבטל מקצת שלוחים שלא בפני השאר) פסק
כרבי, שהרי רב שמואל בר יוחנן זכר שבמחלוקת אחת פסק רבי
אבא כרבי ובאחרת כרבש"ג.
ואף רבי יאשיה דמן אושא סבר, חדא – במחלוקת אחת הלכה
כרבי, וחדא – ובאחת הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. דאמר רב
בר בר חנה, המשה סבי חזון – חמשה זקנים היינו קמיה דרבי
יאשיה דמן אושא, אהא הווא נגרא קמיה – בא אדם אחד לפניו,
והיה צריך לכופף את אדם זה שיהיה גט על כרחו, שכפה אותו עד
בפרחיה – ונטל ממנו רבי יאשיה גט על כרחו, שכפה אותו עד

לא כמלה בולה, וכשהבעל מבטל שנים מתוך עשרה, לא נתבטלו
האחרים, ואי אולי הנה כתבי ויהי – ואם ילכו האחרים ושלח
ביטלם ויכתבו הגט ויתנהו לאשה, ליכתבו וליכתבו, ואין בזה שום
איסור, שהרי הגט כשר, ואם כן אין מקום לתקן שביטל בפני כולם.
אבל רבן שמעון בן גמליאל סבר, עדות שבטלה מקצתה בטלה בולה,
ונמצא שעל ידי שביטל מקצת השלוחים נתבטלו כולם, ויש
לחשוש שהנה – השלוחים שלא ביטל בפניהם, לא ידעו על
הביטול ואולי וכתבי ויהי – וילכו ויכתבו גט ויתנו לה וישרו אשת
איש לעלמא – ויתירו לאשת איש להינשא. ולפיכך יש לאסור
לבטל כך, כפי שאסר רבן גמליאל לבטל שלא בפני השליח שמה
לא יידע וימסור הגט, וחשש זה שייך גם אם מבטל בפני מקצת
השלוחים, שעל ידי כך מתבטלים כולם, ושמה לא יידעו
ומהיטול.
ואי בעית אמא ביאור אחר במחלוקת רבי ורשב"ג, דבולי עלמא
סוברים עדות שבטלה מקצתה לא בטלה בולה, וכשמבטל מקצת
השלוחים לא נתבטלו השאר, ואם כן מצד החשש הנ"ל אין
לאסור עליו לעשות כן, כי באמת יכולים השלוחים האחרים ליתן
גט והוא כשר, והכא היינו נעמא דרבן שמעון בן גמליאל, שאסר
זאת, משום דקכר, מלתא דמתעבדא באפי עשרה – דבר שנעשה
בפני עשרה אנשים, צריך אפי' עשרה למשלש – צריך עשרה
אנשים כדי לבטלו, ובפחות מכך אי אפשר לבטלו. ולכן כיון
שעשה המינוי בפני עשרה, אמר רשב"ג שאינו יכול לבטל אלא
בפני כולם.
הגמרא מביאה שאלה התלויה בשני הטעמים שנאמרו בדעת
רבש"ג: איבעית לה, מי שאמר לעשרה בני אדם, בולכם חתמו על
הגט ותנהו לאשת, מהו – האם בזה מודה רשב"ג שיכול לבטל
בפני מקצתם בלבד. הגמרא מבארת את צדדי הספק, האם נעמא
דרבן שמעון בן גמליאל שאי אפשר לבטל בפני מקצתם הוא משום
דקכר עדות שבטלה מקצתה בטלה בולה, ויש לחשוש למכשול,
שמה העדים השליח, שלא ביטל בפניהם, יתנו גט שלא כדיו,
ואם כן באופן שאמר 'כולכם' אין חשש, כי הני – העדים שלא
ביטל בפניהם, בין דאמר להו מתחילה בולכם חתמו על הגט, לא
מצו כתבי ויהי – אינם יכולים לכתוב גט וליתנו לבדם, משום
שאם אמר 'כולכם חתמו' צריכים כולם לחתום, וכיון שמקצתם
לא יחתמו (שהרי נתבטלו), לא יתנהו ולא יבואו לידי מכשול. אי
דלמא נעמא דרבן שמעון בן גמליאל שאי אפשר לבטל בפני
מקצתם, הוא משום דקכר, כל מלתא דמתעבדא באפי עשרה
צריך אפי' עשרה למשלש – כל דבר שנעשה בפני עשרה צריך
עשרה כדי לבטלו, והילכך, אפילו אם אמר הבעל 'בולכם', נמי
סובר רשב"ג שאינם בטלים, ואף אלו שביטל בפניהם, מכיון שלא
עשה כן בפני עשרה, ולא שייך לחלק בזה כלל אם אמר 'כולכם'
או לא.
הגמרא מביאה ראייה לפשוט השאלה: תא שמע, אמר הבעל
לשנים, תנו גט לאשתי, יכול לבטל שליח זה – אחד מהם שלא בפני
זה – השליח השני, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו יכול
לבטל כך, אלא רק זה בפני זה. מוכיחה הגמרא, והא באופן זה
שמינה שנים, דבי בולכם דמו – שדומה לאופן שאמר 'כולכם',
ששניהם צריכים לחתום על הגט ושהרי עד אחד לבדו אינו דין,
ואף בזה אין לחוש שמה ילך אחד מהם ויחתום לבדו וימסור לה
הגט, ואף על פי כן פליגי – נחלקו בו התנאים, אם כן מוכח שגם
במקום שאין חשש מכשול, כגון באומר 'כולכם', סובר רשב"ג
שאינו יכול לבטל מקצתם שלא בפני השאר, ובודאי טעמו משום
שאין הביטול חל אם לא ביטל בפני כולם.
דוחה הגמרא, אמר רב אשי לעולם יש לומר שטעמו של רשב"ג
משום החשש שיכתבו שאר השלוחים ושלח ביטל בפניהם את
הגט, וסובר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ובאמת אם אין
חשש, כגון שאמר 'כולכם' שצריכים לחתום ביחד, מותר, וגם
בבירייתא, אי – אם היה מדובר בערי בתיקה שאמר להם הבעל
לכתוב ולחתום על הגט, הרי נמי – היה מודה רשב"ג שיכול לבטל
אחד מהם לבד, כיון שאין חשש שיחתום האחר לבדו, ומה שאסר

באזניו – שימו חתיכות דלעת באזניכם, וכתובו ליה את הגט, 62
שלא יוכל לבטלו מאחר שלא תשמעו הביטול. ומוזה מוכיח אביי, 63
ואי סלקא דעתך גילוי דעתא בגיטא מילתא היא – אם תסבור שגילוי 64
דעת מועיל לבטל השליחות, מה הועילו בסתימת אוניהם, והא קוץ 65
ליה דקא רהיט בתרייהו – הרי הם רואים שהבעל רץ אחריהם 66
ומבינים שברצונו לבטל. שואלת הגמרא, ורבא מה ישיב על כך. 67
משיבה הגמרא, שאין רובא מתוך ריצת הבעל שכוונתו לבטל 68
הגט, כי יש לומר האי דקא רהיט בתרייהו – מה שהוא רץ אחריהם, 69
היינו משום דאמר להו – שברצונו לומר להם אשור הבו לת הניא, 70
כי הובא דמשלם צערא דההוא גברא – התחזקו ותנו לה את הגט 71
מהר, כדי שיתיים צערי. 72
מקור נוסף לשיטת אביי: ואמר אביי, מנא אמינא ליה, דההוא דאמר 73
להו, אי לא אתינא עד תלתין יומין ליהוי גיטא – מעשה באדם 74
שהלך למרחקים, וקודם לכן נתן גט לאשתו והתנה כדלהלן: אם 75
לא אחזור תוך שלשים יום יחול הגט. לבסוף אָמר – בא לעירו 76
מעט קודם שעבר הזמן, ופסקיה מברא – ונמנעו הנזיר מלעבור ולכן 77
לא בא עד לאחר תום הזמן, אָמר להו – קרא לעומדים שם, קוץ 78
דאתאי קוץ דאתאי – ראו שבאתי, אלא שאני אנוס. ואמר שמואל, 79
לא שמייה מתאי – אין זה נחשב שבא בזמן, והאשה מגורשת. והרי 80
שם גילה דעתו שרוצה לבטל הגט, שלכן אמר 'ראו שבאתי', ולא 81
הועיל לו. שואלת הגמרא, ורבא מה ישיב על כך. משיבה הגמרא 82
לשיטת רבא, אָמר התם לבטולי גיטא גע' – וכי שם רצה הבעל 83
לבטל את הגט, והרי לא זו היתה כוונתו, אלא התם לקיומי התנאי 84
קא גע' – הרי רצה רק לומר שקיים את תנאו ובא קודם סיום הזמן, 85
וסבר שיתבטל הגט ממילא, והא לא אָמרי תנאי – והרי לא 86
נתקיים התנאי, כפי שאמר שמואל, וחל הגט. אבל אם היה מגלה 87
דעתו שרוצה לבטלו, היה הגט בטל. 88
הגמרא מביאה עובדות שדינן תלוי במחלוקת זו: הווא אדם שנתן 89
גט לארוסתו שעדיין לא נשאה דאָמר להו, אי לא נסיבנא עד תלתין 90
יומין, ליהוי גיטא – אם לא אשאנה תוך שלשים יום יחול הגט. כי 91
מנא תלתין יומין – כשהגיע יום השלישים וטרם נשאה, אָמר להו 92
הא סברנא – הרי טורח אני בצרכי הנישואין ולכן עדיין לא 93
נשאתי, ואונס הוא. מבררת הגמרא, מאחר שנתקיים התנאי למאי 94
ניחוש לה – מאיזה טעם נובל לומר שלא יחול הגט, אי משום 95
אונסא שהיה אנוס בכך שלא נשאה, אין זו טענה, שהרי אין טענת 96
אונס בגיטין – אם נתקיים תנאי של גט משום אונס הבעל, הגט 97
קיים. וכיון שלא נשאה בזמן, אע"פ שהיה אנוס, חל הגט. ואי 98
תרצה לומר שלא יחול הגט משום גילוי דעתא בגיטא – שבדבריו 99
גילה דעתו שאינו חפץ בגט, אלא בדעתו לישאנה כשיוכל, הרי 100
פלוגתא דאביי ורבא הוא אם מועיל גילוי דעת, והלכה כאביי 101
שאינו מועיל. נמצא שאין שום טעם לבטל הגט. 102
מעשה נוסף שדינו תלוי במחלוקת: הווא אדם שנתן גט לארוסתו 103
שעדיין לא נשאה, דאָמר להו, אי לא נסיבנא לריש ירחא דאָדר 104
ליהוי גיטא – אם לא אשאנה עד ראש חודש אדר יחול הגט. כי 105
מנא ריש ירחא דאָדר – כאשר הגיע ראש חודש אדר אָמר להו, 106
אָנא לריש ירחא דניסן אָמר – אני הייתי סבור שאמרת 'ראש 107
חודש ניסן' ולכן לא נשאתי אותה עדיין, ואם הייתי זוכר שאמרת 108
'ראש חודש אדר' הייתי נושאה, והריני אנוס. מבררת הגמרא, 109
למאי ניחוש לה – מאיזה טעם נובל לומר שלא יחול הגט, אי משום 110
אונס, שמחמת אונס נתקיים התנאי, הרי אין אונס בגיטין, וכיון 111
שלמעשה לא נשאה עד הזמן הקצוב, הרי הגט קיים, אי משום 112
גילוי דעתא – שהרי גילה דעתו שאינו רוצה בגירושין, הרי זה תלוי 113
בפלוגתא דאביי ורבא, והלכה כאביי שאין גילוי דעת מועיל והגט 114
קיים. 115
הגמרא פוסקת הלכה במחלוקת שהובאו בסוגיות אלו: והלכתא 116
בגמרא הסובר (לעיל לב) שביטול שלא בפני השליח יכול להעשות 117
בפני שני אנשים, ואין צריך שלשה. והלכתא בגמרא שפסק כרבי 118
בשתיקה, א. שהמבטל את הגט שלא בפני השליח, ועובר על 119
התקנה, בדיעבד הרי הוא בטל. ב. שהאומר לעשרה כתבו גט 120
לאשתו, יכול לבטל אחד מהם שלא בפני האחרים, ולא כרשב"ג 121
החולק בשתיקה. 122

יתומין קטנים שָׁמא לבית דין כדי לַחְלוֹק בְּנֵכְסֵי אֲבִיהֶן ואין בהם 1
דעת לחלוק בעצמם כראוי, בֵּית דִּין מְעִידִין לָהֶן אֲפֻסְרוּפּוֹס לְכָל 2
אחד מהם, ובוֹדְרִים לָהֶן חֶלֶק יָפֵה – כל אפטרופוס ממונה על 3
היתום שלו לברור לו חלק יפה, ומתוך כך יהיו החלקים שווים. 4
וכאשר הַגְדִּילוּ היתומים, יוֹבִלִין לַמָּחֹת על החלוקה של 5
האפטרופוסים, ולומר שרוצים לחלוק באופן אחר. כך אמר רב 6
נחמן בשם שמואל. וְרַב נִחְמֵן דִּידִיה – בשיטת עצמו, חלק על 7
שמואל ואמר שכאשר הַגְדִּילוּ היתומים אין הם יוֹבִלִין לַמָּחֹת, 8
והטעם הוא, דָּאֵם בְּן, מַה בֶּחַ בֵּית דִּין יָפֵה, אם יכולים היתומים 9
לבטל את חלוקת האפטרופוסים שנתמנו בידי בית דין, נמצא שאין 10
כח בית דין שיה כולם. הרי מבואר שרב נחמן פסק לפי סברת 'מה 11
כח בית דין יפה', ואם כן קשה איך פסק כרבי, שאם ביטל את הגט 12
שלא בפני השליח, נגד התקנה, הגט מבטל, ולא חשש לסברת 13
'מה כח בית דין יפה'. 14
מתרצת הגמרא, הָתָם ביתומים מדובר בענין מְמוּנָא, ולכן סובר רב 15
נחמן שאף על פי שיש לבטל החלוקה, מכל מקום משום 'מה כח 16
בית דין יפה' אנו מותירים אותה, שיש כח ביד חכמים להוציא 17
ממון, אבל הָכָא לגבי גט מדובר באִיסוּרָא, שהרי מן התורה נתבטל 18
הגט על ידי הבעל, ועדיין היא אשתו, ואנו מבקשים להפקיע את 19
הקידושין ולהתירה מכיון שביטל שלא כתקנה, והטעם של 'מה 20
כח בית דין יפה' אינו מפקיק לכך. 21
הסוגיא שלפנינו דנה במי שמעויו נראה שאינו חפץ בגט: 22
מעשה באדם ששמו גִּידוּל בֶּר עֲרִיאל, דְּשָׁרָה לָהּ גִּיטָא לְדִבְתָּהּ – 23
שלח גט לאשתו. אִוֵּל שְׁלִיחָא – הלך השליח אליה, ואֲשַׁבְּחָהּ דִּיהָ 24
יִתְבָּה וְנוּוֹלָה – מצאה יושבת ואורגת. אָמר לה 'הא גִּיטִיךָ', הוא 25
הראה לה את הגט, אך לא מסר לה. אָמְרָה לִיה האשה, וֵיל הִשְׁתָּא 26
מִיָּהּ וְתָא לְמָרָה – לך מכאן עכשיו ובוא מחר. אִוֵּל השליח לָגְבִיהָ 27
אל בעלה, ואָמר לִיה שלא מסר לה עדיין, פְּתַח הבעל ואָמר, 28
בְּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב שלא מסרת לה את הגט, והיא ברכה על 29
שמועה טובה, ומתוך כך מובן שלא רצה לתת הגט. ונחלקו 30
האמוראים לגבי הגט, אָבִי אָמר, אף על פי שאמר בְּרוּךְ הַטּוֹב 31
וְהַמְּטִיב הרי לא פירש שמבטלו, ולכן לא בָּטַל גִּיטָא. רָבָא אָמר, כיון 32
שאמר בְּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב גילה דעתו שאינו חפץ בגט, וּבָטַל גִּיטָא. 33
מבררת הגמרא, מִנָּא קָמִיפְלִי – באיזה דין נחלקו. מבארת 34
הגמרא, בְּגִלּוּי דְּעָתָא בְּגִיטָא קָמִיפְלִי – האם גילוי דעת של הבעל 35
שאינו רוצה בשליחות, מועיל לבטלה או לא, דְּאָבִי סָבַר, גִּלּוּי 36
דְּעָתָא בְּגִיטָא לֹא מִלְתָּא הִיא – אינו כלום, וְרָבָא סָבַר, גִּלּוּי דְּעָתָא 37
בְּגִיטָא מִלְתָּא הִיא – מועיל לבטל השליחות. 38
רבא מביא מקור לדבריו: אָמר רָבָא, מִנָּא אֲמִינָא לָהּ – מנין לי 39
כשיטתי, ממעשה שהיה, דְּרַב שֵׁשֶׁת אֲשַׁקְלִיה גִּיטָא לְהָהּ וְגָבָא 40
בְּעַל בְּרִיחָה – נטל גט מאדם בעל כרחו, ואָמר להו הבעל לְפָהֳרִי 41
– לעידם, אחר שמנה אותם בעל כרחו ליתום, הִכִּי אָמר לְבִי רַב 42
שֵׁשֶׁת, לְבָטַל גִּיטָא – שמעתי שאמר לכם רב ששת שיתבטל הגט, 43
וְאֲצַרְבִּיהָ רַב שֵׁשֶׁת גִּיטָא אַחֲרָיָה – הצריכו ליתן גט אחר. הרי שאף 44
שלא אמר בפירוש שיתבטל, אלא הערים ואמר כן בשם רב ששת, 45
מבטל הגט מכיון שיש להבין מדבריו שהוא רוצה בבטול. 46
שואלת הגמרא, וְאָבִי החולק על כך, מה ישיב על הראיה. משיבה 47
הגמרא לשיטת אביי, אָמו רַב שֵׁשֶׁת מְבַטֵּל גִּיטָא דְּאִנְשֵׁי תוֹה – וכי 48
רב ששת היה מבטל גיטתיהם של אנשים, הרי רק הבעל יכול לבטל, 49
וכשאמר כן בשם רב ששת אין זה גילוי דעת. שאין לדבריו 50
משמעות, ובודאי לא לכן פסל רב ששת את הגט, אלא משום 51
שְׁאִיחָה בְּפִלְיָה – הוא עצמו ביטל את הגט בפירוש קודם לכן, וְהָאִי 52
דְּקָאֲמַר לָהּ הִכִּי – ומה שאמר להם שרב ששת ביטל, היינו מְשׁוּם 53
שחשש מדְּפִגְנֵי – אנשים שמנה רב ששת להכותו אם יבטל, ולכן 54
אמר שרב ששת ביטלו. ואין ראה שגילוי דעת מועיל. 55
אביי מביא מקור לשיטתו: ואמר אָבִי, מִנָּא אֲמִינָא לָהּ, ממעשה 56
שהיה, דְּרַב יהודה אֲשַׁקְלִיה גִּיטָא לְחַתְנִיה דְּרַבִּי יְרֵמְיָה בִּירָאָה – כפה 57
את חתנו של רבי ירמיה ביראה לכתוב גט לאשתו, וּבְפִלְיָה הבעל 58
את הגט. תָּנָא אֲשַׁקְלִיה – חזר רב יהודה והכריחו, ושוב חזר הבעל 59
וּבְפִלְיָה, הִדֵּר תָּנָא וְאֲשַׁקְלִיה – שוב הכריחו ליתן גט עַל בְּרִיחָה, 60
ואָמר לָהּ רַב יהודה לְפָהֳרִי – לעדים שמנה הבעל, אִיתְּבִי קָרִי 61

ג'טיץ. השולח - פרק רביעי דף לד עמוד א - מותר מהדורות "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"
רש"י תוספות

יְתוּמִין קטנים. אֶפְסוֹרְפוֹס - לכל אחד. ובוררין להן - כל אפסורפוס יבור חלק יפה
שלו, שמוחק כן יהיו החלקים שוים. כח בית דין - שמניו להם האפסורפוס. חתם ממונא
- והפקר בית דין היה הפקר. **הבא איסורא** - דאשת איש, ומשום "מה כח בית דין יפה"
לא אפקעו רבנן קידושין. גידול בר רעילאי. ונוולה = אורגה. **חא גיטך** - הראדה לה, ולא
מסרו לה. בריך הטוב והמפריש - שלא מסרת

יְתוּמִין שְׂבָאוֹ לְחֶלֶק בְּנֻכְסֵי אֲבִיהֶן, בֵּית דִּין מַעֲמִידִין
לְהֵן אֶפְסוֹרְפוֹס וּבוֹרְרִים לְהֵן חֶלֶק יִפְהֵן, הִגְדִּילוּ -
יְכוּלִין לְמַחֲוֹת; וְרַב נִתְּמָן דִּידֵיהֶן אָמַר: הִגְדִּילוּ - אֵין
יְכוּלִין לְמַחֲוֹת, דָּאם כֵּן, מַה כֵּחַ בֵּית דִּין יִפְהֵ! -
הֵתָם מְמוֹנָא, הֵכָא אִיסוּרָא. גִּידוּל בַּר רַעִילָא שֶׁדַּר
לָהּ גִּיטָא לְרִבִּיתָהּ, אִזֵּל שְׁלִיחָא אֲשַׁפְּחָה דִּיהָ וַיִּתְּבָה
וַיְנַוְלָה, אָמַר לָהּ: הָא גִּיטָךְ, אֲמַרְהָ לִּיה: וַיֵּל הַשֵּׁתָא
מִיחָא וְתָא לְמַחֲר. אִזֵּל לְגִבְיָה וְאָמַר לִיה, פִּתַּח וְאָמַר:
בְּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב. אֲבִי אָמַר: בְּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב,
וְלֹא כָּטַל גִּיטָא; רַבָּא אָמַר: בְּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב,
וְכָטַל גִּיטָא. בְּמַאי קְמִיפְלָגִי? בְּגִלּוּי דַּעֲתָא בְּגִיטָא
קְמִיפְלָגִי, דְּאֲבִי כִסֵּר: גִּלּוּי דַּעֲתָא בְּגִיטָא לֹא מוֹלָתָא
הִיא, וְרַבָּא כִסֵּר: גִּלּוּי דַּעֲתָא בְּגִיטָא מִיִּלְתָּא הִיא.
אָמַר רַבָּא: מָנָא אֲמִינָא לָהּ? דְּרַב שֵׁשֶׁת אֲשַׁקְלִיָּה
גִּיטָא לְהַחֲוָא גִּבְרָא בְּעַל בְּרַחֲיָה, וְאָמַר לָהּ לְסַהְרִי:
הֲכִי אָמַר לָכוּ רַב שֵׁשֶׁת: לְכָטַל גִּיטָא; וְאַצְרִיכִיהָ
רַב שֵׁשֶׁת גִּיטָא אַחֲרֵינָא. - וְאַבְי: אִפּוּ רַב שֵׁשֶׁת
כִּכְכַּל גִּיטָא דְּאִינְשֵׁי הָוָה? אִיהוּ בְּטָלָהּ, וְהָא דְּקָאָמַר
לָהּ הֲכִי - מִשּׁוּם דְּפָנִי. וְאָמַר אֲבִי: מָנָא אֲמִינָא
לָהּ? דְּרַב יְהוּדָה אֲשַׁקְלִיָּה גִיטָא לְחַתְנִיָּה דְּרַבִּי יִרְמְיָה
בִּירְיָאָה וּבְטָלִיָּה, תֵּנָא אֲשַׁקְלִיָּה וּבְטָלִיָּה, הֲדַר תֵּנָא
וְאַשְׁקְלִיָּה עַל בְּרַחֲיָה, וְאָמַר לָהּ לְסַהְרִי: אוֹתֵיבּוּ קְרִי
בְּאוֹנֵיכּוֹ וּכְתוּבוֹ לִיה; וְאִי סִלְקָא דַּעֲתָךְ גִּלּוּי דַּעֲתָא
בְּגִיטָא מִיִּלְתָּא הִיא, הָא חֲזוּ לִיה דְּקָא רְהִיט בְּתַרְיָהּ.
- וְרַבָּא: הָאִי דְּקָא רְהִיט בְּתַרְיָהּ, דְּאָמַר לָהּ: אִשּׁוּר
הָבוּ לָהּ תִּיָּא, כִּי הֵכָא דְּמִשְׁלֵם צַעֲרָא דִּיהוּא גִּבְרָא.
וְאָמַר אֲבִי: מָנָא אֲמִינָא לָהּ? דִּיהוּא דְּאָמַר לָהּ: אִי לֹא אֲתֵינָא עַד תִּלְתִּין יוֹמִין לִיהִי
גִּיטָא, אֲתָא וּפְסָקִיָּה מִבְּרָא אָמַר לָהּ: חֲזוּ דְּאֲתָא, חֲזוּ דְּאֲתָא, וְאָמַר שְׂמוּאֵל: לֹא
שְׁמִיָּה מְתִיָּא. - וְרַבָּא: אִפּוּ הֵתָם לְכָטַלִּי גִיטָא בְּעִי? הֵתָם לְקוּיָּה תִּנְאִיָּה קָא בְּעִי, וְהָא
לֹא אִיִּקְסִים תִּנְאִיָּה. הֵהוּא דְּאָמַר לָהּ: אִי לֹא נְסִיכְנָא עַד תִּלְתִּין יוֹמִין לִיהִי גִיטָא, כִּי
מָטוּ תִּלְתִּין יוֹמִין, אָמַר לָהּ: הָא מְרַחֲנָא; לְמַאי נִיחּוּשׁ לָהּ? אִי מִשּׁוּם אוֹנָסָא - אֵין
אוֹנָסָא בְּגִיטָין, אִי מִשּׁוּם גִּלּוּי דַּעֲתָא בְּגִיטָא - פְּלוּגְתָּא דְּאֲבִי וְרַבָּא. הֵהוּא דְּאָמַר
לָהּ: אִי לֹא נְסִיכְנָא לְרִישׁ יִרְחָא דְּאָדָר לִיהִי גִיטָא, כִּי מָטָא רִישׁ יִרְחָא דְּאָדָר, אָמַר
לָהּ: אֲנָא לְרִישׁ יִרְחָא דִּנְיָסָן אָמַרְי; לְמַאי נִיחּוּשׁ לָהּ? אִי מִשּׁוּם אוֹנָסָא - אֵין אוֹנָסָא
בְּגִיטִין, אִי מִשּׁוּם גִּלּוּי דַּעֲתָא - פְּלוּגְתָּא דְּאֲבִי וְרַבָּא. וְהִלְכְתָּא בְּנִתְּמָן, וְהִלְכְתָּא בְּנִתְּמָן,
וְהִלְכְתָּא

יְתוּמִין שְׂבָאוֹ לְחֶלֶק כ' - אומר רבינו תם: דוקא שניהם רוצים, אבל אחד רוצה ואחד
אינו רוצה - לא. והיכא שלא באו שניהם אלא אחד, והשני אינו בפנינו - אמר
רבינו יצחק דחולקין, דהא בריש פרק שני דקידושין (מבא), מייתי לה אחלוקת הארץ, שהיו
שם במה יונקין שרים. ומיהו, אין ראייה גמורה משם, דלא לגמרי מדמי לה, דחלוקת הארץ
היתה על פי הדיבור, והיו שם אחרים ותומים -
ומשום הכין הגדילו אין יכולין למחות. ובפרק
"אלמנה" ביבמות (סוב), דאמר (כולם) זכרים
איכלו, אף על גב דשמא ימצא עובר זכר, דעבדינן
תקנתא כדבר נחמן - נמי אין ראייה, דהתם שאני,
דאף על פי שלא בא כי אם האחד - עבדינן להו
תקנתא, לפי שיש תקנה גם לעובר ומתעלה חלקו
בכך במה שיאכלו עבדים של אלו בתרומה, שלא
ימותו ברעב.

בית דין מעמידים להם אפסורפוס ובוררים להם
כ' - אומר רבינו תם וכן רבינו חננאל:
דבוררים להם - בית דין, דצריך שומת בית דין,
ואפסורפוס מעמידין להן לשמור לכל אחד חלקו
בפני עצמו. דער עשה היה שומר הכל ביחד.
ובוררין על ידי גורל, דאין טריחותא להטיל
גורלות. ואפילו בגורל שייך לברור חלק יפה, כגון
אם יש שלש שדות. דטוב שישול כל אחד ואחד
שדה אחת, ויהיה חלקו בבת אחת ממה שיהלוקו
כל שדה לשלשה חלקים. וכמה עניני ברירות יש
בו, בחלונות וסולמות ודרך. ודוקא דבר שאין
שייך בו גזל או איגוד חולקין. ומדקדק רבינו תם:
דאי חולקין אפילו דבר ששייך בו גזל או איגוד
אמאי דחק בריש "האיש מקדש" (קידושין
מבב). יכולין למחות - ברחוות? הוה ליה למימר
דיכולין למחות בגזל או איגוד? והא דלא קאמר:
יכולין למחות אם טע בפחות משותף דמכרן קיים
- משום דלא מסתבר שיאמר שמואל אם הגדילו
יכולין למחות בשביל טעות דפחות משותף,
דמודה שמואל ויש ליפות בכך בבית דין, דהוי
כמואן דלא טע כלל. אף על פי שיוכלין למחות
ברחות - בזה אין ליפות כח בית דין, דאין זה תלוי
בשומא. וכל שכן דאם נפרש דמכרן קיים ומחזיר
האונאה, דאחי שפיר. ומיהו, יש לדחות: דהרא
מינייהו נקט. ומזהווא דיבמות דפרק "אלמנה"
(סוב), דמשמע שעושים תקנה לכל העבדים
שיאכלו בתרומה, שנוטלין להם לכל העבדים,
חלק אחד נותנים לעובר כנגדן. אין להוכיח
דחולקין אפילו דבר ששייך בו גזל או איגוד כגון
העבדים. דשאני התם דמתעלה חלק העובר בכך
במה שעבדים אוכלים בתרומה. ויש לעובר בכך
חלק יפה יותר. ועוד, לא לכל העבדים באנו
לעשות תקנה אלא לחלק הבנים שגולדו. ועוד
והני מילין שיש שדות שיכולין ליתן לעובר כנגד
העבדים, שיש בח לבית דין לעשות כן, כדאמרין
ב"הניקין" (גיטין נבא). ושותף הבא לחלוק שלא
בדעת חברו, מספקא לרבינו יצחק אם יכול לחלוק
הקרקעות, ששייכא קפידא ברחוות. ואין לדקדק

מזה דאמר בפרק "בית כור" (בבא בתרא קוב), אלא מעתה הני בי תלתא אחי דקיימי, ואוול תרי מינייהו ופלוג, הכי נמי דבטלה מחלוקת? דמשמע שהחלוקה קיימת, אף על גב דבקרע
מיירי. שהחלוקה שבקרע קיימת - איכא למימר היינו כשחור וחלקו עמו, נפל לו בגורל אותו חלק עצמו שנפל לו בחזילה כשחלקו השנים בעלדיו, דאז קיימת החלוקה. אבל מכל מקום
חזרו ומטיל גורל עם שניהם כאילו באים לחלק בתחילה. **התם**
(קא), דחור בו נמי ממאי דאמר ביטלו מבטול? האי איכא לחלק בין איסורא לממונא ויש לומר: דרב נחמן, דאמר הלכה כרבי בשתיקן - הוא דמפליג בין איסורא לממונא. אף על גב דרבי
גופיה לא מפליג בין איסורא לממונא היכא דטעו, מכל מקום רב נחמן מפליג אליבא דרבי אפילו בממונא דטעו, דהא רבי גופיה חור בו בכתובות, והכא פסיק רב נחמן כוותיה. אבל הנהו
דלעיל - לא מפליג. וכי פריך הבא דרב נחמן אדרב נחמן - דהי יכול להקשות: והא רבי גופיה דהר בית מ"ביטלו מבטול", כדמוכח הדיא דכתובות. אלא נתיא ליה לאשקווי דרב נחמן אדרב
נחמן גופיה. ועוד יש לומר: דהכא מחלק בין איסורא לממונא דלא טעו, אבל לעיל מדמה ממונא דטעו לאיסורא. ובפרק שני דקידושין (מבא), ובכתובות בפרק "אלמנה" (קא), פריך ארב נחמן
דפסיק התם הלכה כחכמים, מהדיא דיתומים שבאו לחלוק, דאית ליה לרב נחמן מה כח בית דין יפה ומשני: הא - דלא טעו. ורבי, ודאי כשחור בו מהדיא דכתובות - חור בו
גם מ"ביטלו מבטול" והא דפסיק רב נחמן כרבי בבטילו מבטול - משום דאיהו פוסק בהדיא דכתובות כחכמים. **ואי**
רבא קאמר לעיל: אטו לבטולי? גיטא קבעי? לקוימ תנאי קא בעי? ולא פליג רבא רבא.

ובל שום שיש לו - בטופסי ג'טין של ה"ג כתוב שצריך לכתוב בגט "וכל שום וחניכה דאית לי ולאתראי", משמע שלשום זה היו כותבין בגט. ואין נראה לרבינו תם, דוימנין דאית לידי תקלה כשאין לו אלא אותו שם הכתוב בגט ואין לו חניכה, וכשכותב בגט "וכל שום וחניכה" - נראה זה הגט של אדם אחר שיש לו שם וחניכה. לכך נראה לרבינו תם: "וכל שום שיש לו" דקתני במתניתין - היינו כל שמותיו בפירוש. ותיקן רבינו תם לכתוב בגט: אני פלוני דמיתקרי כן וכך, כדאמרין בגמרא: איה דמיתקרי מרים, אחא בר הדיא דמיתקרי איה מרי. והא דקתני בגמרא: בשמו שביהודה ושם דגליל עמו - משמע קצת בפירוש רבינו תם. והוא דאתחוק בתרי שמי - שאלו לרבינו תם על מומר לעבדה זרה שגירש את אשתו, ולא נכתב בגט אלא שם של יהדות ולא שם של גוי. והשכיב רבינו תם: הלילה לחוכיך שם גוי בתורת משה וישראל. והביא ראה מדאמר בתוספתא (פרק שיש) גר ששינה שמו לשם גויס וגרש בו - כשר, והוא הדין במומר דשם יהדות כשר אף לכתחלה. וכתב חניכתי וחניכתי אמרין לקמן דכשר. ופירש בערוך: אף על פי שלא נכתב שם מובהק, ובהלכות גדולות מותנין דבפרק בתרא (גיטין פ"ב), וכך היו נקיי הדעת שביירושלים עושים כן - היינו שהיו כותבין חניכתי וחניכתי. והא דקתני בברייתא דבסמוך דאניה מגורשת עד שיכתוב שם דיהודה ושם דגליל עמו - היינו דוקא דאתחוק בשני שמות בשני בזקמות, חד במקום הכתיבה וחד במקום הניתנה. והא לא קתני: היו לו שני שמות ביהודה, או שני שמות סתם - שיגרש בשני שמותיו, אלא כשיש לו שני שמות אחד ביהודה ואחד בגליל, דאז צריך לכתוב שניהם, מקום הכתיבה ומקום הניתנה. דאזותן שבגליל לא יכירו שם דיהודה, אימרו שלא גירש, ויציאו לעז לבניה מן השני. אבל בדוחק בשני שמות במקום אחד - כשר בדיעבד אפילו באחד מהן, ואפילו בחניכה. ומיהו, לכתחילה צריך לכתוב שניהם, אפילו כתיבה וניתנה במקום אחד. כדאמר בסמוך: רובא מרים ומיעוט שרה - ימרים וכל שום שיש לה, משמע דבחד מקום קרו לה הכי דכתי. וכן משמע שירושלמי על חן ברייתא דהכא: מתניתין כשהיה ביהודה וכתב לגרש את אשתו שבגליל, או שהיה בגליל וכתב לגרש את אשתו שביהודה, אבל אם היה ביהודה וכתב לגרש אשתו שביהודה כו' - דהרי זו מגורשת. אמר רבי יוסי: דהא דתימנא בדיעבד, אבל לכתחלה - צריך לכתוב שניהם. והבא עושה שם מקום הניתנה עיקר ושל מקום הכתיבה טפל, כדקתני: עד שיגרש אשתו שבגליל בשמו שבגליל, ושם דיהודה עמו כו'. אבל בתוספתא עושה מקום כתיבת הגט עיקר, וכן איתא דהם: יש לו שתי נשים אחת בגליל ואחת ביהודה, גירש אשתו שביהודה בשם שבגליל, ואשתו שבגליל בשם שביהודה - פסול. ואם אמר: אני פלוני שביהודה עם השם שיש לי בגליל, או שהיה במקום אחד וכתב אחד מהן - כשר. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אפילו כתב שם דיהודה בגליל, ושם דגליל ביהודה - כשר. ומזהם נמי משמע דבמגרש בגליל אותה שביהודה מיירי. והשתא בראשונה היה משנה שמו ושמה - קורא שינוי מה שאינו כתב אלא שם אחד משני המקומות, לפי שאין מבקירין בו במקום אחד, ודומה להם שינוי שמו ושמה. וכן יש לפרש שם עירו ושם עירה. והא דקאמר ב"הוגרש" (גיטין פ"ב), כתב חניכתי וחניכתי כשר, וכך היו נקיי הדעת שביירושלים עושים כן - משמע אפילו לכתחלה אין צריך לכתוב שניהם, אף על גב דגבי מרים שבסמוך, ובירושלמי אמרין דדוקא בדיעבד כשר - צ"ל דנקיי הדעת שביירושלים היו שמותיהן ידועים, וליכא לעז. אי נמי, כשהשמות דומין זה לזה, שהכינו דומה לשם - לכתחלה כשר אף בכינוי. אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומין אלא בשבועה. ואם תאמר: הוא לא ניתנה כתובה ליבנות מחיים, ואמר ריש לקיש בפרק קמא דבבא בתרא (ה"א), חזקא אין אדם פורע בתוך זמנו, ואמרין דהם: הלכתא כוותי, ואפילו מיתמי, ליפרע בלא שבועה ויש לומר: דהני מילי בעל חוב, אבל אלמנה דאית לה בתנאי בית דין - מתפסי לה צריי אפילו בתוך זמנה, כדאשכחן בפרק "הושא" (כתובות ק"ב) דחיישינן בבנותיו טפי לצריי מנכות אשתו, משום דכיון דאיתנהו בתנאי בית דין - אתפסינהו צריי. ואם תאמר: הא דפריך בגמרא מאי איריא אלמנה כו' - לימא דנטק אלמנה אף על פי שהיא תוך זמנה ויש לומר: דטפי היה לה לאשמועינן בדבר שאינו תנאי בית דין, כגון בבעל חוב לאחר זמנו, מבאלמנה. אף על גב שהיא תוך זמנה, כיון דאית לה בתנאי בית דין, מאי איריא אלמנה אפילו כולי' עולא נמי - ואי משום דבעי למיתני סיפא דנמנעו מלהשביעה - דזה ליה למיתני: אין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשבועה, ונמנעו מלהשביע את אלמנה. ומשני: אלמנה איצטריכא ליה, והוי חידוש באלמנה טפי מבעל חוב, ולכך נקט רישא נמי באלמנה. **אלמנה** איצטריכא ליה - ואם תאמר: אלמנה נמי תנינא ב"הכתוב" (כתובות פ"א), הנפרעת מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה ויש לומר: דאיכא לאוקמא בגרושה. אף על גב דבכתובות פרק "אלמנה" (צ"ב), אמרין דגרושה נמי בעי חן - מכל מקום לא שמעינן מינה אלמנה. דגרושה, נדי דאיכא חינא - היא אחר זמנה, אבל אלמנה אית בה רתרי - דהך זמנה, ואיכא נמי חינא. ועוד: דדרך תנא להשמיטעו כשאין צריך להאריך בשביל כך יותר, אף על פי שכבר השמיטעו במקום אחר, כדאשכחן בריש ברכות (ב"א), ובשאר דוכתי.

והלכתא בנחמני - אביי, דאמר: גלוי דעתיה בגיטא לאו מלתא היא וזו היא. אחת מהלכות של סימן יעיל ק"ס דהלכתא כאביי. ונראה בעיני דעל שם שרבה בר נחמני גידל אביי בביתו ולמדו תורה, שהיה יתום, השיאו את שם אביי נחמני. רבה סתם הוא רבה בר נחמני. **משנה** בראשונה היה משנה שמו ושמה - כשהיו לו שני שמות אחד כגון ואחד במדינת הים - היה מגרשה בשם הנוהג במקום כתיבת הגט, ולא היה מקפיד לכתוב שניהם. מפני תיקון העולם - שלא יוציאו לעז לבניה מן השני, לאמור: לא גירשה בעלה, שאין זה שמו. **גמרא** והוא דאתחוק - אבל לא אתחוק כאן שיש לו שני שמות - אין צריך לכתוב "וכל שום שיש לו". ואפילו נודע לאחר זמן שיש לו שם אחר - הוי הגט כשר, שאין לנו אלא שם שקרא הוא לעצמו בפנינו, והתחוק בו. **יצא** למקום אחר - שאינו ביהודה וגליל. מגורשת - משום דבאותו מקום לא היו מוחזקין שיהיו לו שני שמות, אבל ביהודה היו יודעים שיש לו שם אחר - לפיכך הוצרכו כל שמותיו שהחזיק עצמו בהם לפניהם, דבתר חזקא אזלינן. ופורתא שרה - מיעוט בני עירם היו קוראין את שמה שרה. מרים - צריך לעולם בגט, שהוא עיקר, והדר "וכל שום דאית לה". **משנה** אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים - את כתובתה. אלא בשבועה - שלא נתקבלה כלום. נמנעו מלהשביעה - והיתה מפסדת כתובתה. ובגמרא מפרש מאי טעמא. שתחא נודרת ליתומים כל מה שירצו - יבדחו להם דבר קשה להדידה בו, כגון: "קונם מיני מזונות עלי אם נהניתי מכתובתי". וגובה כתובתה - ואם נתקבלה תחילה - הרי היא נאסרת בכל מזון. הילכך, לא הות הדרה ושקלה, דלא חשידא לעבור על נדרה. העדים חותמין על הגט - כל אלו מתקנות רבן גמליאל חזקן. מפני תיקון העולם - אבולוהו קאי. גבי אלמנה - שהיו נשים נשאות לבעלים ולא תראגנה להפסיד כתובתן, וגבי חותמין - מפרש בגמרא מאי תיקון איכא.

והלכתא בנחמני. משנה בראשונה היה משנה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה; התקין רבן גמליאל חזקן, שהיה פותב: "איש פלוני וכל שום שיש לו", "אשה פלונית וכל שום שיש לה", מפני תיקון העולם. גמרא אמר רב יהודה אמר שמואל: שלחו ליה בני מדינת הים לרבן גמליאל: בני ארם הפאים משם לבאן, שמו יוסף וקוראין לו יוחנן, יוחנן וקוראין לו יוסף, היאך מגרשין נשותיהן? עמד רבן גמליאל והתקין, שהיה פותבין: איש פלוני וכל שום שיש לו, אשה פלונית וכל שום שיש לה, מפני תיקון העולם. אמר רב אשי: והוא דאתחוק בתרי שמי. אמר ליה רבי אבא לרב אשי: רבי מרי ורבי אלעזר קיימי פוותך. תניא פוותיה דרב אשי: היו לו שתי נשים - אחת ביהודה ואחת בגליל, ולו שני שמות - אחד ביהודה ואחד בגליל, וגרש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה, ואת אשתו שבגליל בשמו שבגליל - אינה מגורשת, עד שיגרש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה ושם דגליל עמו, ואת אשתו שבגליל בשמו שבגליל ושם דיהודה עמו. יצא למקום אחר וגרש באחד מהן - מגורשת; והאמרתי: שם דגליל עמו! אלא שמע מינה: הא דאתחוק, הא דלא אתחוק, שמע מינה. והיא דהו קרו לה מרים, ופורתא שרה, אמרי נהדרעי: מרים וכל שום שיש לה, ולא שרה וכל שום שיש לה. משנה אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה. נמנעו מלהשביעה, התקין רבן גמליאל חזקן, שתיהא נודרת ליתומים כל מה שירצו וגובה פתותיה. העדים חותמין על הגט, מפני תיקון העולם. והלל התקין פרזובול, מפני תיקון העולם. גמרא מאי איריא אלמנה? אפילו כולי' עלמא נמי, דהא קיימא לן: הכא ליפרע מנכסי יתומין - לא יפרע אלא בשבועה! - אלמנה איצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא משום

גמרא משום

1 והלכתא פנחמני – כאביי, שגילוי דעת אינו מועיל לבטל את הגט:

2 המשנה

3 המשנה עוסקת בבעל ששולח גט לאשתו המצויה במקום אחר,
4 ויש לו שני שמות, בני המקום שבו נכתב הגט, מכירים אותו בשם
5 אחד בעוד שבמקום נתינת הגט מכירים אותו בשם אחר.
6 פראשונה קודם תקנת חכמים, היה הבעל משנה את שמו ושמה,
7 כלומר היה כותב בגט רק את השם שבו הוא נקרא במקום כתיבת
8 הגט, ולא היה מקפיד לכתוב גם את שמו שנקרא בו במקום נתינת
9 הגט. וכן היה משנה את שם צירוי ויש עירה, היינו שהיה כותב רק
10 את שם העיר שבה נכתב הגט ולא את שם העיר ששם הגט ניתן.
11 התקין רבן גמליאל תקנון, שהיה כותב בגט איש פלוני וכל שום
12 וכל שם שיש לו, ואין צורך לפרט את השם הנוסף. וכן אפשר
13 פלוגית וכל שום שיש לה, מבלי לפרט את השם הנוסף. וכל זה
14 מפני תיקון העולם, כלומר, שאם לא יכתבו שיש לבעל שם נוסף,
15 כשתתגרש האשה בגט זה במקום השני ותצא להנשא על סמך
16 הגט, יוציאו בני העיר לעז על בניה מהשני שהם ממזרים, כיון
17 שאין מכירים את הבעל או האשה בשם זה החדש, ויאמרו שאינה
18 מגורשת:

19 הגמרא

20 אמר רב יהודה אמר שמואל, שלחו ליה בני מדינת הים לרבן
21 גמליאל, מה דינם של בני אדם הפאים משם – מארץ ישראל לבא
22 – לבבל, שמו בארץ ישראל יוסף וקוראין לו כאן בבבל יוחנן, או
23 שבארץ ישראל נקרא יוחנן וקוראין לו כאן יוסף, היאך מגרשין
24 נשותיהן שבארץ ישראל, כלומר איזה שם כותבים בגט. החשש
25 הוא, שהשליח יבוא לארץ ישראל לגרש את האשה, ובית הדין
26 שם אינו מכיר את השם של מדינת הים ויאמרו שאין זה גיטה.
27 עמר רבן גמליאל והתקין, שהיה כותבין איש פלוני וכל שום שיש
28 לו, אפשר פלוגית וכל שום שיש לה, מפני תיקון העולם.
29 אמר רב אשי, מה שצריך לכתוב בגט שמו וכל שום שיש לו, והוא
30 – דווקא דאתחזק בתי שמי – כאשר במקום שבו נכתב הגט
31 יודעים שבמקום הנתינה יש לו שם אחר, אבל אם אין יודעים שיש
32 לו שם אחר במקום הנתינה, אין צורך להוסיף וכל שום שיש לו.
33 והטעם, מאחר ונכתב בגט השם המפורסם במקום הכתיבה ולא
34 ידוע על שם אחר, הרי זה שמו והגט נכתב כדין. אמר ליה רבי אבא
35 לרב אשי, האמוראים רבי קרי ורבי אלעזר קרימי בנותך – טוברים
36 כמותך שרק אם ידוע שיש שם נוסף כותבים וכל שום שיש לו.
37 הגמרא מביאה ברייתא הסוברת כדעת רב אשי: תניא בותיה דרב
38 אשי, היו לו שתי נשים אחת גרה ביהודה ואחת גרה בגליל, ולו שני
39 שמות אחד שבו הוא נקרא ביהודה, ואחד שבו הוא נקרא בגליל,
40 וגרש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה, כלומר שכתב את הגט
41 בהיותו בגליל בשמו שבו הוא נקרא ביהודה שהוא מקום נתינת
42 הגט, ולא כתב את שמו שבגליל שהוא מקום הכתיבה. וכן אם היה
43 ביהודה וכתב שם גט כדי לגרש את אשתו שבגליל, בשמו שבו הוא
44 נקרא בגליל, שהוא מקום הנתינה ולא כתב את שמו שביהודה
45 שהוא מקום הכתיבה, אינה מגורשת עד שיגרש את אשתו שביהודה
46 בשמו שבו הוא נקרא ביהודה שהוא מקום הנתינה שזה שמו
47 העיקרי, ויש פלוגתא עמו – ויוסיף גם את השם שבו הוא נקרא
48 במקום הכתיבה, וכן במקרה השני אינה מגורשת, עד שיגרש את
49 אשתו שבגליל בשמו שבגליל שהוא מקום הנתינה, שזה שמו
50 העיקרי, ויוסיף גם את שם ביהודה עמו.
51 יצא הבעל למקום אחר שלא ביהודה או בגליל, ושם קראו לו

בשמו שהיה נהוג ביהודה, וכתב שם גט כדי לגרש בו את אשתו
שבגליל, וגרש באחד מהן – וכתב בגט את השם שבו הוא נקרא
באותו מקום, כלומר את שמו שביהודה, מגורשת אף שלא כתב
בגט את השם של הגליל מקום הנתינה, שהוא השם העיקרי.
מסיימת הגמרא את ההוכחה, שהרי יש להקשות, כשיצא למקום
אחר וגירש בשם אחד שלא נקרא כן במקום הנתינה מדוע
מגורשת, והאמרת בדין הראשון של הברייתא, שעליו לכתוב שם
בגליל עמו – שכן נקרא הוא במקום הכתיבה וכל שכן במקרה זה
שצריך לכתוב את השם שבגליל שהוא מקום הנתינה. אלא שמע
מנה – אלא מוכח מכאן כדבריו של רב אשי, הא דאתחזק –
במקרה הראשון מדובר שידע ביהודה שיש לו שם נוסף בגליל,
לכן הוצרך לכתוב בגט גם את שמו שבגליל. הא דלא אתחזק –
אבל כשיצא למקום אחר לא ידעו שם שיש לו שם נוסף בגליל,
ולכן אם לא כתבו את השם הנוסף הגט כשר, שמע מנה – אכן
מכאן ראינו לרב אשי.
ההיא – היתה אשה דהו קרוי לה – שרוב בני עירה קראו לה מרים,
ופורתא – ומיעוטם קראו לה שרה, אמרי נהרדעי כיון שרוב בני
העיר קוראים לה מרים, לכן השם מרים הוא העיקרי ויש לכתוב
בגט, מרים וכל שום שיש לה, ולא שרה וכל שום שיש לה:

71 המשנה

72 במשניות הקודמות הובאו תקנות שתיקן רבן גמליאל הזקן,
73 מביאה המשנה תקנה נוספת של רבן גמליאל, שעוסקת בענין
74 גביית כתובת אלמנה מהיתומים.
75 אין אלמנה נפרעת את כתובתה מנכסי יתומים, אלא בשבועה שלא
76 קיבלה כלום לפרעון הכתובה. נמנעו הדיינים מלהשביעה מחשש
77 לשבועת שקר וכפי שיבואר בגמרא, ועקב כך מפסדת היתה
78 האלמנה שלא גובה את כתובתה, התקין רבן גמליאל תקן שהיה
79 נודרת ליתומים כל מה שירצה, כלומר, היתומים היו מתנים את
80 פרעון הכתובה בכך שהאלמנה תדור נדר שקשה לה לקיימו, כגון
81 שתאמר קונם מיני מזונות עלי אם קיבלתי דבר מה מכתובתי
82 מלבד מה שאני גובה עכשיו, וגובה כתובתה. שאנו מניחים שהם
83 קיבלה דבר מה מחשבון הכתובה, היא לא תחזור ותגבה
84 מהיתומים ותאסר במיני מזון, כיון שאינה חשודה לעבור על
85 נדרה.
86 תקנה נוספת תיקן הלל הזקן, שהעדים חותמין על הגט וכפי
87 שיבואר בגמרא.
88 שתי התקנות שזכרו במשנה סיבתן היתה מפני תיקון העולם,
89 כלומר הדרת האלמנה נועדה כדי שתוכל לגבות את כתובתה,
90 ולא ידאגו הנשים מלהנשא לבעלים. ובענין חתימת העדים בגט,
91 בגמרא יבואר מהו תקון העולם בזה.
92 המשנה מביאה תקנה נוספת מפני תיקון העולם, שתיקן הלל הזקן,
93 והיא קשורה לשמירת כספים בשביעת וכפי שיבואר בגמרא.
94 והלל התקין פרוזבול מפני תיקון העולם:

95 גמרא

96 הגמרא מקשה על הרישא של המשנה שאמרה שאלמנה הנפרעת
97 כתובתה מנכסי היתומים צריכה שבועה, מאי איריא – למה דווקא
98 אלמנה, אפילו כולי עלמא נמי – גם בעלי חובות אחרים שגובים
99 את חובם מהיתומים צריכים להשבע, דהא קיימא לן – שהרי
100 ההלכה היא שכל האדם לפרע את חובו מנכסי יתומין, לא יפרע
101 אלא בשבועה – שישבע שאביהם לא פרע חובו קודם שמת.
102 מתרצת הגמרא, אלמנה אצטרפא ליה – חידוש יש באלמנה יותר
103 מבשאר בעלי חובות, כי סלקא דעתך אמינא – הייתי מעלה ברעתי

שיקבל הפירות במחיר הזול ובמידה גדולה יותר ממה שהיה מקבל עכשיו בעד מעות ההלואה.

דין נוסף מבואר בברייתא, וכן אין בו במעשה הלואה זו משום רבית, ויכול המלוה להתנות עימדם כך בכך, היינו שיקבל מידה ידועה של פירות מן המעשרות כנגד מעות ההלואה, כפי שווים של הפירות בשעת ההלואה, ויקבל מידה זו בשעת ההפרשה אפילו אם יתייקרו אז הפירות ויהיו שווים יותר ממעות ההלואה, ונמצא שיקבל המלוה יותר ממה שהלוח להם, אף על פי כן אין בזה משום ריבית, ואפילו לא יצא השער ואין מחיר הפירות קבוע בשוק, וכפי שיבואר הטעם בסמוך.

דין נוסף מבואר בברייתא, וחוב זה אין שביעית משמטתו – אף אם תעבור עליו שנת השמיטה לא ישמט החוב, ויכול המלוה לגבות חובו מן המעשרות בשנה השמינית, כמו שיבואר הטעם בסמוך.

דין נוסף אומרת הברייתא, ואם לא המלוה לחזור בו שלא לגבות חובו מהמעשרות אלא רוצה לתבוע את מעותיו מן הלוח, אינו חוזר, וכמו שיבואר בסמוך.

דין נוסף אומרת הברייתא, שאם נתייאשו הפעלים – המלוה, מלגבות את מעות ההלואה מן המעשרות, כגון שנשדפו שדותיו, אין מפרש מעשרות עליהם – בשבילם כדי לפרוע את חובם, גם אם תשוב התבואה ותצמח, לפי שאין מפרשים על האבוד – אין גובים חוב מתרומות ומעשרות כשכבר נתייאש מן החוב, שמאחר שפקע החוב הרי המתנות שייכים לכהן וללוי ואינו ראוי לעכבם לעצמו.

הגמרא מבארת את חמש ההלכות שחידשה הברייתא: אמר ר' שהמלוה פוסק עמהם – מותר לו להתנות שיקבל פירות או תבואה בשער הזול – אם יזלו הפירות בשעת ההפרשה התרומות ומעשרות, יקבל המלוה את הפירות בזול ובמידה גדולה יותר ממה שהיה מקבל עכשיו נגד מעות ההלואה. שואלת על זה הגמרא, פשיטא שמותר לפסוק כשער הזול כמו בכל מקח, ואין בזה משום ריבית כיון שהמלוה מקבל פירות בשווי המעות, ומה חידשה הברייתא בדבריה. משיבה הגמרא, הא לא משמע לן – הברייתא באה לחדש שאף על פי שלא פסק המלוה שינתנו לו הפירות כשער הזול הרי זה פשיטא פסק דמי, ומה שאמרה הברייתא שפוסק עימדם כשער הזול, כוונתה שכשפוסק המלוה עימדם לגבות חובו מן המעשרות, ממילא יהיה זה כשער הזול אף אם לא אמר זאת במפורש.

דין נוסף שהוזכר בברייתא, שיכול המלוה לפסוק על הפירות גם אם לא יצא השער ואין בו משום רבית. שואלת הגמרא, מאי שיעברא – מדוע אין בו משום ריבית, והרי בכל מקח כשרוצה לפסוק על הפירות, שרוצה ליטול פירות לאחר זמן בשווי המעות שנתן עכשיו, אם אין למוכר פירות אלו בשעת הפסיקה, או שלא נקבע מחיר הפירות בשעת הפסיקה, יש בזה איסור מדרבנן משום ריבית. משיבה הגמרא, כיון דמי לא ידע – כיון שאילו לא היה למלוה פירות להפריש מעשרות, כגון שנשדפו שדותיו, הרי לא יהיה ליה – אין הלוח חייב לפרוע לו את החוב, שכך הסכימו ביניהם שלא יגבה המלוה את החוב אלא מהמעשרות, לכן מי לא ידע – אם יש לו מהיכן לגבות נמי – גם כך אין בו משום רבית.

הדין השלישי שחידשה הברייתא, ואין שביעית משמטתו – שאף אם תעבור עליו שנת השמיטה לא ישמט החוב. ומבארת הגמרא,

משום דלא קרינא ביה בחוב זה לא יגש, שהתורה אמרה (דברים טו ב), שמוט כל בעל משה ידו אשר יגש בריעה לא יגש את רעהו, שהשביעית משמטת רק מי שבידו להיות נושה ונוגש ברעהו, וכאן אין המלוה יכול להיות נושה בלוח, שהרי כך התנו שיהיה גובה חובו מהמעשרות ולא מן הלוח.

הדין הרביעי שחידשה הברייתא, ואם לא המלוה לחזור בו שלא לגבות חובו מהמעשרות אלא מן הלוח, אינו חוזר, מבארת הגמרא, אמר רב פפא מה ששנינו בברייתא שאינו יכול לחזור בו, לא שנינו אלא שפעל הפית – המלוה, הוא אינו יכול לחזור בזה שסיכם עם הכהן שהחוב יפרע על ידי התרומות. והטעם, מפני שנתן לכהן מעות וזכה בהם הכהן, ואילו המלוה אין לו דבר לקבל מהכהן שיהא בזה חסרון כשלא משכו לזכות בו, אבל הכהן פועל הפית אם לא לחזור שלא יגבה המלוה את חובו מהפירות אלא הכהן יפרע החוב במעות, חוזר, והטעם שיכול הכהן לחזור בו דתנן – שנינו במשנה (בימ מד) לענין מקח בפירות שאם נתן לו הקונה למוכר מעות בעד הפירות ולא משך היטנו המוכר את הפירות, יכול לחזור בו:

הדין החמישי שחידשה הברייתא הוא, שאם נתייאשו הפעלים – המלוה, מלגבות את מעות ההלואה מן המעשרות, כגון שנשדפו שדותיו, אין מפרש מעשרות עליהם – בשביל הכהן הלוי או העני, כדי לפרוע מהם את חובם, לפי שאין מפרשים על האבוד – אין גובים מן התרומות ומעשרות חוב שכבר נתייאש ממנו:

שואלת הגמרא פשיטא – דין פשוט הוא שמאחר ועל מנת כן הלאוהו שלא יגבה אלא מן המעשרות של שנה זו ונשדפו שדותיו שאיבד את מעותיו ושבו אינו יכול להפריש עליהן, ומפני מה הביאה הברייתא דין זה. משיבה הגמרא, לא צריכא – ודאי עוסקת הברייתא שנתייאשו הבעלים בראשון – שנתייבשו העלים כאשר כבר גדלו ועלו בקנה שלא שכיה שיתייבשו לגמרי, מהו דתימא – בלא דברי הברייתא היינו אומרים שאנקתא – יובש העלים כשהן בקנה מילתא היא – חשובה היא כתבואה מתוקנת, כיון שעתידיה להיותן, שאינו מצוי שמתייבש באופן כזה שלא יחזור לתיקונו, ואם כך אין היאוש של המלוה נחשב יאוש, וכשתחזור התבואה ותתקן יכול המלוה לגבות ממעשרותיו את חובו, קא משמע לן שאין הדבר כן, אלא כיון שנתייאש נחשב יאוש:

תניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר המלוה מעות את הכהן ואת הלוי בבית דין על מנת שיגבה את חובו ממעשרות שיפריש מחלקו, ויתנו הכהן או הלוי קודם שהפריש המעשרות, כיון שהלוח להם בפני בית דין אין צריך ליטול רשות מן היורשים שיקבלו על עצמם את חוב אביהם, אלא מפרש המלוה עליהן כחוקת אותם השכמ, שהטילו בית דין את החוב להיות בחזקת השכמ, ומחמת כך יכול המלוה לגבות את חובו מן המעשרות. והמלוה מעות את העני בבית דין על מנת לגבות חובו ממעשר עני ואת העני קודם שהפריש המלוה את המעשר, מפרש המלוה עליו וגובה חובו מהמעשר כחוקת עני ושראל באותה העיר, ויש כח ביד בית דין להטיל חוב העני על עניי העיר כדי שיגבה המלוה את חובו ממעשר העני, שתקנתה הוא, כדי שיהיו מלווים מצויים להם כשיצטרכו. רבי אחי אומר מפרש המלוה בשביל חוב העני כחוקת עני עולם שבאותה העיר ואפילו אינם עניי ישראל. מאי כתיב – היכן יבואו להיות חלוקים בדין, הלכה למעשה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 ו' וְנִהְיָ שְׁלֹא לְקַבֵּעַ מִדְרָשׁ בֵּין מִנְחָה לְמַעֲרִיב¹ פִּי חֶכֶם שְׁמַת, בֵּית מִדְרָשׁוֹ בְּטַל, דְּהֵינּוּ שְׂאִינִם לְזֻמְרִים

ביאורי הלכה

[מנחה למעריב - מנהג חב"ד³² לומר דברי חסידות³³ בריבים בשעה זו³⁴].

ציונים והוספות

יכין עצמו ללמוד תחלה היטב ולהבין הדברים לעצמו ואיך להביאם אל הזולת, ויכלכל דבריו באופן שיהי מובן הענין להשומעים, ויסדר הדברים בסדר נכון ויכוון הדברים לעצמו, ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב כו'.

שפה ברורה וללא אריכות יתירה: אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ (ח"ט עמ' פה): נכון הדבר אשר תסדרו לחזור דא"ח בריבים בזמנים הקבועים בש"ק במאמרי עבודה ולא להאריך יותר מג' רבעי שעה בערך, ולחזור בקול ובשפה ברורה ובנעימה אשר ידידינו הבעלי עסקים יוכלו לקבל.

אין צריך לחזור על המאמר 'באותיותיו' אלא ניתן לדלג או להוסיף ביאור בתנאים מסויימים: באגרות קודש כ"ק

אדמו"ר מוהריי"צ ח"ט עמ' תפ: על אודות כותבו באופן חזרת המאמר לדייק בהאותיות ולהתלמד הלשון האמור ואז לחזור אותו באותיותיו, משגה הוא כמה שאמרתי כבר אשר צריכים לשמור דברי הרב הכוונה שלא להרכות בביאורי הסבר של הבל כי אם לחזור סגנון המאמר ובמקום הנדרש לבאר איזה ענין צריכים להתנהג כעצת רז"ל תורה עני' במקום זה ועשירה במקום אחר ועד כמה שאפשר לבאר זה.

עדי"ן בחלק ה' (עמ' תכז): בדבר שאלתו אודות חזרת דא"ח בש"ק, יחזור בעניני עבודה המובנים לכל ואם הוא צריך לדלג על עניני השכלה וקבלה לא ימנע בשביל זה מלחזור. וכן הוא באגרות קודש כ"ק אדמו"ר (חכ"ג אגרת ד'עז ע' רנח): במענה על מכתבו מה' טבת, בו כותב אשר חוזר מאמרי דא"ח בסעודה שלישית, ומסתפק באיזה אופן תהי' החזרה, אם כל המאמר או שאפשר לדלג על הענינים קשי

ההבנה בשביל המתפללים בבית הכנסת. והנה בכלל ידוע דרז"ל עה"פ ודגלו עלי, ודלגו עלי אהבה ובפרט כשנעשה הדילוג בכדי שיוקלטו יותר בטוב דברי התורה הנאמרים, אבל בפרט הנה אין אתנו יודע עד מה, והרי אפשר שאחדים מהשומעים מבינים גם חלקי המאמר העמוקים יותר ואפילו על השאר יפעלו בדרך מקיף, וכמובא המשל שלפעמים אף שאין מבינים ענין הנשמע בהבנה והשגה בכל זה מרגישים שיש בזה ענין נעלה, וגם זה פועל פעולה ופעולה גדולה.

ועוד בזה אשר ע"י השמטת ענינים שבינתיים, לפעמים נאבד הקישור בין שלפניו ושלאחרי, ולכן יש לנהוג כהנ"ל רק כשברורים כל הפרטים והחששות דלעיל, והשי"ת יזכה ויצליחו להיות צנור טוב להפצת מעיינות תורת החסידות בסביבתו הקרובה והרחוקה.

מאמר בעניני עבודה שבלב, גם כשאנו על פרשת-השבוע: אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ (ח"א עמ' רב): בכל שבת קודש תחזור דרוש לא גדול בדא"ח ותייגע את עצמך

(32) ס' המנהגים חב"ד ע' 34.

באגרות קודש כ"ק אדמו"ר (ח"ד אגרת ד'תתסה): נעם לי לקרות אודות חיזוק השיעור דא"ח וההוספה שיחזרו מאמר בזמן סעודה שלישית בעידנא דרעווא דרעוון ועת רצון ג"כ למחזי זיו דזעיר אנפין כשמקיימים ההזמנה דקריבו לי חזו חילי, ואשרי חלקם של כל אלו המשתתפים וביותר המשתדלים בכגון דא, כי באור פני מלך חיים, ובטוח בורא עולם ומנהיגו לקיים הבטחתו בעידנא דא לבטלא בכל קליפין דביה רעווא ולית זעפין, וכיון דשבת מני' מתברכין כולי יומי, ממשיכים מזה על כל השבוע כולו, כיון שמשבת נמשך למטה בגילוי.

וראה קצות השלחן (בדי השלחן סי' צא אות יא), שהסביר זאת על פי הלכה, שהמנהג שלא לקבוע מדרש הוא קודם השקיעה ולא לאחר השקיעה שהוא הזמן שבו רגילים לחזור חסידות, וכן הביא מהא"ר מנהג מהר"ל מפראג, ושכפרט שיש כמה אנשים שעוסקין אז בבית-המדרש בשיחה בטלה ובודאי טוב יותר לשמוע אז דברי מוסר כדי שלא יבוא לזה.

(33) במכתב כ"ק אדמו"ר (אגרות קודש ח"ג אגרת ד'תשו ע' תנא): מבאר שהלימוד צריך להיות דוקא דברי חסידות ולא דברי מוסר: הפליאני וגם תמהתי למ"ש הנוהג לומר שיחה מוסרית דוקא בזמן דסעודה שלישית - בש"ק - כיון שנוסף על כללות יום השבת, אשר מקרא מלא דבר הכתוב וקראת לשבת עונג ונפסק להלכה, שלכן כל צער אסור בו אפילו הבא ע"י ודאי מצוה (נ"כ שו"ע או"ח סרפ"ז).

הרי ביחוד בעלות המנחה דשבת מבואר בזהר הק' (זח"ב קנו, א. עיי"ש במקדש מלך). זח"ג קכט, א. ועוד. וראה שו"ת הרשב"א הובא בברכ"י ומחבר"ר לאו"ח סרצ"ב), ובאריכות, אשר זמן זה הוא עת רצון למעלה ביותר וביותר, ואומרים בכל תפוצות ישראל אז ואני תפילתי לך ה' עת רצון - בתפלת מנחה דשבת, ודוקא בזמן זה - לבוא לפני אבינו מלכנו בשיחה מוסרית שברובא דרובא תוכנה בהקו דסור מרע, תיאור חסרוני בני אדם וכו' וכו'! ובלשון האריז"ל בהנוגע לזמן סעודה שלישית בש"ק - אין לעורר שם בחי' דין. והוא עוד יותר מאמירת תחנון ביו"ט ושבתות. ועיין רמב"ם הל' שבת פכ"ד ה"ז. שו"ע או"ח ר"ס של"ט.

(34) סדר חזרת דא"ח בשעת רעוא דרעוון:

חזרת המאמר תהיה בעל-פה, על ידי אחד היודע לדבר, שיכין עצמו היטב, ויחזור באופן המובן לשומעים: ממכתב כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע (אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ב ע' תשכא): שבת קודש אחר המנחה ידברו דא"ח בעל-פה אם הרב או אחר מהיודעים לדבר, והמדבר

- 1 בַּחֲבוּרָה אֲבָל שְׁנֵים שְׁנֵים לְזִמְדִּים בְּבִתְיָהֶם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּיֹזֶה דְּעָה סִימָן שֶׁד"מ¹³⁵ וְלִכֵּן הַמִּנְהָג לְדְרוֹשׁ קֳדָם
2 מִנְחָה וְאִם נִמְשְׁכָה הִדְרָשָׁה עַד סְמוּךְ לַחֲשֻׁכָה שְׁלֹא יֻכְלוּ לְקַיֵּם סְעֻדָה שְׁלִישִׁית¹³⁶ אֲזִי לֹא יֵאמְרוּ פֶּרְקִי
3 אֲבוֹת¹³⁷ אוֹ שִׁיר הַמַּעֲלוֹת⁴¹:

סימן רצב, דין תפלת מנחה בשבת סעיף ו
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

יא] סעודה שלישית - היינו שקיום סעודה שלישית חשוב יותר מהמנהג לומר פרקי אבות או שיר המעלות, אבל לכתחילה יפסיקו הדרשה כדי שתהיה שהות גם לאמירת פרקי אבות³⁶.

ציונים והוספות

כנראה בפועל בהנהגת הרוב (ספר השיחות תנש"א ח"ב ע' 664 הערה 123).

אמנם כדאי ונכון ביותר שכל אחד ואחד יקבל על עצמו שנוסף על אמירת פרקי אבות בכל שבת משבתות הקיץ יוסיף וילמד בעיון משנה אחת (לכל הפחות) עם הפירושים דמפרשי המשנה, כל חד לפום שיעורא דילי' (ספר השיחות שם ע' 596).

הנהגת רבותינו נשיאינו ללמוד בעיון: הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע: בשבתות הקיץ היה לומד פרקי אבות - לפעמים ב' וג' משניות - בשבת, ולכן נמשך אצלו כל הקיץ (ספר השיחות תרצא עמוד 220 (משמע שהוא משום שלמד בעיון)).

סיפר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ: בשנת תרנ"ה בש"ק שאחר חג המצות, ביום, אחר הסעודה, קראני אדמו"ר נ"ע ואמר לי: פרקי אבות - יש ללמוד מתוך גמרא (מדפוס) ווילנא (עם פירוש), וככל שירבה הפירוש ה"ז ענין גדול יותר. ולא באופן שהפירוש יהי' פירוש על (מצאיתו הנהגתו כו' של) הלומד, אלא שהלומד יהי' פירוש על הפירוש (דהיינו שיקיים את תוכן הפירוש). ולימוד זה אינו צריך להימשך שעות ארוכות.

(רשימת היומן עמ' שפא, ועד"ז שיחת ש"פ שמיני תשי"ב (תורת מנחם ח"ה ע' 175), ועד"ז בשיחת ש"פ אחרי תשי"א (תורת מנחם ג עמ' 62), ושם: אמירה או לימוד ("געזאגט אדער געלערנט"), אבל לא באריכות ובכ"מ).

38) בשבתות שלפני ראש-השנה שאומרים בהם ב' פרקים בשבת אחת על מנת לסיים כל הששת פרקים לפני ראש השנה ישנו ספק אם אומרים את שתי המשניות הללו (כל ישראל ורבי חנניה) גם בין פרק לפרק (בס' ביאורים לפרקי אבות מהדורת תשנ"ו עמ' 8-9 הובאו כל הסברות שאמר הרבי לכאן ולכאן), ובאוצר מנהגי חב"ד ניסן ע' רמו כתב שנראה שהשיחה דש"פ נצו"י תשמ"ז (התוועדות תשמ"ז כרך ד עמ' 400) היא המשנה האחרונה, וממנה עולה לומר גם בין פרק לפרק.

אף שאומרים רבי חנניה וכו' לא הובא בסידור קדיש דרבנן, ולא נהגו לומר קדיש.

39) אמירת פרקי אבות כל שבתות הקיץ: מנהג חב"ד לומר פרקי אבות בכל שבתות הקיץ (ספר השיחות ה'תנש"א כרך ב, עמ' 583 הערה 10).

לידע אותו בטוב בעל-פה בסדר מסודר עניני עבודה גם אם לא יהי' בפרשת השבוע ואין חשש אם תחזור דרוש א' בב' שבתים כלומר בשבת הבא לחזור עוד הפעם הדרוש דשבת שעבר, והשי"ת יהי' בעזור.

השתתפות בשמיעת דא"ח גם כשלא מבינים עומק הדברים: אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ (ח"א עמ' תקטו): דבר ברור הוא אשר בעת אמירת דא"ח מאיר בבחי' מקיף הארת נשמת בעל השמועה, ואשרי האיש הזוכה לחזור דברי קדש אלו בהרגש פנימי ע"י הקדמת עבודה שכלב זו תפלה, וזכות גדול הוא לאלו העומדים לשמוע, אשר בשמיעה זו (גם אם אינם מבינים עומק הדברים) זוכים להתקשר ולהתדבק בת"ח, וכבר גזרו אומר שכל הדבק בת"ח מעלה עליו הכתוב כאלו נדבק בשכינה ממש, והדביקה בת"ח הוא ע"י שמיעת דברי תורתם הק' ולשמור ולעשות את כל אשר ציוו בהידור מצוה ובעבודה שכלב.

ואל יאמר האומר הן אני עץ יבש, ואיני מבין מה שאומרים, הנה העדר ההבנה והידיעה הוא לפי שלא למד, לימוד וידע, וגם איש הפשוט (אשר מצד חושיו א"א לו לידע) יש לו זכות גדול בשמיעה זו וכמאמר אע"ג דאיהו לא חזי מזליהו חזי, ועוד דא' בזהר עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה, והאיש הדוחק עצמו בעלמא דין לשמוע דברי תורה הגם שאינו מבינם (הנה העדר ההבנה הוא רק בהארת הנשמה המלוּבש בגוף, שחומר המוח שלו הוא פשוט, אלא שלא למד בילדותו וכדומה אבל הנשמה שלו יודעת ומשגת כו') הנה לאחר מאה ועשרים שנה זוכה לשמוע דברי תורה בההיכל שדחק עצמו, ושם הוא מבין ומשיג וזהו ותורה אור.

35) סי' זה בשוע"ר לא הגיע לדינינו, ובשו"ע שם סעיף יח: חכם שמת, בית מדרשו בטל, שסופדין אותו כל שבעה... ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצים בבית מדרשו, אלא מתחברים שנים שנים ולומדים בבתייהם.

36) משמעות הלשון שדוקא אם נמשכה הדרשה, אבל לכתחילה אין להמשיכה אף שהוא לימוד הרבים. וראה לעיל סי' רצ על ס"ד.

37) אמירה או לימוד: אף שבתורה שבעל-פה צריך להיות לימוד והבנה, מכל-מקום הלשון כאן היא 'לומר' - כי אמירת פרקי אבות באה בהמשך תפלה, שענין התפלה אינו לימוד, ולכן גם אמירת הפרק אינה בגדר לימוד כל-כך -

צינונים והוספות

כ"ק אדמו"ר לא נהג לומר פרקי אבות עם הציבור, אלא היה יוצא מבית המדרש לחדרו מיד אחר תפילת המנחה. אך בש"ק פ' נשא תשל"ח - השבת הראשונה שאחר חג-השבועות - נתיישב הרבי במקומו אחר תפילת המנחה, והחל לומר את הפרק הראשון שבמחזור השני. בשיחתו במוצאי אותה שבת, ביאר הרבי את ענין לימוד פרקי-אבות שקודם חג השבועות - קודם מתן-תורה - והלימוד שאחר חג השבועות. ומכאן ואילך נהגו אנ"ש לומר פרקי-אבות בכל שבתות הקיץ. בשנים הבאות עורר הרבי כמה וכמה פעמים אודות הנהגה טובה זו (אוצר מנהגי חב"ד ניסן ע' רמו). הנהגת רבותינו נשיאנו: כפי הנראה, ה' כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נהג ללמוד פרקי אבות (לא רק בשבתות שבין פסח לעצרת, אלא גם) בכל שבתות הקיץ. (שיחת ש"פ שמיני תשי"ב תורת מנחם ח"ה ע' 175, ושם: בדרך כלל נהגו אצל חסידים ללמוד פרקי אבות רק בשבתות שבין פסח לעצרת. - (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך ואמר: בקוצר רוח היו ממתנינים עד לסיום אמירת פרקי אבות, כדי לחזור המאמר חסידות בסעודה שלישית... אבל, כאמור, כ"ק מו"ח אדמו"ר ה' נהג לומר פרקי אבות בכל שבתות הקיץ, וכפי שמצינו כמה מאמרי חסידות מהשבתות שלאחרי שבועות ד"ה משה קיבל תורה מסיני, רבי אומר, וכיו"ב). כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אמר פרקי אבות כל שבתות הקיץ (רשימת היומן ע' שפד משנת תרנ"ח, שם עמ' תכ). בשיחת כ"ק אדמו"ר מש"פ נשא תשמ"ב (התוועדיות תשמ"ב ח"ג, עמ' 1633) הובא שלא ניתן לדעת אם רבותינו נשיאנו נהגו לומר פרקי אבות בכל שבתות הקיץ בכל שנה או רק בשנים מסוימות. ומצד הספק עלינו לנהוג כן בכל שנה ושנה שמא שנה זו היא בדוגמת השנים שבהן נהגו כן. (40) סידור.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת - לפי לוח "רב יומי"

16 ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום
17 כדגלי מדבר אינו רשות הרבים אלא כרמלית.
ועל פי דבריהם נתפשט המנהג במדינות אלו להקל ולומר
18 שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה ואין למחות בידם
19 שיש להם על מי שיסמכו (וכל ירא שמים יחמיר לעצמו):
20 **יב** מבואות הרחבים ט"ז אמה אפילו שמתקצרים בקצתן
21 ואין בהם ט"ז אמה הרי הן רשות הרבים לפי שאי
22 אפשר לרשות הרבים להתלקט במלקט ורהיטני לפיכך
23 מבואות המפולשים לרשות הרבים מב' ראשיהם וארכן
24 לאורך רשות הרבים אע"פ שאין ברחבן ט"ז אמה הרי הם
25 רשות הרבים גמורה לפי שהן כרשות הרבים ארוכה
26 שנתקצרה בקצתה כיון שארכן לאורך רשות הרבים אבל אם
27 ארכן מפולש לרוחב רשות הרבים אינן רשות הרבים ויש
28 אומרים שאינן רשות הרבים אלא אם כן רחבים י"ג אמה
29 ושליש (ואז הם רשות הרבים אפילו הם מפולשים לרוחב

1 **יא** איזו היא רשות הרבים רחובות ושוקים הרחבים ט"ז
2 אמה על ט"ז אמה שכן היה רוחב הדרך במחנה ליום
3 שבמדבר.
4 והוא שאינם מקורים ואין להם חומה סביב ואפילו יש להם
5 חומה אלא שהם מפולשים משער לשער דהיינו שהשערים
6 מכונים זה כנגד זה הרי יש לאותו דרך המכוון משער
7 לשער כל דין רשות הרבים אם הוא רחב ט"ז אמה שהרי
8 אין לו אלא ב' מחיצות משני צדדי בלבד (אם מחיצות אלו
9 אינן רחוקות אמה ברוחב רשות הרבים מכנגד חלל השער)
10 והוא שאין הדלתות ננעלות בלילה כמו שיכתבאר בסימן
11 שס"ד.
12 וכן דרכים שעוברים בהן מעיר לעיר ורחבים ט"ז אמה וכן
13 מבואות רחבים ט"ז אמה המפולשים מרחוב לרחוב או
14 מרחובות לדרכים הרחבים ט"ז אמה הן רשות הרבים
15 גמורה.

והוא הדין לרקק שבכרמלית.
 (ואין צריך לומר אם הוא עמוק עשרה מתוך הילוך יותר
 מד' אמות שאז אינו רשות היחיד מן התורה ואעפ"כ אינו
 רשות הרבים אעפ"י שהרבים מהלכים בו לפי שכל מים
 שהן עמוקים עשרה אין נוח להלוך בהן כלל):
 טז רקק מים שברשות הרבים שאינו עמוק עשרה בטל
 הוא לגבי ר"ה אם רגילים הרבים להלך בו אף על פי
 שהוא הילוך שעל ידי הדחק ואפילו אם אינו רחב ד' שאין
 מהלכים בתוכו אלא מדלגים עליו הרי הוא רשות הרבים
 כיון שהרבים בוקעים בו ועוברים עליו ואין מקיפים אותו
 כמו שמקיפים את הבור שברשות הרבים וכן דף המונח על
 גבי הרקק (או על הבור) הוא רשות הרבים כיון שרבים
 בוקעים בו אבל רקק שאין רבים בוקעים בו אינו רשות
 הרבים אעפ"י שאינו עמוק עשרה אלא כרמלית הוא אם הוא
 רחב ד' ואפילו הוא עמוק ט':
 יז אויר רשות הרבים אינו רשות הרבים אלא עד עשרה
 טפחים אבל למעלה מ' טפחים מקום פטור הוא לענין
 דבר שאינו מסוים כגון פני כותל שברשות הרבים אם איזה
 דבר נדבק שם או קולט מן האויר מותר להוציא משם
 לרשות היחיד אבל דבר מסוים כגון חור שבכותל או ראש
 עמוד אם אין בו ד' על ד' אפילו למטה מעשרה מקום פטור
 הוא ואם יש בו ד' על ד' גם למעלה מעשרה אינו מקום
 פטור אלא רשות היחיד גמורה הוא:
 יח חורים שבכתלים כלפי רשות הרבים ואינם מפולשים
 לפנים אם הם (רחבים) [גבוהים] ג' טפחים אינם
 כרשות הרבים אלא נדונים לפי מדותיהם אם יש בהם ד'
 על ד' והם למטה מ' טפחים הם כרמלית ואם הם למעלה
 מ' טפחים הם רשות היחיד ואם אין בהם ד' על ד' הם
 מקום פטור בין שהם למעלה מעשרה בין שהם למטה
 מעשרה:
 יט איזו היא כרמלית מקום שאינו הילוך לרבים וגם אינו
 מוקף מחיצות כהלכתן וזהו כארמלית כלומר כאלמנה
 שאינה לא בתולה ולא נשואה כך זה אינו מוקף מחיצות
 כרשות היחיד ואינו הילוך לרבים כרשות הרבים.
 ומקום זה הוא מקום פטור מן התורה שמותר להוציא
 ולהכניס מתוכו לרשות היחיד ולרשות הרבים ומהם לתוכו
 מפני שהוא בטל אצל כל אחד מהן בין שיש בו ד' בין שאין
 בו אלא שחכמים חלקו ביניהם שכשאין בו ד' על ד' הוא
 מקום פטור וכשיש בו הוא מקום חשוב ואינו בטל אצלן
 ועשאוהו רשות בפני עצמו וקראוהו כרמלית.
 כגון מקום שיש בו ד' על ד' המוקף מחיצות שאינן גבוהות
 י' טפחים וכן תל או עמוד שיש בו ד' על ד' ואינו גבוה
 עשרה וכן חריץ שיש בו ד' על ד' ואינו עמוק עשרה.

1 רשות הרבים) וכבר נתבאר שעכשיו יש אומרים שאין לנו
 2 רשות הרבים בכל ענין:

3 יג כל דבר שהוא ברשות הרבים אם אינו גבוה ג' טפחים
 4 אפילו הם קוצים או צואה שאין רבים דורסים עליהם
 5 חשובים כקרקע והרי הם רשות הרבים (ואפילו הם כלים).
 6 ואם הוא גבוה ג' ומג' ועד ט' ולא ט' בכלל אם הוא רחב
 7 ד' על ד' חלק רשות לעצמו מדברי סופרים והוא ככרמלית
 8 והוא שאינו כלי ואם אינו רחב ד' על ד' הוא מקום פטור
 9 (ואם הוא כלי נתבאר לעיל).

10 ואם הוא גבוה ט' טפחים מצומצמים שראוי לכתף עליו
 11 שאינו לא גבוה ולא נמוך ורבים מכתפים עליו הרי הוא
 12 כרשות הרבים גמורה אפילו אינו רוחב ד' שכיון שהוא צריך
 13 לרבים רשות הרבים הוא בין רחב בין קצר אבל אם אין
 14 רבים מכתפים עליו אעפ"י שראוי הוא לכתף עליו אינו רשות
 15 הרבים ופחות מט' אפילו אם מכתפים עליו אינו כלום מפני
 16 שאינו ראוי לכיתוף ויש אומרים שמט' ועד עשרה ראוי הוא
 17 לכיתוף ורשות הרבים הוא אם מכתפים עליו אפילו אינו
 18 רוחב ד'.

19 אבל מעשרה ולמעלה אף אם ראוי הוא לכיתוף ומכתפים
 20 עליו הרי נשתנה לרשות אחרת שאם הוא רחב ד' על ד' הוא
 21 רשות היחיד ואם אינו רחב ד' הוא מקום פטור (אפילו הוא
 22 כלי) ואפילו יש בו מקום כדי לחוק להשלימו לד' כגון חור
 23 שבכותל כלפי רשות הרבים והוא גבוה עשרה ואין בתוכו
 24 ד' על ד' הרי הוא מקום פטור ואין אומרים רואים כאילו
 25 נחנק מן הכותל במקומו כשיעור ד' על ד':

26 יד גומא ברשות הרבים אם אינה עמוקה ג' טפחים הרי
 27 הוא רשות הרבים משלשה ועד עשרה אם רחבה ד' על
 28 ד' הרי הוא כרמלית ואם לאו הוא מקום פטור אפילו היא
 29 עמוקה עשרה טפחים ויותר ואפילו אם לפעמים מניחים בה
 30 רבים חפציהם עד שישבו, מכל-מקום תשמיש ע"י הדחק
 31 הוא ואינו חשוב תשמיש לעשותה רשות הרבים בשביל כך
 32 ואם היא עמוקה עשרה ורחבה ארבעה הרי זו רשות היחיד
 33 שהרי יש לה מחיצות בתוכה והוא שיהא העומק עשרה
 34 מתלקט מתוך הילוך ד' אמות:

35 טו היתה הגומא מליאה מים אין המים מבטלים המחיצות
 36 והוא הדין שאר דברים צלולים שאדם מסתכל בהם
 37 ורואה בתוכם ונראים המחיצות אבל מליאה פירות אינה
 38 רשות היחיד שהפירות מבטלים המחיצות מן התורה אפילו
 39 דעתו לפנותם היום הואיל ועכשיו אין המחיצות ניכרות.

40 (ואפילו במליאה מים או אפילו בריקנית אינה רשות היחיד
 41 אלא אם כן העומק עשרה הוא מתלקט מתוך הילוך ד'
 42 אמות כמו שנתבאר למעלה.

43 (ואפילו הוא עמוק עשרה מתוך הילוך ד' אמות) אינו רשות
 44 היחיד (מדברי סופרים) אלא כרמלית כמו הימים והנחלים
 45 שאינן רשות היחיד מדברי סופרים אפילו עמוקים עשרה
 46 מתוך הילוך ד' אמות הואיל ועוברים עליהם כמו שיתבאר).

וכן הימים והנחלים שאף שהם עמוקים עשרה והמים אינם
 מבטלים המחיצות, מכל-מקום אין העומק עשרה מתלקט
 מתוך הילוך ד' אמות וגם אינן רשות הרבים אעפ"י שרבים

גבוה י' טפחים ואף על פי שהכתלים רחוקים מחללו ג'
טפחים או יותר אין בכך כלום לפי שלענין שבת א"צ רק
שתהא הרשות משתמרת ע"י המחיצות ואפילו הן רחוקות
ממנה הרבה נקראת רשות היחיד והשאר נעשה כחורי רשות
היחיד שהם כרשות היחיד.

אבל כשלא חקק בו אין תוכו נעשה רשות היחיד ע"י צד
החיצון של הכתלים הואיל ואין בתוכו חלל גבוה י' טפחים.

ואם אין הכתלים גבוהים עשרה אפילו בצד החיצון שלהם
אין החקק נעשה רשות היחיד אלא אם כן הוא סמוך
לכתלים פחות מג' טפחים שאז מצטרף שפתו לגובה
הכתלים להשלימם לעשרה ואע"פ שאין הכתלים גבוהים י'
אפילו בצד החיצון, מכל-מקום מצטרפים:

כג גג הבולט על מחיצות הבית בענין שאין מחיצות הבית
ניכרים ונראים לעומדים על הגג כשמתכלין תחת
רגליהם כגון גגין שלנו אין אומרים במחיצות אלו גוד אסיק
ולכן על גבי הגג אינו רשות היחיד אפילו הוא גבוה ורחב
הרבה אלא כרמלית הוא ואם חלון פתוח לו מן הבית נעשה
כולו כחורי רשות היחיד ורשות היחיד הוא.

וכן זיוין הבולטים מן הכותל ויש בהם ד' על ד' הם כרמלית
אלא אם כן חלון הבית פתוח להם לפי שאף שהם גבוהים
עשרה אין אומרים בהם גוד אחית מחיצה למטה עד לארץ
הואיל והגדיים יכולים לבקוע תחתיהם כמו שנתבאר
למעלה.

ויש מי שאומר שגג הבולט אינו ככרמלית אלא אם כן בולט
ד' טפחים לתוך רשות הרבים או כרמלית שאז בליטה זו
היא כרמלית כמו זיזים הבולטים ושאר הגג הוא פרוץ
במילואו לבליטה זו שמחיצות הבית אין אומרים בהם גוד
אסיק להפסיק בין בליטה זו לשאר הגג הואיל ואינן ניכרות
למי שעומד על הגג אבל אם אין בבליטה ד' טפחים אינה
ככרמלית אלא מקום פטור ושאר הגג אע"פ שאין לו אלא
מחיצות הבית ואין אומרים בהם גוד אסיק, מכל-מקום כיון
שהבית שתחתיו רשות היחיד הרי רשות היחיד עולה עד
לרקיע ולא הוצרכו לומר גוד אסיק אלא בדבר שתחתיו אינו
רשות היחיד גמורה בהיקף מחיצות סביבה כגון עמוד
ברשות הרבים וכיוצא בה (אלא שכיון ששאר הגג פרוץ
במילואו לבליטה שהיא מקום פטור אף הוא נעשה מקום
פטור אם הבליטה היא מקום פטור מב' רוחות הגג כגון
שרשות הרבים או כרמלית מהלכת מב' רוחות הבית שגג
זה לא עדיף מבית שנפרץ במילואו מב' רוחותיו שאינו
רשות היחיד אלא כרשות שנפרץ לו) ויש לסמוך על דבריו
להקל בדברי סופרים:

חלק ב סימן שמה דין ארבע רשויות לשבת:

מהלכים בהם בספינות לפי שאינו נוח תשמיש הליכתן כמו
ביבשה ואינו דומה לדגלי מדבר.

ואף אם יש בהם גומא שעומקה מתלקט י' טפחים מתוך
הילוך ד' אמות שהיא רשות היחיד גמורה מן התורה והזורק
לתוכה מרשות הרבים חייב מכל-מקום מדברי סופרים אינה
רשות היחיד אלא כרמלית (הואיל ועוברים על מחיצותיה
מלמעלה כאילו לא היו שם מחיצות כלל):

כ וכן הבקעה דהיינו שדות זרועות או קצורות שאינן
מוקפות גדר גבוה י' טפחים וכן קרן זוית הסמוכה
לרשות הרבים כגון מבואות שיש להם ג' מחיצות ואין להם
לחי או קורה ברוח רביעית הפתוחה לרשות הרבים וכן
רשות הרבים שהיא מקורה שאינה דומה לדגלי מדבר הן
כרמלית:

כא וכן האסטונונית דהיינו מקום פנוי שלפני החנויות
שיושבים שם הסוחרים על אצטבאות ומקום זה אינו
עשוי להילוך רבים וכרמלית הוא וכן העמודים שברשות
הרבים שבהם תולים התגרים פרקמטיא וגם אצטבאות
סדורות לפנייהם לישב שם התגרים הרי אצטבאות אלו הן
כרמלית אם הן רחבות ד' על ד' וגבוהות משלשה ועד
עשרה כמו שנתבאר לעיל בתל ועמוד שברשות הרבים.

אבל מקום פנוי שבין העמודים הוא רשות הרבים כיון
שרבים בוקעים שם ואע"פ שבין עמוד לעמוד אין שם רוחב
ט"ז אמה כשיעור רוחב רשות הרבים ואפילו אין שם אפילו
י"ג אמה ושלש כשיעור מבוי המפולש מרשות הרבים
אע"פ כיון שרבים בוקעים בהם הם טפלים לרשות הרבים
הרחבה ט"ז אמה משא"כ במבוי שהוא מקום חשוב בפני
עצמו ואינו טפל ובטל לרשות הרבים:

כב בית נמוך שאין תוכו י' טפחים בגובה וקירווי
משלימו לעשרה אם יש בו ד' על ד' הרי על גביו
רשות היחיד כמו על גבי עמוד הגבוה עשרה ורחב ד' משום
גוד אסיק אבל תוכו הוא כרמלית כיון שאין שם מחיצות
גבוהות עשרה.

ואם חוקק בהם ד' על ד' אפילו באמצע רחוק מן הכתלים
ג' טפחים או יותר נעשה כולו רשות היחיד לפי שבמקום
החקק עצמו ששם הוא גבוה עשרה שם הוא רשות היחיד
גמורה והשאר נעשה כחורי רשות היחיד שהם כרשות
היחיד.

ואע"פ ששפת החקק מצטרף עם הכתלים שבתוכו
להשלימם לעשרה אע"פ שהוא רחוק מהם ג' טפחים או
יותר, מכל-מקום ע"י צד החיצון של הכתלים ששם הם
גבוהים י' נעשה חקק זה רשות היחיד הואיל ויש בו חלל

לקוטי תורה

דמעט אור דוחה הרבה חושך, "שנדחה ממנו
מאליו וממילא".

וזהו שיטת בית הלל, שלא ימתין אדם וימנע
מעבודה שבלב בהמשכת אלקות בנפשו עד
שיתברר בכל מעשיו תחלה, כי אם ימתין על זה,
לעולם לא יראה אור אלקי ולא יוכל לבוא לפני ה'
בעבודה שבמוחו ולבו;

אלא אדרבה, יתחיל "מלמעלה למטה",
שיתבונן בגדלות הבורא בפרטיות ויעמיק דעתו
ולבו לה' להאיר נפשו בבחינת גילוי אלקות ממש
עד שיקבע האור הזה במוחו ולבו בתוך ופנימיות
נפשו, ואז ממילא יפול כל רע שבלב במדות
וחומריות גופו עד שיזדכך מעט מעט בהרגל
עבודתו זו יום ולילה בג' תפלות כו'.

וזהו משכני אחריו נרוצה, [אחריו נרוצה] הוא
ממטה למעלה, והיינו על ידי שמתחלה משכני
מלמעלה למטה, עי"ז ממילא אחריו נרוצה כו'.
שיטה זו של בית הלל, נרמזת בכתוב "משכני
אחריו נרוצה", ד"ריצת" האדם לאלקות היא
תוצאה מ"משכני" (שהקב"ה מושך את האדם אליו
מלמעלה).

דבאופן פשוט הכוונה, שמבקשים מאת הקב"ה
שימשוך אותנו אליו בחסד חנם, ואז "אחריו
נרוצה".

אבל פירוש עמוק יותר הוא, שבתחילה עוסק
האדם ב"משכני", היינו בהתבוננות בגדולת ה' כו'
כדי להמשיך אור אלקי על נפשו (אף שמצד
גשמיותו וחומריותו אינו ראוי לגילוי אלקות
בנפשו), ועי"ז גופא "ירוך" אל ה', דריצה זו היא
"מלמטה למעלה", היינו מה שהאדם מזכך את עצמו
עד שמצד עצמו רוצה ומשתוקק להתקרב אל ה'.

והיינו ש"ריצה" זו נעשית בדרך ממילא ע"י
"משכני" (המשכת אלקות בנפשו).

וזהו פירוש כלה נאה וחסודה, חסודה הוא לשון
נפעל, כידוע למדקדקים שחסיד וחסידה הוא
שם התואר כו', אבל חסודה במלאפ"ם הוא
שם הנפעל.

"חסודה" - לשון נפעל - היינו שנעשית חסודה
ע"י אחרים.

תוכן הפרק: שיטת בית הלל להרבות באור אלקי
ומעט אור דוחה הרבה חושך

אבל בית הלל שרשו מבחינת החסדים, חולק
על ב"ש שלא יהיה "המשכה" לפי ה"העלאה",
אלא אדרבה, תחלה יהיה "המשכה מלמעלה
למטה" ויהיה אז ממילא יפלו כל ה"חיצונים"
שלא לה' המה.

והיינו שהעשה טוב יהיה קודם לסור מרע, כי
מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך.

ונמצא, שה"סור מרע" (ביטול ה"חיצונים")
נפעל ע"י ה"עשה טוב", דהאור האלקי המאיר
בנפשו דוחה את הרע שבו ממקומו.

[הכוונה ב"עשה טוב" היא (לא) רק (עשיית
מצוות ומעשים טובים אלא) במובן רחב - המשכת
וגילוי אור אלקי (אור נקרא "טוב", כמ"ש וירא
אלקים את האור כי טוב)].

ועל בן נק' הלל, מלשון בהילו נרו עלי ראשי.
הלל הוא לשון אור, כלשון הכתוב "בהילו נרו
עלי ראשי" (כשהאיר נרו על ראשי), כי זהו ענינו
של חסד (דשרש נשמת ב"ה הוא מחסדים) - אור
וגילוי, "דבחינת התפשטות והמשכת האור לעולם
מלמעלה.. היא בחינת מדת החסד".

וגם הלל מלשון שבח והילול, דהיינו ע"י שבחים
בהתבוננות גדולת ה' ממילא יפול הרע.

אך כיצד אכן "ממשיכים" אלקות בנפשו, עוד
"קודם לסור מרע" (היינו קודם שהאדם זיכך את
עצמו מגשמיותו וחומריותו) - הנה זהו ע"י
ההתבוננות בגדלות ה', דכשאדם מבין ומשיג
בשכלו ענייני אלקות וגדולתו יתברך, ואח"כ
מתבונן ומעמיק דעתו בזה, "שמקשר דעתו בקשר
אמיץ וחזק מאד ויתקע מחשבתו בחוזק בגדולת
אין-סוף ב"ה" - שהתבוננות זו מולידה אהבת ה'
ויראתו בלב האדם - הנה עי"ז נמשך אור אלקי
במוחו ולבו.

וגם זה נרמז בשם "הלל" - לשון שבח והילול,
והיא עבודת האדם בהתבוננות בגדולת ה' [המביאו
להלל ולשבח את ה' בתפלה], שע"ז נמשך אור
אלקי בנפשו (כפירוש הראשון ב"הלל", מלשון
"בהילו נרו"), והרע נדחה בדרך ממילא, וכנ"ל,

שום תפיסת מקום וערך וחשיבות למעשה בני
אדם, אלא היא לטובתנו].

ומאחר שהכל שווה לפניו, הרי מצד הגילוי
מלמעלה לא נוגע מצב האדם, ו"יכול להיות
התגלות האור וההמשכה אפילו לחיגרת וסומא".

ויתירה מזה: בהגלות האור - נדחה הרע
ומתקנים כל הפגמים, כי היות שלגבי עצמותו
ומהותו ית' כל הפגמים דעוונות ופשעים אינם
תופסים מקום כלל, על כן בהגלות נגלות האור
דעצמותו ית', משם מתמלא כל חסרון ופגם.

וכן הוא גם בנשמת האדם, שעצם הנשמה
ממש - הנקראת "יחידה", על שם שהיא
מאוחדת בתכלית עם אלקות - לא שייך בה שום
פגם של עוונות, והיא תמיד בדביקות בו ית'
בלי שינויים כלל; ולכן, כאשר מתגלה הניצוץ
האלקי שבנפש, כל הפגמים ב"אברים" הרוחניים
דהנשמה, "הכל יתוקן ויתמלא כל פגם עד
שתקרא כלה נאה".

[לסיכום:]

ע"י שהאדם עוסק בהשגת ענייני אלקות
וההתבוננות בגדלות ה', ממשיך אלקות בנפשו, וע"ז
מתגלה עצם הנשמה, בחינת יחידה שבנפש, שדוחה
את כל העניינים הבלתי רצויים עד שנעשה בחינת
"כלה נאה וחסודה"].

וזהו ש'אז ידלג כאיל פסח כו'.

וזהו שנאמר ביעודים דלעתיד לבוא "אז ידלג
כאיל פסח" - שגם הפסח (חיגר) ידלג - "לפי
שלעתיד יהי' בחינת גילוי עצמות אור אין-סוף
וכמ"ש ונגלה כבוד ה', ובהגלות נגלות אור עליון
זה נדחה כל פגם וחסרון".

וזהו ש'חסד עליון בל ימוט, שעל ידי גילוי
החסדים מלמעלה למטה אז ממילא ידחה הרע
והיה בלא הית, ויהיה בחינת האהבה תקועה
בלבו כיתר בל תמוט.

על גילוי אור אלקי גבוה זה נאמר "חסד עליון
בל ימוט", דאור זה נקרא "חסד עליון" (כנ"ל),
ובהגלות נגלות "חסד עליון" - נדחה הרע לגמרי
מכל וכל, ובמילא יוקבע אור האהבה לה' בלב
האדם באופן נצחי ותמידי, כיתר בל תמוט.

דהיינו שנעשית חסודה על ידי המשכת חסד
עליון מלמעלה למטה להיות גילוי אלהות, אזי
ממילא יפול הרע ויהיה בחינת גילוי כלות
הנפש בנפשו, להיות כלה נאה, וישראל אשר
בך אתפאר.

וזהו דיוק לשון בית הלל "כלה נאה וחסודה",
דכיצד נעשים "כלה נאה" - היינו שהאדם מזדכך
מגשמיותו וחומריותו עד שנעשה בבחינת "כלה",
שמשתוקק לאלקות בבחינת "כלות הנפש" (שאו
הוא "נאה", "ישראל אשר בך אתפאר") - הרי זה
ע"י גילוי "חסד עליון" מלמעלה, דעל ידי שהאדם
עוסק בהמשכת גילוי אלקות בנפשו (בהתבוננות
בגדולת ה' כו') נופל הרע מאליו.

ואפילו חיגרת ואפילו סומא.

ובזה מיושב מה שהקשו בית שמאי "הרי
שהיתה חגרת או סומא אומרים לה כלה נאה
וחסודה, והתורה אמרה מדבר שקר תרחק" - כי
אע"פ שהיא "חגרת או סומא", היינו שיש פגם
באברים הרוחניים של הנפש האלקית ["סומא"
הוא פגם בבחינת חכמה, שענינה ראי' באלקות,
וחיגרת הוי פגם בבחינת המעשה, שהוא ברגל],
מכל-מקום ע"י שעוסק בהמשכת אלקות במוחו
ולבבו, הרי גילוי זה פועל בו שיהי' "נאה וחסודה"
כנ"ל.

דקמיה שוה ומשווה, אם צדקת כו'.

ועומק הענין בזה:

לגבי הקב"ה עצמו, שאינו בגדר העולמות
והנבראים כלל, הרי כולם שווים ממש - "שוה
ומשוה קטן וגדול", שאין שום דבר תופס מקום
אצלו ית'.

ויתירה מזה: אפילו פגמים של העוונות אינם
פגם כלל לגבי עצמותו ומהותו יתברך, וכמ"ש "אם
חטאת מה תפעל בו גו' אם צדקת מה תתן לו", כי
לא שייך לומר שעבודת הנבראים או העדר
עבודתם תתפוס מקום אצלו ית'.

[וכמאמר רז"ל "וכי מה איכפת לו להקב"ה בין
ששוחט כו' לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את
הבריות", וכמבואר בכמה ספרים איך שכל ענין
העבודה אינו בשבילו יתברך, כי לגבי הקב"ה אין

14 בנפשו, כנרמז בשם "הלל", מלשון אור. וכן מלשון
15 שבח, שהיא העבודה דהתבוננות בגדלות ה' שעל
16 ידה ממשיכים אור אלקי במוח ולב. ואז, מעט אור
17 דוחה הרבה חשך, שהרע נדחה מאליו. וזהו דיוק
18 לשון "חסודה", לשון נפעל, כי דחיית הרע נעשית
19 ממילא על ידי המשכת האור. וזהו ש"אפילו חגרת
20 אפילו סומא" אפשר לשבחה שהיא "נאה וחסודה",
21 כי מאחר שלגבי הקב"ה אין הפגמים תופסים
22 מקום, על כן בהמשכת אור אלקי נדחה הרע גם
23 מחגרת וסומא ונעשית נאה וחסודה, עד שאהבת
24 ה' נקבעת בלב כיתד בל תמוט.
25 מושגים שנתבארו בפרק: חיצונים. שוה
26 ומשווה.

ד"ה תנו רבנן כיצד מרדקין פרק שלישי

1 משא"כ לדברי ב"ש צ"ל תחלה סור מרע, וזה
2 א"א להיות בתכלית, ועל כן אמרו כמות
3 שהיא, אבל לא אפילו חגרת וסומא.
4 לדעת ב"ש גילוי "כלות הנפש" בלב האדם
5 תלוי במדת "סור מרע" שלו, והיות שאי אפשר
6 להיות "סור מרע" בתכלית (דאין צדיק בארץ אשר
7 יעשה טוב ולא יחטא), על כן הגילוי אינו בכל
8 אחד, אלא "כלה כמות שהיא", ומי שיש לו פגמים
9 של עוונות (חגרת וסומא) אי אפשר להיות אצלו
10 גילוי אור אלקי בנפשו.
11 קיצור פרק ג:
12 אך בית הלל, שרשם מחסדים עליונים,
13 ולשיטתם צריך האדם להתחיל בהמשכת אור אלקי

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

25 למעל' ממנו והכרה זו נק' הרגשה גמורה ותמיד' דוקא
26 כמו שרוח הבהמה דנה"ט מרגיש תמיד בטבעי'
27 הגשמת העוה"ז ונמשך תמיד אח"ז בלי הכנ' בהתבוננו'
28 איך ומה כו' כך נה"א רוח האדם כמו טבעי' אצלה
29 לימשך מיד אחר אלקות המהוה בהרגשה והכרה בלי
30 יצטרך להתייגע בהתבוננות איך ומה כו' וז"ש רוח
31 האדם העולה מאליה כו' (ולא שאינו מתבונן כלל אלא
32 מיד שיראה עולם ומלואו יתן לבו מאין נבראו ויכיר
33 היטב שהאלקי' מחיה אותם ומאמיתת המצאו נמצאו
34 מאין ליש ואיך שמתהוו' מאין ליש שזהו רוחב ההסבר
35 לקרב אל השכל אינו אלא חיזוק לזה) והסימן לזה הוא
36 שאין הדבר מתיישן אצלו כלל וכמ"ש חדשים לבקרים
37 כו' שבכל בקר בקומו יתחדש אצלו הדבר הזה והוא
38 מה שרואה ומכיר העולם מתהווה מאין ובכל יום
39 מתחדש אצלו כאילו רואה מחדש ואם ה' זה בחי'
40 ידיעה והכרה שכליות לבד דהיינו רק מה שהשכל
41 וההסבר מחייב ה' הדבר מתיישן כידיעת סברת פשט
42 באיזה דבר חכמה שמתיישן וכמו שאנו רואי' שבחי'
43 ההסבר והפשט בהתבוננות מתיישן כו' אלא זהו רק
44 בחי' רוח האדם כמו בטבעיות ממש שעולה למעל'
45 להכיר בוראו כמו ידע שור קונהו כו' וכבן שמכיר את
46 אביו כו' (וכמ"ש במ"א בפ"י זכרתי לך חסד נעורייך
47 לכתך אחרי) ולכך מתחדש בכל יום בבקר דוקא כמ"ש
48 חדשים לבקרי' כי בכל בקר מתחדש כח הנשמה בבחי'

1 (יב) והנה ארז"ל לעולם יהא אדם רך כקנה כו' ויש
2 להבין מהו בחי' אדם דהנה כתיב בצלם
3 אלקים עשה האדם וכן נעשה אדם בצלמנו דוקא והוא
4 נק' נשמה נר ה' נשמת אדם ומהות ענין הנשמה היינו
5 מ"ש כי רוח האדם היא העולה כו' דמשמע שזהו עיקר
6 ההפרש בין אדם לבהמה ובא להורות במה שהן
7 רחוקים והפכי' מן הקצה לקצה דהיינו בדבר א' והוא
8 העיקר דרוח האדם עולה למעלה ורוח הבהמה יורדת
9 למטה פי' דכמו שרוח הבהמה הוא רוח ונפש הטבעי'
10 נמשך אחר כל תאות עצמו כבהמ' ממש וזהו יורדת
11 למטה כלו' נמשכת למטה ולא עולה למעלה כלל כך
12 להיפוך רוח האדם טבעו לעלות למעלה לימשך אחר
13 אלקות ואינו יורד למטה כלל וביאור הדבר הנה ע"ז
14 ארז"ל כי זקיף אינש לימא זוקף כפופי' וזה פלא
15 דמשמע שזהו כחידוש שיזקוף בקומה זקופה וצריך
16 לברך ע"ז והרי ודאי טבע בריאת האדם מבטן אמו הוא
17 שהולך בקומה זקופה וא"א שילך בכפיפת הקומה
18 כבהמה אך הענין הוא דקאי על בחי' רוח האדם העולה
19 הנ"ל דזהו העיקר דבחי' אדם שמובדל בערך מן רוח
20 הבהמה והוא מה שמכיר את בוראו פי' מכיר הוא
21 שתמיד נותן לבו ודעתו למעלה בלתי יצטרך לזה
22 התבוננות עמוקה אלא מיד מרגיש ומכיר איך שהעולם
23 ומלואו מתהווה בכל רגע יש מאין וע"כ הליכתו בקומה
24 זקופה משום דרוח האדם טבעו לעלות ולימשך בהכרה

בדרך הבריאה אלא ודאי שאפשרי הוא מאד מצד טבע
רוח האדם העולה כו' רק שצריך יגיעה בהעמקת הדעת
ונתינת לב לזה כו' וכמו שאנו רואים שבחי' דעת האדם
זה יש בכל א' מישאל רק אוה"ע מעובדי כו"מ אע"פ
דקרו ליה אלקא דאלקייא אינם מרגישים ומכירים כלל
רק בחי' הודאה מרחוק לבד מפני שהפרידן מאחדותו
כו' אבל ישראל עלו במחשבה כו' כמארו"ל אתם קרוים
אדם בצלם אלקים כו' וכנ"ל הענין הוא דציווי הזה
וידעת הוא שיבא מן ההעלם דרוח האדם גם בכלי גופו
החומרי להיות גם מבשרי אחזה אלוה ממש וכמ"ש
למען דעת כל עמי הארץ דוקא ולא יהיה נשאר בהעלם
בנפשו שנק' אמונה לבד דהרי גם שהאמונה כמו טבע
בנפשותינו ירושה מאבותינו בני מאמינים ולכך לא
נצטוונו על האמונה שא"צ ציווי כידוע מ"מ אנו רואים
שגם שש"ש שגור בפי הכל נשים וקטנים וגם אצל קלי
קלים יוכלו לעשות כל העבירות חמורות ולא יפול לבו
מהזכרתו ש"ש ואדרבה יוכל לבקש עזר ה' כי מאמין
בו שיעזרו וכמו גבא אפום מחתרתא רחמנא קריי'
שמבקש רחמי ה' שיעזרו להצליח בגניבתו ואם הוא
מאמין איך עושה עבירה להכעיס בוראו אלא ודאי
שהאמונה מרחוק בבחי' מקיף בהעלם ולא מקרוב
בלבו כו' ע"כ אין זה סתירה כלל אצלו כו' (ומ"מ יש
הפרש בין מה דקרו ליה אלקא כו' קריאה לבד לאמונה
דכנ"י שחזקה היא בשרשה בעצם כידוע) והנה ציווי
דוידעת גם שיתקיים כל האפשרי מ"מ א"א שיבא
בגילוי גמור בחומר גופו כמו שהוא בעצם בטבע רוח
האדם בלא גוף כלל אך ורק לע"ל שרוח הטומאה
יעבור לגמרי ויזדככו הגופים מצד גילוי אלקות למטה
מטה עד שיראו כל בשר החומרי כמו רוח האדם
דעכשיו שבלא גוף כו' וזהו שעכשיו צריך ציווי וידעת
וכל מי שמקיים יזכה לבחי' הדעת דלע"ל שיהיה
עצמית וטבעי' כמ"ש כולם ידעו אותי מקטנם כי קטן
וגדול שווין בזה ממש כמו הטבעיות ששוין בה כל
אדם גדול וקטן כו' אבל עכשיו א"א שיהיה רוח האדם
בגוף חומרי עולה למעלה בבחי' טבעיות וראיה חושית
כ"א אחר הפשטת הגשמיות כנביאים וכה"ג ועכ"ז
נצטוונו וידעת להביא גילוי רוח האדם גם בשכל ולב
הטבעי לפי שעה שנותן לבו ודעתו וזה יוכל כל א' מצד
שיש לו נשמה שנק' רוח האדם כנ"ל רק שהיא בהעלם
ומתחדש לבא בגילוי בכל יום בבקר וזהו שמבורך
בקומו זוקף כפופים שהוא אדם ובכח זה ימשיך גם
בנה"ט שלו במוח ולב ומעשה כל היום וד"ל:

כח ואור חדש שמזה הכח יוכל לבוא להתפעלות
בהשגה ובלב ובמחשבה דו"מ כל היום כידוע וזהו
שאמר כי זקיף בבקר דווקא יברך זוקף כפופים דהיינו
שיברך על כח ואור הנשמה ורוח האדם שמאיר בו
מחדש ונק' אדם ואינו נמשל כבהמה לילך בקומה
כפופה משום דרוח הבהמה יורדת דוקא למטה כנ"ל
כמ"ש בצלמנו כו' (וקודם חטא אדה"ר לא היה נק')
אדם בר דעת רק מה שמכיר לבוראו כנ"ל ואחר החטא
שנתגשם בעה"ד טו"ר גם אדם בקומה זקופה אינו
מכיר בוראו ויורד למטה כבהמה כל היום רק לפרקים
כמו בתפלה כו' ולע"ל יהי' כמו קודם החטא כו' ואפי'
בהמות וחיות היו מכירים בוראם וראיה מחמורו של
רפב"י שלא אכל שאינו מעושר שהוא נשאר מבהמות
בהררי אלף כו' (וזהו שלע"ל ידע כל פעול כי אתה
פעלתו ויבין כל יציר כו' אפי' בהמות ועופות וכמ"ש
וראו כל בשר ממש כו' וכמ"ש ואימתך על כל מה
שבראת ויראוך כל המעשים כו') ובאמת גם כל
שלימות דרוח האדם העול' דעכשיו אין לו ערך לבחי'
הביטול דלע"ל גם כרוח הבהמות כו' ולזה א' אנו
כחמורי' ולא כחמורו של רפב"י שבא לומר דגם בחי'
צל"ם אד"ם דהיינו רוח האדם העולה שבת"ח דעכשיו
למטה מביטול דרוח הבהמה דקודם החטא כו' שהרי
מ"ש ובכן תן פחד"ך על כל כו' פחד זה היינו כמ"ש
לע"ל ובאו במערות צורים כו' מפני פחד ה' כו' הרי
הפחד הזה הוא בא בבחי' גילוי עצום כאילו רואה
ממש וכמ"ש ונגלה כבו"ד ה' וראו כל בש"ר כו' שכל
פחד כזה אינו אלא מקרוב ממש כידוע ובחי' פחד
אלקים כזה לא נמצא גם בת"ח ואנשי' גדולי' בעבודת
ה' עכשיו שיהיה פחד אלקים לעיניו כאילו רואה ממש
ובתמידות עד שיתחבא במערות צורים וכה"ג (רק
ביחידי סגולה כדוד המלך שהיה יראה ופחד אלקים
עליו בתמידות וכפחד יצחק כו' וכה"ג) ואין זה רק
משום דעכשיו בחי' רוח האדם המכיר לבוראו כנ"ל
אינו מקרוב ממש כמו בראייה חושיי' ממש רק מרחוק
ה' נראה לו ואע"פ שמורה בהודאה גמורה מקרוב כי
נאמת אצלו הדבר מאד עד שירגיש היטב (כרוח
הבהמה המרגשת שהוא בטבעיות כו' אינו בא בגילוי
גמור בכלי גופו החומרי שהרי רוח הבהמה שבגופו
מסתיר מאד כו') ואין הרגשה זו טבעית ממש כראי'
והכר' חושיית דלע"ל ואע"פ שנצטוונו וידעת היום
אתה הראת לדעת כו' ואם היה בלתי אפשר לבא לבחי'
דעת והרגשה חושיית וטבעית איך יצוה על הנמנע

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו

16 אמר שנשמות דוקא אחר ירידתן בגוף נק' מהלכים.
 17 והענין הוא דהנה המלאכי' אומרי' קדוש כו' מלא
 18 כה"כ, והענין הוא דהנה ארץ היא בחי' ארץ העליונה
 19 שהיא בחי' מל', והנה ארץ היא מבחי' דומם שהיא
 20 בחי' אותי' הדבור, והיינו שכל התהוות העולמות הוא
 21 רק מבחי' דבור שהוא בחי' מל' לבד כמ"ש מלכותך
 22 מלכות כ"ע, וזהו להודיע לב"א גבורותיו וכבוד הדר
 23 מל', דהיינו מה שנעשה כבוד הדר שהוא ריבוי עולמות
 24 הוא רק מבחי' דיבור שהוא בחי' מל' כו' שהוא בחי'
 25 דומם לכך נק' ארץ וזהו בחי' ממכ"ע כו' אבל
 26 המלאכי' ע"י עבודתם ממשיכי' מבחי' קדוש שהיא
 27 בחי' סוכ"ע שיהי' המשכת סובב בממלא כו', וזהו
 28 מכה"כ, כבודו הוא ל"ב נ"ח שיהי' המשכת החכ'
 29 בארץ שהוא בחי' ממכ"ע וכמ"ש מלאה הארץ קנייך,
 30 שהוא בחי' קנה חכ', קנה בינה כו'.

כה אמר ה' צבאות אם בדרכי תלך

בע"ה, שבת בהעלותך תרס"ו

1 וזהו מ"ש ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל,
 2 דהנה בהמה הוא בחי' חיות הקודש פני ארי' אל
 3 הימין כו' כי חי' בכלל בהמה שהוא בחי' שם ב"ן,
 4 ואדם הוא בחי' שם מ"ה שרש הנשמות כו', ומותר
 5 האדם מן הבהמה אין אף שרש הנשמות הוא למעלה
 6 מבחי' מלאכי' מ"מ הוא ג"כ רק מבחי' אותיות כו',
 7 וזהו כי הכל הבל, דהיינו שאותי' המח' נמשכי' ג"כ
 8 מבחי' הלב כמו שאותי' הדבור נמשכי' מבחי' הבל
 9 הלב כמו"כ אותי' המח' נמשכי' ג"כ מבחי' הבל כו'
 10 רק שהוא הבלא פנימאה כו' אבל עכ"פ הוא בחי' הבל
 11 וע"כ נק' עומדים, אך ע"י ירידתן בגוף נעשו מהלכים
 12 בין העומדים כו'.

13 והנה לכאור' אינו מובן שהרי מצינו הילוך גם
 14 במלאכי' שהרי נאמר בהם ובשמים יעופף וקרא
 15 זא"ז כו' הרי נא' בהם עפיפה שהוא בחי' הילוך ולמה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

18 וזהו ג"כ מארז"ל ת"ח מרבים שלום בעולם שנא' ורב
 19 שלום בניך א"ת בניך אלא בוניך, שהת"ח נק' בנאים
 20 כמארז"ל מאי בנאים אלו ת"ח שעוסקים בבנינו של
 21 עולם כל ימיהם (בשבת דקי"ד ע"א), ע' בד"ה כי
 22 תבואו כו' ושבתה שלא נדפס שבחי' זו הוא ע"י
 23 התורה דוקא ולא ע"י התפילה לבד כו', עי' בלק"ת פ'
 24 ראה בד"ה וכל בניך לימודי ה', והיינו מטעם הנ"ל
 25 שהתורה הוא דבר הוי' מלמעלמ"ט שנאמר בו המשל
 26 ופחד עמו עושה שלום במרומיו שמיכאל שר של מים
 27 וגבריאל שר של אש ואין מכבין זא"ז, שמחמת עוצם
 28 הגילוי שמתגלה בחי' היותר גבוה מהם מתבטלים כו'.
 29 אך עסק התורה באופן זה שיהי' תען לשוני אמרתך
 30 זהו ע"י הביטול לאו"ס ממש כו', וזה הי' הכח של
 31 רפ"ב שאמר גינאי נהרא חלוק לי מימך, וכן זוטרי
 32 דבכו מחי' מתים, שבחי' זו הוא ע"י עסק התורה בבחי'
 33 ביטול כנ"ל, וע' מזה בלק"ת פ' תזריע בד"ה קא
 34 מיפלגי במתיבתא דרקיע.

ונתתי שלום בארץ

בס"ד, ש"פ בחוקותי, ל"ב.

1 והנה בחי' זו בתורה הוא בחי' טל תורה, ע' בלק"ת
 2 בד"ה האזינו השמים השלישי בסופו, וזהו"ע
 3 תען לשוני אמרתך כעונה אחר הקורא, תול כטל
 4 אמרתי, והכח הזה בעסק התורה הוא ע"י שהוא בחי'
 5 ואשים דברי בפין דברי ממש, מבחי' מדבר, כי יש ד'
 6 בחי' דצח"מ, חי הוא בחי' חכ' כמ"ש והחכ' תחי',
 7 וכתור נק' מדבר שלמעל' מבחי' חי, ע' בהביאור שעל
 8 ד"ה בחדש השלישי שבתו"א פ' יתרו.
 9 ולכן נק' התורה שלום, משא"כ התפילה שעת צלותא
 10 שעת קרבא, כי התפילה היא מלמטה למעלה
 11 ויש מונעים מעכבים כו' וכמ"ש מלחמה להוי' בעמלק
 12 כו', ע' בלקו"ת סד"ה כי תצא השני, אבל התורה היא
 13 בחי' דבר הוי' שמלמעלמ"ט שכולם בטלים לפניו ית',
 14 שגם בלעם אמר לא אוכל לעבור את פי הוי', גם בבחי'
 15 ומעלת התפילה נאמר מי יעלה בהר ה' נקי כפיים ובר
 16 לבב (ע' מזה בס' החינוך באריכות), אבל במ"ת נא'
 17 וירד ה' על הר סיני הגם שלא הי' מזוכך עדיין כ"כ.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

יִושֵׁב וְשׁוֹקֵל".
כלומר, בכל מצוה יש ב' עניינים. א. הטעם הפנימי שבה מצד חכמתו של הקדוש-ברוך-הוא, ומצד חכמתו ית' הבאה בהתחלקות יש מצוות קלות ומצוות חמורות. ב. הרצון העצמי של הקב"ה, שמצד הרצון שאינו בא בהתחלקות - כל המצוות שוות. וכן גם בהחיוב דעשיית המצוות של האדם הכל שוין, - הפשוט שבפשוטים והגאון שבגאונים מחוייבים שניהם בקיום המצוות באופן שווה. ואין זה כמו בתורה שעניינה אור פנימי שיש בזה חילוקי מדרגות וכמו פנימיות התורה וחיצוניות שבתורה וכן בכל חלק בפני עצמו כפרטי הענינים שבה כו'. גם בהחיוב דלימוד התורה אין הכל שוין דיושבי אהל כמו בחורי ישיבה וכדומה שעניינם לימוד תורה, החיוב שלהם לעסוק בתורה כל היום שעליהם נאמר⁶¹ והגית בה יומם ולילה כו', ובעלי עסקים המתעסקים בענייני העולם, על פי תורה, יוצאים ידי חובה בפעם אחת שחרית ופעם אחת ערבית כו'⁶². וכל זה הוא מפני שלימוד התורה בכלל הוא ענין של אור פנימי, שבו יש חילוקים בין אחד לשני. מה-שאין-כן הרצון דמצות שהוא עצם הרצון של הקדוש-ברוך-הוא אין בו התחלקות מדרגות וגם בהחיוב של האדם בזה אין התחלקות כו', והיינו לפי שהרצון הוא בחינת גילוי העצמות ולא כח פרטי לכן אין בו בעצם התחלקות שמצד הרצון כל הדברים שוים, ואינו בא בבחינת התחלקות כו'.

וְגַם אֵין בּוֹ חִלּוּקֵי מַדְרִיגוֹת בְּעֵצֶם כִּי-אֵם הוּא כַח וְאוֹר פְּשׁוּט, - מלבד ההבדל הראשון שהוא ביחס לכלים, יש הבדל נוסף בין כח הרצון לשאר הכוחות. בכל כח פנימי יש חילוקים ודרגות שונות בעצם המשכתו (שהרי חכמה מוגדרת ומוגבלת בהמשכתה, וכן הבינה וכו'), ואילו כח הרצון, המשכתו מהנפש היא באופן של הארה עצמית וכח אחד פשוט. עַל כֵּן בַּהֲמַשְׁכָּתוֹ שֶׁל הָרָצוֹן בְּכָל מָקוֹם שֶׁנִּמְשָׁךְ הוּא שֶׁעֲצָמוֹת הַכַּח נִמְשָׁךְ בּוֹ (היינו הארה עצמית שאינה מתצמצמת, כפי שנתבאר לעיל) ואינו מתערב ומתאחד עִמָּהֶם וְפוֹעֵל בְּכָל הַכּוּחוֹת בְּשׁוֹה כּו'. והדוגמא מזה יובן באור אֵין-סוּף הַסּוֹבֵב כָּל עֲלָמִין - שכפי שהרצון הוא כח מקיף, כך אור הסובב כל עלמין הוא מקיף את העולמות ולא מתגלה בפנימיותם כפי שזה באור הפנימי, שזהו בחינת רצון העליון שאינו בא בבחינת התחלקות, אור הסובב כל עלמין בא לידי ביטוי ברצון האלקי בקיום המצוות, שאין בו התחלקות. וכמאמר רבותינו ז"ל⁶⁰ אל תהי יושב ושוקל במצותיה של תורה איזו היא מצוה קלה ואיזו חמורה דקלות שבקלות - המצוות שנחשבות מצוות קלות שבקלות וחמורות שבחמורות הכל שוין, הרי גם שיש קלות וחמורות מצד האור פנימי שהרי זה גופא שתורת אמת קוראת להם "קלות" ו"חמורות" משמע שיש הבדלים בניהם, הנה זהו מצד האור הפנימי בלבד הבא בהתחלקות, אבל מכל-מקום מצד הרצון העליון של הקדוש-ברוך-הוא שבהם הכל שוין כו', ולכן "אל תהי

שבת פרשת עקב

62 ראה הלכות תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן פרק שלישי. וראה המתבאר בזה בהמשך זה במאמר הראשון פרק ד'.

60 תנחומא עקב, ב.
61 יהושע א, ח.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים - חלק ב

שאלה: מדוע בעבודת ה', גדול העושה מאהבה, ובבריאת העולם חשובה מעלת היראה דוקא.

מִהוּ עֲנִין הִרְאָה בְּכָלֵל וּמִהוּ מַעֲלָתָהּ, שֶׁכָּל עֲנִין בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא בְּשִׁבְלִיהָ, דִּהְיָא בְּעֲנִין הָעֲבוּדָה יֵשׁ קְדִימַת הַמַּעֲלָה בְּהָעֲבוּדָה דְּאֵהָבָה עַל הָעֲבוּדָה דִּירְאָה, וּכְמֵאֲמָר

"אֲמַר רַב יְהוּדָה, לֹא בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ אֶלָּא כְּדֵי שְׂיִירְאוּ מִלְּפָנָיו, שְׁנֵאֲמַר (קֹהֶלֶת ג', יד) וְהֶאֱלָקִים עֲשָׂה שְׂיִירְאוּ מִלְּפָנָיו". וְצָרִיד לְהַבִּין

17 הכל עולה ונחקק למעלה. וזה עצמו יבין האדם מנחות
18 נפשו בראיה ושמיעה. ומה האדם שהוא נברא מגבל,
19 דגם כחותיו הרוחניים גם כן מגבלים, ומכל-מקום הרי
20 על ידי הראיה מתחבר הדומם עם הכחות הרוחניים של
21 המדבר כנ"ל, רק שבאדם הנה זה שמצטרף במחו
22 תמונת הדבר שרואה הרי אין מתשבתו פועל התחדשות
23 החיות בהדבר הנראה, ולמעלה הרי מהמחשבה היא
24 התחדשות החיות, וכנ"ל בענין ההשגה דנה עצמו הוא
25 חיות הנבראים וקיומן, וזהו בחינת עין למעלה, אלא
26 דבזה גופא יש ב' מדרגות והוא הראיה בעין אחת
27 והראיה בב' עינים, דזהו "עין ה' אל יראיו", ו"עיני
28 הוי' אל צדיקים", ובהראיה דעין אחת גופא יש ב'
29 מדרגות, דמביט עליהם בעינו אחת ו"עין ה' אל יראיו"
30 שגאמר באברהם אבינו עליו-השלוש אחר הנסיון
31 דעקדה, דאז נאמר לו "עתה ידעתי כי ירא אלקים
32 אתה".

שבת פרשת משפטים, פרשת שקלים, תרצ"ד

1 רבותינו ו"ל (סוטה דף לא עמוד א): "גדול העושה
2 מאהבה יותר מהעושה מהיראה", ובכריאת העולם
3 חשיב מעלת היראה דוקא, דלא ברא הקדוש ברוך הוא
4 את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו.
5 ולהבין זה יש להקדים תחלה מה שנתבאר לעיל
6 בענין "הנטע און הלא ישמע, אם יצר עין
7 הלא יביט", שדוד המלך עליו-השלוש תופס דוקא ב'
8 כחות אלו דראיה ושמיעה וב' האברים דעין ואזן,
9 להיות כי בכחות אלו יש יתרון על שאר הכחות, שהם
10 כחות המחברים והפועלים כנ"ל, ובהם כדי הקש כללי
11 על ענין ההנהגה שלמעלה, דכל מעשי בני אדם
12 ודבוריו אם מדבר בדברי תורה ותפלה או בדבורי חל,
13 לא מביא דבורים אסורים שהם חטא ועון, אלא אף
14 גם דבורי דברים בטלים, הכל כאשר לכל עולה ונחקק
15 למעלה. והגם דהאדם עם כל עניניו הגשמיים
16 והרוחניים אינם בערך לגבי למעלה, מכל-מקום הרי

1 במאמר הקודם. מאמר זה הוא המשך לשני המאמרים שלפניו.

ספר השיחות - ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

1 יותר מדי במים, הנה כדי להוציא מהם את המים
2 המיותרים, לא יכולים לעשות זאת על ידי שפיכת
3 המים. שכן אז יאבד הרבה מהמשקה או מהמאכל.
4 אלא, כדי להוציא את המים המיותרים יש שני
5 אופנים הפכיים: (א) להרתיח את המשקה או האוכל
6 באש חזקה. (ב) להקפא את המשקה או האוכל
7 במקום קר מאוד.
8 את המים המיותרים של חסידות וחסידות
9 צריכים להרתיח בניגון געגועים עמוק ובריקוד
10 דביקותי, או בהסבר של השגה קרה באחד העינים
11 העמוקים שבחסידות.
12 וזה צריך להיות יסוד המוסד של התוועדות
13 חסידית חסידותית.
14 ההתוועדות החסידית החסידותית צריכה להיות
15 כבשן האש שירתיח את המימות של חסידות
16 וחסידים, או בית הקירור להקפאת המים.

שבת זוה"מ פסח, ה'ת"ש

1 יי. התוועדות חסידית חסידותית צריכה להיות
2 מלאה בחסיד משכיל ועובד אמיתי שלא השתנה.
3 אותו חסיד שרבנו הזקן יצר אותו, ורבותינו, כל אחד
4 בדורו, פירנסו אותו בתורה ובהוראות בדרכי עבודה.
5 חסידות לא השתנתה וחסידים לא השתנו. זה רק
6 מה שמדור לדור נוספו לתורת החסידות ביאורים
7 והסברים שביארו והסבירו את עיקרי תורת
8 החסידות, ובכך אפשר גם לבעלי שכל והבנה חלשים
9 לקלוט את ההשכלה של חסידות.
10 חסידות וחסידים לא השתנו, אך במשך הזמן
11 בכלל, ובשלשים השנים האחרונות בפרט, הנה
12 לסיבות מסיבות שונות, הם, חסידות וחסידים מוהלו
13 במים. יש התמצית של חסידות וחסידים, אך הם
14 נעשים יותר מדי מימיים. אן, אחרי ככלות הכל,
15 חסידות וחסידים לא השתנו. נמצא אצלנו חסיד
16 התמצית העתיק, אך הוא נמהל במים.
17 יודעים אנו בגשמיות, שמשקה או אוכל שנמהלו

איזה זמן שיוכשר בעיניו ככל פרטי התנאים ופרטי
המינים המבוארים בשטר כח הכללי אשר נתנו דיירי ק"ק
ווארשא בשנה זו להרה"ג מוה"ר שלמה דוד בהרה"ג
מוהר"ר בן ציון הכהן למכור חמצם. ועי"ז באתי על
החתום יום י"ג לחדש ניסן שנת חמשת אלפים ושש מאות
ותשעים וארבע לברה"ע פה ק"ק ווארשא. נאום יוסף
יצחק בן כ"ק אאמו"ר הרה"ק חסידא ופרישא כקש"ת
מוהר"ר שלום דובער זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
שניאורסאהן.

הנני הח"מ נותן כח ורשות לתלמידי מר מרדכי בן
פנחס מענטליק שיעשה לי זכות למכור את כל מיני חמץ
שלי ולהשכיר את כל המקומות במעוני שהחמץ נמצא
בתוכם, היינו במעוני ברחוב מוראנאווסקא מספר 7-9
דירה מספר 7 בפרוזדור בהעלי שבין חדר בית האכל
וחדר בית התבשיל ובמעון כבוד אמי מורתי הרבנית
שליט"א ברחוב שעראקאווסקא מספר 2 דירה מספר 5
בחדר קטן שאצל בית התבשיל ושפתחו להפרוזדור.
ורשות בידו למכור ולהשכיר במקחים שיוכשר בעיניו ועל

אג"ק מוהריי"צ כך יד

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט טבת, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבם מיום ההילולא של רבנו הזקן, בו כותבים אודות ההוספה בלימודים, שעות
הלימוד וכו', ובסיום מכתבם אשר משתדלים לסדר סעודה שלישית בש"ק בשביל תלמידי ההאי-
סקול.

וגודל ענין זה בודאי למותר להאריך בו, כי הרי רואים במוחש הצלחת קירוב תלמידים ע"י
ענינים כאלו, ואשר נחקקים הדברים עי"ז בנקל יותר ובעומק יותר מאשר בדרכים אחרים, וביחוד
אשר קדושת יום השבת מסייעת בזה, שהרי פועלת קדושה זו אפילו על עם הארץ גמור (עיין דמאי ריש
פרק ד') ומכש"כ בתלמידים, ובפרט בעלות המנחה דש"ק רעווא דכל רעווין.

ויה"ר שיצליחו בכל הסעיפים אודותם כותבים, וכבר הובטחו עי"ז במאמר רז"ל הידוע - יגעת
ומצאת,

וזכות מייסד הישיבה ומנהלה הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אשר יום
ההילולא שלו ממשמש ובא, יעמוד להם למעט ההעלמות וההסתרים ולהרבות ההצלחה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

ב"ה, כ"ט טבת, תשי"ז

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ח משה שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ו טבת, ותקותי שאף שאין מזכיר אודות זה הסבירו להתלמידים ענין
יום ההילולא דכ"ד טבת, והרי זהו ג"כ הכנה להסבירם יום ההילולא יו"ד שבט הבע"ל.

אגרות קודש

ובמ"ש שישנה טענה שהשפיע על איזה מהתלמידים שנעשו חסידים קודם זמנם כו' ושואל לבאר לו הענין.

והנה בכגון דא כיון שכבר השפיע אליהם אין כ"כ נפק"מ איך ה' צריך להיות הסדר מקודם, וצריך לנצל ההתעוררות שלהם עכ"פ בענינם שלהם שייכים שיהי' בתוספת חיות וכיו"ב, ובזה ג"כ מילוי רצונם שרוצים להאריך קצת בתפלת יום השבת, אלא שצריך להורותם וגם להשגיח שימלאו ההוראה שתהי' המחשבה בענינים המתאימים ולא מחשבה שוטטת לכאן ולכאן, ואף שאין אדם יודע מחשבתו של חבריו, אפשרית ההשגחה גם בזה ע"י השאלה מקודם (בערב שבת או בשבת לפני התפלה) במה יחשוב וכו' או ההוראה מקודם (שיתאים לפרשת השבוע או לפירוש המלות) שמהנכון שיחשוב בענין פלוני...

בברכת הצלחה.

ב"ה, כ"ט טבת, תשי"ז
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מו"ה אפרים אליעזר שי הכהן

שלום וברכה!

כנוהג בחדשים האחרונים נתקבל מכתב כת"ר עם המוסגר בו היום בקר לפני נסעי על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע והזכרתי שם אותו ואת ב"ב שיחיו מתאים לתוכן המכתב...

ולהודעתו מיום הולדתו ה' שבת הבע"ל (ולהעיר מתוס' ב"מ ק"ו ע"ב) יה"ר שיגבר מזלו (וידוע הפירוש בתורת הדא"ח, אין - מזל לישראל) ותהי' שנה הבאה שנת הצלחה ובעיקר הענין דמרא דאתרא שרושם המרות יהי' ניכר באתרא ע"י החזקת היהדות והפצתה שם בכלל ובהפצת המעיונות ביחוד כי מצות היום, היום אתינא (סנהדרין צ"ח סוף ע"א) הפצת מעיונות הבעש"ט וממלא מקומו, וכידוע מאגה"ק אודות עליית הנשמה של הבעש"ט.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

ב"ה, ו' שבת, תשכ"א
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ חו"ב צנמ"ס

הרש"י שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך, שדאגתי עליו, וכנראה ממכתבו סיבות צדדיות היו בדבר, נתקבל מכתבו מר"ח שבת. ועל ראשון ראשון וכו'.

(א) בהנוגע להר"ר - לא מוחלט כלל שהענין נדחה לכו"כ חדשים, כיון שמנהלים שקו"ט מאחורי הפרגוד, הצעות מסחריות שמור לי ואשמור כו' בין הגורמים-חשובים אשר בפרשה זו, ומי יודע מה יולד יום, איזה פרשיות עוד יתחדשו חדשים לבקרים שישפיעו על מהלך המו"מ וכו'. וכן, וגם זה חשוב, וכמ"ש לכמה מאנ"ש להודיע עמדותי ברורה בהענין, כי לתמהוני עד עתה יש מטילים ספק בה, ואפשר מפני נטיותיהם הם בענין, בכל אופן מוצאים מקום לתלות דעתם בי, שלפעמים היא הפכית לגמרי, ופרסום ע"י כת"ר קטע מכתבי בהנוגע לפועל בג' הנקודות, ז.א. ההיזק בדחיוי הבחירות, ב) שזה

מכריח שמוכרח להיות מי שיבחר בפועל, ובהנוגע לאשכנזים אין מועמד אלא אחד, ג) בהנוגע לספרדים הרי בזיון התורה והרבנות להסיר רב ממשרתו וכו' - הרי ה' מבטל הנסיון לתלות בוקי וסרוקי בי וכולי האי ואולי ישפיע גם על מהלך הענינים.

ב) לכתבו אודות הרבנות בירושלים עיה"ק ת"ו. הנה אינני מכיר המועמדים אודותם כותב, ובכ"א תמים דיעה את כת"ר - הנני בהנוגע למועמדתו הוא, שאין זה ענין בשבילו כלל וכלל.

ג) בהנוגע לפירוש על התנ"ך - הנה ע"ד פירוש מדעי של פרופ'... וכאילו הבעתי דעתי בזה, פליאה גדולה שמועה זו, וכמדומה שזוהי הפעם הראשונה ששומע הנני ע"ד מציאות פירוש זה, אף דמילתא דלא רמיא עלי דאינש כו'. אבל בכל אופן גם ע"פ הנקודות במכתבו - אין הנ"ל מתאים כלל לערוך פירוש מסורתי על התנ"ך. מה שאמרתי אודות נוסחאות וגירסות, הרי על אתר **פירשתי** למה כוונתי, והוא - בדוגמת ההוצאה ע"י פרופ' קיטל - שבשולי הגליון אסף הגירסאות **שבס"ת דפוסים** וכת"י שונים. ומונבן שלא ה' כל דבור בזה בהנוגע לביקורת המקרא וכיו"ב ח"ו.

ד) ולהערתו אודות מה שמוזכר במכתבי או בדברי פי מצו"ד ומצו"צ, הוא על יסוד מה שבתורת הדא"ח מובא פירוש זה בחדרים המסורתיים בס למדו דורי דורות תינוקות של בית רבן, שחיו חייהם לאחר כן מתאים להתורה והמסורה.

ה) לכתבו למה לא לחדש פירושים, ובפרט שמצינו בכגון דא בשמו דרש"י כמו שהובא מנכדו הרשב"ם - החילוק פשוט ע"פ דברי רבנו הזקן (הובא ע"י כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בהמשך תערב, בחלק שלא הועתק) שכל המחברים עד ה"ט"ז והש"ך והם בכלל עשו החיבורים שלהם ברוח הקדש (הועתק גם בהיום יום ו' שבת). דא"ג לאחר זמן מצאתי זה גם בספר שארית ישראל דרוש לסוכות למהר"ד מווילעדינק בשם "הריב"ש" - שכנאה הכוונה להבעש"ט.

ו) ועוד להעיר - שהפליאה אדרבה על אלה שאין רוצים להסתפק בהפירושים שקדמונו - עכ"פ בהנוגע לפירושים ע"ד הפשט, שלמדו בהם את התנ"ך וביארוהו כל צרכם. ואפילו בהביא בחשבון התגליות וכו' הרי לזה מספיק הערה בשולי הגליון, ואין כל צורך בעריכת פירוש מחדש. ובהתבונן להמצב בדורנו וכו' וכו' - הנה פלא הדבר שדוקא בני דור הצעיר רוצים לחזור אל המקורות, אלא שאותם שנלחמו במשכילים בצעירותם - נדמה להם שגם דור החדש רוצה להלחם, ובמילא אוחזים בתכסיסים וכלי זיין שאין בהם כל צורך כלל. ואם בכלי זיין גשמיים מתוך שאינו צריך אינו נאה (שבת ס"ג א') - הרי בהנוגע לרוחניים הוא גם מזיק. וכנראה במוחש מכל הספרות, שבסגנון החדש קורין לזה אפולגטית, האט מען דערפון צרות עד היום [לרבות הדרוש אור החיים של בעל תפארת ישראל, ספרי הרב הירש ועוד, ועד בדור דורות לפני - פרושי פילון (ידידי) האלכסנדרי שרצו להתאים אף כי בכוונה טובה, ליפפותו וכו' - אך שאינה שייכת ואינה אמיתית בכגון דא] וד"ל.

המובא בשם הזוהר, מאן דנפח מתוכי נפח (בתניא ריש פרק ב', אגה"ק ט"ו. ובכ"מ) - כמדומה לי שלא נמצא בזהר ובתקו"ז שלפנינו. אבל נמצא בספרי הקדמונים.

בדואי מתכוננים ליום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר עשירי בשבט הבע"ל, בכיוון האמור במכתב בעל ההילולא בקשר אם יום ההילולא של כ"ק אביו אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע.

ויהי רצון שתצליחנה ההכנות והפעולות שביום סגולה זה האמור, ולהמשיך מענינים על כל השנה כולה מתוך מנוחה שמחה וטוב לבב

בכבוד ובברכה לבשו"ט

מ. שניאורסאהן

פרשת בא

י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרָעָה
כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן
שְׂתִי אֶתְנִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ: ^ב וּלְמַעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי
בְּנֶךְ וּבִן־בְּנֶךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֹתִי בְּמִצְרַיִם
וְאֶת־אֶתְנִי אֲשֶׁר־שָׂמְתִי בָם וַיִּדְעֻם כִּי־אֲנִי
יְהוָה: ^ג וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתִי
מֵאֲנִת לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי: ^ד כִּי
אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הֲנִי מֵבִיא מָחָר
אַרְבֶּה בְּגִבְלֶךָ: ^ה וְכִסְפָּה אֶת־עֵינֵי הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל
לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת־יֵתֶר הַפִּלְטָה
הַנִּשְׁאַרְתָּ לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ
הַצֹּמַח לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: ^ו וּמָלְאוּ בְּתִיד וּבְתִי
כָל־עֲבָדֶיךָ וּבְתִי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ
אֲבֹתֶיךָ וְאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתֵם עַל־הָאֲדָמָה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶּן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה: ^ז (יִשְׂרָאֵל)
וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרָעָה אֵלָיו עַד־מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ
לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי אָבְדָה מִצְרַיִם: ^ח וַיּוֹשֶׁב
אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
לָכוּ עֲבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי תִהְיוּ לָכֶם:
^ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנַעֲרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נִלְךְ בְּכִנְיֵנוּ
וּבְכִנּוּתֵנוּ בְּצִאֲנֵנוּ וּבְכִבְדֵּנוּ נִלְךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ:
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר
אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶּם רְאוּ כִּי רָעָה נִגְדָה
פְּנִיכֶם: ^י לֹא כֵן לָכוּ גֹא הַגִּבְרִים וַעֲבָדוּ
אֶת־יְהוָה כִּי אַתָּה אַתָּם מְבַקְשִׁים וַיַּגִּישׁ אֹתָם

מֵאֵת פְּנֵי פְרָעָה: ^{יא} ׀

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ב עמ' שלב)

לכו גא הגברים ועבדו את ה' י, יא)

זוהי 'שיטת פרעה'. אף 'שיטת משה' (ונאפשטותיה בכל
דרא ודרא) היא, אשר בנערנו, בשנים או בכקמה, ובקנינו
נלך, בקנינו ובכננונו - ודוקא על־ידי־זו חג ה' לנו.

וכדאיתא בזהר על הפסוק "נודע בשערים בעלה": 'בעלה'
דא קודשא בריך הוא, "דאיהו אתידע... לכל חד וחד לפום
שיעורא דיליה, לפום מה דמשער בליביה". והינו, שכלם
צריכים לדעת את ה', כל אחד לפי שעורו.

שני י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּאַרְבֶּה וַיַּעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֶת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר
הַבָּרָד: ^ב וַיָּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיְהוֶה נִחָג רוח־קָדִים בְּאֶרֶץ כְּלִיָּהִים הָהָא
וְכָל־חַיֵּי הַבְּקָר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נִשָּׂא
אֶת־הָאֲרֶבֶה: ^ג וַיַּעַל הָאֲרֶבֶה עַל כָּל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כְּבֹד מְאֹד לְפָנָיו
לֹא־הָיָה כֵּן אֲרֶבֶה כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִתְּיָהֶפֶן:
^ד וַיִּכֶם אֶת־עֵינֵי כָל־הָאָרֶץ וַתַּחֲשֹׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֶת כָּל־פְּרֵי הָעֵץ אֲשֶׁר
הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נֹתֵר כָּל־יֵרֶק בְּעֵץ וּבְעֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ^ה וַיִּמָּחַר פְּרָעָה
לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חֲטֹאתִי לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: ^ו וְעַתָּה שָׂא נָא חֲטֹאתִי אִנִּי
הַפֵּעַם וְהַעֲתִירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיִּסַּר מַעֲלִי רַק
אֶת־חַמּוֹת הַזֶּה: ^ז וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה וַיַּעֲתֵר
אֶל־יְהוָה: ^ח וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוח־חַיִּים חֹזֵק מְאֹד
וַיִּשָּׂא אֶת־הָאֲרֶבֶה וַיִּתְּקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא
נִשְׂאֵר אֲרֶבֶה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם: ^ט וַיִּחַזַּק
יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ^י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ
עַל־הַשָּׂמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמַּשׁ
חֹשֶׁךְ: ^{יא} וַיָּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׂמַיִם וַיְהִי
חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:
^{יב} לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ
מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה

אֹר בְּמוֹשְׁבָתָם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2)קוטי שיחות יא עמ' 2)

ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשלת ימי אפלה (רש"י, כב)

מצרים היתה כדי להוציא ולהעלות את ניצוצות הקדשה שהיו במצרים, כולל גם נצוצות הקדשה שהיו בכסף ובזהב של בנות מצרים. מוכן אפוא, שמדבר בענין עקרי שאין לומר עליו.

רביעי - ויאמר משה כה אמר יהוה פחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים: ה ומת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב על כסאו עד בכור השפחה אשר אתר הרהים וכל בכור בהמה: והיתה צעקה גדלה בכל ארץ מצרים אשר פמהו לא נהיתה וכמהו לא תסף: ולכל בני ישראל לא יחרץ פלב לשנו למאיש ועד בהמה למען תדעון אשר יפלה יהוה בין מצרים ובין ישראל: ה וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחווי לי לאמר צא אתה וכל העם אשר ברגליך ואחריו אצא ויצא מעם פרעה בחריאף: ס ויאמר יהוה אל משה לא ישמע אליכם פרעה למען רבות מופתי בארץ מצרים: ומושה ואהרן עשו את כל המפתים האלה לפני פרעה ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שלח את בני ישראל מארצו: ס יב ויאמר יהוה אל משה ואהרן בארץ מצרים לאמר: ד החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה: ד ודברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש ששה לבית אבט ששה לבית: ה ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכניו הקרב אל ביתו במכסת נפשת איש לפי אכלו תכסו עליהם: ה ששה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים תקחו: ו יהיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערפים: ו ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על

ואלו בגאלה העתידה, שהיא אחרי מכן תורה, וגאלו גם אותם הרשעים שלא נגאלו ממצרים, שהרי אז הקב"ה "אוחז בידיו ממש איש איש. . . תלקטו לאחד אחד בני ישראל" (רש"י נצבים ל, א). ובלשון ספר התנאי: כל יהודי "בנדאי סופו לעשות תשובה. . . כי לא ידח ממנו נדח". והו "אלו הנה שם לא הנה נגאל" - מה שאין כן בגאלה העתידה סופו לעשות תשובה ואף הוא נגאל.

שלישי - ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את יהוה רק צאנכם ובקרכם יצג גם טפכם ילד עמכם: ה ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועלת ועשינו ליהוה אלהינו: ו גם מקננו ילד עמנו לא תשאר פרסה פי ממנו נקח לעבד את יהוה אלהינו ואנחנו לא נדע מה נעבד את יהוה עד באנו שמה: ו ויחזק יהוה את לב פרעה ולא אבה לשלחם: ה ויאמרו לו פרעה לך מעלי השמר לך אל תספ ראות פני בי ביום ראתך פני תמות: ה ויאמר משה בן דברת לא אסף עוד ראות פניך: פ יא ויאמר יהוה אל משה עוד גגע אחד אביא עלי פרעה ועל מצרים אחרי כן ישלח אתכם מזה בשלחו בלה גרש וגרש אתכם מזה: ד ודברנא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב: ג ויתן יהוה את חן העם בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאוד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 15)

דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו. . . כלי כסף וכלי זהב (יא, ב)

יש לשאל: הרי בני ישראל ותריו על בנות מצרים, במאמר ר"ל (ברכות ט, ב) "אמרו לו, ולואי שצא בעצמנו. משל לאדם שהיה חבוש בבית האסורים, והיו אומרים לו בני אדם, מוציאין אותך מחוץ. . . ונותנין לך ממון הרבה, ואומר להם. . . הוציאוני היום ואני מבקש כלום". מדוע, אם כן, לא ותר הקב"ה עליה. ויש לומר, דהנה התכלית של גלות

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כד עמ' קה)

ראשו על כרעיו ועל קרבו (יב, ט)

לפנינו שלשה סוגים של 'עבודה זרה', שיש 'לשרף' ולבטל לגמרי. ראשו – השכל המגבל הופך לסמכות עליונה. כרעיו – תאונת השלטון והכח מביאה את האדם לרמס ברגליו את כל הסובב אותו. קרבו – מזונו של אדם ופרנסתו הופכים ל'אליל' וכל האמצעים בשרים כדי להשיגם.

חמישי כ"א ויקרא משה לכל־זקני ישראל ויאמר אלהים משכו וקחו לכם צאן למשפחתכם וישחטו הפסח: כ"ב ולקחתם אגדת אזוב ומבילתם בדם אשר־בסוף והגעתם אל־המשקוף ואל־שתי המזוזות מן־הדם אשר בסוף ואתם לא תצאו איש מפתח־ביתו עד־בקר: כ"ג ועבר יהוה לנגף את־מצרים וראה את־הדם על־המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח יהוה על־הפתח ולא יתן המושחית לבא אל־בתיכם לנגף: כ"ד ושמרתם את־הדבר הזה לחק־לך ולבניך עד־עולם: כ"ה והיה כִּי־תבאו אל־הארץ אשר יתן יהוה לכם כאשר דבר ושמרתם את־העברה הזאת: כ"ו והיה כִּי־יאמרו אליכם בניכם מה העברה הזאת לכם: כ"ז ואמרתם זבח־פסח הוא ליהוה אשר פָּסַח עלי־בתי בני־ישראל במצרים בנגפו את־מצרים ואת־בתינו הציל ויקד העם וישתחוו: כ"ח וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה יהוה את־משה ואהרן בן עשו: כ"ט

~ נקודות משיחות קודש ~ (מקוטי שיחות ב עמ' 666)

משכו וקחו לכם צאן . . . וישחטו הפסח (יב, כא)

משכו ודיכם מעבודה זרה . . . וישחטו לאלהיהם של מצרים (מכילתא)

עבודה זרה – היינו עבודה שהיא זרה ליהודי, שנבדל אף ורק לשמש את קונו. שחטו לאלהיהם של מצרים – של כל הסביבה, שהיא מגבלת ומדונה במצרים וגבולים של החמר והגשם. ויש לעשות זאת בבחינת פסח ו'דלוג', לא רק בעליה מדרגה לדרגה; צריכים להפוך את החשך של הגוף והנפש הפהמית לאור ולקדשה.

הבתים אשר־יאכלו אתו בהם: ה' ואכלו את־הבשר בלילה הזה צִלִּי־אֵשׁ ומצות על־מרים יאכלו: ט' אל־תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים כי אם־צִלִּי־אֵשׁ ראשו על־כרעיו ועל־קרבו: י' ולא־תותרו ממנו עד־בקר והנותר ממנו עד־בקר פֶּאֶשׁ תשרפו: י"א וככה תאכלו אתו מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אתו בחפזון פסח הוא ליהוה: י"ב ועברתי בארץ־מצרים בלילה הזה והפיתי כל־בכור בארץ מצרים מאדם ועד־בהמה ובכל־אלהי מצרים אעשה שפטים אני יהוה: י"ג והיה הדם לכם לאת על הבתים אשר אתם שם וראיתי את־הדם ופסחתי עליכם ולא־יהיה בכם נגף למשחית בהבתי בארץ מצרים: י"ד והיה היום הזה לכם לזכרון וחגגתם אתו חג ליהוה לדורתיכם חקת עולם תחגגו: ט"ו שבעת ימים מצות תאכלו אד ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם כי ו' פֶּלֶאֱכֹל חֵמֶץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד־יום השבעי: ט"ז וביום הראשון מקרא־קדש וביום השביעי מקרא־קדש יהיה לכם פֶּלֶאֱכֹל לא־יעשה בהם אד אשר יאכל לכל־נפש הוא לבדו יעשה לכם: י"ח ושמרתם את־המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את־צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את־היום הזה לדורתיכם חקת עולם: י"ח בראשון בארבעה עשר יום לחדש פֶּעֶרֶב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש פֶּעֶרֶב: י"ט שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי ו' פֶּלֶאֱכֹל מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ: כ' פֶּלֶאֱכֹל מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות: כ'

ששי כט ויהי | בחצי הלילה יהיה הכה כל־כֹּהֵן
בָּאָרֶץ מִצִּירִים מִבְּכֹר פְּרָעָה הַיֵּשֶׁב עַל־פֶּסְאוֹ עַד
בְּכֹר הַשָּׂבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכֹר
בְּהֶמְתָּה: וַיָּקָם פְּרָעָה לֵילָה הוּא וְכָל־עַבְדָּיו
וְכָל־מִצְרִים וַתְּחִי צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם בִּי־אֵין
בֵּית אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת: ^א וַיִּקְרָא לְמוֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן לֵילָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי
גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה
כְּדַרְכֶּם: ^ב גַּם־צֹאנֵכֶם גַּם־בְּקִרְכֶּם קָחוּ בָאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם וּלְכוּ וּבִרְכַּתְכֶם גַּם־אֵתִי: ^ג וַתִּחַזַּק
מִצְרַיִם עַל־הָעָם לִמְהַר לְשַׁלַּחם מִן־הָאָרֶץ כִּי
אָמְרוּ פִלְגּוּ מֵתִים: ^ד וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת־בִּצְקוֹ
טֶרֶם יִחַמֵּן מִשְׁאֲרֵתָם צָרָת בְּשִׁמְלָתָם עַל־
שִׁכְמָם: ^ה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדִבַּר מֹשֶׁה
וַיִּשְׁאַלּוּ מִמִּצְרַיִם כְּלִי־כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׁמָלֹת:
^ו וַיְהִי נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם
וַיִּשְׁאֲלוּם וַיַּנְצִלוּ אֶת־מִצְרַיִם: ^ז וַיִּסְעוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶם סִכְתָּה בְּשֵׁש־מֵאוֹת אֶלֶף
רִגְלֵי הַגְּבָרִים לְבַד מִפָּה: ^ח וְגַם־עָרַב רַב עָלָה
אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כְּבֹד מֵאֹד: ^ט וַיֹּאמְרוּ
אֶת־הַבִּצָּק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת
כִּי לֹא חָמֵן בִּי־גִרְשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכֹלוּ
לְהִתְמַהֵּמָה וְגַם־צָדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם: ^י וּמוֹשֶׁב
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלִשִּׁים שָׁנָה
וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: ^{יא} וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלִשִּׁים שָׁנָה
וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה יִצְאוּ
כָל־צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{יב} לַיִל שְׁמֵרִים
הוּא לִיהוָה לְהוֹצִיאם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא־חֲלִילָה
הַזֶּה לִיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: ^{יג} וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת
הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־נָכָר לֹא־יֹאכֹל בּוֹ: ^{יד} וְכָל־עַבְד
אִישׁ מִקְנַת־כֶּסֶף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אֹז יֹאכֹל בּוֹ:
^{טו} תוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר לֹא־יֹאכֹל בּוֹ: ^{טז} בְּבֵית אֶחָד

וְיֹאכֹל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבֵּית מִן־הַבֶּשֶׂר חוּצָה
וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ־בּוֹ: ^{יז} כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ
אֹתוֹ: ^{יח} וְכִי־יָגִיד אֹתָךְ גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה
הַמּוֹל לֹז כָּל־זָכָר וְאֹז יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וַיְהִי כַּאֲזֶרְחָה
הָאָרֶץ וְכָל־עָרֶל לֹא־יֹאכֹל בּוֹ: ^{יט} תּוֹרָה אֶחָת
יְהִיה לְאֶזְרָח וְלִגֵּר חֹגֵר בְּתוֹכְכֶם: ^כ וַיַּעֲשׂוּ כָל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן
כִּן עָשׂוּ: ^{כא} וַיְהִי בַעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאוֹתָם: ^{כב} פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כו עמ' שסא)

המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו (יב, מח)

מילת בני הקטנים . . מעבדת אותו (רמב"ם הלכות קרבן

פסח ה, ה)

מבאן יש ללמד הוראה על גדל החשיבות של חנוך: אבא
שלא מלא את חובתו כלפי בנו ולא הכניסו לביתו, פוגע
לא רק בטובת בנו, אלא גם בטובתו שלו עצמו. שכן, הוא
מנוע מלהקריב קרבן פסח והוא מפסיד אף את הברכה
הנובעת מקיום מצוה זו – פגעי העולם פוסחים עליו ולא
מזיקים לו.

שביעי יג א וידבר יהוה אל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^ב קִדְשִׁי־
לִי כָל־בְּכֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּבֵנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם
וּבְבְהֶמְתָּה לִי הוּא: ^ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר
אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עַבְדִּים כִּי בַחֲזֹק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא
יֹאכֹל חֶמֶץ: ^ד הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בַּחֲדָשׁ הָאֵכִיב:
^ה וַיְהִי כִי־יָבִיֹאךְ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וַתַּחֲתִי
וְהָאֱמֹרִי וַתַּחֲתִי וַתַּחֲתִי וַתַּחֲתִי וַתַּחֲתִי וַתַּחֲתִי וַתַּחֲתִי
לַתֵּת לָךְ אֶרֶץ זָבֹת חֶלֶב וְדָבָשׁ וְעַבְדְּתָה אֶת־
הָעַבְדָּה הַזֹּאת בַּחֲדָשׁ הַזֶּה: ^ו שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל מִצָּת וּבֵיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חֹג לַיהוָה: ^ז מִצּוֹת
וְיֹאכֹל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ חֶמֶץ
וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ שֹׂאֵר בְּכָל־גִּבְלֶךָ: ^ח וַהֲגַדְתָּ לְבְנֶךָ
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי
בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם: ^ט וַיְהִי לָךְ לְאוֹת עַל־יָדְךָ
וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה

וְלַעֲלָמִי עֲלֵמִיא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמֵם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֹה דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנִחְמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ד' עמ' רסז)

הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצֵאִים בְּחֹדֶשׁ הָאֶבֶב (יג, ד)
בתקופת החורף נראה בארץ העולם גדל מלצמח ולהתקדם, ולפתח, בחודש האביב, האילנות מלבלבים והשדות צטופים ירק. כך מתגלה לעין כל, שימות החורף היו ימים של אגירת כחות לקראת לבלוב ופריחת האביב. ואף בחג הפסח כן: בגלות מצרים שקעו ישראל במ"ט שיערי טמאה, אף במשך זמן מועט, חמשים יום, וכו' לקבל התורה מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו! כך התגלה לעין כל, שימות הגלות היו ימים של זכוה והכנה לקבלת התורה.

מפטיר י' וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: ַ וְהָיָה כִּי־הִקְשָׁה פִּרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה פְּלִבְכּוֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־פִּנֹּי אֲנִי וְזִבְחִי לַיהוָה פֶּטֶר רֶחֶם הַזִּכְרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרַיִם: ַ וְהָיָה לְאֹת עַל־יְדֶכָּה וּלְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ בִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ססס

ססס

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן.

בְּפֶיךָ בִּי בִּיד חֲזָקָה הוֹצֵאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ַ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֵדָה מִיָּמִים יָמִימָה: פ וְהָיָה כִּי־יִבְאֶךָ יְהוָה אֶל־אַרְצְךָ הַפְּגִיעֵנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁפַּע לְךָ וְלֹאֲבִיתְךָ וְנִתְּנָה לְךָ: ַ וְהִעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר | שֹׁגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזִּכְרִים לַיהוָה: ַ וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹל תִּפְדֶּה בִּשָּׂה וְאִם־לֹא תִּפְדֶּה וְעִרְפָּתוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָךָ תִּפְדֶּה: י וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: ַ וְהָיָה כִּי־הִקְשָׁה פִּרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה פְּלִבְכּוֹר בְּכָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־פִּנֹּי אֲנִי וְזִבְחִי לַיהוָה פֶּטֶר רֶחֶם הַזִּכְרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרַיִם: ַ וְהָיָה לְאֹת עַל־יְדֶכָּה וּלְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ בִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ססס

חצי קריש

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אֲמֵן בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא כְּרַעֲוִיתָהּ וְיִמְלִיךָ מַלְכוּתָהּ, וְיַצְמַח פְּרוֹקְנָהּ וְיִקְרַב מוֹשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחֵיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֵנְיָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וְלְעָלְמֵי עֲלֵמִיא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲנִיִּים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מְאֹשֶׁר. דְּרַכִּיָּה דְּרַכִּי־נַעַם, וְכָל־נִתְיבְתִיָּה שְׁלוֹם. אֲרֵךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׁמְאֻלָּה עֲשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חַפֵּץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדִּיִּיקִים לְגִלּוֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נִגַּד הַתֵּפֶר, שִׁמְקוֹם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בִּאֲמֻצֵּעַ הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יג הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא לְבֹא טָרֵם בּוֹאָה שֶׁל נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַבֹּת אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם: יד תַּחֲלָה הִגִּידוּ בְּמִצְרַיִם שֶׁנְּבוּכַדְרֶאצַּר בָּא עֲלֵינוּ וְהַשְׁמִיעוּנוּ בְּמַגְדֹּל וְהַשְׁמִיעוּנוּ בְּגִף וּבְתַחֲפֻנָּתָם שֶׁהֵם עָרֵי מִכְצָר בְּמִצְרַיִם אֲמָרוּ הַתִּיּוֹצֵב שִׁתְּיָצְבוּ בְּמִכְצָרֵיהֶם

וְלֹא יֵצְאוּ לְקִרְיַת הָאֱוִיב וְהָכֵן לָךְ שֵׁם כָּלִי נֶשֶׁק כִּי כָּרִי אֶכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: טו מְדוּעַ נִסְחָף נִשְׁטָפוּ וְתַחֲלִיקוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן אֲבִירֶיךָ

גְּבוּרֶיךָ לֹא עָמְדוּ לֹא מָצִיחַ לַעֲמוּד בְּעֶצְמוֹ כִּי יְהוָה הִדְפּוֹ וְה' נָלַחֵם בּוֹ: טז הִרְבָּה בּוֹשֵׁל וְעַל יְדֵי הַמִּכְשׁוֹל גִּם־נִפְּלָה הַנּוֹסִים הַבָּאִים לַעֲוֹת מִצְרַיִם, וְהֵם תַּחֲתָבוּ

אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ זֶה לָזֶה קוּמָה | וְנִשְׁכָּה אֶל־עֵמִינוּ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלִדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה הַיּוֹנָה הַיּוֹנָה שֶׁל נְבוּכַדְרֶאצַּר, שְׁמִלְכִי אֲשׁוּר

וּבְכָל הַיּוֹם לָחֵם צוּרַת יוֹנָה עַל דִּלְגָּם: יז תַּחֲלָה קָרְאוּ וּפְרַסְמוּ שֵׁם בְּמִצְרַיִם, כִּי פָרַעַה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם בָּא בְּשֹׂאֵן קוֹל תְּשׁוּאוֹת גְּדוֹל וְעַם רַב לְהַתְּחַלֵּל בְּחִילוֹתָיו, וְאֶחָד קָדַם קָרְאוּ כִּי פָרַעַה הָעֶבֶר הַמּוֹעֵד קָבַע מוֹעֵד

אֲחֵר לְמֶלֶךְ בָּבֶל לְצֹאת לְהִלָּחֵם עִמּוֹ כִּי בָּא מוֹרֵד בְּלִבּוֹ: יח חִי־אֲנִי נֶאֱמַר הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתוּב קָבַע בְּהָרִים וּבְכַרְמֵל עוֹמֵד בֵּינָם עַל יַד הַיָּם, כִּי יָבֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר עַל מִצְרַיִם: יט כָּלִי גוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בְּתִּימָנִים בִּי־נָף לְשִׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצַּתָּה

אֶרֶץ מוֹלִדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קָרְאוּ שֵׁם פָּרַעַה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שְׁמוֹ כִּי חִי־אֲנִי נֶאֱמַר הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתוּב קָבַע בְּהָרִים וּבְכַרְמֵל עוֹמֵד בֵּינָם עַל יַד הַיָּם, כִּי יָבֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר עַל מִצְרַיִם: יט כָּלִי גוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בְּתִימָנִים בִּי־נָף לְשִׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצַּתָּה

אֶרֶץ מוֹלִדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קָרְאוּ שְׁמוֹ כִּי חִי־אֲנִי נֶאֱמַר הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתוּב קָבַע בְּהָרִים וּבְכַרְמֵל עוֹמֵד בֵּינָם עַל יַד הַיָּם, כִּי יָבֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר עַל מִצְרַיִם: יט כָּלִי גוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בְּתִימָנִים בִּי־נָף לְשִׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצַּתָּה

אֶרֶץ מוֹלִדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קָרְאוּ שְׁמוֹ כִּי חִי־אֲנִי נֶאֱמַר הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתוּב קָבַע בְּהָרִים וּבְכַרְמֵל עוֹמֵד בֵּינָם עַל יַד הַיָּם, כִּי יָבֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר עַל מִצְרַיִם: יט כָּלִי גוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בְּתִימָנִים בִּי־נָף לְשִׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצַּתָּה

אֶרֶץ מוֹלִדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קָרְאוּ שְׁמוֹ כִּי חִי־אֲנִי נֶאֱמַר הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתוּב קָבַע בְּהָרִים וּבְכַרְמֵל עוֹמֵד בֵּינָם עַל יַד הַיָּם, כִּי יָבֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר עַל מִצְרַיִם: יט כָּלִי גוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בְּתִימָנִים בִּי־נָף לְשִׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצַּתָּה

שי למורא

יג לְבֹא, שִׁכְבּוּ. לְהַבֹּת אֶת מִצְרַיִם, וְזוּ מִכָּה שְׁנֵיה שֶׁהִתְרִיב נְבוּכַדְרֶאצַּר אֶת מִצְרַיִם, בְּשֵׁנִת עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע לְמִלְכוּתוֹ. יד אֲמָרוּ, אֲתָם הַמִּשְׁמִיעִים קוֹל, אֲמָרוּ לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם. הַתִּיּוֹצֵב, הַחֲדָדִי, וְהָכֵן לָךְ, הָכֵן לָךְ כָּל צָרָה הַמִּלְחָמָה. טו נִסְחָף, נִשְׁטָף וְנִגְרָף. אֲבִירֶיךָ, כָּל אֶחָד מִגְּבוּרֶיךָ. טז חֶרֶב בּוֹשֵׁל,

ה' הִדְפּוֹ וְהִרְבָּה בָּהֶם בּוֹשְׁלִים. נִפְּלָה אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, הַתְּקַבְּצוֹ לִשְׂכֵן אִישׁ אֶצֶל רֵעֵהוּ. חֶרֶב הַיּוֹנָה, חֶרֶב נְבוּכַדְרֶאצַּר שֶׁהוֹנָהָ (בְּמִרְמָה) עוֹשֶׂתָה הַאֲנָשִׁים עִם רֵבֻשָׁם. יז קָרְאוּ שֵׁם, בְּמַעֲרַק־צָבָא בְּשָׂדִים הַכְרִיזוּ לִמְרֹ.

פָּרַעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם שְׁמוֹ, שְׁפָרַעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם הַפְּרִים קוֹל שְׁאוֹן בְּנֵאֻמָּה. הָעֶבֶר הַמּוֹעֵד, לֹא בָּא לְהִלָּחֵם נִגְרָם בְּיוֹם הַמּוֹעֵד הַקָּבִיעִי, מִפְּנֵי לְבָבוֹ. יח כִּי כְּתוּב וְגו', כִּי כִּי שְׂדֵכֶר אֵמֶת הוּא שְׂדֵכֶר קָבִיעַ בְּהָרִים, וְהֵר הַפְּרָמֶל עַל הַיָּם, כִּי בָּאָתָה יָבֹא הַדְּבָר הַיּוֹה עַל מִצְרַיִם.

יט וְנִצַּתָּה, לְשׁוֹן צִיָּה. כ עֲגִלָּה יִפְחַתְּפִיָּה מִצְרַיִם, מִצְרַיִם שֶׁהִיָּתָה מִלְכוּת יִפְחַתְּפִיָּה עֲגִלָּה יִפְחַתְּפִיָּה. חֲתוּד וְכִרְיָתָה. מִצְפּוֹן, מִכְּבֶּל. בָּא בָּא, כָּפַל

אֶרֶץ מוֹלִדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קָרְאוּ שְׁמוֹ כִּי חִי־אֲנִי נֶאֱמַר הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתוּב קָבַע בְּהָרִים וּבְכַרְמֵל עוֹמֵד בֵּינָם עַל יַד הַיָּם, כִּי יָבֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר עַל מִצְרַיִם: יט כָּלִי גוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בְּתִימָנִים בִּי־נָף לְשִׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצַּתָּה

אֶרֶץ מוֹלִדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קָרְאוּ שְׁמוֹ כִּי חִי־אֲנִי נֶאֱמַר הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתוּב קָבַע בְּהָרִים וּבְכַרְמֵל עוֹמֵד בֵּינָם עַל יַד הַיָּם, כִּי יָבֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר עַל מִצְרַיִם: יט כָּלִי גוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בְּתִימָנִים בִּי־נָף לְשִׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצַּתָּה

אֶרֶץ מוֹלִדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קָרְאוּ שְׁמוֹ כִּי חִי־אֲנִי נֶאֱמַר הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתוּב קָבַע בְּהָרִים וּבְכַרְמֵל עוֹמֵד בֵּינָם עַל יַד הַיָּם, כִּי יָבֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר עַל מִצְרַיִם: יט כָּלִי גוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בְּתִימָנִים בִּי־נָף לְשִׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצַּתָּה

אֶרֶץ מוֹלִדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קָרְאוּ שְׁמוֹ כִּי חִי־אֲנִי נֶאֱמַר הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתוּב קָבַע בְּהָרִים וּבְכַרְמֵל עוֹמֵד בֵּינָם עַל יַד הַיָּם, כִּי יָבֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר עַל מִצְרַיִם: יט כָּלִי גוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בְּתִימָנִים בִּי־נָף לְשִׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצַּתָּה

אֶרֶץ מוֹלִדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קָרְאוּ שְׁמוֹ כִּי חִי־אֲנִי נֶאֱמַר הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתוּב קָבַע בְּהָרִים וּבְכַרְמֵל עוֹמֵד בֵּינָם עַל יַד הַיָּם, כִּי יָבֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר עַל מִצְרַיִם: יט כָּלִי גוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בְּתִימָנִים בִּי־נָף לְשִׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצַּתָּה

אֶרֶץ מוֹלִדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קָרְאוּ שְׁמוֹ כִּי חִי־אֲנִי נֶאֱמַר הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתוּב קָבַע בְּהָרִים וּבְכַרְמֵל עוֹמֵד בֵּינָם עַל יַד הַיָּם, כִּי יָבֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר עַל מִצְרַיִם: יט כָּלִי גוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בְּתִימָנִים בִּי־נָף לְשִׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצַּתָּה

עטרת מרים

לְכֶמָּה בַּת־מִצְרַיִם כִּי תִגְלוּ מִמֶּנָּה בִּינְיָן שִׁדְחָתָה עִיר מִמּוֹלֶכֶת לְשִׁמְשָׁה
לְשִׁמְשָׁה תִּהְיֶה וְנִצָּתָה וְתִרְחַה שִׁמְשָׁה מֵאֵין וַיֵּשֶׁב: כ עֲגֹלָה יִפְחֶפֶה
וְפֶה בִּיתֵר הָיוּ בֹחֲרִים לַעֲבֹדָה וְרָה שֶׁל מִצְרַיִם קָרָץ רְמִיזָה הָיוּ לָחֶם עַל יַד
מִנְחָשִׁים כִּי מִצְרָאִי מִכְּבֵּל שְׂהִיָּה צְפוּתִית מִמִּצְרַיִם בָּא בָּא וְכֹא עֲלִיה וְבוֹדֵקֶנָּה:

כא גַם־שְׁכָרְהָ שָׁרָה אֲשֶׁר בְּקֶרֶתָהּ
 יוֹבְלוּ לִמְנוּחַ בַּעֲנָלָהּ מִרְבֵּק מִפּוֹטָמִים
 כִּי־גַם־הָמָּה הַחַיִּים הַבָּנִי עוֹרֵף מִן
 הַמַּלְחָמָה לִלְכַּת לְאַרְצָם גַּם־וַיַּחֲדִיו
 לֹא עָמְדוּ עַל עַמָּדָם וְזֹלָה בְּאֲשֶׁר
 הִשְׁנִים הָאֵלֶּיךָ וַיָּבֹלוּ בַּנּוֹפְלִים כִּי יוֹם
 אִירָם עַת רָעָתָם בָּא עֲלֵיהֶם עַת
 בַּקֶּדֶתָם פָּקֻדָתָם כֹּל חַי לְמוֹת׃
 כב קוֹלָהּ שֶׁל מִצְרַיִם בַּחֲשׁוֹ יִלְךְ
 (בְּשִׁטְטָה) הַקְרוֹשׁ־בְּרוּד־הוּא אֶת רִגְלֵי
 הַחֹשׁ (בְּרֹאשִׁית ג' יד) הַלֵּךְ קוֹלָהּ שֶׁל
 נָחֹשׁ מִסּוּף הַעוֹלָם וְעַד סוּפֹה) כִּי
 הַבְּשָׂדִים אֲבָחִיל רַב יִלְכּוּ עֲלֵיהֶם
 וּבִקְרֵד־מוֹת לִקְצֹץ תִּגְלֵיהֶם בָּאוּ לָהּ
 בַּחֲטָבִי עֲצִים שְׂקוֹצִיצִים בְּקִרְדּוֹמוֹת׃
 כג אָתָּם בְּנֵי כַשְׂדִּים בָּרְתוּ יַעֲרָהּ
 חֲרַטּוּ כֹל אִנְשׁ מִצְרַיִם נְאֻם־יְהוָה כִּי
 לֹא יִחַקֵּר מִסְפַּר אִנְשׁ כַּשְׂדִּים כִּי
 רַבּוֹ מֵאַרְבֶּה וַאֲנִי לָהֶם מִסְפָּר׃
 כד הַכִּי־שָׂה הַכְּלִמִּי בַת עֶרְתָּ
 מִצְרַיִם כִּי תִתֶּנָּה נִמְסָה בְיַד עַם־
 צִפּוֹן הֵם כַּשְׂדִּים׃ כה אֲמַר יְהוָה
 צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶינָה פּוֹקֵד
 אֲשֶׁרֶת לְהִבִּיא פּוֹרְעֻנוֹת אֶל־אֲמוֹנָה
 מִזָּנָה מַעֲרִיר נָא שְׂהִיא אֲלֶסְבִּנְדִּיא
 וְעַל־פְּרָעָה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־
 אֲלֹהֶיהָ וְעַל־מַלְכֶיהָ שֶׁל מַמְלָכוֹת
 רַבּוֹת שֶׁיִּשְׁבּוּ בְּאַרְצֵן מִצְרַיִם, כִּמּוֹ
 שְׂאִפְקוֹד וְעַל פְּרָעָה וְעַל הַבְּטָחִים
 בּוֹ כִּן אִפְקוֹד עַל תַּנּוּיִם הַבְּטָחִים בּוֹ׃
 הַפּוֹרְעֻנוֹת הַבָּאָה לְמִצְרַיִם הוּא לְעוֹשֵׁשׁ
 שְׂהֲרַע לְיִשְׂרָאֵל בְּעִינֵיהֶם שִׁישַׁק מֶלֶךְ
 מִצְרַיִם וְכֵן פְּרָעָה נִבְּהָ שְׂהֲמִית יִאֲשֻׁדּוּ
 כּוֹ וְנִתְּלִימִם בְּיַד מִבְּקָשִׁי נִפְשָׁם
 וּבִיד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל

וּבְיָד עֲבָדָיו וְאַחֲרֵיהֶם תִּשְׁכַּן בְּמִיָּתָרָם בְּלִי גִלּוּת נֶאֱמָר יְהוָה: בָּא לַחַת
וַעֲרֹן לֹא שָׁבוּ כִּי וְאַתָּה אֱלֹהֵינוּ עַבְדֵּי יַעֲקֹב כִּי לֹא תִשָּׂא רַגְלָהּ וְאִם
שָׂאתָהּ שֵׁם וְאֵת זִרְעָהּ גְּדוּלִים וְקִטְנִים מֵאֶרֶץ שִׁבְיִים וּמִצָּר וְהִלָּחָה וְשָׁב יַעֲקֹב
וְיִחִידוּ: כֹּחַ הַגֵּם שִׁפְעָת שִׁבְעָשׁ וְנִבְדָּלְנוּ אֶת מִצְרַיִם נִהַרְנוּ כָּל כְּנִי יִשְׂרָאֵל שֶׁ
אָנִי אֵף כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר תִּרְחֲתִיד שְׂמֹחַ וְאִתָּךְ לֹא
כִּפִּי עֲנֹד אֲבָל וְנִקָּח לֹא אֲנֻכָּד מִן הָעוֹלָם, בְּלוֹסֵר: לֹא אֲכִרְתִּיד מִן הָעוֹלָם:

שי למורא

המלה לחנן ולומר שבדודא יבוא. **בא**) שְׁכֵרְיָה, שְׂרִיָּה. פּוּשׁ אַחֵר, "שְׁכֵרְיָה", גִּיסוֹת שְׁכֵרְיָה לַעֲזָרָה. **פְּעֻנְלֵי מַרְבֵּק**, יוֹבְלוֹ לִטְבֵּחַ פְּעֻנְלִים מִפְּמָמִים בְּמַרְבֵּק (= גִּרְפָּת). **גַּם הַמָּוֶה, גַּם הַשְּׂרִים,** (וְגַם הַשְּׂרִים). **הַפְּגוֹ,** הַפְּגוֹ עָרְפִּם לָנוֹס. **אֲדִים,** לִשְׁוֹן שְׂבֵר וְאִסוֹן. **עַת פִּקְדָתָם,** וְזֶמֶן מִיָּתָם. **בב**) קוֹלָה בְּנִחֻשׁ

לְךָ, כִּמּוֹ הַחֵשֶׁשׁ שֶׁנִּקְצָצוּ רִגְלָיו, פֶּן
מִצָּרִים יִקְצָצוּ רִגְלֵיהֶם, כְּלוּמֹר שֶׁלֹּא
יֻכְלוּ לִלְכֹּת מִמְּקוֹמָם לְמַשַּׁל חַיִּים
לְאַרְצָם. כִּי בַחֲוִיל לֵכֹךְ, הַבְּשִׁידִים
יִלְכּוּ עֲלֵיהֶם בַּחֲוִיל רַב. וּבִקְרִדּוֹת
כָּאוֹ לָהּ, יִבֹּאוּ עֲלֶיהָ לְכַרְתָּהּ
בִּקְרִדּוֹת. בַּחֲמִטֵּי עֲצִים, שֶׁלֹּא יֻכְלוּ
לְמַנֵּעַ מֵעֲצָמָם אֶת חֶרֶב הַבְּשִׁידִים, כִּמּוֹ
הָעֲצִים. (בג) כָּרְתוּ יַעֲרָה, כַּחַשׁ
בָּהֶם לְכַרֹּת כָּל יַעֲרָה. כִּי לֹא יִחְקֶר,
לֹא יִחְקֶר מִסְפֵּר צֶבֶא הַבְּשִׁידִים.
(כד) הַבִּישָׁה, הַתְּבִישָׁה. (כה) אֲמוֹן
מִנָּא, כִּמּוֹ הַמּוֹן. פֶּרֶשׁ אַחֵר, "אֲמוֹן",
שֵׁם שֶׁר הָעִיר "נֹא". "מִנָּא", מִהֶעִיד
"נֹא", וְהִיא "אֶלְכָּסֶּנְדְּרִיָּה". (כו) וְאַחֲרֵי
כֵן, מִפֶּן אֲרֻבָּעִים שָׁנָה. כִּימֵי קָדֶם,
כְּלוּמֹר שֶׁשִּׁבְּבוּ בִשְׁקֵט בְּאַרְצָם.
(כז) וְאַתָּה אֶל תִּירָא, צִדִּיקִים
שֶׁבְּחֹד מִצָּרִים, שֶׁחָנְלוּ לְשֵׁם בַּעַל
בָּרָתָם. (כח) וַיִּסְתְּרִינִי לְמִשְׁפָּט,
אִיסֵּר אוֹתָךְ בְּמִשְׁפָּט וּבִאֵפֶן שֶׁתּוֹכֵל
לְסַבֵּל, מֵעַתָּה מֵעַתָּה. וְנִקְחָה לֹא אֲנִשְׁקָה,
וְלֹא אֲנִשְׁקָה אוֹתָךְ מִן הָעוֹלָם. כִּי יִשְׂרָאֵל
יִגְמְדוּ בְּאַרְצָם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וּבִיד עֲבָדָיו וְאַחֲרֵיכֵן תִּשְׁכֹּן בְּיַמֵּי-קָדָם נְאֻם-יְהוָה: כֹּה אֶתֶּרָה
אֶל-תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאֶל-תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשְׁעֶךָ
מִרְחֹק וְאֶת-זִרְעֶךָ מֵאֶרֶץ שָׁבִים וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקֵט וְשָׁאֲנָן וְאִין
מִחֲרִיד: כֹּה אֶתֶּרָה אֶל-תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם-יְהוָה כִּי אֶתֶּן אֲנִי
כִּי אַעֲשֶׂה כָּלֹּה בְּכָל-הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר תִּדְחֲתִיד שָׁמָּה וְאֶתֶּרָה
לֹא-אֲעֲשֶׂה כָּלֹּה וּפִסְרִיךָ לְמוֹשָׁפֵט וְנִקָּה לֹא אֶנְקֹד:

וּבְיָד עֲבָדָיו וְאַחֲרֵיהֶם תִּשְׁכַּן כִּמְיָהֶם בְּלִי גִלוּת נֶאֱמַר יְהוָה: כֹּה לָנֶחֱם הָעוֹלָם לְבָבָל לְכָל יִתְאָשׁוּ מִן הַנְּאֻלָּה בְּרֹאוֹתָם שְׁמֻצָּרִים גָּלוּ וְחֹרֻז מִהֶר וְחֵם גָּלוּ וְעָרֹן לֹא שָׁב כִּי וְאַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶי יַעֲקֹב כִּי לֹא תִשָּׂאָר בְּגוֹלָה וְאַל־תִּתַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּן יִשְׁמַעְנוּ שְׂמֵחַ בְּבָבֶל כִּי הִנְנִי מוֹשְׁעֶךָ מִכְּרוֹן מִמָּקוֹם שְׂאֵתָה שָׁם וְאַתָּה זֹרְעֶךָ גְּדוּלִים וְקִטְמִים מֵאַרְצָן שְׂבִיִּים וּמֵאוֹ וְהִלָּא וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁב יַעֲקֹב מִנְּתִיחָה וְשָׁאֵן בְּשִׁלּוּהַ וְאֵין מִכְרִיד וְלֹא יִצְאָה עוֹד מִי וְיִחִידוּ: כֹּחַ הָנֶם שְׂמֵנָה שְׂבִיבָה וְנִבְרָכָה אֵת מִצְרִים נִחְרָה כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׂחִיזוּ בְּמִצְרַיִם, בְּכָל זֹאת, אַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶי יַעֲקֹב נֶאֱמַר יְהוָה כִּי אֶתְּךָ אֲנִי אֵף כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־הַנְּהוּם | אֲשֶׁר הִדְחִיתִּיךָ שְׂמֵחַ וְאַתָּה לֹא־אֶעֱשֶׂה כָלָה עִם כִּי תִדְחֶה בְּאַרְצָם וְיִסְתְּרִיךָ אִיסֵּר אֶתְּךָ לְמִשְׁפָּט מִשְׁפָּט כִּפִּי עוֹנֶה אֶבֶל וְנִסָּה לֹא אֲנִסֶּךָ מִן הָעוֹלָם, בְּלוּמִר: לֹא אִכְרִיתִךָ מִן הָעוֹלָם:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֶמֶת וְצֶדֶק:
נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבָת נַפֶּשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיאַ עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשֶׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

זמן תחילת קידוש לבנה:
מוצאי שבת קודש, ו' שבט

אגרות קודש

[כ"ט טבת, תשי"ז]

בנועם קבלתי הידיעה אודות התחזקות השיעור הנלמד על ידו ברבים, ואשר הוסיפו בקדש
ללמוד, נוסף על הלימוד דעד עתה, גם הלכות הצריכות בחיי היום יומי בשו"ע.

ובהיותי היום על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הזכרתי את
המשתתפים בשיעור וכמובן לומד השיעור בתוכם - להמצטרך להם.

ויהי רצון אשר יוסיפו בלימוד הנ"ל ובאופן מתאים להוראת רבותינו ז"ל גדול תלמוד שמביא
לידי מעשה, ובודאי אשר נותן התורה והמצוה יוסיף בברכתו להמשתתפים בשיעור האמור בהמצטרך
להם. ובודאי שישתדלו להגדיל גם מספר המשתתפים בשיעור. והשי"ת יצליחם.

לוח זמנים לשבוע פרשת בא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			א	ש	א	ש								
ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
באר שבע (ח)	06:40	06:41	08:36	08:37	09:12	09:13	10:06	10:07	16:56	17:01	17:24	17:29	16:40	17:40
חיפה (ח)	06:43	06:43	08:37	08:38	09:13	09:14	10:06	10:07	16:55	17:00	17:20	17:25	16:29	17:36
ירושלים (ח)	06:39	06:40	08:35	08:36	09:11	09:12	10:04	10:06	16:58	17:03	17:21	17:26	16:22	17:37
תל אביב (ח)	06:42	06:42	08:37	08:38	09:13	09:14	10:06	10:08	16:55	17:00	17:22	17:27	16:39	17:38
אוסטריה, וינה (ח)	07:40	07:43	09:03	09:03	09:51	09:50	10:36	10:36	16:21	16:29	16:59	17:06	16:09	17:20
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:09	06:15	09:00	09:05	09:46	09:50	11:01	11:05	20:47	20:45	21:18	21:16	20:27	21:29
אוקראינה, אודסה (ח)	07:40	07:37	09:04	09:04	09:50	09:50	10:36	10:37	16:30	16:37	17:06	17:13	16:18	17:27
אוקראינה, דונייצק (ח)	07:17	07:14	08:37	08:37	09:25	09:24	10:10	10:10	15:55	16:03	16:33	16:41	15:44	16:55
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	07:30	07:26	08:48	08:48	09:36	09:36	10:21	10:22	16:05	16:13	16:43	16:51	15:53	17:05
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	08:03	07:59	09:15	09:15	10:06	10:05	10:49	10:50	16:23	16:31	17:03	17:11	16:12	17:26
אוקראינה, קייב (ח)	07:56	07:52	09:08	09:08	09:59	09:58	10:42	10:42	16:15	16:23	16:55	17:03	16:04	17:18
איטליה, מילאנו (ח)	08:02	07:59	09:29	09:29	10:14	10:14	11:01	11:02	17:02	17:09	17:35	17:42	16:50	17:55
אקוואדור, קיטו (ח)	06:17	06:20	08:47	08:49	09:17	09:20	10:20	10:22	18:25	18:28	18:49	18:51	18:09	19:01
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:52	05:57	08:41	08:46	09:24	09:28	10:38	10:41	20:11	20:10	20:41	20:39	19:52	20:52
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:25	06:31	09:16	09:21	10:07	10:11	11:23	11:27	21:20	21:18	21:55	21:52	21:00	22:07
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:26	07:24	09:08	09:08	09:48	09:48	10:38	10:39	17:02	17:08	17:33	17:39	16:49	17:51
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:19	07:17	08:58	08:58	09:39	09:39	10:29	10:29	16:47	16:54	17:20	17:26	16:35	17:38
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:20	07:18	08:58	08:59	09:40	09:40	10:29	10:30	16:48	16:54	17:20	17:26	16:35	17:38
ארה"ב, דטרויט (ח)	08:01	07:58	09:36	09:36	10:18	10:18	11:07	11:07	17:19	17:26	17:52	17:59	17:06	18:11
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:18	07:18	09:16	09:17	09:51	09:52	10:45	10:47	17:41	17:46	18:07	18:12	17:27	18:23
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:58	06:57	08:49	08:50	09:27	09:27	10:19	10:20	17:01	17:07	17:30	17:36	16:48	17:47
ארה"ב, מיאמי (ח)	07:09	07:09	09:13	09:14	09:47	09:48	10:42	10:43	17:48	17:52	18:14	18:18	17:34	18:29
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	07:17	07:15	08:54	08:55	09:36	09:36	10:25	10:26	16:41	16:48	17:14	17:20	16:29	17:33
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:43	07:41	09:22	09:23	10:03	10:03	10:53	10:53	17:12	17:19	17:44	17:50	16:59	18:03
ארה"ב, שיקגו (ח)	07:18	07:15	08:54	08:54	09:36	09:36	10:25	10:25	16:39	16:45	17:12	17:18	16:26	17:30
בוליביה, לה-פס (ח)	06:09	06:12	08:49	08:52	09:22	09:25	10:29	10:32	19:11	19:12	19:36	19:37	18:54	19:47
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:44	08:40	09:53	09:53	10:45	10:44	11:28	11:28	16:56	17:05	17:37	17:45	16:45	18:00
בלגיה, בריסל (ח)	08:42	08:38	09:53	09:53	10:44	10:43	11:28	11:28	16:58	17:06	17:38	17:46	16:47	18:01
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:29	05:34	08:14	08:17	08:50	08:53	09:59	10:02	19:03	19:03	19:25	19:25	18:46	19:36
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:19	05:23	08:03	08:07	08:38	08:42	09:48	09:50	18:45	18:45	19:12	19:12	18:27	19:22
בריטניה, לונדון (ח)	08:03	07:59	09:11	09:11	10:04	10:03	10:46	10:46	16:14	16:23	16:54	17:02	16:07	17:18
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	08:21	08:17	09:22	09:21	10:17	10:16	10:58	10:58	16:11	16:21	16:56	17:04	16:04	17:20
גרמניה, ברלין (ח)	08:14	08:10	09:18	09:18	10:12	10:11	10:54	10:54	16:15	16:25	16:57	17:05	16:05	17:21
גרמניה, פרנקפורט (ח)	08:22	08:18	09:35	09:35	10:25	10:25	11:09	11:10	16:44	16:52	17:24	17:31	16:33	17:46
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:24	05:29	08:10	08:14	08:47	08:51	09:58	10:01	19:12	19:12	19:32	19:32	18:54	19:43
הודו, מומבאי (ח)	07:14	07:15	09:26	09:27	09:58	09:59	10:55	10:57	18:18	18:21	18:43	18:46	18:03	18:56
הודו, פונה (ח)	07:09	07:10	09:21	09:23	09:53	09:55	10:51	10:53	18:15	18:18	18:40	18:43	18:00	18:53
הונגריה, בודפשט (ח)	07:30	07:27	08:51	08:51	09:38	09:38	10:24	10:24	16:12	16:20	16:50	16:57	16:01	17:11
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:25	07:23	09:03	09:03	09:44	09:45	10:33	10:34	16:51	16:57	17:23	17:29	16:38	17:42
יוון, אתונה (ח)	07:41	07:40	09:25	09:26	10:05	10:05	10:55	10:56	17:24	17:30	17:55	18:00	17:11	18:12
מולדובה, קישיניב (ח)	07:49	07:46	09:12	09:12	09:59	09:58	10:44	10:45	16:35	16:43	17:12	17:19	16:23	17:33

מדינה ועיר	זריחה	סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת	
		מג"א		אדמוה"י										
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א			
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:12	07:13	09:23	09:25	09:56	09:57	10:53	10:55	18:14	18:18	18:40	18:43	18:00	18:53
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	04:53	05:00	07:42	07:49	08:43	08:47	10:02	10:06	20:20	20:17	20:59	20:55	19:59	21:11
נפאל, קטמנדו (ח)	06:56	06:56	08:57	08:58	09:31	09:32	10:26	10:27	17:26	17:31	17:53	17:58	17:12	18:08
סינגפור, סינגפור (ח)	07:10	07:12	09:38	09:41	10:09	10:11	11:11	11:14	19:13	19:16	19:37	19:39	18:57	19:49
פולין, ורשא (ח)	07:42	07:38	08:47	08:47	09:41	09:40	10:23	10:23	15:45	15:54	16:27	16:35	15:34	16:51
פרו, לימה (ח)	05:52	05:55	08:30	08:33	09:02	09:05	10:08	10:10	18:39	18:40	19:04	19:05	18:22	19:14
צרפת, לאון (ח)	08:20	08:18	09:47	09:47	10:32	10:32	11:19	11:19	17:16	17:23	17:52	17:59	17:04	18:12
צרפת, פריז (ח)	08:42	08:39	09:59	09:59	10:48	10:48	11:33	11:33	17:16	17:24	17:53	18:00	17:05	18:15
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:08	06:10	08:33	08:35	09:04	09:06	10:05	10:07	18:00	18:02	18:24	18:26	17:44	18:35
קנדה, טורונטו (ח)	07:50	07:48	09:22	09:22	10:06	10:06	10:53	10:54	17:03	17:10	17:34	17:41	16:51	17:54
קנדה, מונטריאול (ח)	07:33	07:30	09:00	09:00	09:45	09:45	10:32	10:33	16:32	16:39	17:06	17:13	16:20	17:26
קפריסין, לרנקה (ח)	06:54	06:53	08:43	08:44	09:21	09:22	10:13	10:14	16:52	16:58	17:21	17:27	16:39	17:38
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	09:16	09:11	10:10	10:09	11:08	11:06	11:48	11:48	16:51	17:01	17:38	17:47	16:41	18:03
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:55	08:49	09:44	09:44	10:44	10:42	11:23	11:23	16:23	16:34	17:07	17:17	16:14	17:34
רוסיה, וסטוב-על-הדון (ח)	08:06	08:03	09:28	09:28	10:15	10:15	11:01	11:02	16:51	16:59	17:28	17:35	16:39	17:49
שווייץ, ציריך (ח)	08:11	08:08	09:33	09:33	10:20	10:20	11:06	11:06	17:00	17:08	17:32	17:40	16:48	17:53
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:44	06:46	09:01	09:03	09:33	09:35	10:32	10:34	18:07	18:10	18:31	18:34	17:51	18:44

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ טכ"ז - התנועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואזרב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - **www.chazak.co.il**

Dvar Malchus
Issue # 00508
10/01/2016

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7